

ಶ್ರೀಮದ್ವಾಲ್ಮೀಕಿರಾಮಾಯಣಮ್

ಬಾಲಕಾಂಡಃ

(ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ ಸಹಿತ)

ಮುನ್ನುಡಿ :

ಡಾ|| ಡಿ. ವಿ. ಗುಂಡಪ್ಪನವರಿಂದ

ಶ್ರೀ,

ಶ್ರೀ,

ಅನುವಾದಕರು :

ವಿದ್ವಾನ್ ಎನ್. ರಂಗನಾಥಶರ್ಮಾ

ಪ್ರಕಾಶಕರು :

ರಾಮಾಯಣ ಪ್ರಕಾಶನ ಸಮಿತಿ

ನರಸಿಂಹರಾಜ ಕಾಲೋನಿ, ಬೆಂಗಳೂರು - ೧೯

ಮೊದಲನೆಯ ಮುದ್ರಣ : ೧೯೬೬
(೨,೫೦೦ ಪ್ರತಿಗಳು)

ಎರಡನೆಯ ಮುದ್ರಣ : ೧೯೭೨
(೨,೦೦೦ ಪ್ರತಿಗಳು)

ಇದರ ಹಕ್ಕುಗಳೆಲ್ಲವೂ
ರಾಮಾಯಣ ಪ್ರಕಾಶನ ಸಮಿತಿಯವು
(All Rights Reserved)

ಬೆಲೆ : ರೂ. ೧೪-೦೦

ಮುದ್ರಣಕಾರರು :
ಪ್ರಭಾ ಮುದ್ರಣಾಲಯ
ಬಸವನಗುಡಿ, ಬೆಂಗಳೂರು - ೪

ಬಿನ್ನಹ

ಸುಮಾರು ಒಂದು ವರ್ಷದ ಹಿಂದೆ ನಮ್ಮ ಸಂಘವು ಪ್ರಕಟವಡಿಸಿದ ಶ್ರೀಮದ್ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣ-ಸುಂದರಕಾಂಡ (ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ ಸಹಿತ) ಗ್ರಂಥವು ಕನ್ನಡ ಜನತೆಯ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಮಹಾಜನಗಳು ಉಳಿದ ಕಾಂಡಗಳೂ ಹೀಗೆಯೇ ಪ್ರಕಟವಾಗಲೆಂದು ತಮ್ಮ ಅನೇಕ್ಷೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತವಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದ ಫಲವಾಗಿ ಈಗ ಬಾಲಕಾಂಡ ಗ್ರಂಥವು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿದೆ.

ಹಿಂದಿನಂತೆ ಈಗಲೂ ಹಿರಿಯ ಸಾಹಿತಿಗಳಾದ ಡಾ|| ಡಿ.ವಿ.ಜಿ.ಯವರು ಈ ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಬೆಂಬಲವನ್ನು ನೀಡಿ, ತಮ್ಮ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥರಚನೆಯಾಗಲು ಸಹಾಯಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಮುನ್ನುಡಿಯನ್ನು ಬರೆದುಕೊಟ್ಟು ಉಪಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ನಮ್ಮ ಸಂಘದ ಅನಂತ ವಂದನೆಗಳು.

ಸುಂದರಕಾಂಡಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಶ್ರೀ. ರಂಗನಾಥಶರ್ಮರು ಬರೆದುಕೊಟ್ಟ ಅನುವಾದವನ್ನು ವಿದ್ವಾಂಸರುಗಳೂ ಮತ್ತು ಮಹಾಜನಗಳೂ ಮುಕ್ತಕಂಠದಿಂದ ಹೊಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀ ರಂಗನಾಥಶರ್ಮರು ನಮ್ಮ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ಬಾಲಕಾಂಡಗ್ರಂಥಕ್ಕೂ ಸಹ ಭಾವಾನುವಾದವನ್ನು ಬರೆದು ಗ್ರಂಥದ ಮುದ್ರಣ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಶ್ರಮವಹಿಸಿ ಉಪಕಾರ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ಸಂಘವು ತುಂಬ ಋಣಿಯಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿರುವ ರಾಮಭಕ್ತರಿಗೆ ನಮ್ಮ ಸಂಘವು ಋಣಿಯಾಗಿದೆ.

ಮೆ|| ಬ್ರಂದಾವನ ಪ್ರಿಂಟರ್ಸ್ ಮತ್ತು ಪಬ್ಲಿಷರ್ಸ್ ಸಂಸ್ಥೆಯವರು ಅಂದವಾಗಿ ಗ್ರಂಥಮುದ್ರಣವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು ಉಪಕಾರಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ಸಂಘದ ವಂದನೆಗಳು.

ಸುಂದರಕಾಂಡಕ್ಕೆ ದೊರೆತಂತೆ ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೂ ಕನ್ನಡ ಜನತೆಯ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವು ದೊರೆಯುವುದೆಂದು ನಂಬಿದ್ದೇನೆ. ಉಳಿದ ಕಾಂಡಗಳ

ವ್ರಕಟನೆಗಳೂ ಸಹ ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ರಾಮಾನುಗ್ರಹದಿಂದ ನೆರವೇರು
ವಂತಾಗಲೆಂದು ಹಾರೈಸುತ್ತೇನೆ

ಎಸ್. ಎನ್. ಮೂರ್ತಿ

ಗೌ. ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ

ಡಿ. ಸಿ. ಅನಂತರಾಮಯ್ಯ

ಅಧ್ಯಕ್ಷರು

ಶ್ರೀ ನರಸಿಂಹರಾಜ ಕಾಲೊನಿ ಅಸೋಸಿಯೇಷನ್ (ರಿ.), ಶ್ರೀರಾಮಮಂದಿರ

ಬೆಂಗಳೂರು

೨೫-೧-೧೯೬೬

ಎರಡನೆಯ ಮುದ್ರಣ

ಶ್ರೀ ನರಸಿಂಹರಾಜ ಕಾಲೊನಿ ಅಸೋಸಿಯೇಷನ್, ಶ್ರೀರಾಮಮಂದಿರ
—ಈ ಘಟನೆಯವರು ಪ್ರಥಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಬಾಲಕಾಂಡದ ಸರ್ವ
ಸ್ವಾಮ್ಯವನ್ನೂ ರಾಮಾಯಣ ಪ್ರಕಾಶನ ಸಮಿತಿಯು ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿತು.
ಪ್ರಥಮ ಮುದ್ರಣದ ವ್ರತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಮಾರಾಟವಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಸಮಿತಿಯು
ಈಗ ದ್ವಿತೀಯ ಮುದ್ರಣವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡು ಮುದ್ರಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆ.

ಪ್ರಥಮ ಮುದ್ರಣದ ಅನುವಾದವನ್ನು ಅನುವಾದಕರೇ ಪುನಃ ಪರಿ
ಷ್ಕರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ವಿಖ್ಯಾತ ಚಿತ್ರಕಲಾವಿದರಾದ ಶ್ರೀ ಪುರುಷೋತ್ತಮ
ರಾಯರು ಹೊದಿಕೆಯ (ಜಾಕೆಟ್) ನಕ್ಷೆಯನ್ನೂ ವಾಯಸಪ್ರದಾನ ಮತ್ತು
ಸೀತಾಕಲ್ಯಾಣ—ಎಂಬ ಎರಡು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಸುಂದರವಾಗಿ ಬರೆದುಕೊಟ್ಟಿ
ದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಭಾ ಮುದ್ರಣಾಲಯದ ಮಾಲಿಕರಾದ ಶ್ರೀ. ಡಿ. ಎನ್.
ಕೃಷ್ಣಚಾರ್ಯರು ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಅಂದವಾಗಿ ಮುದ್ರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.
ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ರಾಮಾಯಣ ಪ್ರಕಾಶನ ಸಮಿತಿಯು ತನ್ನ ಕೃತಜ್ಞತೆ
ಗಳನ್ನರ್ಪಿಸುತ್ತದೆ

ಬೆಂಗಳೂರು
೧೫-೪-೧೯೬೨

}

ಡಿ. ಸಿ. ಅನಂತರಾಮಯ್ಯ

ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ

ರಾಮಾಯಣ ಪ್ರಕಾಶನ ಸಮಿತಿ

ಮುನ್ನುಡಿ

ಶ್ರೀರಾಮಾಯಣಹೇಮಾದ್ರಿನ್ಯಾಸತ್ವಮಣಿಶೇಖರಃ |
ಧರ್ಮಸ್ತವಂತೀಮಹಿತಃ ಶೋಭತೇ ಸರ್ವಶೋಭನಃ ||

ಗ್ರಂಥಮಹಿಮೆ

ಶ್ರೀಮದ್ವಾಲ್ಮೀಕಿಮಹರ್ಷಿವ್ರಣೀತವಾದ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣವು ಪರಮಸುಂದರವೂ ಪರಮಮಂಗಲಕರವೂ ಆದ ಗ್ರಂಥವೆಂದು ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಭರತಖಂಡದ ಜನಕ್ಕೆ ಅದು ಎಷ್ಟೋ ಸಹಸ್ರ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಜೀವನಯಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಗಜ್ಯೋತಿಯಾಗಿ ನಿಂತಿದೆ. ಭರತಖಂಡದ ಹೊರಗೂ ಅದರ ಕೀರ್ತಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. ಈಗ ಇಂಡೋನೇಸಿಯ (Indonesia), ಇಂಡೊಚೈನ (Indo-China) ಎಂದು ಹೆಸರಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ—ಕಾಂಬೋಡಿಯಾ (ಚಂಪ), ಬಾಲಿ, ಜಾವ, ಮೊದಲಾದ ದ್ವೀಪಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ—ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ಐದನೆಯ-ಆರನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಷ್ಟು ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಮಾಯಣವ್ಯಾಸಂಗವು ಪ್ರಚುರವಾಗಿತ್ತೆಂಬ ಅಲ್ಲಿಯ ದೇವಾಲಯಗಳ ಶಿಲ್ಪಾವಶೇಷಗಳಿಂದಲೂ ವ್ರಾಜೀನ ಶಿಲಾಲೇಖಗಳಿಂದಲೂ ಆ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಕಾಣಬರುವ ನಾಮಧೇಯರೂಢಿಯಿಂದಲೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂವ್ರದಾಯ ಸಂಕೇತಗಳಿಂದಲೂ ನಿರ್ವಿವಾದವಾಗಿ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆಯೆಂದು ಸಂಶೋಧಕರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಕನ್ನಡ ಜನಕ್ಕಂತೂ ರಾಮಾಯಣವು ಪರಮಪ್ರಿಯವಾದ ಗ್ರಂಥ. ಸೀತಾರಾಮ ಸ್ವರ್ಗದಿಂದ ಪವಿತ್ರಿತವಾದ ಪಂಪಾಸರೋವರವೂ ಸುಗ್ರೀವಾಂಜನೇಯರ ಸ್ವಸ್ಥಲವಾದ ಕಿಷ್ಕಿಂಧೆಯೂ ಕರ್ಣಾಟಕದ ಕ್ಷೇತ್ರಸಂಪತ್ತು. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಕಾಲಕ್ಕೆ—ಎಂದರೆ ಇಂದಿಗೆ ಐನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ—ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ರಾಮಾಯಣ ಗ್ರಂಥಗಳು ನೂರಾರು ಆಗಿದ್ದಿರಬೇಕು ಆತ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ:

ತಿಣಿಕಿದನು ಫಣಿರಾಯ ರಾಮಾ- |

ಯಣದ ಕವಿಗಳ ಭಾರತದಲಿ ತಿಂ- |

ತಿಣಿಯ ರಘುವರಚರಿತದಲಿ ಕಾಲಿಡಲು ತೆರಪಿಲ್ಲ ||

(ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಭಾರತ: ೧-೧೭)

ಹಾಗಿದ್ದರೂ ರಾಮಾಯಣಗ್ರಂಥಗಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಹೊಸ ಹೊಸದಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿಯೂ ಹುಟ್ಟುತ್ತಲೂ ಇವೆ. ಅಂಧವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊನ್ನೆತಾನೆ ಪುತ್ತೂರಿನ ಶ್ರೀ ಶಿವರಾಮಕಾರಂತರವರಿಂದ ವ್ರ ಕಟಿತವಾದ ಕೌಶಿಕ ರಾಮಾಯಣ ಒಂದು.

ಇಂಡಿಯದ ಇತರ ಭಾಷೆಗಳೆಲ್ಲವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ರಾಮಾಯಣ ಕಾವ್ಯಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ ತಮಿಳಿನ ಕಂಬರಾಮಾಯಣವೂ ಹಿಂದೀ ಭಾಷೆಯ ತುಲಸೀರಾಮಾಯಣವೂ ಮಹಾಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿರುವ ಕಾವ್ಯಗಳು.

ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಂತೂ ವಾಲ್ಮೀಕಿರಾಮಾಯಣವನ್ನೆ ವಲಂಬಿಸಿ ಕೊಂಡು ಹುಟ್ಟಿರುವ ವದ್ಯಪ್ರಬಂಧಗಳು, ಚಂಪುಗಳು, ನಾಟಕಗಳು, ಸ್ತೋತ್ರಗಳು ಮೊದಲಾದ ನಾನಾಜಾತಿಗಳ ಕಾವ್ಯಕೃತಿಗಳ ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ಕೊನೆಮೊದಲಿಲ್ಲ ಭಾಸಕಾಲಿದಾಸಾದಿಯಾಗಿ ನೂರಾರು ಮಂದಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕವಿಗಳು ರಾಮವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಬಗೆಬಗೆಯಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ವೇದಾಂತಿಗಳಿಗೂ ಪರಮಪ್ರಿಯವಾದದ್ದು ರಾಮಸ್ಮರಣೆ. ರಾಮ ರಹಸ್ಯ, ರಾಮತಾಪನೀ ಮೊದಲಾದ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳೂ ಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮರಾಮಾಯಣ ಮೊದಲಾದ ಪರತತ್ತ್ವವ್ಯಾಕರಣಗಳೂ ರಾಮ ಸಂಕೀರ್ತನೆಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ವಾಲ್ಮೀಕಿಮಹರ್ಷಿ ತನ್ನ ಕೃತಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ—

ಪರಂ ಕವೀನಾಮಾಧಾರಮ್ ||

(ಬಾಲಕಾಂಡ: ೪-೨೦)

ಎಂದು ನುಡಿದ ಭವಿಷ್ಯದ್ವಾಣಿಯು ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ. ವಾಲ್ಮೀಕಿಯನ್ನು ಉಪಜೀವಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಕವಿಗಳ ವಟ್ಟಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಲೇ ಇದೆ.

ಹೀಗೆ ವಾಲ್ಮೀಕಿಯ ಉಪಜೀವಿಗಳಾದ ರಾಮಕಾವ್ಯಗಳು ಸಾವಿರ ವಿರುವಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ನಡುವೆ ವಾಲ್ಮೀಕಿಯ ಮೂಲಕೃತಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಸ್ಥಾನವುಂಟೆ? ಅದೇನೋ ಆದಿಕಾವ್ಯ ಸರಿ. ಕಾಲದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅದು ಅಗ್ರಗಣ್ಯವಾಗಿರುವುದು ಸರಿ. ಅದಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವೇನಾದರೂ ಉಂಟೆ? ಉಂಟು; ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಉಂಟು; ಮತ್ತು ಬಹುವಾಗಿ ಉಂಟು. ಕಾವ್ಯಗುಣ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಅದಕ್ಕೆ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ.

ಉಪಜೀವಿಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಒಂದೊಂದು ಸ್ವಾರಸ್ಯವಿಶೇಷ ದಿಂದ ಆದರಣೀಯವಾಗಿದೆ. ಕೆಲವುಗಳ ಸ್ವಾರಸ್ಯವು ಕಥಾನಿರೂಪಣೆ ; ಕೆಲವುಗಳದು ಸನ್ನಿವೇಶವರ್ಣನೆ ; ಕೆಲವುಗಳದು ಸಂವಾದ ; ಕೆಲವುಗಳದು ಪಾತ್ರಪೋಷಣೆ ; ಕೆಲವುಗಳಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಸಂದರ್ಭ ಚಿನ್ನ, ಕೆಲವುಗಳಲ್ಲಿ ಧಾಟಿ ; ಕೆಲವುಗಳಲ್ಲಿ ಲಾಲಿತ್ಯ ; ಕೆಲವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಜಸ್ಸು, ಕೆಲವುಗಳಲ್ಲಿ ಕರುಣ ವೀರಾದಿ ರಸವುಷ್ಟಿ ಮುಖ್ಯ ; ಕೆಲವುಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯ ಆವೇಶ ದೊಡ್ಡದು. ಹೀಗೆಯೇ ಈ ನಾನಾ ಕಾವ್ಯಜಾತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದಕ್ಕೂ ಒಂದೊಂದು ವಾಚಕವರ್ಗದ ಪುರಸ್ಕಾರವಿರುತ್ತದೆ. ವಾಚಕವರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕಾರು ಮಟ್ಟಗಳುಂಟಷ್ಟೆ ? ಒಂದೊಂದು ಅಂತಸ್ತಿನವರಿಗೆ ಒಂದೊಂದು ತೆರದ ರಾಮಾಯಣ ಗ್ರಂಥ ಮೆಚ್ಚಾಗಿದೆ

ಆದರೆ ವಾಲ್ಮೀಕಿಯ ಸ್ವಾರಸ್ಯ ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾವ್ಯಜಾತಿಗಳ ಸ್ವಾರಸ್ಯ ಗಳಿಂದ ಬೇರೆಯಾದದ್ದಾಗಿ, ಆ ಎಲ್ಲದರ ಗುಣಾಂಶಗಳನ್ನೂ ಒಳಕೊಂಡ ದ್ದಾಗಿ, ತನ್ನದೇ ಆದ ಒಂದು ವಾಗ್ವೈಭವದಿಂದಲೂ ವಾತ್ರವ್ರತ್ಯಕ್ಷೀಕರಣ ಚಾತುರ್ಯದಿಂದಲೂ ಭಾವೋದಾತ್ತತೆಯಿಂದಲೂ ಅನುವನು ಪ್ರಭಾವ ಶಾಲಿಯಾಗಿದೆ. ಉಪಜೀವಿಕಾವ್ಯಗಳು (ಫೋಟೋ) ಪ್ರತಿಚ್ಛಾಯಾಬಿಂಬ ದಂತೆ ವಸ್ತುವಿನ ಒಂದೊಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಅಥವಾ ಒಂದೊಂದು ದೃಶ್ಯ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು, ಅಷ್ಟಿಷ್ಟು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ. ಮೂಲದ ಸಮಗ್ರಸ್ವರೂಪ ಫೋಟೋವಿನಲ್ಲಿ ಬಾರದು. ರಾಮಾಯಣದ ಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣ ವಾಗಿ ಅನುಭವಿಸಬೇಕೆನ್ನುವವರು ವಾಲ್ಮೀಕಿವಿರಚಿತವಾದ ಮೂಲಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕು. ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯ ವರಿಚಯ ನಾಕಷ್ಟಿಲ್ಲದವರು ಸಂಪೂರ್ಣ ಮೂಲಗ್ರಂಥದ ದೇಶಭಾಷೀಯ ಅನುವಾದಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕು.

ಸಾಮಾನ್ಯಜನರನ್ನು ವಾಲ್ಮೀಕಿಯ ಸನ್ನಿಧಿಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಕೂಡಿದಷ್ಟು ಹತ್ತಿರ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಬೇಕೆಂಬುದು ಪ್ರಕೃತಗ್ರಂಥದ ಉದ್ದೇಶ. ಸಂಸ್ಕೃತಮೂಲವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ದೊರಕಿಸುವ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಸಮೀಪದ್ದು ಪದವಿಭಾಗ—ಪ್ರತಿಪದವದಾರ್ಥದ್ದು. ಆದರೆ ಅದರ ಉಪ ಯೋಗಬೇಕೆನ್ನುವವರು ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಾಲವ್ಯಯಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧರಾಗಿರಬೇಕು. ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚು ತಾಳ್ಮೆಯೂ ನೆಮ್ಮದಿಯೂ ಚಿತ್ತವಧಾನವೂ ಉಳ್ಳವರಾಗಿರಬೇಕು.

ನಮ್ಮ ಇಂದಿನ ಅವಸರ ಜೀವನದ ಒತ್ತಡದಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಜನ ತೀರಾ ಕಡಮೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತೀವದಾರ್ಥದ ದಾರಿಯು ಈಗ ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯ ಜನಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜಕವಾಗಲಾರದು. ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಸುಗಮವಾದ ದಾರಿ ಮೂಲ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಕನ್ನಡ ವಾಕ್ಯಾನುವಾದದ್ದು. ಅದು ಪ್ರಕೃತಗ್ರಂಥದ್ದು. ಕೊಂಚಕೊಂಚವಾದರೂ ಸಂಸ್ಕೃತದ ವರಿಚಯವಿರುವವರಿಗೆ ಈ ಅನುವಾದ ಗ್ರಂಥ ಅನೇಕವಿಧಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಕಾರಕವಾಗುತ್ತದೆ ಅಂಥವರು ಕನ್ನಡ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನೋದುವಾಗ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತಮೂಲದ ಕಡೆಗೂ ಕಣ್ಣನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿದರೆ ಇಲ್ಲಿಗೂ ಅಲ್ಲಿಗೂ ಇರುವ ಸಾಮ್ಯವನ್ನು ಕಾಣುವಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರಿಗೆ ಮೂಲಗ್ರಂಥವು ಅತ್ಯಂತ ಸಮೀಪದ್ದಾಗುತ್ತದೆ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಕಡೆ ತಿರುಗದೆ ಕನ್ನಡ ವಾಕ್ಯಭಾಗಮಾತ್ರವನ್ನೇ ಓದಿದರೂ ಅವರಿಗೆ ವಾಲ್ಮೀಕಿಯ ಪ್ರಸಾದ ತಪ್ಪದೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

ಗ್ರಂಥಸ್ವರೂಪ

ಈಗ ಗ್ರಂಥದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕುರಿತು ಕೊಂಚ ವಿಚಾರಮಾಡೋಣ. ರಾಮಾಯಣವು ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯವೆಂಬ ಸಾಹಿತ್ಯಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಅದರ ರಚನೆಯ ದಿನದಿಂದ ಲೋಕಾಂಗೀಕೃತವಾಗಿ ಬಂದಿದೆ

ರಾಮಾಯಣವು ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥವಲ್ಲ; ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲ. ಅದು ಕಾವ್ಯ; ಆದರೆ ಶಾಸ್ತ್ರ-ಚರಿತ್ರೆಗಳೆರಡನ್ನೂ ಒಳಕೊಂಡಿರುವ ಕಾವ್ಯ; ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ತೊರದ ಕಾವ್ಯವಲ್ಲ, ಚರಿತ್ರೆಯ ಆಧಾರವಿಲ್ಲದ ಕಾವ್ಯವಲ್ಲ, ಕಟ್ಟುಕಥೆಯಲ್ಲ. ಅದು ವಾಸ್ತವಿಕಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಅಸ್ಥಿವಂಜರವಾಗಿರಿಸಿಕೊಂಡು ದೃಢಾಂಗವಾಗಿ ವುಷ್ಟವಾಗಿರುವ ಕಾವ್ಯ.

ಕಾವ್ಯವೆಂದರೆ ಏನು? 'ಮನುಷ್ಯನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಇಷ್ಟವೆನಿಸುವ ಅನುಭವವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿಸಬಲ್ಲ ವಾಕ್ಯಸಮುದಾಯವೇ ಕಾವ್ಯ. ಎದೆಯನ್ನು ತಳಮುಕಗೊಳಿಸುವುದು ಕಾವ್ಯವೆಂಬ ವಾಚ್ಛಿಮಾರ್ಣದ ಲಕ್ಷಣ. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ನಮ್ಮ ಒಳಗಡೆ ಏನೋ ಒಂದು ಆಗಬೇಕು. ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗೆ ಆಹಾ! ಎನ್ನಿಸಬೇಕು, ಓಹೋ! ಎನ್ನಿಸಬೇಕು, ಅಯ್ಯೋ!

ಎನ್ನಿನಬೇಕು, ಭೇಷ್! ಭಲಾ!! ಎನ್ನಿನಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಒಂದು ಕನಿಕರದ, ಅಧವಾ ಅಚ್ಚರಿಯ, ಅಧವಾ ರೋಷದ, ಅಧವಾ ಸಂತೋಷಾತಿಶಯದ ಕೂಗು ಎದೆಯೊಳಗಿನಿಂದ ಹೊರಡುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಅನುಭವ ಯಾವುದೋ ಅದೇ ರಸ. ಅಂಥ ರಸವು ನಮ್ಮ ಆಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಒಸರುವಂತೆ ಮಾಡಬಲ್ಲ ವಾಕ್ಯಬಂಧ ಯಾವುದೋ ಅದು ಕಾವ್ಯ.

ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಿಕರು ಕಾವ್ಯರಹಸ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ತುಂಬಾ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ನಡಸಿದ್ದಾರೆ. ವಾಕ್ಯದ ರೀತಿಯಿಂದ ಕಾವ್ಯವೆಂದು ಕೆಲವರು, ಅಲಂಕಾರದಿಂದ ಕಾವ್ಯವೆಂದು ಕೆಲವರು, ಧ್ವನಿಯಿಂದ ಕಾವ್ಯವೆಂದು ಕೆಲವರು, ವಕ್ರೋಕ್ತಿಯಿಂದ ಕಾವ್ಯವೆಂದು ಕೆಲವರು, ರಮಣೀಯಾರ್ಥದಿಂದ ಕಾವ್ಯವೆಂದು ಕೆಲವರು ವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಎಲ್ಲ ವಾದಗಳೂ ಅಬದ್ಧಗಳೇನಲ್ಲ; ಆದರೆ ಏಕದೇಶೀಯಗಳು, ಆದದ್ದರಿಂದ ಅಪೂರ್ಣಗಳು. ರಸವೆಂಬುದೇ ಕಾವ್ಯಸಾರವೆಂಬ ಮತವು ಲೋಕಜನಾಂಗೀಕೃತವಾಗಿದೆ. ಕಾವ್ಯವೆಂಬ ಮಾನುಷಸಂವತ್ಸು ಸರ್ವಲೋಕ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದದ್ದು. ಅದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯೊಂದರ ವಿಶೇಷಸ್ವತ್ತೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನ ಪ್ರಥಮ ಜನನ ಎಂದು ಆಯಿತೋ, ಎಲ್ಲಿ ಆಯಿತೋ, ಅದರೊಡನೆಯೇ ಅಂದು, ಅಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಜನನವೂ ಆಯಿತು. ಮನುಷ್ಯ ಎಂದರೆ ಮನಸ್ಸು; ಮನಸ್ಸು ಎಂದರೆ ಚಿಂತೆ ಸಂತಸಗಳು; ಚಿಂತೆ ಸಂತಸಗಳು ಮಾತಾಗಿ ಉಕ್ಕಿಹರಿದದ್ದೇ ಕಾವ್ಯ. ಮನುಷ್ಯ, ಮನಸ್ಸು, ಮಾತು—ಈ ಮೂರೂ ಅಂಟಿಕೊಂಡೇ ಇರತಕ್ಕವಾದದ್ದರಿಂದ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಲ್ಲೂ ಮನುಷ್ಯ ಎಷ್ಟು ಹಳಬನೋ ಕಾವ್ಯವೂ ಅಷ್ಟು ಹಳೆಯದು. ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲ ಜನಾಂಗಗಳೂ, ಎಲ್ಲ ಭಾಷೆಗಳೂ ತಮ್ಮತಮ್ಮ ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಕಾರದ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಕಾವ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಸಂವಾದಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಅಂಥ ಎಲ್ಲ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬರುವ ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಕಾವ್ಯಲಕ್ಷಣವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ “ರಸ”. ರಸವೆಂದರೆ ಬೇಕೆನಿಸುವ ರುಚಿ (“ರಸ ಆಸ್ವಾದನಸ್ನೇಹನಯೋಃ”=ಸವಿಯ ಬೇಕೆನಿಸುವುದು, ಇಷ್ಟವೆನಿಸುವುದು) ಅದೇ ವಾಕದ ಷಡ್ರಸಗಳು. ಅದೇ ಸಂಗೀತದ ನಾದರಸ. ಅದೇ ಪ್ರಣಯಿಗಳ ಸರಸ ಅದೇ ಕ್ರೂರಿಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲದ, ಧರ್ಮಿಷ್ಠರಲ್ಲಿರುವ, ದಯಾರಸ.

ಜನರೂಢಿಯಲ್ಲಿ “ರಸ” ಶಬ್ದವು ಹೇಗೆ ವಸ್ತುಸಾರವಾಚಕವೋ ವೇದದಲ್ಲಿಯೂ ಹಾಗೆಯೇ .

ರಸೋ ವೈ ಸಃ |

ರಸಗ್ಂ ಹೈವಾಯಂ ಲಬ್ಧ್ವಾಸ್ತನ್ನೇ ಭವತಿ ||

(ತೈತ್ತಿರೀಯೋಪನಿಷತ್ತು: ೨-೭)

ವರಮಾತ್ಮನೇ “ರಸ”. ಆದದ್ದರಿಂದಲೇ ರಸಾನುಭವದಿಂದ ಆನಂದವಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾವುದು ಆನಂದ ಕೊಡಬಲ್ಲದೋ ಅದು ರಸ.

ವಾಲ್ಮೀಕಿ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದ ಮೇಲ್ಮೈಯನ್ನು ನೂಚಿಸುವುದು “ರಸ” ಶಬ್ದದಿಂದ :

ರಸೈಃ ಶೃಂಗಾರಕರುಣಹಾಸ್ಯರೌದ್ರಭಯಾನಕೈಃ |

ವೀರಾದಿಭಿಶ್ಚ ಸಂಯುಕ್ತಂ ಕಾವ್ಯಮೇತದಗಾಯತಾಮ್ ||

(ಬಾಲಕಾಂಡ ೪-೯)

ಅಲಂಕಾರ, ಧ್ವನಿ, ವಕ್ರೋಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ರಸೋತ್ಪಾದನೆಗೆ ಉಪಾಯ - ಉಪಕರಣಗಳು.

ಭೋಜನರಸ ನಾಲಗೆಗೆ ಹೇಗೋ, ಗಾನರಸ ಕಿವಿಗೆ ಹೇಗೋ, ರೂಪಲಾವಣ್ಯರಸ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹೇಗೋ ಕಾವ್ಯಕಲಾರಸ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹಾಗೆ ಆವ್ಯಾಯನಕಾರಿ. ಆದರೆ ಕಾವ್ಯರಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶೇಷವುಂಟು: ಅದು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆವ್ಯಾಯನಗೊಳಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಜೀವನವನ್ನೂ ಪರಿಷ್ಕಾರಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ ದೇಹದ ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಲಭ್ಯಗಳಾದ ಶಬ್ದ ಸ್ಪರ್ಶರೂಪರುಚಿಗಂಧಾದಿ ರಸಗಳು ತತ್ತದಿಂದ್ರಿಯಮಾತ್ರಗ್ರಾಹ್ಯಗಳಾಗಿ ಸಕಲೇಂದ್ರಿಯ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ರಂಜಕಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಕಾವ್ಯಕಲಾರಸವಾದರೋ ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಪರಿಣಾಮಕ್ಷೇತ್ರವಾದ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ರಂಜನೆ ಮಾಡುವುದಲ್ಲದೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಜೀವಕ್ಕೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಜೀವಸ್ವಭಾವದಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮಮಾಡಬಲ್ಲದ್ದಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಕಾವ್ಯಕ್ರಿಯೆ ಎರಡು ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ :

(೧) ಮನೋರಂಜನೆ,

(೨) ಜೀವೋತ್ಕರ್ಷ.

ಯಾವ ಕಾವ್ಯವು ಮೊದಲನೆಯ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಮುಗಿಯದೆ ಎರಡನೆಯ ಕ್ರಿಯೆಗೂ ತೊಡಗುತ್ತದೆಯೋ ಅದು ಮಹಾಕಾವ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಮನೋರಂಜನೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಜೀವವ್ಯಾವನೆ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆಯೋ ಅಷ್ಟೆಷ್ಟು ಅದು ಮಹಾಕಾವ್ಯ. ಕಾವ್ಯದ ಮಹತ್ತ್ವವು ಅದರ ಜೀವೋದ್ಧಾರನಾಮಧ್ಯದಿಂದ ಬರತಕ್ಕದ್ದು. ಅಂಥಾ ನಾಮಧ್ಯದ ಅತಿಶಯವು ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಮಹಿಮೆ.

ಜೀವೋದ್ಧಾರವೆಂದರೆ ನೀತಿವ್ರಭಾವ ಆದರೆ ಕಾವ್ಯದ ನೀತಿವ್ರಭಾವವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಬೋಧನೆಯಿಂದಲ್ಲ, ಆಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಹೃದಯವರಿವರ್ತನೆಯಿಂದ. ಇದು ಕಾವ್ಯದ ವಿಶೇಷಶಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೋಪದೇಶವು ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರದ ಕಾರ್ಯ. ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣ ನಮಗೆ ಹಾಗೆ ಉಪದೇಶಮಾಡಹೊರಟಿಲ್ಲ; ಅದು ನಮಗೆ ಕಥೆ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಆ ಮನೋಹರವಾದ ಕಥೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಅದರ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ನಮ್ಮನಮ್ಮ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸಿದಾಗ ಸದಸದ್ವಿವೇಕವನ್ನು ನಮಗೆ ನಾವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಂತಾಗುತ್ತದೆ. “ರಾಮನನ್ನು ಪೂಜಿಸಿರಿ,” “ಸೀತೆಯನ್ನು ನೇಮಿಸಿರಿ,” “ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನು ಅನುಕರಿಸಿರಿ,” “ಆಂಜನೇಯನನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರಿ”—ಎಂದು ವಾಲ್ಮೀಕಿಗಳು ನಮಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ಬೋಧನೆ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ವಾಲ್ಮೀಕಿಗಳ ಆಖ್ಯಾನವನ್ನು ನಾವು ಕೇಳಿದಾಗ ತತ್ಪ್ರಧಾನಾಯಕರು ಎಂಥ ಮಹಾನುಭಾವರು, ಎಷ್ಟು ಅನುಕರಣಾರ್ಹರು—ಎಂದು ನಮನಮಗೇ ಅನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಅಂತಃಕರಣದ ಸ್ವತಃಪ್ರವರ್ತಿಸದ್ಭಾವವಪ್ರವಾಹವೇ ಮಹಾಕಾವ್ಯದ ವರಮೋವಕಾರ “ಸತ್ಯಂ ವದ”, “ಧರ್ಮಂ ಚರ”—ಎಂದು ಸ್ಫುಟವಚನದಿಂದ ವಿಧಿಸುವುದು ವೇದ. ಅದು ಪ್ರಭುವಿನಂತೆ ಆಜ್ಞೆ ಮಾಡಬಲ್ಲದ್ದು ಕಾವ್ಯದ ದಾರಿ ಆಜ್ಞೆಯದಲ್ಲ, ಅನುನಯದ್ದು. ರಾಮನ ಸತ್ಯಶ್ರದ್ಧೆ ಎಷ್ಟು ಚೆನ್ನ! ಸೀತೆಯ ಪತಿನಿಷ್ಠೆ ಎಷ್ಟು ಚೆನ್ನ! ಎಂದು ಯಾರ ಮೈರಣಿಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ನಮ್ಮಷ್ಟಕ್ಕೆ ನಾನೇ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ ವಾಲ್ಮೀಕಿಯ ಕಾವ್ಯ. ಆದದ್ದರಿಂದಲೇ ಕಾವ್ಯವು ಪ್ರೇಮಸಿಯ ಮಾತಿನಂತೆ ಅಪ್ರಯತ್ನ ಪಟುವಾದ ಹಿತೋಕ್ತಿಯೆಂದು ಪೂರ್ವಿಕವಾಕ್ಯ :

ಕಾಂತಾಸಂಮಿತತಯೋಪದೇಶಯುಜೇ ||

(ಕಾವ್ಯಪ್ರಕಾಶ : ೧-೨)

ರಾಮಾಯಣವು ಶಾಸ್ತ್ರವಲ್ಲ, ಚರಿತ್ರೆಯೂ ಅಲ್ಲ—ಎಂದು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದೆ ಈ ವಿಷಯವ್ಯವಚ್ಛೇದನೆಯೂ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರವೆಂದರೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ (೧) ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ—ಮನುಸ್ಮೃತಿ ಮೊದಲಾದವು, (೨) ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ—ಸಾಂಖ್ಯ ನೇದಾಂತಾದಿಗಳು, (೩) ಭೌತ ಶಾಸ್ತ್ರ—ಖಗೋಲ ವಿಜ್ಞಾನ, ವೈದ್ಯವಿಜ್ಞಾನ, ಫಿಸಿಕ್ಸ್, ಕೆಮಿಸ್ಟ್ರಿ, ಬಯಾಲಜಿ—ಇಂಥವು. ಚರಿತ್ರೆಯೆಂದರೆ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ ಹಿಸ್ಟರಿ (History) ದೇಶವೃತ್ತಾಂತ, ವ್ಯಕ್ತಿಮನುಷ್ಯನ ಜೀವನವೃತ್ತಾಂತ, ಸರಕಾರದ ವರದಿಗಳು ವೃತ್ತವತ್ರಿಕೆಗಳ ವರದಿಗಳು—ಇಂಥವು ಶಾಸ್ತ್ರಚರಿತ್ರೆಗಳ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವು ಬುದ್ಧಿ ಕಾವ್ಯದ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವು ಹೃದಯ ಇದು ಮೊದಲನೆಯ ಭೇದ. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ, ಶಾಸ್ತ್ರ-ಚರಿತ್ರೆಗಳು ಬಹಿಷ್ಕರಣೆಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ವಿಜ್ಞಾನಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ತೂಕ, ಗಾತ್ರ, ಕಾರ್ಯ ಕಾರಣಸಂಬಂಧ, ಪ್ರಯೋಗಫಲಿತಾಂಶ ಮೊದಲಾದ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಿಗೆ ಅಧೀನ ವಾಗಿವೆ. ಚರಿತ್ರೆಯು ಕೋರ್ಟಿನಂತೆ ತಿಥಿ, ತಾರೀಖು, ಘಳಿಗೆ, ಸ್ಥಳ, ಸಾಕ್ಷ್ಯ, ದಾಖಲೆ—ಇಂಥ ಹೊರ ರುಜುವಾತುಗಳನ್ನು ಅವೇಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದದ್ದು ಬಹಿರಂಗಪ್ರಮಾಣವಲ್ಲ, ಅಂತರಂಗ ಪ್ರಮಾಣ.

ರಾಮಾಯಣವು ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲ, ಆದರೆ ಚರಿತ್ರಾತ್ಮಕವಾದ ಕಾವ್ಯ. ಒಂದೇ ವಾಸ್ತವಿಕ ಘಟನೆಯನ್ನು ಬಹಿರಾಕಾರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಅದು ಚರಿತ್ರೆ-ಕೇವಲ ಚರಿತ್ರೆ, History; ಅದನ್ನು ಅದರ ಹೃದಯವರಿಣಾಮದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಅದು ಕಾವ್ಯ-ಕಲ್ಪಿತಕಥನಕಾವ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಭಾವವುಳ್ಳ ಕಾವ್ಯ. ರಾಮಾಯಣವು ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಅಂತರ್ಗತ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಕಾವ್ಯವಾದದ್ದರಿಂದಲೇ ಅದು ವಾಸ್ತವಿಕಪ್ರಮಾಣ ವೆಂಬಂತೆ ಜನಾಂಗೀಕಾರವನ್ನು ಸಂವಾದಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ನಮಗೆ ಅದು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಸಾಮಗ್ರಿ ಹೌದು; ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅದು ಹೃದಯಸಂಸ್ಕಾರ ಸಾಮಗ್ರಿ. ಅದು ದೇಶಚರಿತ್ರೆ ಹೌದು; ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅದು ಜನತಾಂತ್ರಾತ್ಮ ಚರಿತ್ರೆ.

ಕಾವ್ಯವ್ಯಾಸಂಗಿಯ ಗಮನದಲ್ಲಿರಬೇಕಾದ ಎರಡು ತತ್ತ್ವಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ತಕ್ಕ ಅವಕಾಶ ಕಾಣುತ್ತದೆ :

- (೧) ಕಥಾವಿವರಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದ ಸಂಶಯಗಳನ್ನು ಉದ್ದೇಶ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಅನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ (ಅಮಾನತ್ತಿನಲ್ಲಿ) ಇರಿಸಿರಬೇಕು (“Willing suspension of disbelief”).
- (೨) ಪದವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥ ಮುಖ್ಯ; ಶಬ್ದಾರ್ಥ ಅಷ್ಟು ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ.

ರಾವಣನಿಗೆ ತಲೆ ಹತ್ತು ಇದ್ದದ್ದು ನಿಜವೇ? ಅವನ ಫೋಟೋಗ್ರಾಫ್ (ಭಾಯಾವ್ರತಿಬಿಂಬ) ತೋರಿಸಿದರೆ ನಂಬಿಯೇವು — ಎನ್ನಲಾಗದು. ರಾಮಾಯಣದಮಟ್ಟಿಗೆ ರಾವಣನಿಗೆ ಹತ್ತು ತಲೆಯಿದ್ದದ್ದನ್ನು ನಂಬಬೇಕು. ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು ಬಹಿರಂಗಸಂಗತಿಯಲ್ಲ, ಅಂತರಂಗಸಂಗತಿ. ಬಹಿರಂಗವು ಸಂಕೇತ ಮಾತ್ರ. ರಾವಣನು ಮಹಾಬಲಿಷ್ಠ, ಅತಿಶಯ ವರಾಕ್ರಮಿ—ಎಂದು ತಿಳಿಸುವುದು ಕವಿಯ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಅದನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ದಶಶಿರಸ್ಸಿನ ಉವಾಯ. ಇಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಎಂದರೆ ಒಂಭತ್ತು-ಮತ್ತು-ಒಂದು ಎಂದಾಗಲಿ, ಹನ್ನೊಂದು-ಮೈನಸ್-ಒಂದು ಎಂದಾಗಲಿ ಸಿದ್ಧಾಂತ ವಲ್ಲ. ಒಬ್ಬ ನಾಮಾನ್ಯಮನುಷ್ಯನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ನಾಲ್ಕಡಿ, ಆರ್ದ್ರಡಿ ಮಾಡಿ ದರೆ ಎಷ್ಟಾಗಬಹುದೋ ಅಷ್ಟು ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ರಾವಣನೊಬ್ಬನೇ ಪಡೆದಿದ್ದ ನೆಂದು ಗ್ರಹಿಸಬೇಕಾದದ್ದು ಹೀಗೆ ಹೊರವರ್ಣನೆಯ ಒಳತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸದಿದ್ದರೆ ದಶಕಂಠತ್ವ, ಕಪಿಯ ಸಂಭಾಷಣೆ, ಸಮುದ್ರಲಂಘನ— ಇಂಥಾ ಬಹಿರ್ಘಟನೆಗಳ ಅನಾಮಂಜಸ್ಯವೇ ದೊಡ್ಡದಾಗಿ, ಕಾವ್ಯದ ಅಂತರಂಗಾನುಭವವು ನಮಗೆ ದುರ್ಲಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಹಾಕಾವ್ಯದ ಬಳಿ ಹೋಗುವವರು ತಾಯ ಬಳಿ ಹೋಗುವ ಎಳೆಮಕ್ಕಳಂತೆ ಮನಸ್ಸುಮಾಡಿ ಕೊಂಡು ಹೋಗಬೇಕು. ಅಂಥ ಅಕೃತ್ರಿಮ, ಅಂಥ ಸರಳತೆ, ಅಂಥ ಅವಿಶಂಕೆ, ಅಂಥ ಅವಿತರ್ಕ, ಅಂಥ ಸಿದ್ಧವಿಶ್ವಾಸ—ಇವು ಇಲ್ಲದವರಿಗೆ ಕಾವ್ಯಮಾತೆ ಒಲಿಯಳು.

ಶಬ್ದಾರ್ಥಗ್ರಹಣದಲ್ಲಿಯೂ ಹಾಗೆಯೇ ಕವಿಯ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಮೊದಲು ಗುರಿಯಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಳಿಕ ಅದಕ್ಕೆ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಅನ್ವಯಿಸ ಬೇಕು. ಆ ಗುರಿಯನ್ನು ಮರೆತ ಯುಕ್ತಿಚಮತ್ಕಾರಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

ರಸಾಭಾಸಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಕವಿಯು ಕಥೆ ಹೇಳುವ ಉತ್ಸಾಹವೇ ದಲ್ಲಿ ಮಾತುಗಳನ್ನು ರಾಶಿ ರಾಶಿ ಯಾಗಿ ಸುರಿಯುತ್ತಾನೆ. ಒಂದೊಂದ ಮಾತನ್ನೂ ತೂಕಮಾಡಿ ಬಣ್ಣ ನೋಡಿ ವ್ರಯೋಗಿಸಲು ಅವನಿಗೆ ವ್ಯವಧಾನ ವಿಲ್ಲ ಅವನು ಬಿಡುವು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಕಾವು ಆರಿಹೋದೀತು. ವೇಗ ಧೋರಣೆಗಳು ಕವಿಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅನಿವಾರ್ಯ ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲ, ಅವೇಕ್ಷಣೀಯವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅದರ ರಭಸದಲ್ಲಿ ನಾವು ಅಕ್ಷರಕ್ಷರವನ್ನೂ ಬೇರೆಬೇರೆ ಕಿತ್ತು ಕೆದಕಿ ನೋಡತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ ಎಷ್ಟೋ ಮಂದಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರಲ್ಲಿರುವ ದೋಷ ಇದು ಚಮತ್ಕಾರ ಅತಿಯಾದರೆ ರಸಾಸ್ವಾದನೆ ತಪ್ಪಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದ ರಸಪೋಷಣೆಯಾಗಬೇಕೇ ಹೊರತು ರಸಭಂಗವಾಗ ಬಾರದು ತಾರ್ಕಿಕನು ಕವಿಯ ಮೇಲೆ ಕೈಮಾಡಬಾರದು.

ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣವು ಕಾವ್ಯಮಾತ್ರವಲ್ಲ—ಆದಿಕಾವ್ಯ ಅದರ ಆದಿತ್ವವು ಕಾಲಮಾನಮಾತ್ರದ್ದಲ್ಲ, ಗುಣಾಧಿಕ್ಯದಿಂದಲೂ ಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು. ವ್ರವಂಚದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ಒಂದು ಅಚ್ಚರಿಯ ಸಂಗತಿ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ದೊರೆತಿರುವ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲನೆಯ ಕಾವ್ಯವೇ ಕಾವ್ಯದ ಸಲ್ಲಕ್ಷಣಗಳಿಗೆ ಆದರ್ಶವೂ ಆಗಿದೆ. ವ್ರವಂಚದ ಇತರ ವಸ್ತುಗಳ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ವ್ರಧಮಕೃತಿಗೂ ಆಮೇಲಿನದಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಒಂದು ಪರಿಷ್ಕಾರಕ್ರಮ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮೊದಮೊದಲಿನ ಕೃತಿ ಒರಟಾಗಿ ಪೆಡಸಾಗಿರುತ್ತದೆ, ಆಮೇಲಿನದರಲ್ಲಿ ನಯ ನಾಜೂಕುಗಳು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಕೃತಿಕಾರನ ಕುಶಲ ದಿನೇದಿನೇ ಉತ್ತಮವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಇ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಜಾನ್ಸನ್ನಿನ ಕಾಲದ (1649-1703) ವಚನಶೈಲಿಯನ್ನು ಮೊನ್ನೆ ತಾನೆ ತೀರಿಕೊಂಡ ಸಾಮರ್ಸೆಟ್ ಮಾಮ್ ಕಾಲದ ಶೈಲಿಯೊಡ ಹೋಲಿಸಿನೋಡಬಹುದು. ಬರ್ನ್ಸ್ ಕವಿಯ ಹಿಂದಣ ದಿನಗಳ ಜನಗೀ ಗಳನ್ನು ಟೆನ್ನಿಸನ್ನ ಪದ್ಯಗಳೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಿನೋಡಬಹುದು. ಅ ಒಂದು (Evolution) ಎವೊಲ್ಯೂಷನ್ ಎಂಬ ಪರಿಷ್ಕಾರಾನುಕ್ರಮ ಕ ಬರುತ್ತದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಹಾಗಾಗಿದ್ದೇ? ಮೊದಮೊದಲಿನದು ವಾಗಿದ್ದು ಕಾಲಾನಂತರ ಬಂದದ್ದರಲ್ಲವೆ ಉತ್ತಮದಶೆ ತೋರಬೇಕು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಹಾಗಾಗದೆ ಪ್ರಪ್ರಥಮಸೃಷ್ಟಿಯೇ ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಠ ಯಾಯಿತೆ? ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶೇಷಸಂದರ್ಭವಿದೆ, ಗಮನಿಸಬೇಕು.

ಇತರ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಜನವದಸಾಹಿತ್ಯ ಯಾವ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತೋ ಅದನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ವೇದವಾಚ್ಯಯ ಮಾಡಿತ್ತು. ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯದ ವಾಕ್ಯತುರರು ಹಾಡು ಕಟ್ಟಿ, ಲಾವಣಿ ಹೆಣೆದು, ಗಾದೆ ಜೋಡಿಸಿ, ಭಾಷೆಯನ್ನು ಪಳಗಿಸಿದರು. ಹಾಗೆ ಕುದುರಿದ್ದ ಮೂಲದ್ರವ್ಯ ವನ್ನು ಆ ತರುವಾಯ ಬಂದ ಸಾಹಿತ್ಯಕರ್ತರು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ನಯದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಾದರೋ ಭಾಷೆಯನ್ನು ವಳಗಿಸುವ ಕೆಲಸ ವೈದಿಕ ಋಷಿಗಳಿಂದ ನಡೆದಿತ್ತು ಜನದ ಮನೋಬುದ್ಧಿಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಿಸುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ಅವರು ನಡೆಸಿದ್ದರು. ವಾಲ್ಮೀಕಿಗಳ ಕೈಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿ ವೇದದ ಅನುಷ್ಟುಭ, ತ್ರಿಷ್ಟುಭ ಮೊದಲಾದ ಛಂದೋ ಬಂಧಗಳು ಲಭ್ಯವಾಗಿದ್ದವು. ದಶರಥನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಂದಿಮಾಗಧರೂ ಗಾಯಕರೂ ಇದ್ದರು ಋಷ್ಯಶೃಂಗಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಗಣಿಕೆಯರ ಪ್ರಶಂಸೆಯೇ ಉಂಟಲ್ಲ! ಅವರು ಹಾಡಲಿಲ್ಲವೆ? ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಗೇಯಕೃತಿಗಳಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಅದೆಲ್ಲ ವಾಲ್ಮೀಕಿಗೆ ಮೂಲಸಾಮಗ್ರಿಯಾಯಿತು. ಹಾಗೆಯೇ ಒಂದು ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ಜನಸಮಾಜವೂ ವಾಲ್ಮೀಕಿಯ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಆದರಿಸಲು ಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಆಗದೆ, ಇನ್ನೂ ಆಗಲು ಉಳಿದಿದ್ದ ಸಾಹಿತ್ಯರಚನೆಯೆಂದರೆ ಒಂದು ಸಮಗ್ರಕಾವ್ಯ. ಹಾಡಿನ ರೂಪದ, ಗಾದೆಗಳ ರೂಪದ, ಪ್ರಾಸ್ತಾವಿಕ ಸಾಮತಿಗಳ ರೂಪದ ಖಂಡಕಾವ್ಯಗಳು, ಧನಾ ಕಾವ್ಯಖಂಡಗಳು ವಾಲ್ಮೀಕಿಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಿರಬೇಕು. ಪೂರ್ಣ ಸದ ಕಾವ್ಯ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದ ಭಾಷಾಸಾಮಗ್ರಿ ದ ಸರ್ವಾಂಗವರಿಪೂರ್ಣವೂ ಸರ್ವಾಂಗಸುಂದರವೂ ಆದ ಒಂದು ಗ್ರಕಾವ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಯಶಸ್ಸು ವಾಲ್ಮೀಕಿಯದು.

ವೇದವು ಕಾವ್ಯವಲ್ಲವೆ ?

ಕಾವ್ಯಲಕ್ಷಣಗಳು ವೇದದಲ್ಲಿ ಯಥೇಷ್ಟವಾಗಿವೆ. ಚಿತ್ತಾಕರ್ಷಕವಾದ ಘನ, ವರ್ಣನಾವೈಖರಿ, ಛಂದೋಧಾಟಿ, ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೃದಯದ ಆರ್ತಸ್ವರ—ಇವು ವೇದದ ಸಂಹಿತಾಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಇರಲಾರವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೂ

ವೇದವು ಕಾವ್ಯವಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಾನ ಮನುಷ್ಯನದು, ವೇದದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಾನ ದೇವತೆಯದು ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತಿಗೂ ಯಾವ ರಹಸ್ಯಚೈತನ್ಯವು ನಿಯಾಮಕವೋ, ಹಾಗೆಯೇ ವರಿವಾಲಕವೋ—ಯಾವುದರ ನಿಗ್ರಹಾನುಗ್ರಹಶಕ್ತಿಗಳು ಮನುಷ್ಯಜೀವನವನ್ನು ಆಗಿಸುತ್ತವೆಯೋ, ಹೋಗಿಸುತ್ತವೆಯೋ—ಆ ಸರ್ವಶಕ್ತಿ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಈಶ್ವರನೇ ವೇದದಲ್ಲಿ ಕಥಾನಾಯಕ. ಮನುಷ್ಯನು ಅಲ್ಲಿ ಶರಣಾಗತನಾದ ಉಪಜೀವಿ. “ಹೇ ಇಂದ್ರ, ನನಗೆ ಮಳೆಬೀಳೆಗಳನ್ನು ಕೊಡು; ಹೇ ಅಗ್ನಿ, ನನ್ನ ಮನೆ ಮಂದಿಯನ್ನು ಕಾವಾಡು. ಹೇ ವರುಣ, ನನ್ನ ವಾವಗಳನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸು; ಹೇ ರುದ್ರ, ನನ್ನಲ್ಲಿ ಕೋಪಮಾಡಬೇಡ, ನನ್ನ ಶತ್ರುಗಳಲ್ಲಿ ಕೋಪ ತೋರು” ಈ ವ್ರಕಾರ ಬೇಡುವವನು ಮನುಷ್ಯ ಅವನ ಆ ಬೇಡಿಕೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅವನು ನಾನಾ ದೇವತೆಗಳ ಮಹಿಮೆಗಳನ್ನು ಬಗೆಬಗೆಯಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ವೇದದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನ ಆವೇಗಾಕಾಂಕ್ಷೆಗಳು ನಿಮಿತ್ತ, ಭಗವತ್ಪ್ರಸಾದವು ಉದ್ದೇಶ ವೇದದಲ್ಲಿ ದೈವವು ಮುಖ್ಯ, ಮನುಷ್ಯನು ಪ್ರಾಸಂಗಿಕ. ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಾದರೂ ಮನುಷ್ಯನು ಮುಖ್ಯ, ದೈವವು ಪ್ರಾಸಂಗಿಕ. ಹೀಗೆ ವೇದವೂ ಕಾವ್ಯವೂ ಪರಸ್ಪರ ಪರಿಪೂರಕಗಳು

ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಾಭ್ಯಾಂ ವೇದಂ ಸಮುಪಬೃಂಹಯೇತ್ |
ಬಿಭೇತ್ಯಲ್ಪಶ್ರುತಾದ್ವೇದೋ ಮಾಮಯಂ ಪ್ರಹರೇದಿತಿ ||

(ಮಹಾಭಾರತ, ಅದಿಪರ್ವ. ೧-೨೭೩)

ಇತಿಹಾಸಾದಿ ಮಾನುಷಸಾಹಿತ್ಯವ್ಯಾಸಂಗದಿಂದ ವೇದವಿದ್ಯೆಗೆ ಪುಷ್ಟಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಕಾವ್ಯಾನುಭವವಿಲ್ಲದವನು ತನ್ನನ್ನು ಹೊಡೆದಾನೆಂದು ವೇದಕ್ಕೆ ಹೆದರಿಕೆಯಂತೆ! ಎಂದರೆ, ವೇದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿಯೂ ಸಮಗ್ರವಾಗಿಯೂ ತಿಳಿಯಬೇಕೆನ್ನುವವನು ಲೋಕಪರಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಂಡಿರಬೇಕು. ಲೋಕಾನುಭವಕ್ಕೂ ಲೋಕಪರಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಸಾಧನವು ಸತ್ಯಾವ್ಯಯಾರು ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣವ್ಯಾಸಂಗದಿಂದ ಲೋಕಜೀವನದ ಮರ್ಮಗಳನ್ನು ಕಂಡಿರುತ್ತಾನೋ ಅವನಿಗೆ ವೇದಾರ್ಥವು ಸುಲಭಲಭ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಎರಡು ದೃಷ್ಟಿಗಳು

ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಎರಡು ದೃಷ್ಟಿಗಳು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿವೆ

ವೇದವೇದ್ಯೇ ಪರೇ ಪುಂಸಿ ಜಾತೇ ದಶರಥಾತ್ಮಜೇ |

ವೇದಃ ಪ್ರಾಜ್ಞೇತಸಾದಾಸೀತ್ ಸಾಕ್ಷಾದ್ರಾಮಾಯಣಾತ್ಮನಾ ||

(೧) ಮಹಾವಿಷ್ಣುವು ಶ್ರೀರಾಮನಾಗಿ ಮನುಷ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿದನು ; ತದನುಸಾರವಾಗಿ ವೇದವು ರಾಮಾಯಣರೂಪದಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿತು

(೨) ಶ್ರೀರಾಮನು ಮನುಷ್ಯನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಮಹಾವಿಷ್ಣು ಪದವಿಗೆ ಏರಿದನು ; ತದನುಸಾರವಾಗಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿವ್ರಣೀತ ರಾಮಾಯಣವು ವೇದವ್ರಾಯವಾಯಿತು.

ಮೊದಲನೆಯದು ಅನುಗ್ರಹಾವೇಕ್ಷೆಯ ದೃಷ್ಟಿ, ಎರಡನೆಯದು ಅರ್ಹತಾಸಂವಾದನೆಯ ದೃಷ್ಟಿ.

ಇವೆರಡೂ ಬೇರೆಬೇರೆ ದೃಷ್ಟಿಗಳು, ಆದರೆ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧಿಗಳಲ್ಲ. ಕಾಲೂ ತುಪ್ಪವೂ ಬೇರೆಬೇರೆ, ಆದರೆ ವಿರೋಧಿಗಳಲ್ಲ. ಹಲಸೂ ಜೇನೂ ಬೇರೆಬೇರೆ, ಆದರೆ ವೈರಿಗಳಲ್ಲ. ಎರಡೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಇರಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಮೊದಲನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾದನಿರೀಕ್ಷೆ ಮುಖ್ಯಾಶಯ. ಶ್ರೀರಾಮನು ಭಗವಂತನ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮೂರ್ತಿ. ಆತನು ಕೃವಾಳು. ಆತನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದವನಿಗೆ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಲಾಭವು ಸ್ವತಸ್ಸಿದ್ಧ. ಆದದ್ದರಿಂದ ರಾಮ ಭಕ್ತಿಯು ಪರಮಶ್ರೇಯಸ್ಸಾಧಕ. ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನೆ ವಿಚಾರಣೆಗಳಿಗೆಡೆಯಿಲ್ಲ. ದೃಢವಾದ ಶ್ರದ್ಧೆಯೇ ಕರ್ತವ್ಯ.

ಎರಡನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯತ್ನದಾಢ್ಯವು ಮುಖ್ಯಾಶಯ. ಶ್ರೀರಾಮನು ಮಾನುಷಸತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಆದರ್ಶಮೂರ್ತಿ. ಭಗವದವತಾರವಾದರೂ ಮನುಷ್ಯಬೋಧಿಗಾಗಿ ಆದ ಅವತಾರ. ಮನುಷ್ಯನು ಹೇಗೆ ಆತ್ಮಸಂಯಮದಿಂದ, ಆತ್ಮಪರೀಕ್ಷಣದಿಂದ, ಆತ್ಮಶಿಕ್ಷಣದಿಂದ, ಆತ್ಮಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ, ಆತ್ಮ

ಶೌರ್ಯದಿಂದ ಲೋಕಜೀವನದ ಕಷ್ಟಪರೀಕ್ಷೆಗಳಿಂದ ವಾರಾಣಸಿ ಪರಮ ಪದವಿಗೇರಬಹುದು—ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನ ರಾಮಚರಿತೆ. ರಾಮನು ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಅನುಕರಣೀಯನಾದ ಧರ್ಮಗುರು. “ಉದ್ಧರೇದಾತ್ಮನಾತ್ಮಾನಂ”—ಎಂಬ ಗೀತೋಕ್ತಿಗೆ ನಿದರ್ಶನಮೂರ್ತಿ.

ಈ ಎರಡು ದೃಷ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ತಪ್ಪು? ಯಾವುದೂ ತಪ್ಪಲ್ಲ. ಯಾವುದು ಸರಿ? ಎರಡೂ ಸರಿ. ದೈವವು ಗುರುವಾಗಲಾರದೆ? ಗುರುವು ದೈವವಾಗಬಾರದೆ?

ಯಸ್ಯ ದೇವೇ ಪರಾ ಭಕ್ತಿಯಥಾ ದೇವೇ ತಥಾ ಗುರೌ ||

(ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರೋಪನಿಷತ್ತು . ೬-೨೩)

ಭಕ್ತನ ಅಂತರಂಗವ್ರವೃತ್ತಿಯಂತೆ, ಅವನಿಗೆ ವ್ರಾತಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೈವವಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಒಂದು ಧರ್ಮಸಂಕಟದಲ್ಲಿ ನಡವಳಿಕೆಗೆ ಗುರುವಾಗಬಹುದು; ರಾತ್ರಿ ಏಕಾಂತಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮಪ್ರತೀಕವಾಗಬಹುದು.

ರಮನ್ತೇ ಯೋಗಿನೋಽನನ್ತೇ ನಿತ್ಯಾನನ್ದೇ ಚಿದಾತ್ಮನಿ |

ಇತಿ ರಾಮವದೇನಾಸೌ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಭಿಧೀಯತೇ ||

(ರಾಮಪೂರ್ವತಾಪಿನ್ಯುಪನಿಷತ್ತು)

“ರಾಮ” ಶಬ್ದವು ಮೊದಲು ಪರಬ್ರಹ್ಮವಾಚಕವಾಗಿತ್ತೆಂದೇ ನನ್ನ ನಂಬಿಕೆ. ಅದನ್ನು ದಶರಥನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆಯೇ ಮನುಷ್ಯನ ಹೆಸರಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದಿರಬೇಕು ಜಮದಗ್ನಿಯ ಮಗನಾದ ಪರಶುರಾಮನು ರಘುರಾಮನಿಗಿಂತ ಪುರಾತನನು. ರಾಮ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನವರು ಬೇರೆಯಾರೂ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದಿರಬಹುದು.

ರಾಮಃ ಕ್ರಾತುಜಾತೇಯೋ ವೈ ಯಾಘ್ರಪದ್ಯಃ ||

(ಜೈಮಿನೀಯೋಪನಿಷತ್ತು)

ವಾಲ್ಮೀಕಿಯು ನಾರದನಿಂದ ತಿಳಿಯಬಯಸಿದ್ದು ಮನುಷ್ಯನಿವನು :

ಮಹರ್ಷೇ ತ್ವಂ ಸಮರ್ಥೋಽಸಿ ಜ್ಞಾತುಮೇವಂವಿಧಂ ನರಮ್

(ಬಾಲಕಾಂಡ :

ನಾರದನು ಹೇಳಿದ್ದು ಮನುಷ್ಯವಿಷಯವನ್ನು :

ತೈರ್ಯುಕ್ತಃ ಶ್ರೂಯತಾಂ ನರಃ ||

(ಬಾಲಕಾಂಡ: ೧-೭)

ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನು ತನ್ನನು ತಾನು ಮನುಷ್ಯನೆಂದೇ ತಿಳಿದು
ಕೊಂಡಿದ್ದ :

ಆತ್ಮಾನಂ ಮಾನುಷಮನೈ ರಾಮಂ ದಶರಥಾತ್ಮಜಮ್ ||

(ಯುಧಕಾಂಡ ೧೨೦-೧೦)

ಇಂಥಾ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾದ್ವಿಷ್ಣುವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಸ್ತುತಿಸಿದವರು
ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳು.

ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ತಗಲುವ ಮನೋವೇಧೆ ವಿಕಾರ
ಗಳನ್ನು ತಾನು ವಟ್ಟವನೆಂದು ಶ್ರೀರಾಮನು ಸ್ವತಃ ಹೇಳಿಕೊಂಡದ್ದು
ಆತ್ಮನನ್ನು ನಮಗೆ ಸಮೀಪಗೊಳಿಸಿ ಆತನು ನಮಗೆ ಅಷ್ಟಿಷ್ಟಾದರೂ
ಅನುಕರಣಸಾಧ್ಯನೆಂದು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಾಲದೇಶ ವಿವರಗಳು

ವಾಲ್ಮೀಕಿಮಹರ್ಷಿ ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದವನು, ಯಾವ ಪ್ರದೇಶ
ದವನು ಮೊದಲಾದ ಜೀವನವೃತ್ತಾಂತ ವಿವರಗಳನ್ನು ನಿಷ್ಕರ್ಷೆಯಾಗಿ
ತಿಳಿಯಲು ಆಧಾರಗಳಿಲ್ಲ ಶ್ರೀರಾಮಾವತಾರವು ಶ್ರೀತಾಯುಗದಲ್ಲಿ
ಆದದ್ದು. ವಾಲ್ಮೀಕಿಯು ರಾಮಸಮಕಾಲಿಕನೆಂದು ರಾಮಾಯಣದಿಂದ
ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

ಶ್ರೀರಾಮಾವತಾರಕಾಲದಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೆ—ಎಂದರೆ ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೬
೬ಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾದ ವಿಶ್ವಾವನು ಸಂವತ್ಸರದ ವೇಳೆಗೆ—ಎಂಟು ಲಕ್ಷ
ಭತ್ತೊಂಭತ್ತು ಸಾವಿರದ ಅರುವತ್ತಾರು ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಕಾಲ
ಇದೆಯೆಂದು ಸಮ್ಮಾನಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾದ ಲೆಕ್ಕ. ಅದು ಹೀಗೆ:

ಶ್ರೀತಾಯುಗದ ಅವಶಿಷ್ಟ	೩೦,೦೦೦ ವರ್ಷ
ದ್ವಾಪರಯುಗ	೮,೬೪,೦೦೦ ವರ್ಷ
ಕಲಿಯುಗ	೪,೦೬೬ ವರ್ಷ
ಒಟ್ಟು	<u>೮,೯೮,೦೬೬ ವರ್ಷ</u>

ನಾಶ್ವಾತ್ಯ ಶೋಧಕರು ರಾಮಾಯಣ ಅಷ್ಟು ಪ್ರಾಚೀನವೆಂದು ಒಪ್ಪಲಾರರು. ತಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ನಾಗರಿಕತೆಗಳಿಗಿಂತ ಇಂಡಿಯದ್ದು ಬಹು ಪುರಾತನವೆನ್ನಲು ಅವರಿಗೆ ಮನಸ್ಸು ಬಾರದು. ಅವರು ರಾಮಾಯಣ ಮಹಾಭಾರತ ಗ್ರಂಥಗಳ ರಚನೆಯ ಕಾಲವು ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವದ ೫೦೦ರಿಂದ ಕ್ರಿಸ್ತಾನಂತರದ ೨೦೦ ರ ಒಳಗೆ ಎಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಏಳು ಶತಾಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ರಾಮಾಯಣದ ರಚನೆ ಮೊದಲು ಆಯಿತೆಂದೂ ಭಾರತವು ಆಮೇಲಿನದೆಂದೂ ಒಂದು ಊಹೆ. ವಿಂಟರ್‌ನಿಟ್ಸ್ (Winternitz) ವಂಡಿತನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ :—

“It is probable that the **Ramayana** had its present extent and contents as early as towards the close of the second century A. D . It is probable that the original **Ramayana** was composed in the third century B. C. by Valmiki on the basis of ancient ballads ”

ಏನೋ ಇದ್ದೀತು ಇರಲಾರದುಗಳ ಅರೆಮರೆಯ ಅಂದಾಜು ಇದು ಇದನ್ನು ನಾವು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲೇಬೇಕೆಂದೆನ್ನಿಸುವಷ್ಟರ ಪ್ರಮಾಣ ಕಾರಣಗಳೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಪ್ರಶ್ನೆ ಎಷ್ಟು ಅನಾಥ್ಯವೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಅದನ್ನಿಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾವಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಪೂರ್ವಚರಿತ್ರೆಯ ಆಧಾರನಾಮಗ್ರಿ ಎಷ್ಟೋ ಭಾಗ ಭೂಮಿಯಲ್ಲೂ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲೂ ಆಳವಾಗಿ ಮುಚ್ಚಿಹೋಗಿದೆ. ಅದನ್ನೆಲ್ಲ ಎತ್ತಿ ತೆಗೆದು ಶೋಧಿಸುವ ಕೆಲಸ ಈಚೀಚೆಗೆ ಕೊಂಚಕೊಂಚ ನಡೆದಿದೆ. ಹರಪ್ಪ ಮೊಹೆಂಜೊದಾರೊ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಪೂರ್ವಾವಶೇಷಗಳು ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ೩೦೦೦ಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಶೋಧನೆ ನಡೆದಂತೆಲ್ಲ ನಮ್ಮ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಪ್ರಾಚೀನತೆ ಹೆಚ್ಚಿನಿಸುವ ಸೂಚನೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಕಾದು ನೋಡೋಣ.

ವಾಲ್ಮೀಕಿಯ ಆಶ್ರಮವಿದ್ದದ್ದು ತಮಸಾನದಿಯ ಬಳಿ, ಗಂಗಾನದಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಎಂದು ರಾಮಾಯಣದಿಂದಲೇ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

ಆತ ಪ್ರಚೀತಸನೆಂಬ ಋಷಿಯ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನಾದದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಚೀತಸನೆಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದಿದ್ದನು. ಆ ಋಷಿಯು ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಮೊದಲು ಉತ್ಪನ್ನರಾದ ಹತ್ತುಮಂದಿ ಋಷಿಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬ.

ಪತೀನ್ ಪ್ರಜಾನಾಮಸೃಜಂ ಮಹರ್ಷೀನಾದಿತೋ ದಶ ||
 ಮರೀಚಿಮತ್ತ್ಯಂಗಿರನೌ ಪುಲಸ್ತ್ಯಂ ಪುಲಹಂ ಕೃತುಮ್ |
 ಪ್ರಚೀತಸಂ ವಸಿಷ್ಠಂ ಚ ಭೃಗುಂ ನಾರದಮೇವ ಚ ||

(ಮನುಸ್ಮೃತಿ : ೧-೩೫)

ಹರಿಕಥೆ ಮಾಡುವವರು—ಬಹುಶಃ ಕನ್ನಡಿಗರು—ವಾಲ್ಮೀಕಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಕಟ್ಟಿರುವ ಒಂದು ಕಥೆ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದೆ. ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಹೇಗೋ ಕಳ್ಳರ ಸಹವಾಸಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದು, ದಾರಿಹೋಕರನ್ನು ಹಿಡಿದು ಬಡಿದು ಸುಲಿಗೆ ಮಾಡಿ ಹೊಟ್ಟೆಹೊರಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ. ಒಂದು ದಿನ ನಾರದರು ಅವನ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದಾಗ ಅವನಲ್ಲಿ ಕನಿಕರವುಳ್ಳವರಾಗಿ, ಅವನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ವಾವವನ್ನು ಅವನ ತಿಳಿವಳಿಕೆಗೆ ತಂದು, ಅವನು ವಶ್ಯಾತ್ತಾವಪಟ್ಟು ಕ್ಷಮೆ ಬೇಡಿದಾಗ, ಅವನಿಗೆ ಒಂದು ಮರವನ್ನು ತೋರಿಸಿ 'ಇದನ್ನು ನಂಬಿ ಜಪಿಸು' ಎಂದು ಉಪದೇಶಿಸಿ ಹೆರು. ಅವನು ಅದರಂತೆ 'ಮರಾ, ಮರಾ' ಎಂದು ಜಪಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ 'ರಾಮ, ರಾಮ' ಎಂದು ಅವನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹೊಳೆಯಿತಂತೆ! ಹಾಗೆ ಅವನು ರಾಮನನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ರಾಮನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾದ. ಬಳಿಕ ಅವನು ರಾಮಾಯಣದ ಕವಿಯಾದ ಇದು ಕಥೆ.

ವಾಲ್ಮೀಕಿಯೂ ನಾರದರೂ ಮಾತನಾಡಿದ್ದು ಯಾವ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ? ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಾದರೆ ಆ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ವೃಕ್ಷಕ್ಕೆ 'ಮರ' ಎಂಬ ಪರ್ಯಾಯವದಿಲ್ಲ. ಬೆಳೆದ ಗಿಡ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ 'ಮರ' ಎಂಬ ಮಾತಿರುವುದು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ, ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ; ತೆಲುಗಿನಲ್ಲಿ, ಹಿಂದಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಅಲ್ಲ. ವಾಲ್ಮೀಕಿ ನಾರದರು ಕನ್ನಡಿಗರೋ, ತಮಿಳರೋ?

ಕಥೆಯನ್ನು ಕಥೆಯೆಂದುಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಿಡಬಹುದು.

ಕವಿಯ ಕಾಲದೇಶಾದಿ ಜೀವನಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹೆಚ್ಚು ಶ್ರಮ ಪಡುವುದು ವಾಶ್ಯಾತ್ಯ ಶೋಧಕರ ವದ್ಧತಿ. ನಮಗೆ ಕವಿಗಿಂತ ಕಾವ್ಯ ಮುಖ್ಯ. ಕಾವ್ಯಕಾರಣದಿಂದ ಕವಿ ಬೇಕಾದವನೇ ಹೊರತು ಕವಿಯ ಕಾರಣದಿಂದ ಕಾವ್ಯ ಬೇಕಾದದ್ದೆಂದಲ್ಲ.

ವಾಲ್ಮೀಕಿಯ ವಾಸಸ್ಥಲವೆನಿಸಬಯಸುವ ಊರುಗಳು ನೂರಿವೆ. ಮುಳಬಾಗಲು ಬಳಿಯ ಆವನಿಯ ಜನ ಅದೇ ಆವಂತೀಕ್ಷೇತ್ರವೆಂದೂ

ಅಲ್ಲಿಯೇ ಸೀತಮ್ಮ ಬಾಣಂತಿಯಾಗಿದ್ದದ್ದೆಂದೂ ಹೇಳಿ, ಗುಡ್ಡದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೊಂಡವನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಅದೇ ಆಕೆ ಮಕ್ಕಳ ಬಟ್ಟೆ ಒಗೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಜಾಗವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅದು ಅವರ ಸ್ವಸ್ಥಲಾಭಿಮಾನ. ನಮಗೆ ಸಂತೋಷ. ಅದನ್ನು ಹಾಗಲ್ಲವೆನ್ನದೆ, ನಕ್ಕು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಂತೆ ಇದ್ದರೆ ಅದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಕಾವ್ಯಾನುಭವಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟು ಮಾತ್ರವೂ ಭಂಗ ಬಾರದು. ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಅವನಿಯವನಲ್ಲ. ಮದ್ರಾಸ್ ಬಳಿಯ ವನ್ದಿಯೂರಿನವನು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ಅಲ್ಲಿಯವರು. ಹಾಗೂ ಆಗಲಿ. ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಎಲ್ಲಿಯವನಾದರೂ ನಮ್ಮವನೇ—ನಮಗೆ ಅವನ ಕಾವ್ಯ ಬೇಕೆನಿಸಿದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ

ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಗ್ರಂಥಗಾತ್ರವು ಅದು ಈಗ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿರುವಷ್ಟೆಲ್ಲ - ಮೊದಲಿನಿಂದ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಒಂದೊಂದಕ್ಷರವೂ - ವಾಲ್ಮೀಕಿಯಿಂದ ಬಂದದ್ದೇ? ಅಥವಾ ವಾಲ್ಮೀಕಿಯಿಂದ ಮೊದಲು ಒಂದಷ್ಟು ಗ್ರಂಥ ಬಂದಿದ್ದು, ಬಳಿಕ ಈಚಿನವರು ಯಾರುಯಾರೋ ಆ ಮೂಲಾಂಶಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕೈಲಸವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆಯೇ? ಇತರರ ಕೈವಾಡ ಅಷ್ಟಿಷ್ಟು ಸೇರಿದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು.

(೧) ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಚಾರವಾದದ್ದು ಲಿಖಿತವುಸ್ತಕದಿಂದ ಅಲ್ಲ, ಬಾಯಿ ಹಾಡಿಕೆಯಿಂದ. ಲವಕುಶರ ತರುವಾಯ ಸೂತವುರಾಣಿಕರು ತಾವಿದ್ದ ಕಡೆ, ತಾವು ಹೋದ ಕಡೆ ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೆಲಕೆಲ ಕಡೆ ಕೆಲಕೆಲ ದಿನಸ ಹೊಸ ಶ್ರೋತರು ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಂಥವರ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ಸಾರಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ವುನರಾವರ್ತನ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಹಳೆಯ ಶ್ರೋತೃಗಳಿಗೆ ಹೊಸ ರುಚಿ ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದೆರಡು ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಸೇರಿಸಿದರೆ ಕಳೆಯೇರೀತೆಂದು ವುರಾಣಿಕರಿಗೆ ತೋರಿರಬಹುದು. ಕಥೆ ಹೇಳುವವರಿಗೆ ಅಭ್ಯಾಸ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆಲ್ಲ ಹೊಸ ಹೊಸ ಸೊಗಸುಗಳು ತೋರಿ ಕುಸುರಿಯ ಕೆಲಸ ನಡೆದಿರಬಹುದು. ಇದು ನಮಗೆಲ್ಲ ಅನುಭವದಲ್ಲಿರುವುದು ತಾನೆ? ಕಥೆ ಹೇಳ ಹೇಳ ಅದರ ಕೈಕಾಲು ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಹೋಮರ್ ಕನಿಯ “ಇಲಿಯಡ್” ಮಹಾಕಾವ್ಯ ಹೀಗೆ ಬೆಳೆದದ್ದೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅನುಮಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಂತೆ ವಾಲ್ಮೀಕಿಗಳ ಕೃತಿಯು ವುರಾಣಿಕರು ಹಾಡಿಹಾಡಿದಂತೆ ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಗಾತ್ರವೃದ್ಧಿ ಪಡೆದಿರಬಹುದು.

(೨) ಜನಪ್ರಿಯವಾದ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಬೋಧನೆಗೆ ಅವಕಾಶ
ಜೆನ್ನಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀರಾಮನು ಸಾಕ್ಷಾದ್ವಿಷ್ಣುವೆಂದು ನಂಬಿದ್ದವರು
ಆ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಪರಿಪೋಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಅಲ್ಲಿಯೂ ವಾಕ್ಯ
ನೇರಿಸಿರಬಹುದು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಬಾಲಕಾಂಡದ ಬಹುಭಾಗವೂ ಉತ್ತರಕಾಂಡದ
ಎಲ್ಲವೂ ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತಗಳೆಂದು ಕೆಲಮಂದಿಯ ಮತ

ಹಾಗಾಗಿದ್ದರೆ ಅದಿದ್ದುಕೊಳ್ಳಲಿ. ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತಗಳೆಂದು ಹೇಳುವ ಗ್ರಂಥ
ಭಾಗಗಳನ್ನು ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತಗಳೇ ಎಂದು ಸಾಧಿಸುವುದು ಸುಲಭವಲ್ಲ ಅದೆಲ್ಲ
ಸಂದೇಹಭೂಮಿ ನಮಗೆ ವಿವಾದ ಬೇಕಿಲ್ಲ. ನಾವು ಕಾವ್ಯರಸೈಕದೃಕ್ಯಗಳು.
ಶ್ಲೋಕವು ರಮ್ಯವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದು ಅಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಬಂತೆಂದು ನಾವು ಕೇಳ
ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ವಾಕ್ಯರಚನೆ ಸುಂದರವಾಗಿದೆಯೆ ? ಭಾವ ಉಚಿತವಾಗಿದೆಯೆ ?
ಹಾಗಿದ್ದರೆ ಬೇರೆ ತಕರಾರು ನಮಗೆ ಬೇಕಿಲ್ಲ.

ಬಾ ಲ ಕಾ ಣ्ड

ಪ್ರಕೃತಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಮುಂದಿರುವ ರಾಮಾಯಣಭಾಗವನ್ನು ನೋಡೋಣ.
ಬಾಲಕಾಂಡದ ಎಪ್ಪತ್ತೇಳು ಸರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ನಾಲ್ಕು ವಾಲ್ಮೀಕಿಯವಲ್ಲ,
ಶಿಷ್ಯರೊಬ್ಬರು ರಚಿಸಿ ಅಂಟಿಸಿದ್ದು—ಎಂದು ಕೆಲವರ ಊಹೆ. ಈ ಊಹೆ
ಯುಕ್ತಿಯುಕ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ನನಗನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ನಾಲ್ಕು ಸರ್ಗಗಳು
ಪೀಠಿಕೆಯಾಗಿವೆ, ಕಥಾಂಗವಾಗಿಲ್ಲ. ಕಥೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವುದು ಐದನೆಯ
ಸರ್ಗದಿಂದ ;

ಸರ್ವಾ ಪೂರ್ವಮಿಯಂ ಯೇಷಾಮಾಸೀತ್ಕೃತ್ಸ್ನಾ ವಸುಂಧರಾ ||

—ಹೀಗೆ. ಆದರೆ ಮೊದಲನೆಯ ನಾಲ್ಕು ಸರ್ಗಗಳನ್ನು ನಾನು ಬಿಡಲಾರೆ.
ಅವುಗಳ ವಿಷಯ ಹೀಗಿದೆ :

- ಸರ್ಗ (೧) ನಾರದ-ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಸಂವಾದ : ಸಮಗ್ರಕಥಾಸಂಕ್ಷೇಪ.
,, (೨) ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ವಸ್ತುಸಂದರ್ಶನಾನುಗ್ರಹ.
,, (೩) ಕವಿಯ ಕಾವ್ಯವಸ್ತುಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ.
,, (೪) ಕೃತಿಪ್ರಚಾರವಿಧಾನ—ಕಾವ್ಯಗಾನ.

ಈ ನಾಲ್ಕು ರಮಣೀಯಗಳು.

ಗ್ರಂಥೋಪಕ್ರಮವೇ ಸೊಗಸು. ಮೊದಲ ವಾಕ್ಯವೇ ಭಾವೋನ್ನತಿ ಕಾರಕವಾಗಿದೆ :

ತಪಸ್ಸಾಸ್ವಧ್ಯಾಯನಿರತಂ ತಪಸ್ವೀ ವಾಗ್ವಿದಾಂ ವರಮ್ ||

ತಪಸ್ಸು, ವೇದಾಧ್ಯಯನ, ವಿದ್ಯಾಪ್ರಭಾವ, ಮಹಾಪುರುಷಲಕ್ಷಣ ಸ್ಮರಣೆ—ಈ ಗಂಭೀರ ಪವಿತ್ರ ವಾತಾವರಣಕ್ಕೆ ಕವಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಕಂಡೊಡನೆಯೇ ಕರೆದೊಯ್ದು ಮೈಮರೆಯಿಸುತ್ತಾನೆ. ತಾನು ನಾರದರಿಗೆ ಅರಿಕೆಮಾಡಿಕೊಂಡ ಕುತೂಹಲಾತಿಶಯವನ್ನು (“ ಪರಂ ಕೌತೂಹಲಂ ಹಿ ಮೇ ”) ಕವಿ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಕೆರಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆ ಕುತೂಹಲದ ಮೊದಲ ಆತುರ ತೀರುವಂತೆ ಸಮಗ್ರ ರಾಮವೃತ್ತಾಂತದ ಛಾಯಾರೇಖೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಕೌತುಕದ ಜೊತೆಗೆ ನೆಮ್ಮದಿ ಸೇರಿ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸು ಅವಧಾನಸಮರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ.

ಎರಡನೆಯ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ಮನಸ್ಸು ಹೇಗೆ ಕೆರಳಿ ಕಾವೇರಿತೆಂಬುದರ ಕಥೆ ಇದೆ. ಕವಿಯ ಅಂತರಂಗಾವೇಶದ ಕಥೆ ಕುತುಕವನ್ನುಂಟುಮಾಡ ತಕ್ಕದ್ದೇ ಸರಿ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನನ್ನದೊಂದು ತಕರಾರಿದೆ. ಬೇಡನನ್ನು ಕುರಿತು ಕವಿ ನುಡಿದನೆಂದು ಹೇಳಿರುವ ಶಾಪವಾಕ್ಯ ವಾಲ್ಮೀಕಿಯ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಲ್ಲ.

ಮಾ ನಿಷಾದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಂ ತ್ವಮ್ ಅಗಮಃ ಶಾಶ್ವತೀಃ ಸಮಾಃ |

ಯತ್ಕ್ರಾಂಚಮಿಧುನಾದೇಕಮ್ ಅವಧೀಃ ಕಾಮಮೋಹಿತಮ್ ||

(ಬಾಲಕಾಂಡ : ೨-೧೫)

ರತಿಭಂಗದ ದೃಶ್ಯದಿಂದ ಸಹೃದಯರಲ್ಲಿ ಮರುಕ ಹುಟ್ಟುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ. ಎಳೆಮಕ್ಕಳು ಆಟವಾಡಿಕೊಂಡು ನಲಿಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಯಾರಾದರೂ ಬಂದು ಅವಕ್ಕೆ ಏಟು ಕೊಟ್ಟರೆ ಎಂಥವರಿಗೂ ರೋಷವೇರುತ್ತದೆ. ಸನ್ನಿವೇಶ ಹೀಗೆ ಯುಕ್ತವೇ. ಆದರೆ ದಂಪತಿವಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕೊಂದದ್ದು ಅವರಾಧವೆ? “ ಏಕಮವಧೀಃ ” ಎರಡನ್ನೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಕೊಂದುಹಾಕಿದ್ದರೆ ದುಃಖವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೆ?

“ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಂ ಶಾಶ್ವತೀಃ ಸಮಾಃ ಮಾ ಅಗಮಃ”

“ನೀನು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಯನ್ನು ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಪಡೆಯದವನಾಗು.”

ಇದೆಂಥ ಶಾಸನ? ನಿರಪರಾಧಿಗಳಾದ ಜನಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಲೋಕವೇನು ಶಾಶ್ವತವೆ? “ನೀನು ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಬದುಕಬೇಡ”—ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಉದ್ವೇಗವುಂಟೆ? “ಶಾಶ್ವತವಾದ ಬದುಕು ನನಗೂ ಬೇಡ, ಸ್ವಾಮಿ. ಇನ್ನೊಂದು ವರ್ಷ ನಾಕು” ಎಂದು ಬೇಡನೆಂದಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ವಾಲ್ಮೀಕಿಯ ಉತ್ತರವೇನು?

ಇದು ಕೃತಕವಾದ ಶ್ಲೋಕ—ಎರಡರ್ಥಗಳು ಸಾಧ್ಯವಾಗಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ತಯಾರಾದದ್ದು. ನಿಷಾದನನ್ನು ಶಪಿಸುವುದು ಮೊದಲಿನ ಅರ್ಥ ಇನ್ನೊಂದರ್ಥ ಹೀಗೆ: “ಎಲೋ ಕ್ರೂರಿಯಾದ ರಾವಣ, ನೀನು ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀ ವಿಷ್ಣುಸ್ವರೂಪರಾದ ಸೀತಾರಾಮ ದಂಪತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರನ್ನು ಅವಹೇಳಿಸಿದೆ. ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಬೇಗ ಮೃತ್ಯುವಶನಾಗು.” ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಕಾಂತರದಿಂದ ವಸ್ತುನಿರ್ದೇಶ ಮಾಡುವುದು ಕವಿಯ ಆಶಯವೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರು ವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ ಕಾವ್ಯಾರಂಭದಲ್ಲಿ—

ಅಶೀರ್ವಮಸ್ಕಿಯಾ ವಸ್ತುನಿರ್ದೇಶೋ ವಾ ||

(ದಂಡಿ, ಕಾವ್ಯದರ್ಶ)

— ಎಂದು ಸೂತ್ರವಿರುವುದು ದಿಟ. ಆದರೆ ಅದು ವಾಲ್ಮೀಕಿಯ ಕಾಲ ದಿಂದೀಚಿನದು. ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಅದಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟುಬಿದ್ದಿದ್ದನೆಂದು ನಾನು ನಂಬಲಾರೆ. ವಾಲ್ಮೀಕಿಯು ಶ್ಲೇಷಕವಿಯೆನ್ನಲು ಇನ್ನೊಂದುದಾಹರಣೆಯಿಲ್ಲ. ವ್ಯಾಕರಣ ಚಮತ್ಕಾರಪ್ರಯಾಸದಿಂದ ಕಲ್ಪಿಸಿದ ಅರ್ಥವು ಪ್ರತಿನಾದಿಗೆ ಬಾಯಿಮುಚ್ಚಿಸ ಬಹುದು; ಸರ್ಕಸ್ಸಿನ ಅಂಗಾಂಗವಿನ್ಯಾಸಚಿತ್ರದಂತೆ ಬೆರಗುಮಾಡಬಹುದು; ಆದರೆ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸಲಾರದು ಈ ಒಂದು ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ವಿನಾಯಿಸಿದರೆ ಬಾಲಕಾಂಡದ ಎರಡನೆಯ ಸರ್ಗವು ಕವಿಯ ಸಹೃದಯತೆಗೆ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಕೊಡಬಲ್ಲದ್ದಾಗಿದೆ.

ಮೂರನೆಯ ಸರ್ಗವು ಕವಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಮನಶ್ಯುಧ್ಧಿ ಮನಸ್ಸಿಧ್ಧತಿ ಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಸತ್ಯಾವ್ಯರಚನೆ ಎಂಥ ಅಂತರಂಗಸಂವತ್ಸನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸು ತ್ತದೆ, ಅದು ಎಷ್ಟು ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರಗೌರವವುಳ್ಳ ಪ್ರಯತ್ನ, ಅದು ಎಂಥ ತಪಶ್ಚರ್ಯೆ—ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸರ್ಗವು ಅತ್ಯಂತ ರಮಣೀಯವಾದದ್ದು ಕುಶಲವರು ಹಾಡಿದ್ದು, ಋಷಿಗಳು ಮೆಚ್ಚಿ ಇನಾಂ ಕೊಟ್ಟದ್ದು ಇಲ್ಲಿಯ ವಿಷಯ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಹಸನಚ್ಛಾಯೆ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ಶಿಷ್ಯಕವಿತೆಗಳೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗುವ ನಾಲ್ಕು ಸರ್ಗಗಳೂ ಸುಂದರವಾಗಿ ಸ್ಥಾನೋಚಿತವಾಗಿವೆ.

ಅವತಾರದ ಅದ್ಭುತಸನ್ನಿವೇಶ

ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿಯ ಕಥೆ ಮೂರು ಪ್ರಕರಣಗಳುಳ್ಳದ್ದು :

(೧) ಶ್ರೀರಾಮಾದಿಜನನ, (೨) ವಿದ್ಯಾರ್ಜನೆ, (೩) ವಿವಾಹ.

ರಾಮಾದಿಗಳ ಅವತಾರಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಅದ್ಭುತಘಟನೆಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾವನಿದೆ: ಋಷ್ಯಶೃಂಗರು ಬಂದು ಮಾಡಿಸಿದ ಯಜ್ಞ, ಯಜ್ಞ ಪುರುಷನು ಕೊಟ್ಟ ವಾಯು—ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ದೈವಾಂಶಸಂಭೂತನಾದ ಮಹಾ ಪುರುಷನ ಜನನವು ಸಾಮಾನ್ಯಜನರ ಜನನದಂತಲ್ಲ, ಗರ್ಭಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೇ ಕೆಲವು ಮಹತ್ತ್ವದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಅವನಿಗೆ ನೇರಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುತ್ತವೆ -- ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದ್ದದ್ದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಪುರಾತನ ಗ್ರೀಕರ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಅದು ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ ಮಹಾಪುರುಷನ ಜನ್ಮಸಮಯದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶವಾಣಿ ಮೊಳಗುತ್ತದೆ; ನಕ್ಷತ್ರ ಗ್ರಹಗಳು ಸೂಚನೆ ಕೊಡುತ್ತವೆ; ಹುಟ್ಟಲಿರುವವನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಯ ಭಕ್ತಿಗಳಿಂದ ನಡೆದು ಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದೆಂದು ದೈವವು ಜನನವನ್ನು ಹೇಗೆಹೇಗೋ ಎಚ್ಚರಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಶೇಷಾಕಾರದ ಸಿದ್ಧತೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಮಹಾಮಹಿಮರು ಅದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುತ್ತಾರೆ. ಋಷ್ಯಶೃಂಗನು ಹಾಗೆ ರಾಮಾವತಾರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಮಹಿಮಾವಂತ.

ದಿವ್ಯವಾಯುಸದ ಪ್ರಸಕ್ತಿಯೂ ಅಂಥಾದ್ದೇ. ಮಹಾಪುರುಷನು ಮನುಷ್ಯಬೀಜಫಲಿತನಲ್ಲ ಕೌಸಲ್ಯ ಸುಮಿತ್ರ ಕೈಕೇಯಿಯರಂತೆ ಕುಂತಿ ಮಾದ್ರಿಯರೂ ದಿವ್ಯಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಗರ್ಭವತಿಯರಾದರೆಂಬುದನ್ನು ಜ್ಞಾಪಕಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಇಂಥಾ ಅದ್ಭುತಗಳು ವಾಸ್ತವಿಕಗಳೆ? — ಎಂದು ಕೇಳತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ನಾವು ಓದುತ್ತಿರುವುದು ಕಾವ್ಯವನ್ನ, ಕೋರ್ಟು ಕೈಫಿಯತ್ತನ್ನಲ್ಲ. ಕಾವ್ಯದ ಮುಖ್ಯವಸ್ತುವನ್ನು ನಾವು ಗೌರವಗಂಭೀರ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ನೋಡಬೇಕೆಂಬುದು ಕವಿಯ ಆಶಯ. ಅಂಥಾ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಸಮ್ಮಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನು ಅದ್ಭುತಘಟನೆಗಳ ವಾತಾವರಣವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಋಷ್ಯಶೃಂಗೋಪಾಖ್ಯಾನವು ಒಂದು ಹಳೆಯ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ತಪಸ್ವಿ ಇರುವಲ್ಲಿ ಸಮೃದ್ಧಿ; ವ್ರತಶೀಲನಿರುವಲ್ಲಿ ಜನಕ್ಷೇಮ.

ಇನ್ನೊಂದು ಹಳೆಯ ನಂಬಿಕೆ. ಗಣಿಕಾವೃತ್ತಿ ಶ್ರೇತಾಯುಗದಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ನಿಯತವಾದ ಕುಲವೃತ್ತಿಯಾಗಿತ್ತು. ಸಮಾಜವು ಆ ವೃತ್ತಿಯ ಆವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿತ್ತು. ಬೆಕ್ಕು ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಹಾಲು ಕುಡಿದಂತೆ ಆಗಿನ ಜನ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಊರಿಗೊಂದು ಕೆರೆ, ಕಾಮಿಗೊಂದು ಶೃಂಗಾರ ಪೇಟೆ. ಕೊಳ್ಳುವವರಿಗೆ ಒಂದು ಗೊತ್ತಾದ ಪೇಟೆಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅವರು ಮನೆಮನೆಯೂ ಅಂಗಡಿ ಎಂದೂ ತಿಳಿದಾರು ಇದು ಇಂದಿನ ನವನಾಗರಿಕ ಸುಧಾರಕರು ಆಲೋಚಿಸಬೇಕಾದ ವಿಷಯ.

ಶ್ರೀರಾಮನ ವಿದ್ಯಾವಿಕಾಸಕ್ಕಾಗಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನನ್ನು ಕರೆತಂದದ್ದು ವಾಲ್ಮೀಕಿಯ ಸಂಧಾನಕೌಶಲದ ಒಂದು ಶಿಖರಾಗ್ರ. ಮಹಾವಿರುಷನನ್ನು ಮಹಾಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧ ಪಡಿಸಲು ಮಹಾವಿರುಷನೇ ಬೇಕು. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನು ಅಸಾಧಾರಣವಿರುಷ. ಕ್ಷತ್ರಿಯನಾಗಿದ್ದು ಬ್ರಹ್ಮತ್ವವನ್ನು ಸಂವಾದಿಸಿಕೊಂಡವನು; ಮನುಷ್ಯಸ್ವಭಾವದ ಆಳವನ್ನೂ ತುದಿಯನ್ನೂ ಕಂಡಿದ್ದವನು; ಲೋಕಮೋಹಗಳಲ್ಲಿ ವಾಡುವಟ್ಟು ವಾರಾಗಿದ್ದವನು; ಸಾಹಸಮಾಡಿ ಸೋತು ಎದೆಗುಂದದೆ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿ ಕೃತಾರ್ಥನಾದವನು; ವರಾಕ್ರಮಿ, ಶರಣಾಗತರಕ್ಷಕ. ಇಂಥವನಲ್ಲವೇ ಜೀವನಮಾರ್ಗದಲ್ಲೊದಗುವ ಅವಾಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಕೊಡಬಲ್ಲವನು—ಭಯ ಬಿಡಿಸಿ ಉತ್ಸಾಹ ತುಂಬಬಲ್ಲವನು? ಆತನಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮನಿಗಾದ ಪ್ರಯೋಜನಗಳು ಐದು ತೆರದವು: (೧) ಅಸ್ತಶಸ್ತ್ರೋಪದೇಶ, (೨) ರಾಕ್ಷಸ ಪರಿಚಯ, (೩) ಪೂರ್ವೇತಿಹಾಸಶ್ರವಣ, (೪) ಮನಃಪ್ರಸನ್ನತಾ ಸಾಧಕವಾದ ನಾನಾದೇಶಸಂಚಾರ, (೫) ಸಾನುರೂಪವಿವಾಹ.

ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನು ಹೇಳಿದ ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಅಂಶಗಳು ತನ್ನ ಜೀವಿತಕಥೆ, ರಾಮಪೂರ್ವಿಕಕಥೆ, ಷಣ್ಮುಖಕಥೆ, ಭಗೀರಥಕಥೆ, ಅಹಲ್ಯಾಕಥೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದೇಶಚರಿತ್ರೆಯ ಅಂಶಗಳು, ಕೆಲವು ಎಷ್ಟೋ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಬಂದಿದ್ದ ಐತಿಹ್ಯಗಳು ಅಹರ್ಲೋಕವಾಖ್ಯಾನವು ವೇದದಿಂದ ಬಂದಿದ್ದದ್ದು

ಗೌರಾವಸ್ಕುಂದಿನ್ನಹಲ್ಯಾಯೈ ಜಾರ |

ಕೌಶಿಕಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಗೌತಮಬೃವಾಣ ||

(ತೈತ್ತಿರೀಯಾರಣ್ಯಕ : ೧-೧೨)

ದೇವೇಂದ್ರನು ಮಹಾತೇಜಸ್ವಿ, ಆದರೆ ವಿಷಯಲಂಘಟ. ಅವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಾಳಲಾಗದು ; ನಂಬಿ ಮೈಮರೆತಿರಬಾರದು. ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೂ ಯಜ್ಞ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ, ತವಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ—ಎಂದರೆ, ಅವರು ಯಾವ ವರ ಸಂವಾದಿಸಿ ತನಗೆ ಏನು ಉನ ತಂದಾರೋ ಎಂದು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಭಯ. ಕೂಡಲೆ ಅವನು ವಿಘ್ನ ತರುತ್ತಾನೆ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಕೆಡಿಸಲು ರಂಭೆಯನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದ್ದ ಮೇನಕೆಯನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದ. ಸಗರಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಯಜ್ಞವನ್ನು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿ ಯಜ್ಞಾಶ್ವವನ್ನು ದಿಗ್ವಿಜಯಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿದಾಗ, ಇಂದ್ರನು ಆ ಅಶ್ವವನ್ನು ಕದ್ದು ಪಾತಾಳದಲ್ಲಿ ಬಚ್ಚಿಟ್ಟು, ಸಗರಪುತ್ರರ ವಿನಾಶಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾದ. ಇಂಥ ಕಥೆಗಳು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಬುದ್ಧಿವಿಚಾರಪ್ರಚೋದಕವಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು

ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನಿಗೆ ಬೇಕಾಗಿದ್ದದ್ದು ಪುಸ್ತಕವಾಠವಲ್ಲ, ಲೋಕಪರಿಜ್ಞಾನ, ಯುಕ್ತಾಯುಕ್ತವಿವೇಚನಾಭ್ಯಾಸ, ಧರ್ಮಸೂಕ್ಷ್ಮಗ್ರಹಣಕುಶಲತೆ, ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸ, ಸ್ವಕರ್ತವ್ಯಗೌರವ. ಈ ಗುಣಗಳನ್ನು ಅವನಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಮಾಡಿ, ಬೆಳಸಲು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನು ಹೇಳಿದ ಉಪಾಯಗಳು ನಾಥಕವಾದವು. ಮಹರ್ಷಿಯ ಸಹವಾಸದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ದೇಶಸಂಚಾರದಿಂದ ಬಾಲಕನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನ ದೇಹವಾಟವೂ ಧನುರ್ದಕ್ಷತೆಯೂ ಮನೋವಿಕಾಸವೂ ಬುದ್ಧಿ ಜಾಗರ್ಯವೂ ಬೆಳೆದವು. ಆತನು ಹಾಗೆ ಪ್ರಬುದ್ಧಜೀವನಭಾರನಿರ್ವಾಹಕ್ಕೆ ಅರ್ಹನಾದನೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನಲ್ಲದಿತ್ತು. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಮಿಥಿಲಾ ನಗರದಲ್ಲಿ ಜನಕರಾಜನು ಮಗಳಿಗಾಗಿ ವರಾನ್ವೇಷಕ್ಕೆ ಸಜ್ಜು ಮಾಡಿ

ಕೊಂಡಿದ್ದ. ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ದಶರಥ-ಜನಕಬಾಂಧವ್ಯದ ಅನ್ಯೋನ್ಯಾರ್ಹತೆಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡದ್ದು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ಭವಿಷ್ಯದ್ವೃಷ್ಟಿ. ಆ ಮಹರ್ಷಿಯ ರಂಭಾ ಮೇನಕಾ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ನೆನೆಸಿಕೊಳ್ಳುವವರು ಶ್ರೀಸೀತಾರಾಮವಿನಾಹ ಸಂಧಾನಿಯೂ ಆತನೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯಬಾರದು ಹಾಗೆಯೇ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಸಂಧಾನದಿಂದ ಯಾವ ಅಹರ್ಯೆಗೆ ಶ್ರೀರಾಮಸಂದರ್ಶನಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಶಾವನಿಮೋಚನೆಯಾಯಿತೋ ಆಕೆಯ—ಆ ಗೌತಮಪತ್ನಿಯ—ಮಗ ಶತಾನಂದನೇ ಜನಕವುರೋಹಿತನೂ ಶ್ರೀಸೀತಾಕಲ್ಯಾಣದಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರ ಕಾರ್ಯಪ್ರವರ್ತಕನೂ ಆದನೆಂಬುದನ್ನೂ ಮರೆಯಬಾರದು ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಶುಭದಲ್ಲಿ ಪರಿಸಮಾಪ್ತಿ.

ಪರಶುರಾಮನು ಕ್ರಾಂತಿವುರುಷ (Revolutionary). ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅನ್ಯಾಯ ಪ್ರಬಲಿಸಿದಾಗ ಎಲ್ಲೋ, ಯಾರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲೋ, ಒಂದು ಪ್ಲಾತಿಭಟನೆಯ ವೀರಾವೇಶವೇಳುತ್ತದೆ. ಅದು ಕ್ರಾಂತಿ. ಅತ್ಯನ್ಯಾಯ ಕ್ಕಾದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಕ್ರಾಂತಿ. ಅದು ಮನುಷ್ಯಸ್ವಭಾವದಲ್ಲಿರುವ ಸತ್ತ್ವಗುಣದ ಉದ್ರೇಕ,—ಆದರೆ ರಜೋಮಿಶ್ರಿತವಾದ ಉದ್ರೇಕ. ಕ್ರಾಂತಿಕಾರನ ರೋಷದಲ್ಲಿ ದಯೆ ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯಗಳಿಗಿಡೆಯಿಲ್ಲ, ಸಾವಧಾನವಾದ ಯುಕ್ತಾಯುಕ್ತ ವಿವೇಚನೆಗೂ ಎಡೆಯಿಲ್ಲ; ಎಲ್ಲವೂ ಹಠ—ವಿಚಾರನಿಗ್ರಹಿಯಾದ ಹಠ. ಇಂಥ ಹರೋದ್ವೇಗಕ್ಕೂ ಮನುಷ್ಯಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಲವುಂಟು, ಏಕೆಂದರೆ ಮನುಷ್ಯಸ್ವಭಾವದಲ್ಲಿ ಅನ್ಯಾಯಾವಕಾಶವುಂಟು. ಅನ್ಯಾಯವು ಅತ್ಯುತ್ಕಟವಾದಾಗ ನ್ಯಾಯತತ್ಪರವಾದ ಕ್ರಾಂತಿಯೇ ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಪ್ರತೀಕಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ರೋಗ ಎಂಥಾದ್ದೋ ಔಷಧ ಅಂಥಾದ್ದು. ಶೀತಕ್ಕೆ ಶುಂಠಿ, ಸನ್ನಿವಾತಕ್ಕೆ ಜ್ವರಕುರಾರ. ಕ್ರಾಂತಿಗೆ ಕಾರಣ ಹುಟ್ಟಿದಿರುವುದು ಸಮಾಜ ಕ್ಷೇಮದ ಮೊದಲನೆಯ ಲಕ್ಷಣ. ಕ್ರಾಂತಿ ಹುಟ್ಟಿದಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ಕೂಡಿದಷ್ಟು ಬೇಗ ಶಮನಮಾಡುವುದು ಎರಡನೆಯ ಕ್ಷೇಮಲಕ್ಷಣ. ಪರಶುರಾಮನ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಕಾರ್ಯ ಮುಗಿದಿತ್ತು, ಆ ಕ್ರೋಧದ ಜ್ವಾಲೆ ಮಾತ್ರ ಇಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ನೃಸಿಂಹಸ್ವಾಮಿ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಕೆಲಸ ಮುಗಿದಮೇಲೂ ಆ ಕೋಪದ ಬೆಂಕಿ ಉರಿಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೇ? ಅಡಿಗೆಯಾಗಿ ವಾತ್ರೆಯನ್ನಿಳಿಸಿದಮೇಲೂ ಒಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಂಡವಾರದೆ ಇರುತ್ತದ್ದಲ್ಲವೇ? ಪರಶುರಾಮನ ಕೋಪದ ಬಿಸಿಯಿಳಿ

ದಲ್ಲದೆ ಲೋಕಕ್ಕೆ ನೆಮ್ಮದಿ ಬಾರದು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಲೆ ಉರಿಯಬೇಕಾದದ್ದು ದಿನದ ಇನ್ನೆತ್ತು ನಾಲ್ಕು ಘಂಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡರ್ಧಘಂಟೆಗಳ ಕಾಲಮಾತ್ರ. ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಕ್ರಾಂತಿ ಬೇಕಾಗಬಹುದಾದದ್ದು ಒಂದು ಯುಗದಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡು ದಿನವಿರಬಹುದು ಮಿಕ್ಕ ದಿನವ ಬೇಕಾದದ್ದು ಸಮಾಧಾನ — ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಶಾಂತಿ. ಅದನ್ನು ನೆಲಗೊಳಿಸಬಲ್ಲವನು ದಶರಥರಾಮನು

ಕಾಲಾಗ್ನಿ ಸದೃಶಃ ಕ್ರೋಧೇ ಕ್ಷಮಯಾ ವ್ಯ ಧಿವೀಶಮಃ ||

ಆವಾತವಿರುದ್ಧಗಳಾದ ಗುಣಗಳನ್ನು ಲೋಕಕ್ಷೇಮಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಸಮರಕ್ಕೆ ತರಬಲ್ಲ ಧರ್ಮಸೂಕ್ಷ್ಮಸಮರ್ಥನು ಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಕಡಲದಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಮಹೋಪಕಾರಿ ಶ್ರೀರಾಮರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದನೆಂದು ಸೂಚಿಸಿ ಬಾಲ ಕಾಂಡವು ಸಮಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಬಾಲಕಾಂಡವು ಶ್ರೀರಾಮನ ಸ್ವಭಾವವರಿವಾಕವಿಧಾನದ ನಿರೂಪಣೆ.

ಅದರ ಬೇರೆಬೇರೆ ಪ್ರಕರಣಗಳು ಸಮಂಜಸವಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಕಥಾಧಾರೆಯನ್ನು ಮನೋಹರವಾಗುವಂತೆ ಹರಿಯಿಸಿ, ಅಯೋಧ್ಯಾಕಾಂಡ ದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಹರಾತ್ತಾಗಿ ಎದುರಿಸಿದ ಕರೋರವ್ರಶ್ಮಿಗೆ ಆತನು ಹೇಗೆ ಸಿದ್ಧವಟ್ಟಿದ್ದನೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ.

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಾಂತರಂಗಾಯ ಮಿಥಿಲಾನಗರೀವತೇಃ |

ಭಾಗ್ಯಾ ನಾಂ ಪರಿವಾಕಾಯ ಭವ್ಯರೂಪಾಯ ಮಂಗಲಮ್ ||

ಯಾವ ಸರಸಾಗ್ರವಾದ ಲೇಖನಿ ಸುಂದರಕಾಂಡವನ್ನು ಕನ್ನಡಜನಕ್ಕೆ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಒದಗಿಸಿತೋ ಅದೇ ಕೃತಕೃತ್ಯಲೇಖನಿ ಈಗ ಬಾಲಕಾಂಡವನ್ನು ಬರೆದುಕೊಟ್ಟಿರುವ ಸಂಗತಿ ಸಮಸ್ತರಿಗೂ ಸಂತೋಷ ವ್ರದವಾಗುತ್ತದೆಯೆಂದು ನಾನು ನಂಬಿಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಭಾಷಾಂತರಮಾಡುವುದು ಸುಲಭದ ಕೆಲಸವಲ್ಲ ಮೂಲಗ್ರಂಥದ ವಾರಾಂತರ ಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವಾವುದೆಂಬುದನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಮಾಡುವುದು ಮೊದಲನೆಯ ಕಷ್ಟ. ಆರಿಸಿಕೊಂಡ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ನಾನಾವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು ನಾನಾವಿಧವಾಗಿ ಅರ್ಥ ಹೇಳುವಾಗ ಯಾವುದು ಗ್ರಾಹ್ಯವೆಂಬುದು ಎರಡನೆಯ ಕಷ್ಟ. ಇದೂ ಆದಮೇಲೆ ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಕನ್ನಡ ಶಬ್ದ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನೂ ವಾಕ್ಯಶೈಲಿಯನ್ನೂ

ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಬಹುದೊಡ್ಡ ಕಷ್ಟ. ಮಾತಿಗೆ ಪ್ರತಿನಾತನಿಡುವುದು ಭಾವಾನುವಾದವಲ್ಲ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಬಲ್ಲವರಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತಮೂಲದಿಂದ ಎಂಥ ಸರಳತೆಯ, ಎಂಥ ವದನಾಧುರ್ಯದ, ಯಾವ ಸನ್ನಿವೇಶಚಿತ್ರದ, ಯಾವ ಗಂಭೀರಾರ್ಥದ ಅನುಭವವಾಗುತ್ತದೆಯೋ ತತ್ಸದೃಶವಾದ ಅನುಭವವು ಕನ್ನಡಿಗರಾದ ಓದುಗರಿಗೆ ಅಷ್ಟು ಸುಲಭವಾಗಿ ಆಗಬೇಕೆಂಬುದಲ್ಲವೆ ಉದ್ದೇಶ? ಇದು ಬಹುವಾಗಿ ಬುದ್ಧಿಪರಿಶ್ರಮವನ್ನೇಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ; ರಸವಿವೇಕವನ್ನೇಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಕಾವ್ಯವಾಗಿ ವರಿವರ್ತಿಸುವುದಲ್ಲವೆ ನಮಗೆ ಬೇಕಾದದ್ದು? ವಿದ್ವಾನ್ ರಂಗನಾಥಶರ್ಮರವರು ಸುಮಾರು ಆರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ, ಅಲ್ಲ ದೊರೆತದ್ದನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರ ವಿಮರ್ಶೆಯಿಂದ ನೋಡಿ, ಅರ್ಥ ಸಿಷ್ಟಾರ್ಥಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಎಷ್ಟೋ ಸಾರಿ ತಮಗೆ ಶಂಕೆ ಉಳಿದುಕೊಂಡಾಗ ನನ್ನೊಡನೆಯೂ ಇತರ ಮಿತ್ರರೊಡನೆಯೂ ವಿಚಾರ ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಯಾಸಪಡ್ತವಾದದ್ದು ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿರುವ ಭಾವಾನುವಾದ. ಶ್ರೀ ರಂಗನಾಥಶರ್ಮರವರ ಕನ್ನಡ ಬರಿಯ ತರ್ಜುಮೆಯ ದಲ್ಲ, ಸ್ವತಂತ್ರ ವ್ರಸನ್ನವಾದದ್ದು. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣದ ಕಡೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನವಿಟ್ಟರೆ ವಾಕ್ಯವು ವಡನಾಗುತ್ತದೆ; ಸುಲಭತೆಯ ಕಡೆ ನೋಡಿದರೆ ವಾಕ್ಯವು ದುರ್ಬಲವಾಗುತ್ತದೆ. ವಾಂಡಿತ್ಯದ ಅತಿಯೂ ವಾಮರತಿಯ ಅತಿಯೂ ಇಲ್ಲದಂತೆ ಬರೆಯುವುದು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬಹು ಕಷ್ಟ. ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ವಾಕ್ಯರಚನೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿರುವಾಗ ಅದರಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ರಸಪೋಷಕವೆಂದು ಶ್ರೀ ರಂಗನಾಥಶರ್ಮರವರು ಹುಡುಕಿ ತಿಳಿದಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ವಾಕ್ಯವಾಹದಲ್ಲಿ ಸಹಜತೆ, ಲಾಲಿತ್ಯ, ವೈಶದ್ಯ, ಗಾಂಭೀರ್ಯ, ಓಜಸ್ಸು—ಈ ಗುಣಗಳು ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾಗಿವೆ. ಅವರ ಮುಖ್ಯದೃಷ್ಟಿ ರಸಪುಷ್ಟಿಯ ಕಡೆ. ಮಾತುಮಾತೂ ಅದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯವಾಗಿದೆ. ಒಳ್ಳೆಯ ಕನ್ನಡ ಹೇಗಿರುತ್ತದೆಂದು ಕೇಳುವವರಿಗೆ ಇದು ನಾನು ತೋರಿಸುವ ಮಾದರಿ. ಶ್ರೀ ರಂಗನಾಥಶರ್ಮರವರು ತಮ್ಮ ಭಗವದನುಗೃಹೀತವಾದ ಲೇಖನಿಯಿಂದ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಉಳಿದ ಐದು ಕಾಂಡಗಳನ್ನೂ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ದೊರಕಿಸಿ ಯಶಸ್ವಿಗಳಾಗುವಂತೆ ಭಗವಾನ್ ವಾಲ್ಮೀಕಿಮಹರ್ಷಿಗಳು ಅಶೀರ್ವದಿಸಬೇಕೆಂದು ಬೇಡುತ್ತೇನೆ.

ಈ ವಾಲ್ಮೀಕೀವಾಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಅವಕಾಶ ಕೊಡಿಸಿದವರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನನ್ನ ಮಿತ್ರರಾದ ಇಂಜಿನೀರ್ ಶ್ರೀ ಡಿ ಸಿ. ಅನಂತರಾಮಯ್ಯ ನವರು. ಅವರು ಗೋಖಲೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ವಿಚಾರ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಕಟ್ಟಡದ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಉಪಕಾರಿಗಳಾಗಿ ನನ್ನ ಕೃತಜ್ಞತೆಯನ್ನು ಸಂವಾದಿಸಿ ಕೊಂಡು ಇತರ ಕಾರಣಗಳಿಂದಲೂ ಇಷ್ಟರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಶ್ರೀರಾಮಮಂದಿರದ ಇತರ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರುಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಎಚ್. ಎಸ್. ಕೃಷ್ಣಸ್ವಾಮಿ, ಶ್ರೀ ಎನ್. ಎನ್. ಮೂರ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ಮಿತ್ರರು ನನ್ನನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದ್ದಾರೆ ಸಮಗ್ರ ರಾಮಾಯಣವನ್ನೂ ಇದೇ ರೀತಿ ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುವ ಭಾಗ್ಯವನ್ನು ಶ್ರೀಸೀತಾರಾಮಪ್ರಭುವು ಈ ಸನ್ನಿಹಿತರಿಗೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲೆಂದು ವಾರ್ಧಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಜಗನ್ಮೃಗಲಕರವಾದ ವಾಲ್ಮೀಕಿಪ್ರಸಾದವು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಸಂವರ್ಧಿಸಲಿ.
ಸರ್ವಂ ಶಿವಂ

ಶ್ರೀಮದ್ಧರ್ಮಾತ್ಮಸಂಸಕ್ತಲೋಕಚಾರಿತ್ರದರ್ಶನಃ |

ರಾಜತಾಂ ಸತತಂ ಸ್ವಚ್ಛೋ ವಾಲ್ಮೀಕೀಃ ಕಾವ್ಯದರ್ವಣಃ ||

ಡಿ. ವಿ. ಜಿ.

ನಿವೇದನೆ

ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಸುಂದರಕಾಂಡಕ್ಕೆ ನಾನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅನುವಾದವನ್ನು ಬರೆದಾಗ ಇತರ ಕಾಂಡಗಳಿಗೂ ಅನುವಾದವನ್ನು ರಚಿಸುವ ಉದ್ದೇಶವಿರಲಿಲ್ಲ. ಸುಂದರಕಾಂಡದ ವ್ರಕಟನೆಯನ್ನು ಮಹಾಜನರು ಆದರದಿಂದ ಸ್ವಾಗತಿಸಿದರು. ರಾಮಾಯಣದ ಇತರ ಕಾಂಡಗಳಿಗೂ ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅನುವಾದವನ್ನು ಬರೆದು ವ್ರಕಟಸಬೇಕೆಂದು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದರು. ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಸಹೃದಯರು ವತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಸುಂದರಕಾಂಡದ ಅನುವಾದವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ತಮ್ಮ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದರಲ್ಲದೆ ಉಳಿದ ಕಾಂಡಗಳಿಗೂ ಹೀಗೆಯೇ ಅನುವಾದವು ಬರಲೆಂದು ಹಾರೈಸಿದರು. ಇದರಿಂದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿತರಾದ ನರಸಿಂಹರಾಜ ಕಾಲೊನಿ ಶ್ರೀರಾಮಮಂದಿರದ ಅಸೋಸಿಯೇಷನ್ನಿನವರು ಬಾಲಕಾಂಡವನ್ನು ವ್ರಕಟಿಸಲು ಮುಂದೆ ಅಡಿಯಿಟ್ಟರು. ಅನುವಾದದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನನಗೆ ವಹಿಸಿದರು

ಸುಂದರಕಾಂಡವನ್ನು ನಾನು ಅನುವಾದಿಸಿದಾಗ ನನಗೆ ಪ್ರಧಾನ ಪ್ರೇರಕಶಕ್ತಿಯಾಗಿದ್ದವರು ಪೂಜ್ಯರಾದ ಡಾ|| ಡಿ. ವಿ. ಗುಂಡಪ್ಪನವರು. ಈಸಲ ನಾನು ಅವರ ಅನುಮತಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಅವರು ಬಹಳ ಸಂತೋಷಾಭಿಮಾನಗಳಿಂದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಲೇಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿ ಹರಸಿದರು. ಅನುವಾದಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಕೆಲವು ತೊಡಕುಗಳು ಒಂದಾಗ ಅವುಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ನನಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅನುವಾದದ ಅನೇಕ ಭಾಗವನ್ನು ಓದಿಸಿ ಕೇಳಿ ಭಾಷಾಶೈಲಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯೋಗ್ಯಸೂಚನು. ಏನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಔದಾರ್ಯ ಅಭಿಮಾನಗಳನ್ನು ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದ ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೇನೆ.

ಬಾಲಕಾಂಡದ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದು ಮುದ್ರಣಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿಕೊಟ್ಟವರು ಶ್ರೀರಾಮಮಂದಿರದ ಅಸೋಸಿಯೇಷನ್ನಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದ ಶ್ರೀ ಡಿ. ಸಿ. ಅನಂತರಾಮಯ್ಯನವರು. ಶ್ರೀಮಾನ್ ಅನಂತರಾಮಯ್ಯನವರಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿರುವ ಭಕ್ತಿ ಶ್ರದ್ಧೆ ಪ್ರೀತಿಗಳು ಅಸಾಧಾರಣವಾದವು. ವ್ರಕಟನಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವರು ವಹಿಸಿದ ನಿರಂತರವಾದ ಪ್ರಯತ್ನ-

ಶ್ರಮಗಳಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥ ಈ ದಿನ ಕನ್ನಡಿಗರ ಕೈಗೆ ಬಂದಿದೆ. ಇದೇ ಅಸೋಸಿಯೇಷನ್ನಿನ ಗೌರವ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಎನ್. ಎನ್. ಮೂರ್ತಿಯವರು ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಅತಿಶಯವಾದ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ವಹಿಸಿ ಬಹಳ ದುಡಿದಿದ್ದಾರೆ ನಿತ್ಯಕರ್ತವ್ಯವೋ ಎಂಬಂತೆ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಪ್ರತಿಫಲಾವೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೆ ಸುಂದರಕಾಂಡದ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಮಾರಾಟಮಾಡಿ ಶ್ರೀರಾಮನ ಸೇವೆಗೈದಿದ್ದಾರೆ. ಸುಂದರಕಾಂಡದ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿ-ಮಾರಾಟಕ್ಕಾಗಿ ಇವರು ನಿಃಸ್ಪೃಹತೆಯಿಂದ ನಡೆಸಿದ ಕಾರ್ಯಭಾರ ಶ್ರೀರಾಮಭಕ್ತರಿಗೆ ಅನುಕರಣೀಯವಾಗಿದೆ

ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಅಸೋಸಿಯೇಷನ್ನಿನ ಎಲ್ಲ ಸದಸ್ಯರೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಮತ್ತು ವರೋಕ್ಷವಾಗಿ ರಾಮಾಯಣದ ಈ ಎರಡು ಕಾಂಡಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕ್ಕೂ ಬೆಂಬಲವಿತ್ತು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದ್ದಾರೆ ಈ ಮಹಾಶಯರೆಲ್ಲರ ಉದಾರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದಲೇ ಈಗ ಬಾಲಕಾಂಡವು ಹೊರಗೆ ಬಂದಿದೆ ನಾನು ಇದರಲ್ಲಿ ನಿಮಿತ್ತಮಾತ್ರ

ಅನುವಾದದಲ್ಲಿ ನಾನು ಅನುಸರಿಸಿದ ವಿಧಾನವನ್ನು ಸುಂದರಕಾಂಡದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ನಿವೇದಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ. ವಾಚಕರಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯವಾಗಲೆಂದು ಬಾಲಕಾಂಡದ ಕೆಲವು ಕಥಾಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಅನುಬಂಧವನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನೋದಿದಾಗ ವಾಚಕರ ಚಿತ್ತಭೂಮಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಂತೋಷದ ಲೇಶವಾದರೂ ಅಂಕುರಿಸಿದರೆ—ವಾಲ್ಮೀಕಿಮಹರ್ಷಿಗಳ ವಾಗ್ವಿಲಾಸದ ವೈಭವವನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತಮೂಲದಲ್ಲಿ ಅರಸಬೇಕೆಂಬ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ಇದು ಕೆರಳಿಸಿದರೆ—ನಾನು ಧನ್ಯ; ನನ್ನ ಪ್ರಯತ್ನ ಸಾರ್ಥಕ. ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನಿಗೆ ನನ್ನ ಒಂದು ಅಲ್ಪಸೇವೆ ಸಂದಿತೆಂದು ತೃಪ್ತನಾಗುತ್ತೇನೆ.

ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣ ಪಾರಾಯಣ ವಿಧಿ

ಸೂಚನೆ : ಗುರುವದೇಶವನ್ನು ಪಡೆದು ಕ್ರಮಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪಾರಾಯಣವನ್ನು ಆರಂಭಿಸುವುದು ಉತ್ತಮ.

ಆಚಮನ ವ್ರಾಣಾಯಾಮ ಸಂಕಲ್ಪಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ರಾಮನನ್ನು ಆವಾಹಿಸಿ ಮೋಡಶೋವಚಾರಗಳಿಂದ ಪೂಜಿಸಬೇಕು ಅನಂತರ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಪಠಿಸಿ ಪಾರಾಯಣವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಬೇಕು ಆ ದಿನದ ಪಾರಾಯಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾದಮೇಲೆ ಪುನಃ ಪೂಜೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಪಾರಾಯಣ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿರುವ ಮೂರು ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಬರೆದಿದೆ. ಗನೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಸಕಲರೂ ಯಾವ ಭೇದವೂ ಇಲ್ಲವೆ ಅನುಸರಿಸಬಹುದು ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವರೂ ಮಾಧ್ವರೂ ಅನುಸರಿಸುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ೨ ಮತ್ತು ೩ನೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದೆ

ವಸಂತನವರಾತ್ರ ಮತ್ತು ಶರನ್ನವರಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಪಾರಾಯಣವು ಪ್ರಶಸ್ತ

ವಿಶ್ರಾಮಸ್ಥಲಗಳು

ಗನೆಯ ದಿನ	ಬಾಲಕಾಂಡದ	೭೭ನೆಯ ಸರ್ಗ ಪೂರ್ತಿ
೨ನೆಯ ದಿನ	ಅಯೋಧ್ಯಾಕಾಂಡದ	೬೦ ,,
೩ನೆಯ ದಿನ	,,	೧೧೯ ,,
೪ನೆಯ ದಿನ	ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದ	೬೮ ,,
೫ನೆಯ ದಿನ	ಕಿಷ್ಕಿಂಧಾಕಾಂಡದ	೪೯ ,,
೬ನೆಯ ದಿನ	ಸುಂದರಕಾಂಡದ	೫೬ ,,
೭ನೆಯ ದಿನ	ಯುದ್ಧಕಾಂಡದ	೫೦ನೆಯ ಸರ್ಗ ಪೂರ್ತಿ
೮ನೆಯ ದಿನ	,,	೧೧೧ ,,
೯ನೆಯ ದಿನ	,,	೧೩೧ ,,

೧೩೧ನೆಯ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಸರ್ಗವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹತ್ತನೆಯ ದಿನದಲ್ಲಿ ವುನಃ ವಾರಾಯಣ ಮಾಡಿ ವಿಶೇಷ ಪೂಜೆಯನ್ನಾಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಉತ್ತರಕಾಂಡನ ಹಿತವಾಗಿ ರಾಮಾಯಣ ವಾರಾಯಣ ಕ್ರಮವೂ ಉಂಟು ; ಅದು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲ.

೧

ಶುಕ್ಲಾಂಬರಧರಂ ವಿಷ್ಣುಂ ಶಶಿವರ್ಣಂ ಚತುರ್ಭುಜಮ್ |
ಪ್ರಸನ್ನವದನಂ ಧ್ಯಾಯೇತ್ ಸರ್ವವಿಘ್ನೋಪಶಾಂತಯೇ || ೧

ವಾಗೀಶಾದ್ಯಾಃ ಸುಮನಸಃ ಸರ್ವಾರ್ಥಾನಾಮುಪಕ್ರಮೇ |
ಯಂ ನತ್ವಾ ಕೃತಕೃತ್ಯಾಃ ಸ್ಯುಸ್ತಂ ನಮಾಮಿ ಗಜಾನನಮ್ || ೨

ದೋರ್ಭಿಯುಕ್ತಾ ಚತುರ್ಭಿಃ ಸ್ಫಟಿಕಮಣಿಮಯೀಮುಕ್ಷಮಾಲಾಂ ದಧಾನಾ
ಹಸ್ತೇನೈಕೇನ ವದ್ಮಂ ಸಿತಮಪಿ ಚ ಶುಕಂ ಪುಸ್ತಕಂ ಚಾಪರೇಣ |
ಭಾಸಾ ಕುಂದೇಂದುಶಂಖಸ್ಫಟಿಕಮಣಿನಿಭಾ ಭಾಸಮಾನಾಸಮಾನಾ
ಸಾ ಮೇ ವಾಗ್ಧೀವತೇಯಂ ನಿವಸತು ವದನೇ ಸರ್ವದಾ ಸುಪ್ರಸನ್ನಾ || ೩

ಕೂಜಂತಂ ರಾಮ ರಾಮೇತಿ ಮಧುರಂ ಮಧುರಾಕ್ಷರಮ್ |
ಆರುಹ್ಯ ಕವಿತಾಶಾಖಾಂ ವಂದೇ ವಾಲ್ಮೀಕಿಕೋಕಿಲಮ್ || ೪

ವಾಲ್ಮೀಕೇರ್ಮುನಿಸಿಂಹಸ್ಯ ಕವಿತಾವನಚಾರಿಣಃ ||
ಶೃಣ್ವನ್ ರಾಮಕಥಾನಾದಂ ಕೋ ನ ಯಾತಿ ಪರಾಂ ಗತಿಮ್ || ೫

ಯಃ ಪಿಬನ್ ಸತತಂ ರಾಮಚರಿತಾಮೃತಸಾಗರಮ್ |
ಅತ್ಯಪ್ತಸ್ತಂ ಮುನಿಂ ವಂದೇ ವ್ರಾಜೇತಸಮಕಲ್ಮಷಮ್ || ೬

ಗೋಷ್ಪದೀಕೃತವಾರಾಶಿಂ ಮಶಕೀಕೃತರಾಕ್ಷಸಮ್ |
ರಾಮಾಯಣಮಹಾಮಾಲಾರತ್ನಂ ವಂದೇಽನಿಲಾತ್ಮಜಮ್ || ೭

ಅಂಜನಾನಂದನಂ ವೀರಂ ಜಾನಕೀಶೋಕನಾಶನಮ್ |
ಕಪೀಶಮುಕ್ಷಹಂತಾರಂ ವಂದೇ ಲಂಕಾಭಯಂಕರಮ್ || ೮

ಉಲ್ಲಂಘ್ಯ ಸಿಂಧೋಃ ಸಲಿಲಂ ಸಲೀಲಂ ಯಃ ಶೋಕವಹ್ನಿಂ

ಜನಕಾತ್ಮಜಾಯಾಃ |

ಆದಾಯ ತೇನೈವ ದದಾಹ ಲಂಕಾಂ ನಮಾಮಿ ತಂ

ವ್ರಾಂಜಲಿರಾಂಜನೇಯಮ್ || ೯

ಆಂಜನೇಯಮತಿಪಾಟಲಾನನಂ

ಕಾಂಚನಾದ್ರಿಕಮನೀಯವಿಗ್ರಹಮ್ |

ವಾರಿಜಾತತರುಮೂಲವಾಸಿನಂ

ಭಾವಯಾಮಿ ವವಮಾನನಂದನಮ್ ||

೧೦

ಯತ್ರ ಯತ್ರ ರಘುನಾಧಕೀರ್ತನಂ

ತತ್ರ ತತ್ರ ಕೃತಮಸ್ತು ಕಾಂಜಲಿಮ್ |

ಬಾಷ್ಪವಾರಿಪರಿಪೂರ್ಣಲೋಚನಂ

ಮಾರುತಿಂ ನಮತ ರಾಕ್ಷಸಾಂತಕಮ್ ||

೧೧

ಮನೋಜವಂ ಮಾರುತತುಲ್ಯವೇಗಂ

ಜಿತೇಂದ್ರಿಯಂ ಬುದ್ಧಿಮತಾಂ ವರಿಷ್ಠಮ್ |

ವಾತಾತ್ಮಜಂ ವಾನರಯೂಥಮುಖ್ಯಂ

ಶ್ರೀರಾಮದೂತಂ ಶಿರಸಾ ನಮಾಮಿ ||

೧೨

ಯಃ ಕರ್ಣಾಂಜಲಿಸಂಪುಟೈರಹರಹಃ ಸನ್ಯುಕ್ತಪಿಬತ್ಯಾದರಾ-

ದ್ವಾಲ್ಮೀಕೇರ್ವದನಾರವಿಂದಗಲಿತಂ ರಾಮಾಯಣಾಖ್ಯಂ ಮಧು |

ಜನ್ಮವ್ಯಾಧಿಜರಾವಿಪತ್ತಿಮರಣೈರತ್ಯಂತಸೋಪದ್ರವಂ

ಸಂಸಾರಂ ಸ ವಿಹಾಯ ಗಚ್ಛತಿ ಪುಮಾನ್ ವಿಷ್ಣೋಃ ಪದಂ

ಶಾಶ್ವತಮ್ || ೧೩

ತದುಪಗತಸಮಾಸಸಂಧಿಯೋಗಂ

ಸಮಮಧುರೋಪನತಾರ್ಥವಾಕ್ಯಬದ್ಧಮ್ |

ರಘುವರಚರಿತಂ ಮುನಿಪ್ರಣೀತಂ

ದಶಶಿರಸಶ್ಚ ವಧಂ ನಿಶಾಮಯಧ್ವಮ್ ||

೧೪

ವಾಲ್ಮೀಕಿಗಿರಿಸಂಭೂತಾ ರಾಮನಾಗರಗಾಮಿನೀ |

ಪುನಾತು ಭುವನಂ ಪುಣ್ಯಾ ರಾಮಾಯಣಮಹಾನದೀ ||

೧೫

ಶ್ಲೋಕಸಾರಸಮಾಕೀರ್ಣಂ ಸರ್ಗಕಲ್ಪೋಲಸಂಕುಲಮ್ |
ಕಾಂಡಗ್ರಾಹಮಹಾಮೀನಂ ವಂದೇ ರಾಮಾಯಣಾರ್ಣವಮ್ || ೧೬

ವೇದವೇದ್ಯೇ ಪರೇ ವುಂಸಿ ಜಾತೇ ದಶರಥಾತ್ಮಜೇ |
ವೇದಃ ಪ್ರಾಚೇತಸಾದಾಸೀತ್ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪ್ರಾಮಾಯಣಾತ್ಮನಾ || ೧೭

ವೈದೇಹೀಸಹಿತಂ ಸುರದ್ರುಮತಲೇ ಹೈಮೇ ಮಹಾಮಂಟವೇ
ಮಧ್ಯೇಪುಷ್ಪಕಮಾಸನೇ ಮಣಿಮಯೇ ವೀರಾಸನೇ ಸುಸ್ಥಿತಮ್ |
ಅಗ್ರೇ ವಾಚಯತಿ ಪ್ರಭಂಜನಸುತೇ ತತ್ತ್ವಂ ಮುನಿಭ್ಯಃ ಪರಂ
ವ್ಯಾಖ್ಯಾಂತಂ ಭರತಾದಿಭಿಃ ಪರಿವೃತಂ ರಾಮಂ ಭಜೇ ಶ್ಯಾಮಲಮ್ || ೧೮
ವಾಮೇ ಭೂಮಿಸುತಾ ಪುರಶ್ಚ ಹನುಮಾನ್ ವಶ್ಚಾತ್ ಸುಮಿತ್ರಾಸುತಃ
ಶತ್ರುಘ್ನೋ ಭರತಶ್ಚ ವಾಮದಲಯೋರ್ವಾಯ್ವಾದಿಕೋಣೇಷು ಚ |
ಸುಗ್ರಿವಶ್ಚ ವಿಭೀಷಣಶ್ಚ ಯುವರಾಟ್ ತಾರಾಸುತೋ ಜಾಂಬವಾನ್
ಮಧ್ಯೇ ನೀಲಸರೋಜಕೋಮಲರುಚಿಂ ರಾಮಂ ಭಜೇ ಶ್ಯಾಮಲಮ್ || ೧೯

ನಮೋಽಸ್ತು ರಾಮಾಯ ಸಲಕ್ಷ್ಮಣಾಯ

ದೇವೈಶ್ಚ ಚ ತಸ್ಯೈಶ್ಚ ಜನಕಾತ್ಮಜಾಯೈ |

ನಮೋಽಸ್ತು ರುದ್ರೇಂದ್ರಯಮಾಸಿಲೇಭ್ಯೋ

ನಮೋಽಸ್ತು ಚಂದ್ರಾರ್ಕಮರುದ್ಗಣೇಭ್ಯಃ || ೨೦

ಮೇಲಿನ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಪಠಿಸಿದ ಮೇಲೆ ರಾಮಾಯಣ ಪಾರಾಯಣದ
ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ತಿಳಿಸುವ ಪ್ರಕಾರ ಮಂತ್ರನ್ಯಾಸಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ
ಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಅನಂತರ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾಂಡಕ್ಕೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ
ಮಂತ್ರನ್ಯಾಸಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ವದ್ಧತಿ ಕೆಲವರಲ್ಲಿದೆ. ಹಾಗಲ್ಲದೆ
ಮೇಲ್ಕಂಡ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ವರಿಸಿ ಮಂತ್ರನ್ಯಾಸಾದಿಗಳಿಲ್ಲದೆ ನೇರವಾಗಿ
ಪಾರಾಯಣವನ್ನಾರಂಭಿಸುವ ವದ್ಧತಿಯೂ ಉಂಟು.

ಅಸ್ಯ ಶ್ರೀಪಾಲ್ಮೀಕಿರಾಮಾಯಣ ಮಹಾಮಂತ್ರಸ್ಯ | ಭಗವಾನ್
ವಾಲ್ಮೀಕಿಃ ಋಷಿಃ | ಅನುಷ್ಠುಭಾದಿ ಚೈಂದಃ | ಶ್ರೀರಾಮಃ ಪರಮಾತ್ಮಾ
ದೇವತಾ | ಅಭಯಂ ಸರ್ವಭೂತೇಭಃ ಇತಿ ಬೀಜಮ್ | ಅಂಗುಲ್ಯಗ್ರೀಣ
ತಾನ್ ಹನ್ಯಾಮಿತಿಶಕ್ತಿಃ | ಏತದನ್ತ್ರಬಲಂ ದಿವ್ಯಮಿತಿ ಕೀಲಕಮ್ |

ಮಮಾಭಿಷ್ಟಸಿದ್ಧ್ಯರ್ಥಂ ಜಪೇ ವಿನಿಯೋಗಃ | ಓಮ್ ಆವದಾಮಪಹರ್ತಾರ
ಮಿತ್ಯಂಗುಷ್ಟಿಕಾಭ್ಯಾಂ ನಮಃ | ದಾತಾರಮಿತಿ ತರ್ಜನೀಭ್ಯಾಂ ನಮಃ |
ಸರ್ವಸಂವದಾಮಿತಿ ಮಧ್ಯಮಾಭ್ಯಾಂ ನಮಃ | ಲೋಕಾಭಿರಾಮಮಿತ್ಯ
ನಾಮಿಕಾಭ್ಯಾಂ ನಮಃ | ಶ್ರೀರಾಮಮಿತಿ ಕನಿಷ್ಠಿಕಾಭ್ಯಾಂ ನಮಃ | ಭೂಯೋ
ಭೂಯೋನಮಾಮ್ಯಹಮಿತಿ ಕರತಲಕರವೃಷಾಭ್ಯಾಂ ನಮಃ || ಓಮ್
ಆವದಾಮಪಹರ್ತಾರಮಿತಿ ಹೃದಯಾಯ ನಮಃ | ದಾತಾರಮಿತಿ ಶಿರಸೇ
ಸ್ವಾಹಾ | ಸರ್ವಸಂವದಾಮಿತಿ ಶಿಖಾಯೈ ನೌಷಟ್ | ಲೋಕಾಭಿರಾಮಮಿತಿ
ಕವಚಾಯಹುಂ | ಶ್ರೀರಾಮಮಿತಿ ನೇತ್ರತ್ರಯಾಯ ನೌಷಟ್ | ಭೂಯೋ
ಭೂಯೋ ನಮಾಮ್ಯಹಮಿತಿ ಅಸ್ತ್ರಾಯ ಘಟ್ || ಭೂರ್ಭುವಸ್ಸು ವರೋಮಿತಿ
ದಿಗ್ಬಂಧಃ ||

ಅಥ ಧ್ಯಾನಮ್

ಆವದಾಮಪಹರ್ತಾರಂ ದಾತಾರಂ ಸರ್ವಸಂವದಾಮ್ |
ಲೋಕಾಭಿರಾಮಂ ಶ್ರೀರಾಮಂ ಭೂಯೋ ಭೂಯೋ ನಮಾಮ್ಯಹಮ್ ||

ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರಪರಬ್ರಹ್ಮಣೇ ನಮಃ

ವಿ.ಸೂ. : ಬಾಲಕಾಂಡದ ೭೩ನೆಯ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸೀತಾವಿನಾಹ ವ್ರತರಣವು
ಬರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ 'ಇಯಂ ಸೀತಾ ಮಮ ಸುತಾ . .' ಎಂಬ
ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ವರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಧ್ಯಾನಾವಾಹನಾದಿ
ನೀರಾಜನಾಂತವಾಗಿ ವಿಶೇಷಪೂಜೆಯನ್ನಾಚರಿಸಬೇಕು.

೨. ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವಸಂಪ್ರದಾಯ

ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾಥಸಮಾರಂಭಾಂ ನಾಥಯಾಮುನಮಧ್ಯಮಾಮ್ |
ಅಸ್ಮದಾಚಾರ್ಯವರ್ಯಂತಾಂ ವಂದೇ ಗುರುವರಂಪರಾಮ್ || ೧

ಯೋ ನಿತ್ಯಮಚ್ಯುತವದಾಂಬುಜಯುಗ್ಮರುಕ್ಮ
 ವ್ಯಾಮೋಹತಸ್ತದಿತರಾಣಿ ತೃಣಾಯ ಮೇನೇ |
 ಅಸ್ಮದ್ಗುರೋರ್ಭಗವತೋಽಸ್ಯ ದಯೈಕಸಿಂಧೋಃ
 ರಾಮಾನುಜಸ್ಯ ಚರಣೌ ಶರಣಂ ಪ್ರವದ್ಯೇ || ೨

ಮಾತಾ ಪಿತಾ ಯುವತಯಸ್ತನಯಾ ವಿಭೂತಿಃ
 ಸರ್ವಂ ಯದೇವ ನಿಯಮೇನ ಮದನ್ವಯಾನಾಮ್ |
 ಆದ್ಯಸ್ಯ ನಃ ಕುಲವತೇರ್ವಕುಲಾಭಿರಾಮಂ
 ಶ್ರೀಮತ್ತದಂಘ್ರಿಯುಗಲಂ ವ್ರಣಮಾಮಿ ಮೂರ್ಧ್ನಾ || ೩

ಭೂತಂ ಸರಶ್ಚ ಮಹದಾಹ್ವಯಭಟ್ಟನಾಥ
 ಶ್ರೀಭಕ್ತಿಸಾರಕುಲಶೇಖರಯೋಗಿವಾಹಾನ್ |
 ಭಕ್ತಾಂಘ್ರಿರೇಣು ವರಕಾಲಯತೀಂದ್ರ ಮಿಶ್ರಾನ್
 ಶ್ರೀಮತ್ಪರಾಂಕುಶಮುನಿಂ ವ್ರಣತೋಽಸ್ಮಿ ನಿತ್ಯಮ್ || ೪

ಪಿತಾಮಹಸ್ಯಾಪಿ ಪಿತಾಮಹಾಯ
 ವ್ರಾಜೇತಸಾದೇಶಫಲವ್ರದಾಯ |
 ಶ್ರೀ ಭಾಷ್ಯಕಾರೋತ್ತಮದೇಶಿಕಾಯ
 ಶ್ರೀಶೈಲವೂರ್ಣಾಯ ನಮೋನಮಃ ಸ್ತುತಾ || ೫

ಆಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಆಚಾರ್ಯವ್ರಭೃತಿ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣ ಪರ್ಯಂತ
 ವಾಗಿ ಸಾಂವ್ರದಾಯಿಕ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅನಂತರ—

ಶುಕ್ಲಾಂಬರಧರಂ ವಿಷ್ಣುಂ ಶಶಿವರ್ಣಂ ಚತುರ್ಭುಜಮ್ |
 ಪ್ರಸನ್ನವದನಂ ಧ್ಯಾಯೇತ್ ಸರ್ವವಿಘ್ನೋಪಶಾಂತಯೇ || ೬

ಯಸ್ಯ ದ್ವಿರದವಕ್ತ್ರಾದ್ಯಾಃ ವಾರಿಷಾದ್ಯಾಃ ಪರಃಶತಮ್ |
 ವಿಘ್ನಂ ನಿಘ್ನಂತಿ ಸತತಂ ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನಮುವಾಸ್ಮಹೇ || ೭

ಜ್ಞಾನಾನಂದಮಯಂ ದೇವಂ ನಿರ್ಮಲಸ್ವಟಿಕಾಕೃತಿಮ್ |
 ಆಧಾರಂ ಸರ್ವವಿದ್ಯಾನಾಂ ಹಯಗ್ರೀವಮುವಾಸ್ಮಹೇ || ೮

ಎಂದು ವರಿಸಿ ' ಕೂಜಂತಂ ರಾಮ ರಾಮೇತಿ ' ಎಂದು ಆರಂಭಿಸಿ ಮುಂದಕ್ಕೆ
 ಗನೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಪಠಿಸಬೇಕು.

೩. ಮಾಘ್ವಸಂಪ್ರದಾಯ

ಶುಕ್ಲಾಂಬರಧರಂ ವಿಷ್ಣುಂ ಶಶಿವರ್ಣಂ ಚತುರ್ಭುಜಮ್ |
ವ್ರಸನ್ನವದನಂ ಧ್ಯಾಯೇತ್ ಸರ್ವ ವಿಘ್ನೋಪಶಾಂತಯೇ || ೧

ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣಂ ವಂದೇ ತದ್ಭಕ್ತಪ್ರವರೋ ಹಿ ಯಃ |
ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಾಖ್ಯೋ ಗುರುಸ್ತಂ ಚ ನಮಾಮ್ಯಹಮ್ || ೨

ವೇದೇ ರಾಮಾಯಣೇ ಚೈವ ಪುರಾಣೇ ಭಾರತೇ ತಥಾ |
ಆದಾವಂತೇ ಚ ಮಧ್ಯೇ ಚ ವಿಷ್ಣುಃ ಸರ್ವತ್ರ ಗೀಯತೇ || ೩

ಸರ್ವಸಿದ್ಧಿವ್ರಶಮನಂ ಸರ್ವಸಿದ್ಧಿಕರಂ ವರಮ್ |
ಸರ್ವಜೀವವ್ರಣೇತಾರಂ ವಂದೇ ವಿಜಯದಂ ಹರಿಮ್ || ೪

ಸರ್ವಾಭೀಷ್ಟವ್ರದಂ ರಾಮಂ ಸರ್ವಾರಿಷ್ಟನಿವಾರಕಮ್ |
ಜಾನಕೇಜಾನಿನುನಿಶಂ ವಂದೇ ಮದ್ಗುರುವಂದಿತಮ್ || ೫

ಅಭ್ರಮಂ ಭಂಗರಹಿತಮಜಡಂ ವಿಮಲಂ ಸದಾ |
ಅನಂದತೀರ್ಥಮತುಲಂ ಭಜೇ ತಾವತ್ರಯಾವಹಮ್ || ೬

ಭವತಿ ಯದನುಭಾವಾದೇಡಮೂರ್ತೋಽಪಿ ನಾಗ್ನೀ |
ಜಡಮತಿರಸಿ ಜಂತುರ್ಜಾಯತೇ ಪ್ರಾಜ್ಞಮೌಲಿಃ ||
ಸಕಲವಚನಚೇತೋದೇವತಾ ಭಾರತೀ ಸಾ |
ಮಮ ವಚಸಿ ವಿಧತ್ತಾಂ ಸನ್ನಿಧಿಂ ಮಾನಸೇ ಚ || ೭

ಮಿಥ್ಯಾಸಿದ್ಧಾಂತದುರ್ವ್ಯಾಂತವಿಧ್ವಂಸನವಿಚಕ್ಷಣಃ |
ಜಯತೀರ್ಥಾಖ್ಯತರಣಿರ್ಭಾಸತಾಂ ನೋ ಹೃದಂಬುಜೇ || ೮

ಚಿತ್ರೈಃ ಪದ್ಮೈಶ್ಚ ಗಂಭೀರೈರ್ವಾಕ್ಯೈರ್ಮಾರ್ಗೈರಖಂಡಿತೈಃ |
ಗುರುಭಾವಂ ವ್ಯಂಜಯಂತೀ ಭಾತಿ ಶ್ರೀ ಜಯತೀರ್ಥವಾಕ್ || ೯

ಅನಂತರ 'ಕೂಜಂತಂ ರಾಮರಾಮೇತಿ' ಎಂದು ಆರಂಭಿಸಿ ಮುಂದಕ್ಕೆ
೧ನೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಪಠಿಸಬೇಕು.

ವಾರಾಯಣದ ಸಮಾಸ್ತಿಯಲ್ಲ ವರಿಸುವ ಶ್ಲೋಕಗಳು :

೧

ಸ್ವಸ್ತಿ ಪ್ರಜಾಭ್ಯಃ ವರಿವಾಲಯಂತಾಂ

ನ್ಯಾಯ್ಯೇನ ಮಾರ್ಗೇಣ ಮಹೀಂ ಮಹೀಶಾಃ |

ಗೋಬ್ರಹ್ಮಣಭ್ಯಃ ಶುಭಮಸ್ತು ಸಿತ್ಯಂ

ಲೋಕಾಃ ಸಮಸ್ತಾಃ ಸುಖಿನೋ ಭವಂತು ||

೧

ಕಾಲೇ ವರ್ಷತು ವರ್ಷನ್ಯಃ ವೃಧಿವೀ ಸಸ್ಯಶಾಲಿನೀ |

ದೇಶೋಽಯಂ ಕ್ಷೋಭರಹಿತೋ ಬ್ರಹ್ಮಣಾಃ ಸಂತು ಸಿರ್ಭಯಾಃ ||

ಅವುತ್ರಾಃ ಪುತ್ರಿಣಃ ಸಂತು ಪುತ್ರಿಣಃ ಸಂತು ಪೌತ್ರಿಣಃ |

ಅಧನಾಃ ಸಧನಾಃ ಸಂತು ಜೀವಂತು ಶರದಾಂ ಶತಮ್ ||

೨

ಚರಿತಂ ರಘುನಾಥಸ್ಯ ಶತಕೋಟಿಪ್ರವಿನ್ದರಮ್ |

ಏಕೈಕಮಕ್ಷರಂ ಪ್ರೋಕ್ತಂ ಮಹಾವಾತಕನಾಶನಮ್ ||

೪

ಶೃಣ್ವನ್ ರಾಮಾಯಣಂ ಭಕ್ತ್ಯಾ ಯಃ ವಾದಂ ವದಮೇವ ವಾ |

ಸ ಯಾತಿ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸ್ಥಾನಂ ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಪೂಜ್ಯತೇ ಸದಾ ||

೫

ರಾಮಾಯ ರಾಮಭದ್ರಾಯ ರಾಮಚಂದ್ರಾಯ ವೇಧಸೇ |

ರಘುನಾಥಾಯ ನಾಥಾಯ ಸೀತಾಯಾಃ ಪತಯೇ ನಮಃ ||

೬

ಯನ್ಮಂಗಲಂ ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷೇ ಸರ್ವದೇವನಮಸ್ಕತೇ |

ವೃತ್ರನಾಶೇ ಸಮಭವತ್ತತ್ತೇ ಭವತು ಮಂಗಲಮ್ ||

೭

ಮಂಗಲಂ ಕೋಸಲೇಂದ್ರಾಯ ಮಹನೀಯಗುಣಾತ್ಮನೇ |

ಚಕ್ರವರ್ತಿತನೂಜಾಯ ಸಾರ್ವಭೌಮಾಯ ಮಂಗಲಮ್ ||

೮

ಯನ್ಮಂಗಲಂ ಸುಪರ್ಣಸ್ಯ ವಿನತ್ಯಾಕಲ್ಪಯತ್ ಪುರಾ |

ಅಮೃತಂ ವ್ರಾಧ್ಯಾಯಾನಸ್ಯ ತತ್ತೇ ಭವತು ಮಂಗಲಮ್ ||

೯

ಅಮೃತೋತ್ಪಾದನೇ ದೈತ್ಯಾನ್ ಘ್ನತೋ ವಜ್ರಧರಸ್ಯ ಯತ್ |

ಅದಿತಿರ್ಮಂಗಲಂ ವ್ರಾದಾತ್ತತ್ತೇ ಭವತು ಮಂಗಲಮ್ ||

೧೦

ಶ್ರೀನ್ ವಿಕ್ರಮಾನ್ ಪ್ರಕ್ರಮತೋ ನಿಷ್ಣೋರಮಿತತೇಜಸಃ |
ಯದಾಸೀನ್ಮಂಗಲಂ ರಾಮ ತತ್ತೇ ಭವತು ಮಂಗಲಮ್ || ೧೧

ಖುತವಃ ಸಾಗರಾ ದ್ವೀವಾ ವೇದಾ ಲೋಕಾ ದಿಶಶ್ಚ ತೇ |
ಮಂಗಲಾನಿ ಮಹಾಬಾಹೋ ದಿಶಂತು ತವ ಸರ್ವದಾ || ೧೨

ಕಾಯೇನ ವಾಚಾ ಮನಸೇಂದ್ರಿಯೈರ್ವಾ
ಬುದ್ಧ್ಯಾತ್ಮನಾ ವಾ ಪ್ರಕೃತೇಃ ಸ್ವಭಾವಾತ್ |
ಕರೋಮಿ ಯದ್ಯತ್ ಸಕಲಂ ವರಸ್ಮಿನ್
ನಾರಾಯಣಾಯೇತಿ ಸಮರ್ಪಯಾಮಿ || ೧೩

ಯದಕ್ಷರವದಭೃಷ್ಟಂ ಮಾತ್ರಾಹೀನಂ ಚ ಯದ್ಭವೇತ್ |
ತತ್ಸರ್ವಂ ಕ್ಷಮ್ಯತಾಂ ದೇವ ಶ್ರೀರಾಘವ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ || ೧೪

ಅನೇನ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣ ನಾರಾಯಣೇನ ಭಗವಾನ್ ಸರ್ವದೇವಾತ್ಮಕಃ
ಸೀತಾಲಕ್ಷ್ಮಣಭರತಶತ್ರುಘ್ನಹನೂಮತ್ಸಮೇತಃ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರಃ
ಸುಪ್ರೀತಃ ಸುಪ್ರಸನ್ನೋ ವರದೋ ಭವತು

ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರಾರ್ಪಣಮಸ್ತು

೨. ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವಸಂಪ್ರದಾಯ

ಏವಮೇತತ್ ಪುರಾವೃತ್ತಮಾಖ್ಯಾನಂ ಭದ್ರಮಸ್ತು ವಃ |
ಪ್ರವ್ಯಾಹರತ ವಿಸ್ರಬ್ಧಂ ಬಲಂ ವಿಷ್ಣೋಃ ಪ್ರವರ್ಧತಾಮ್ || ೧
ಲಾಭಸ್ತೇಷಾಂ ಜಯಸ್ತೇಷಾಂ ಕುತಸ್ತೇಷಾಂ ವರಾಭವಃ |
ಯೇಷಾಮಿಂದೀವರಶ್ಯಾಮೋ ಹೃದಯೇ ಸುಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಃ || ೨

ಕಾಲೇ ವರ್ಷತು ವರ್ಷನ್ಯಃ ವೃಧಿವೀ ಸಸ್ಯಶಾಲಿನೀ |
ದೇಶೋಽಯಂ ಕ್ಷೋಭರಹಿತೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಃ ಸಂತು ನಿರ್ಭಯಾಃ || ೩
ಕಾವೇರೀ ವರ್ಧತಾಂ ಕಾಲೇ ಕಾಲೇ ವರ್ಷತು ವಾಸವಃ |
ಶ್ರೀರಂಗನಾಥೋ ಜಯತು ಶ್ರೀರಂಗಶ್ರೀಶ್ಚ ವರ್ಧತಾಮ್ || ೪

ಸ್ವಸ್ತಿ ಪ್ರಜಾಭ್ಯಃ ಪರಿವಾಲಯಂತಾಂ

ನ್ಯಾಯೈನ ಮಾರ್ಗೇಣ ಮಹೀಂ ಮಹೀಶಾಃ |

ಗೋಬ್ರಾಹ್ಮಣೈಭ್ಯಃ ಶುಭಮಸ್ತು ನಿತ್ಯಂ

ಲೋಕಾಃ ಸಮಸ್ತಾಃ ಸುಖಿನೋ ಭವಂತು ||

೫

ಮಂಗಲಂ ಕೋಸಲೇಂದ್ರಾಯ ಮಹನೀಯಗುಣಾಬ್ಧಯೇ |

ಚಕ್ರವರ್ತಿತನೂಜಾಯ ಸಾರ್ವಭೌಮಾಯ ಮಂಗಲಮ್ ||

೬

ವೇದವೇದಾಂತವೇದ್ಯಾಯ ಮೇಘಶ್ಯಾಮಲಮೂರ್ತಯೇ |

ಪುಂಸಾಂ ಮೋಹನರೂಪಾಯ ಪುಣ್ಯಶ್ಲೋಕಾಯ ಮಂಗಲಮ್ ||

೭

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಾಂತರಂಗಾಯ ಮಿಥಿಲಾನಗರೀವತೇಃ |

ಭಾಗ್ಯಾನಾಂ ಪರಿಪಾಕಾಯ ಭವ್ಯರೂಪಾಯ ಮಂಗಲಮ್ ||

೮

ಪಿತೃಭಕ್ತಾಯ ಸತತಂ ಭ್ರಾತೃಭಿಃ ಸಹ ಸೀತಯಾ |

ನಂದಿತಾಖಿಲಲೋಕಾಯ ರಾಮಭದ್ರಾಯ ಮಂಗಲಮ್ ||

೯

ತ್ಯಕ್ತಸಾಕೇತವಾಸಾಯ ಚಿತ್ರಕೂಟವಿಹಾರಿಣೇ |

ಸೇವ್ಯಾಯ ಸರ್ವಯಮಿನಾಂ ಧೀರೋದಾರಾಯ ಮಂಗಲಮ್ ||

೧೦

ಸೌಮಿತ್ರಿಣಾ ಚ ಜಾನಕ್ಯಾ ಚಾವಬಾಣಾಸಿಧಾರಿಣೇ |

ಸಂಸೇವ್ಯಾಯ ಸದಾ ಭಕ್ತ್ಯಾ ಸ್ವಾಮಿನೇ ಮಮ ಮಂಗಲಮ್ ||

೧೧

ದಂಡಕಾರಣ್ಯವಾಸಾಯ ಖಂಡಿತಾಮರಶತ್ರುವೇ |

ಗೃಧ್ರರಾಜಾಯ ಭಕ್ತಾಯ ಮುಕ್ತಿದಾಯಾಸ್ತು ಮಂಗಲಮ್ ||

೧೨

ಸಾದರಂ ಶಬರೀದತ್ತಫಲಮೂಲಾಭಿಲಾಷಿಣೇ |

ಸೌಲಭ್ಯಪರಿಪೂರ್ಣಾಯ ಸತ್ಪ್ರೀದ್ರಿಕಾಯ ಮಂಗಲಮ್ ||

೧೩

ಹನುಮತ್ಸಮವೇತಾಯ ಹರೀಶಾಭೀಷ್ಟದಾಯಿನೇ |

ವಾಲಿಪ್ರಮಥನಾಯಾಸ್ತು ಮಹಾಧೀರಾಯ ಮಂಗಲಮ್ ||

೧೪

ಶ್ರೀಮತೇ ರಘುವೀರಾಯ ನೇತೂಲ್ಲಂಘಿತಸಿಂಧವೇ |

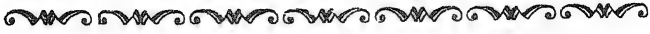
ಚಿತ್ರಾಕ್ಷಸರಾಜಾಯ ರಣಧೀರಾಯ ಮಂಗಲಮ್ ||

೧೫

ಆನಾದ್ಯ ನಗರೀಂ ದಿವ್ಯಾಮುಭಿಷಿಕ್ತಾಯ ಸೀತಯಾ |
 ರಾಜಾಧಿರಾಜರಾಜಾಯ ರಾಮಭದ್ರಾಯ ಮಂಗಲಮ್ || ೧೬
 ಬ್ರಹ್ಮಾದಿದೇವನೇವ್ಯಾಯ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಾಯ ಮಹಾತ್ಮನೇ |
 ಜಾನಕೇವ್ರಾಣನಾಥಾಯ ರಘುನಾಥಾಯ ಮಂಗಲಮ್ || ೧೭
 ಮಂಗಲಾಶಾಸನವರೈರ್ಮದಾಚಾರ್ಯಪುರೋಗಮೈಃ |
 ಸರ್ವೈಶ್ಚ ಪೂರ್ವೈರಾಚಾರ್ಯೈಃ ಸತ್ಕತಾಯಾಸ್ತು ಮಂಗಲಮ್ || ೧೮

೩. ಮಾಧ್ವಸಂಪ್ರದಾಯ

ಸ್ತಸ್ತಿ ಪ್ರಜಾಭ್ಯಃ ಪರಿವಾಲಯಂತಾಂ
 ನ್ಯಾಯ್ಯೇನ ಮಾರ್ಗೇಣ ಮಹೀಂ ಮಹೀಶಾಃ |
 ಗೋಬ್ರಾಹ್ಮಣೇಭ್ಯಃ ಶುಭಮಸ್ತು ನಿತ್ಯಂ
 ಲೋಕಾಃ ಸಮಸ್ತಾಃ ಸುಖಿನೋ ಭವಂತು || ೧
 ಕಾಲೇ ವರ್ಷತು ವರ್ಷನ್ಯಃ ವೃಧಿವೀ ಸಸ್ಯಶಾಲಿನೀ |
 ದೇಶೋಽಯಂ ಕ್ಷೋಭರಹಿತೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಃ ಸಂತು ನಿರ್ಭಯಾಃ ||
 ಲಾಭಸ್ತೇಷಾಂ ಜಯಸ್ತೇಷಾಂ ಕುತಸ್ತೇಷಾಂ ವರಾಭವಃ |
 ಯೇಷಾಮಿಂದೀವರಶ್ಯಾಮೋ ಹೃದಯೇ ಸುಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಃ || ೨
 ಮಂಗಲಂ ಕೋಸಲೇಂದ್ರಾಯ ಮಹನೀಯಗುಣಾಬ್ಧಯೇ |
 ಚಕ್ರವರ್ತಿತನೂಜಾಯ ಸಾರ್ವಭೌಮಾಯ ಮಂಗಲಮ್ || ೪
 ಕಾಯೇನ ವಾಚಾ ಮನಸೇಂದ್ರಿಯೈರ್ವಾ
 ಬುದ್ಧ್ಯಾತ್ಮನಾ ವಾ ಪ್ರಕೃತೇಃ ಸ್ವಭಾತ್ |
 ಕರೋಮಿ ಯದ್ಯತ್ ಸಕಲಂ ಪರಸ್ಮೈಃ
 ನಾರಾಯಣಾಯೇತಿ ಸಮರ್ಪಯಾಮಿ || ೫

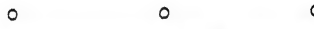
ಯಃ ವೃಧ್ವೀಭರವಾರಣಾಯ ದಿವಿಜೈಃ ಸಂವ್ರಾಧಿತಶ್ಚಿನ್ಮಯಃ
ಸಂಜಾತಃ ವೃಧಿವೀತಲೇ ರವಿಕುಲೇ ಮಾಯಾಮನುಷ್ಯೋಽವ್ಯಯಃ |
ನಿಶ್ಚಕ್ರಂ ಹತರಾಕ್ಷಸಃ ಪುನರಗಾಧ್ವಹ್ಮತ್ಸ್ವಮಾದ್ಯಂ ಸ್ಥಿರಾಂ
ಕೀರ್ತಿಂ ವಾನಹರಾಂ ವಿಧಾಯ ಜಗತಾಂ ತಂ ಜಾನಕೀಶಂ ಭಜೇ ||

—ಅಧ್ಯಾತ್ಮರಾಮಾಯಣ

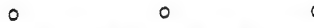
ರಾಮ ಇತ್ಯಭಿರಾಮೇಣ ವ್ರಷಾ ತಸ್ಯ ಜೋದಿತಃ |
ನಾಮಧೇಯಂ ಗುರುಶ್ಚಕ್ರೇ ಜಗತ್ಪ್ರಧಮಮಂಗಲಮ್ ||

—ಕಾಳಿದಾಸ

ವಾಪ್ರಭ್ರಶ್ಚ ಪುನಾತಿ ವರ್ಧಯತಿ ಚ ಶ್ರೇಯಾಂಸಿ ನೇಯಂ ಕಥಾ |
ಮಾಂಗಲ್ಯಾ ಚ ಮನೋಹರಾ ಚ ಜಗತಾಂ ಮಾತೇವ ಗಂಗೇವ ಚ ||

—ಭವಭೂತಿ

ಜ್ಯೇಷ್ಠೋ ಜಯತಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿಃ ಸರ್ಗಬಂಧೇ ಪ್ರಜಾಪತಿಃ |
ಯಃ ಸರ್ವಹೃದಯಾಲೀನಂ ಕಾವ್ಯಂ ರಾಮಾಯಣಂ ವೃಧಾತ್ ||
ನುಮಃ ಸರ್ವೋವಜೀವ್ಯಂ ತಂ ಕವೀನಾಂ ಚಕ್ರವರ್ತಿನಮ್ |
ಯಸ್ಯೇಂದುಧವಲೈಃ ಶ್ಲೋಕೈರ್ಭೂಷಿತಾ ಭುವನತ್ರಯೀ ||

—ಕ್ಷೇಮೇಂದ್ರ

ರಾಮಾಯಣ ಪ್ರಕಾಶನ ಸಮಿತಿ ಸದಸ್ಯರು

ಶ್ರೀಯುತರಾದ—

- ೧ ಹೆಚ್ ಎಸ್ ಕೃಷ್ಣಸ್ವಾಮಿ
- ೨ ಎಸ್. ಎಸ್. ಮೂರ್ತಿ
- ೩ ಹೆಚ್. ಸಿ ನಂಜುಂಡಭಟ್ಟ
- ೪ ಬಿ. ಕೆ ಅನಂತರಾಮಯ್ಯ
- ೫ ಟಿ. ಆರ್. ಶಾಮಣ್ಣ

- ೬ ಹೆಚ್ ವಿ. ಅಪ್ರಮೇಯ
- ೭ ಕೆ. ಸಿ. ಎಸ್. ರಾಮನ್
- ೮ ಎನ್. ರಂಗನಾಥಶರ್ಮಾ
- ೯ ಡಿ. ಸಿ. ಅನಂತರಾಮಯ್ಯ

(ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ)

ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆ

ಸರ್ಗ	ವಿಷಯ	ಪುಟ
೧	ನಾರದವಾಕ್ಯಮ್ (ನಾರದರು ವಾಲ್ಮೀಕಿಮುನಿಗಳಿಗೆ ಶ್ರೀರಾಮನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ತಿಳಿಸುವುದು)	೧
೨	ಬ್ರಹ್ಮಾಗಮನಮ್ (ಬ್ರಹ್ಮನು ಬಂದು ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ರಚಿಸುವಂತೆ ವಾಲ್ಮೀಕಿಗಳಿಗೆ ಸೂಚಿಸುವುದು)	೨೦
೩	ಕಾವ್ಯಸಂಕ್ಷೇಪಃ (ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿರುವ ವಿಷಯಗಳ ಸಂಗ್ರಹ)	೨೯
೪	ಅನುಕ್ರಮಣಿಕಾ (ಲವಕುಶರು ಶ್ರೀರಾಮನೆದುರಿಗೆ ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಹಾಡಿದುದು)	೩೬
೫	ಅಯೋಧ್ಯಾವರ್ಣನಾ (ಅಯೋಧ್ಯಾನಗರದ ವರ್ಣನೆ)	೪೩
೬	ರಾಜವರ್ಣನಾ (ದಶರಥನ ಮತ್ತು ಅವನ ಪ್ರಜೆಗಳ ವರ್ತನೆ)	೪೮
೭	ಅಮಾತ್ಯವರ್ಣನಾ (ದಶರಥನ ಅಮಾತ್ಯರ ವರ್ಣನೆ)	೫೩
೮	ಸುಮಂತ್ರವಾಕ್ಯಮ್ (ದಶರಥನೊಡನೆ ಸುಮಂತ್ರನ ಸಂಭಾಷಣೆ)	೫೮
೯	ಋಷ್ಯಶೃಂಗೋಪಾಖ್ಯಾನಮ್ (ಋಷ್ಯಶೃಂಗರ ಕಥೆ)	೬೩
೧೦	ಋಷ್ಯಶೃಂಗಸ್ಯಾಂಗದೇಶಾನಯನಪ್ರಕಾರಃ (ಋಷ್ಯಶೃಂಗರನ್ನು ರೋಮಪಾದನ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಕರೆತಂದ ಬಗೆ)	೬೭
೧೧	ಋಷ್ಯಶೃಂಗಸ್ಯಾಯೋಧ್ಯಾಪ್ರವೇಶಃ (ಋಷ್ಯಶೃಂಗರು ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಬರುವುದು)	೭೩
೧೨	ಅಶ್ವಮೇಧಸಂಭಾರಃ (ಅಶ್ವಮೇಧಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದು)	೭೮
೧೩	ಯಜ್ಞಶಾಲಾಪ್ರವೇಶಃ (ದಶರಥನು ಯಜ್ಞಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು)	೮೨
೧೪	ಅಶ್ವಮೇಧಃ (ಅಶ್ವಮೇಧಯಾಗ)	೮೯
೧೫	ರಾವಣವಧೋಪಾಯಃ (ದೇವತೆಗಳು ಬ್ರಹ್ಮ ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣುವಿನೊಡನೆ ರಾವಣನ ವಧೋಪಾಯವನ್ನು ಚಿಂತಿಸುವುದು)	೧೦೦
೧೬	ಪಾಯಸೋತ್ಪತ್ತಿಃ (ಪ್ರಾಜಾಪತ್ಯಪುರುಷನು ದಿವ್ಯಪಾಯಸವನ್ನು ದಶರಥನಿಗೆ ಕೊಡುವುದು)	೧೦೬
೧೭	ಋಕ್ಷವಾನರೋತ್ಪತ್ತಿಃ (ದೇವತೆಗಳು ವಾನರರನ್ನೂ ಭಲ್ಲೂಕಗಳನ್ನೂ ಪುತ್ರರನ್ನಾಗಿ ಸೃಜಿಸುವುದು)	೧೧೨

- ೧೮ ಶ್ರೀರಾಮಾದ್ಯವತಾರಃ (ಶ್ರೀರಾಮ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಭರತ, ಶತ್ರುಘ್ನ ರ ಜನನ) ೧೧೮
- ೧೯ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರವಾಕ್ಯಮ್ (ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಯಜ್ಞ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ರಾಮನನ್ನು ಕಳುಹಿಸುವಂತೆ ಕೇಳುವುದು) ೧೨೯
- ೨೦ ದಶರಥವಾಕ್ಯಮ್ (ರಾಮನನ್ನು ಕಳಿಸಲಾರೆನೆಂದು ದಶರಥನು ನುಡಿಯುವುದು) ೧೩೩
- ೨೧ ವಸಿಷ್ಠವಾಕ್ಯಮ್ (ವಸಿಷ್ಠರು ದಶರಥನಿಗೆ ಹೇಳುವ ಬುದ್ಧಿವಾದ) ೧೩೮
- ೨೨ ವಿದ್ಯಾವ್ರದಾನಮ್ (ರಾಮನಿಗೆ ಬಲಾ ಅತಿಬಲಾ ಎಂಬ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುವುದು) ೧೪೨
- ೨೩ ಕಾಮಾಶ್ರಮವಾಸಃ (ಕಾಮಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ವಾಸ) ೧೪೭
- ೨೪ ತಾಟಕಾವನಪ್ರವೇಶಃ (ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರೊಡನೆ ತಾಟಕೆಯಿದ್ದ ವನಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದು) ೧೫೧
- ೨೫ ತಾಟಕಾವೃತ್ತಾಂತಃ (ತಾಟಕೆಯ ಪೂರ್ವಕಥೆ) ೧೫೬
- ೨೬ ತಾಟಕಾವಧಃ (ತಾಟಕೆಯ ವಧೆ) ೧೬೦
- ೨೭ ಅಸ್ತ್ರಗ್ರಾಮಪ್ರದಾನಮ್ (ಮಂತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ರಾಮನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸುವುದು) ೧೬೬
- ೨೮ ಅಸ್ತ್ರಸಂಹಾರಗ್ರಹಣಮ್ (ಅಸ್ತ್ರಗಳ ಉಪಸಂಹಾರಕ್ಕಮುವನ್ನು ಬೋಧಿಸಿ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಮಂತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುವುದು) ೧೭೦
- ೨೯ ಸಿದ್ಧಾಶ್ರಮಃ (ಸಿದ್ಧಾಶ್ರಮದ ಪೂರ್ವಕಥೆ) .. ೧೭೪
- ೩೦ ಯಜ್ಞರಕ್ಷಣಮ್ (ರಾಮನು ಮಾರೀಚಾದಿ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿ ಯಜ್ಞವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದು) ೧೮೦
- ೩೧ ಮಿಥಿಲಾಪ್ರಸ್ಥಾನಮ್ (ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರೊಡನೆ ಮಿಥಿಲೆಗೆ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡುವುದು.) ೧೮೫
- ೩೨ ಕುಶನಾಭಕನ್ಯೋಪಾಖ್ಯಾನಮ್ (ಕುಶನಾಭನ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ವಾಯುವಿನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಕುಚ್ಚಿಯರಾಗುವುದು) ೧೯೦
- ೩೩ ಬ್ರಹ್ಮದತ್ತವಿವಾಹಃ (ಬ್ರಹ್ಮದತ್ತನೊಡನೆ ಕುಶನಾಭಪುತ್ರಿಯರ ವಿವಾಹ) ೧೯೫
- ೩೪ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರವಂಶವರ್ಣನಮ್ (ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಪೂರ್ವಜರ ವೃತ್ತಾಂತ) ೨೦೦
- ೩೫ ಉಮಾಗಂಗಾವೃತ್ತಾಂತಸಂಕ್ಷೇಪಃ (ಪಾರ್ವತೀ ಮತ್ತು ಗಂಗಾನದಿಗಳ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಕಥೆ) ೨೦೪
- ೩೬ ಉಮಾಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಮ್ (ಉಮಾಮಹೇಶ್ವರರ ವಿಹಾರ; ಉಮೆಯಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಭೂಮಿಗೂ ಬಂದ ಶಾಪ) ೨೦೮
- ೩೭ ಕುಮಾರೋತ್ಪತ್ತಿಃ (ಕಾರ್ತಿಕೇಯನ ಉತ್ಪತ್ತಿ) ೨೧೩
- ೩೮ ಸಗರಪುತ್ರಜನ್ಮ (ಸಗರನಿಗೆ ಪುತ್ರರ ಜನನ; ಯಜ್ಞಾರಂಭ) ೨೧೮

- ೩೯ ಪೃಥಿವೀವಿದಾರಣಮ್ (ಸಗರಪುತ್ರರು ಯಜ್ಞಾ ಶ್ವಕ್ಯಾಗಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು
ಆಗೆಯುವುದು) . ೨೨೨
- ೪೦ ಕಪಿಲದರ್ಶನಮ್ (ಸಗರಪುತ್ರರು ಕಪಿಲರನ್ನು ಕಾಣುವುದು; ಸಗರ
ಪುತ್ರರ ಭಸ್ಮೀಭಾವ) . . ೨೨೬
- ೪೧ ಸಗರಯಜ್ಞ ಸಮಾಪ್ತಿಃ (ಅಂಶುಮಂತನು ಯಜ್ಞಾ ಶ್ವವನ್ನು ತಂದ
ಮೇಲೆ ಯಜ್ಞ ಸಮಾಪ್ತಿ) . ೨೩೧
- ೪೨ ಭಗೀರಥವರಪ್ರದಾನಮ್ (ಭಗೀರಥನು ತಪಸ್ಸುಮಾಡಿ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ
ವರವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು) ... ೨೩೬
- ೪೩ ಗಂಗಾವತರಣಮ್ (ಗಂಗಾನದಿಯು ಇಳಿದು ಬಂದು ಸಗರಪುತ್ರರನ್ನು
ಪವಿತ್ರಗೊಳಿಸುವುದು) ೨೪೧
- ೪೪ ಸಾಗರೋದ್ಧಾರಃ (ಬ್ರಹ್ಮನು ಭಗೀರಥನಿಗೆ ಸಗರಪುತ್ರರು ಉದ್ಧಾರ
ವಾದರೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದು) ೨೪೮
- ೪೫ ಅಮೃತೋತ್ಪತ್ತಿಃ (ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರದ ಮಥನ; ಅಮೃತೋತ್ಪತ್ತಿ) ೨೫೨
- ೪೬ ದಿತಿಗರ್ಭಭೇದಃ (ಇಂದ್ರನು ದಿತಿಯ ಗರ್ಭವನ್ನು ಭೇದಿಸುವುದು) ೨೬೦
- ೪೭ ವಿಶಾಲಾಗಮನಮ್ (ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರೊಡನೆ ವಿಶಾಲ
ನಗರಕ್ಕೆ ಆಗಮಿಸುವುದು) ೨೬೪
- ೪೮ ಶಕ್ರಾಹಲ್ಯಾಶಾಪಃ (ಗೌತಮರು ಇಂದ್ರನಿಗೂ ಅಹಲೈಗೂ ಶಾಪ
ವನ್ನಿತ್ತದ್ದು) ೨೬೮
- ೪೯ ಅಹಲ್ಯಾಶಾಪಮೋಕ್ಷಃ (ಅಹಲೈಗೆ ಶಾಪದಿಂದ ವಿಮೋಚನೆ) ೨೭೪
- ೫೦ ಜನಕಸಮಾಗಮಃ (ಜನಕರಾಜನ ಸಂದರ್ಶನ) ೨೭೯
- ೫೧ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರವೃತ್ತಮ್ (ಶತಾನಂದರು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಪೂರ್ವಕಥೆ
ಯನ್ನು ಹೇಳಲಾರಂಭಿಸುವುದು) ೨೮೩
- ೫೨ ವಸಿಷ್ಠಾತಿಥ್ಯಮ್ (ವಸಿಷ್ಠರು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರನ್ನು ಸತ್ಕರಿಸುವುದು) ೨೮೮
- ೫೩ ಶಬಲಾನಿಷ್ಕ್ರಯಃ (ಶಬಲೆಯನ್ನು ಕ್ರಯಕ್ಕೆ ಕೊಡುವಂತೆ
ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಕೇಳುವುದು) ೨೯೨
- ೫೪ ಪಙ್ಗವಾದಿಸೃಷ್ಟಿಃ (ಶಬಲೆಯು ಪಙ್ಗವ ಮುಂತಾದ ಯೋಧರನ್ನು
ಸೃಷ್ಟಿಸುವುದು) ೨೯೭
- ೫೫ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಧನುರ್ವೇದಾಧಿಗಮಃ (ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ತಪಸ್ಸುಮಾಡಿ
ದಿವ್ಯಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವುದು) ೩೦೧
- ೫೬ ಬ್ರಹ್ಮತೇಜೋಬಲಮ್ (ಬ್ರಹ್ಮತೇಜಸ್ಸೇ ಬಲವತ್ತರವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ
ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಹೊರಡುವುದು) ೩೦೬

- ೫೭ ತ್ರಿಶಂಕುಯಾಜನಪ್ರಾರ್ಥನಾ (ತ್ರಿಶಂಕುವು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರೊಡನೆ
ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವುದು) ೩೦
- ೫೮ ತ್ರಿಶಂಕುಶಾಪಃ (ವಸಿಷ್ಠ ಪುತ್ರರಿಂದ ತ್ರಿಶಂಕುನಿಗೆ ಬಂದ ಶಾಪ) . ೩೧೪
- ೫೯ ವಾಸಿಷ್ಠ ಶಾಪಃ (ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ವಸಿಷ್ಠ ಪುತ್ರರನ್ನು ಶಪಿಸುವುದು) .. ೩೧೯
- ೬೦ ತ್ರಿಶಂಕುಸ್ವರ್ಗಃ (ತ್ರಿಶಂಕುವನ್ನು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿದ ವೃತ್ತಾಂತ) . ೩೨೩
- ೬೧ ಶುನಃಶೇಫವಿಕ್ರಯಃ (ಅಂಬರೀಷನು ಶುನಃಶೇಫನನ್ನು ಕ್ರಯಕ್ಕೆ
ಪಡೆದ ವೃತ್ತಾಂತ) . ೩೨೯
- ೬೨ ಅಂಬರೀಷಯಜ್ಞಃ (ಅಂಬರೀಷನ ಯಾಗ, ಶುನಃಶೇಫನ ವಿಮೋಚನೆ) ೩೩೩
- ೬೩ ಮನೀನಕಾನಿರ್ವಾಸಃ (ಮನೀನಕನು ಸಹಸಾಸ, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು
ಮಹರ್ಷಿಯಾದದ್ದು) . .. ೩೩೮
- ೬೪ ರಂಭಾಶಾಪಃ (ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ರಂಭೆಯನ್ನು ಶಪಿಸಿದ್ದು) . .. ೩೪೪
- ೬೫ ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿತ್ವಪ್ರಾಪ್ತಿಃ (ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಯಾದದ್ದು) ೩೪೮
- ೬೬ ಧನುಃಪ್ರಸಂಗಃ (ಶಿವಧನುಸ್ಸಿನ ವೃತ್ತಾಂತ) . ೩೫೫
- ೬೭ ಧನುರ್ಭಂಗಃ (ರಾಮನು ಧನುಸ್ಸನ್ನು ಹೆದೆಯೇರಿಸಿ ಮುರಿಯುವುದು) ೩೬೦
- ೬೮ ದಶರಥಾಹ್ವಾನಮ್ (ಜನಕನು ದಶರಥನಿಗೆ ಆಹ್ವಾನವನ್ನು
ಕಳಿಸುವುದು) ೩೬೫
- ೬೯ ದಶರಥಜನಕಸಮಾಗಮಃ (ದಶರಥನು ಬಂದು ಜನಕನನ್ನು
ಸಂದರ್ಶಿಸಿದ ವೃತ್ತಾಂತ) ೩೬೯
- ೭೦ ಕನ್ಯಾವರಣಮ್ (ದಶರಥನ ಪೂರ್ವಜರ ವೃತ್ತ ; ಕನ್ಯಾವರಣ) ೩೭೩
- ೭೧ ಕನ್ಯಾದಾನಪ್ರತಿಶ್ರವಃ (ಕನ್ಯೆಯರನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೇನೆಂದು ಜನಕನ
ವಾಗ್ದಾನ) ೩೮೦
- ೭೨ ಗೋದಾನಮಂಗಲಮ್ (ದಶರಥಪುತ್ರರ ಸಮಾವರ್ತನೆ) ೩೮೫
- ೭೩ ದಶರಥಪುತ್ರೋದ್ವಾಹಃ (ದಶರಥಪುತ್ರರ ವಿವಾಹ) ೩೯೦
- ೭೪ ಜಾಮದಗ್ನ್ಯಾಭಿಯೋಗಃ (ಪರಶುರಾಮನೊಡನೆ ಸೇಣಿಸುವುದು) ೩೯೭
- ೭೫ ವೈಷ್ಣವಧನುಃಪ್ರಶಂಸಾ (ವೈಷ್ಣವಧನುಸ್ಸಿನ ವೃತ್ತಾಂತ) ೪೦೨
- ೭೬ ಜಾಮದಗ್ನ್ಯಪ್ರತಿಷ್ಠಾಭಃ (ಪರಶುರಾಮನ ವರಾಜಯ) ೪೦೭
- ೭೭ ಅಯೋಧ್ಯಾಪ್ರವೇಶಃ (ದಶರಥನು ಪುತ್ರರೊಂದಿಗೆ ಅಯೋಧ್ಯೆಯನ್ನು
ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದು) ೪೧೨
- ಅನುಬಂಧ ೪೧೯

ಹನುಮಲ್ಲಕ್ಷ್ಮಣಸೇವಿತಮನುರಮಜಂ ಕಿಮಪಿ ಜಾನಕೀಭಾಗ್ಯಮ್ |
 ಧ್ಯಾಯಾಮಿ ನಿಗಮವೇದ್ಯಂ ಮಾನುಷಭಾವಾಶ್ರಿತಂ ತತ್ತ್ವಮ್ ||

॥ ಶ್ರೀಃ ॥

॥ ಶ್ರೀಮದ್ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣಮ್ ॥

ಬಾಲಕಾಂಡಃ

ಪ್ರಥಮಃ ಸರ್ಗಃ

ನಾರದವಾಕ್ಯಮ್

ತಪಃಸ್ವಾಧ್ಯಾಯನಿರತಂ ತಪಸ್ವೀ ವಾಗ್ವಿದಾಂ ವರಮ್ |
ನಾರದಂ ಪರಿಪ್ರಚ್ಛ ವಾಲ್ಮೀಕಿಮುನಿಪುಂಗವಮ್ || ೧

ಕೋ ನ್ವಸ್ತೀ ಸಾಂಪ್ರತಂ ಲೋಕೇ ಗುಣವಾ ಕಶ್ಚ ವೀರ್ಯವಾ
ಧರ್ಮಜ್ಞಶ್ಚ ಕೃತಜ್ಞಶ್ಚ ಸತ್ಯವಾಕ್ಯೋ ದೃಢನ್ರತಃ || ೨

ಚಾರಿತ್ರೇಣ ಚ ಕೋ ಯುಕ್ತಃ ಸರ್ವಭೂತೇಷು ಕೋ ಹಿತಃ |
ವಿದ್ವಾನ್ ಈ ಕಃ ಸಮರ್ಥಶ್ಚ ಕಶ್ಚೈಕಪ್ರಿಯದರ್ಶನಃ || ೩

ಬಾಲಕಾಂಡ

ಸರ್ಗ ೧

ನಾರದರು ವಾಲ್ಮೀಕಿಮುನಿಗಳಿಗೆ ಶ್ರೀರಾಮನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು
ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ತಿಳಿಸುವುದು.

ತಪಸ್ಸು ಮತ್ತು ವೇದಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ನಿರತರೂ ವಾಗ್ವಿದಾರರೂ
ಆದ ನಾರದಮಹರ್ಷಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಒಂದು ದಿನ ವಾಲ್ಮೀಕಿಮುನಿಗಳು
ಹೀಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರು (೧): “ ಪೂಜ್ಯರಾದ ನಾರದಮಹರ್ಷಿಗಳೇ,
ಈಗ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪುರುಷನು ಗುಣವಂತನೂ ವೀರನೂ
ಧರ್ಮಜ್ಞನೂ ಕೃತಜ್ಞನೂ ಸತ್ಯವಾದಿಯೂ ದೃಢಸಂಕಲ್ಪನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ?
(೨) ಯಾವಾತನು ಸದಾಚಾರನಿಷ್ಠನೂ ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಹಿತವನ್ನು

ಆತ್ಮನಾ ಕೋ ಜಿತಕ್ರೋಧೋ ದ್ಯುತಿರ್ಮಾ ಕೋನಸೂಯಕಃ
ಕಸ್ಯ ಬಿಭೃತಿ ದೇನಾಶ್ಚ ಜಾತರೋಷಸ್ಯ ಸಂಯುಗೇ || ೪

ಏತದಿಚ್ಛಾನ್ಯುಹಂ ಶ್ರೋತುಂ ಪರಂ ಕೌತೂಹಲಂ ಹಿ ಮೇ |
ಮಹರ್ಷೇ ತ್ವಂ ಸಮರ್ಥೋಽಸಿ ಜ್ಞಾತುಮೇವಂನಿಧಂ ನರಮ್ ||

ಶ್ರುತ್ವಾ ಚೈತತ್ ತ್ರಿಲೋಕಜ್ಞೋ ವಾಲ್ಮೀಕೀರ್ನಾರದೋ ವಚಃ |
ಶ್ರೂಯತಾನಿತಿ ಜಾನುಂತ್ಯ ಪ್ರಹೃಷ್ಯೋ ವಾಕ್ಯಮುಬ್ರವೀತ್ ||

ಬಹವೋ ದುರ್ಲಭಾಶ್ಚೈವ ಯೇ ತ್ವಯಾ ಕೀರ್ತಿತಾ ಗುಣಾಃ |
ಮುನೇ ವಕ್ಷ್ಯಾನ್ಯುಹಂ ಬುದ್ಧ್ವಾ ತೈರ್ಯುಕ್ತಃ ಶ್ರೂಯತಾಂ ನರಃ

ಇಕ್ಷ್ವಾಕುವಂಶಪ್ರಭವೋ ರಾನೋ ನಾಮ ಜನೈಃ ಶ್ರುತಃ |
ನಿಯತಾತ್ಮಾ ಮಹಾವೀರ್ಯೋ ದ್ಯುತಿಮಾನ್ ಧೃತಿಮಾನ್ ವಶೀ ||

ಬಯಸತಕ್ಕವನೂ ವಿದ್ವಾಂಸನೂ ಕಾರ್ಯದಕ್ಷನೂ ಜನರಿಗೆ ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ
ಆನಂದವನ್ನುಂಟುಮಾಡತಕ್ಕವನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ? (೩). ಮತ್ತು ಯಾವ
ಪುರುಷನು ಧೈರ್ಯಶಾಲಿಯೂ ಕ್ರೋಧವನ್ನು ಜಯಿಸಿದವನೂ
ಕಾಂತಿಯುಕ್ತನೂ ಅಸೂಯೆಪಡದವನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ? ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮುನಿದು
ನಿಂತರೆ ಯಾರಿಗೆ ದೇವತೆಗಳೂ ಕೂಡ ಹೆದರುತ್ತಾರೆ? ಮಹರ್ಷಿಗಳೆ,
ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಕೇಳಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ನನಗೆ ಬಹಳ ಆಸೆಯಾಗಿದೆ.
ಇಂಥ ಯಾವ ಪುರುಷನಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯಲು ನೀವು ಸಮರ್ಥರು”
(೪-೫). ವಾಲ್ಮೀಕಿಮುನಿಗಳ ಈ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ತ್ರಿಲೋಕಜ್ಞರಾದ
ನಾರದರು ಆನಂದದಿಂದ ಉಬ್ಬಿದರು ಅವರು “ವಾಲ್ಮೀಕಿಮುನಿಗಳೆ,
ಕೇಳಿರಿ” ಎಂದು ನುಡಿದು, ಹೀಗೆ ಹೇಳತೊಡಗಿದರು: “ನೀವು ಹೇಳಿದ
ಗುಣಗಳು ಬಹಳ. ಅವು ಒಬ್ಬನಲ್ಲಿ ದುರ್ಲಭ. ಆದರೂ ಮುನಿಗಳೆ,
ಅಂಥ ಗುಣವಂತನಾದ ಪುರುಷನೊಬ್ಬನಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ವಿಷಯವನ್ನು
ಹೇಳುತ್ತೇನೆ, ಕೇಳೋಣವಾಗಲಿ (೬-೭). ಇಕ್ಷ್ವಾಕುವಂಶದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ
ಒಬ್ಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪುರುಷನಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಹೆಸರು ಶ್ರೀರಾಮ. ಅವನು ಮನೋ
ಜಯವುಳ್ಳವನೂ ಮಹಾಪರಾಕ್ರಮಿಯೂ ಕಾಂತಿಯುಕ್ತನೂ ಧೀರನೂ

ಬುದ್ಧಿಮಾನ್ ನೀತಿಮಾನ್ ವಾಗ್ಮೀ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಶತ್ರುನಿಬರ್ಹಣಃ |
 ವಿಪುಲಾಂಸೋ ಮಹಾಬಾಹುಃ ಕಂಬುಗ್ರೀವೋ ಮಹಾಹನುಃ || ೯
 ಮಹೋರಸ್ಕೋ ಮಹೇಷ್ವಾಸೋ ಗೂಢಜತ್ಪುರಂದನುಃ |
 ಆಜಾನುಬಾಹುಃ ಸುಶಿರಾಃ ಸುಲಲಾಟಿಃ ಸುನಿಕ್ರಮಃ || ೧೦
 ಸನುಃ ಸನುವಿಭಕ್ತಾಂಗಃ ಸ್ನಿಗ್ಧವರ್ಣಃ ಪ್ರತಾಪವಾನ್ |
 ಪೀನನಕ್ಷಾ ವಿಶಾಲಾಕ್ಷೋ ಲಕ್ಷ್ಮೀವಾನ್ ಶುಭಲಕ್ಷಣಃ || ೧೧
 ಧರ್ಮಜ್ಞಃ ಸತ್ಯಸಂಧಶ್ಚ ಪ್ರಜಾನಾಂ ಚ ಹಿತೇ ರತಃ |
 ಯಶಸ್ವೀ ಜ್ಞಾನಸಂಪನ್ನಃ ಶುಚಿರ್ವಶ್ಯಃ ಸಮಾಧಿಮಾನ್ || ೧೨
 ಪ್ರಜಾಪತಿಸನುಃ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಧಾತಾ ರಿಪುನಿಷೂದನಃ |
 ರಕ್ಷಿತಾ ಜೀವಲೋಕಸ್ಯ ಧರ್ಮಸ್ಯ ಪರಿರಕ್ಷಿತಾ || ೧೩

ಜಿತೇಂದ್ರಿಯನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಅವನು ಬುದ್ಧಿವಂತ, ನೀತಿವಂತ, ವಾಗ್ಮಿ,
 ಐಶ್ವರ್ಯಶಾಲಿ, ಶತ್ರುನಿವಾಶಕ, ಅವನ ಹೆಗಲುಗಳೆರಡೂ ವಿಶಾಲವಾದವು.
 ಆ ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಬಾಹುಗಳು; ಶಂಖದಂತೆ ರೇಖಾತ್ರಯ
 ವಿರುವ ಕಂಠ; ಪುಷ್ಪವಾದ ಗಂಡಸ್ಥಲಗಳು (೮-೯) ಅವನ ಎದೆ ವಿಶಾಲ
 ವಾದದ್ದು; ಮಹತ್ತರವಾದ ಧನುಸ್ಸನ್ನು ಹಿಡಿಯತಕ್ಕವನು; ಆಜಾನುಬಾಹು.
 ಆತನ (ಭುಜಗಳು ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ) ಭುಜದ ಕೀಲುಗಳು
 ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಲಕ್ಷಣಯುಕ್ತವಾದ ಶಿರಸ್ಸು; ಸುಂದರವಾದ ಹಣೆ;
 ಗಂಭೀರವಾದ ನಡಿಗೆ (೧೦) ಶ್ರೀರಾಮನ ಆಕೃತಿ ಬಹಳ ಎತ್ತರವೂ
 ಅಲ್ಲದೆ ಹ್ರಸ್ವವೂ ಅಲ್ಲದೆ ಸಮಕಟ್ಟಾಗಿವೆ ಅವಯವಗಳೆಲ್ಲವೂ ದೇಹಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ
 ಅಳತೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿವೆ ಮಿಂಚುವ ಮೈಬಣ್ಣ ಅವನು ಮಹಾ
 ಪ್ರತಾಪಶಾಲಿ. ವಕ್ಷಸ್ಥಲವು ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಅವನು ಸರ್ವಾಂಗಸುಂದರ.
 ಒಳ್ಳೆಯ ಲಕ್ಷಣವಂತ (೧೧) ಶ್ರೀರಾಮನು ಧರ್ಮಜ್ಞನೂ ಸತ್ಯಸಂಧನೂ
 ಪ್ರಜೆಗಳ ಹಿತದಲ್ಲಿ ಸದಾ ನಿರತನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ಕೀರ್ತಿಶಾಲಿಯೂ
 ವಿವೇಕಿಯೂ ಪರಿಶುದ್ಧನೂ ಗುರುಹಿರಿಯರಿಗೆ ವಿಧೇಯನೂ ಪರತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ
 ಸಮಾಹಿತನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ (೧೨) ಆತನು ಬ್ರಹ್ಮನಂತೆ ತೇಜಸ್ವಿ, ಪ್ರಜಾ
 ಪೋಷಕ; ಶತ್ರುಧ್ವಂಸಕ; ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಸಕಲ ಜೀವರಾಶಿಗಳನ್ನು

ರಕ್ಷಿತಾ ಸ್ವಸ್ಯ ಧರ್ಮಸ್ಯ ಸ್ವಜನಸ್ಯ ಚ ರಕ್ಷಿತಾ |
ವೇದವೇದಾಂಗತತ್ತ್ವಜ್ಞೋ ಧನುರ್ವೇದೇ ಚ ನಿಷ್ಕಿಂತಃ || ೧೪

ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥತತ್ತ್ವಜ್ಞಃ ಸ್ಮೃತಿನಾನ್ ಪ್ರತಿಭಾನನಾನ್ |
ಸರ್ವಲೋಕಪ್ರಿಯಃ ಸಾಧುರದೀನಾತ್ಮಾ ನಿಚಕ್ಷಣಃ || ೧೫

ಸರ್ವದಾಭಿಗತಃ ಸದ್ವಿಃ ಸಮುದ್ರ ಇವ ಸಿಂಧುಭಿಃ |
ಆರ್ಯಃ ಸರ್ವಸಮಶ್ಚೈವ ಸದೈವ ಪ್ರಿಯದರ್ಶನಃ || ೧೬

ಸ ಚ ಸರ್ವಗುಣೋಪೇತಃ ಕೌಸಲ್ಯಾನಂದವರ್ಧನಃ |
ಸಮುದ್ರ ಇವ ಗಾಂಭೀರ್ಯೇ ಭೈರ್ಯೇಣ ಹಿಮವಾನಿನ || ೧೭

ವಿಷ್ಣುನಾ ಸದೃಶೋ ನೀರ್ಯೇ ಸೋಮವತ್ ಪ್ರಿಯದರ್ಶನಃ |
ಕಾಲಾಗ್ನಿಸದೃಶಃ ಕ್ರೋಧೇ ಕ್ಷಮಯಾ ಪೃಥಿವೀಶಮಃ || ೧೮

ರಕ್ಷಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಅವನಿಗಿದೆ ಧರ್ಮವನ್ನು ವಾಲಿಸತಕ್ಕವನು. ಅವನು ಸ್ವಧರ್ಮವನ್ನು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಶರಣಾಗತ ರಕ್ಷಕ. ಆತನು ವೇದವೇದಾಂಗಗಳ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಬಲ್ಲವನು. ಧನುರ್ವೇದದಲ್ಲಿ ವಂಡಿತ (೧೩-೧೪). ಸಕಲಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿದಿದ್ದಾನೆ. ಶ್ರೀರಾಮನ ಸ್ಮರಣಶಕ್ತಿ ಅಸದೃಶವಾದದ್ದು ಅವನು ಒಳ್ಳೆಯ ಪ್ರತಿಭಾಶಾಲಿ. ಸಕಲರಿಗೂ ಅವನನ್ನು ಕಂಡರೆ ಪ್ರೀತಿ. ಜನರಲ್ಲಿ ಮೃದುವಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ಆದರೆ ಅತ್ಯಂತ ಗಂಭೀರ ಸ್ವಭಾವ. ಅವನು ಕಾರ್ಯದಕ್ಷ (೧೫). ನದಿಗಳು ಸಮುದ್ರದ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗುವಂತೆ ಸಜ್ಜನರು ಯಾವಾಲೂ ರಾಮನ ಸನ್ನಿಧಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವರು. ಅವನು ಪೂಜ್ಯನೂ ವಕ್ಷವಾತವಿಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ವರ್ತಿಸತಕ್ಕವನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಯಾವಾಗ ಅವನನ್ನು ನೋಡಿದರೂ ಜನರಿಗೆ ಆನಂದವಾಗುವುದು (೧೬) ಸರ್ವ ಸದ್ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಕೌಸಲ್ಯಾದೇವಿಯ ನಲ್ಮೆಯ ಪುತ್ರ. ಗಾಂಭೀರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದಂತೆಯೂ ಭೈರ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಿಮವಂತ ನಂತೆಯೂ ಇದ್ದಾನೆ. ವಿಷ್ಣುವಿನಂತೆ ಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿಯೂ ಚಂದ್ರನಂತೆ ಆನಂದಕಾರಿಯೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಕೋಪ ಬಂದರೆ ಮಾತ್ರ ಅವನು ಕಾಲಾಗ್ನಿ

ಧನದೇನ ಸಮಸ್ತ್ರಾಗೇ ಸತ್ಯೇ ಧರ್ಮ ಇವಾಪರಃ |

ತನೇನಂ ಗುಣಸಂಪನ್ನಂ ರಾಮಂ ಸತ್ಯಪರಾಕ್ರಮಮ್ || ೧೯

ಜ್ಯೇಷ್ಠಂ ಶ್ರೇಷ್ಠಂ ಗುಣೈರ್ಯುಕ್ತಂ ಪ್ರಿಯಂ ದಶರಥಃ ಸುತಮ್ |

ಪ್ರಕೃತೀನಾಂ ಹಿತೈರ್ಯುಕ್ತಂ ಪ್ರಕೃತಿಪ್ರಿಯಕಾಮ್ಯಯಾ || ೨೦

ಯಾವರಾಜ್ಯೇನ ಸಂಯೋಕ್ತುಮೈಚ್ಛತ್ ಪ್ರೀತ್ಯಾ ಮಹೀಪತಿಃ |

ತಸ್ಯಾಭಿಷೇಕಸಂಭಾರಾನ್ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಭಾರ್ಯಾಭ ಕೈಕಯೀ || ೨೧

ಪೂರ್ವಂ ದತ್ತವರಾ ದೇವೀ ವರನೇನಮಯಾಚತ |

ವಿನಾಸನಂ ಚ ರಾಮಸ್ಯ ಭರತಸ್ಯಾಭಿಷೇಚನಮ್ || ೨೨

ಸ ಸತ್ಯವಚನಾದ್ರಾಜಾ ಧರ್ಮಸಾಶೇನ ಸಂಯತಃ |

ವಿನಾಸಯಾಮಾಸ ಸುತಂ ರಾಮಂ ದಶರಥಃ ಪ್ರಿಯಮ್ || ೨೩

ಯಂತೆಯೇ. ತಾಳ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಭೂದೇವಿಯಂತೆ (೧೭-೧೮) ದಾನದಲ್ಲಿ ಕುಬೇರನ ಹಾಗೆ. ಸತ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾಕ್ಷಾತ್ ಧರ್ಮದೇವತೆಯ ಹಾಗೆ ಇಂಥ ಗುಣಶಾಲಿಯೂ ಸತ್ಯನಿಷ್ಠನೂ ಆದ ರಾಮನು ದಶರಥಮಹಾರಾಜನ ಜ್ಯೇಷ್ಠ ಪುತ್ರ ದಶರಥನಿಗೆ ರಾಮನಮೇಲೆ ಬಹಳ ಪ್ರೀತಿ ರಾಮನು ವ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಅತ್ಯಂತಪ್ರಿಯನಾದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಆನಂದವಾಗುತ್ತದೆಯೆಂದು ದಶರಥನು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಯುವರಾಜಪದವಿಯನ್ನು* ಕೊಟ್ಟು ವಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ಮಾಡಲು ಅವೇಕ್ಷಿಸಿದನು (೧೯-೨೧) ವಟ್ಟಾಭಿಷೇಕಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧತೆಗಳಾಗುತ್ತಿರುವುದು ದಶರಥನ ಕಿರಿಯ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಕೈಕೇಯಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ಅವಳಿಗೆ ದಶರಥರಾಜನು ಹಿಂದೆ ಎರಡು ವರಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದನು (ಇದೇ ಸಮಯವೆಂದರಿತು) ಅವಳು ಹೀಗೆ ವರವನ್ನು ಬೇಡಿದಳು: ಏನೆಂದರೆ, 'ರಾಮನನ್ನು ರಾಜ್ಯದಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಬೇಕು ಮತ್ತು ತನ್ನ ಮಗನಾದ ಭರತನಿಗೆ ವಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ಮಾಡಬೇಕು' (೨೨). ರಾಜನು ಸತ್ಯಪರಾಯಣನಾದ್ದರಿಂದ ಧರ್ಮವಾಶಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟುಬಿದ್ದು ತನ್ನ ಪ್ರಿಯಪುತ್ರನಾದ ರಾಮನನ್ನು

* ತಂದೆಯು ಜೀವಿಸಿರುವಾಗಲೇ ಮಗನು ರಾಜ್ಯದ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರವನ್ನು ವಹಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವುದು ಯುವರಾಜಪದವಿ.

ಸ ಜಗಾಮು ವನಂ ನೀರಃ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ಮನುಷಾಲಯನ್ |
 ಪಿತುರ್ವಚನನಿರ್ದೇಶಾತ್ ಕೈಕೇಯಾಃ ಪ್ರಿಯಕಾರಣಾತ್ || ೨೪
 ತಂ ವ್ರಜಂತಂ ಪ್ರಿಯೋ ಭ್ರಾತಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣೋಽನುಜಗಾಮ ಹ |
 ಸ್ನೇಹಾದ್ವಿನಯಸಂಪನ್ನಃ ಸುಮಿತ್ರಾನಂದವರ್ಧನಃ || ೨೫
 ಭ್ರಾತರಂ ದಯಿತೋ ಭ್ರಾತುಃ ಸೌಭ್ರಾತ್ರಮನುದರ್ಶಯನ್ |
 ರಾಮಸ್ಯ ದಯಿತಾ ಭಾರ್ಯಾ ನಿತ್ಯಂ ಪ್ರಾಣಸಮಾ ಹಿತಾ || ೨೬
 ಜನಕಸ್ಯ ಕುಲೇ ಜಾತಾ ದೇವಮಾಯೇವ ನಿರ್ಮಿತಾ |
 ಸರ್ವಲಕ್ಷಣಸಂಪನ್ನಾ ನಾರೀಣಾಮುತ್ತಮಾ ವಧೂಃ || ೨೭
 ಸೀತಾಪ್ಯನುಗತಾ ರಾಮಂ ಶಶಿನಂ ರೋಹಿಣೀ ಯಥಾ |
 ಸೌರೈರನುಗತೋ ದೂರಂ ಪಿತ್ರಾ ದಶರಥೇನ ಚ || ೨೮
 ಶೃಂಗವೇರಪುರೇ ಸೂತಂ ಗಂಗಾಕೂಲೇ ವ್ಯಸರ್ಜಯತ್ |
 ಗುಹಮಾಸಾದ್ಯ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ನಿಷಾದಾಧಿಪತಿಂ ಪ್ರಿಯಮ್ || ೨೯

ರಾಜ್ಯದಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿದನು. ವೀರನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ತಂದೆಯ
 ಮಾತನ್ನು ಮೀರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ತನ್ನ ವ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ವಾಲಿಸುವುದ
 ಕ್ಯಾಗಿಯೂ ತಾನು ಹೊರಟುಹೋದರೆ ಕೈಕೇಯಿಗೆ ಸಂತೋಷವಾಗುವದೆಂಬ
 ನಂಬಿಕೆಯಿಂದಲೂ ತಂದೆಯ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋದನು (೨೩-೨೪).
 ಆಗ ಸುಮಿತ್ರಾದೇವಿಯ ನಲ್ಮೆಯ ವುತ್ರನೂ ರಾಮನ ಪ್ರೀತಿಯ ತಮ್ಮನೂ
 ವಿನೀತನೂ ಆದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಅಣ್ಣನಮೇಲಿನ ಸ್ನೇಹದಿಂದ ಅವನನ್ನು
 ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ತಾನೂ ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊರಟುಬಿಟ್ಟನು ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರಲ್ಲಿ
 ಇರಬೇಕಾದ ಸೌಭ್ರಾತ್ರಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ನಿರ್ದರ್ಶನ (೨೫-೨೬). ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ
 ವ್ರಾಣದಂತೆ ಪ್ರಿಯಳಾದ ವತ್ಸಿ ಸೀತೆ ಗಂಡನ ಹಿತವನ್ನೇ ಬಯಸ
 ತಕ್ಕವಳು ಜನಕರಾಜನ ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದವಳು.
 ದೇವಮಾಯೆಯೋ ಎಂಬಂತೆ ವರಮಸುಂದರಿ. ಸರ್ವಲಕ್ಷಣಸಂಪನ್ನೆ.
 ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠಳು. ಚಂದ್ರನನ್ನು ರೋಹಿಣಿಯು ಹಿಂಬಾಲಿಸುವಂತೆ
 ಅವಳೂ ಕೂಡ ರಾಮಚಂದ್ರನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ನಡೆದಳು
 (೨೭-೨೮). (ವಿಯೋಗವನ್ನು ನೆಹಿಸಲಾರದೆ) ರಾಮನನ್ನು ಬಹುದೂರದ

ಗುಹೇನ ಸಹಿತೋ ರಾಮೋ ಲಕ್ಷ್ಮಣೇನ ಚ ಸೀತಯಾ |
ತೇ ವನೇನ ವನಂ ಗತ್ವಾ ನದೀಸ್ತೀರ್ತಾಸ್ವ ಬಹೂದಕಾಃ || ೩೦

ಚಿತ್ರಕೂಟಮನುಪ್ರಾಪ್ಯ ಭರದ್ವಾಜಸ್ಯ ಶಾಸನಾತ್ |
ರಮ್ಯನಾವಸಥಂ ಕೃತ್ವಾ ರಮನಾಣಾ ವನೇ ತ್ರಯಃ || ೩೧

ದೇವಗಂಧರ್ವಸಂಕಾಶಾಸ್ತತ್ರ ತೇ ನೃವಸನ್ ಸುಖಮ್ |
ಚಿತ್ರಕೂಟಂ ಗತೇ ರಾಮೇ ಪುತ್ರಶೋಕಾತುರಸ್ತಥಾ || ೩೨

ರಾಜಾ ದಶರಥಃ ಸ್ವರ್ಗಂ ಜಗಾಮು ವಿಲಪನ್ ಸುತಮ್ |
ಮೃತೇ ತು ತಸ್ಮಿನ್ ಭರತೋ ವಸಿಷ್ಠಪ್ರಮುಖೈರ್ದ್ವಿಜೈಃ || ೩೩

ನಿಯುಜ್ಯಮಾನೋ ರಾಜ್ಯಾಯ ನೈಚ್ಛದ್ರಾಜ್ಯಂ ಮಹಾಬಲಃ |
ಸ ಜಗಾಮು ವನಂ ವೀರೋ ರಾಮಪಾದಪ್ರಸಾದಕಃ || ೩೪

ಗತ್ವಾ ತು ಸ ಮಹಾತ್ಮಾನಂ ರಾಮಂ ಸತ್ಯಹರಾಕ್ರಮಮ್ |
ಅಯಾ ಚದ್ಭ್ರಾತರಂ ರಾಮನಾರ್ಯಭಾವಪುರಸ್ಕತಃ || ೩೫

ವರೆಗೆ ನಾರರೂ ದಶರಥನೂ ಅನುಸರಿಸಿ ಹೋದರು. ಧರ್ಮಾತ್ಮನಾದ ರಾಮನು ಶೃಂಗವೇರವುರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ಸೂತನಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದ ಸುಮಂತ್ರನನ್ನು ಗಂಗಾತೀರದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿದನು ಅಲ್ಲಿ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣಸೀತೆಯರಿಗೆ ರಾಮನ ಮಿತ್ರನೂ ನಿಷಾದರಾಜನೂ ಆದ ಗುಹನ ದರ್ಶನವಾಯಿತು (೨೯). ಶ್ರೀರಾಮ, ಸೀತೆ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ—ಈ ಮೂವರೂ ಅನಂತರ ಅನೇಕ ಅಡವಿಗಳನ್ನೂ ನೀರಿನಿಂದ ತುಂಬಿ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದ ನದಿಗಳನ್ನೂ ದಾಟುತ್ತ ಭರದ್ವಾಜ ಮುನಿಗಳ ಸೂಚನೆಯಂತೆ ಚಿತ್ರಕೂಟಕ್ಕೆ ಹೋದರು ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ವರ್ಣ ಶಾಲೆಯನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಂಡು ದೇವಗಂಧರ್ವರಂತೆ ಸುಖವಾಗಿದ್ದರು (೩೦-೩೨). ಇತ್ತ ದಶರಥಮಹಾರಾಜನು ಪುತ್ರಶೋಕದಿಂದ ಕೊರಗುತ್ತ ರಾಮನನ್ನೇ ಹಂಬಲಿಸುತ್ತ ಸ್ವರ್ಗಸ್ಥನಾದನು. ಆಗ ವಸಿಷ್ಠರೇ ಮೊದಲಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಭರತನಿಗೆ ರಾಜನಾಗುವಂತೆ ಸೂಚಿಸಿದರು ಆದರೆ ಮಹಾಬಲಶಾಲಿಯಾದ ಭರತನು ರಾಜನಾಗಲು ಒಪ್ಪಲೇ ಇಲ್ಲ. ಅವನು ಶ್ರೀರಾಮನ ಚರಣಾನುಗ್ರಹವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕೆಂದು ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಬೇಕೆಂದು ಅಣ್ಣನನ್ನು ವಿನಯದಿಂದ ಬೇಡಿಕೊಂಡನು. ರಾಮನಾದರೋ

ತ್ವನೇನ ರಾಜಾ ಧರ್ಮಜ್ಞ ಇತಿ ರಾನುಂ ವಚೋಽಬ್ರವೀತ್ |
ರಾನೋಽಪಿ ಪರಮೋದಾರಃ ಸುನುಖಃ ಸುನುಹಾಯಶಾಃ || ೩೬

ನ ಚೈಚ್ಛತ್ ಸಿತುರಾದೇಶಾದ್ರಾಜ್ಯಂ ರಾನೋ ಮಹಾಬಲಃ |
ಸಾದುಕೇ ಚಾಸ್ಯ ರಾಜ್ಯಾಯ ನ್ಯಾಸಂ ದತ್ತ್ವಾ ಪುನಃ ಪುನಃ || ೩೭

ನಿವರ್ತಯಾನಾಸ ತತೋ ಭರತಂ ಭರತಾಗ್ರಜಃ |
ಸ ಕಾನುಮನವಾಹೈವ ರಾನುಸಾದಾವುಪಸ್ಪೃಶನ್ || ೩೮

ನಂದಿಗ್ರಾಮೇಕರೋದ್ರಾಜ್ಯಂ ರಾಮಾಗಮನಕಾಂಕ್ಷಯಾ |
ಗತೇ ತು ಭರತೇ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಸತ್ಯಸಂಧೋ ಜಿತೇಂದ್ರಿಯಃ || ೩೯

ರಾಮಸ್ತು ಪುನರಾಲಕ್ಷ್ಯ ನಾಗರಸ್ಯ ಜನಸ್ಯ ಚ |
ತತ್ರಾಗಮನಮೇಕಾಗ್ರೋ ದಂಡಕಾನ್ ಪ್ರವಿವೇಶ ಹ || ೪೦

ಪ್ರವಿಶ್ಯ ತು ಮಹಾರಣ್ಯಂ ರಾನೋ ರಾಜೀವಲೋಚನಃ |
ನಿರಾಧಂ ರಾಕ್ಷಸಂ ಹತ್ವಾ ಶರಭಂಗಂ ದದರ್ಶ ಹ || ೪೧

ಸತ್ಯನಿಷ್ಠ, ಮಹಾತ್ಮ (೩೬-೩೮) ಭರತನು “ಅಣ್ಣ, ನೀನು ಧರ್ಮಜ್ಞ (ಜ್ಯೇಷ್ಠನಾದ) ನೀನೇ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಹನು” ಎಂದನು ಉದಾರ ಸ್ವಭಾವ ದವನೂ ಕೀರ್ತಿವಂತನೂ ಆದ ರಾಮನು ಭರತನ ಮಾತಿಗೆ ವ್ರಸನ್ನನಾದರೂ ತಂದೆಯ ಮಾತಿಗೆ ವಿಧೇಯನಾಗಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಬಯಸಲಿಲ್ಲ ಭರತನಿಗೆ ತನ್ನ ವಾದುಕೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟು ಬಹುವಿಧದಿಂದ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಿ ಅವನನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿದನು (೩೯-೪೦) ಭರತನ ಇಷ್ಟವು ನೆರವೇರಲಿಲ್ಲ ಅವನು ರಾಮನ ವಾದಗಳಿಗೆ ವಂದಿಸಿ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬಂದು, ನಂದಿಗ್ರಾಮದಲ್ಲ ರಾಮನ ಆಗಮನವನ್ನು ಪ್ರತೀಕ್ಷೆ ಮಾಡುತ್ತ ರಾಜ್ಯಭಾರ ವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು (೪೧) ಭರತನು ಹೋದಮೇಲೆ ರಾಜ್ಯಲೋಭ ವಿಲ್ಲದೆ ಸತ್ಯಸಂಧನಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀರಾಮನು, ಮತ್ತೆ ಪುರಜನರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಾರಂದು ಆಲೋಚಿಸಿ ಒಂದೇ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ದಂಡಕಾರಣ್ಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು (೪೦). ಆ ಮಹಾರಣ್ಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಪದ್ಮನೇತ್ರನಾದ

ಸುತೀಕ್ಷ್ಣಂ ಚಾಪ್ಯಗಸ್ತ್ಯಂ ಚ ಅಗಸ್ತ್ಯಭ್ರಾತರಂ ತಥಾ |
 ಅಗಸ್ತ್ಯವಚನಾಚ್ಚೈವ ಜಗ್ರಾಹೈಂದ್ರಂ ಶರಾಸನಮ್ || ೪೨
 ಖಡ್ಗಂ ಚ ಪರಮಪ್ರೀತಸ್ತೂಣೇ ಚಾಕ್ಷಯಸಾಯಕೌ |
 ವಸತಸ್ತಸ್ಯ ರಾಮಸ್ಯ ವನೇ ವನಚರೈಃ ಸಹ || ೪೩
 ಋಷಯೋಽಭ್ಯಾಗಮನ್ ಸರ್ವೇ ವಧಾಯಾಸುರರಕ್ಷಸಾಮ್ |
 ಸ ತೇಷಾಂ ಪ್ರತಿಶುಶ್ರಾವ ರಾಕ್ಷಸಾನಾಂ ತಥಾ ವನೇ || ೪೪
 ಪ್ರತಿಜ್ಞಾತಶ್ಚ ರಾಮೇಣ ವಧಃ ಸಂಯತಿ ರಕ್ಷಸಾಮ್ |
 ಋಷೀಣಾಮಗ್ನಿಕಲ್ಪಾನಾಂ ದಂಡಕಾರಣ್ಯವಾಸಿನಾಮ್ || ೪೫
 ತೇನ ತತ್ತ್ವೇನ ವಸತಾ ಜನಸ್ಥಾನನಿವಾಸಿನೀ |
 ನಿರೂಪಿತಾ ಶೂರ್ಪಣಖಾ ರಾಕ್ಷಸೀ ಕಾಮರೂಪಿಣೀ || ೪೬
 ತತಃ ಶೂರ್ಪಣಖಾವಾಕ್ಯಾದುದ್ಯುಕ್ತಾನ್ ಸರ್ವರಾಕ್ಷಸಾನ್ |
 ಖರಂ ತ್ರಿಶಿರಸಂ ಚೈವ ದೂಷಣಂ ಚೈವ ರಾಕ್ಷಸಮ್ || ೪೭
 ನಿಜಘಾನ ರಣೇ ರಾಮಸ್ತೇಷಾಂ ಚೈವ ಪದಾನುಗಾನ್ |
 ವನೇ ತಸ್ಮಿನ್ ನಿವಸತಾ ಜನಸ್ಥಾನನಿವಾಸಿನಾಮ್ || ೪೮

ಶ್ರೀರಾಮನು ಶರಭಂಗ, ಸುತೀಕ್ಷ್ಣ, ಅಗಸ್ತ್ಯ, ಅಗಸ್ತ್ಯರ ಸೋದರ*—
 ಈ ಋಷಿಗಳನ್ನು ದರ್ಶನಮಾಡಿದನು ಅಗಸ್ತ್ಯರ ಮಾತಿನಂತೆ ಶ್ರೀರಾಮನು
 ಅವರು ಕೊಟ್ಟ ಐಂದ್ರಧನುಸ್ಸನ್ನೂ ಖಡ್ಗವನ್ನೂ ಅಕ್ಷಯಾಸ್ತ್ರಗಳಿರುವ ಎರಡು
 ಬತ್ತಳಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು (೪೧-೪೩) ಹೀಗೆ ರಾಮನು ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ
 ವಾಸವಾಗಿರಲು ಅವನಿಂದ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಸಂಹಾರಮಾಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅನೇಕ
 ಮಂದಿ ಋಷಿಗಳು ವನಚರರೊಡನೆ ಬಂದರು ಅಗ್ನಿಯಂತೆ ಪರಮತೇಜಸ್ವಿ
 ಗಳಾದ ಆ ಋಷಿಗಳ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮನು ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ
 ಸಂಹರಿಸುತ್ತೇನೆಂದು ಮಾತುಕೊಟ್ಟನು (೪೪-೪೫) ಅವನು ದಂಡಕಾರಣ್ಯ
 ದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಜನಸ್ಥಾನನಿವಾಸಿನಿಯೂ ಕಾಮರೂಪಿಣಿಯೂ ಆದ ಶೂರ್ಪಣಖೆ
 ಯನ್ನು (ಕಿವಿಮೂಗುಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ) ವಿರೂಪಗೊಳಿಸಿದನು. ಆಗ ಅವಳು

* ಇವರ ಹೆಸರು ಮಾರ್ಕಾಂಡೇಯ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಇಧ್ಮವಾಹನ ಎಂದೂ
 ಸನತ್ಕುಮಾರಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಸುದರ್ಶನ ಎಂದೂ ಇದೆ.

ರಕ್ಷಸಾಂ ನಿಹತಾನ್ಯಾಸನ್ ಸಹಸ್ರಾಣಿ ಚತುರ್ದಶ |
 ತತೋ ಜ್ಞಾತಿನಥಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ರಾವಣಃ ಕ್ರೋಧಮೂರ್ಛಿತಃ || ೪೯
 ಸಹಾಯಂ ನರಯಾನಾಸ ಮಾರೀಚಂ ನಾಮ ರಾಕ್ಷಸನ್ |
 ನಾರ್ಯಮಾಣಃ ಸುಬಹುಶೋ ಮಾರೀಚೇನ ಸ ರಾವಣಃ || ೫೦
 ನ ನಿರೋಧೋ ಬಲವತಾ ಹ್ಮನೋ ರಾವಣ ತೇನ ತೇ |
 ಅನಾದೃತ್ಯ ತು ತದ್ವಾಕ್ಯಂ ರಾವಣಃ ಕಾಲಚೋದಿತಃ || ೫೧
 ಜಗಾನು ಸಹಮಾರೀಚಸ್ತ ಸ್ಯಾಶ್ರಮಪದಂ ತದಾ |
 ತೇನ ಮಾಯಾವಿನಾ ದೂರಮಪನಾಹ್ಯ ನೃಪಾತ್ಮಜಾ || ೫೨
 ಜಹಾರ ಭಾರ್ಯಾಂ ರಾಮಸ್ಯ ಗೃಧ್ರಂ ಹತ್ವಾ ಜಟಾಯುಷನ್ |
 ಗೃಧ್ರಂ ಚ ನಿಹತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಹೃತಾಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಚ ಮೈಥಿಲೀನ್ ||
 ರಾಘವಃ ಶೋಕಸಂತಪ್ತೋ ವಿಲಲಾಪಾಕುಲೇಂದ್ರಿಯಃ |
 ತತಸ್ತೇನೈವ ಶೋಕೇನ ಗೃಧ್ರಂ ದಗ್ಧ್ವಾ ಜಟಾಯುಷನ್ || ೫೪

ಎತ್ತಿಗಟ್ಟಿ ಕಳಿಸಿದ ಖರ, ದೂಷಣ, ತ್ರಿಶಿರ—ಎಂಬ ರಾಕ್ಷಸ ನಾಯಕರನ್ನೂ
 ಅವರೊಡನೆ ಬಂದ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಸಾವಿರ ರಾಕ್ಷಸರ ನೈನ್ಯವನ್ನೂ ರಾಮನು
 ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಂಹಾರಮಾಡಿದನು (೪೬-೪೯) ತನ್ನ ಬಂಧುಗಳ ವಧೆಯನ್ನು
 ಕೇಳಿ ರಾವಣನು ಕೋಪದಿಂದ ಸಿಡಿದೆದ್ದನು. ಅವನು ರಾಮನನ್ನು
 ವಂಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾರೀಚನ ಸಹಾಯವನ್ನು ಬೇಡಲು, ಮಾರೀಚನು
 “ರಾವಣ, ಬಲಿಷ್ಠನಾದ ರಾಮನೊಡನೆ ನಿನಗೆ ವಿರೋಧವು ಸಲ್ಲದು”
 ಎಂದು ಅನೇಕ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿವಾದವನ್ನು ಹೇಳಿದನು. ಆದರೂ
 ರಾವಣನು ಕಾಲಗತಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಮಾರೀಚನ ಹಿತೋಪದೇಶವನ್ನು ಧಿಕ್ಕರಿಸಿ
 ದನು (೫೦-೫೧). ಕೊನೆಗೆ ರಾವಣನು ಮಾರೀಚನೊಡನೆ ರಾಮನ
 ಆಶ್ರಮವಿದ್ದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹೋದನು ಅಲ್ಲಿ ಮಾಯಾವಿಯಾದ ಮಾರೀಚನ
 ಮೂಲಕ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಆಶ್ರಮದಿಂದ ದೂರ ಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡಿಸಿ,
 ರಾವಣನು ರಾಮಪತ್ನಿಯಾದ ಸೀತೆಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದನು ದಾರಿಯಲ್ಲಿ
 (ಅಡ್ಡಬಂದ) ಜಟಾಯುವೆಂಬ ಗೃಧ್ರರಾಜನನ್ನು ಸಾಯುವಂತೆ ಗಾಯ
 ಗೊಳಿಸಿದನು (೫೨-೫೩). ಇತ್ತ ಶ್ರೀರಾಮನು ಸೀತಾವಿರಹದಿಂದ ದುಃಖಿತ

ಮಾರ್ಗಮಾಣೋ ವನೇ ಸೀತಾಂ ರಾಕ್ಷಸಂ ಸಂದದರ್ಶ ಹ |

ಕಬಂಧಂ ನಾನು ರೂಪೇಣ ವಿಕೃತಂ ಘೋರದರ್ಶನಮ್ || ೫೫

ತಂ ನಿಹತ್ಯ ಮಹಾಬಾಹುದರ್ಶದಾಹ ಸ್ವರ್ಗತಶ್ಚ ಸಃ |

ಸ ಚಾಪಿ ಕಥಯಾಮಾಸ ಶಬರೀಂ ಧರ್ಮಚಾರಿಣೀಮ್ || ೫೬

ಶ್ರಮಣೀಂ ಧರ್ಮನಿಪುಣಾಮುಭಿಗಚ್ಛೇತಿ ರಾಘವಮ್ |

ಸೋಽಭ್ಯಗಚ್ಛನ್ನಹಾತೇಜಾಃ ಶಬರೀಂ ಶತ್ರುಸೂದನಃ || ೫೭

ಶಬರ್ಯಾ ಪೂಜಿತಃ ಸಮ್ಯಗ್ರಾಮೋ ದಶರಥಾತ್ಮಜಃ |

ಪಂಪಾತೀರೇ ಹನುಮತಾ ಸಂಗತೋ ವಾನರೇಣ ಹ || ೫೮

ಹನುಮದ್ವಚನಾಚ್ಚೈವ ಸುಗ್ರೀವೇಣ ಸಮಾಗತಃ |

ಸುಗ್ರೀವಾಯ ಚ ತತ್ಸರ್ವಂ ಶಂಸದ್ರಾಮೋ ಮಹಾಬಲಃ || ೫೯

ನಾಗಿರಲು, ಮೈಥಿಲಿಯ ಅಪಹೃತಳಾದಳಿಂಬ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಮರಣೋನ್ಮುಖ ನಾದ ಜಟಾಯುವಿನಿಂದ ಕೇಳಿದನು ಆಗ ಶ್ರೀರಾಮನು ಶೋಕಪರವಶನಾಗಿ ಗಳಗಳನೆ ಅಳತೊಡಗಿದನು. ಅನಂತರ ಮೃತನಾದ ಜಟಾಯುವನ್ನು ಶೋಕಿಸುತ್ತಲೇ ದಹಿಸಿ, ಸೀತೆಯನ್ನು ಆರಸುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತಿರಲು, ದಾರಿ ಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ರಾಕ್ಷಸನು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡನು ಅವನ ಹೆಸರು ಕಬಂಧ; ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ವಿಕಾರಿ; ಭಯಂಕರ (೫೪-೫೫) ರಾಮನು ಆ ಕಬಂಧ ನನ್ನು ವಧಿಸಿ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ದಹಿಸಲು ಅವನು (ಗಂಧರ್ವನಾಗಿ) ಸ್ವರ್ಗ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋದನು. ಹೋಗುವಾಗ ಆತನು ರಾಮನನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ “ರಾಮ, (ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿ) ಧರ್ಮನಿರತಳಾದ ಶಬರಿ ಎಂಬ ತಾಪಸಿ ಇದ್ದಾಳೆ. ಅವಳ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗು” ಎಂದನು. ಆಮೇಲೆ ಶತ್ರುಸಂಹಾರಕ ನಾದ ರಾಮನು ಶಬರಿಯ ಬಳಿಗೆ ಹೋದನು (೫೬-೫೭) ಅಲ್ಲಿ ಶಬರಿಯು ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪೂಜಿಸಿ ಸತ್ಕರಿಸಿದಳು. ಅನಂತರ (ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಸಹಿತನಾಗಿ ಸೀತಾನ್ವೇಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಮುಂದೆ ಹೋಗುತ್ತಿರಲು) ಪಂಪಾ ಸರೋವರದ ತೀರದಲ್ಲಿ ರಾಮನಿಗೆ ಹನುಮಂತನೆಂಬ ವಾನರನ ದರ್ಶನ ವಾಯಿತು (೫೮). ಮಹಾಬಲಶಾಲಿಯಾದ ರಾಮನು ಹನುಮಂತನ

ಆದಿತಸ್ತದ್ಯಥಾವೃತ್ತಂ ಸೀತಾಯಾಶ್ಚ ವಿಶೇಷತಃ |
 ಸುಗ್ರೀವಶ್ಚಾಪಿ ತತ್ಸರ್ವಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ರಾಮಸ್ಯ ವಾನರಃ || ೬೦
 ಚಕಾರ ಸಖ್ಯಂ ರಾಮೇಣ ಪ್ರೀತಶ್ಚೈವಾಗ್ನಿಸಾಕ್ಷಿಕಮ್ |
 ತತೋ ವಾನರರಾಜೇನ ವೈರಾನುಕಥನಂ ಪ್ರತಿ || ೬೧
 ರಾಮಾಯಾನೇದಿತಂ ಸರ್ವಂ ಪ್ರಣಯಾದ್ಧುಃಖಿತೇನ ಚ |
 ಪ್ರತಿಜ್ಞಾತಂ ಚ ರಾಮೇಣ ತದಾ ವಾಲಿನಥಂ ಪ್ರತಿ || ೬೨
 ವಾಲಿನಶ್ಚ ಬಲಂ ತತ್ರ ಕಥಯಾಮಾಸ ವಾನರಃ |
 ಸುಗ್ರೀವಃ ಶಂಕಿತಶ್ಚಾಸೀನ್ನಿತ್ಯಂ ವೀರ್ಯೇಣ ರಾಘವೇ || ೬೩
 ರಾಘವಪ್ರತ್ಯಯಾರ್ಥಂ ತು ದುಂದುಭೀಃ ಕಾಯಮುತ್ತಮಮ್ |
 ದರ್ಶಯಾಮಾಸ ಸುಗ್ರೀವೋ ಮಹಾಪರ್ವತಸಂನಿಭಮ್ || ೬೪
 ಉತ್ಸ್ಮಯಿತ್ವಾ ಮಹಾಬಾಹುಃ ಪ್ರೇಕ್ಷ್ಯ ಚಾಸ್ಥಿ ಮಹಾಬಲಃ |
 ಪಾದಾಂಗುಷ್ಠೇನ ಚಿಕ್ಷೇಪ ಸಂಪೂರ್ಣಂ ದಶಯೋಜನಮ್ || ೬೫

ಮಾತಿನಂತೆ ಸುಗ್ರೀವನನ್ನು ಕಂಡು, ಅವನಿಗೆ ತನ್ನ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು
 ನೊದಲಿನಿಂದ ಹೇಳಿ ಸೀತಾವಹರಣವನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ತಿಳಿಸಿದನು. ಸುಗ್ರೀವನು
 ರಾಮನ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಕೇಳಿದಮೇಲೆ ಅವನೊಡನೆ ಸಂತೋಷದಿಂದ
 ಅಗ್ನಿಸಾಕ್ಷಿಕವಾಗಿ ಸಖ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡನು (೫೯-೬೦) ಅನಂತರ
 ಕಪಿನಾಯಕನಾದ ಸುಗ್ರೀವನು ಶೋಕಸಂತಪ್ತನಾಗಿ ತನಗೂ ವಾಲಿಗೂ
 ವೈರವು ಹೇಗೆ ಉದ್ಭವಿಸಿತೆಂಬುದನ್ನು ರಾಮನಿಗೆ ಸ್ವೇಹದಿಂದ ನಿವೇದಿಸಿ
 ಕೊಂಡನು ಆಗ ರಾಮನು “ನಾನು ವಾಲಿಯನ್ನು ವಧಿಸುತ್ತೇನೆ” ಎಂದು
 ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದನು. ಸುಗ್ರೀವನು ವಾಲಿಯ ವರಾಕ್ರಮವನ್ನು ರಾಮನಿಗೆ
 ವರ್ಣಿಸಿ ಹೇಳತೊಡಗಿದನು. ಏಕೆಂದರೆ, ರಾಮನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ವಿಷಯ
 ದಲ್ಲಿ ಸುಗ್ರೀವನಿಗೆ ಬಲವಾದ ಸಂಶಯವಿತ್ತು (೬೨-೬೩). ವಾಲಿಯ
 ವರಾಕ್ರಮಕ್ಕೆ ನಿರ್ದರ್ಶನವಾಗಿ ಅವನು ಮಹಾಪರ್ವತಾಕಾರವಾಗಿದ್ದ
 ದುಂದುಭಿಯ ಕಳೇಬರವನ್ನು ತೋರಿಸಿದನು. ಆಗ ಮಹಾಬಲಶಾಲಿಯೂ
 ಆಜಾನುಬಾಹುವೂ ಆದ ಶ್ರೀರಾಮನು ದುಂದುಭಿಯ ಅಸ್ಥಿವಂಜರವನ್ನು
 ನೋಡಿ ಅಸಡ್ಡೆಯಿಂದ ನಕ್ಕು, ಕಾಲಿನ ಹೆಬ್ಬರಳಿನಿಂದ ಅದನ್ನು ಹತ್ತು

ಬಿಭೇದ ಚ ಪುನಃ ಸಾಲಾನ್ ಸಪ್ತೈಕೇನ ಮಹೇಷುಣಾ |
 ಗಿರಿಂ ರಸಾತಲಂ ಚೈನ ಜನಯನ್ ಪ್ರತ್ಯಯಂ ತದಾ || ೬೬
 ತತಃ ಪ್ರೀತಮನಾಸ್ತೇನ ವಿಶ್ವಸ್ತಃ ಸ ಮಹಾಕಪಿಃ |
 ಕಿಷ್ಕಿಂಧಾಂ ರಾಮಸಹಿತೋ ಜಗಾಮ ಚ ಗುಹಾಂ ತದಾ || ೬೭
 ತತೋಽಗರ್ಜದ್ಧರಿವರಃ ಸುಗ್ರೀವೋ ಹೇನುಪಿಂಗಲಃ |
 ತೇನ ನಾದೇನ ಮಹತಾ ನಿರ್ಜಗಾಮ ಹರೀಶ್ವರಃ || ೬೮
 ಅನುಮಾನ್ಯ ತದಾ ತಾರಾಂ ಸುಗ್ರೀವೇಣ ಸಮಾಗತಃ |
 ನಿಜಘ್ನಾನ ಚ ತತ್ತ್ವೇನಂ ಶರೇಣೈಕೇನ ರಾಘವಃ || ೬೯
 ತತಃ ಸುಗ್ರೀವವಚನಾದ್ಧತ್ವಾ ವಾಲಿನಮಾಹವೇ |
 ಸುಗ್ರೀವಮೇವ ತದ್ರಾಜ್ಯೇ ರಾಘವಃ ಪ್ರತ್ಯಪಾದಯತ್ || ೭೦
 ಸ ಚ ಸರ್ವಾನ್ ಸಮಾನೀಯ ವಾನರಾನ್ ವಾನರರ್ಷಭಃ |
 ದಿಶಃ ಪ್ರಸ್ಥಾ ಪಯಾನಾಸ ದಿದೃಕ್ಷುರ್ಜನಕಾತ್ಮಜಾಮ್ || ೭೧

ಯೋಜನ ದೂರ ಹೋಗಿ ಬೀಳುವಂತೆ ಮೀಟಿದನು (೬೪-೬೫)
 ಮತ್ತೆ ಒಂದು ಮಹಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲು ಅದು ಏಳು ತಾಲವೃಕ್ಷ
 ಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದ ಬೆಟ್ಟವನ್ನು ಭೇದಿಸಿ ರಸಾತಲಕ್ಕೆ*
 ನುಗ್ಗಿತು (೬೬) ಆಗ ಸುಗ್ರೀವನು ರಾಮನ ನಾಮಧ್ಯದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ
 ಪೂರ್ಣ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ತಳೆದು ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿ ಅವನೊಡನೆ ಕಿಷ್ಕಿಂಧೆಯೆಂಬ
 ಗುಹಾಸದೃಶವಾದ ವಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಹೋದನು. ಅಲ್ಲಿ ಹೊಂಬಣ್ಣದಿಂದ
 ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಕಪೀಶ್ವರನು ಗರ್ಜಿಸಲು, ಆ ಮಹಾಗರ್ಜನೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ
 ವಾಲಿಯು ಕ್ರುದ್ಧನಾದನು. ಅವನು ತಾರೆಗೆ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳಿ
 ಹೊರಗೆ ಬಂದು ಸುಗ್ರೀವನೊಡನೆ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ನಿಂತನು ಆಗ ರಾಮನು ಒಂದು
 ಬಾಣವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ ವಾಲಿಯನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದನು (೬೭-೬೯). ಹೀಗೆ
 ಸುಗ್ರೀವನ ಮಾತಿನಂತೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲೆ ವಾಲಿಯನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನು ನಿಗ್ರಹಿಸಿ
 ಕಿಷ್ಕಿಂಧಾರಾಜ್ಯದಲ್ಲೆ ಸುಗ್ರೀವನನ್ನೇ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು ಅನಂತರ ಸುಗ್ರೀವನು

* ಭೂಲೋಕದ ಕೆಳಗೆ ಆತಲ, ವಿತಲ, ಸುತಲ, ತಲಾತಲ, ಮಹಾತಲ,
 ರಸಾತಲ, ಪಾತಾಲ ಎಂದು ಏಳು ಲೋಕಗಳು. ರಸಾತಲವು ಅರನೆಯ ಲೋಕ.

ತತೋ ಗೃಧ್ರಸ್ಯ ವಚನಾತ್ ಸಂಪಾತೇರ್ಹನುಮಾನ್ ಬಲೀ |
ಶತಯೋಜನನಿಸ್ತೀರ್ಣಂ ಪುಪ್ಲುವೇ ಲವಣಾರ್ಣವಮ್ || ೭೨

ತತ್ರ ಲಂಕಾಂ ಸಮಾಸಾದ್ಯ ಪುರೀಂ ರಾವಣಪಾಲಿತಾಮ್ |
ದದರ್ಶ ಸೀತಾಂ ಧ್ಯಾಯಂತೀನುಶೋಕವನಿಕಾಂ ಗತಾಮ್ || ೭೩

ನಿನೇದಯಿತ್ವಾಭಿಜ್ಞಾನಂ ಪ್ರವೃತ್ತಿಂ ಚ ನಿನೇದ್ಯ ಚ |
ಸಮಾಶ್ವಾಸ್ಯ ಚ ನೈದೇಹೀಂ ಮರ್ದಯಾಮಾಸ ತೋರಣಮ್ ||

ಪಂಚ ಸೇನಾಗ್ರಗಾನ್ ಹತ್ವಾ ಸಪ್ತ ಮಂತ್ರಿಸುತಾನಪಿ |
ಶೂರಮುಕ್ತಂ ಚ ನಿಷ್ಪಿಷ್ಯ ಗ್ರಹಣಂ ಸಮುಪಾಗಮತ್ || ೭೫

ಅಸ್ತ್ರೇಣೋನ್ಮುಕ್ತಮಾತ್ಮಾನಂ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಪೈತಾನುಹಾದ್ವರಾತ್ |
ನುರ್ಷಯ ರಾಕ್ಷಸಾ ವೀರೋ ಯಂತ್ರಿಣಸ್ತಾ ಯದೃಚ್ಛಯಾ ||

ಸಕಲ ವಾನರಬಲವನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಜನಕನುತೆಯನ್ನು ಹುಡುಕು ವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ದಿಕ್ಕುದಿಕ್ಕಿಗೆ ಕಳಿಸಿದನು (೭೦-೭೧) ಕಡೆಗೆ ಬಲಶಾಲಿಯಾದ ಹನುಮಂತನು ಸಂವಾತಿಯೆಂಬ ಗೃಧ್ರದ ಮಾತಿನಂತೆ (ಸೀತೆಯು ಲಂಕೆಯಲ್ಲಿರುವಳೆಂದು ತಿಳಿದು) ಶತಯೋಜನ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಮಹಾಸಾಗರವನ್ನು ಲಂಘಿಸಿದನು ಅವನು ರಾವಣನ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಲಂಕಾನಗರವನ್ನು ನೇರಿ ಅಶೋಕವನದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನೇ ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸೀತಾದೇವಿಯನ್ನು ಕಂಡನು (೭೨-೭೩). ಹನುಮಂತನು ಅವಳಿಗೆ ಶ್ರೀರಾಮನ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ನಿವೇದಿಸಿ ರಾಮನ ಅಂಗುಲೀಯಕವನ್ನು ಗುರುತಾಗಿ ಕೊಟ್ಟು ಸಮಾಶ್ವಾಸನ ಮಾಡಿದನು. ಅನಂತರ ಹನುಮಂತನು ಅಶೋಕವನದ ಬಹಿರ್ವಾರವನ್ನು ಮುರಿದು ಹಾಕಿ, ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಬಂದ ಐವರು ಸೇನಾಪತಿಗಳನ್ನೂ ಏಳವರು ಮಂತ್ರಿವೃತ್ತರನ್ನೂ ವಧಿಸಿ ಶೂರನಾದ ಅಕ್ಷಕುಮಾರನನ್ನು ಬಡಿದು ಕೊಂದು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ (ಇಂದ್ರಜಿತ್ತಿನ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ) ಸೆರೆಸಿಕ್ಕಿದನು (೭೪-೭೫) ಬ್ರಹ್ಮನ ವರಬಲದಿಂದ ತಾನು ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಬದ್ಧನಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದರೂ ಆ ವೀರನು ತನ್ನನ್ನು ಎಳೆದೊಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಬೇಕೆಂತಲೇ ಕೊಲ್ಲದೆ ತಾಳ್ಮೆಯಿಂದಿದ್ದನು.

ತತೋ ದಗ್ಧ್ವಾ ಪುರೀಂ ಲಂಕಾನ್ಯತೇ ಸೀತಾಂ ಚ ಮೈಥಿಲೀಮ್
ರಾನಾಯ ಸ್ತ್ರಿಯನಾಖ್ಯಾತುಂ ಪುನರಾಯಾನ್ಮಹಾಕಪಿಃ || ೭೭

ಸೋಭಿಗನ್ಯ ಮಹಾತ್ಮಾನಂ ಕೃತ್ವಾ ರಾಮಂ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣಮ್ |
ಸ್ಯನೇದಯದಮೇಯಾತ್ಮಾ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಸೀತೇತಿ ತತ್ತ್ವತಃ || ೭೮

ತತಃ ಸುಗ್ರೀವಸಹಿತೋ ಗತ್ವಾ ತೀರಂ ಮಹೋದಧೇಃ |
ಸಮುದ್ರಂ ಪೋಭಯಾಮಾಸ ಶರೈರಾದಿತ್ಯಸಂನಿಭೈಃ || ೭೯

ದರ್ಶಯಾಮಾಸ ಚಾತ್ಮಾನಂ ಸಮುದ್ರಃ ಸರಿತಾಂ ಪತಿಃ |
ಸಮುದ್ರವಚನಾಚ್ಚೈವ ನಲಂ ಸೇತುಮಕಾರಯತ್ || ೮೦

ತೇನ ಗತ್ವಾ ಪುರೀಂ ಲಂಕಾಂ ಹತ್ವಾ ರಾವಣನಾಹವೇ |
ರಾಮಃ ಸೀತಾನುನುಪ್ರಾಪ್ಯ ಪರಾಂ ವ್ರಿಡಾಮುಪಾಗಮತ್ || ೮೧

ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಮೈಥಿಲಿಯೋರ್ವಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇಡೀ ಲಂಕಾನಗರವನ್ನೇ ಸುಟ್ಟು
ಹಾಕಿ, ರಾಮನಿಗೆ ಸಂತೋಷದ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ
ಆ ಮಹಾಕಪಿಯು ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬಂದನು (೭೭-೭೮) ಮಹಾಸಾಹಸಿಯಾದ
ಹನುಮಂತನು ಮಹಾತ್ಮನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣ
ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿ, “ ಸೀತಾದೇವಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಬಂದೆನು ” ಎಂದು
ಸತ್ಯವನ್ನರುಹಿದನು (೭೮) ಅನಂತರ ಶ್ರೀರಾಮನು ಸುಗ್ರೀವಸಹಿತನಾಗಿ
ಮಹಾಸಾಗರದ ತೀರವನ್ನು ಸೇರಿ, ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಜ್ವಲಿಸುವ ತನ್ನ
ಶರಗಳಿಂದ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಕಂಗಡಿಸಿದನು. ಆಗ ಸಮುದ್ರರಾಜನು
ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ತನ್ನ ಮೇಲೆ ಸೇತುವೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟುವಂತೆ ಹೇಳಲಾಗಿ, ಅದರಂತೆ
ನಳಿಿಂದ ರಾಮನು ಸೇತುವೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು (೭೯-೮೦). ಆಮೇಲೆ
ಆ ಸೇತುವೆಯ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಲಂಕೆಗೆ ಹೋಗಿ ಸಮರದಲ್ಲಿ ರಾವಣನನ್ನು
ಸಂಹರಿಸಿದನು. ತರುವಾಯ ಸೀತಾದೇವಿಯನ್ನು ವಡೆದರೂ ಶ್ರೀರಾಮನ
ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ (ರಾಕ್ಷಸ ಗೃಹದಲ್ಲಿದ್ದವಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೆ ಜನರು ಏನು
ಆಡಿಕೊಳ್ಳುವರೋ ಎಂದು) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಲಜ್ಜೆಯುಂಟಾಯಿತು (೮೧).

ತಾಮುನಾಚ ತತೋ ರಾಮುಃ ಪರುಷಂ ಜನಸಂಸದಿ |
 ಅನ್ಯುಷ್ಯಮಾಣಾ ಸಾ ಸೀತಾ ವಿನೇಶ ಜ್ವಲನಂ ಸತೀ || ೮೨
 ತತೋಽಗ್ನಿವಚನಾತ್ ಸೀತಾಂ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ವಿಗತಕಲ್ಮಷಾಮ್ |
 ಬಭೌ ರಾಮುಃ ಸಂಪ್ರಹೃಷ್ಟಃ ಪೂಜಿತಃ ಸರ್ವದೈವತೈಃ || ೮೩
 ಕರ್ಮಣಾ ತೇನ ಮಹತಾ ತೈಲೋಕ್ಯಂ ಸಚರಾಚರಮ್ |
 ಸದೇವರ್ಷಿಗಣಿಂ ತುಷ್ಯಂ ರಾಘವಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ || ೮೪
 ಅಭಿಸಿಚ್ಯ ಚ ಲಂಕಾಯಾಂ ರಾಕ್ಷಸೇಂದ್ರಂ ವಿಭೀಷಣಮ್ |
 ಕೃತಕೃತ್ಯಸ್ತದಾ ರಾಮೋ ವಿಜ್ವರಃ ಪ್ರಮುನೋದ ಹ || ೮೫
 ದೇವತಾಭ್ಯೋ ವರಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಸಮುತ್ಥಾಪ್ಯ ಚ ವಾನರಾನ್ |
 ಅಯೋಧ್ಯಾಂ ಪ್ರಸ್ಥಿತೋ ರಾಮುಃ ಪುಷ್ಪಕೇಣ ಸುಹೃದ್ವೃತಃ ||
 ಭರದ್ವಾಜಾಶ್ರಮಂ ಗತ್ವಾ ರಾಮುಃ ಸತ್ಯಪರಾಕ್ರಮಃ |
 ಭರತಸ್ಯಾಂತಿಕಂ ರಾಮೋ ಹನುಮಂತಂ ವ್ಯಸರ್ಜಯತ್ || ೮೬

ಆಗ ಅವನು ಜನಗಳೆದುರಿಗೆ ಸೀತೆಯನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸಿ ಕರೋರವಾದ ಮಾತನ್ನಾಡಲು, ಅದನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರದೆ ಆ ವತಿವ್ರತೆಯು ಅಗ್ನಿವ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದಳು (೮೨). ಅನಂತರ ಅಗ್ನಿದೇವನ ನುಡಿಯಿಂದ ಸೀತೆಯು ಸರ್ವಧಾ ನಿರ್ದೋಷಳೆಂದರಿತು ಅವಳನ್ನು ರಾಮನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು. ಮಹಾ ಪುರುಷನಾದ ರಾಮನ ಆ ಅದ್ಭುತಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಚರಾಚರಾತ್ಮಕ ವಾದ ಮೂರು ಲೋಕವೂ ದೇವರ್ಷಿಗಳೂ ಆನಂದಿಸಿದರು. ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳಿಂದಲೂ ಪೂಜಿತನಾಗಿ ಶ್ರೀರಾಮನು ಹರ್ಷದಿಂದ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದನು (೮೩-೮೪) ಅನಂತರ ಶ್ರೀರಾಮನು ವಿಭೀಷಣನನ್ನು ಲಂಕೆಯಲ್ಲಿ ರಾಕ್ಷಸೇಶ್ವರನೆಂದು ವಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ಮಾಡಿಸಿ, ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾಯಿತೆಂದು ನಿಶ್ಚಿಂತನಾದನು. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಹತರಾಗಿದ್ದ ವಾನರರೇಲ್ಲರನ್ನೂ ದೇವತೆಗಳ ವರದಿಂದ ಬದುಕಿಸಿ, ಮಿತ್ರವೃಂದವರಿವೃತನಾಗಿ ಪುಷ್ಪಕ ವಿಮಾನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ರಾಮನು ಅಯೋಧ್ಯಾಭಿಮುಖನಾಗಿ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದನು (೮೫-೮೬). ಸತ್ಯನಿಷ್ಠನಾದ ಆತನು ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಭರದ್ವಾಜಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿಳಿದು ಅಲ್ಲಿಂದ ಹನುಮಂತನನ್ನು ಭರತನ ಬಳಿಗೆ

ಪುನರಾಖ್ಯಾಯಿಕಾಂ ಜಲ್ಪನ್ ಸುಗ್ರೀವಸಹಿತಸ್ತದಾ |
 ಪುಷ್ಪಕಂ ತತ್ ಸಮಾರುಹ್ಯ ನಂದಿಗ್ರಾಮಂ ಯಯೌ ತದಾ || ೮೮
 ನಂದಿಗ್ರಾಮೇ ಜಟಾಂ ಹಿತ್ವಾ ಭ್ರಾತೃಭಿಃ ಸಹಿತೋಽನಘಃ |
 ರಾಮಃ ಸೀತಾಮನುಷ್ರಾಪ್ಯ ರಾಜ್ಯಂ ಪುನರನಾಪ್ತವಾನ್ || ೮೯
 ಪ್ರಹೃಷ್ಟಮುದಿತೋ ಲೋಕಸ್ತುಷ್ಪಃ ಪುಷ್ಪಃ ಸುಧಾರ್ಮಿಕಃ |
 ನಿರಾಮಯೋ ಹ್ಯರೋಗಶ್ಚ ದುರ್ಭಿಕ್ಷಭಯವರ್ಜಿತಃ || ೯೦
 ನ ಪುತ್ರನುರಣಂ ಕೇಚಿದ್ಧೃಷ್ಟ್ಯಂತಿ ಪುರುಷಾಃ ಕ್ವಚಿತ್ |
 ನಾರ್ಯಶ್ಚಾವಿಧವಾ ನಿತ್ಯಂ ಭವಿಷ್ಯಂತಿ ಪತಿವ್ರತಾಃ || ೯೧
 ನ ಚಾಗ್ನಿಜಂ ಭಯಂ ಕಿಂಚಿನ್ನಾಪ್ನು ನುಜ್ವಂತಿ ಜಂತವಃ |
 ನ ನಾತಜಂ ಭಯಂ ಕಿಂಚಿನ್ನಾಪಿ ಜ್ವರಕೃತಂ ತಥಾ || ೯೨
 ನ ಚಾಪಿ ಹ್ವದ್ಭಯಂ ತತ್ರ ನ ತಸ್ಯರಭಯಂ ತಥಾ |
 ನಗರಾಣಿ ಚ ರಾಷ್ಟ್ರಾಣಿ ಧನಧಾನ್ಯಯುತಾನಿ ಚ || ೯೩

ಕಳಿಸಿದನು ಪುನಃ ಪುಷ್ಪಕವಿಮಾನವನ್ನೇರಿ ಸುಗ್ರೀವಾದಿಗಳೊಡನೆ ಪೂರ್ವ
 ಕಥೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಸಲ್ಲಾಸಿಸುತ್ತ ನಂದಿಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದನು (೮೭-೮೮).
 ಅಲ್ಲಿ ತನ್ನ ತಮ್ಮಂದಿರೊಡನೆ ತಾನೂ ಜಟೆಯನ್ನು ತೆಗೆಯಿಸಿ, ಸೀತಾದೇವಿ
 ಯೊಡನೆ ವಟ್ಟಾಭಿಸಿಕ್ತನಾಗಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪುನಃ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು (೮೯).
 ರಾಮರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜೆಗಳು ಧನಧಾನ್ಯ ಸಮೃದ್ಧಿಯಿಂದ ಹೃಷ್ಟಚಿತ್ತರೂ
 ಮಾನಸಕ್ಷೋಭೆಯಿಲ್ಲದ ಅನಂದಿಸತಕ್ಕವರೂ ಇಷ್ಟಲಾಭದಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟರೂ
 ದಾರಿದ್ರ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ವುಷ್ಟರೂ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಧರ್ಮಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ
 ನಿರತರು ಅವರಿಗೆ ಮಾನಸಿಕವಾದ ಮತ್ತು ದೈಹಿಕವಾದ ರೋಗಗಳಾವುವೂ
 ಇಲ್ಲ. ದುರ್ಭಿಕ್ಷದ ಭಯವಿಲ್ಲ (೯೦). ಅವರ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ ಮಕ್ಕಳು
 ನಾಯುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದೇ ಇಲ್ಲ ಸ್ತ್ರೀಯರೆಲ್ಲರೂ ಪತಿವ್ರತೆಯರು ಅವರು
 ಅಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಂದಿಗೂ ವಿಧವೆಯರಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ರಾಮರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ
 ಬಿರುಗಾಳಿಯ ಭಯವಾಗಲಿ ಜ್ವರಾದಿರೋಗಗಳ ಭಯವಾಗಲಿ ಇಲ್ಲ.
 ಯಾವ ವ್ರಜೆಯೂ ಹಸಿವಿನಿಂದ ಒಳುವ ಸಂದರ್ಭವಿಲ್ಲ. ಶತ್ರುಕಾಕರ
 ಹೆದರಿಕೆ ಇಲ್ಲ ವಟ್ಟಣಗಳೂ ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಧನಧಾನ್ಯಗಳಿಂದ

ನಿತ್ಯಂ ಪ್ರಮುದಿತಾಃ ಸರ್ವೇ ಯಥಾ ಕೃತಯುಗೇ ತಥಾ |
ಅಶ್ವಮೇಧಶತೈರಿಷ್ಟ್ವಾ ತಥಾ ಬಹುಸುವರ್ಣಕೈಃ || ೯೪

ಗವಾಂ ಕೋಟ್ಯಯುತಂ ದತ್ವಾ ನಿಧ್ವದ್ಭ್ರೂಣೀ ನಿಧಿಪೂರ್ವಕಮ್ |
ಅಸಂಖ್ಯೇಯಂ ಧನಂ ದತ್ವಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇಭ್ಯೋ ನುಹಾಯಶಾಃ ||

ರಾಜವಂಶಾನ್ ಶತಗುಣಾನ್ ಸ್ಥಾಪಯಿಷ್ಯತಿ ರಾಘವಃ |
ಚಾತುರ್ವರ್ಣ್ಯಂ ಚ ಲೋಕೇಽಸ್ಮಿನ್ ಸ್ವೇಷ್ಟೇ ಧರ್ಮೇ ನಿಯೋಕ್ತ್ಯತಿ
ದಶ ವರ್ಷಸಹಸ್ರಾಣಿ ದಶ ವರ್ಷಶತಾಣಿ ಚ |

ರಾನೋ ರಾಜ್ಯಮುಪಾಸಿತಾ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಂ ಪ್ರಯಾಸ್ಯತಿ || ೯೬
ಇದಂ ಪನಿತ್ರಂ ಸಾಪಘ್ನಂ ಪುಣ್ಯಂ ನೇದೈಶ್ಚ ಸಂಮಿತಮ್ |
ಯಃ ಪಠೇದ್ರಾಢುಚರಿತಂ ಸರ್ವಸಾಪೈಃ ಪ್ರಮುಚ್ಯತೇ || ೯೮

ಏತದಾಖ್ಯಾನಮಾಯುಷ್ಯಂ ಪಠನ್ ರಾಮಾಯಣಂ ನರಃ |
ಸಪುತ್ರಪೌತ್ರಃ ಸಗಣಃ ಪ್ರೇತ್ಯ ಸ್ವರ್ಗೇ ಮಹೀಯತೇ || ೯೯

ತುಂಬಿರುತ್ತನೆ. ಕೃತಯುಗದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಸಕಲರೂ ಆನಂದದಿಂದ ಇದ್ದಾರೆ (೯೧-೯೪). ಆ ರಘುನಾಥನು ನೂರಾರು ಅಶ್ವಮೇಧಯಾಗಗಳನ್ನು ಅನಂತ ಸುವರ್ಣನಾಣ್ಯಗಳ ವ್ಯಯದಿಂದ ಮಾಡಿ, ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ನಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಕೋಟಿಗಟ್ಟಲೆ ಗೋವುಗಳನ್ನೂ ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಹಣವನ್ನೂ ದಾನಮಾಡುವನು. ನೂರಾರುಮಂದಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ವಂಶದ ರಾಜರನ್ನು (ಧರ್ಮವಾಲನೆಗಾಗಿ) ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸುವನು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ, ವೈಶ್ಯ, ಶೂದ್ರರೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಣದವರೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ವಾಲಿಸುತ್ತ ಇರುವಂತೆ ನಿಯಮಿಸುವನು (೯೫-೯೬). ಶ್ರೀರಾಮನು ಹನ್ನೊಂದು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ರಾಜ್ಯಭಾರವನ್ನು ಮಾಡಿ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವನ್ನೆೃದುವನು * (೯೭). ಈ ರಾಮಚರಿತ್ರೆಯು ಚಿತ್ತಶುದ್ಧಿಕರವೂ ವಾಪಹಾರಿಯೂ ಪುಣ್ಯ ಸಾಧನವೂ ಆಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ವೇದಸಮಾನವಾದದ್ದು. ಇದನ್ನು ಪಠಿಸತಕ್ಕವನು ಸರ್ವವಾಪಗಳಿಂದಲೂ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಆಯುಷ್ಯರವಾದ ಈ ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ವರಿಸತಕ್ಕ ಪುರುಷನು ಇಹಲೋಕ

* ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕ = ಸ್ವಸ್ಥಾನವಾದ ವೈಕುಂಠ.

ಪಠನ್ ದ್ವಿಜೋ ನಾಗೃಷಭತ್ವಮೀಯಾತ್

ಸ್ಯಾತ್ ಕ್ಷೇತ್ರಿಯೋ ಭೂಮಿಪತಿತ್ವಮೀಯಾತ್ |

ವಣಿಗ್ಜನಃ ಪಣ್ಯಫಲತ್ವಮೀಯಾ-

ಜನಶ್ಚ ಶೂದ್ರೋಽಪಿ ಮಹತ್ವಮೀಯಾತ್ || * ೧೦೦

ಇತ್ಯಾರ್ಷೇ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ವಾಲ್ಮೀಕೀಯೇ ಆದಿಕಾವ್ಯೇ

ಚತುರ್ವಿಂಶತಿ ಸಹಸ್ರಿಕಾಯಾಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಬಾಲಕಾಂಡೇ

ಪ್ರಥಮಃ ಸರ್ಗಃ

ದಲ್ಲಿ ಪುತ್ರ ನೌತ್ರ ರೊಡನೆಯೂ ಭೃತ್ಯವರ್ಗದೊಡನೆಯೂ ಸುಖದಿಂದಿದ್ದು
ಮರಣಾನಂತರ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದಲ್ಲಿ ವೇನತೆಗಳಿಂದ ಸತ್ಕೃತನಾಗಿ ಆನಂದ
ದಿಂದಿರುವನು (೯೮-೯೯) ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ವರಿಸುವ
ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ವಾರಂಗತನಾಗಿ ವಾಗ್ವಿಶಾರದನಾಗುವನು.
ಕ್ಷತ್ರಿಯನು ಭೂವಾಲನಾಗುವನು ವೈಶ್ಯನು ವಾಣಿಜ್ಯದ ಫಲವಾಗಿ
ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಗಳಿಸುವನು. ಶೂದ್ರನು (ಸತ್ಯ, ಶೌಚ, ಸದಾಚಾರ
ಮುಂತಾದ ಗುಣಗಳಿಂದ) ಜನರ ಗೌರವಕ್ಕೆ ವಾತ್ರನಾಗುವನು (೧೦೦).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಒಂದನೆಯ ಸರ್ಗ

* ಈ ನೂರು ಶ್ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಬಾಲರಾಮಾಯಣವೆಂದೂ ಸಂಕ್ಷೇಪರಾಮಾಯಣ
ವೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಇದು ತಕಾರದಿಂದ ಆರಂಭವಾಗಿ 'ಯಾತ್' ಎಂದು ಮುಗಿಯು
ವುದರಿಂದ ಇದರಲ್ಲಿ ಗಾಯತ್ರೀಮಂತ್ರಾರ್ಥವು ಅಡಕವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ದ್ವಿತೀಯಃ ಸರ್ಗಃ

ಬ್ರಹ್ಮಾಗಮನಮ್

ನಾರದಸ್ಯ ತು ತದ್ವಾಕ್ಯಂ ಭೃತ್ಯಾ ವಾಕ್ಯವಿಶಾರದಃ |
ಪೂಜಯಾನಾಸ ಭರ್ಮಾತ್ಮಾ ಸಹಶಿಷ್ಯೋ ನುಹಾಮುನಿಃ || ೧

ಯಥಾವತ್ ಪೂಜಿತಸ್ತೇನ ದೇವರ್ಷಿರ್ನಾರದಸ್ತದಾ |
ಆಪ್ಯಚ್ಛಿಷ್ಯವಾಭ್ಯನುಜ್ಞಾತಃ ಸ ಜಗಾನು ನಿಹಾಯಸಮ್ || ೨

ಸ ಮುಹೂರ್ತಂ ಗತೇ ತಸ್ಮಿನ್ ದೇವಲೋಕಂ ಮುನಿಸ್ತದಾ |
ಜಗಾನು ತನುಸಾತೀರಂ ಜಾಹ್ನವ್ಯಾಸ್ತ್ವನಿದೂರತಃ || ೩

ಸ ತು ತೀರಂ ಸಮಾಸಾದ್ಯ ತನುಸಾಯಾ ಮುನಿಸ್ತದಾ |
ಶಿಷ್ಯಮಾಹ ಸ್ಥಿತಂ ಪಾರ್ಶ್ವೇ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತೀರ್ಥಮುಕರ್ದಮಮ್ ||

ಸರ್ಗ ೨

ವಾಲ್ಮೀಕಿಮುನಿಗಳು ಸ್ನಾನಕ್ಕಾಗಿ ತಮಸಾನದಿಗೆ ಹೋಗುವುದು. ಒಬ್ಬ
ವ್ಯಾಧನು ಕ್ರಾಂಚಪಕ್ಷಿಯನ್ನು ಬಾಣದಿಂದ ಹೊಡೆಯಲು ವಾಲ್ಮೀಕಿಗಳ
ಮುಖದಿಂದ ಭಂದೋಮಯವಾದ ವಾಣಿಯು ಹೊರಡುವುದು
ಬ್ರಹ್ಮನು ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ವಿರಚಿಸುವಂತೆ
ವಾಲ್ಮೀಕಿಗಳಿಗೆ ಸೂಚಿಸುವುದು.

ನಾರದಮಹರ್ಷಿಗಳು ಹೇಳಿದ ಶ್ರೀರಾಮಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ
ವಾಲ್ಮೀಕಿಮುನಿಗಳು ಶಿಷ್ಯಸಮ್ಮೇತರಾಗಿ ಅವರನ್ನು ಶ್ಲಾಘಿಸಿ ಸತ್ಕರಿಸಿದರು.
ಅನಂತರ ನಾರದರು ಹೋಗಿಬರುತ್ತೀನೆಂದು ಹೇಳಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿಗಳ ಸಮ್ಮತಿ
ಯನ್ನು ವಡೆದು ಆಕಾಶಮಾರ್ಗವಾಗಿ ತೆರಳಿದರು (೧-೨). ಅವರು ದೇವ
ಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೊರಟುಹೋಗಲು ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಋಷಿಗಳು ಒಂದು ಮುಹೂರ್ತ
ಕಾಲ ಅಶ್ರಮದಲ್ಲಿಿದ್ದು ಗಂಗಾನದಿಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ತಮಸಾನದಿಯ
ತೀರಕ್ಕೆ ನಾನಾಹಿಂಸಕಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಹೊರಟರು. ಅವರು ತಮನಾ
ತೀರವನ್ನು ನೇರಿ ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ತೀರ್ಥವನ್ನು ನೋಡುತ್ತ, ಒಳಿಯಲ್ಲಿದ್ದ

ಅಕರ್ಧಮುಮಿದಂ ತೀರ್ಥಂ ಭರದ್ವಾಜ ನಿಶಾನುಯ |
 ರಮಣೀಯಂ ಪ್ರಸನ್ನಾಂಬು ಸಸ್ಮನುಷ್ಯಮನೋ ಯಥಾ || ೫

ನೃಸ್ಯತಾಂ ಕಲಶಸ್ತಾತ ದೀಯತಾಂ ವಲ್ಕಲಂ ಮಮ |
 ಇದಮೇನಾವಗಾಹಿಸ್ಯೇ ತಮಸಾತೀರ್ಥಮುತ್ತಮಮ್ || ೬

ಏವಮುಕ್ತೋ ಭರದ್ವಾಜೋ ವಾಲ್ಮೀಕೇನ ಮಹಾತ್ಮನಾ |
 ಸ್ರಾಯಚ್ಛತ ಮುನೇಸ್ತಸ್ಯ ವಲ್ಕಲಂ ನಿಯತೋ ಗುರೋಃ || ೭

ಸ ಶಿಷ್ಯಹಸ್ತಾದಾದಾಯ ವಲ್ಕಲಂ ನಿಯತೇಂದ್ರಿಯಃ |
 ವಿಚಚಾರ ಹ ಪಶ್ಯಂಸ್ತತ್ ಸರ್ವತೋ ವಿಪುಲಂ ವನಮ್ || ೮

ತಸ್ಯಾಭ್ಯಾಶೇ ತು ಮಿಥುನಂ ಚರಂತಮನಪಾಯಿನಮ್ |
 ದದರ್ಶ ಭಗವಾಂಸ್ತತ್ರ ಕ್ರೌಂಚಯೋಶ್ಚಾರುನಿಃಸ್ಪನಮ್ || ೯

ತಸ್ಮಾತ್ತು ಮಿಥುನಾದೇಕಂ ಪುನಾಂಸಂ ಪಾಪನಿಶ್ಚಯಃ |
 ಜಘಾನ ವೈರನಿಲಯೋ ನಿಷಾದಸ್ತಸ್ಯ ಪಶ್ಯತಃ || ೧೦

ಶಿಷ್ಯರನ್ನು ಕುರಿತು ಹೀಗೆಂದರು. (೩-೪) “ಭರದ್ವಾಜ, ಸ್ವಚ್ಛವಾದ ಈ ತೀರ್ಥವನ್ನು ನೋಡು. ತಿಳಿನೀರಿನಿಂದ ತುಂಬಿದ ಇದು ಸಜ್ಜನರ ಮನಸ್ಸಿನಂತೆ ಎಷ್ಟು ರಮಣೀಯವಾಗಿದೆ! ಮಗು, ಕಮಂಡಲವನ್ನು ಕೆಳಗಿಟ್ಟು ನನ್ನ ವಲ್ಕಲವನ್ನು ಕೊಡು ಉತ್ತಮವಾದ ಈ ತಮಸಾತೀರ್ಥದಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ನಾನಮಾಡುವೆನು” ಆಗ ಶುಶ್ರೂಷಾವರನಾದ ಭರದ್ವಾಜನು ವಲ್ಕಲವನ್ನು ಗುರುಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನು (೫-೭). ಆಗ ಜಿತೇಂದ್ರಿಯರಾದ ವಾಲ್ಮೀಕಿಮುನಿಗಳು ಶಿಷ್ಯನ ಕೈಯಿಂದ ಆ ನಾರುಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು ಸುತ್ತಲೂ ಇದ್ದ ವಿಶಾಲವಾದ ವನರಾಜಿಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ ತಿರುಗಾಡತೊಡಗಿದರು. ಅಲ್ಲ ಇಂವಾಗಿ ಧ್ವನಿಗೈಯುತ್ತಾ ಒಂದನ್ನೊಂದು ಬಿಡದೆ ಹಾರಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಕ್ರೌಂಚಪಕ್ಷಿಗಳ ಒಂದು ಜೋಡಿಯನ್ನು ಆ ಮಹಾತ್ಮರು ಕಂಡರು (೮-೯). ಅವರು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ ಹಾಗೆಯೇ ವೈರಬುದ್ಧಿಯ ವಾಪಿ ಬೇಡನೊಬ್ಬನು ಆ ಜೋಡಿಯಲ್ಲಿ ಗಂಡುಹಕ್ಕಿಯನ್ನು

ತಂ ಶೋಣಿತಪರಿತಾಂಗಂ ನೇಷ್ಟ್ಯಮಾನಂ ಮಹೀತಲೇ |
ಭಾರ್ಯಾ ತು ನಿಹತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ರುರಾವ ಕರುಣಾಂ ಗಿರಮ್ ||

ನಿಯುಕ್ತಾ ಪತಿನಾ ತೇನ ದ್ವಿಜೇನ ಸಹಚಾರಿಣಾ |
ತಾನ್ರುಶೀರ್ಷೇಣ ನುತ್ತೇನ ಪತ್ರಿಣಾ ಚ ಹಿತೇನ ವೈ || ೧೨

ತಥಾನಿಧಂ ದ್ವಿಜಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ನಿಷಾದೇನ ನಿಪಾತಿತಮ್ |
ಋಷೇರ್ಧರ್ಮಾತ್ಮನಸ್ತಸ್ಯ ಕಾರುಣ್ಯಂ ಸಮಪದ್ಯತ || ೧೩

ತತಃ ಕರುಣನೇದಿತ್ವಾದಧರ್ಮೋಽಯಮಿತಿ ದ್ವಿಜಃ |
ನಿಶಾನ್ಯ ರುದತೀಂ ಕ್ರೌಂಚೀಮಿದಂ ವಚನಮಬ್ರವೀತ್ || ೧೪

ಮಾ ನಿಷಾದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಂ ತ್ವಮಗಮುಃ ಶಾಶ್ವತೀಃ ಸಮಾಃ |
ಯತ್ಕ್ರೌಂಚಮಿಥುನಾದೇಕಮವಧೀಃ ಕಾಮನೋಹಿತಮ್ || ೧೫

ಬಾಣದಿಂದ ಹೊಡೆದುಬಿಟ್ಟನು. ಆಗ ಮೈಯೆಲ್ಲಾ ರಕ್ತಮಯವಾಗಿ
ಆ ಹಕ್ಕಿಯು ನೆಲದಮೇಲೆ ಹೊರಳಾಡತೊಡಗಿತು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಹೆಣ್ಣು
ಹಕ್ಕಿಯು ದೀನಸ್ವರದಿಂದ ಗೋಳಿಟ್ಟು ಕೂಗಲಾರಂಭಿಸಿತು . (೧೦-೧೧).
ಕೆಂಪು ತಲೆಯ ಆ ಗಂಡುಹಕ್ಕಿ ಹೆಣ್ಣುಹಕ್ಕಿಯ ವತಿ, ಜೊತೆಗಾರ; ಕಾಮ
ದಿಂದ ಮದಿಸಿತ್ತು. ಹೆಣ್ಣುಹಕ್ಕಿಯು ಅಂಥ ವತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿತು.
ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಧರ್ಮಾತ್ಮರಾದ ವಾಲ್ಮೀಕಿಮುನಿಗಳಿಗೆ ಮರುಕವು ಉಕ್ಕಿ
ಬಂದಿತು. ಹೆಣ್ಣುಹಕ್ಕಿಯು ಅರಚಿಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಶೋಕಾಕುಲ
ರಾದ ವಾಲ್ಮೀಕಿಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಧನು ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸ ಅಧರ್ಮವೆಂದು *
ತೋರಿತು. ಕೂಡಲೇ ಅವರ ಬಾಯಿಂದ ಈ ಮಾತು ಹೊರಟಿತು (೧೨-೧೪).
“ಎಲೈ ವ್ಯಾಧ, ನೀನು ಬಹಳ ವರ್ಷ ಬದುಕಬಾರದು. ಈ ಕ್ರೌಂಚಪಕ್ಷಿಗಳ
ಜೋಡಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಮನೋಹಿತವಾಗಿದ್ದ ಗಂಡುಹಕ್ಕಿಯನ್ನು ನೀನು

* ವ್ಯಾಧನು ಮೃಗಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದು ಸ್ವಧರ್ಮವಾದರೂ ಅವು
ಕಾಮಭೋಗದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಕೊಲ್ಲುವುದು ಅಪರಾಧ

ತಸ್ಯೈವಂ ಬ್ರುವತಶ್ಚಿಂತಾ ಬಭೂವ ಹೃದಿ ನೀಕ್ಷತಃ |
 ಶೋಕಾರ್ತೇನಾಸ್ಯ ಶಕುನೇಃ ಕಿಮಿದಂ ವ್ಯಾಹೃತಂ ನುಯಾ || ೧೬
 ಚಿಂತಯನ್ ಸ ಮಹಾಪ್ರಾಜ್ಞಶ್ಚಕಾರ ಮತಿನಾನ್ ಮತೀಮ್ |
 ಶಿಷ್ಯಂ ಚೈವಾಬ್ರವೀದ್ವಾಕ್ಯಮಿದಂ ಸ ಮುನಿಪುಂಗವಃ || ೧೭
 ಸಾದಬದ್ಧೋಽಕ್ಷರಸಮಸ್ತಂತ್ರೀಲಯಸಮನ್ವಿತಃ |
 ಶೋಕಾರ್ತಸ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತೋ ಮೇ ಶ್ಲೋಕೋ ಭವತು ನಾನ್ಯಥಾ ||
 ಶಿಷ್ಯಸ್ತು ತಸ್ಯ ಬ್ರುವತೋ ಮುನೀರ್ವಾಕ್ಯಮನುತ್ತಮಮ್ |
 ಪ್ರತಿಜಗ್ರಾಹ ಸಂಹೃಷ್ಟಸ್ತಸ್ಯ ತುಷ್ಠೋಽಭವದ್ಗುರುಃ || ೧೯

ಕೊಂದುಹಾಕಿದ್ದೀಯು” * (೧೫). ಹೀಗೆ ಹೇಳಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಆಲೋಚಿಸುತ್ತಿರಲು, ವಾಲ್ಮೀಕಿಮುನಿಗಳ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚಿಂತೆ ಉದ್ಭವಿಸಿತು: “ಎಲಾ, ಈ ಪಕ್ಷಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಶೋಕವರವಶನಾದ ನಾನು ಏನು ಹೇಳಬಿಟ್ಟೆ!” ಅನಂತರ ತತ್ಪ್ರಜ್ಞರಾದ ಆ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠರು ಒಂದು ನಿಶ್ಚಯಕ್ಕೆ ಬಂದು ಶಿಷ್ಯನನ್ನು ಕುರಿತು ಹೀಗೆಂದರು: (೧೬-೧೭). “ಭರದ್ವಾಜ, ಶೋಕಾರ್ತನಾಗಿ ನಾನು ಹೇಳಿದ ಈ ವಾಕ್ಯವು ವಾದಚತುಷ್ಟಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ, (ಗುರು ಲಘು ಮುಂತಾದ) ಅಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಸಮವಾಗಿ ವೀಣೆಯಲ್ಲಿ ಲಯದಿಂದ (ವಾದ್ಯಗಳೊಡನೆ) ಹಾಡಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಶ್ಲೋಕವಾಗಿ ಉಳಿಯಲಿ. ಬೇರ ರೀತಿ ಆಗದಿರಲಿ” ಆಗ ಭರದ್ವಾಜನು ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲೆಂದು ಹೇಳಿ, ಗುರುಗಳು ಹೇಳಿದ “ಮುನಿಷಾದ .” ಎಂಬ ಉತ್ತರವಾದ ಶ್ಲೋಕ

* ಈ ಶ್ಲೋಕಕ್ಕೆ ಅರ್ಥಾಂತರವನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:

“ಮುನಿಷಾದ = ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೆ, ತ್ವಂ = ನೀನು, ಶಾಶ್ವತೀಃ = ಅಸಂಖ್ಯಾತವಾದ, ಸಮಾಃ = ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ, ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಂ = ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು, ಅಗಮಃ = ಪಡೆದೆ, ಯತ್ = ಏಕೆಂದರೆ, ಕ್ರಿಂಚಮಿಥುನಾತ್ = ಕುಟಿಲರಾದ ರಾಕ್ಷಸ ದಂಪತಿಗಳಲ್ಲಿ (ರಾವಣ ಮಂಡೋದರಿಯರಲ್ಲಿ), ಕಾಮಮೋಹಿತಂ = ಕಾಮವಶದಿಂದ ತಪ್ಪುಮಾಡಿದ, ಏಕಂ = ಒಬ್ಬನಾದ ರಾವಣನನ್ನು, ಅವಧೀಃ = ಸಂಹಾರಮಾಡಿರುವೆ.

ಇದರಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮನು ರಾವಣನನ್ನು ವಧಿಸಿದ ಕಥಾವೃತ್ತಾಂತವೂ ಭಗವಂತನ ನಾಮಸ್ಮರಣರೂಪವಾದ ಮಂಗಳವೂ ಸೂಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ.”

ಸೋಽಭಿಷೇಕಂ ತತಃ ಕೃತ್ವಾ ತೀರ್ಥೇ ತಸ್ಮಿನ್ ಯಥಾವಿಧಿ |
ತಮೇವ ಚಿಂತಯನ್ನರ್ಥಮುಪಾಪಾರ್ತತ ವೈ ಮುನಿಃ || ೨೦

ಭರದ್ವಾಜಸ್ತತಃ ಶಿಷ್ಯೋ ವಿನೀತಃ ಶ್ರುತವಾನ್ ಗುರೋಃ |
ಕಲಶಂ ಪೂರ್ಣಮಾದಾಯ ಪೃಷ್ಠತೋಽನುಜಗಾಮ ಹ || ೨೧

ಸ ಪ್ರವಿಶ್ಯಾಶ್ರಮಪದಂ ಶಿಷ್ಯೇಣ ಸಹ ಧರ್ಮವಿತ್ |
ಉಪವಿಷ್ಟಃ ಕಥಾಶ್ಚಾನ್ಯಾಶ್ಚಕಾರ ಧ್ಯಾನಮಾಸ್ಥಿತಃ || ೨೨

ಅಜಗಾಮ ತತೋ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಲೋಕಕರ್ತಾ ಸ್ವಯಂಪ್ರಭುಃ |
ಚತುರ್ಮುಖೋ ಮಹಾತೇಜಾ ದೃಷ್ಟ್ವಂ ತಂ ಮುನಿಪುಂಗವಮ್ ||

ವಾಲ್ಮೀಕಿರಥ ತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಸಹಸೋತ್ಥಾಯ ವಾಗ್ಮತಃ |
ಸ್ರಾಂಜಲಿಃ ಪ್ರಣತೋ ಭೂತ್ವಾ ತಸ್ಯಾ ಪರಮವಿಸ್ಮಿತಃ || ೨೪

ಪೂಜಯಾಮಾಸ ತಂ ದೇವಂ ಪಾದ್ಯಾಘ್ರಾಸನವಂದನೈಃ |
ಪ್ರಣಮ್ಯ ವಿಧಿವಚ್ಚಿನಂ ಪೃಷ್ಠಾ ಚೈವಾಪ್ಯನಾಮಯಮ್ || ೨೫

ವನ್ನು ಕಂಠವಾಠ ಮಾಡಿದನು ಅದರಿಂದ ವಾಲ್ಮೀಕಿಗಳಿಗೆ ಸಂತೋಷ ವಾಯಿತು (೧೮-೧೯). ಅನಂತರ ವಾಲ್ಮೀಕಿಮುನಿಗಳು ತಮಸಾತೀರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿಧಿವತ್ತಾಗಿ ನ್ನಾನಮಾಡಿ, ತಮ ನುಡಿಯು ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಒಂದು ಶ್ಲೋಕವಾದುದನ್ನೇ ವರ್ಯಾಲೋಚಿಸುತ್ತ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದರು ವಿದ್ವಾಂಸನಾದ ಶಿಷ್ಯ ಭರದ್ವಾಜನು ಕಮಂಡಲು ವಿನಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಂಡು ವಿನೀತನಾಗಿ ಗುರುಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಬಂದನು (೨೦-೨೧). ವಾಲ್ಮೀಕಿಮುನಿಗಳು ಶಿಷ್ಯನೊಡನೆ ಆಶ್ರಮವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಸುಖಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪುರಾಣಾದಿ ಕಥಾ ವ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ (ನಿತ್ಯದಂತೆ) ನಿರತರಾದರು ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಮಾತ್ರ 'ಮಾ ನಿಷಾದ' ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದ ಕಡೆಗೇ ಇದ್ದಿತು (೨೨) ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸಕಲ ಲೋಕಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನೂ ಲೋಕನಾಥನೂ ಮಹಾತೇಜಸ್ವಿಯೂ ಆದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದನು. ಆಗ ವಾಲ್ಮೀಕಿಗಳು ಆಶ್ಚರ್ಯಚಕಿತರಾಗಿ ಮಾತಾಡಲು ತೋರದೆ ಧಟ್ಟನೆ ಎದ್ದು ವಿನಯದಿಂದ ಕೈಮುಗಿದುಕೊಂಡು ನಿಂತರು. ಅವರು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ವಿಧಿವತ್ತಾಗಿ ವಾದ್ಯ, ಅರ್ಘ್ಯ, ಪೀಠಗಳನ್ನು

ಅಭೋಪವಿತ್ಯ ಭಗವಾನಾಸನೇ ಪರಮಾರ್ಚಿತೇ |

ವಾಲ್ಮೀಕಯೇ ಚ ಋಷಯೇ ಸಂದಿದೇಶಾಸನಂ ತತಃ || ೨೬

ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಸಮನುಜ್ಞಾತಃ ಸೋಽಪ್ಪುಸಾವಿತದಾಸನೇ |

ಉಪವಿಷ್ಟೇ ತದಾ ತಸ್ಮಿನ್ ಸಾಕ್ಷಾಲ್ಲೋಕಪಿತಾಮಹೇ || ೨೭

ತದ್ಗತೇನ್ನೈವ ಮನಸಾ ವಾಲ್ಮೀಕಿರ್ಧ್ಯಾನಮಾಸ್ಥಿತಃ |

ಸಾಪಾತ್ಮನಾ ಕೃತಂ ಕಷ್ಟಂ ವೈರಗ್ರಹಣಬುದ್ಧಿನಾ || ೨೮

ಯಸ್ತಾದ್ಯಶಂ ಚಾರುರವಂ ಕ್ರೌಂಚಂ ಹನ್ಯಾದಕಾರಣಾತ್ |

ಶೋಚನ್ನೇವ ಮುಹುಃ ಕ್ರೌಂಚೀಮುಪಶ್ಲೋಕಮಿಮಂ ಪುನಃ ||

ಜಗಾನಂತರ್ಗತಮನಾ ಭೂತ್ವಾ ಶೋಕಪರಾಯಣಃ |

ತಮುವಾಚ ತತೋ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಪ್ರಹಸ್ಯ ಮುನಿಪುಂಗವಮ್ || ೩೦

ಶ್ಲೋಕ ಏವ ತ್ವಯಾ ಬದ್ಧೋ ನಾತ್ರ ಕಾರ್ಯಾ ವಿಚಾರಣಾ |

ಮಚ್ಛಂದಾದೇವ ತೇ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಪ್ರವೃತ್ತೇಯಂ ಸರಸ್ವತೀ || ೩೧

ನಮರ್ಪಿಸಿ ಸ್ತೋತ್ರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡಿ ಕುಶಲವನ್ನು ಕೇಳಿದರು (೨೬-೨೮) ಆಗ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರಹ್ಮದೇವನು ಉತ್ತಮವಾದ ಆಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ವಾಲ್ಮೀಕಿಮುನಿಗಳಿಗೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಹೇಳಿದನು ಲೋಕಪಿತಾಮಹನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಕುಳಿತಮೇಲೆ ಆತನ ಅದೇಶದಂತೆ ವಾಲ್ಮೀಕಿಮುನಿಗಳು ಕುಳಿತುಕೊಂಡರು (೨೯-೩೦) ವಾಲ್ಮೀಕಿಗಳ ಮನಸ್ಸು ಕ್ರೌಂಚವಕ್ಷ್ಯೆಯ ಕಡೆಗೆ ಧಾವಿಸಿತ್ತು “ವಾವಾತ್ಮನಾದ ಬೇಡನು ಎಂತಹ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟನು ಇಂನಾಗಿ ಧ್ವನಿಗೈಯುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಕ್ರೌಂಚವಕ್ಷ್ಯೆಯನ್ನು ನಿಷ್ಕಾರಣವಾಗಿ ಕೊಂದುಬಿಟ್ಟನಲ್ಲ. ಹೆಣ್ಣುಹಕ್ಕಿಗೆ ಎಂತಹ ಕಷ್ಟಬಂದಿತು!” ಎಂದು ಶೋಕಿಸುತ್ತ ‘ಮಾನಿಷಾದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಂ ತ್ವಂ...’ ಎಂದು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಹಾಡಿಕೊಂಡರು (೩೧-೩೨). ಆಗ ಬ್ರಹ್ಮನು ಮುಗುಳ್ಳಗೆಯನ್ನು ಬೀರುತ್ತ ನುಡಿದನು: “ಮಹರ್ಷಿಯೆ, ನೀನು ಹೇಳಿದ ವಾಕ್ಯವು ಭಂದೋಬದ್ಧವಾದ ಶ್ಲೋಕವೇ ಹೌದು. ನನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಲೇ ಈ ವಾಣಿಯು ನಿನ್ನ ಮುಖದಿಂದ ಹೊರಬಂದಿತು. ಶ್ರೀರಾಮನ ಚರಿತ್ರೆ

ರಾಮಸ್ಯ ಚರಿತಂ ಕೃತ್ಸಂ ಕುರು ತ್ವನ್ಮುಷಿಸತ್ತಮ |
 ಧರ್ಮಾತ್ಮನೋ ಗುಣವತೋ ಲೋಕೇ ರಾಮಸ್ಯ ಧೀಮತಃ || ೩೨
 ವೃತ್ತಂ ಕಥಯ ನೀರಸ್ಯ ಯಥಾ ತೇ ನಾರದಾಚ್ಛೃತಮ್ |
 ರಹಸ್ಯಂ ಚ ಪ್ರಕಾಶಂ ಚ ಯದ್ವೃತ್ತಂ ತಸ್ಯ ಧೀಮತಃ || ೩೩
 ರಾಮಸ್ಯ ಸಹಸೌಮಿತ್ರೇ ರಾಕ್ಷಸಾನಾಂ ಚ ಸರ್ವಶಃ |
 ವೈದೇಹ್ಯಾಶ್ಚೈವ ಯದ್ವೃತ್ತಂ ಪ್ರಕಾಶಂ ಯದಿ ವಾ ರಹಃ || ೩೪
 ಯಚ್ಚಾಪ್ಯನಿದಿತಂ ಸರ್ವಂ ನಿದಿತಂ ತೇ ಭವಿಷ್ಯತಿ |
 ನ ತೇ ವಾಗನ್ಯತಾ ಕಾವ್ಯೇ ಕಾಚಿದತ್ರ ಭವಿಷ್ಯತಿ || ೩೫
 ಕುರು ರಾಮಕಥಾಂ ಪುಣ್ಯಾಂ ಶ್ಲೋಕಬದ್ಧಾಂ ಮನೋರಮಾಮ್ |
 ಯಾನತ್ ಸ್ಥಾಸ್ಯಂತಿ ಗಿರಯಃ ಸರಿತಶ್ಚ ಮಹೀತಲೇ || ೩೬
 ತಾನದ್ರಾಮಾಯಣಕಥಾ ಲೋಕೇಷು ಪ್ರಚರಿಷ್ಯತಿ |
 ಯಾನದ್ರಾಮಾಯಣಕಥಾ ತ್ವತ್ಪ್ರತಾ ಪ್ರಚರಿಷ್ಯತಿ || ೩೭
 ತಾನದೂರ್ಧ್ವನುಭಶ್ಚ ತ್ವಂ ಮಲ್ಲೋಕೇಷು ನಿವತ್ಸ್ಯಸಿ |
 ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರಹ್ಮಾ ತತ್ಪ್ರವಾಂತರಧೀಯತ || ೩೮

ಯನ್ನು ನೀನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಿರಚಿಸು ಆತನು ಧರ್ಮಾತ್ಮನೂ
 ಗುಣಶಾಲಿಯೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ಮಹಾವ್ರಾಜ್ಞ, ಧೀರ ನಾರದನು
 ತಿಳಿಸಿದಂತೆ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮನು ನಡೆಸಿದ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸು
 (೩೦-೩೩) ಶ್ರೀರಾಮ, ಸೀತೆ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಮತ್ತು ರಾಮಣಾದಿ ರಾಕ್ಷಸರು—
 ಇವರ ಚರಿತ್ರೆಯು ಏಕಾಂತದಲ್ಲಾಗಲಿ ಬಹಿರಂಗದಲ್ಲಾಗಲಿ ನಡೆದ
 ಬಗೆಯಂತೆ ನಿನಗೆ ಗೋಚರಿಸಲಿ. ನಾರದನು ಹೇಳಿದಿರುವ ಸಂದರ್ಭವೂ
 ನಿನಗೆ ತಿಳಿಯಲಿ. ನೀನು ವಿರಚಿಸುವ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಮಾತೂ
 ಸುಳ್ಳಾಗಲಾರದು (೩೪-೩೫) ವಾಲ್ಮೀಕಿ, ಶ್ರೀರಾಮನ ಪುಣ್ಯಕಥೆಯನ್ನು
 ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಮನೋಹರವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸು. ಈ ಪೃಥ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಗಳೂ
 ನದಿಗಳೂ ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಇರುವುವೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ನಿನ್ನ ರಾಮಾಯಣವು
 ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿರುವುದು. ಇದು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿರುವವರೆಗೆ ನೀನು ನನ್ನ
 ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಕೆಳಗೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ವಿಹರಿಸಿಕೊಂಡು ವಾಸ

ತತಃ ಸಶಿಷ್ಯೋ ಭಗವಾನ್ ಮುನಿರ್ವಿಸ್ತಯನಾಯಯೌ |

ತಸ್ಯ ಶಿಷ್ಯಾಸ್ತತಃ ಸರ್ವೇ ಜಗುಃ ಶ್ಲೋಕಮಿಮಂ ಪುನಃ || ೩೯

ಮುಹುರ್ಮುಹುಃ ಪ್ರಿಯನಾಶಾಃ ಪ್ರಾಹುಶ್ಚ ಭೃಶವಿಸ್ಥಿತಾಃ |

ಸಮಾಕ್ಷರೈಶ್ಚ ತುರ್ಭರ್ಯಃ ಪಾದೈರ್ಗೀತೋ ಮಹರ್ಷಿಣಾ || ೪೦

ಸೋಽನುನ್ಯಾಹರಣಾದ್ಭೂಯಃ ಶೋಕಃ ಶ್ಲೋಕತ್ವಮಾಗತಃ |

ತಸ್ಯ ಬುದ್ಧಿರಿಯಂ ಜಾತಾ ವಾಲ್ಮೀಕೇರ್ಭಾವಿತಾತ್ಮನಃ || ೪೧

ಕೃತ್ಸ್ನಂ ರಾಮಾಯಣಂ ಕಾವ್ಯಮೀದೃಶೈಃ ಕರನಾಣ್ಯಹಮ್ ||

ಉದಾರವೃತ್ತಾರ್ಥಪದ್ಧಿರ್ಮನೋರನೈ -

ಸ್ತತಃ ಸ ರಾಮಸ್ಯ ಚಕಾರ ಕೀರ್ತಿಮಾನ್ |

ಸಮಾಕ್ಷರೈಃ ಶ್ಲೋಕಶತೈರ್ಯಶಸ್ವಿನೋ

ಯಶಸ್ಕರಂ ಕಾವ್ಯಮುದಾರಧೀರ್ಮುನಿಃ || ೪೨

ಮಾಡುವೆ". ಹೀಗೆ ಹೇಳಿ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರಹ್ಮನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಅಂತರ್ಧಾನ ಹೊಂದಿದನು (೩೬-೩೮). ವಾಲ್ಮೀಕಿಮುನಿಗಳೂ ಶಿಷ್ಯರೂ ವಿಸ್ತೃತರಾದರು. ಅನಂತರ ಶಿಷ್ಯರು ಆನಂದ ವಿಸ್ಮಯಗಳಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಏಳುತ್ತ 'ಮಾಸಿಷಾದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಂ ತ್ವಂ.. ' ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಹಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಶೋಕಾವೇಶದಿಂದ ನುಡಿದ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಗುರು ಲಘು ಮುಂತಾದ ಸಮಾಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ನಾಲ್ಕು ವಾದಗಳಿದ್ದವು. ಅದನ್ನೇ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಹಾಡಿದ್ದರಿಂದ, ಶೋಕಮಯನಾದ ಮಾತು ಶ್ಲೋಕ ರೂಪವಾಗಿ ನಿಂತಿತು (೩೯-೪೦) ಆಗ ವರಮಾತ್ಮಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದ ವಾಲ್ಮೀಕಿಮುನಿಗಳಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಇದೇ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಡಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ವಿರಚಿಸಬೇಕೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಯುಂಟಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಪ್ರತಿಭಾಶಾಲಿಗಳಾದ ಆ ವಾಲ್ಮೀಕಿಮುನಿಗಳು ಕೀರ್ತಿಶಾಲಿಯಾದ ಶ್ರೀರಾಮನ ಯಶಸ್ಕರವಾದ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಅನೇಕ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ವಿರಚಿಸಿದರು. ಆ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ದೋಷರಹಿತವಾದ ವರ್ಣವಿನ್ಯಾಸವಿದೆ. ಶ್ಲೋಕಗಳು ರಸಭಾವಗಳಿಗೆ ಅನುರೂಪವಾದ ಶಬ್ದಾರ್ಥ

ತದುಪಗತಸಮಾಸಸಂಧಿಯೋಗಂ

ಸಮುಮುಧುರೋಪನತಾರ್ಥನಾಕ್ಯಬದ್ಧಮ್ |

ರಘುನರಚರಿತಂ ಮುನಿಪ್ರಣೀತಂ

ದಶಶಿರಸಶ್ಚ ವಧಂ ನಿಶಾಮಯಧ್ವಮ್ ||

೪೩

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ದ್ವಿತೀಯಃ ಸರ್ಗಃ

ಗಳಿಂದ ಮನೋಹರವಾದವು (೪೧-೪೨) ವಾಲ್ಮೀಕಿಮುನಿಗಳು ರಚಿಸಿದ ಈ ರಾಮಾಯಣಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ರಘುನಾಥನ ಚರಿತ್ರೆಯಿದೆ ರಾವಣನನ್ನು ವಧಿಸಿದ ವೃತ್ತಾಂತವಿದೆ ವ್ಯಾಕರಣಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಸಂಧಿ ಸಮಾಸಗಳ ಸಂಘಟನೆಯಿದೆ. ಸಮತಾ, ಮಾಧುರ್ಯ, ಅರ್ಥವೈಕ್ಯತೆ ಮುಂತಾದ ಕಾವ್ಯಗುಣಗಳಿವೆ ಈ ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಸೇವೆಲ್ಲರೂ ಕೇಳಬೇಕು (೪೩).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ನಿರಡನೆಯ ಸರ್ಗ

ತೃತೀಯಃ ಸರ್ಗಃ

ಕಾವ್ಯಸಂಕ್ಷೇಪಃ

ಶ್ರುತ್ವಾ ವಸ್ತು ಸಮಗ್ರಂ ತದ್ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ಧರ್ಮಸಂಹಿತಮ್ |
 ವ್ಯಕ್ತಮನ್ವೇಷತೇ ಭೂಯೋ ಯದ್ವೃತ್ತಂ ತಸ್ಯ ಧೀಮತಃ || ೧
 ಉಪಸ್ಪೃಶ್ಯೋದಕಂ ಸಮ್ಯಜ್ಮುನಿಃ ಸ್ಥಿತ್ವಾ ಕೃತಾಂಜಲಿಃ |
 ಪ್ರಾಚೀನಾಗ್ರೇಷು ದರ್ಭೇಷು ಧರ್ಮೇಣಾವೇಕ್ಷತೇ ಗತೀಮ್ || ೨
 ರಾನುಲಕ್ಷ್ಮಣಸೀತಾಭೀ ರಾಜ್ಞಾ ದಶರಥೇನ ಚ |
 ಸಭಾರ್ಯೇಣ ಸರಾಮೇಣ ಯತ್ ಪ್ರಾಪ್ತಂ ತತ್ರ ತತ್ತ್ವತಃ || ೩
 ಹಸಿತಂ ಭಾಷಿತಂ ಚೈವ ಗತಿಯಾರ್ ಯಚ್ಚ ಚೇಷ್ಟಿತಮ್ |
 ತತ್ಸರ್ವಂ ಧರ್ಮವೀರ್ಯೇಣ ಯಥಾವತ್ ಸಂಪ್ರಪಶ್ಯತಿ || ೪
 ಸ್ತ್ರೀತೃತೀಯೇನ ಚ ತಥಾ ಯತ್ರಾಪ್ತಂ ಚರತಾ ವನೇ |
 ಸತ್ಯಸಂಧೇನ ರಾಮೇಣ ತತ್ಸರ್ವಂ ಜಾನ್ತವೇಕ್ಷಿತಮ್ || ೫

ಸರ್ಗ ೩

ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿರುವ ವಿಷಯಗಳ ಸಂಗ್ರಹ

ವಾಲೀಕೀಮುನಿಗಳು ನಾರದರಿಂದ ಧರ್ಮಾರ್ಥಸಂಹಿತವಾದ ರಾಮ ಚರಿತವನ್ನು ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಕೇಳಿ, ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಇತರ ವೃತ್ತಾಂತವೇನಾದರೂ ಇದೆಯೆ ಎಂಬುದನ್ನು ವರ್ಯಾಲೋಚಿಸಿದರು ಅವರು ವಿಧಿವತ್ತಾಗಿ ಆಚಮನಮಾಡಿ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಡಿದ ದರ್ಭೆಗಳಮೇಲೆ ನಿಂತು ಕೈ ಮುಗಿದುಕೊಂಡು ಧರ್ಮಾನ್ವೇಷಿಯಾದ ಜ್ಞಾನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮನ ಚರಿತವನ್ನೆಲ್ಲ ವಿಶದವಾಗಿ ನೋಡಿದರು (೧-೨). ಶ್ರೀರಾಮ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಸೀತೆ, ದಶರಥಮಹಾರಾಜ, ಅವನ ವತ್ಸಿಯರು ಮತ್ತು ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಎಲ್ಲ ವೃತ್ತಾಂತಗಳೂ ಅವರು ನಕ್ಕದ್ದು, ಮಾತನಾಡಿದ್ದು, ಹೋದದ್ದು, ಮಾಡಿದ್ದು ಇವೆಲ್ಲವೂ ಅವರಿಗೆ ತಪೋಬಲ ದಿಂದ ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ಗೋಚರಿಸಿತು (೩-೪) ಸತ್ಯಸಂಧನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಸೀತಾಲಕ್ಷ್ಮಣರೊಡನೆ ದಂಡಕಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತ ಯಾವ ಯಾವ

ತತಃ ಪಶ್ಯತಿ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ತತ್ ಸರ್ವಂ ಯೋಗನಾಸ್ಥಿತಃ |
ಪುರಾ ಯತ್ತತ್ರ ನಿರ್ವೃತ್ತಂ ಸಾಕ್ಷಾವಾನುಲಕಂ ಯಥಾ || ೬

ತತ್ಸರ್ವಂ ತತ್ತ್ವತೋ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಧರ್ಮೇಣ ಸ ಮಹಾದ್ಭುತಿಃ |
ಅಭಿರಾನುಸ್ಯ ರಾನುಸ್ಯ ಚರಿತಂ ಕರ್ತುಮುದ್ಯತಃ || ೭

ಕಾಮಾರ್ಥಗುಣಸಂಯುಕ್ತಂ ಧರ್ಮಾರ್ಥಗುಣವಿಸ್ತರಮ್ |
ಸಮುದ್ರಮಿವ ರತ್ನಾಡ್ಯಂ ಸರ್ವಶ್ರುತಿನುನೋಹರಮ್ || ೮

ಸ ಯಥಾಕಥಿತಂ ಪೂರ್ವಂ ನಾರದೇನ ಮಹರ್ಷಿಣಾ |
ರಘುನಂಶಸ್ಯ ಚರಿತಂ ಚಕಾರ ಭಗವಾನೃಷಿಃ || ೯

ಜನ್ಮರಾನುಸ್ಯ ಸುಮಹದ್ವೀರ್ಯಂ ಸರ್ವಾನುಕೂಲತಾಮ್ |
ಲೋಕಸ್ಯ ಪ್ರಿಯತಾಂ ಕ್ಷಾಂತಿಂ ಸೌಮ್ಯತಾಂ ಸತ್ಯಶೀಲತಾಮ್ ||

ನಾನಾಚಿತ್ರಕಥಾಶ್ಚಾನ್ಯಾ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಸಮಾಗಮೇ |
ಜಾನಕ್ಯಾಶ್ಚ ವಿನಾಹಂ ಚ ಧನುಷಶ್ಚ ವಿಭೇದನಮ್ || ೧೦

ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಡೆಸಿದನೋ ಅದೆಲ್ಲವೂ ಗೋಚರಿಸಿತು. ಹೀಗೆ ಧರ್ಮಾತ್ಮ ರಾದ ವಾಲ್ಮೀಕಿಮುನಿಗಳು ಸಮಾಧಿಸ್ಥರಾಗಿ ಹಿಂದೆ ನಡೆದ ಶ್ರೀರಾಮನ ವೃತ್ತಾಂತವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಅಂಗೈಯಲ್ಲಿರುವ ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿಯಂತೆ ವಿಶದವಾಗಿ ಕಂಡರು (೫-೬). ಆ ಮಹಾಪ್ರಾಜ್ಞರು ಶ್ರೀರಾಮನ ಚರಿತೆಯನ್ನು ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ರಚಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು (೭). ಈ ಕಾವ್ಯವು ಧರ್ಮಾರ್ಥಕಾಮಗುಣಿಂ ಬ ವುರುಷಾರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕದ್ದೂ ಸರ್ವವೇದಾರ್ಥಗುಣಿಂ ಬ ರತ್ನಗಳಿಗೆ ಸಮುದ್ರವೆನಿಸಿ ಮೋಕ್ಷ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕದ್ದೂ ಆಗಿದೆ (೮-೯). ನಾರದರು ಹೇಳಿದಂತೆ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಮುನಿಗಳು ರಘುನಾಥನ ಕಥೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಬರೆದರು. ಶ್ರೀರಾಮನ ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣವಾದ ಜನನ, ಅವನ ವರಾಕ್ರಮ, ಸರ್ವರಿಗೂ ಹಿತಕರವಾದ ಪ್ರವೃತ್ತಿ, ಜನಪ್ರಿಯತೆ, ತಾಳ್ಮೆ, ಶಾಂತಸ್ವಭಾವ, ಸತ್ಯಸಂಧತೆ ಮುಂತಾದ ಸದ್ಗುಣಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದರು ಶ್ರೀರಾಮನು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿಗಳೊಡನೆ ಹೋದಾಗ ಪ್ರಸ್ತುತವಾದ ಅನೇಕ ವಿಚಿತ್ರಕಥೆಗಳನ್ನೂ ಶಿವಧನುರ್ಭಂಗ

ರಾಮರಾಮನಿವಾದಂ ಚ ಗುಣಾನ್ ದಾಶರಥೇಸ್ತಥಾ |
ತಥಾ ರಾಮಾಭಿಷೇಕಂ ಚ ಕೈಕೇಯ್ಯಾ ದುಷ್ಟಭಾವತಾಮ್ || ೧೨

ನಿಘಾತಂ ಚಾಭಿಷೇಕಸ್ಯ ರಾಮಸ್ಯ ಚ ವಿನಾಸನಮ್ |
ರಾಜ್ಞಃ ಶೋಕವಿಲಾಪಂ ಚ ಪರಲೋಕಸ್ಯ ಚಾಶ್ರಯಮ್ || ೧೩

ಪ್ರಕೃತೀನಾಂ ವಿಷಾದಂ ಚ ಪ್ರಕೃತೀನಾಂ ವಿಸರ್ಜನಮ್ |
ನಿಷಾದಾಧಿಪಸಂವಾದಂ ಸೂತೋಪಾನರ್ತನಂ ತಥಾ || ೧೪

ಗಂಗಾಯಾಶ್ವಾಪಿ ಸಂತಾರಂ ಭರದ್ವಾಜಸ್ಯ ದರ್ಶನಮ್ |
ಭರದ್ವಾಜಾಭ್ಯನುಜ್ಞಾನಾಚ್ಚಿತ್ರಕೂಟಸ್ಯ ದರ್ಶನಮ್ || ೧೫

ವಾಸ್ತುಕರ್ಮವಿನೇಶಂ ಚ ಭರತಾಗಮನಂ ತಥಾ |
ಪ್ರಸಾದನಂ ಚ ರಾಮಸ್ಯ ಪಿತುಶ್ಚ ಸಲಿಲಕ್ರಿಯಾಮ್ || ೧೬

ಸೀತಾ ವಿನಾಹಗಳನ್ನೂ ವರ್ಣಿಸಿದರು (೧೦-೧೧) ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೂ ವರುಶುರಾಮನಿಗೂ ಸಂಭವಿಸಿದ ವಿವಾದವನ್ನೂ ಶ್ರೀರಾಮನ ವಿನಯ ವಿಜಯಾದಿಗುಣಗಳನ್ನೂ ಅವನ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕದ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನೂ ಕೈಕೇಯಿಯ ದುಷ್ಟಸ್ವಭಾವವನ್ನೂ ವಿವರಿಸಿದರು. ಅನಂತರ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕಕ್ಕೆ ಸಂಭವಿಸಿದ ವಿಘ್ನ, ರಾಮನ ರಾಜ್ಯಭ್ರಂಶ, ದಶರಥನ ಶೋಕವಿಲಾಪಗಳು, ದಶರಥನು ಸ್ವರ್ಗಸ್ಥನಾದ ವೃತ್ತಾಂತ—ಇವುಗಳನ್ನು ಬರೆದರು (೧೨-೧೩) ಅನಂತರ ವಾಲ್ಮೀಕಿಮುನಿಗಳು ಪ್ರಜೆಗಳ ದುಃಖ, ಜೊತೆಗೆ ಬಂದ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕಳಿಸುವುದು, ಗುಹನೊಡನೆ ಸಂಭಾಷಣೆ, ಸಾರಧಿಯಾದ ಸುಮಂತ್ರನು ನಗರಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗುವುದು, ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣಸೀತೆಯರು ಗಂಗಾನದಿಯನ್ನು ದಾಟುವುದು, ಭರದ್ವಾಜರನ್ನು ಕಂಡು ಅವರ ಅನುಮತಿಯಿಂದ ಚಿತ್ರಕೂಟಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣ ಬೆಳೆಸುವುದು—ಇವುಗಳನ್ನು ಉಪವರ್ಣಿಸಿದರು (೧೪-೧೫). ರಾಘವನು ಚಿತ್ರಕೂಟದಲ್ಲಿ ಪರ್ಣಶಾಲೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡು ವಾಸ ಮಾಡುವುದನ್ನೂ ಭರತನು ಬಂದು ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಂಡ ಬಗೆಯನ್ನೂ ಸ್ವರ್ಗಸ್ಥನಾದ ದಶರಥನಿಗೆ ರಾಮನು ತರ್ಪಣಕೊಟ್ಟದನ್ನೂ

ಸಾದುಕಾಗ್ರಾಭಿಷೇಕಂ ಚ ನಂದಿಗ್ರಾಮುನಿನಾಸನಮ್ |

ದಂಡಕಾರಣ್ಯಗಮನಂ ವಿರಾಧಸ್ಯ ವಧಂ ತಥಾ || ೧೭

ದರ್ಶನಂ ಶರಭಂಗಸ್ಯ ಸುತೀಕ್ಷ್ಣೇನ ಸಮಾಗಮಮ್ |

ಅನಸೂಯಾಸಹಾಸ್ಯಾಂ ಚ ಅಂಗರಾಗಸ್ಯ ಚಾರ್ಪಣಮ್ || ೧೮

ದರ್ಶನಂ ಚಾಪ್ಯಗಸ್ಯಸ್ಯ ಧನುಷೋ ಗ್ರಹಣಂ ತಥಾ |

ಶೂರ್ಪಣಖ್ಯಾಶ್ಚ ಸಂವಾದಂ ವಿರೂಪಕರಣಂ ತಥಾ || ೧೯

ವಧಂ ಖರತ್ರಿಶಿರಸೋರುತ್ಥಾನಂ ರಾವಣಸ್ಯ ಚ |

ಮಾರೀಚಸ್ಯ ವಧಂ ಚೈವ ನೈದೇಹ್ಯಾ ಹರಣಂ ತಥಾ || ೨೦

ರಾಘವಸ್ಯ ವಿಲಾಪಂ ಚ ಗೃಧ್ರರಾಜನಿಬರ್ಹಣಮ್ |

ಕಬಂಧದರ್ಶನಂ ಚೈವ ಪಂಪಾಯಾಶ್ಚಾಪಿ ದರ್ಶನಮ್ || ೨೧

ಶಬರೀದರ್ಶನಂ ಚೈವ ಹನುಮದ್ದರ್ಶನಂ ತಥಾ |

ವಿಲಾಪಂ ಚೈವ ಪಂಪಾಯಾಂ ರಾಘವಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ || ೨೨

ನರ್ಣಸಿ ಹೇಳಿದರು. ಆಮೇಲೆ ಭರತನು ಶ್ರೀರಾಮನ ವಾದುಕೆಗಳಿಗೆ ಮಾಡಿದ ಅಭಿಷೇಕ ಮತ್ತು ನಂದಿಗ್ರಾಮ ವಾಸ—ಇವುಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿ, ಶ್ರೀರಾಮನು ದಂಡಕಾರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ವಿರಾಧನನ್ನು ವಧಿಸಿದ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದರು (೧೭-೧೮) ಶರಭಂಗ ಮತ್ತು ಸುತೀಕ್ಷ್ಣ ಮುನಿಗಳ ದರ್ಶನ, ಸೀತೆಯು ಅನಸೂಯೆಯೊಡನೆ ಸಂಭಾಷಿಸಿದ ವೃತ್ತಾಂತ, ಅನಸೂಯೆಯು ಸೀತೆಗೆ ಚಂದನಾದಿಯಾದ ಅಂಗರಾಗವನ್ನು ಕೊಟ್ಟದ್ದು, ಅಗಸ್ಯರ ದರ್ಶನ, ಅವರು ಕೊಟ್ಟ ಧನುಸ್ಸನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದು—ಇವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಅನಂತರ ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು ಆಮೇಲೆ ಶೂರ್ಪಣಖೆಯೊಡನೆ ಸಂವಾದ, ಅವಳನ್ನು ವಿಕಾರಗೊಳಿಸಿದ ಬಗೆ, ಖರತ್ರಿಶಿರರ ಸಂಹಾರ, ರಾವಣನು ಲಂಕೆಯಿಂದ ಹೊರಡುವ ಸಂದರ್ಭ, ಮಾರೀಚನ ವಧೆ, ಸೀತಾವಹಾರಗಳು ಚಿತ್ರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು (೧೯-೨೦) ಅನಂತರ ಶ್ರೀರಾಮನ ವಿಲಾಪ, ರಾವಣನಿಂದ ಜಟಾಯುವಿನ ಸಂಹಾರ, ಕಬಂಧ ದರ್ಶನ, ಶಬರೀ ದರ್ಶನ, ಅವಳು ಅರ್ಪಿಸಿದ ಫಲಮೂಲಗಳ ಸ್ವೀಕಾರ, ವಂಚನರೋಗಮನ, ಅದರ ತೀರದಲ್ಲ

ಋಷ್ಯಮೂಕಸ್ಯ ಗಮನಂ ಸುಗ್ರೀವೇಣ ಸಮಾಗಮಮ್ |
 ಪ್ರತ್ಯಯೋತ್ಪಾದನಂ ಸಖ್ಯಂ ವಾಲಿಸುಗ್ರೀವನಿಗ್ರಹಮ್ || ೨೩
 ವಾಲಿಪ್ರಮಥನಂ ಚೈವ ಸುಗ್ರೀವಪ್ರತಿಸಾದನಮ್ |
 ತಾರಾವಿಲಾಪಂ ಸಮಯಂ ವರ್ಷರಾತ್ರನಿನಾಸನಮ್ || ೨೪
 ಕೋಪಂ ರಾಘವಸಿಂಹಸ್ಯ ಬಲಾನಾಮುಪಸಂಗ್ರಹಮ್ |
 ದಿಶಃ ಪ್ರಸ್ಥಾಪನಂ ಚೈವ ಪೃಥಿವ್ಯಾಶ್ಚ ನಿವೇದನಮ್ || ೨೫
 ಅಂಗುಲೀಯಕದಾನಂ ಚ ಋಕ್ಷಸ್ಯ ಬಿಲದರ್ಶನಮ್ |
 ಪ್ರಾಯೋಪವೇಶನಂ ಚಾಪಿ ಸಂಪಾತೇಶ್ಚೈವ ದರ್ಶನಮ್ || ೨೬
 ಪರ್ವತಾರೋಹಣಂ ಚೈವ ಸಾಗರಸ್ಯ ಚ ಲಂಘನಮ್ |
 ಸಮುದ್ರವಚನಾಚ್ಚೈವ ಮೈನಾಕಸ್ಯಾಪಿ ದರ್ಶನಮ್ || ೨೭
 ರಾಕ್ಷಸೀತರ್ಜನಂ ಚೈವ ಛಾಯಾಗ್ರಾಹಸ್ಯ ದರ್ಶನಮ್ |
 ಸಿಂಹಿಕಾಯಾಶ್ಚ ನಿಧನಂ ಲಂಕಾಮಲಯದರ್ಶನಮ್ || ೨೮

ಶ್ರೀರಾಮನ ಶೋಕ, ಹನುಮಂತನ ದರ್ಶನ—ಇವು ವಿವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು (೨೧-೨೨). ಆಮೇಲೆ ಶ್ರೀರಾಮನು ಋಷ್ಯಮೂಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಸುಗ್ರೀವನೊಡನೆ ಸೇರಿ ಅವನಿಗೆ ತನ್ನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದ ವಿಷಯ, ತಾರಾವಿಲಾಪ, ಮಳೆಗಾಲ ಕಳೆದಮೇಲೆ ಸೀತೆಯನ್ನು ಹುಡುಕಬೇಕೆಂಬ ನಿರ್ಣಯ, ಮಳೆಗಾಲವನ್ನು ಕಳೆದುದು, ಆಗಲೂ ಸುಗ್ರೀವನು ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಬರದೇ ಇದ್ದುದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಉಂಟಾದ ಕ್ರೋಧ, ಸುಗ್ರೀವನು ವಾನರಬಲವನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ವಾನರರಿಗೆ ಭೂಮಂಡಲದ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಹೇಳಿ ದಿಕ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಕಳಿಸುವುದು—ಇವುಗಳನ್ನು ವಾಲ್ಮೀಕಿಮುನಿಗಳು ವರ್ಣಿಸಿದರು (೨೩-೨೫). ಶ್ರೀರಾಮನು ಹನುಮಂತನಿಗೆ ಅಂಗುಲೀಯಕವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು, ಸ್ವಯಂಪ್ರಭಾಗುಹೆಗೆ ಕಪಿಗಳು ಹೋದದ್ದು, ಕಪಿಗಳ ಪ್ರಾಯೋಪವೇಶ, ಸಂಪಾತಿ ದರ್ಶನ, ಹನುಮಂತನು ಮಹೇಂದ್ರಪರ್ವತವನ್ನು ಆರೋಹಿಸಿ ಸಮುದ್ರಲಂಘನ ಮಾಡಿದುದು, ಸಮುದ್ರರಾಜನ ಮಾತಿನಂತೆ ಮೈನಾಕನು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡುದು—ಇವುಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿ ಹೇಳಿದರು (೨೬-೨೭). ಅನಂತರ ಸುರಸೆಯು ಹನುಮಂತನನ್ನು ಗದರಿಸಿದ ವೃತ್ತಾಂತ, ಸಿಂಹಿಕೆಯ

ರಾತ್ರೌ ಲಂಕಾಪ್ರವೇಶಂ ಚ ಏಕಸ್ಯಾಥ ವಿಚಿಂತನಮ್ |
 ಅಪಾನಭೂಮಿಗಮನಮವರೋಧಸ್ಯ ದರ್ಶನಮ್ || ೨೯
 ದರ್ಶನಂ ರಾವಣಸ್ಯಾಪಿ ಪುಷ್ಪಕಸ್ಯ ಚ ದರ್ಶನಮ್ |
 ಅಶೋಕವನಿಕಾಯಾನಂ ಸೀತಾಯಾಶ್ಚಾಪಿ ದರ್ಶನಮ್ || ೩೦
 ಅಭಿಜ್ಞಾನಪ್ರದಾನಂ ಚ ಸೀತಾಯಾಶ್ಚಾಭಿಭಾಷಣಮ್ |
 ರಾಕ್ಷಸೀತರ್ಜನಂ ಚೈವ ತ್ರಿಜಟಾಸ್ವಪ್ನದರ್ಶನಮ್ || ೩೧
 ಮಣಿಪ್ರದಾನಂ ಸೀತಾಯಾ ವೃಕ್ಷಭಂಗಂ ತಥೈವ ಚ |
 ರಾಕ್ಷಸೀವಿದ್ರವಂ ಚೈವ ಕಿಂಕರಾಣಾಂ ನಿಬರ್ಹಣಮ್ || ೩೨
 ಗ್ರಹಣಂ ವಾಯುಸೂನೋಶ್ಚ ಲಂಕಾದಾಹಾಭಿಗರ್ಜನಮ್ |
 ಪ್ರತಿಪ್ಲವನಮೇವಾಥ ಮಧೂನಾಂ ಹರಣಂ ತಥಾ || ೩೩
 ರಾಘವಾಶ್ವಾಸನಂ ಚೈವ ಮಣಿನಿರ್ಯಾತನಂ ತಥಾ |
 ಸಂಗಮಂ ಚ ಸಮುದ್ರೇಣ ಸಲಸೀತೋಶ್ಚ ಬಂಧನಮ್ || ೩೪

ದರ್ಶನ, ಅವಳ ಸಂಹಾರ, ಹನುಮಂತನು ಲಂಕಾನಗರದ ವರ್ವತ
 ಭಾಗವನ್ನು ನೋಡಿದುದು, ಲಂಕಾ ಪ್ರವೇಶ, ಹನುಮಂತನ ಚಿಂತೆ,
 ಸೀತಾಸ್ತೇಷಣಕ್ಕಾಗಿ ರಾವಣನ ಪಾನಭೂಮಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಂತಃಪುರವನ್ನು
 ಶೋಧಿಸಿದ ಸಂಗತಿಗಳು ಚಿತ್ರಿತವಾದವು (೨೮-೨೯) ಹನುಮಂತನು
 ರಾವಣನನ್ನು ಕಂಡು, ಪುಷ್ಪಕದಲ್ಲ ಹುಡುಕಿ, ಅಶೋಕವನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ,
 ಸೀತೆಯ ದರ್ಶನಮಾಡಿ, ಅಂಗುಲೀಯಕವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅವಳೊಡನೆ
 ಸಂಭಾಷಿಸಿದ ವೃತ್ತಗಳೂ ರಾಕ್ಷಸಿಯರು ಸೀತೆಯನ್ನು ಹೆದರಿಸಿದಾಗ
 ತ್ರಿಜಟೆಯು ತನ್ನ ಸ್ವಪ್ನವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಹೇಳಿದ ವಿಚಾರವೂ ಅನೇಲೆ
 ನಿವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು (೩೦-೩೧). ಸೀತೆಯು ಹನುಮಂತನಿಗೆ ಚೂಡಾಮಣಿ
 ಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು, ಅಶೋಕವನದ ವೃಕ್ಷಗಳನ್ನು ಹನುಮಂತನು ನಾಶ
 ಗೊಳಿಸಿದ್ದು, ರಾಕ್ಷಸಿಯರು ಓಡಿಹೋಗಲಾಗಿ ಕಿಂಕರರಂಬ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು
 ಸವಿಡಿದಿದ್ದು, ಹನುಮಂತನು ಸೆರೆಸಿಕ್ಕಿದ್ದು, ಲಂಕಾದಹನದಿಂದಾದ ರಾಕ್ಷಸರ
 ಒಡಹಾಕಾರ, ಹನುಮಂತನು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಪುನಃ ಲಂಘಿಸಿ ಹಿಂದೆ ಬಂದದ್ದು,
 ಮಧುವನದ ಸೂರೆ—ಇವುಗಳು ನಿವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು (೩೨-೩೩). ಅನೇಲೆ
 ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸಿ ಅವನಿಗೆ ಹನುಮಂತನಿಂದ ಚೂಡಾಮಣಿ

ಪ್ರತಾರಂ ಚ ಸಮುದ್ರಸ್ಯ ರಾತ್ರೌ ಲಂಕಾನರೋಧನಮ್ |
 ವಿಭೀಷಣೇನ ಸಂಸರ್ಗಂ ವಧೋಪಾಯನಿವೇದನಮ್ || ೩೫
 ಕುಂಭಕರ್ಣಸ್ಯ ನಿಧನಂ ಮೇಘನಾದನಿಬರ್ಹಣಮ್ |
 ರಾನಣಸ್ಯ ನಿನಾಶಂ ಚ ಸೀತಾವಾಪ್ತಿಮರೇಃ ಪುರೇ || ೩೬
 ವಿಭೀಷಣಾಭಿಷೇಕಂ ಚ ಪುಷ್ಪಕಸ್ಯ ನಿವೇದನಮ್ |
 ಅಯೋಧ್ಯಾಯಾಶ್ಚ ಗಮನಂ ಭರತೇನ ಸಮಾಗಮಮ್ || ೩೭
 ರಾಮಾಭಿಷೇಕಾಭ್ಯುದಯಂ ಸರ್ವಸೈನ್ಯವಿಸರ್ಜನಮ್ |
 ಸ್ವರಾಜ್ಯರಂಜನಂ ಚೈವ ವೈದೇಹ್ಯಾಶ್ಚ ವಿಸರ್ಜನಮ್ || ೩೮
 ಅನಾಗತಂ ಚ ಯತ್ಕಿಂಚಿದ್ರಾಮಸ್ಯ ವಸುಧಾತಲೇ |
 ತಚ್ಚ ಕಾರೋತ್ತರೇ ಕಾವ್ಯೇ ವಾಲ್ಮೀಕಿರ್ಭಗವಾನ್ಯಸಿಃ || ೩೯

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ತೃತೀಯಃ ಸರ್ಗಃ

ಪ್ರದಾನ, ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಪ್ರಯಾಣ, ನಲಿನಿಂದ ನೇತುಬಂಧನ, ಸಮುದ್ರವನ್ನು ದಾಟಿ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಲಂಕಾನಗರದ ಮುತ್ತಿಗೆ, ವಿಭೀಷಣ ನೊಡನೆ ಸಮಾಗಮ, ಇಂದ್ರಜಿತ್ತು ಮುಂತಾದವರ ವಧೋಪಾಯಕಥನ, ಕುಂಭಕರ್ಣ ಮತ್ತು ಇಂದ್ರಜಿತ್ತುಗಳ ಸಂಹಾರ, ರಾನಣನ ವಧೆ, ಇವು ಗಳಾದಮೇಲೆ ಸೀತೆಯ ಪ್ರಾಪ್ತಿ—ಇವು ವಿವೃತವಾದವು (೩೪-೩೬). ಅನಂತರ ಲಂಕೆಯಲ್ಲಿ ವಿಭೀಷಣನಿಗೆ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ, ಪುಷ್ಪಕವಿಮಾನದ ಸಮರ್ಪಣೆ, ಶ್ರೀರಾಮನು ಅಯೋಧ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹೊರಟು ಭರದ್ವಾಜ ರನ್ನು ಸಂದರ್ಶನ ಮಾಡಿದ ಕಥೆ—ಇವು ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು (೩೭). ಅನಂತರ ಹನುಮಂತನನ್ನು ಕಳಿಸಲು ಅವನು ಭರತನನ್ನು ಕಂಡದ್ದು, ಶ್ರೀರಾಮನ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ, ಸಕಲ ವಾನರಸೇನೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿ ಶ್ರೀರಾಮನು ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡುತ್ತ ಪ್ರಜಾರಂಜನೆ ಮಾಡಿದ ವಿಧಾನ— ಇವುಗಳನ್ನು ವಾಲ್ಮೀಕಿಮುನಿಗಳು ವರ್ಣಿಸಿದರು (೩೮). ಆಮೇಲೆ ಉತ್ತರ ಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಸೀತಾವರಿತ್ಯಾಗವನ್ನೂ ಮುಂದೆ ರಾಮನು ನಡೆಸಲಿರುವ ಅಶ್ವಮೇಧಾದಿ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನೂ ಭಗವಾನ್ ವಾಲ್ಮೀಕಿಮುನಿಗಳು ವರ್ಣಿಸಿದರು (೩೯).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಸರ್ಗ

ಚತುರ್ಥಃ ಸರ್ಗಃ

ಅನುಕ್ರಮಣಿಕಾ

ಪ್ರಾಪ್ತರಾಜಸ್ಯ ರಾಮಸ್ಯ ವಾಲ್ಮೀಕಿರ್ಭಗವಾನ್ಮುಷಿಃ |
ಚಕಾರ ಚರಿತಂ ಕೃತ್ಸ್ಯಂ ವಿಚಿತ್ರಪದಮಾತ್ಮವಾನ್ || ೧

ಚತುರ್ವಿಂಶತ್ಸಹಸ್ರಾಣಿ ಶ್ಲೋಕಾನಾಮುಕ್ತವಾನ್ಮುಷಿಃ |
ತಥಾ ಸರ್ಗಶತಾನ್ ಪಂಚ ಷಟ್ ಕಾಂಡಾನಿ ತಥೋತ್ತರಮ್ || ೨

ಕೃತ್ವಾಪಿ ತನ್ನಹಾಪ್ರಾಜ್ಞಃ ಸಭನಿಸ್ಯಂ ಸಹೋತ್ತರಮ್ |
ಚಿಂತಯಾನಾಸ ಕೋ ನೈತತ್ ಪ್ರಯುಂಜೀಯಾದಿತಿ ಪ್ರಭುಃ ||

ತಸ್ಯ ಚಿಂತಯನಾಸ್ಯ ಮಹರ್ಷೇರ್ಭಾವಿತಾತ್ಮನಃ |
ಅಗ್ರಹೀತಾಂ ತತಃ ಸಾದೌ ಮುನಿವೇಷೌ ಕುಶೀಲವೌ || ೪

ಸರ್ಗ ೪

ಲವಕುಶರು ಶ್ರೀರಾಮನೆದುರಿಗೆ ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಹಾಡಿದುದು.

ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಅಯೋಧ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕವಾದಮೇಲೆ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಮುನಿಗಳು ವಿಸ್ಮಯಕರವಾದ ಮಧುರಪದಗಳಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮಚರಿತೆಯನ್ನು ವಿರಚಿಸಿದರು (೧). ಮೊದಲು (ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕಪರ್ಯಂತವಾಗಿ) ಆರು ಕಾಂಡಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತುನಾಲ್ಕು ಸಾವಿರ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಹೇಳಿದರು. ಅನಂತರ ಏಳನೆಯ ಉತ್ತರಕಾಂಡವನ್ನು ರಚಿಸಿದರು * (೨). ಆ ಮಹಾಪ್ರಾಜ್ಞರು (ಅಶ್ವಮೇಧಯಾಗವಾದಮೇಲೆ ನಡೆಯುವ) ಮುಂದಿನ ವೃತ್ತಾಂತಸಹಿತವಾಗಿ ಉತ್ತರಕಾಂಡವನ್ನು ವಿರಚಿಸಿ ಈ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಕಲಿತು ಯಾರು ಹಾಡಬಲ್ಲರು ಎಂದು ಆಲೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರು (೩). ಪರಿಶುದ್ಧಾತ್ಮರಾದ ವಾಲ್ಮೀಕಿಮುನಿಗಳು ಹೀಗೆ ಆಲೋಚಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಮುನಿವೇಷವನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಕುಶ, ಲವ ಎಂಬ ಕುಮಾರರು ಬಂದು ಸಾದ

* ಅನುಬಂಧವನ್ನು ನೋಡಿ.

ಕುಶೀಲನೌ ತು ಧರ್ಮಜ್ಞೌ ರಾಜಪುತ್ರೌ ಯಶಸ್ವಿನೌ |

ಭ್ರಾತರೌ ಸ್ವರಸಂಪನ್ನೌ ದದರ್ಶಾಶ್ಚ ಮನಾಸಿನೌ || ೫

ಸ ತು ಮೇಧಾವಿನೌ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ವೇದೇಷು ಪರಿನಿಷ್ಠಿತೌ |

ವೇದೋಪಬೃಂಹಣಾರ್ಥಾಯ ತಾನಗ್ರಾಹಯತ ಪ್ರಭುಃ || ೬

ಕಾವ್ಯಂ ರಾಮಾಯಣಂ ಕೃತ್ಸ್ನಂ ಸೀತಾಯಾಶ್ಚ ರಿತಂ ಮಹತ್ |

ಪೌಲಸ್ತ್ಯವಧಮಿತ್ಯೇನ ಚಕಾರ ಚರಿತವ್ರತಃ || ೭

ಪಾಠೇ ಗೇಯೇ ಚ ಮಧುರಂ ಪ್ರಮಾಣೈಸ್ತ್ರಿಭಿರನ್ವಿತಮ್ |

ಜಾತಿಭಿಃ ಸಪ್ತಭಿರ್ಬದ್ಧಂ ತಂತ್ರೀಲಯಸಮನ್ವಿತಮ್ || ೮

ರಸೈಃ ಶೃಂಗಾರ ಕರುಣ ಹಾಸ್ಯ ರೌದ್ರ ಭಯಾನಕೈಃ |

ವೀರಾದಿಭಿಶ್ಚ ಸಂಯುಕ್ತಂ ಕಾವ್ಯಮೇತದಗಾಯತಾಮ್ || ೯

ತೌ ತು ಗಾಂಧರ್ವತತ್ತ್ವಜ್ಞೌ ಮೂರ್ಛನಾಸ್ಥಾನಕೋವಿದೌ |

ಭ್ರಾತರೌ ಸ್ವರಸಂಪನ್ನೌ ವಶ್ಪಿನಾವಿನ ರೂಪಿಣೌ || ೧೦

ಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ಅಭಿವಾದನೆ ಮಾಡಿದರು (೪). ರಾಜಪುತ್ರರಾದ ಆ ಕುಶಲನರು ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರು ಅವರು ಧರ್ಮಜ್ಞರೂ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಕೀರ್ತಿವಂತರೂ ಉತ್ತಮವಾದ ಕಂಠಧ್ವನಿಯುಳ್ಳವರೂ ಆಶ್ರಮವಾಸಿಗಳೂ ಆಗಿದ್ದರು (೫). ಮೇಧಾವಿಗಳೂ ವೇದಪಾರಂಗತರೂ ಆದ ಆ ಕುಮಾರರನ್ನು ನೋಡಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿಮುನಿಗಳು ವೇದಾರ್ಥಪ್ರತಿಸಾದಕವಾದ ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಕಲಿಸಿದರು (೬). ಈ ರಾಮಾಯಣಕಾವ್ಯವಾದರೋ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನ ಸಮಗ್ರ ವೃತ್ತಾಂತದಿಂದಲೂ ಸೀತಾದೇವಿಯ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವಾದ ಚರಿತ್ರದಿಂದಲೂ ರಾವಣನ ವಧೆಯ ಸಂದರ್ಭದಿಂದಲೂ ಉತ್ತಮವಾದ ಕಾವ್ಯವೆನಿಸಿದೆ (೭). ಇದು ಓದುವುದಕ್ಕೂ ಹಾಡುವುದಕ್ಕೂ ಮಧುರವಾಗಿದೆ. ದ್ರುತ, ಮಧ್ಯಮ, ವಿಲಂಬಿತಗಳೆಂಬ ಮೂರು ವೃತ್ತಿಗಳಿಂದ ಷಡ್ವಾದಿ ಸಪ್ತಸ್ವರಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಡಲು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ವೀಣೆಯಲ್ಲಿ ಲಯವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ನುಡಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಶೃಂಗಾರ, ವೀರ, ಕರುಣ, ಅದ್ಭುತ, ಹಾಸ್ಯ, ಭಯಾನಕ, ಬೀಭತ್ಸ, ರೌದ್ರ, ಶಾಂತಗಳೆಂಬ ನವರಸಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದೆ. ಇಂಥ ಈ ರಾಮಾಯಣ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಆ ಕುಮಾರರು ಕಲಿತು ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದರು (೮-೯). ಆ ಲವಕುಶರು ಸಂಗೀತ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ

ರೂಪಲಕ್ಷಣಸಂಪನ್ನಾ ನುಧುರಸ್ವರಭಾಷಿಣೌ |

ಬಿಂಬಾದಿನೋತ್ತಿತೌ ಬಿಂಬೌ ರಾನುದೇಹಾತ್ಮಥಾಪರೌ || ೧೦

ತೌ ರಾಜಪುತ್ರೌ ಕಾರ್ತೇಸ್ಸ್ಯೇನ ಧರ್ಮ್ಯನಾಖ್ಯಾನಮುತ್ತಮಮ್ |

ನಾಚೋ ವಿಧೇಯಂ ತತ್ ಸರ್ವಂ ಕೃತ್ವಾ ಕಾನ್ಯನುನಿಂದಿತೌ || ೧೧

ಋಷೀಣಾಂ ಚ ದ್ವಿಜಾತೀನಾಂ ಸಾಧೂನಾಂ ಚ ಸಮಾಗಮೇ |

ಯಥೋಪದೇಶಂ ತತ್ತ್ವಜ್ಞೌ ಜಗತುಸ್ತೌ ಸಮಾಹಿತೌ || ೧೨

ಮಹಾತ್ಮನೌ ಮಹಾಭಾಗೌ ಸರ್ವಲಕ್ಷಣಲಕ್ಷಿತೌ |

ತೌ ಕದಾಚಿತ್ ಸಮೇತಾನಾನ್ಯುಷೀಣಾಂ ಭಾವಿತಾತ್ಮನಾಮ್ || ೧೩

ಆಸೀನಾನಾಂ ಸಮೀಪಸ್ಥಾದಿದಂ ಕಾನ್ಯನುಗಾಯತಾಮ್ |

ತಚ್ಛ್ರುತ್ವಾ ಮುನಯಃ ಸರ್ವೇ ಬಾಷ್ಟಪರ್ಯಾಕುಲೇಕ್ಷಣಾಃ ||

ಸಾಧುಸಾಧ್ವಿತಿ ತಾವೌಚುಃ ಪರಂ ವಿಸ್ಮಯಮಾಗತಾಃ |

ತೇ ಪ್ರೀತಮನಸಃ ಸರ್ವೇ ಮುನಯೋ ಧರ್ಮವತ್ಸಲಾಃ || ೧೪

ವಿಶಾರದರೂ ಸ್ವರೋತ್ಪತ್ತಿಸ್ಥಾನವನ್ನೂ ವಿಣಾದಿ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನೂ ಬಲ್ಲವರೂ ಉತ್ತಮವಾದ ಶಾರೀರವುಳ್ಳವರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಆ ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರು ಗಂಧರ್ವರಂತೆ ರೂಪವಂತರು. ನಾಮುದ್ರಿಕ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾದ ಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳವರು. ಇಂವಾಗಿ ಮಾತನಾಡತಕ್ಕವರು. ಶ್ರೀರಾಮನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಗಳಂತೆ ಇದ್ದರು (೧೦-೧೧). ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಗಳೂ ಗೌರವಾರ್ಹರೂ ಆದ ಆ ರಾಜಪುತ್ರರು ಈ ಧರ್ಮಕಾವ್ಯವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕಂಠವಾಠ ಮಾಡಿ ಋಷಿಗಳೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೂ ಮಹಾಜನರೂ ಸೇರಿದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ನಾವಧಾನವಾಗಿ ಗುರುಗಳು ಕಲಿಸಿದಂತೆ ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದರು (೧೨-೧೩). ಹೀಗಿರಲು ಒಂದು ನೆಲ ಮಹಾತ್ಮರಾದ ಋಷಿಗಳು ನೆರೆದಿದ್ದ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಹಾಡಿದರು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಋಷಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಆಶ್ಚರ್ಯವಟ್ಟು ಆನಂದಬಾಷ್ಪಗಳನ್ನು ಸುರಿಸುತ್ತ “ಬಹಳ ಸೊಗಸಾಗಿದೆ. ಆಹಾ! ಆಹಾ!” ಎಂದು ಕೊಂಡಾಡಿದರು (೧೪-೧೫). ಧರ್ಮವತ್ಸಲರಾದ ಆ ಋಷಿಗಳು ಕುಶಲವರನ್ನು ಪ್ರಶಂಸೆ ಮಾಡಿದರು : “ಗಾನವು ಎಷ್ಟು

ಪ್ರಶಶಂಸುಃ ಪ್ರಶಸ್ತವ್ಯಾ ಗಾಯಂತೌ ತೌ ಕುಶೀಲವೌ |
 ಅಹೋ ಗೀತಸ್ಯ ಮಾಧುರ್ಯಂ ಶ್ಲೋಕಾನಾಂ ಚ ವಿಶೇಷತಃ ||
 ಚಿರನಿರ್ವೃತ್ತಮಸ್ಯೇತತ್ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮಿವ ದರ್ಶಿತಮ್ |
 ಪ್ರವಿಶ್ಯ ತಾವೃಭೌ ಸುಷ್ಮ ತಥಾಭಾವನುಗಾಯತಾಮ್ || ೧೮
 ಸಹಿತೌ ಮಧುರಂ ರಕ್ತಂ ಸಂಪನ್ನಂ ಸ್ವರಸಂಪದಾ |
 ಏನಂ ಪ್ರಶಸ್ಯಮಾನೌ ತೈಸ್ತಪಃಶ್ಲಾಘ್ಯೈರ್ಮಹರ್ಷಿಭಿಃ || ೧೯
 ಸಂರಕ್ತತರನುತ್ಕರ್ಥಂ ಮಧುರಂ ತಾವಗಾಯತಾಮ್ |
 ಪ್ರೀತಃ ಕಶ್ಚಿನ್ಮನಿಸ್ತಾಭ್ಯಾನ್ಮುತ್ಥಿತಃ ಕಲಶಂ ದದೌ || ೨೦
 ಪ್ರಸನ್ನೋ ವಲ್ಕಲಂ ಕಶ್ಚಿದ್ವದೌ ತಾಭ್ಯಾಂ ಮಹಾಯಶಾಃ |
 ಅನ್ಯಃ ಕೃಷ್ಣಾಜಿನಂ ಪ್ರಾದಾನ್ಮೌಂಜೀಮನ್ನೋ ಮಹಾಮುನಿಃ ||
 ಕಶ್ಚಿತ್ ಕಮಂಡಲುಂ ಪ್ರಾದಾದ್ಯಜ್ಞಸೂತ್ರನುಥಾಪರಃ |
 ಔದುಂಬರೀಂ ಬೃಸೀಮನ್ನೋ ಜಪಮಾಲಾನುಥಾಪರಃ || ೨೨
 ಬೃಸೀಮನ್ಯಸ್ತದಾ ಪ್ರಾದಾತ್ ಕೌಪೀನಮಪರೋ ಮುನಿಃ |
 ತಾಭ್ಯಾಂ ದದೌ ತದಾ ಹೃಷ್ಯಃ ಕುಠಾರಮಪರೋ ಮುನಿಃ || ೨೩

ಇಂದಾಗಿದೆ! ಶ್ಲೋಕಗಳು ಎಷ್ಟು ಸುಂದರವಾಗಿವೆ! ಈ ರಾಮಚರಿತ್ರೆಯು ಬಹಳ ಹಿಂದೆ ನಡೆದಿದ್ದರೂ ಈಗ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದಂತಾಯಿತು ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಮಧುರವಾದ ಕಂಠದಿಂದ ಭಾವಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ.” (೧೬-೧೮) ಹೀಗೆ ಆ ತವಸ್ತಿಗಳು ಹೊಗಳುತ್ತಿರಲು ಕುಶಲವರು ಇನ್ನೂ ಮಧುರವಾಗಿ ಹಾಡಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಆಗ ಒಬ್ಬ ಮುನಿಯು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಎದ್ದು ಬಂದು ಕಲಶವೊಂದನ್ನು ಆ ಕುಮಾರರಿಗೆ ವಾರಿತೋಷಿಕವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟನು ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಮುನಿಯು ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ನಾರುಮಡಿಯನ್ನು ನೀಡಿದನು. ಮತ್ತೊಬ್ಬನು ಕೃಷ್ಣಾಜಿನವನ್ನೂ ಮಗದೊಬ್ಬನು ಮುಂಜೀದಾರವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟರು (೧೯-೨೧). ಹಾಗೆಯೇ ಒಬ್ಬ ಮುನಿಯು ಕಮಂಡಲುವನ್ನೂ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಮುನಿಯು ಯಜ್ಞೋವವೀತವನ್ನೂ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಮುನಿಯು ಋಷಿಗಳು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವ ಆಸನವನ್ನೂ ವಾರಿತೋಷಿಕವಾಗಿ ಅರ್ಪಿಸಿದರು. ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಮುನಿಯು ಕೌಪೀನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು (೨೨). ಒಬ್ಬ ಮುನಿಯು (ಸಮಿತ್ತನ್ನು ಒಡೆಯುವ) ಕೊಡಲಿಯನ್ನೂ ಇನ್ನೊಬ್ಬನು

ಕಾಷಾಯನುಪರೋ ವಸ್ತ್ರಂ ಚೀರಮನ್ನೋ ದದೌ ಮುನಿಃ |
 ಜಟಾಬಂಧನಮನ್ಯಸ್ತು ಕಾಷ್ಠರಜ್ಜುಂ ಮುದಾನ್ವಿತಃ || ೨೪
 ಯಜ್ಞಭಾಂಡಮೃಷಿಃ ಕಶ್ಚಿತ್ ಕಾಷ್ಠಭಾರಂ ತಥಾಪರಃ |
 ಆಯುಷ್ಯಮುಪರೇ ಪ್ರಾಹುರ್ಮುಢಾ ತತ್ರ ಮಹರ್ಷಯಃ || ೨೫
 ದದುಶ್ಚೈವ ವರಾನ್ ಸರ್ವೇ ಮುನಯಃ ಸತ್ಯವಾದಿನಃ |
 ಅಶ್ಚ ಯಮಿದನಾಖ್ಯಾನಂ ಮುನಿನಾ ಸಂಪ್ರಕೀರ್ತಿತಮ್ || ೨೬
 ಪರಂ ಕವೀನಾಮಾಧಾರಂ ಸಮಾಪ್ತಂ ಚ ಯಥಾಕ್ರಮಮ್ |
 ಅಭಿಗೀತಮಿದಂ ಗೀತಂ ಸರ್ವಗೀತೇಷು ಕೋನಿದೌ || ೨೭
 ಆಯುಷ್ಯಂ ಪುಷ್ಪಜನನಂ ಸರ್ವಶ್ರುತಿನೋಹರಮ್ |
 ಪ್ರಶಸ್ಯಮಾನೌ ಸರ್ವತ್ರ ಕದಾಚಿತ್ತತ್ರ ಗಾಯಕೌ || ೨೮
 ರಥ್ಯಾಸು ರಾಜಮಾರ್ಗೇಷು ದದರ್ಶ ಭರತಾಗ್ರಜಃ |
 ಸ್ವನೇಶ್ಚ ಚಾನೀಯ ತತೋ ಭ್ರಾತರೌ ಚ ಕುಶೀಲವೌ || ೨೯

ಕಾಷಾಯವಸ್ತ್ರವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟರು. ಆಗ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಮುನಿಯು ತನ್ನಲ್ಲಿದ್ದ ಹರಕುಬಟ್ಟೆಯನ್ನೇ ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಸಿದನು. ಒಬ್ಬ ಋಷಿಯು ಜಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಅನುಕೂಲಿಸುವ ನಾರಿನ ಹಗ್ಗವನ್ನೂ ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಯಜ್ಞಪಾತ್ರೆಯನ್ನೂ ಕೊಡಲಾಗಿ ಒಬ್ಬ ಋಷಿಯು ಸಮಿತ್ತಿನ ಕಟ್ಟನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಒಬ್ಬ ಮುನಿಯು ಅತ್ತಿಮರದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಒಂದು ಮಣೆಯನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿದನು. ಲವಕುಶರು ದೀರ್ಘಾಯುಷ್ಯರಾಗಿ ಬಾಳಲೆಂದು ಇತರ ಮುನಿಗಳು ಹರಸಿದರು. ಸತ್ಯವನ್ನೇ ನುಡಿಯತಕ್ಕ ಆ ಮುನಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಬಾಲಕರಿಗೆ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಾಗಲೆಂದು ಆಶೀರ್ವದಿಸಿದರು (೨೩-೨೫). ಅವರು “ಎಲೈ ಬಾಲಕರೆ, ನೀವು ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಣಾತರು. ವಾಲ್ಮೀಕಿಮುನಿಗಳು ಅದ್ಭುತವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಸಕಲ ಕವಿಗಳಿಗೂ ಆದರ್ಶವಾಗಿದೆ. ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ರಾಮಚರಿತ್ರೆಯು ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ನೀವು ಬಹಳ ಇಂಪಾಗಿ ಹಾಡಿದಿರಿ. ಈ ಗ್ರಂಥವು ಆಯುಷ್ಯರವೂ ಅಭ್ಯುದಯಕಾರಿಯೂ ಆದದ್ದು” ಎಂದು ಹೊಗಳಿದರು (೨೬-೨೭). ಅಯೋಧ್ಯಾನಗರದಲ್ಲಿ ಈ ಕುಮಾರರ ಕೀರ್ತಿ ಹರಡಿತು. ಬೀದಿ ಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಇವರನ್ನು ಹೊಗಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗಿರಲು ಒಂದು ದಿನ ಈ ಬಾಲಕರು ಶ್ರೀರಾಮನ

ಪೂಜಯಾನಾಸ ಪೂಜಾರ್ಹ ರಾಮಃ ಶತ್ರುನಿಬರ್ಹಣಃ |
 ಅಸೀನಃ ಕಾಂಚನೇ ದಿವ್ಯೇ ಸ ಚ ಸಿಂಹಾಸನೇ ಪ್ರಭುಃ || ೩೦
 ಉಪೋಪವಿಷ್ಟಃ ಸಚಿವೈರ್ಭಾತ್ರಭಿಶ್ಚ ಪರಂತಪಃ |
 ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತು ರೂಪಸಂಪನ್ನಾ ತಾವುಭೌ ನಿಯತಸ್ತದಾ || ೩೧
 ಉವಾಚ ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ ರಾಮಃ ಶತ್ರುಘ್ನಂ ಭರತಂ ತಥಾ |
 ಶ್ರೂಯತಾಮಿದಮಾಖ್ಯಾನಮನಯೋರ್ದೇವನರ್ಚಸೋಃ || ೩೨
 ವಿಚಿತ್ರಾರ್ಥಪದಂ ಸನ್ಮುಗ್ಧಾಯಕೌ ಸಮಚೋದಯತ್ |
 ತೌ ಚಾಪಿ ಮಧುರಂ ವ್ಯಕ್ತಂ ಸ್ವಂಚಿತಾಯತನಿಸ್ವನಮ್ || ೩೩
 ತಂತ್ರಿಲಯನದತ್ಯರ್ಥಂ ವಿಶ್ರುತಾರ್ಥಮುಗಾಯತಾಮ್ |
 ಹ್ಲಾದಯತ್ಸರ್ವಗಾತ್ರಾಣಿ ಮನಾಂಸಿ ಹೃದಯಾನಿ ಚ || ೩೪
 ಶ್ರೋತ್ರಾಶ್ರಯಸುಖಂ ಗೇಯಂ ತದ್ವಭೌ ಜನಸಂಸದಿ ||

ಇಮೌ ಮುನೀ ಸಾರ್ಥಿವಲಕ್ಷಣಾನ್ವಿತೌ

ಕುಶೀಲನೌ ಚೈವ ಮಹಾತಪಸ್ವಿನೌ |

ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಗೋಚರಿಸಿದರು ಅವನು ಇವರನ್ನು ತನ್ನ ಅರಮನೆಗೆ ಕರೆಯಿಸಿ
 ಸತ್ಕಾರ ಮಾಡಿದನು ಶ್ರೀರಾಮನು ದಿವ್ಯವಾದ ರತ್ನಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು
 ಕೊಳ್ಳಲಾಗಿ ಅಮಾತ್ಯರೂ ಭರತ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಶತ್ರುಘ್ನರೂ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ
 ಪೀಠಗಳಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡರು. ಆಗ ಶ್ರೀರಾಮನು ತನ್ನ ತಮ್ಮಂದಿ
 ರನ್ನು ಕುರಿತು “ ಈ ಬಾಲಕರು ದೇವತೆಗಳಂತೆ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.
 ಇವರು ಹಾಡುವ ಅದ್ಭುತವಾದ ಈ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿರಿ ” ಎಂದು ನುಡಿದು
 ಅದನ್ನು ಹಾಡುವಂತೆ ಲವಕುಶರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದನು (೨೮-೩೨). ಆಗ ಲವಕುಶರು
 ಶ್ರೋತೃಗಳಿಗೆ ಹಿತಕರವಾಗಿಯೂ ವೀಣೆಯ ತಂತಿಯ ನಾದದಂತೆ ಮಧುರ
 ವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಕಂಠದಿಂದ ಸುಲಭವಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗುವ ಹಾಗೆ
 ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಹಾಡಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಶ್ರೋತೃಗಳಿಗೆ
 ರೋಮಾಂಚವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಆನಂದದಿಂದ ಹಿಗ್ಗಿ ಗಾನದಲ್ಲಿ
 ತಲ್ಲೀನವಾಯಿತು. ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಆಪ್ತಾಯನವಾಯಿತು. ಗಾನವು ಸಭೆ
 ಯಲ್ಲಿದ್ದವರಿಗೆ ಶ್ರವಣಾನಂದವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತ ಹೃದಯವನ್ನು ಸೂರೆ
 ಗೊಂಡಿತು (೩೩-೩೪). ಶ್ರೀರಾಮನು ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಮುಂತಾದವರನ್ನು ಕುರಿತು

ನುನೂಪಿ ತದ್ಭೂತಿಕರಂ ಪ್ರಚಕ್ಷತೇ
ಮಹಾನುಭಾವಂ ಚರಿತಂ ನಿಬೋಧತ || ೩೫

ತತಸ್ತು ತೌ ರಾನುವಚಃಪ್ರಚೋದಿತಾ-
ನಗಾಯತಾಂ ಮಾರ್ಗವಿಧಾನಸಂಪದಾ |
ಸ ಚಾಪಿ ರಾನುಃ ಪರಿಷದ್ಗತಃ ಶನೈ-
ರ್ಬುಭೂಷಯಾ ಸಕ್ತಮನಾ ಬಭೂವ ಹ || ೩೬

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಚತುರ್ಥಃ ಸರ್ಗಃ

“ ಈ ಬಾಲಕರು ಮುನಿವೇಷಧಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ರಾಜಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಒಪ್ಪುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಮಹಾತನಸ್ತಿಗಳು. ಇವರು ಹಾಡುವ ಕಾವ್ಯವು ನನ್ನ ಚರಿತೆಯೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಇದು ಶ್ರೀಯಸ್ಕರವೆಂದೂ ಮಹಾವೈಭವಶಾಲಿಯೆಂದೂ ಹಿರಿಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಕೇಳಿರಿ ” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು (೩೫). ಶ್ರೀರಾಮನ ಪ್ರೇರಣೆಯಂತೆ ಲವಕುಶರು ಮಾರ್ಗಕ್ರಮದಿಂದ* ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನು ಕರ್ಣಾನಂದನನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೆ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾದನು (೩೬).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸರ್ಗ

* ಗಾನವು ಮಾರ್ಗ, ದೇಶ—ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧ.

ಪಂಚಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಅಯೋಧ್ಯಾವರ್ಣನಾ

ಸರ್ವಾ ಪೂರ್ವಮಿಯಂ ಯೇಷಾಮನಾಸೀತ್ ಕೃತ್ಸಾ ನಸುಂಧರಾ |
ಪ್ರಜಾಪತಿನುಸಾದಾಯ ನೈಪಾಣಾಂ ಜಯಶಾಲಿನಾಮ್ || ೧

ಯೇಷಾಂ ಸ ಸಗರೋ ನಾನು ಸಾಗರೋ ಯೇನ ಜಾನಿತಃ |
ಷಷ್ಠಿಃ ಪುತ್ರಸಹಸ್ರಾಣಿ ಯಂ ಯಾಂತಂ ಪರ್ಯವಾರಯನ್ || ೨

ಇಕ್ಷ್ವಾಕುಣಾಮಿದಂ ತೇಷಾಂ ರಾಜ್ಞಾಂ ನಂಬೇ ಮಹಾತ್ಮನಾಮ್
ಮಹದುತ್ಪನ್ನನಾಖ್ಯಾನಂ ರಾಮಾಯಣಮಿತಿ ಶ್ರುತಮ್ || ೩

ತದಿದಂ ವರ್ತಯಿಷ್ಯಾಮಿ ಸರ್ವಂ ನಿಖಿಲಮಾದಿತಃ |
ಧರ್ಮಕಾಮಾರ್ಥಸಹಿತಂ ಶ್ರೋತವ್ಯಮನಸೂಯಯಾ || ೪

ಸರ್ಗ ೫

ಅಯೋಧ್ಯಾನಗರದ ವರ್ಣನೆ.

ಈ ಸಮಸ್ತ ಭೂಮಂಡಲವನ್ನು ಮನುಚಕ್ರವರ್ತಿಯಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ ಮಹಾತ್ಮರಾದ ಇಕ್ಷ್ವಾಕುವಂಶದ ಮಹಾರಾಜರು ಅಪೂರ್ವ ವೈಭವದಿಂದ ಆಳಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ನಗರ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಅಗೆಯಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ 'ನಾಗರ' ಎಂದು ಹೆಸರು ಬರಲು ಕಾರಣ ನಾದನು. ಆತನು ಅರುವತ್ತು ಸಾವಿರ ಮಕ್ಕಳ ಪರಿವಾರದೊಡನೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಆ ಇಕ್ಷ್ವಾಕುವಂಶದ ರಾಜರ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣವೆಂದು ಪೂಜ್ಯವಾದ ಈ ಕಥಾಪ್ರಸಂಗವು ನಡೆಯಿತು (೧-೩). ಇದನ್ನು ಆದಿಯಿಂದ ಯಾವುದನ್ನೂ ಬಿಡದಂತೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಿವರಿಸುವೆನು. ಈ ರಾಮಾಯಣ ಕಾವ್ಯವು ಧರ್ಮಾರ್ಥಕಾಮಗಳೆಂಬ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕದ್ದಾಗಿದೆ. ಅಸೂಯೆಯಿಲ್ಲದೆ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ

ಕೋಸಲೋ ನಾನು ಮುದಿತಃ ಸ್ನೇತೋ ಜನಪದೋ ಮಹಾನ್ |
ನಿವಿಷ್ಟಃ ಸರಯೂತೀರೇ ಪ್ರಭೂತಧನಧಾನ್ಯನಾನ್ || ೫

ಅಯೋಧ್ಯಾ ನಾನು ನಗರೀ ತತ್ರಾಸ್ತೀಲ್ಲೋಕವಿಶ್ರುತಾ |
ಮನುನಾ ಮಾನವೇಂದ್ರೇಣ ಯಾ ಪುರೀ ನಿರ್ಮಿತಾ ಸ್ವಯಮ್ ||

ಆಯತಾ ದಶ ಚ ದ್ವೇ ಚ ಯೋಜನಾನಿ ಮಹಾಪುರೀ |
ಶ್ರೀಮತೀ ತ್ರೀಣಿ ವಿಸ್ತೀರ್ಣಾ ಸುವಿಭಕ್ತಮಹಾಪಥಾ || ೭

ರಾಜನಾಗೇಣ ಮಹತಾ ಸುವಿಭಕ್ತೇನ ಶೋಭಿತಾ |
ಮುಕ್ತಪುಷ್ಪಾವಕೀರ್ಣೇನ ಜಲಸಿಕ್ತೇನ ನಿತ್ಯಶಃ || ೮

ತಾಂ ತು ರಾಜಾ ದಶರಥೋ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವಿವರ್ಧನಃ |
ಪುರೀಮಾವಾಸಯಾಮಾಸ ದಿವಂ ದೇವಪತಿಯುಥಾ || ೯

ಕವಾಟಿತೋರಣವತೀಂ ಸುವಿಭಕ್ತಾಂತರಾಪಣಾನಾನ್ |
ಸರ್ವಯಂತ್ರಾಯುಧವತೀಮುಸಿತಾಂ ಸರ್ವಶಿಲ್ಪಿಭಿಃ || ೧೦

ಇದನ್ನು ಕೇಳಬೇಕು (೪). ಸರಯೂ ನದೀತೀರದಲ್ಲಿ ಧನಧಾನ್ಯಗಳಿಂದ ಸಮೃದ್ಧವಾದ ಕೋಸಲವೆಂಬ ವಿಶಾಲವಾದ ರಾಜ್ಯವಿದೆ ಅಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಜೆಗಳು ಉತ್ತರೋತ್ತರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತ ಆನಂದದಿಂದ ಇದ್ದರು. ಅಯೋಧ್ಯೆ ಎಂಬ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನಗರವು ಅದರ ರಾಜಧಾನಿ. ಮನುಚಕ್ರವರ್ತಿಯೇ ಆ ನಗರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದನು (೫-೬). ಆ ಮಹಾನಗರವು ಹನ್ನೆರಡು ಯೋಜನ ಉದ್ದವಾಗಿಯೂ ಮೂರು ಯೋಜನ ಅಗಲವಾಗಿಯೂ ಇತ್ತು. ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡ ರಸ್ತೆಗಳು ನಗರದಲ್ಲಿ ಹರಡಿದ್ದವು. ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾದ ರಾಜಬೀದಿಗಳನ್ನು ನಿತ್ಯವೂ ಸ್ವಚ್ಛಗೊಳಿಸಿ ನೀರನ್ನು ಚೆಮ್ಮುಕಿಸಿ ಹೂಗಳನ್ನು ಹರಡುತ್ತಿದ್ದರು (೭-೮) ದಶರಥ ಮಹಾರಾಜನು ಆ ದೊಡ್ಡ ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ಪರಿಪಾಲಿಸುತ್ತ, ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ದೇವೇಂದ್ರನಿರುವಂತೆ, ಅಯೋಧ್ಯಾನಗರದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದನು (೯). ಅಯೋಧ್ಯಾನಗರವು ಪ್ರಶಸ್ತವಾದ ದಿಡ್ಡಿಯ ಬಾಗಿಲುಗಳಿಂದಲೂ ತೋರಣಗಳಿಂದಲೂ ರಂಜಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ನಗರದೊಳಗಿದ್ದ ಅಂಗಡಿಗಳು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದವು. ಯುದ್ಧೋಪಯುಕ್ತವಾದ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಯಂತ್ರಗಳೂ ಆಯುಧಗಳೂ

ಸೂತಮಾಗಧಸಂಬಾಧಾಂ ಶ್ರೀಮತೀನುತುಲಪ್ರಭಾನ್ಮಃ |
 ಉಚ್ಚಾ ಟ್ವಾಲಧ್ವಜವತೀಂ ಶತಘ್ನೀಶತಸಂಕುಲಾನ್ಮಃ || ೧೧
 ವಧೂನಾಟಕಸಂಘೈಶ್ಚ ಸಂಯುಕ್ತಾಂ ಸರ್ವತಃ ಪುರೀನ್ಮಃ |
 ಉದ್ಯಾನಾನ್ಮನೋಜೇತಾಂ ಮಹತೀಂ ಸಾಲಮೇಖಲಾನ್ಮಃ ||
 ದುರ್ಗಗಂಭೀರಪರಿಖಾಂ ದುರ್ಗಾಮನ್ಯೈರ್ದುರಾಸದಾನ್ಮಃ |
 ನಾಜಿನಾರಣಸಂಪೂರ್ಣಾಂ ಗೋಭಿರುಷ್ಟೈಃ ಖರೈಸ್ತಥಾ || ೧೨
 ಸಾಮಂತರಾಜಸಂಘೈಶ್ಚ ಬಲಿಕರ್ಮಭಿರಾವೃತಾನ್ಮಃ |
 ನಾನಾದೇಶನಿವಾಸೈಶ್ಚ ವಣಿಗ್ಭಿರುಪಶೋಭಿತಾನ್ಮಃ || ೧೪
 ಪ್ರಾಸಾದೈ ರತ್ನವಿಕೃತ್ಯೈಃ ಸರ್ವತ್ಪೈರುಪಶೋಭಿತಾನ್ಮಃ |
 ಕೂಟಾಗಾರೈಶ್ಚ ಸಂಪೂರ್ಣಾಮಿಂದ್ರಸ್ಯೇವಾನುರಾವತೀನ್ಮಃ || ೧೫
 ಚಿತ್ರಾನುಷ್ಠಾಪದಾಕಾರಾಂ ನರನಾರೀಗಣೈರ್ಯುತಾನ್ಮಃ |
 ಸರ್ವರತ್ನಸಮಾಕೀರ್ಣಾಂ ವಿನೂನಗೃಹಶೋಭಿತಾನ್ಮಃ || ೧೬

ತುಂಬಿದ್ದವು. ನಾನಾ ಕುಶಲಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿಪುಣರಾದ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ವಾಸ
 ವಾಗಿದ್ದರು (೧೧). ಅಯೋಧ್ಯೆಯು ಸೂತಮಾಗಧರುಗಳಿಂದಲೂ ಉನ್ನತ
 ವಾದ ಉಪ್ಪರಿಗೆಯ ಮನೆಗಳಿಂದಲೂ ಶತಘ್ನಿಗಳೆಂಬ ನೂರಾರು ಆಯುಧ
 ಗಳಿಂದಲೂ ತುಂಬಿ ಅತ್ಯಂತ ರಮಣೀಯವಾಗಿ ಒಪ್ಪುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಅಲ್ಲಿ
 ಸ್ತ್ರೀಯರ ನೃತ್ಯಶಾಲೆಗಳೂ ಮಾವಿನ ತೋಪುಗಳೂ ಇದ್ದವು. ನಗರದ
 ಸುತ್ತಲೂ ವಿಶಾಲವಾದ ಪ್ರಾಕಾರವಿದ್ದಿತು (೧೧-೧೨). ಪ್ರಾಕಾರದ ಅಚೀಗೆ
 ವಿಸ್ತಾರವೂ ಅಗಾಧವೂ ಆದ ಪರಿಖೆ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಪರರಿಗೆ ನಗರದೊಳಕ್ಕೆ
 ನುಗ್ಗುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಆ ನಗರದಲ್ಲಿ ಆನೆ, ಕುದುರೆ, ಹಸು,
 ಎತ್ತು, ಒಂಟೆ, ಕತ್ತೆ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಾಕಿದ್ದರು.
 ಕಪ್ಪಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ತಂದು ದಶರಥಮಹಾರಾಜನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ
 ಸಾಮಂತರಾಜರು ಕಾದಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕಾಗಿ ನಾನಾ ದೇಶಗಳಿಂದ
 ವಣಿಜರು ಬಂದು ತುಂಬಿದ್ದರು (೧೩-೧೪). ಸರ್ವತಗಳಂತೆ ಉನ್ನತವಾದ
 ರತ್ನಖಚಿತ ಪ್ರಾಸಾದಗಳಿಂದಲೂ ಕ್ರೀಡಾಗೃಹಗಳಿಂದಲೂ ಇಂದ್ರನ
 ಅನುರಾವತಿಯಂತೆ ಅಯೋಧ್ಯೆಯು ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದಿತು. ವಿಸ್ಮಯಾನವವಾದ

ಗೃಹಗಾಢಾನುವಿಚ್ಛಿದ್ರಾಂ ಸಮಭೂಮಿನಿನೇಶಿತಾಮ್ |
 ಶಾಲಿತಂ ಡುಲಸಂಪೂರ್ಣಾಮಿಕ್ಷುಕಾಂಡರಸೋದಕಾಮ್ || ೧೭
 ದುಂದುಭೀಭಿರ್ನೃದಂಗೈಶ್ಚ ವೀಣಾಭಿಃ ಪಣಿವೈಸ್ತಥಾ |
 ನಾದಿತಾಂ ಭೃಶಮತ್ಯರ್ಥಂ ಸೃಥಿವ್ಯಾಂ ತಾನುನುತ್ತಮಾಮ್ || ೧೮
 ವಿನೂನಮಿವ ಸಿದ್ಧಾ ನಾಂ ತಪಸಾಧಿಗತಂ ದಿವಿ |
 ಸುನಿನೇಶಿತವೇಶ್ಠಾಂತಾಂ ನರೋತ್ತಮಸಮಾನ್ಯತಾಮ್ || ೧೯
 ಯೇ ಚ ಬಾಣೈರ್ನ ವಿಧ್ಯಂತಿ ವಿವಿಕ್ತಮಪರಾವರಮ್ |
 ಶಬ್ದವೇಧ್ಯಂ ಚ ವಿತತಂ ಲಘುಹಸ್ತಾ ವಿಶಾರದಾಃ || ೨೦
 ಸಿಂಹನ್ಯಾಘ್ರವರಾಹಾಣಾಂ ಮತ್ತಾನಾಂ ನರ್ದತಾಂ ವನೇ |
 ಹಂತಾರೋ ನಿಶಿತೈರ್ಬಾಣೈರ್ಬಲಾದ್ಬಾಹುಬಲೈರಪಿ || ೨೧

ಆ ನಗರವನ್ನು ವಗಡೆಯ ಮಣೆಯ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾಗಿತ್ತು ಸುಂದರ
 ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸಂಚಾರ, ನವರತ್ನಗಳ ಪ್ರಸಾರ, ಏಳು ಅಂತಸ್ತುಗಳಿರುವ
 ವಿಮಾನವೆಂಬ ಗೃಹಗಳ ಸಮುದಾಯಗಳಿಂದ ಅಯೋಧ್ಯೆಯು ಮನೋಹರ
 ವಾಗಿತ್ತು (೧೫-೧೬) ಪ್ರಜೆಗಳ ಮನೆಗಳಿಂದ ನಿಬಿಡವಾದ ಆ ನಗರವನ್ನು
 ಕೊರಕುಗಳೂ ಹಳ್ಳತಿಟ್ಟುಗಳೂ ಇಲ್ಲದ ಸಮಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾಗಿತ್ತು.
 ಶುಭ್ರವಾದ ಬಿಳಿಯ ಅಕ್ಕಿಯು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ವಟ್ಟಣ
 ದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿನ ಹಾಲಿನಂತೆ ಸಿಹಿಯಾದ ನೀರು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ದೊರಕುತ್ತಿತ್ತು
 ಯಾವಾಗಲೂ ದುಂದುಭಿ, ಮೃದಂಗ, ವೀಣೆ, ಮದ್ದಲೆ—ಮುಂತಾದ
 ವಾದ್ಯಗಳ ಮಧುರವಾದ ಧ್ವನಿಯಿಂದ ತುಂಬಿದ್ದ ಅಯೋಧ್ಯಾಪುರಿಯು
 ವೃಥಿವಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ನಗರವೆನಿಸಿತ್ತು (೧೭-೧೮) ಸಿದ್ಧವುರುಷರು
 ತಪೋಬಲದಿಂದ ಸಂಸಾದಿಸಿದ ವಿಮಾನವಂಕ್ತಿಗಳೋ ಎಂಬಂತೆ ಸಜ್ಜನರು
 ವಾಸಮಾಡುವ ಗೃಹವಂಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಅಯೋಧ್ಯೆಯು ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು.
 ಆ ನಗರವು ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರವಿಶಾರದರೂ ಮಹಾರಥರೂ ಆದ ವೀರಯೋಧರಿಂದ
 ತುಂಬಿದ್ದಿತು ಅವರು ಶತ್ರುವಾದರೂ ಏಕಾಕಿಯನ್ನೂ ಬಂಧುಬಳಗವಿಲ್ಲದ
 ಅಸಹಾಯನನ್ನೂ ಮರೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದವನನ್ನೂ ಹೆದರಿ ಓಡತಕ್ಕವನನ್ನೂ
 ಎಂದಿಗೂ ಬಾಣಗಳಿಂದ ಹೊಡೆಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ (೧೯-೨೦). ಆ ಪರಾಕ್ರಮ
 ಶಾಲಿಗಳು ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಮದೋದ್ರೇಕದಿಂದ ಗರ್ಜಿಸುತ್ತ ಸಂಚರಿಸುವ ಸಿಂಹ,

ತಾದೃಶಾನಾಂ ಸಹಸ್ರೈಸ್ತಾನುಭಿಪೂರ್ಣಾಂ ಮಹಾರಥೈಃ |
ಪುರೀನಾನಾಸಯಾನಾಸ ರಾಜಾ ದಶರಥಸ್ತದಾ ||

೨೨

ತಾನುಗ್ನಿನುದ್ಭಿರ್ಗುಣವದ್ಭಿರಾವೃತಾಂ
ದ್ವಿಜೋತ್ತಮೈರ್ವೇದಷಡಂಗಪಾರಗೈಃ |
ಸಹಸ್ರದೈಃ ಸತ್ಯರಥೈರ್ನುಹಾತ್ಮಭಿ-
ರ್ನುಹರ್ಷಿಕಲ್ಪೈರ್ಯುಷಿಭಿಶ್ಚ ಕೇವಲೈಃ ||

೨೩

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಪಂಚಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಹುಲಿ, ಕಾಡುಹಂದಿ—ಮುಂತಾದ ಕ್ರೂರಜಂತುಗಳನ್ನು ಹರಿತವಾದ ಆಯುಧಗಳಿಂದ ಸಂಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಸಮಯಬಂದರೆ ಮಲ್ಲಯುಧದಿಂದಲೇ ಕೊಂದು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು (೨೧-೨೨). ಆ ನಗರದಲ್ಲಿ ಅಹಿತಾಗ್ನಿಗಳೂ ಶಮದಮಾದಿ ಗುಣಶಾಲಿಗಳೂ ವೇದವೇದಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ನಾರಂಗತರೂ ದಾನಶೀಲರೂ ಸತ್ಯಸಂಧರೂ ಅದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಶ್ರೇಷ್ಠರೂ ಋಷಿಗಳೂ ಮಹರ್ಷಿಗಳೂ ವಾಸವಾಗಿದ್ದರು. ಅಂಥ ಅಯೋಧ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ದಶರಥಮಹಾರಾಜನು ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು (೨೩)

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಐದನೆಯ ಸರ್ಗ

ಷಷ್ಠಃ ಸರ್ಗಃ

ರಾಜನರ್ಜನಾ

ತಸ್ಯಾಂ ಪುರ್ಯಾನುಯೋಧ್ಯಾಯಾಂ ವೇದವಿತ್ ಸರ್ವಸಂಗ್ರಹಃ |
ದೀರ್ಘದರ್ಶೀ ಮಹಾತೇಜಾಃ ಪೌರಜಾನಪದಪ್ರಿಯಃ || ೧

ಇಕ್ಷ್ವಾಕೂಣಾನುತಿರಥೋ ಯಜ್ಞಾ ಧರ್ಮರತೋ ವಶೀ |
ಮಹರ್ಷಿಕಲ್ಪೋ ರಾಜರ್ಷಿಸ್ತ್ರಿಷು ಲೋಕೇಷು ವಿಶ್ರುತಃ || ೨

ಬಲನಾನ್ನಿಹತಾಮಿತ್ರೋ ಮಿತ್ರನಾನ್ ವಿಜಿತೇಂದ್ರಿಯಃ |
ಧನೈಶ್ಚ ಸಂಚಯೈಶ್ಚಾನ್ಯೈಃ ಶಕ್ರವೈಶ್ಚವಣೋಪಮಃ || ೩

ಯಥಾ ಮನುರ್ಮಹಾತೇಜಾ ಲೋಕಸ್ಯ ಪರಿರಕ್ಷಿತಾ |
ತಥಾ ದಶರಥೋ ರಾಜಾ ವಸನ್ ಜಗದಪಾಲಯತ್ || ೪

ಸರ್ಗ ೬

ದಶರಥನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜೆಗಳ ವರ್ತನೆ

ಆ ದಶರಥಮಹಾರಾಜನು ವೇದವೇದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲವನೂ
ವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನೂ ಶೂರರನ್ನೂ ಸಂಗ್ರಹಿಸತಕ್ಕ ಸ್ವಭಾವದವನೂ ದೀರ್ಘ
ದರ್ಶಿಯೂ ತೇಜಸ್ವಿಯೂ ಸಕಲ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರನೂ ಆಗಿದ್ದನು.
ಅವನು ಅತಿರಥ * ; ಯಜ್ಞ ಯಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕವನು ; ಧರ್ಮಶೀಲ ;
ಸರ್ವವನ್ನೂ ತನ್ನ ಸ್ವಾರ್ಥಿನದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡವನು ; ಅವನು ಮಹರ್ಷಿ
ಗಳಿಗೆ ಸಮಾನನಾದ ಒಬ್ಬ ರಾಜರ್ಷಿ ; ಮೂರು ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ
ಪ್ರಸಿದ್ಧನು (೧-೨). ದಶರಥನ ಬಳಿ ಚತುರಂಗ ಸೇನೆಯಿತ್ತು. ಅವನು
ಶತ್ರುನಿಗ್ರಹವನ್ನೂ ಮಿತ್ರಸಂಗ್ರಹವನ್ನೂ ಮಾಡತಕ್ಕವನು. ದೇವೇಂದ್ರ
ನಂತೆಯೂ ಕುಬೇರನಂತೆಯೂ ಅವನು ಧನಕನಕಸಮೃದ್ಧಿಯುಳ್ಳವನಾದರೂ
ಜಿತೇಂದ್ರಿಯ. ಹಿಂದೆ ಮಹಾತೇಜಸ್ವಿಯಾದ ಮನುಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಹೇಗೆ
ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಧರ್ಮದಿಂದ ವಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದನೋ ಹಾಗೆ ದಶರಥನು ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು

* ಹತ್ತು ಸಾವಿರ ಮಹಾರಥರೊಡನೆ ಏಕಾಕಿಯಾಗಿ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಬಲ್ಲವನು.

ತೇನ ಸತ್ಯಾಭಿಸಂಧೇನ ತ್ರಿವರ್ಗಮನುತಿಷ್ಠತಾ |

ಪಾಲಿತಾ ಸಾ ಪುರೀ ಶ್ರೇಷ್ಠಾ ಇಂದ್ರೇಣೇನಾಮುರಾವತೀ || ೫

ತಸ್ಮಿನ್ ಪುರನರೇ ಹೃಷ್ಟಾ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾನೋ ಬಹುಶ್ರುತಾಃ |

ನರಾಸ್ತುಷ್ಟಾ ಧನ್ಯೈಃ ಸ್ವೈಃ ಸ್ವೈರಲುಬ್ಧಾಃ ಸತ್ಯವಾದಿನಃ || ೬

ನಾಲ್ಪಸಂನಿಚಯಃ ಕಶ್ಚಿದಾಸೀತ್ತಸ್ಮಿನ್ ಪುರೋತ್ತಮೇ |

ಕುಟುಂಬೀ ಯೋ ಹ್ಯಸಿದ್ಧಾರ್ಥೋಽಗನಾಶ್ವಧನಧಾನ್ಯವಾನ್ || ೭

ಕಾಮೀ ವಾ ನ ಕದರ್ಯೋ ವಾ ನೃಶಂಕಃ ಪುರುಷಃ ಕ್ಷಚಿತ್ |

ದ್ರಷ್ಟುಂ ಶಕ್ಯಮಯೋಧ್ಯಾಯಾಂ ನಾವಿದ್ವಾನ್ ಚ ನಾಸ್ತಿಕಃ || ೮

ಸರ್ವೇ ನರಾಶ್ಚ ನಾರ್ಯಶ್ಚ ಧರ್ಮಶೀಲಾಃ ಸುಸಂಯತಾಃ |

ಉದಿತಾಃ ಶೀಲವೃತ್ತಾಭ್ಯಾಂ ಮಹರ್ಷಯ ಇವಾಮುಲಾಃ || ೯

ನಾಕುಂಡಲೀ ನಾಮಕುಟೀ ನಾಸ್ರಗ್ವೀ ನಾಲ್ಪಭೋಗವಾನ್ |

ನಾಮೃಷ್ಟೋ ನಾನುಲಿಪ್ತಾಂಗೋ ನಾಸುಗಂಧಶ್ಚ ವಿದ್ಯತೇ || ೧೦

ಪಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದನು (೩-೪) ಸತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಧರ್ಮಾರ್ಥಕಾಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಿರತನಾದ ಆ ದಶರಥನು, ಇಂದ್ರನು ಅಮರಾವತಿಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವಂತೆ ಅಯೋಧ್ಯೆಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದನು (೫) ಆ ನಗರದಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಜೆಗಳು ಧರ್ಮಾತ್ಮರೂ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಸತ್ಯವಾದಿಗಳೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಅವರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಧನದಿಂದ ತೃಪ್ತರಾಗಿದ್ದರೇ ಹೊರತು ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಧನಕ್ಕೆ ಆಸೆಪಟ್ಟವರಲ್ಲ ಸ್ವಲ್ಪಮಾತ್ರವೇ ಹಣಕಾಸುಳ್ಳ ಯಾವ ಗೃಹಸ್ಥನೂ ಅಲ್ಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟಾರ್ಥವು ಸಿದ್ಧಿಸದೆ ಆಶಾಭಂಗಹೊಂದಿದವನಾಗಲಿ, ಹಸು ಕುದುರೆ ಧನ ಧಾನ್ಯಗಳು ಇಲ್ಲದವನಾಗಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಕಾಮುಕನಾಗಲಿ, ಜಿಪುಣನಾಗಲಿ, ಕ್ರೂರಿಯಾಗಲಿ, ವಿದ್ಯಾವಿಹೀನನಾಗಲಿ ಅಥವಾ ನಾಸ್ತಿಕನಾಗಲಿ—ಹುಡುಕಿದರೂ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಸಿಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ (೬-೮). ಎಲ್ಲ ಸ್ತ್ರೀವುರುಷರೂ ಧರ್ಮಶೀಲರೂ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೊಂಡವರೂ ಸೌಜನ್ಯ ಸದಾಚಾರಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಸಂತೋಷವಡತಕ್ಕವರೂ ಮುನಿಗಳಂತೆ ಪರಿಶುದ್ಧಹೃದಯರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಕುಂಡಲಗಳಿದ್ದವು. ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಶಿರೋಭೂಷಣ, ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಹಾರಗಳಿದ್ದವು.

ನಾಮೃಷ್ಟಭೋಜೀ ನಾದಾತಾ ನಾಪ್ಯನಂಗದನಿಷ್ಕೃತ್ಯಾಕ್ |
 ನಾಹಸ್ತಾಭರಣೋ ವಾಪಿ ದೃಶ್ಯತೇ ನಾಪ್ಯನಾತ್ಮನಾನ್ || ೧೧
 ನಾನಾಹಿತಾಗ್ನಿನಾರ್ಯಜ್ಞಾ ನ ಹ್ನುದ್ವೋ ವಾ ನ ತಸ್ಕರಃ |
 ಕಶ್ಚಿದಾಸೀದಯೋಧ್ಯಾಯಾಂ ನ ಚಾವೃತ್ತೋ ನ ಸಂಕರಃ || ೧೨
 ಸ್ವಕರ್ಮನಿರತಾ ನಿತ್ಯಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾ ವಿಜಿತೇಂದ್ರಿಯಾಃ |
 ದಾನಾಧ್ಯಯನಶೀಲಾಶ್ಚ ಸಂಯತಾಶ್ಚ ಪ್ರತಿಗ್ರಹೇ || ೧೩
 ನ ನಾಸ್ತಿಕೋ ನಾನ್ಯತಕೋ ನ ಕಶ್ಚಿದಬಹುಶ್ರುತಃ |
 ನಾಸೂಯಕೋ ನ ಚಾಶಕ್ತೋ ನಾನಿದ್ವಾನ್ ವಿದ್ಯತೇ ತದಾ ||
 ನಾಷಡಂಗವಿದತ್ತಾಸ್ತಿ ನಾವ್ರತೋ ನಾಸಹಸ್ರದಃ |
 ನ ದೀನಃ ಕ್ಷಿಪ್ತಚಿತ್ತೋ ವಾ ವ್ಯಥಿತೋ ವಾಪಿ ಕಶ್ಚ ನ || ೧೪

ಅಲ್ಪಭೋಗವನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಅನುಭವಿಸತಕ್ಕವರು ಅಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿ
 ಯೋಬ್ಬರೂ ನ್ನಾನಮಾಡಿ ಶುಭ್ರವಾದ ಉಡಿಗೆಯನ್ನು ಉಡುತ್ತಿದ್ದರು.
 ವ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಚಂದನಾದಿ ಸುಗಂಧದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಲೇಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು
 (೯-೧೦). ಆ ನಗರದಲ್ಲಿ ದಿನವೂ ಮೃಷ್ಟಾನ್ನಭೋಜನ ಮಾಡದೆ ಇರತಕ್ಕವ
 ನಾಗಲಿ, ದಾನ ಮಾಡದಿರುವವನಾಗಲಿ, ಸುವರ್ಣನಿರ್ಮಿತವಾದ ಬಾಹು
 ಭೂಷಣವನ್ನೂ ಉರೋಭೂಷಣವನ್ನೂ ಹಸ್ತಾಭರಣವನ್ನೂ ಧರಿಸದೆ
 ಇರುವವನಾಗಲಿ ಮನೋಜಯವಿಲ್ಲದವನಾಗಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲ (೧೧). ಆಹಿತಾಗ್ನಿ
 ಯಲ್ಲದವನೂ ಯಜ್ಞಮಾಡದಿರುವವನೂ ಅಲ್ಪಸ್ವಭಾವದವನೂ ಕಳ್ಳನೂ
 ಜಾತಿಸಾಂಕರ್ಯಮಾಡತಕ್ಕವನೂ ಅಲ್ಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅಯೋಧ್ಯೆಯಲ್ಲಿ
 ವಾಸವಾಗಿದ್ದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ನಿತ್ಯವೂ ತಮ್ಮ ಅನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ನಿರತರೂ
 ಜಿತೇಂದ್ರಿಯರೂ ದಾನ ಅಧ್ಯಯನಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಅವರು
 ವ್ರತಿಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆಗೆಯತಕ್ಕವರಾಗಿದ್ದರು (೧೨-೧೩). ಅವರಲ್ಲೊಬ್ಬನೂ
 ನಾಸ್ತಿಕನಲ್ಲ. ಒಬ್ಬನೂ ಸುಳ್ಳುಗಾರನಲ್ಲ ಒಬ್ಬನೂ ಅಲ್ಪವಿದ್ಯಾವಂತನಲ್ಲ.
 ಒಬ್ಬನೂ ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚುವಡತಕ್ಕವನಲ್ಲ. ಒಬ್ಬನೂ ಅಶಕ್ತನಲ್ಲ ಒಬ್ಬನೂ
 ದಡ್ಡನಲ್ಲ (೧೪). ವ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ಶಿಕ್ಷಾವ್ಯಾಕರಣಾದಿ ಷಟ್ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ
 ಪಂಡಿತ. ವ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ವ್ರತನಿಯಮಗಳನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸಾವಿರಗಟ್ಟಲೆ

ಕಶ್ಚಿನ್ನರೋ ವಾ ನಾರೀ ವಾ ನಾಶ್ರೀಮಾನ್ನಾಪ್ಯರೂಪವಾನ್ |
 ದ್ರಷ್ಟುಂ ಶಕ್ಯಮಯೋಧ್ಯಾಯಾಂ ನಾಃಪಿ ರಾಜನ್ಯಭಕ್ತಿಮಾನ್ ||
 ವರ್ಣೇಷ್ಟಗ್ರುಚತುರ್ಥೇಷು ದೇವತಾತಿಥಿಪೂಜಕಾಃ |
 ಕೃತಜ್ಞಾಶ್ಚ ವದಾನ್ಯಾಶ್ಚ ಶೂರಾ ವಿಕ್ರಮಸಂಯುತಾಃ || ೧೬
 ದೀರ್ಘಾಯುಷೋ ನರಾಃ ಸರ್ವೇ ಧರ್ಮಂ ಸತ್ಯಂ ಚ ಸಂಶ್ರಿತಾಃ |
 ಸಹಿತಾಃ ಪುತ್ರಪೌತ್ರೈಶ್ಚ ನಿತ್ಯಂ ಸ್ತ್ರೀಭಿಃ ಪುರೋತ್ತಮೇ || ೧೮
 ಕ್ಷತ್ರಂ ಬ್ರಹ್ಮನುಖಂ ಚಾಸೀದ್ವೈಶ್ಯಾಃ ಕ್ಷತ್ರಮನುವ್ರತಾಃ |
 ಶೂದ್ರಾಃ ಸ್ವಧರ್ಮನಿರತಾಸ್ತ್ರೀನ್ ವರ್ಣಾನುಪಚಾರಿಣಃ || ೧೯
 ಸಾ ತೇನೇಕ್ಷ್ವಾಕುನಾಥೇನ ಪುರೀ ಸುಪರಿರಕ್ಷಿತಾ |
 ಯಥಾ ಪುರಸ್ತಾನ್ಮನುನಾ ಮಾನವೇಂದ್ರೇಣ ಧೀಮತಾ || ೨೦
 ಯೋಧಾನಾಮಗ್ನಿಕಲ್ಪಾನಾಂ ಪೇಶಲಾನಾಮನುರ್ಷಿಣಾಮ್ |
 ಸಂಪೂರ್ಣಾ ಕೃತವಿದ್ಯಾನಾಂ ಗುಹಾ ಕೇಸರಿಣಾಮಿವ || ೨೧

ದಾನಮಾಡತಕ್ಕವನು. ವ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ದೈನ್ಯರಹಿತನೂ ಸ್ಥಿರಚಿತ್ತನೂ
 ನಿಶ್ಚಿಂತನೂ ಆಗಿದ್ದನು (೧೫). ಎಲ್ಲ ಸ್ತ್ರೀವುರುಷರೂ ಶ್ರೀಮಂತರೂ
 ಸುಂದರರೂ ಆಗಿದ್ದರು ರಾಜಭಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದ ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನನ್ನೂ ಅಯೋಧ್ಯೆ
 ಯಲ್ಲಿ ನೋಡಲು ಶಕ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿ ಸಕಲ ವರ್ಣದವರೂ
 ದೇವತಾರ್ಚನೆ ಅತಿಥಿಸತ್ಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದರು ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಕೃತಜ್ಞರೂ
 ದಾನಶೀಲರೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಶೂರರೂ ಆಗಿದ್ದರು (೧೬-೧೭).
 ಸರ್ವಪ್ರಜೆಗಳೂ ದೀರ್ಘಾಯುಗಳು; ಸತ್ಯಧರ್ಮಗಳನ್ನು ನಂಬಿದವರು;
 ಹೆಂಡತಿ, ಮಕ್ಕಳು, ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳೊಡನೆ ಸುಖದಿಂದ ಇರತಕ್ಕವರು.
 ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಕ್ಷತ್ರಿಯರೂ, ಕ್ಷತ್ರಿಯರನ್ನು ವೈಶ್ಯರೂ, ಈ ಮೂರು ವರ್ಣ
 ದವರನ್ನು ಶೂದ್ರರೂ ಅನುಸರಿಸಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು
 (೧೮-೧೯) ಧೀಮಂತನಾದ ಮನುಚಕ್ರವರ್ತಿಯಂತೆ ದಶರಥನು ಅಯೋಧ್ಯೆ
 ಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪರಿವಾಲಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದನು ಅವನ ನೈನಿಕರು ಅಗ್ನಿಯಂತೆ
 ತೇಜಸ್ವಿಗಳು. ಆದರೆ ಜನರಲ್ಲಿ ನೌಜನ್ಯದಿಂದ ವರ್ತಿಸತಕ್ಕವರು.
 ಅವಮಾನವನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ಸಹಿಸದ ಅಭಿಮಾನಶಾಲಿಗಳು. ಯುದ್ಧತಂತ್ರ

ಕಾಂಭೋಜವಿಷಯೇ ಜಾತ್ಯೆರ್ಬಾಹ್ಲೀಕೈಶ್ಚ ಹಯೋತ್ತಮೈಃ |
ವನಾಯುಜೈರ್ನದೀಜೈಶ್ಚ ಪೂರ್ಣಾ ಹರಿಹಯೋತ್ತಮೈಃ || ೨೨

ವಿಂಧ್ಯಸರ್ವತಜೈರ್ಮುತ್ಯೈಃ ಪೂರ್ಣಾ ಹೈನುವತ್ಯೈರಪಿ |
ಮದಾನ್ವಿತೈರತಿಬಲೈರ್ಮಾರ್ಗತಂಗೈಃ ಸರ್ವತೋಪಮೈಃ || ೨೩

ಐರಾವತಕುಲೀನೈಶ್ಚ ಮಹಾಪದ್ಮಕುಲೈಸ್ತಥಾ |
ಅಂಜನಾದಪಿ ನಿಷ್ಪನ್ನೈರ್ವಾಮನಾದಪಿ ಚ ದ್ವಿಪೈಃ || ೨೪

ಭದ್ರೈರ್ಮಂದ್ರೈರ್ಮೃಗೈಶ್ಚೈವ ಭದ್ರಮಂದ್ರಮೃಗೈಸ್ತಥಾ |
ಭದ್ರಮಂದ್ರೈರ್ಭದ್ರಮೃಗೈರ್ಮೃಗಮಂದ್ರೈಶ್ಚ ಸಾ ಪುರೀ || ೨೫

ನಿತ್ಯಮುತ್ಯೈಃ ಸದಾ ಪೂರ್ಣಾ ನಾಗೈರಚಲಸಂನಿಭೈಃ |
ಸಾ ಯೋಜನೇ ಚ ದ್ವೇ ಭೂಯಃ ಸತ್ಯನಾಮಾ ಪ್ರಕಾಶತೇ || ೨೬

ತಾಂ ಪುರೀಂ ಸ ಮಹಾತೇಜಾ ರಾಜಾ ದಶರಥೋ ಮಹಾನ್ |
ಶಶಾಸ ಶಮಿತಾಮಿತೋ ನಕ್ಷತ್ರಾಣೀವ ಚಂದ್ರಮಾಃ || ೨೭

ದಲ್ಲಿ ವಾರಂಗತರು. ಗುಹೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸಿಂಹಗಳಂತೆ ಅಯೋಧ್ಯಾನಗರದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದರು (೨೦-೨೧). ದಶರಥನ ವಶದಲ್ಲಿ ಕಂಭೋಜ, ಬಾಹ್ಲೀಕ, ವನಾಯು ಮತ್ತು ಸಿಂಧು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಉತ್ತಮಾಶ್ವಗಳು ಉಚ್ಛ್ರೈಃ-ಶ್ರವಸ್ಸಿನಂತೆ ಒವ್ಪುತ್ತಿದ್ದವು ಅವನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಮಹಾಬಲಶಾಲಿಗಳಾದ ವರ್ವತಾಕಾರದ ಮದ್ದಾನೆಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿದ್ದವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವಿಂಧ್ಯವರ್ವತದಲ್ಲಿಯೂ ಹಿಮವತ್ಸರ್ವತದಲ್ಲಿಯೂ ಹುಟ್ಟಿದವು. ಕೆಲವು ಐರಾವತ, ವೃಂಡರೀಕ, ಅಂಜನ, ವಾಮನ ಎಂಬ ದಿಗ್ಗಜಗಳ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವು (೨೨-೨೪). ಆ ಮದ್ದಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಭದ್ರ, ಮಂದ್ರ, ಮೃಗ ಎಂಬ ವಿಭಿನ್ನ ಜಾತಿಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದವು. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಇವುಗಳ ಮಿಶ್ರ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದವು (೨೫). ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ನತ್ಯನಗರ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಳಕೆಯಾಗಿತ್ತು ಅದು ಎರಡು ಯೋಜನ ದೂರದಿಂದಲೇ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಮಹಾತೇಜಸ್ವಿಯಾದ ದಶರಥಮಹಾರಾಜನು ಶತ್ರುಗಳ ದರ್ಪವನ್ನಡಗಿಸಿ, ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಚಂದ್ರನಂತೆ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಆಹ್ಲಾದವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತ ಅಯೋಧ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು

ತಾಂ ಸತ್ಯನಾಮಾಂ ದೃಢತೋರಣಾರ್ಗಲಾಂ
 ಗೃಹೈರ್ನಿಜಿತ್ವೈರುಪಶೋಭಿತಾಂ ಶಿನಾಮ್ |
 ಪುರೀಮಯೋಧ್ಯಾಂ ನೃಪಸಿಂಹಸಂಕುಲಾಂ
 ಶಶಾಸ ವೈ ಶಕ್ರಸಮೋ ಮಹೀಪತಿಃ ||

೨೮

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಷಷ್ಠಃ ಸರ್ಗಃ

ಸಪ್ತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಅಮಾತ್ಯವರ್ಣನಾ

ತಸ್ಯಾಮಾತ್ಯಾ ಗುಣೈರಾಸನ್ನಿಕ್ಷ್ವಾಕೋಸ್ತು ಮಹಾತ್ಮನಃ |
 ಮಂತ್ರಜ್ಞಾಶ್ಚೇಂಗಿತಜ್ಞಾಶ್ಚ ನಿತ್ಯಂ ಪ್ರಿಯಹಿತೇ ರತಾಃ || ೧
 ಅಷ್ಟೌ ಬಭೂವುರ್ನೀರಸ್ಯ ತಸ್ಯಾಮಾತ್ಯಾ ಯಶಸ್ವಿನಃ |
 ಶುಚಯಶ್ಚಾನುರಕ್ತಾಶ್ಚ ರಾಜಕೃತ್ಯೇಷು ನಿತ್ಯಶಃ || ೨

(೨೬-೨೭) ಗಟ್ಟಿಯಾದ ದಿಡ್ಡಿಯ ಬಾಗಿಲು ಅಗಳಿಗಳಿಂದ ಭದ್ರವಾದ
 ಆ ನಗರಕ್ಕೆ ಅಯೋಧ್ಯೆ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಅನ್ವರ್ಥವಾಗಿತ್ತು.* ನಾನಾ
 ಬಗೆಯ ಗೃಹಗಳಿಂದ ಅದು ಮಂಗಳಕರವಾಗಿ ರಂಜಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಜನಸಂದಣಿ
 ಯಿಂದ ಕಿಕ್ಕಿರಿದ ಆ ನಗರದಲ್ಲಿ ದಶರಥನು ದೇವೇಂದ್ರನಂತೆ ರಾಜ್ಯವಾಲನೆ
 ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದನು (೨೮).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಅರನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸರ್ಗ ೭

ದಶರಥನ ಅಮಾತ್ಯರ ವರ್ಣನೆ ರಾಜ್ಯಭಾರಕ್ರಮ.

ಆ ದಶರಥನಿಗೆ ಗುಣಶಾಲಿಗಳೂ ರಾಜಕಾರ್ಯದಕ್ಷರೂ ಆದ ಎಂಟು
 ಮಂದಿ ಅಮಾತ್ಯರಿದ್ದರು ಅವರು ವರರ ಇಂಗಿತವನ್ನರಿಯುವುದರಲ್ಲಿ
 ನಿಪುಣರೂ ರಾಜನಿಗೆ ಪ್ರಿಯವೂ ಹಿತಕರವೂ ಆದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರತರೂ

* ಅಯೋಧ್ಯೆ = ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿ ಗೆಲ್ಲಲು ಅಸಾಧ್ಯವಾದದ್ದು.

ಧೃಷ್ಟಿರ್ಜಯಂತೋ ವಿಜಯಃ ಸಿದ್ಧಾರ್ಥೋ ಹೃಥಸಾಧಕಃ |
ಅಶೋಕೋ ಮಂತ್ರಸಾಲಶ್ಚ ಸುಮಂತ್ರಶ್ಚಾಪ್ಸಮೋಭವತ್ || ೩

ಋತ್ವಿಜೌ ದ್ವಾನಭಿನುತೌ ತಸ್ಯಾಸ್ತನ್ಮೃಷಿಸತ್ತಮೌ |
ನಸಿಷ್ಠೋ ವಾಮದೇವಶ್ಚ ಮಂತ್ರಿಣಶ್ಚ ತಥಾಪರೇ || ೪

ಸುಯಜ್ಞೋಽಪ್ಯಥ ಜಾಬಾಲಿಃ ಕಾಶ್ಯಪೋಽಪ್ಯಥ ಗೌತಮಃ |
ಮಾರ್ಕಂಡೇಯಸ್ತು ದೀರ್ಘಾಯುಸ್ತಥಾ ಕಾತ್ಯಾಯನೋ ದ್ವಿಜಃ
ಏತ್ಯೆಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಭಿರ್ನಿತ್ಯಮೃತ್ವಿಜಸ್ತಸ್ಯ ಪೂರ್ವಕಾಃ |
ವಿದ್ಯಾವಿನೀತಾ ಹ್ರೀಮಂತಃ ಕುಶಲಾ ನಿಯತೇಂದ್ರಿಯಾಃ || ೫

ಪರಸ್ಪರಾನುರಕ್ತಾಶ್ಚ ನೀತಿಮಂತೋ ಬಹುಶ್ರುತಾಃ |
ಶ್ರೀಮಂತಶ್ಚ ಮಹಾತ್ಮನಃ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾ ದೃಢನಿಕ್ರಮಾಃ || ೬

ಕೀರ್ತಿಮಂತಃ ಪ್ರಣಿಹಿತಾ ಯಥಾವಚನಕಾರಿಣಃ |
ತೇಜಃಕ್ಷಮಾಯಶಃಪ್ರಾಪ್ತಾಃ ಸ್ಮಿತಪೂರ್ವಾಭಿಭಾಷಿಣಃ || ೭

ಆಗಿದ್ದರು. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಮಹಾರಾಜನಲ್ಲಿ ಕನಟವಿಲ್ಲದೆ ಅನುರಕ್ತರಾಗಿ ರಾಜಕಾರ್ಯವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು (೧-೨) ಆ ಎಂಟು ಮಂದಿ ಅಮಾತ್ಯರು ಯಾರೆಂದರೆ—ಧೃಷ್ಟಿ, ಜಯಂತ, ವಿಜಯ, ಸಿದ್ಧಾರ್ಥ, ಅರ್ಧನಾಥಕ, ಅಶೋಕ, ಮಂತ್ರವಾಲ ಮತ್ತು ಸುಮಂತ್ರ. ದಶರಥನಿಗೆ ವಸಿಷ್ಠ, ವಾಮದೇವ ಎಂಬಿಬ್ಬರು ಮುಖ್ಯ ಪುರೋಹಿತರು. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಸುಯಜ್ಞ, ಜಾಬಾಲಿ, ಕಾಶ್ಯಪ, ಗೌತಮ, ಮಾರ್ಕಂಡೇಯ, ದೀರ್ಘಾಯು, ಕಾತ್ಯಾಯನರೆಂಬ ಋತ್ವಿಜರೂ ಇದ್ದರು (೩-೫). ದಶರಥನ ಪೂರ್ವಜರಿಗೂ ವಸಿಷ್ಠರೇ ಮೊದಲಾದ ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಗಳೇ ಋತ್ವಿಜರಾಗಿದ್ದರು. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಎಂಟು ಮಂದಿ ಅಮಾತ್ಯರಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಮಂತ್ರಿಗಳಿದ್ದರು. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ವಿದ್ಯಾವಿನಯಸಂಪನ್ನರು; ಜನಾನವಾದಕ್ಕೆ ಲಜ್ಜಿಸತಕ್ಕವರು; ಕಾರ್ಯ ದಕ್ಷರು; ಜಿತೇಂದ್ರಿಯರು; ಅನ್ಯೋನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳವರು; ನೀತಿ ವಂತರು; ವಿದ್ವಾಂಸರು. ಅವರು ತೇಜಸ್ವಿಗಳೂ ಮಹಾತ್ಮರೂ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರೂ ದೃಢನಿಶ್ಚಯವುಳ್ಳವರೂ ಆಗಿದ್ದರು (೬-೭). ಅವರು ಕೀರ್ತಿಶಾಲಿಗಳೂ ರಾಜಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ನಡೆಯತಕ್ಕವರೂ ರಾಜಾಜ್ಞೆಯನ್ನು

ಕ್ರೋಧಾತ್ ಕಾನಾರ್ಥದೇತೋರ್ನಾ ನ ಬ್ರೂಯುರನ್ಯತಂ ವಚಃ
ತೇಷಾನ್ಮನಿಧಿತಂ ಕಿಂಚಿತ್ ಸ್ವೇಷು ನಾಸ್ತಿ ಪರೇಷು ವಾ || ೯

ಕ್ರಿಯಮಾಣಂ ಕೃತಂ ನಾಪಿ ಚಾರೇಣಾಪಿ ಚಿಕೀರ್ಷಿತಮ್ |
ಕುಶಲಾ ವ್ಯವಹಾರೇಷು ಸೌಹೃದೇಷು ಪರೀಕ್ಷಿತಾಃ || ೧೦

ಪ್ರಾಪ್ತಕಾಲಂ ಯಥಾ ದಂಡಂ ಧಾರಯೇಯುಃ ಸುತೇಷ್ವಪಿ |
ಕೋಶಸಂಗ್ರಹಣೇ ಯುಕ್ತಾ ಬಲಸ್ಯ ಚ ಪರಿಗ್ರಹೇ || ೧೧

ಅಹಿತಂ ಚಾಪಿ ಪುರುಷಂ ನ ಹಿಂಸ್ಮುರವಿದೂಷಕಮ್ |
ವೀರಾಶ್ಚ ನಿಯತೋತ್ಸಾಹಾ ರಾಜಶಾಸ್ತ್ರಮನುನ್ವತಾಃ || ೧೨

ಶುಚೀನಾಂ ರಕ್ಷಿತಾರಶ್ಚ ನಿತ್ಯಂ ವಿಷಯವಾಸಿನಾಮ್ |
ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಷತ್ರಮಹಿಸಂತಸ್ತೇ ಕೋಶಂ ಸಮಪೂರಯನ್ || ೧೩

ಕ್ರಮವರಿತು ನಡೆಸತಕ್ಕವರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಆ ಮಂತ್ರಿಗಳು ಕ್ಷಮಾಶೀಲರು ; ಜನರೊಡನೆ ನಸುನಗುತ್ತ ಸಂಭಾಷಿಸತಕ್ಕವರು ಕಾಮಕ್ರೋಧಗಳಿಂದ ಲಾಗಲಿ, ನ್ವಾರ್ಧಕ್ಕಾಗಲಿ ಎಂದಿಗೂ ಸುಳ್ಳು ಹೇಳತಕ್ಕವರಲ್ಲ. ಸ್ವರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಾಗಲಿ ಪರರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಾಗಲಿ ನಡೆಯತಕ್ಕ ಯಾವ ವಿಷಯವೂ ಅವರಿಗೆ ಗೋಚರಿಸದೆ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಗೂಢಚಾರರ ಮೂಲಕ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅವರು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು (೮-೯) ವ್ಯವಹಾರದಕ್ಷರಾದ ಆ ಮಂತ್ರಿಗಳೆಲ್ಲರ ಸೌಹಾರ್ದವನ್ನೂ ರಾಜನು ವರೀಕ್ಷಿಸಿ ವಿಶ್ವಾಸಯೋಗ್ಯರೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಅಪರಾಧಿಗಳಾಗಿದ್ದರೆ ಶಿಕ್ಷಿಸದೆ ಬಿಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ರಾಜಭಂಡಾರವನ್ನು ವರ್ಧಿಸುತ್ತ ಚತುರಂಗ ಬಲವನ್ನು ಬಿಗಿವಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಉದ್ಯುಕ್ತರಾಗಿದ್ದರು (೧೦-೧೧) ಅಪರಾಧಿ ಯಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಶತ್ರುವನ್ನು ಕೂಡ ಹಿಂಸೆವಡಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆ ಮಂತ್ರಿಗಳು ವೀರರೂ ಉತ್ಸಾಹಶಾಲಿಗಳೂ ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ವಳಗಿದವರೂ ಆಗಿದ್ದರು (೧೨). ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸತ್ವಜಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದರು. ಆ ಮಂತ್ರಿಗಳು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕ್ಷತ್ರಿಯರಿಗೆ ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಕೊಡದೆ, ಜನರ ಅಪರಾಧದ ತಾರತಮ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ದಂಡವನ್ನು ವಿಧಿಸುತ್ತ ರಾಜ್ಯದ

ಸುತೀಕ್ಷ್ಣದಂಡಾಃ ಸಂಪ್ರೇಕ್ಷ್ಯ ಪುರುಷಸ್ಯ ಬಲಾಬಲಮ್ |
 ಶುಚೀನಾಮೇಕಬುದ್ಧೀನಾಂ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಸಂಪ್ರಜಾನತಾಮ್ ||
 ನಾಸೀತ್ ಪುರೇ ವಾ ರಾಷ್ಟ್ರೇ ವಾ ನೃಷಾವಾದೀ ನರಃ ಕ್ವಚಿತ್ |
 ಕಶ್ಚಿನ್ನ ದುಷ್ಟಸ್ತತ್ರಾಸೀತ್ ಪರದಾರರತೋ ನರಃ || ೧೫
 ಪ್ರಶಾಂತಂ ಸರ್ವಮೇವಾಸೀದ್ರಾಷ್ಟ್ರಂ ಪುರನರಂ ಚ ತತ್ |
 ಸುನಾಸಸಃ ಸುನೇಷಾಶ್ಚ ತೇ ಚ ಸರ್ವೇ ಶುಚಿವ್ರತಾಃ || ೧೬
 ಹಿತಾರ್ಥಾಶ್ಚ ನರೇಂದ್ರಸ್ಯ ಜಾಗ್ರತೋ ನಯಚಕ್ಷುಷಾ |
 ಗುರೋರ್ಗುಣಗೃಹೀತಾಶ್ಚ ಪ್ರಖ್ಯಾತಾಶ್ಚ ಪರಾಕ್ರಮೈಃ || ೧೭
 ವಿದೇಶೇಷ್ವಪಿ ನಿಜ್ಞಾತಾಃ ಸರ್ವತೋಬುದ್ಧಿನಿಶ್ಚಯಾಃ |
 ಅಭಿತೋ ಗುಣವಂತಶ್ಚ ನ ಚಾಸನ್ ಗುಣವರ್ಜಿತಾಃ || ೧೮
 ಸಂಧಿನಿಗ್ರಹತತ್ತ್ವಜ್ಞಾಃ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾ ಸಂಪದಾನ್ವಿತಾಃ |
 ಮಂತ್ರಸಂವರಣೇ ಶಕ್ತಾಃ ಶ್ಲಕ್ಷ್ಣಾಃ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಸು ಬುದ್ಧಿಷು || ೧೯

ಆದಾಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ಮನೋವಾಕ್ಯಾಯಗಳಿಂದ
 ವರಿಶುದ್ಧರಾಗಿ ಐಕಮತ್ಯದಿಂದ ರಾಜಕಾರ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳು
 ತ್ತಿರಲಾಗಿ, ಅಯೋಧ್ಯೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೋಸಲರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಸುಳ್ಳು
 ಹೇಳತಕ್ಕವನೊಬ್ಬನೂ ಇರಲಿಲ್ಲ ವರಪ್ರಿಯರನ್ನು ಬಯಸುವ ಒಬ್ಬ
 ದುಷ್ಟನೂ ಅಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ (೧೩-೧೫). ನಿಖಿಲರಾಷ್ಟ್ರವೂ ರಾಜಧಾನಿಯೂ
 ವ್ರಶಾಂತವಾಗಿತ್ತು. ಆ ಮಂತ್ರಿಗಳ ಉಡಿಗೆಯೂ ಶುದ್ಧ, ತೊಡಿಗೆಯೂ
 ಶುದ್ಧ, ಆಚಾರವೂ ಶುದ್ಧ ರಾಜನ ಹಿತದಲ್ಲಿಯೇ ಆಸಕ್ತರಾಗಿದ್ದ ಅವರ
 ರಾಜನೀತಿಯೆಂಬ ನೇತ್ರವು ಸದಾ ಜಾಗರೂಕವಾಗಿತ್ತು. ಅವರು ಗುರು
 ಹಿರಿಯರ ಗುಣಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಗ್ರಹಿಸತಕ್ಕವರು ವರಾಕ್ರಮಿಗಳೆಂದು
 ಪ್ರಖ್ಯಾತರು (೧೬-೧೭). ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಗಳೆಂದು ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಸರು
 ಪಡೆದಿದ್ದರು. ಸಂಧಿಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ಯುದ್ಧಮಾಡುವುದು—ಇವುಗಳ
 ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಅವರು ಬಲ್ಲರು ಅವರೆಲ್ಲರೂ ದೊಡ್ಡ ಸ್ವಭಾವದವರು.
 ಆ ಮಂತ್ರಿಗಳು ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆಯನ್ನು ರಹಸ್ಯವಾಗಿಡುವುದರಲ್ಲಿ
 ಗಟ್ಟಿಗರು. ಸೂಕ್ಷ್ಮರಾಜಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಕೂಡಲೇ ಬಗೆಹರಿಸುವ ಪ್ರತಿಭಾ

ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರವಿಶೇಷಜ್ಞಾಃ ಸತತಂ ಪ್ರಿಯವಾದಿನಃ |
 ಈದೃಶೈಸ್ತೈರನಾತ್ಮೈಶ್ಚ ರಾಜಾ ದಶರಥೋಽನುಭಃ || ೨೦

ಉಪಪನ್ನೋ ಗುಣೋಪೇತೈರನ್ವಶಾಸದ್ವಸುಂಧರಾಮ್ |
 ಅನೇಕ್ಷಮಾಣಶ್ಚಾರೇಣ ಪ್ರಜಾ ಧರ್ಮೇಣ ರಂಜಯನ್ || ೨೧

ಪ್ರಜಾನಾಂ ಪಾಲನಂ ಕುರ್ವನ್ನಧರ್ಮಂ ಪರಿವರ್ಜಯನ್ |
 ನಿಶ್ರುತಸ್ತ್ರಿಷು ಲೋಕೇಷು ವದಾನ್ಯಃ ಸತ್ಯಸಂಗರಃ || ೨೨

ಸ ತತ್ರ ಪುರುಷವ್ಯಾಘ್ರಃ ಶಶಾಸ ಪೃಥಿವೀಮಿನಾಮ್ |
 ನಾಧ್ಯಗಚ್ಛದ್ವಿಶಿಷ್ಟಂ ವಾ ತುಲ್ಯಂ ವಾ ಶತ್ರುನಾತ್ಮನಃ || ೨೩

ಮಿತ್ರನಾನ್ನತಸಾನಂತಃ ಪ್ರತಾಪಹತಕಂಟಕಃ |
 ಸ ಶಶಾಸ ಜಗದ್ರಾಜಾ ದಿನಂ ದೇವಪತಿಯಥಾ || ೨೪

ತೈರ್ಮಂತ್ರಿಭಿರ್ಮಂತ್ರಹಿತೇ ನಿಯುಕ್ತ್ಯೈ-
 ವ್ಯತೋಽನುರಕ್ತ್ಯಃ ಕುಶಲೈಃ ಸಮರ್ಥೈಃ |

ಶಾಲಿಗಳು (೧೮-೧೯) ಸಕಲ ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಕಲಿತವರು. ಎಲ್ಲಾ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಿಯವಾದ ಮಾತನ್ನೇ ಆಡತಕ್ಕವರು ಇಂಥ ಗುಣ ಶಾಲಿಗಳಾದ ಅಮಾತ್ಯರಿಂದೊಡಗೂಡಿ ದಶರಥಮಹಾರಾಜನು ಭೂಮಿಯನ್ನು ವಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದನು (೨೦-೨೧) ಅವನು ಸ್ವದೇಶ ಮತ್ತು ವರದೇಶಗಳ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಚಾರರ ಮೂಲಕ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತ, ಪ್ರಜೆಗಳು ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಹೋಗದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಧರ್ಮದಿಂದ ಅವರನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದನು ಅವನು ದಾನಶೌಂಡನಿಂದೂ ಸತ್ಯಸಂಧನೆಂದೂ ಮೂರು ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿತ್ತು ಆತನಿಗೆ ರಾಜರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಮಿತ್ರರಾಗಿದ್ದರು ಸಾಮಂತರು ವಿಧೇಯರಾಗಿದ್ದರು. ದಶರಥನ ವರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಶತ್ರುಗಳು ನಾಶಹೊಂದಿದ್ದರು. ಅವನಿಗೆ ಸದೃಶನಾದ ಅಥವಾ ಇನ್ನೂ ಬಲಶಾಲಿಯಾದ ಶತ್ರುವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ ಅವನು ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿರುವ ದೇವೇಂದ್ರನಂತೆ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದನು (೨೨-೨೪) ಆ ದಶರಥಮಹಾರಾಜನು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆಯಲ್ಲಿ ತತ್ಪರರೂ ಅನುರಕ್ತರೂ ಕರ್ತವ್ಯ

ಸ ಪಾರ್ಥಿವೋ ದೀಪ್ತಿಮನಾಪ ಯುಕ್ತ -

ಸ್ತೇಜೋಮಯೈರ್ಗೋಭಿರಿವೋದಿತೋಽರ್ಕಃ || ೨೫

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಸಪ್ತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಅಷ್ಟಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಸುಮಂತ್ರನಾಕೃಮ್

ತಸ್ಯ ತ್ವೇನಂಪ್ರಭಾವಸ್ಯ ಧರ್ಮಜ್ಞಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ |

ಸುತಾರ್ಥಂ ತಪ್ಯಮಾನಸ್ಯ ನಾಸೀದ್ವಂಶಕರಃ ಸುತಃ || ೧

ಚಿಂತಯಾನಸ್ಯ ತಸ್ಯೈವಂ ಬುದ್ಧಿರಾಸೀನ್ಮಹಾತ್ಮನಃ |

ಸುತಾರ್ಥಂ ವಾಜಿನೋಛೇನ ಕಿನ್ಮುರ್ಧಂ ನ ಯಜಾನ್ಮಹಮ್ || ೨

ಸ ನಿಶ್ಚಿತಾಂ ಮತಿಂ ಕೃತ್ವಾ ಯಶ್ಚೈವಮಿತಿ ಬುದ್ಧಿಮಾನ್ |

ಮಂತ್ರಿಭಿಃ ಸಹ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ಸರ್ವೈರೇವ ಕೃತಾತ್ಮಭಿಃ || ೩

ನಿಷ್ಕರೂ ತೇಜಸ್ವಿಗಳೂ ಆದ ಮಂತ್ರಿಗಳಿಂದ ವರಿವೃತನಾಗಿ, ತೇಜೋಮಯ ಕಿರಣಗಳೊಡನೆ ಉದಿಸಿದ ಸೂರ್ಯನಂತೆ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದನು (೨೫).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಏಳನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸರ್ಗ ೮

ದಶರಥನು ತನಗೆ ಸಂತತಿಯಿಲ್ಲದುದಕ್ಕಾಗಿ ಸುಮಂತ್ರನೊಡನೆ ನಡೆಸಿದ ಸಂಭಾಷಣೆ.

ಅಶ್ವಮೇಧಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಅಶ್ವವನ್ನು ಬಿಡುವುದು.

ಹೀಗೆ ವ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾಗಿದ್ದ ದಶರಥಮಹಾರಾಜನಿಗೆ ವಂಶವನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸುವ ಪುತ್ರನು ಜನಿಸಲಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ದೊಡ್ಡ ಚಿಂತೆಯಾಗಿತ್ತು. ಒಂದುಸಲ ಆತನಿಗೆ “ನಾನು ಸಂತತಿಗೋಸ್ಕರ ಅಶ್ವಮೇಧಯಾಗವನ್ನು ಏಕೆ ಮಾಡಬಾರದು?” ಎಂಬ ಆಲೋಚನೆ ಹುಟ್ಟಿತು (೧-೨). ಅವನು ತನ್ನ ಮಂತ್ರಿಗಳೊಡನೆ ಸಮಾಲೋಚನೆ ಮಾಡಿ ಅಶ್ವಮೇಧಯಾಗವನ್ನು

ತತೋಽಬ್ರವೀದಿದಂ ರಾಜಾ ಸುಮಂತ್ರಂ ಮಂತ್ರಿ ಸತ್ತಮನಮ್ |
 ಶೀಘ್ರಮಾನಯ ಮೇ ಸರ್ವಾನ್ ಗುರೂಂಸ್ತಾನ್ ಸಪುರೋಹಿತಾನ್ ||
 ತತಃ ಸುಮಂತ್ರಸ್ತ್ವರಿತಂ ಗತ್ವಾ ತ್ವರಿತವಿಕ್ರಮಃ |
 ಸಮಾನಯತ್ ಸ ತಾನ್ ಸರ್ವಾನ್ ಸಮಸ್ತಾನ್ ವೇದಪಾರಗಾನ್
 ಸುಯಜ್ಞಂ ವಾಮದೇವಂ ಚ ಜಾಬಾಲಿಮಥ ಕಾಶ್ಯಪಮ್ |
 ಪುರೋಹಿತಂ ವಸಿಷ್ಠಂ ಚ ಯೇ ಚಾನೈ ದ್ವಿಜಸತ್ತಮಾಃ || ೬
 ತಾನ್ ಪೂಜಯಿತ್ವಾ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ರಾಜಾ ದಶರಥಸ್ತದಾ |
 ಇದಂ ಧರ್ಮಾರ್ಥಸಹಿತಂ ಶ್ಲಕ್ಷ್ಣಂ ವಚನಮಬ್ರವೀತ್ || ೭
 ಮಮ ಲಾಲಪ್ಯಮಾನಸ್ಯ ಪುತ್ರಾರ್ಥಂ ನಾಸ್ತಿ ನೈ ಸುಖಮ್ |
 ತದರ್ಥಂ ಹಯಮೇಧೇನ ಯಕ್ಷಾ ಮೀತಿ ಮತಿರ್ಮಮ || ೮
 ತದಹಂ ಯಷ್ಟುಮಿಚ್ಛಾಮಿ ಶಾಸ್ತ್ರದೃಷ್ಟೇನ ಕರ್ಮಣಾ |
 ಕಥಂ ಪ್ರಾಪ್ನಾನ್ಯಹಂ ಕಾಮಂ ಬುದ್ಧಿರತ್ರ ವಿಚಾರ್ಯತಾಮ್ ||
 ತತಃ ಸಾಧ್ವಿತಿ ತದ್ವಾಕ್ಯಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಃ ಪ್ರತ್ಯಪೂಜಯನ್ |
 ವಸಿಷ್ಠಪ್ರಮುಖಾಃ ಸರ್ವೇ ಪಾರ್ಥಿವಸ್ಯ ಮುಖಾಚ್ಚ್ಛತಮ್ ||

ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದನು ಅನಂತರ ಸುಮಂತ್ರನನ್ನು ಕುರಿತು ರಾಜಗುರುಗಳಾದ ಎಲ್ಲಾ ಪುರೋಹಿತರನ್ನು ಕರೆತರಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಲು, ಅವನು ವೇದವಾರಂಗತರಾದ ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನು ಆದರದಿಂದ ಕರೆತಂದನು (೩-೫). ಸುಯಜ್ಞ, ವಾಮದೇವ, ಜಾಬಾಲಿ, ಕಾಶ್ಯಪ, ವಸಿಷ್ಠರೇ ಮೊದಲಾದ ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋತ್ತಮರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಸತ್ಕರಿಸಿ, ದಶರಥನು ಧರ್ಮಾರ್ಥಯುಕ್ತವಾದ ಈ ಮಾತನ್ನು ವಿನಯದಿಂದ ಹೇಳಿದನು: “ ಪೂಜ್ಯರೆ, ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಹಂಬಲಿಸುತ್ತಿರುವ ನನಗೆ ಸುಖವೆಂಬುದೇ ಇಲ್ಲವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಶ್ವಮೇಧ ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನನಗೆ ಅವೇಕ್ಷೆಯಾಗಿದೆ. ಶಾಸ್ತ್ರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಾನು ಮಾಡಬೇಕು ನನ್ನ ಇಷ್ಟವು ನೆರವೇರುವ ಬಗೆ ಹೇಗೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಾವು ಆಲೋಚಿಸಬೇಕು ” (೬-೯). ಆಗ ವಸಿಷ್ಠರೇ ಮೊದಲಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೆಲ್ಲರೂ ರಾಜನು ಹೇಳಿದ ಮಾತು ಬಹಳ ಯೋಗ್ಯ

ಊಚುಶ್ಚ ಪರಮುಪ್ರೀತಾಃ ಸರ್ವೇ ದಶರಥಂ ವಚಃ |

ಸರಯ್ವಾಶ್ಲೋತ್ತರೇ ತೀರೇ ಯಜ್ಞಭೂಮಿರ್ವಿಧೀಯತಾಮ್ ||

ಸಂಭಾರಾಃ ಸಂಭ್ರಿಯಂತಾಂ ತೇ ತುರಗಶ್ಚ ನಿಮುಚ್ಯತಾಮ್ |

ಸರ್ವಥಾ ಪ್ರಾಪ್ಸ್ಯಸೇ ಪುತ್ರಾನಭಿಪ್ರೇತಾಂಶ್ಚ ಸಾರ್ಥವ || ೧೨

ಯಸ್ಯ ತೇ ಧಾರ್ಮಿಕೇ ಬುದ್ಧಿರಿಯಂ ಪುತ್ರಾರ್ಥಮಾಗತಾ |

ತತಸ್ತುಷ್ಪೋಽಭವದ್ರಾಜಾ ಶ್ರುತ್ವೈತದ್ ದ್ವಿಜಭಾಷಿತಮ್ || ೧೩

ಅನಾತ್ಮಾಂಶ್ಚಾಬ್ರವೀದ್ರಾಜಾ ಹರ್ಷಪರ್ಯಾಕುಲೇಕ್ಷಣಃ |

ಸಂಭಾರಾಃ ಸಂಭ್ರಿಯಂತಾಂ ಮೇ ಗುರೂಣಾಂ ವಚನಾದಿಹ || ೧೪

ಸಮರ್ಥಾಧಿಸ್ಥಿತಶ್ಚಾಶ್ವಃ ಸೋಸಾಧ್ಯಾಯೋ ನಿಮುಚ್ಯತಾಮ್ |

ಸರಯ್ವಾಶ್ಲೋತ್ತರೇ ತೀರೇ ಯಜ್ಞಭೂಮಿರ್ವಿಧೀಯತಾಮ್ ||

ನಾಗಿದೆಯೆಂದು ಮೆಚ್ಚಿದರು ಅವರು ಸಂತುಷ್ಟರಾಗಿ ದಶರಥನನ್ನು ಕುರಿತು
“ ಮಹಾರಾಜ, ಯಾಗಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ನಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ
ಯಜ್ಞಾಶ್ವವನ್ನು ವಿಜಯಯಾತ್ರೆಗಾಗಿ ಬಿಡೋಣವಾಗಲಿ ಸರಯೂನದಿಯ
ಉತ್ತರತೀರದಲ್ಲಿ ಯಾಗಶಾಲೆಯ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಲಿ ನಿನಗೆ ಪುತ್ರರು
ಜನಿಸುವರು ಇಷ್ಟಾರ್ಥವು ನೆರವೇರುವುದು ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಪುತ್ರಾರ್ಥವಾಗಿ
ಈ ಧರ್ಮಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ನಿನ್ನ ಉದ್ದೇಶವು ಪ್ರಶಂಸನೀಯ”
ಎಂದರು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ರಾಜನು ಆನಂದದಿಂದ ಹಿಗ್ಗಿದನು (೧೦-೧೩).
ಅವನ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಆನಂದಬಾಷ್ಪವು ತುಂಬಿತು ತನ್ನ ಮಂತ್ರಿಗಳನ್ನು
ಕರೆದು “ನನ್ನ ಗುರುಗಳು ಅಪ್ಪಣೆಮಾಡಿದಂತೆ ಎಲ್ಲ ಯಜ್ಞನಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನೂ
ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿರಿ. ಸಮರ್ಥರಾದ ರಾಜಪುತ್ರರ ಕಾವಲಿನಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞಾಶ್ವವು
ಬಿಡಲ್ಪಡಲಿ. ಅದರೊಡನೆ ಅಧ್ವರ್ಯು ಮೊದಲಾದ ಯುಕ್ತಿಜರೂ *

* ‘ಚತುಃಶತಾ ರಕ್ಷಂತಿ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ವಚನದಂತೆ ನಾನೂರು ಮಂದಿ
ಕ್ಷತ್ರಿಯರು ಯಜ್ಞಾಶ್ವವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು. ‘ಅಶ್ವಸ್ಯ ಮೇಧ್ಯಸ್ಯ ಪದೇ ಪದೇ
ಜುಹೋತಿ’ ಎಂಬ ವಚನದಂತೆ ಹೋಮವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಅಶ್ವದೊಡನೆ
ಯುಕ್ತಿಜರೂ ಹೋಗಬೇಕು.

ಶಾಂತಯಶಾಪಿ ವರ್ಧಂತಾಂ ಯಥಾಕಲ್ಪಂ ಯಥಾವಿಧಿ |
 ಶಕ್ಯಃ ಪ್ರಾಪ್ತುಮಯಂ ಯಜ್ಞಃ ಸರ್ವೇಣಾಪಿ ಮಹೀಕ್ಷಿತಾ || ೧೬
 ನಾಪರಾಧೋ ಭವೇತ್ ಕಷ್ಟೋ ಯದ್ಯಸ್ಮಿನ್ ಕೃತುಸತ್ತಮೇ |
 ಛಿದ್ರಂ ಹಿ ನೃಗಯಂತೇತ್ರ ವಿದ್ವಾಂಸೋ ಬ್ರಹ್ಮರಾಕ್ಷಸಾಃ || ೧೭
 ನಿಹತಸ್ಯ ಚ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ಸದ್ಯಃ ಕರ್ತಾ ವಿನಶ್ಯತಿ |
 ತದ್ಯಥಾ ವಿಧಿಪೂರ್ವಂ ಮೇ ಕೃತುರೇಷ ಸಮಾಪ್ಯತೇ || ೧೮
 ತಥಾ ವಿಧಾನಂ ಕ್ರಿಯತಾಂ ಸಮರ್ಥಾಃ ಕರಣೇಷ್ವಹ |
 ತಥೇತಿ ಚಾಬ್ರುವನ್ ಸರ್ವೇ ಮಂತ್ರಿಣಃ ಪ್ರತಿಪೂಜಿತಾಃ || ೧೯
 ಪಾರ್ಥಿವೇಂದ್ರಸ್ಯ ತದ್ವಾಕ್ಯಂ ಯಥಾಜ್ಞಪ್ತಂ ನಿಶನ್ಯ ತೇ |
 ತಥಾ ದ್ವಿಜಾಸ್ತೇ ಧರ್ಮಜ್ಞಾ ವರ್ಧಯಂತೋ ನೃಪೋತ್ತಮಮ್ ||
 ಅನುಜ್ಞಾತಾಸ್ತತಃ ಸರ್ವೇ ಪುನರ್ಜಗ್ಮುರ್ಯಥಾಗತಮ್ |
 ವಿಸರ್ಜಯಿತ್ವಾ ತಾನ್ ವಿಸ್ರಾನ್ ಸಚಿನಾನಿದಮಬ್ರವೀತ್ || ೨೦

ಹೋಗಲಿ ಸರಯೂನದಿಯ ಉತ್ತರತೀರದಲ್ಲಿ* ಯಜ್ಞಭೂಮಿಯ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಬೇಕು (೧೪-೧೫). ಶಾಸ್ತ್ರೀಕ್ತವಾಗಿ ಶಾಂತಿಕರ್ಮಗಳನ್ನು ನಡೆಸಬೇಕು ಅಶ್ವಮೇಧಯಾಗವನ್ನು ನಡೆಸಲು ಎಲ್ಲ ರಾಜರಿಗೂ ಶಕ್ಯವಾದೀತೆ? ಇದರಲ್ಲಿ ಮಹಾವ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಾರ್ಹವಾದ ಮಂತ್ರಕ್ರಿಯಾ ಲೋಪಗಳು ಆಗುವ ಸಂಭವ ಹೆಚ್ಚು. ಅದಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಯಾವ ರಾಜನಾದರೂ ಈ ಯಾಗವನ್ನು ನಡೆಸಿಯಾನು ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಬ್ರಹ್ಮರಾಕ್ಷಸರು ಇದರಲ್ಲಿ ಲೋಪವನ್ನೇ ಹುಡುಕುತ್ತಾ ಇರುತ್ತಾರೆ (೧೬-೧೭). ಯಜ್ಞವನ್ನು ವಿಧಿಸತ್ತಾಗಿ ಮಾಡದೆ ಕೆಡಿಸಿದರೆ ಯಜಮಾನನು ನಾಶವಾಗುತ್ತಾನೆ ಆದ್ದರಿಂದ ನನಗೆ ಈ ಯಾಗವು ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸಮಾಪ್ತಿಯಾಗುವಂತೆ ಏರ್ಪಡಿಸಿರಿ ಈ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ನೀವು ಸಮರ್ಥರು” ಎಂದನು ಆಗ ಮಂತ್ರಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲೆಂದು ಒಪ್ಪಿದರು ಮಹಾರಾಜನ ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಆಲೈಸಿದ ವಸಿಷ್ಠಾದಿಗಳು ಅವನಿಗೆ ಆಶೀರ್ವಾದಮಾಡಿ ಅವನ ಅನುಮತಿಯಂತೆ ಹೊರಟುಹೋದರು (೧೮-೨೦) ಅನಂತರ ದಶರಥನು

* ಸರಯೂನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣತೀರದಲ್ಲಿ ಅಯೋಧ್ಯಾನಗರವಿತ್ತು.

ಋತ್ವಿಗ್ವಿರುಪದಿಷ್ಟೋಽಯಂ ಯಥಾವತ್ ಕೃತುರಾಪ್ಯತಾಮ್ |
ತಾವದ್ಯಾಯಂ ಚ ಭವಥ ಸಮರ್ಥಾಃ ಕರಣೇಷ್ವಹ || ೨೨

ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ನೃಪಶಾರ್ದೂಲಃ ಸಚಿನಾನ್ ಸಮುಪಸ್ಥಿತಾನ್ |
ನಿಸರ್ಜಯಿತ್ವಾ ಸ್ವಂ ವೇಶ್ಮ ಪ್ರವಿನೇಶ ಮಹಾದ್ಯುತಿಃ || ೨೩

ತತಃ ಸ ಗತ್ವಾ ತಾಃ ಪತ್ನೀರ್ನರೇಂದ್ರೋ ಹೃದಯಪ್ರಿಯಾಃ |
ಉನಾಚ ದೀಕ್ಷಾಂ ವಿಶತ ಯಶ್ಚೈಽಹಂ ಸುತಕಾರಣಾತ್ || ೨೪

ತಾಸಾಂ ತೇನಾತಿಕಾಂತೇನ ನಚನೇನ ಸುನರ್ಚಸಾಮ್ |
ಮುಖಪದ್ಮಾನ್ಯಶೋಭಂತ ಪದ್ಮಾನೀನ ಹಿನಾತ್ಯಯೇ || ೨೫

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಅಷ್ಟಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಮತ್ತೆ ಮಂತ್ರಿಗಳನ್ನು ದ್ವೇಶಿಸಿ “ಈ ಋತ್ವಿಜರು ಹೇಳುವ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅಶ್ವಮೇಧ ಯಾಗದ ಕಾರ್ಯಭಾರವನ್ನು ನಡೆಸಬೇಕು” ಎಂದು ಹೇಳಿ ಅವರನ್ನು ಬೀಳ್ಕೊಟ್ಟು ತನ್ನ ಅರಮನೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು (೨೧-೨೩). ಅಲ್ಲಿ ದಶರಥನು ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯರನ್ನು ಕುರಿತು “ನಾನು ವೃತ್ರಾರ್ಥವಾಗಿ ಅಶ್ವಮೇಧವನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದೇನೆ ನೀವು ಅದಕ್ಕಾಗಿ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಹಿಸಬೇಕು” ಎಂದನು. ಆ ರಮಣಿಯರು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯವಾದ ಈ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಹಿಗ್ಗಿದರು. ಹಿಮವು ಕಳೆದಾಗ ವಸಂತಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಾವರೆಗಳು ಶೋಭಿಸುವಂತೆ ಅವರ ಮುಖಗಳು ಕಳೆಯೇರಿದವು (೨೪-೨೫).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಎಂಟನೆಯ ಸರ್ಗ

ನವಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಋಷ್ಯಶೃಂಗೋಪಾಖ್ಯಾನಮ್

ಏತಚ್ಛ್ರುತ್ವಾ ರಹಃ ಸೂತೋ ರಾಜಾನಮಿದಮಬ್ರವೀತ್ |
 ಶ್ರೂಯತಾಂ ತತ್ ಪುರಾನ್ಯತ್ತಂ ಪುರಾಣೇ ಚ ನುಯಾ ಶ್ರುತಮ್
 ಋತ್ವಿಗ್ಭಿರುಪದಿಷ್ಟೋಽಯಂ ಪುರಾನ್ಯತ್ತೋ ನುಯಾ ಶ್ರುತಃ |
 ಸನತ್ಕುಮಾರೋ ಭಗವಾನ್ ಪೂರ್ವಂ ಕಥಿತವಾನ್ ಕಥಾನಮ್ || ೨
 ಋಷೀಣಾಂ ಸಂನಿಧೌ ರಾಜಂಸ್ತವ ಪುತ್ರಾಗಮಂ ಪ್ರತಿ |
 ಕಾಶ್ಯಪಸ್ಯ ತು ಪುತ್ರೋಽಸ್ತಿ ನಿಭಾಂಡಕ ಇತಿ ಶ್ರುತಃ || ೩
 ಋಷ್ಯಶೃಂಗ ಇತಿ ಖ್ಯಾತಸ್ತಸ್ಯ ಪುತ್ರೋ ಭವಿಷ್ಯತಿ |
 ಸ ವನೇ ನಿತ್ಯಸಂವೃದ್ಧೋ ಮುನಿರ್ವನಚರಃ ಸದಾ || ೪

ಸರ್ಗ ೯

ದಶರಥಸುಮಂತ್ರರ ಸಂವಾದಃ ; ಋಷ್ಯಶೃಂಗರ ಕಥೆ.

ದಶರಥನ ನಿಶ್ಚಯವನ್ನು ತಿಳಿದು ಸಾರಥಿಯಾದ* ಸುಮಂತ್ರನು ಅವನ ಸನ್ನಿಧಿಗೆ ಹೋಗಿ ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದನು: “ಮಹಾರಾಜ, ಪುತ್ರಾರ್ಥವಾಗಿ ಅಶ್ವಮೇಧಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಋತ್ವಿಜರು ಹೇಳಿದರಷ್ಟೆ. ಇದರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಥೆಯನ್ನು ನಾನು ಕೇಳಿದ್ದೇನೆ. ಇದನ್ನು ಭಗವಾನ್ ಸನತ್ಕುಮಾರರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಒಂದುಸಲ ಋಷಿಗಳೆದುರಿಗೆ ನಿನಗೆ ಸಂತಾನವ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವ ವಿಷಯವು ಪ್ರಸ್ತುತವಾಯಿತು. ಆಗ ಸನತ್ಕುಮಾರರು ಹೀಗೆಂದರು (೧-೨). ‘ಕಾಶ್ಯಪನಿಗೆ ನಿಭಾಂಡಕನೆಂಬ ಪುತ್ರನಿದ್ದಾನೆ. ಆತನಿಗೆ ಋಷ್ಯಶೃಂಗನೆಂದು† ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಪುತ್ರನೊಬ್ಬನು ಜನಿಸುವನು. ಅವನು ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಪೋಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಯಾವಾಗಲೂ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಸಂಚರಿಸುತ್ತ ತಪಸ್ವಿಯಾಗಿರುವನು. ಆ ಋಷ್ಯ

* ಸುಮಂತ್ರನು ದಶರಥನ ಮಂತ್ರಿ. ಅವನು ಆಪ್ತನಾದ್ದರಿಂದ ಸಾರಥಿಯ ಕೆಲಸವನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು.

† ಋಷ್ಯಶೃಂಗ, ಋತ್ವಿಗ್ಭೃಂಗ—ಎಂಬ ಎರಡು ಪಾರಗಳೂ ಉಂಟು.

ನಾನ್ಯಂ ಜಾನಾತಿ ವಿಪ್ರೇಂದ್ರೋ ನಿತ್ಯಂ ಪಿತೃನುವರ್ತನಾತ್ |
 ದ್ವೈವಿಧ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಸ್ಯ ಭವಿಷ್ಯತಿ ಮಹಾತ್ಮನಃ || ೫
 ಲೋಕೇಷು ಪ್ರಥಿತಂ ರಾಜನ್ ವಿಸ್ತೃತ ಕಥಿತಂ ಸದಾ |
 ತಸ್ಯೈವಂ ವರ್ತಮಾನಸ್ಯ ಕಾಲಃ ಸಮಭಿವರ್ತತ || ೬
 ಅಗ್ನಿಂ ಶುಶ್ರೂಷಮಾಣಸ್ಯ ಪಿತರಂ ಚ ಯಶಸ್ವಿನಮ್ |
 ಏತಸ್ಮಿನ್ನೇವ ಕಾಲೇ ತು ರೋಮಪಾದಃ ಪ್ರತಾಪನಾನ್ || ೭
 ಅಂಗೇಷು ಪ್ರಥಿತೋ ರಾಜಾ ಭವಿಷ್ಯತಿ ಮಹಾಬಲಃ |
 ತಸ್ಯ ವೃತಿಕ್ರಮಾದ್ರಾಜ್ಞೋ ಭವಿಷ್ಯತಿ ಸುದಾರುಣಾ || ೮
 ಅನಾವೃಷ್ಟಿಃ ಸುಘೋರಾ ವೈ ಸರ್ವಭೂತಭಯಾನಹಾ |
 ಅನಾವೃಷ್ಟ್ಯಾಂ ತು ವೃತ್ತಾಯಾಂ ರಾಜಾ ದುಃಖಸಮನ್ವಿತಃ || ೯
 ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನ್ ಶ್ರುತವೃದ್ಧಾಂಶ್ಚ ಸಮಾನೀಯ ಪ್ರವಕ್ಷ್ಯತಿ |
 ಭವಂತಃ ಶ್ರುತಧರ್ಮಾಣೋ ಲೋಕಚಾರಿತ್ರವೇದಿನಃ || ೧೦
 ಸಮಾದಿಶಂತು ನಿಯಮಂ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಂ ಯಥಾ ಭವೇತ್ |
 ಇತ್ಯುಕ್ತಾಸ್ತೇ ತತೋ ರಾಜ್ಞಾ ಸರ್ವೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸತ್ತಮಾಃ || ೧೧

ಶೃಂಗನಿಗೆ ತಂದೆಯ ಶುಶ್ರೂಷೆಯೊಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಗಿನ ವ್ಯವಹಾರ
 ವೇನೂ ತಿಳಿಯದು (೩-೪) ಆ ಮಹಾತ್ಮನ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವು ಎರಡು
 ವಿಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮೇಖಲಾಧಾರಣ ಮೊದಲಾದವುಗಳೊಡನೆ ಇಂದ್ರಿಯ
 ಗಳನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಬೇಕೆಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ ಒಂದು,
 ಸ್ಮೃತಿಕಾರರು ಹೇಳಿರುವ ಋತುಗಮನರೂಪವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ
 ಇನ್ನೊಂದು (೫-೬) ಅಗ್ನಿಯನ್ನೂ ತಂದೆಯನ್ನೂ ಸೇವಿಸುತ್ತ ಮೊದಲನೆಯ
 ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಲ್ಲಿ ಇರುವಾಗ ಕೆಲವು ಕಾಲ ಕಳೆಯುವುದು. ಇದೇ ಸಮಯ
 ದಲ್ಲಿ ರೋಮವಾದನೆಂಬ ವ್ರತಾವಶಾಲಿಯು ಅಂಗದೇಶಕ್ಕೆ ಅಧಿವತಿ
 ಯಾಗಿರುವನು. ಅವನು ರಾಜಧರ್ಮದಿಂದ ತಪ್ಪಿ ನಡೆದ ಕಾರಣವಾಗಿ
 ಅವನ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಭೀಕರವಾದ ಅನಾವೃಷ್ಟಿಯು ತಲೆದೋರುವುದು (೭-೮).
 ಅದರಿಂದ ದುಃಖಿತನಾಗಿ ರೋಮವಾದನು ಜ್ಞಾನವೃದ್ಧರಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು
 ಕರೆಯಿಸಿ ಹೇಳುವನು: “ ಪೂಜ್ಯರೆ, ನೀವು ಧರ್ಮವನ್ನೂ ಲೋಕಾಚಾರ
 ವನ್ನೂ ಬಲ್ಲವರು. ಈಗ ನಾನು ಯಾವ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳ

ನಕ್ಷ್ಯಂತಿ ತೇ ಮಹೀಪಾಲಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾ ವೇದಪಾರಗಾಃ |
ವಿಭಾಂಡಕಸುತಂ ರಾಜನ್ ಸರ್ವೋಪಾಯೈರಿಹಾನಯ || ೧೨

ಅನಾಯ್ಯ ಚ ಮಹೀಪಾಲ ಋಷ್ಯಶೃಂಗಂ ಸುಸತ್ಯತಮ್ |
ಪ್ರಯಚ್ಛ ಕನ್ಯಾಂ ಶಾಂತಾಂ ವೈ ವಿಧಿನಾ ಸುಸಮಾಹಿತಃ || ೧೩

ತೇಷಾಂ ತು ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ರಾಜಾ ಚಿಂತಾಂ ಪ್ರಪತ್ಸ್ಯತೇ |
ಕೇನೋಪಾಯೇನ ವೈ ಶಕ್ಯಮಿಹಾನೇತುಂ ಸ ವೀರ್ಯವಾನ್ ||

ತತೋ ರಾಜಾ ವಿನಿಶ್ಚಿತ್ಯ ಸಹ ಮಂತ್ರಿಭಿರಾತ್ಮನಾನ್ |
ಪುರೋಹಿತಮನೂತ್ಯಾಂಶ್ಚ ಪ್ರೇಷಯಿಷ್ಯತಿ ಸತ್ಯತಾನ್ || ೧೪

ತೇ ತು ರಾಜ್ಞೋ ವಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ವ್ಯಧಿತಾವನತಾನನಾಃ |
ನ ಗಚ್ಛೇಮ ಋಷೇರ್ಭೀತಾ ಅನುನೇಷ್ಯಂತಿ ತಂ ನೃಪಮ್ || ೧೫

ನಕ್ಷ್ಯಂತಿ ಚಿಂತಯಿತ್ವಾ ತೇ ತಸ್ಯೋಪಾಯಾಂಶ್ಚ ತತ್ಸ್ಮಮಾನ್ |
ಅನೇಷ್ಯಾಮೋ ವಯಂ ವಿಪ್ರಂ ನ ಚ ದೋಷೋ ಭವಿಷ್ಯತಿ || ೧೬

ಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಿರಿ” (೯-೧೧) ಆಗ ವೇದವಾರಂಗತರಾದ ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶ್ರೇಷ್ಠರು ರೋಮವಾದನನ್ನು ಕುರಿತು “ಮಹಾರಾಜ, ವಿಭಾಂಡಕಸುತನಾದ ಋಷ್ಯಶೃಂಗನನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅವನಿಗೆ ನಿನ್ನ ಕನ್ಯೆಯಾದ ಶಾಂತೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ವಿಧಿವಾರ್ತಕವಾಗಿ ವಿವಾಹವನ್ನು ಮಾಡು” ಎನ್ನುವರು ಆಗ ಋಷ್ಯಶೃಂಗನನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಹೇಗೆ?—ಎಂದು ರಾಜನಿಗೆ ಚಿಂತೆಯಾಗುವುದು (೧೨-೧೪). ಕಡೆಗೆ ಅವನು ಮಂತ್ರಿಗಳೊಡನೆ ಆಲೋಚನೆಮಾಡಿ ಪುರೋಹಿತನನ್ನೂ ಮಂತ್ರಿಗಳನ್ನೂ ಋಷ್ಯಶೃಂಗನನ್ನು ಕರೆತರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕಳಿಸುವನು ಅವರು ರಾಜನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ವ್ಯಥೆಗೊಳ್ಳುವರು ರಾಜನೆದುರಿಗೆ ತಲೆತಗ್ಗಿಸಿಕೊಂಡು “ನಾವು ಋಷ್ಯಶೃಂಗನನ್ನು ಕರೆತರಲಾರೆವು ನಮಗೆ ಭಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಿ ಬೇರೆ ಉಪಾಯಗಳಿವೆ. ಅಂಥ ಉಪಾಯಗಳಿಂದ ಬೇಕಾದರೆ ಕರೆತರಬಲ್ಲವು ಅದರಲ್ಲಿ ದೋಷವೇನೂ ಇಲ್ಲ” ಎನ್ನುವರು (೧೫-೧೬).

ಏವಮಂಗಾಧಿಪೇನೈವ ಗಣಿಕಾಭಿರ್ಯುಷೇಃ ಸುತಃ |
 ಅನೀತೋಽವರ್ಷಯದ್ ದೇವಃ ಶಾಂತಾ ಚಾಸ್ತೈ ಪ್ರದೀಯತೇ ||
 ಋಷ್ಯಶೃಂಗಸ್ತು ಜಾಮಾತಾ ಪುತ್ರಾಂಸ್ತವ ವಿಧಾಸ್ಯತಿ |
 ಸನತ್ಕುಮಾರಕಥಿತನೇತಾವದ್ ವ್ಯಾಹೃತಂ ನುಯಾ || ೧೯
 ಅಥ ಹೃಷ್ಯೋ ದಶರಥಃ ಸುಮಂತ್ರಂ ಪ್ರತ್ಯಭಾಷತ |
 ಯಥರ್ಷ್ಯಶೃಂಗಸ್ತಾನೀತೋ ವಿಸ್ತರೇಣ ತಥೋಚ್ಯತಾಮ್ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ನವಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಅದಕ್ಕೆ ರಾಜನು ಒಪ್ಪಿ ಕೊಳ್ಳಲು ವೇಶ್ಯೆಯರನ್ನು ಕಳಿಸಿ ಋಷ್ಯಶೃಂಗ
 ನನ್ನು ಕರೆಸುವರು. ಆಗ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸುವೃಷ್ಟಿಯಾಗುವುದು ಅಂಥ
 ಜಾಮಾತನಾದ* ಋಷ್ಯಶೃಂಗನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ದಶರಥಮಹಾರಾಜನಿಗೆ
 ಸಂತತಿಯಾಗುವುದು. ಮಹಾರಾಜ, ಈರಿತಿಯಾಗಿ ಸನತ್ಕುಮಾರರು
 ಹೇಳಿದರು” ಎಂದನು (೧೮-೧೯). ಆಗ ದಶರಥನು ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿ
 “ಸುಮಂತ್ರ, ಅನಂತರ ಋಷ್ಯಶೃಂಗನನ್ನು ಅವರು ಹೇಗೆ ಕರೆತಂದರು? ಅದರ
 ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳು” ಎಂದನು (೨೦)

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಸರ್ಗ

* ರೋಮಪಾದನ ಅಳಿಯ. ದಶರಥನಿಗೆ ರೋಮಪಾದನು ಅತ್ಯಂತ ಮಿತ್ರನಾದ್ದ
 ರಿಂದ ದಶರಥನ ಅಳಿಯನೆಂದು ವ್ಯಪದೇಶವಿರಬಹುದು. ಶಾಂತಾ ಎಂಬವಳು
 ದಶರಥನ ಮಗಳೆಂದೂ ರೋಮಪಾದನಿಗೆ ಸಾಕುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದನೆಂದೂ
 ಕಥೆಯುಂಟು.

ದಶನುಃ ಸರ್ಗಃ

ಋಷ್ಯಶೃಂಗಸ್ಯಾಂಗದೇಶಾನಯನಪ್ರಕಾರಃ

ಸುಮಂತ್ರಶ್ಲೋದಿತೋ ರಾಜ್ಞಾ ಪ್ರೋವಾಚೇದಂ ವಚಸ್ತದಾ |
ಯಥರ್ಷ್ಯಶೃಂಗಸ್ತ್ವಾನೀತೋ ಯೇನೋಪಾಯೇನ ಮಂತ್ರಿಭಿಃ ||

ತನ್ನೇ ನಿಗದಿತಂ ಸರ್ವಂ ಶೃಣು ಮೇ ಮಂತ್ರಿಭಿಃ ಸಹ |
ರೋಮಪಾದಮುವಾಚೇದಂ ಸಹಾನಾತ್ಯಃ ಪುರೋಹಿತಃ || ೨

ಉಪಾಯೋ ನಿರಪಾಯೋಽಯಮಸ್ಮಾಭಿರಭಿಚಿಂತಿತಃ |
ಋಷ್ಯಶೃಂಗೋ ವನಚರಸ್ತಪಃಸ್ವಾಧ್ಯಾಯತತ್ಪರಃ || ೩

ಅನಭಿಜ್ಞಃ ಸ ನಾರೀಣಾಂ ವಿಷಯಾಣಾಂ ಸುಖಸ್ಯ ಚ |
ಇಂದ್ರಿಯಾರ್ಥೈರಭಿನುತ್ಯೈರ್ನರಚಿತ್ತಪ್ರಮಾಥಿಭಿಃ || ೪

ಪುರನಾನಾಯಯಿಷ್ಯಾಮಃ ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ಚಾಧ್ಯನಸೀಯತಾಮ್ |
ಗಣಿಕಾಸ್ತತ್ರ ಗಚ್ಛಂತು ರೂಪವತ್ಯಃ ಸ್ವಲಂಕೃತಾಃ || ೫

ಸರ್ಗ ೧೦

ಋಷ್ಯಶೃಂಗನನ್ನು ರೋಮಪಾದನ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಕರೆತಂದ ಬಗೆ

ಆಗ ಸುಮಂತ್ರನು ಹೀಗೆಂದನು: “ಮಹಾರಾಜ, ರೋಮಪಾದನ ಮಂತ್ರಿಗಳು ಋಷ್ಯಶೃಂಗನನ್ನು ಕರೆತಂದ ಬಗೆಯನ್ನು ಹೇಳುವೆನು, ಕೇಳು: ಪುರೋಹಿತನು ಮಂತ್ರಿಗಳೊಡನೆ ರೋಮಪಾದನನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ‘ಮಹಾರಾಜ, ನಾವು ಒಂದು ಉಪಾಯವನ್ನು ಆಲೋಚಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅವಾಯವೂ ಇಲ್ಲ (೧-೨). ಋಷ್ಯಶೃಂಗನು ತಪಸ್ಸು ವೇದಾಧ್ಯಯನಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇರತಕ್ಕವನು ಅವನಿಗೆ ಹೆಂಗಸರೆಂದೇನೆಂಬುದೇ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ವಿಷಯಸುಖವನ್ನು ಅರಿಯನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯನ ಹೃದಯವನ್ನೇ ತಮ್ಮಿಡೆಗೆ ಎಳೆದು ಸೂರೆಮಾಡಬಲ್ಲ ಭೋಗಸಾಮಗ್ರಿಗಳಿಂದ ಅವನನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿ ನಗರಕ್ಕೆ ಕರೆತರುತ್ತೇವೆ ನೀನು ಒಪ್ಪಿಗೆಯನ್ನು ಕೊಡು. ರೂಪವತಿಯರಾದ ವೇಶ್ಯೆಯರು ಚೆನ್ನಾಗಿ

ಪ್ರಲೋಭ್ಯ ನಿವಿಧೋಪಾಯೈರಾನೇಷ್ಯಂತೀಹ ಸತ್ಪತಾಃ |
ಶ್ರುತ್ವಾ ತಥೇತಿ ರಾಜಾ ಚ ಪ್ರತ್ಯುನಾಚ ಪುರೋಹಿತಮ್ || ೬

ಪುರೋಹಿತೋ ಮಂತ್ರಿಣಶ್ಚ ತಥಾ ಚಕ್ರುಶ್ಚ ತೇ ತದಾ |
ವಾರಮುಖ್ಯಾಸ್ತು ತಚ್ಛ್ರುತ್ವಾ ವನಂ ಪ್ರವಿವಿಶುರ್ಮಹತ್ || ೭

ಆಶ್ರಮಸ್ಯಾನಿದೂರೇಽಸ್ಮಿನ್ ಯತ್ನಂ ಕುರ್ವಂತಿ ದರ್ಶನೇ |
ಯುಷಿಪುತ್ರಸ್ಯ ಧೀರಸ್ಯ ನಿತ್ಯಮಾಶ್ರಮವಾಸಿನಃ || ೮

ಪಿತುಃ ಸ ನಿತ್ಯಸಂತುಷ್ಟೋ ನಾತಿಚಕ್ರಾನ್ಮು ಚಾಶ್ರಮಾತ್ |
ನ ತೇನ ಜನ್ಮಪ್ರಭೃತಿ ದೃಷ್ಟಪೂರ್ವಂ ತಪಸ್ವಿನಾ || ೯

ಸ್ತ್ರೀ ವಾ ಪುಮಾನ್ ವಾ ಯಚ್ಚಾನ್ಯತ್ ಸರ್ವಂ ನಗರರಾಷ್ಟ್ರಜಮ್
ತತಃ ಕದಾಚಿತ್ತಂ ದೇಶನಾಜಗಾಮ ಯದ್ಯ ಚೈಯಾ || ೧೦

ವಿಭಾಂಡಕಸುತಸ್ತತ್ರ ತಾಶ್ಚಾಪಶ್ಯದ್ವರಾಂಗನಾಃ |
ತಾಶ್ಚಿತ್ತವೇಷಾಃ ಪ್ರಮದಾ ಗಾಯಂತ್ಯೋ ಮಧುರಸ್ವನೈಃ || ೧೧

ಸಿಂಗರಿಸಿಕೊಂಡು ಋಷ್ಯಶೃಂಗನಿದ್ದಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕು (೩-೫). ಅವರು ನಿವಿಧೋಪಾಯಗಳಿಂದ ಅವನನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆತರಬಲ್ಲರು ” ಎಂದನು. ರಾಜನು ಪುರೋಹಿತನ ಮಾತಿಗೆ ಒಪ್ಪಿದನು. ಪುರೋಹಿತನೂ ಮಂತ್ರಿಗಳೂ ವೇಶ್ಯೆಯರನ್ನು ಕರೆಸಿ ಅವರು ಮಾಡಬೇಕಾದ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟು ಋಷ್ಯಶೃಂಗನಿದ್ದಲ್ಲಿಗೆ ಕಳಿಸಿದರು ಆ ವೇಶ್ಯೆಯರು ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಋಷ್ಯಶೃಂಗಾಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಇಳಿದುಕೊಂಡು ಆತನನ್ನು ಕಾಣುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹವಣಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಋಷ್ಯಶೃಂಗನಾದರೂ ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಲಾಲನೆಯಿಂದ ನಿತ್ಯಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದನು (೬-೮). ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಗೆ ಬರುತ್ತಲೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆ ತಪಸ್ವಿಯು ಹುಟ್ಟಿದಾಗಿನಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನಾಗಲಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಪುರುಷನನ್ನಾಗಲಿ ನೋಡಿದವನೇ ಅಲ್ಲ. ಆಶ್ರಮದಿಂದ ಹೊರಗೆ ನಗರದಲ್ಲಾಗಲಿ ದೇಶದಲ್ಲಾಗಲಿ ಇರತಕ್ಕ ಕುದುರೆ ಕೋಳಿ ಮುಂತಾದ ವ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೂ ಸಹ ನೋಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರಲು ಒಂದುಸಲ ದೈವವಶದಿಂದ ಆ ವಿಭಾಂಡಕಪುತ್ರನು ಆಶ್ರಮದಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಂದನು (೯-೧೦). ಆಗ ಈ ಸುಂದರಿಯರು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರು. ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಉಡುಗೆತೊಡಿಗೆ

ಋಷಿಪುತ್ರನುಪಾಗನ್ಯು ಸರ್ವಾ ವಚನಮುಬ್ರುವನ್ |

ಕಸ್ತ್ವಂ ಕಿಂ ವರ್ತಸೇ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಜ್ಞಾತುಮಿಚ್ಛಾಮಹೇ ವಯಮ್

ಏಕಸ್ತ್ವಂ ವಿಜನೇ ಘೋರೇ ವನೇ ಚರಸಿ ಶಂಸ ನಃ |

ಅದೃಷ್ಟರೂಪಾಸ್ತಾನೇನ ಕಾಮ್ಯರೂಪಾ ವನೇ ಸ್ತ್ರಿಯಃ || ೧೩

ಹಾರ್ದಾತ್ತಸ್ಯ ಮತಿರ್ಜಾತಾ ಹ್ಯಾಖ್ಯಾತುಂ ಪಿತರಂ ಸ್ವಕಮ್ |

ಪಿತಾ ವಿಭಾಂಡಕೋಽಸ್ಮಾಕಂ ತಸ್ಯಾಹಂ ಸುತ ಔರಸಃ || ೧೪

ಋಷ್ಯಶೃಂಗ ಇತಿ ಖ್ಯಾತಂ ನಾನು ಕರ್ಮ ಚ ಮೇ ಭುವಿ |

ಇಹಾಶ್ರಮಪದೇಽಸ್ಮಾಕಂ ಸಮೀಪೇ ಶುಭದರ್ಶನಾಃ || ೧೫

ಕರಿಷ್ಯೇ ನೋಽತ್ರ ಪೂಜಾಂ ವೈ ಸರ್ವೇಷಾಂ ವಿಧಿಪೂರ್ವಕಮ್ |

ಋಷಿಪುತ್ರವಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ಸರ್ವಾಸಾಂ ಮತಿರಾಸ ವೈ || ೧೬

ತದಾಶ್ರಮಪದಂ ದ್ರಷ್ಟುಂ ಜಗ್ಮುಃ ಸರ್ವಾಶ್ಚ ತೇನ ತಾಃ |

ಆಗತಾನಾಂ ತತಃ ಪೂಜಾನ್ಯುಷಿಪುತ್ರಶ್ಚಕಾರ ಹ || ೧೭

ಗಲನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಈ ತರುಣಿಯರು ಇಂನಾಗಿ ಹಾಡುತ್ತ ಆ ಋಷಿಪುತ್ರನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಹೀಗೆಂದರು: “ ಹೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ನೀನು ಯಾರು? ಇಲ್ಲಿ ಏನು ಮಾಡುತ್ತೀಯೆ? (೧೧-೧೨). ವಿಜನವಾದ ಈ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಒಂಟಿಯಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವೆಯಲ್ಲ, ಇದೇಕೆ? ನಮಗೆ ಹೇಳು ” ಋಷ್ಯಶೃಂಗನು ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸುಂದರರೂಪವನ್ನೇ ನೋಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಒಂದು ಬಗೆಯ ನ್ನೇಹವು ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಅಂಕುರಿಸಲು, ತಂದೆ ಮೊದಲಾದ ತನ್ನ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಮನಸ್ಸಾಯಿತು ಆತನು “ ನನ್ನ ತಂದೆ ವಿಭಾಂಡಕನುನಿ ನಾನು ಆತನ ಮಗ. ನನ್ನ ಹೆಸರು ಋಷ್ಯಶೃಂಗ (೧೩-೧೪). ನನ್ನ ಕೆಲಸ ಗೊತ್ತೇ ಇದೆ—ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುವುದು ಎಲೈ ಸಾಮ್ಯರ, ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ನಮ್ಮ ಆಶ್ರಮವಿದೆ. (ನೀವು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದರೆ) ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಸತ್ಕರಿಸುವೆನು ” ಎಂದು ನುಡಿದನು ಋಷಿಪುತ್ರನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಈ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಆಶ್ರಮ ವನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆಂಬ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದರು (೧೫-೧೬). ಆಗ ಋಷ್ಯಶೃಂಗನು ಆ ವೇಶ್ಯೆಯರಿಗೆ ‘ ಇದು ಅರ್ಘ್ಯ, ಇದು ಪಾದ್ಯ, ಇದು

ಇದನುರ್ಘ್ನಮಿದಂ ಸಾದ್ಯಮಿದಂ ಮೂಲಮಿದಂ ಫಲಮ್ |
 ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಯ ತು ತಾಂ ಪೂಜಾಂ ಸರ್ವಾ ಏವ ಸಮುತ್ಸುಕಾಃ || ೧೮
 ಋಷೇರ್ಭೀತಾಸ್ತು ಶೀಘ್ರಂ ತಾ ಗಮನಾಯ ನುತಿಂ ದಧುಃ |
 ಅಸ್ಮಾಕಮಪಿ ಮುಖ್ಯಾನಿ ಫಲಾನೀಮಾನಿ ವೈ ದ್ವಿಜ || ೧೯
 ಗೃಹಾಣ ಪ್ರತಿ ಭದ್ರಂ ತೇ ಭಕ್ಷಯಸ್ವ ಚ ನಾ ಚಿರಮ್ |
 ತತಸ್ತಾಸ್ತಂ ಸಮಾಲಿಂಗ್ಯ ಸರ್ವಾ ಹರ್ಷಸಮನ್ವಿತಾಃ || ೨೦
 ನೋದಕಾನ್ ಪ್ರದದುಸ್ತಸ್ಮೈ ಭಕ್ಷ್ಯಂಶ್ಚ ವಿವಿಧಾನ್ ಶುಭಾನ್ |
 ತಾನಿ ಚಾಸ್ವಾದ್ಯ ತೇಜಸ್ವೀ ಫಲಾನೀತಿ ಸ್ಮ ಮನ್ಯತೇ || ೨೧
 ಅನಾಸ್ವಾದಿತಪೂರ್ವಾಣಿ ವನೇ ನಿತ್ಯನಿನಾಸಿನಾ |
 ಅಪ್ಯಚ್ಛ್ಯ ಚ ತದಾ ನಿಪ್ರಂ ವ್ರತಚರ್ಯಾಂ ನಿವೇದ್ಯ ಚ || ೨೨
 ಗಚ್ಛಂತಿ ಸ್ಮಾಪದೇಶಾತ್ತಾ ಭೀತಾಸ್ತಸ್ಯ ಪಿತುಃ ಸ್ತ್ರಿಯಃ |
 ಗತಾಸು ತಾಸು ಸರ್ವಾಸು ಕಾತ್ಯಪಸ್ಯಾತ್ಮಜೋ ದ್ವಿಜಃ || ೨೩

ಮೂಲ, ಇದು ಫಲ' ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾ ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟು ಉಪ
 ಚರಿಸಿದನು ಆ ತರುಣಿಯರು ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ
 ದರು ವಿಭಾಂಡಕಮುನಿಯು ಎಲ್ಲಿ ಬಂದುಬಿಡುವನೋ ಎಂದು ಅವರಿಗೆ
 ಗಾಬರಿ (೧೭-೧೮) ಬೇಗನೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟುಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಅವನರ
 ಪಡುತ್ತ "ಹೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಕುಮಾರ, ಒಳ್ಳೆಯದು, ನಾವು ತಂದಿರುವ
 ಈ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊ. ಇವುಗಳನ್ನು ತಿಂದು ನೋಡು" ಎಂದು
 ಹೇಳಿ ಆತನನ್ನು ಆಲಂಗಿಸಿಕೊಂಡು ತಾವು ತಂದಿದ್ದ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಸಿಹಿ
 ತಿಂಡಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಆ ಋಷಿಕುಮಾರನು ಅವುಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತ ಅವು
 ಹಣ್ಣುಗಳೆಂದೇ ತಿಳಿದುಕೊಂಡನು (೧೯-೨೦). ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ವಾಸ
 ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಆತನು ಅಂಧ ಭಕ್ಷ್ಯಗಳನ್ನು ತಿಂದೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ವೇಶ್ಯೆಯರು
 ಆತನ ತಂದೆಯು ಬಂದುಬಿಟ್ಟಾನೆಂಬ ಭಯದಿಂದ ತಾವು ಯಾವುದೋ
 ವ್ರತವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಸುಳ್ಳು ನೆವವನ್ನೊಡ್ಡಿ,
 ಋಷ್ಯಶೃಂಗನನ್ನು ಬೀಳ್ಕೊಂಡು ಹೊರಟುಹೋದರು (೨೧-೨೩).

ಅಸ್ತಸ್ಥಹೃದಯಶ್ಚಾಸಿದ್ ದುಃಖಾಚ್ಚ ಪರಿವರ್ತತೇ |

ತತೋಽಪರೇದ್ಯುಸ್ತಂ ದೇಶಮಾಜಗಾಮ ಸ ವೀರ್ಯವಾನ್ || ೨೪

ವಿಭಾಂಡಕಸುತಃ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಮನಸಾ ಚಿಂತಯನ್ ಮುಹುಃ |

ಮನೋಜ್ಞಾ ಯತ್ರ ತಾ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ವಾರಮುಖ್ಯಾಃ ಸ್ವಲಂಕೃತಾಃ ||

ದೃಷ್ಟ್ವಾನ ಚ ತದಾ ವಿಪ್ರಮಾಯಾಂತಂ ಹೃಷ್ಟಮಾನಸಾಃ |

ಉಪಸೃತ್ಯ ತತಃ ಸರ್ವಾಸ್ತಾಸ್ತಮೂಚುರಿದಂ ವಚಃ || ೨೫

ವಿಹ್ಯಾಶ್ರಮಪದಂ ಸೌಮ್ಯ ಹೃಸ್ಮಾಕಮಿತಿ ಚಾಬ್ರುವನ್ |

ಚಿತ್ರಾಣ್ಯತ್ರ ಬಹೂನಿ ಸ್ಯುಮೂಲಾನಿ ಚ.ಫಲಾನಿ ಚ || ೨೬

ತತ್ರಾಪ್ಯೇಷ ವಿಧಿಃ ಶ್ರೀಮಾನ್ ವಿಶೇಷೇಣ ಭವಿಷ್ಯತಿ |

ಶ್ರುತ್ವಾ ತು ವಚನಂ ತಾಸಾಂ ಸರ್ವಾಸಾಂ ಹೃದಯಂಗಮನ್ ||

ಗಮನಾಯ ಮತಿಂ ಚಕ್ರೇ ತಂ ಚ ನಿನ್ಯುಸ್ತದಾ ಸ್ತ್ರಿಯಃ |

ತತ್ರ ಚಾನೀಯಮಾನೇ ತು ವಿಪ್ರೇ ತಸ್ಮಿನ್ ಮಹಾತ್ಮನಿ || ೨೭

ಅವರು ಹೊರಟುಹೋಗಲು ಇತ್ತ ಋಷ್ಯಶೃಂಗನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅಸ್ತಸ್ಥತೆಯು ಉಂಟಾಯಿತು ಅವನು ಮನಃಶಾಂತಿಯಿಲ್ಲದೆ ತಳಮಳಿಸುತ್ತಾ ಸುತ್ತಾಡ ತೊಡಗಿದನು. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಆ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಚಿಂತೆ ಬೇರೂರಿತು ಆ ಸುಂದರಿಯ ರನ್ನು ನೋಡಿದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಮತ್ತೆ ಬಂದನು (೨೪-೨೫). ಅವನನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಲೇ ವೇಶ್ಯೆಯರಿಗೆ ಆ ಸಂದವಾಯಿತು. ಅವರು ಋಷ್ಯಶೃಂಗನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು “ಸೌಮ್ಯ, ನಮ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ನೀನೂ ಬರಬೇಕು ಅಲ್ಲಿ ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಫಲಮೂಲಗಳು ಬೇಕಾದಷ್ಟಿವೆ. ನಿನಗೂ ನಾವು ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸತ್ತಾರ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ” ಎಂದರು (೨೬-೨೭) ಅವರ ಹೃದಯಂಗಮವಾದ ಮಾತಿನ ಸರಣಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಋಷ್ಯಶೃಂಗನು ಅವರೊಡನೆ ಹೋಗಲು ಸಮ್ಮತಿಸಿದನು ಆಗ ವೇಶ್ಯೆಯರು ಅವನನ್ನು ಮೆಲ್ಲಗೆ ರೂಮನಾದನ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಕರತಂದರು. ಆ ಮಹಾಪುರುಷನು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಟ್ಟು ಕೂಡಲೇ ದೇವೇಂದ್ರನು ಧಾರಾಕಾರವಾಗಿ ಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸಿ ಜಗತ್ತನ್ನು ಆಹ್ಲಾದಗೊಳಿಸಿದನು (೨೮-೨೯).

ವನರ್ಷ ಸಹಸಾ ದೇವೋ ಜಗತ್ ಪ್ರಹ್ಲಾದಯಂಸ್ತದಾ |
 ವರ್ಷೇಣೈವಾಗತಂ ವಿಪ್ರಂ ವಿಷಯಂ ಸ್ವಂ ನರಾಧಿಪಃ || ೩೦
 ಪ್ರತ್ಯುದ್ಗಮ್ಯ ಮುನಿಂ ಪ್ರಹ್ಲಾಃ ಶಿರಸಾ ಚ ಮಹೀಂ ಗತಃ |
 ಅರ್ಘ್ಯಂ ಚ ಪ್ರದದೌ ತಸ್ಮೈ ನ್ಯಾಯತಃ ಸುಸಮಾಹಿತಃ || ೩೧
 ವನೇ ಪ್ರಸಾದಂ ವಿಪ್ರೇಂದ್ರಾನ್ಮಾ ವಿಪ್ರಂ ಮನ್ಯುರಾವಿಶೇತ್ |
 ಅಂತಃಪುರಂ ಪ್ರವೇಶ್ಯಾಸ್ಮೈ ಕನ್ಯಾಂ ದತ್ವಾ ಯಥಾವಿಧಿ || ೩೨
 ಶಾಂತಾಂ ಶಾಂತೇನ ಮನಸಾ ರಾಜಾ ಹರ್ಷಮನಾಪ ಸಃ |
 ಏವಂ ಸ ನೈವಸತ್ತತ್ರ ಸರ್ವಕಾಮೈಃ ಸುಪೂಜಿತಃ || ೩೩
 ಋಷ್ಯಶೃಂಗೋ ಮಹಾತೇಜಾಃ ಶಾಂತಯಾ ಸಹ ಭಾರ್ಯಯಾ |

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ದಶಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಸುವೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ತಂದ ಆ ತವೋನಿಧಿಯನ್ನು ರೋಮ
 ವಾದರಾಜನು ವಿನಯದಿಂದ ಸ್ವಾಗತಿಸಿ, ನೆಲದಮೇಲೆ ಅಡ್ಡ ಬಿದ್ದು ನಾಷ್ಟಾಂಗ
 ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿದನು ಋಷ್ಯಶೃಂಗನಿಗೆ ಅರ್ಘ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಿ
 ಪೂಜೆಮಾಡಿ, ತನ್ನನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಿ ವ್ರಸನ್ನನಾಗಬೇಕೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡನು.
 (ತಾನು ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸದಿಂದ) ಆತನಿಗೆ ಕೋಪಬಂದೀತೆಂದು ರೋಮವಾದ
 ನಿಗೆ ಭಯವಿತ್ತು (೩೦-೩೧). ಋಷ್ಯಶೃಂಗನನ್ನು ಅಂತಃಪುರಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ದು
 ತನ್ನ ಮಗಳಾದ ಶಾಂತೆಯನ್ನು ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮದುವೆಮಾಡಿ
 ಕೊಟ್ಟನು. ಆಗ ರೋಮವಾದನಿಗೆ ಮನಸ್ಸು ಹಗುರವಾಗಿ ಆನಂದವಾಯಿತು.
 ಮಹಾತೇಜೋನಿಧಿಯಾದ ಋಷ್ಯಶೃಂಗನು ವತ್ತಿಯಾದ ಶಾಂತೆಯೊಡನೆ
 ರೋಮವಾದನ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ನೆಕಲ ಭೋಗಗಳನ್ನೂ ಅನುಭವಿಸುತ್ತ
 ವಾಸವಾಗಿದ್ದನು ” (೩೨-೩೩).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಹತ್ತನೆಯ ಸರ್ಗ

ಏಕಾದಶಃ ಸಗಃ

ಋಷ್ಯಶೃಂಗಸ್ಯಾಯೋಧ್ಯಾಪ್ರವೇಶಃ

ಭೂಯ ಏನ ಹಿ ರಾಜೇಂದ್ರ ಶೃಣು ನೇ ನಚನಂ ಹಿತಮ್ |
ಯಥಾ ಸ ದೇವಪ್ರನರಃ ಕಥಾಯಾಮೇವನುಬ್ರವೀತ್ || ೧

ಇಕ್ಷ್ವಾಕುಣಾಂ ಕುಲೇ ಜಾತೋ ಭವಿಷ್ಯತಿ ಸುಧಾರ್ಮಿಕಃ |
ರಾಜಾ ದಶರಥೋ ನಾನು ಶ್ರೀಮಾನ್ ಸತ್ಯಪ್ರತಿಶ್ರವಃ || ೨

ಅಂಗರಾಜೇನ ಸಖ್ಯಂ ಚ ತಸ್ಯ ರಾಜ್ಞೋ ಭವಿಷ್ಯತಿ |
ಕನ್ಯಾ ಜಾಸ್ಯ ಮಹಾಭಾಗಾ ಶಾಂತಾ ನಾನು ಭವಿಷ್ಯತಿ || ೩

ಪುತ್ರಸ್ತು ಸೋಽಂಗರಾಜಸ್ಯ ರೋಮಪಾದ ಇತಿ ಶ್ರುತಃ |
ತಂ ಸ ರಾಜಾ ದಶರಥೋ ಗಮಿಷ್ಯತಿ ಮಹಾಯಶಾಃ || ೪

ಅನಪತ್ಯೋಽಸ್ಮಿ ಧರ್ಮಾತ್ಮನ್ ಶಾಂತಾಭರ್ತಾ ಮನು ಕೃತುಮ್ |
ಅಹರೇತ ತ್ವಯಾಜ್ಞಪ್ತಃ ಸಂತಾನಾರ್ಥಂ ಕುಲಸ್ಯ ಚ || ೫

ಸರ್ಗ ೧೧

ದಶರಥನು ಋಷ್ಯಶೃಂಗನನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು.

ಸುಮಂತ್ರನು ದಶರಥನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು : “ಮಹಾರಾಜ, ಮಹಾಜ್ಞಾನಿ ಯಾದ ಸ ನ ತ್ಕು ಮಾ ರ ನು ಹೇಳಿದ ಮಾತು ಇನ್ನೂ ಇದೆ ಕೇಳು. ಏನೆಂದರೆ, ‘ಇಕ್ಷ್ವಾಕುವಂಶದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಧಾರ್ಮಿಕನೂ ಸತ್ಯಸಂಧನೂ ಆದ ದಶರಥನೆಂಬ ರಾಜನು ಹುಟ್ಟುವನು. ಆತನಿಗೆ ಅಂಗರಾಜನಾದ ರೋಮವಾದನೊಡನೆ ನ್ನೇಹವು ಬೆಳೆಯುವುದು ಅವನಿಗೆ * ಶಾಂತಿಯೆಂಬ ಕುಮಾರಿಯು ಜನಿಸುವಳು (೧-೩). ದಶರಥನು ರೋಮಪಾದನ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ‘ಪುಣ್ಯಾತ್ಮ, ನನಗೆ ಸಂತತಿ ಇಲ್ಲ ಶಾಂತಾವತಿಯಾದ ಋಷ್ಯಶೃಂಗನಿಗೆ ನೀನು ಹೇಳು. ನನಗೆ ಸಂತತಿಯಾಗುವಂತೆ ಅವನು ಯಾಗವನ್ನು

* ‘ಅವನಿಗೆ’ ಎಂದರೆ ದಶರಥನಿಗಿಂದು ಕೆಲವರೂ, ರೋಮಪಾದನಿಗಿಂದು ಕೆಲವರೂ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ರುತ್ವಾ ರಾಜ್ಞೋಽಥ ತದ್ವಾಕ್ಯಂ ಮನಸಾಪಿ ನಿಚಿಂತ್ಯ ಚ |
ಪ್ರದಾಸ್ಯತೇ ಪುತ್ರವಂತಂ ಶಾಂತಾಭರ್ತಾರನಾತ್ಮವಾನ್ || ೬

ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಯ ಚ ತಂ ವಿಪ್ರಂ ಸ ರಾಜಾ ನಿಗತಜ್ವರಃ |
ಆಹರಿಸ್ಯತಿ ತಂ ಯಜ್ಞಂ ಪ್ರಹೃಷ್ಟೇನಾಂತರಾತ್ಮನಾ || ೭

ತಂ ಚ ರಾಜಾ ದಶರಥೋ ಯಸ್ಯ ಕಾಮುಃ ಕೃತಾಂಜಲಿಃ |
ಋಷ್ಯಶೃಂಗಂ ದ್ವಿಜಶ್ರೇಷ್ಠಂ ವರಯಿಸ್ಯತಿ ಧರ್ಮವಿತ್ || ೮

ಯಜ್ಞಾರ್ಥಂ ಪ್ರಸವಾರ್ಥಂ ಚ ಸ್ವರ್ಗಾರ್ಥಂ ಚ ನರೇಶ್ವರಃ |
ಲಭತೇ ಚ ಸ ತಂ ಕಾಮುಂ ದ್ವಿಜಮುಖ್ಯಾದ್ವಿಶಾಂಪತಿಃ || ೯

ಪುತ್ರಾಶ್ಚಾಸ್ಯ ಭವಿಸ್ಯಂತಿ ಚತ್ವಾರೋಽಮಿತವಿಕ್ರಮಾಃ |
ವಂಶಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಕರಾಃ ಸರ್ವಲೋಕೇಷು ವಿಶ್ರುತಾಃ || ೧೦

ಏವಂ ಸ ದೇವಪ್ರವರಃ ಪೂರ್ವಂ ಕಥಿತವಾನ್ ಕಥಾಮ್ |
ಸನತ್ಕುಮಾರೋ ಭಗವಾನ್ ಪುರಾ ದೇವಯುಗೇ ಪ್ರಭುಃ || ೧೧

ಮಾಡಿಸಲಿ' ಎಂದು ಹೇಳುವನು. ಆಗ ರೋಮನಾದನು ಆಗಲೆಂದು ಒಪ್ಪಿ ಪುತ್ರವಂತನೂ * ಶಾಂತಾವತಿಯೂ ಆದ ಋಷ್ಯಶೃಂಗನಿಗೆ ಹೇಳಿ ಯಾಗದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ವಹಿಸುವನು (೪-೬) ದಶರಥರಾಜನು ಸಿತ್ತಿಂತನಾಗಿ ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಂದು ಹರ್ಷದಿಂದ ಪುತ್ರಕಾಮೇಷ್ಟಿಯನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುವನು ಧರ್ಮಜ್ಞನಾದ ದಶರಥನು ಬದ್ಧಾಂಜಲಿಯಾಗಿ ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶ್ರೇಷ್ಠನನ್ನು ಯಜ್ಞಕ್ಕಾಗಿ ವರಣಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಯಜ್ಞದಿಂದ ಸಂತತಿ, ಯಶಸ್ಸು ಮತ್ತು ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ವಡೆಯುವುದೇ ಅವನ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಆ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಕಡೆಗೆ ಸಾಧಿಸುತ್ತಾನೆ (೭-೯) ದಶರಥನಿಗೆ ಮಹಾವರಾಕ್ರಮಿಗಳಾದ ನಾಲ್ವರು ಪುತ್ರರು ಜನಿಸುವರು ಅವರೆಲ್ಲರೂ ವಂಶೋದ್ಧಾರಕರೂ ಜಗದ್ವಿಖ್ಯಾತರೂ ಆಗುವರು" (೧೦). ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಭಗವಾನ್ ಸನತ್ಕುಮಾರನು ಹಿಂದೆ

* 'ಜಾತಪುತ್ರಃ ಕೃಷ್ಣಕೇತೋಽಗ್ನಿನಾದಧೀತ' ಎಂದು ವಿಧಿ. ಯಾಗಾಂಗವಾಗಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಆಧಾನಮಾಡಲು ಪುತ್ರವಂತನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅಧಿಕಾರ.

ಸ ತ್ವಂ ಪುರುಷಶಾದೂಲ ತನೂನಯ ಸುಸತ್ವತಮ್ |

ಸ್ವಯಮೇವ ಮಹಾರಾಜ ಗತ್ವಾ ಸಬಲನಾಹನಃ || ೧೨

ಸುಮಂತ್ರಸ್ಯ ವಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ಹೃಷ್ಟೋ ದಶರಥೋಽಭವತ್ |

ಅನುಮಾನ್ಯ ವಸಿಷ್ಠಂ ಚ ಸೂತವಾಕ್ಯಂ ನಿಶನ್ಯ ಚ || ೧೩

ಸಾಂತಃಪುರಃ ಸಹಾಮಾತ್ಯಃ ಪ್ರಯಯೌ ಯತ್ರ ಸ ದ್ವಿಜಃ |

ವನಾನಿ ಸರಿತಶ್ಚೈವ ವ್ಯತಿಕ್ರಮ್ಯ ಶನೈಃ ಶನೈಃ || ೧೪

ಅಭಿಚಕ್ರಾನು ತಂ ದೇಶಂ ಯತ್ರ ವೈ ಮುನಿಪುಂಗವಃ |

ಅಸಾದ್ಯ ತಂ ದ್ವಿಜಶ್ರೇಷ್ಠಂ ರೋಮಪಾದಸಮೀಪಗಮ್ || ೧೫

ಋಷಿಪುತ್ರಂ ದದರ್ಶಾದೌ ದೀಪ್ಯಮಾನಮಿವಾನಲಮ್ |

ತತೋ ರಾಜಾ ಯಥಾನ್ಯಾಯಂ ಪೂಜಾಂ ಚಕ್ರೇ ವಿಶೇಷತಃ || ೧೬

ಸಖಿತ್ವಾತ್ಮಸ್ಯ ವೈ ರಾಜ್ಞಃ ಪ್ರಹೃಷ್ಟೇನಾಂತರಾತ್ಮನಾ |

ರೋಮಪಾದೇನ ಚಾಖ್ಯಾತಮೃಷಿಪುತ್ರಾಯ ಧೀಮತೇ || ೧೭

ಸಖ್ಯಂ ಸಂಬಂಧಕಂ ಚೈವ ತದಾ ತಂ ಪ್ರತ್ಯಪೂಜಯತ್ |

ಏವಂ ಸುಸತ್ವತಸ್ತೇನ ಸಹೋಷಿತ್ವಾ ನರರ್ಷಭಃ || ೧೮

ಕೃತಯುಗದಲ್ಲ ಹೇಳಿದ್ದನು ಆದ್ದರಿಂದ ಮಹಾರಾಜ, ನೀನೇ ವರಿವಾರಸಮೇತನಾಗಿ ಹೋಗಿ ಋಷ್ಯಶೃಂಗನನ್ನು ಗೌರವದಿಂದ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಾ” (೧೧-೧೨) ಸುಮಂತ್ರನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಲು ದಶರಥನಿಗೆ ಆನಂದವಾಯಿತು ಅವನು ವಸಿಷ್ಠರ ಅನುಚ್ಛೇದನನ್ನು ವಡೆದು ಅಂತಃಪುರದ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನೂ ಆಮಾತ್ಯರನ್ನೂ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಋಷ್ಯಶೃಂಗನಿದ್ದಲ್ಲಿಗೆ ಹೊರಟನು ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವನಗಳನ್ನೂ ನದಿಗಳನ್ನೂ ದಾಟುತ್ತ ಆ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠನಿದ್ದ ಸ್ಥಳವನ್ನು ನೇರಿದನು (೧೩-೧೫). ಅಲ್ಲಿ ರೋಮವಾದನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯಂತೆ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುತ್ತ ಕುಳಿತಿಿದ್ದ ಋಷಿಪುತ್ರನನ್ನು ಕಂಡನು. ಆಗ ರೋಮವಾದನು ತನ್ನ ಮಿತ್ರನಾದ ದಶರಥನನ್ನು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಸ್ವಾಗತಿಸಿ ಸತ್ಕಾರಮಾಡಿ ತನಗೂ ದಶರಥನಿಗೂ ಇರುವ ಸ್ನೇಹವನ್ನೂ ಪೂರ್ವಸಂಬಂಧವನ್ನೂ ಋಷ್ಯಶೃಂಗನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ

ಸಪ್ತಾಷ್ಟದಿವಸಾನ್ ರಾಜಾ ರಾಜಾನಮಿದಮಬ್ರವೀತ್ |
 ಶಾಂತಾ ತನ ಸುತಾ ರಾಜನ್ ಸಹ ಭರ್ತಾ ವಿಶಾಂಪತೇ || ೧೯
 ಮದೀಯಂ ನಗರಂ ಯಾತು ಕಾರ್ಯಂ ಹಿ ಮಹದುದ್ಯತಮ್ |
 ತಥೇತಿ ರಾಜಾ ಸಂಶ್ರುತ್ಯ ಗಮನಂ ತಸ್ಯ ಧೀಮತಃ || ೨೦
 ಉವಾಚ ವಚನಂ ವಿಪ್ರಂ ಗಚ್ಛ ತ್ವಂ ಸಹ ಭಾರ್ಯಯಾ |
 ಋಷಿಪುತ್ರಃ ಪ್ರತಿಶ್ರುತ್ಯ ತಥೇತ್ಯಾಹ ನೃಪಂ ತದಾ || ೨೧
 ಸ ನೃಪೇಣಾಭ್ಯ ನುಜ್ಞಾತಃ ಪ್ರಯಯೌ ಸಹ ಭಾರ್ಯಯಾ |
 ತಾವನ್ಯೋನ್ಯಾಂಜಲಿಂ ಕೃತ್ವಾ ಸ್ನೇಹಾತ್ ಸಂಶ್ಲಿಷ್ಯ ಚೋರಸಾ ||
 ನನಂದತುರ್ದಶರಥೋ ರೋಮಪಾದಶ್ಚ ವೀರ್ಯವಾನ್ |
 ತತಃ ಸುಹೃದಮಾಪೃಚ್ಛ್ಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ತೋ ರಘುನಂದನಃ || ೨೨
 ಪೌರೇಭ್ಯಃ ಪ್ರೇಷಯಾನಾಸ ದೂತಾನ್ ವೈ ಶೀಘ್ರಗಾಮಿನಃ |
 ಕ್ರಿಯತಾಂ ನಗರಂ ಸರ್ವಂ ಕ್ಷಿಪ್ರಮೇವ ಸ್ವಲಂಕೃತಮ್ || ೨೪

ಅವನನ್ನು ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟನು (೧೬-೧೮). ದಶರಥನು ರೋಮವಾದನ ಆತಿಥ್ಯವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತ ಏಳಿಂಟು ದಿನಗಳಿದ್ದನು ಆಮೇಲೆ ರೋಮವಾದನನ್ನು ಕುರಿತು “ಮಹಾರಾಜ, ನಾನು ಅಶ್ವಮೇಧ ವೆಂಬ ಮಹಾಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಲು ಉದ್ಯುಕ್ತನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ನಿನ್ನ ಪುತ್ರಿಯಾದ ಶಾಂತಾದೇವಿಯು ತನ್ನ ವತಿಯೊಡನೆ ನನ್ನ ನಗರಕ್ಕೆ ಬರುವಂತೆ ಏರ್ಪಡಿಸು” ಎಂದನು. ಆಗ ರೋಮವಾದನು ಮಹಾತ್ಮನಾದ ಋಷ್ಯಶೃಂಗನನ್ನು ಕಳಿಸಲು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡನು (೧೯-೨೦). ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಋಷ್ಯಶೃಂಗನಿಗೆ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಲು, ಆ ಋಷಿಪುತ್ರನು ಆಗಲೆಂದು ಒಪ್ಪಿದನು. ಅದರಂತೆ ತನ್ನ ವತ್ಸಿಯನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ರಾಜನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ ಹೊರಡಲು ಸನ್ನದ್ಧನಾದನು. ರೋಮವಾದ, ದಶರಥ—ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಸ್ನೇಹದಿಂದ ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಆಲಂಗಿಸಿಕೊಂಡು ಆನಂದವರವಶರಾದರು. ದಶರಥನು ತನ್ನ ಮಿತ್ರನನ್ನು ಬೀಳ್ಕೊಂಡು ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಹೊರಟನು (೨೧-೨೩). ಅವನು ದೂತರನ್ನು ಕರೆದು “ನೀವು ಮೊದಲೇ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ

ಧೂಪಿತಂ ಸಿಕ್ತಸಂನ್ಯಷ್ಟಂ ಪತಾಕಾಭಿರಲಂಕೃತಮ್ |

ತತಃ ಪ್ರಹೃಷ್ಟಾಃ ಸೌರಾಸ್ತ್ರೇ ಶ್ರುತ್ವಾ ರಾಜಾನಮಾಗತಮ್ || ೨೫

ತಥಾ ಚಕ್ರುಶ್ಚ ತತ್ಸರ್ವಂ ರಾಜ್ಞಾ ಯತ್ ಪ್ರೇಷಿತಂ ತದಾ |

ತತಃ ಸ್ವಲಂಕೃತಂ ರಾಜಾ ನಗರಂ ಪ್ರವಿವೇಶ ಹ || ೨೬

ಶಂಖದುಂದುಭಿನಿಘೋಷೈಃ ಪುರಸ್ಕೃತ್ಯ ದ್ವಿಜರ್ಷಭಮ್ |

ತತಃ ಪ್ರಮುದಿತಾಃ ಸರ್ವೇ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತಂ ನಾಗರಾ ದ್ವಿಜಮ್ ||

ಪ್ರವೇಶ್ಯಮಾನಂ ಸತ್ಕೃತ್ಯ ನರೇಂದ್ರೇಣೇಂದ್ರಕರ್ಮಣಾ |

ಯಥಾ ದಿವಿ ಸುರೇಂದ್ರೇಣ ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷೇಣ ಕಾಶ್ಯಪಮ್ || ೨೮

ಅಂತಃಪುರಂ ಪ್ರವೇಶ್ಯಾನಂ ಪೂಜಾಂ ಕೃತ್ವಾ ನಿಧಾನತಃ |

ಕೃತಕೃತ್ಯಮಿನಾತ್ಮಾನಂ ಮೇನೇ ತಸ್ಮೋಪವಾಹನಾತ್ || ೨೯

ಅಂತಃಪುರಸ್ತ್ರಿಯಃ ಸರ್ವಾಃ ಶಾಂತಾಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತದಾಗತಮ್ |

ಸಹ ಭರ್ತೃ ನಿಶಾಲಾಕ್ಷೀಂ ಪ್ರೀತ್ಯಾನಂದಮುಪಾಗಮಮ್ || ೩೦

ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಹೋಗಿರಿ. ಅಲ್ಲಿ ನೌರರನ್ನು ಕುರಿತು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಸಬೇಕು :
“ವಟ್ಟಣವನ್ನು ಕೂಡಲೇ ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಶೃಂಗರಿಸಬೇಕು ರಸ್ತೆಗಳಲ್ಲಿ
ನೀರನ್ನು ಚೆಮ್ಮುಕಿಸಿ ಸಾರಿಸಬೇಕು ಧೂವದ ಸುಗಂಧವು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ
ಹರಡಲಿ. ಧ್ವಜಪಟಗಳು ಹಾರಾಡಲಿ” ಎಂದನು. ಅನಂತರ ರಾಜನು
ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬರುವನೆಂಬ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಅಯೋಧ್ಯೆಯ ಜನರೆಲ್ಲರೂ
ಹರ್ಷದಿಂದ ರಾಜನು ಹೇಳಿಕಳಿಸಿದಂತೆಯೇ ಮಾಡಿದರು (೨೪-೨೬)
ದಶರಥನು ಋಷ್ಯಶೃಂಗನನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಶಂಖದುಂದುಭಿ
ಮುಂತಾದ ವಾದ್ಯಘೋಷದೊಡನೆ ತಳಿರುತೋರಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ
ಅಯೋಧ್ಯಾನಗರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು ದೇವಲೋಕದಲ್ಲಿ ದೇವೇಂದ್ರನು
ಕಾಶ್ಯಪನನ್ನು ಕರೆತರುವಂತೆ ದಶರಥ ಮಹಾರಾಜನು ಕರೆತರುತ್ತಿದ್ದ
ಋಷ್ಯಶೃಂಗಮುನೀಶ್ವರನನ್ನು ನೋಡಿ ಅಯೋಧ್ಯಾನಗರದ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ
ಆನಂದವಾಯಿತು (೨೭-೨೮). ದಶರಥನು ಆ ಋಷಿವುತ್ರನನ್ನು ಅಂತಃಪುರಕ್ಕೆ
ಕರೆದುಕೊಂಡುಹೋಗಿ ವಿಧಿ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪೂಜಿಸಿ ಸತ್ಕರಿಸಿದನು.
ದಶರಥನಿಗೆ ‘ಈಗ ನಾನು ಧನ್ಯನಾದೆ’ ಎನ್ನಿಸಿತು ಸುಂದರಿಯಾದ

ಪೂಜ್ಯನಾನಾ ಚ ತಾಭಿಃ ಸಾ ರಾಜ್ಞಾ ಚೈವ ನಿಶೇಷತಃ |
ಉನಾಸ ತತ್ರ ಸುಖಿತಾ ಕಂಚಿತ್ಕಾಲಂ ಸಹರ್ಷಿಜಾ ||

೩೦

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಏಕಾದಶಃ ಸರ್ಗಃ

ದ್ವಾದಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಅಶ್ವಮೇಧಸಂಭಾರಃ

ತತಃ ಕಾಲೇ ಬಹುತಿಥೇ ಕಸ್ಮಿಂಶ್ಚಿತ್ ಸುಮನೋಹರೇ |
ವಸಂತೇ ಸಮನುಷ್ಠಾಪ್ತೇ ರಾಜ್ಞೋ ಯಷ್ಟುಂ ಮನೋಽಭವತ್ ||
ತತಃ ಪ್ರಸಾದ್ಯ ಶಿರಸಾ ತಂ ವಿಪ್ರಂ ದೇವವರ್ಣನಮ್ |
ಯಜ್ಞಾರ್ಥಂ ನರಯಾನಾಸ ಸಂತಾನಾರ್ಥಂ ಕುಲಸ್ಯ ಚ || ೨

ಶಾಂತಾದೇವಿಯು ತನ್ನ ವತಿಯೊಡನೆ ಬಂದುದನ್ನು ಕಂಡು ಅಂತಃಪುರದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಆನಂದದಿಂದ ಹಿಗ್ಗಿದರು. ಅವಳು ರಾಣೀವಾಸದವರಿಂದಲೂ ದಶರಥನಿಂದಲೂ ಸತ್ಕೃತಳಾಗಿ ತನ್ನ ವತಿಯೊಡನೆ ಕೆಲವು ದಿನ ಅಂತಃಪುರದಲ್ಲಿ ಸುಖದಿಂದಿದ್ದಳು (೨೯-೩೧)

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸರ್ಗ ೧೨

ಯಜ್ಞ ನಿರ್ಣಯ.

ಅನಂತರ ಕೆಲವು ದಿನಗಳಮೇಲೆ ಮನೋಹರವಾದ ವಸಂತಕಾಲವು ಪ್ರಾವೃವಾಗಲು ದಶರಥರಾಜನಿಗೆ ಯಜ್ಞ ವನ್ನಾರಂಭಿಸಬೇಕೆಂದು ಮನಸ್ಸಾಯಿತು. ಅವನು ದೇವತೆಯಂತೆ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಋಷ್ಯಶೃಂಗನಿಗೆ ತಲೆಬಾಗಿ ವಂದಿಸಿ “ಋಷೀಶ್ವರ, ನನಗೆ ಸಂತತಿಯಾಗಿ ಕುಲವು ಉದ್ಧಾರವಾಗಬೇಕೆಂದು ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡಲು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತೇನೆ. ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನನ್ನು

ತಥೇತಿ ಚ ಸ ರಾಜಾನಮುನಾಚ ಚ ಸುಸತ್ಪತಃ |
 ಸಂಭಾರಾಃ ಸಂಭ್ರಿಯಂತಾಂ ತೇ ತುರಗಶ್ಚ ನಿಮುಚ್ಯತಾನ್ || ೩
 ಸರಯ್ವಾಶ್ಲೋತ್ತರೇ ತೀರೇ ಯಜ್ಞಭೂಮಿರ್ವಿಧೀಯತಾನ್ |
 ತತೋ ನೈಪೋಽಬ್ರವೀದ್ವಾಕ್ಯಂ ಸುಮಂತ್ರಂ ಮಂತ್ರಿಸತ್ತಮನ್ ||
 ಸುಮಂತ್ರಾವಾಹಯ ಹ್ವಿಪ್ರೈನ್ಮುತ್ಪಿಜೋ ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿನಃ |
 ಸುಯಜ್ಞಂ ವಾನುದೇವಂ ಚ ಜಾಬಾಲಿಮಥ ಕಾಶ್ಯಪನ್ || ೫
 ಪುರೋಹಿತಂ ವಸಿಷ್ಠಂ ಚ ಯೇ ಚಾನೈ ದ್ವಿಜಸತ್ತಮಾಃ |
 ತತಃ ಸುಮಂತ್ರಸ್ತ್ವರಿತಂ ಗತ್ವಾ ತ್ವರಿತನಿಕ್ರಮಃ || ೬
 ಸಮಾನಯತ್ ಸ ತಾನ್ ವಿಸ್ತಾನ್ ಸಮರ್ಥಾನ್ ವೇದಪಾರಗಾನ್
 ತಾನ್ ಪೂಜಯಿತ್ವಾ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ರಾಜಾ ದಶರಥಸ್ತದಾ || ೭
 ಧರ್ಮಾರ್ಥಸಹಿತಂ ಯುಕ್ತಂ ಶ್ಲಕ್ಷ್ಣಂ ವಚನಮಬ್ರವೀತ್ |
 ಮನು ಲಾಲಪ್ಯಮಾನಸ್ಯ ಪುತ್ರಾರ್ಥಂ ನಾಸ್ತಿ ವೈ ಸುಖಮ್ || ೮
 ತದರ್ಥಂ ಹಯನೇಭೇನ ಯಕ್ಷಾ ಮೀತಿ ಮತಿರ್ಮಮ |
 ತದಹಂ ಯಷ್ಟುಮಿಚ್ಛಾಮಿ ಶಾಸ್ತ್ರದೃಷ್ಟೇನ ಕರ್ಮಣಾ || ೯

ಋತ್ವಿಜನನ್ನಾಗಿ ವರಿಸಿದ್ದೇನೆ” ಎಂದನು (೧-೨) ಋಷ್ಯಶೃಂಗನು ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲೆಂದು ನುಡಿದು ‘ರಾಜ, ಯಜ್ಞನಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧವಡಿಸು. ಯಜ್ಞಾಶ್ವವನ್ನು (ದೇಶಸಂಚಾರಕ್ಕಾಗಿ) ಬಿಡು. ಸರಯೂನದಿಯ ಉತ್ತರ ತೀರದಲ್ಲಿ ಯಾಗಭೂಮಿಯು ಸಿದ್ಧವಾಗಲಿ’ ಎಂದನು ಆಗ ರಾಜನು ಸುಮಂತ್ರನನ್ನು ಕರೆದು “ಸುಮಂತ್ರ, ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿಗಳಾದ ಋತ್ವಿಜರನ್ನು ಕೂಡಲೆ ಬರಮಾಡು ಸುಯಜ್ಞರು, ವಾನುದೇವರು, ಜಾಬಾಲಿಗಳು, ಕಾಶ್ಯಪರು, ವಸಿಷ್ಠರು—ಮುಂತಾದ ದ್ವಿಜಶ್ರೇಷ್ಠರು ಬರಲಿ” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು (೩-೫). ಸುಮಂತ್ರನು ಆ ವೈದಿಕರನ್ನು ತ್ವರೆಯಿಂದ ಕರೆತಂದನು. ಧರ್ಮಾತ್ಮನಾದ ದಶರಥರಾಜನು ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಆದರದಿಂದ ಪೂಜಿಸಿ ವಿನಯದಿಂದ ಹೇಳಿದನು: “ಪೂಜ್ಯರೆ, ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಹಂಬಲಿಸುತ್ತಿರುವ ನನಗೆ ಸುಖವೆಂಬುದೇ ಇಲ್ಲವಾಗಿದೆ (೬-೮). ಆದ್ದರಿಂದ ಅಶ್ವಮೇಧಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನನಗೆ ಇಚ್ಛೆಯಾಗಿದೆ. ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನಾನು

ಸರಯ್ಯಾಶ್ವೋತ್ತರೇ ತೀರೇ ಯಜ್ಞಭೂಮಿರ್ವಿಧೀಯತಾಮ್ |
ಶಾಂತಯಶ್ವಾಪಿ ವರ್ಧಂತಾಂ ಯಥಾಕಲ್ಪಂ ಯಥಾವಿಧಿ || ೧೬

ಶಕ್ಯಃ ಕರ್ತುಮಯಂ ಯಜ್ಞಃ ಸರ್ವೇಣಾಪಿ ಮಹೀಕ್ಷಿತಾ |
ನಾಪರಾಧೋ ಭವೇತ್ ಕಷ್ಠೋ ಯದ್ಯಸ್ಮಿನ್ ಕೃತುಸತ್ತಮೇ ||

ಭಿದ್ರಂ ಹಿ ನೃಗಯಂತೇತ್ಯವಿದ್ವಾಂಸೋ ಬ್ರಹ್ಮರಾಕ್ಷಸಾಃ |
ವಿಘ್ನಿತಸ್ಯ ಹಿ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ಸದ್ಯಃ ಕರ್ತಾ ವಿನಶ್ಯತಿ || ೧೮

ತದ್ಯಥಾ ವಿಧಿಪೂರ್ವಂ ಮೇ ಕೃತುರೇಷ ಸಮಾಪ್ಯತೇ |
ತಥಾ ವಿಧಾನಂ ಕ್ರಿಯತಾಂ ಸಮರ್ಥಾಃ ಕರಣೇಷ್ವಿಹ || ೧೯

ತಥೇತಿ ಚ ತತಃ ಸರ್ವೇ ಮಂತ್ರಿಣಃ ಪ್ರತ್ಯಪೂಜಯನ್ |
ಪಾರ್ಥಿವೇಂದ್ರಸ್ಯ ತದ್ವಾಕ್ಯಂ ಯಥಾಜ್ಞಪ್ತಮಕುರ್ವತ || ೨೦

ತತೋ ದ್ವಿಜಾಸ್ತೇ ಧರ್ಮಜ್ಞಮಸ್ತುನನ್ ಪಾರ್ಥಿವರ್ಷಭನ್ |
ಅನುಜ್ಞಾತಾಸ್ತತಃ ಸರ್ವೇ ಪುನರ್ಜಗ್ಮುರ್ಯಥಾಗತಮ್ || ೨೧

ರಾದ ರಾಜವುತ್ರರ ರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಋತ್ವಿಜರೊಡನೆ ಯಜ್ಞಾಶ್ವವು ಹೊರಡಲಿ. ಸರಯೂನದಿಯ ಉತ್ತರತೀರದಲ್ಲಿ ಯಾಗಶಾಲೆಯ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಲಿ ವಿಧಿವತ್ತಾಗಿ ಶಾಂತಿಕರ್ಮಗಳನ್ನು ನಡೆಸಬೇಕು (೧೫-೧೬) ಇದರಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಕ್ರಿಯಾಲೋಕಗಳು ಸಂಭವಿಸದೇ ಇದ್ದ ವಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ನಾಮಾನ್ಯ ರಾಜರೂ ಅಶ್ವಮೇಧವನ್ನು ನಡೆಸಿಯಾರು ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಬ್ರಹ್ಮ ರಾಕ್ಷಸರು ಇದರಲ್ಲಿ ತಪ್ಪುಗಳನ್ನೇ ಹುಡುಕುತ್ತಾ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ವಿಘ್ನ ಒದಗಿದರೆ ಯಜಮಾನನು ಕೂಡಲೇ ವಿನಾಶಹೊಂದುತ್ತಾನೆ (೧೭-೧೮) ಆದ್ದರಿಂದ ನನಗೆ ಈ ಯಾಗವು ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನೆರವೇರು ವಂತೆ ಏರ್ಪಡಿಸಿರಿ. ಈ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ನೀವು ಸಮರ್ಥರು " ಆಗ ಮಂತ್ರಿಗಳು ಹಾಗೆಯೇ ಏರ್ಪಡಿಸುತ್ತೇವೆಂದು ನುಡಿದು ಅದರಂತೆಯೇ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನಡೆಸಿದರು (೧೯-೨೦). ಆ ವಿಪ್ರರು ಧರ್ಮಜ್ಞನಾದ ಮಹಾರಾಜನನ್ನು

ಗತೇಷ್ಟಫ ದ್ವಿಜಾಗ್ರೇಷು ಮಂತ್ರಿಣಸ್ತಾನ್ನರಾಧಿಪಃ |
ವಿಸರ್ಜಯಿತ್ವಾ ಸ್ವಂ ನೇತ್ಮ ಪ್ರವಿನೇಶ ಮಹಾದ್ಯುತಿಃ ||

೨೨

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ದ್ವಾದಶಃ ಸರ್ಗಃ

ತೃಯೋದಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಯಜ್ಞಶಾಲಾಪ್ರವೇಶಃ

ಪುನಃ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ವಸಂತೇ ತು ಪೂರ್ಣಃ ಸಂವತ್ಸರೋಽಭವತ್ |
ಪ್ರಸವಾರ್ಥಂ ಗತೋ ಯಷ್ಟುಂ ಹಯಮೇಧೇನ ವೀರ್ಯವಾನ್ ||
ಅಭಿವಾದ್ಯ ವಸಿಷ್ಠಂ ಚ ನ್ಯಾಯತಃ ಪ್ರತಿಪೂಜ್ಯ ಚ |
ಅಬ್ರವೀತ್ ಪ್ರಶ್ರಿತಂ ವಾಕ್ಯಂ ಪ್ರಸವಾರ್ಥಂ ದ್ವಿಜೋತ್ತಮಮ್ ||

ವ್ರಶಂಸೆಮಾಡಿ ಅವನಿಂದ ಬೀಳ್ಕೊಂಡು ಹೊರಟುಹೋದರು. ದಶರಥನು ಮಂತ್ರಿಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿ ರಾಜಭವನದೊಳಗೆ ಹೋದನು (೨೧-೨೨).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸರ್ಗ ೧೩

ದಶರಥನು ಯಜ್ಞಶಾಲೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು.

ಯಜ್ಞಾಶ್ವವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಒಂದು ವರ್ಷವಾದಮೇಲೆ ಪುನಃ ವಸಂತ ಕಾಲವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು. ಆಗ ದಶರಥನು ವೃತ್ರಾರ್ಥವಾಗಿ ಅಶ್ವಮೇಧ ವನ್ನು ಮಾಡಲು ಸಿದ್ಧನಾಗಿ ಹೊರಟನು. ಗುರುಗಳಾದ ವಸಿಷ್ಠರ ಪಾದಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ನಮ್ರತೆಯಿಂದ “ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋತ್ತಮರೆ, ಈಗ

ಯಜ್ಞೋ ಮೇ ಕ್ರಿಯತಾಂ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಯಥೋಕ್ತಂ ಮುನಿಪುಂಗವ
ಯಥಾ ನ ವಿಘ್ನಃ ಕ್ರಿಯತೇ ಯಜ್ಞಾಂಗೇಷು ವಿಧೀಯತಾಮ್ ||

ಭನಾನ್ ಸ್ನಿಗ್ಧಃ ಸುಹೃನ್ಮಹ್ಯಂ ಗುರುಶ್ಚ ಪರಮೋ ಮಹಾನ್ |
ನೋಢವೋ ಭವತಾ ಚೈವ ಭಾರೋ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ಚೋದ್ಯತಃ || ೪

ತಥೇತಿ ಚ ಸ ರಾಜಾನಮಬ್ರವೀದ್ ದ್ವಿಜಸತ್ತಮಃ |
ಕರಿಷ್ಯೇ ಸರ್ವಮೇವೈತದ್ಭವತಾ ಯತ್ಸಮರ್ಥಿತಮ್ || ೫

ತತೋಽಬ್ರವೀದ್ ದ್ವಿಜಾಃ ವೃದ್ಧಾಃ ಯಜ್ಞಕರ್ಮಸು ನಿಷ್ಕ್ರಿತಾಃ |
ಸ್ಥಾಪತೈ ನಿಷ್ಕ್ರಿತಾಂಶ್ಚೈವ ವೃದ್ಧಾನ್ ಪರಮುಧಾರ್ಮಿಕಾನ್ || ೬

ಕರ್ಮಾಂತಿಕಾನ್ ಶಿಲ್ಪಕರಾನ್ ವರ್ಧಕೀನ್ ಖನಕಾನಪಿ |
ಗಣಿಕಾನ್ ಶಿಲ್ಪಿನಶ್ಚೈವ ತಥೈವ ನಟಿನರ್ತಕಾನ್ || ೭

ತಥಾ ಶುಚೀನ್ ಶಾಸ್ತ್ರವಿದಃ ಪುರುಷಾನ್ ಸುಬಹುಶ್ರುತಾನ್ |
ಯಜ್ಞಕರ್ಮ ಸಮೀಹಂತಾಂ ಭವಂತೋ ರಾಜಶಾಸನಾತ್ || ೮

ಅಶ್ವ ಮೇಧವನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಡಬೇಕು ನಿರ್ವಿಘ್ನವಾಗಿ ನೆರವೇರುವಂತೆ
ಹರಸಬೇಕು ಮಿತ್ರನಂತೆ ನೀವು ನನ್ನಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹವನ್ನಿಟ್ಟಿದ್ದೀರಿ ನನಗೆ
ಪರಮಗುರುಗಳಾಗಿದ್ದೀರಿ ಈ ಯಜ್ಞಭಾರವನ್ನು ತಾವು ವಹಿಸಿಕೊಳ್ಳ
ಬೇಕು” ಎಂದು ನುಡಿದನು (೧-೪) ಆಗ ವಸಿಷ್ಠರು “ರಾಜ, ನೀನು
ಹೇಳಿದಂತೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನಡೆಸಿಕೊಡುತ್ತೇನೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಅನಂತರ
ಯಾಗಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅನುಭವಶಾಲಿಗಳಾದ ಹಿರಿಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು,
ಯಾಗೋಪಕರಣಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವನ್ನು ಬಲ್ಲ ಧಾರ್ಮಿಕರಾದ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು,
ಕರ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಬಲ್ಲ ಚಿತ್ರಕಾರರು, ಬಡಗಿಗಳು, ನೆಲವನ್ನಗೆಯು
ವವರು, ಲೆಕ್ಕವತ್ರವನ್ನಿಡುವವರು, ಕುಶಲಕಲಾವಿದರು, ನಟರು, ನರ್ತಕರು,
ಹಾಗೆಯೇ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರೂ ಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಆದ ಸಜ್ಜನರು ಮೊದಲಾದವರನ್ನು
ವಸಿಷ್ಠರು ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡರು (೫-೭). ಅವರನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ “ರಾಜಾಜ್ಞೆಯಂತೆ
ನೀವೆಲ್ಲರೂ ಯಜ್ಞಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ನೆರವಾಗಬೇಕು. ನಾವಿರಗಟ್ಟಲೆ ಇಟ್ಟಿಗೆ

ಇಷ್ಟಕಾ ಬಹುಸಾಹಸ್ರೀ ಶೀಘ್ರಮಾನೀಯತಾಮಿತಿ |
 ಔಪಕಾರ್ಯಾಃ ಕ್ರಿಯಂತಾಂ ಚ ರಾಜ್ಞಾಂ ಬಹುಗುಣಾನ್ವಿತಾಃ ||
 ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನಸಥಾಶ್ಚೈವ ಕರ್ತವ್ಯಾಃ ಕತಶಃ ಶುಭಾಃ |
 ಭಕ್ಷ್ಯಾನ್ನಸಾನೈರ್ಬಹುಭಿಃ ಸಮುಪೇತಾಃ ಸುನಿಷ್ಠಿತಾಃ || ೧೦
 ತಥಾ ಸೌರಜನಸ್ಯಾಪಿ ಕರ್ತವ್ಯಾ ಬಹುನಿಸ್ತರಾಃ |
 ಅಗತಾನಾಂ ಸುದೂರಾಚ್ಚ ಸಾರ್ಥಿವಾನಾಂ ಪೃಥಕ್ ಪೃಥಕ್ ||
 ನಾಜಿನಾರಣಶಾಲಾಶ್ಚ ತಥಾ ಶಯ್ಯಾಗೃಹಾಣಿ ಚ |
 ಭಟಾನಾಂ ಮಹದಾವಾಸಾ ನೈದೇಶಿಕನಿನಾಸಿನಾಮ್ || ೧೨
 ಆನಾಸಾ ಬಹುಭಕ್ಷ್ಯಾ ವೈ ಸರ್ವಕಾಮೈರುಪಸ್ಥಿತಾಃ |
 ಸೌರಜಾನಪದಸ್ಯಾಪಿ ಜನಸ್ಯ ಬಹುಶೋಭನಮ್ || ೧೩
 ದಾತವ್ಯಮುನ್ನಂ ವಿಧಿನತ್ ಸತ್ಪತ್ಯ ನ ತು ಲೀಲಯೌ |
 ಸರ್ವೇ ವರ್ಣಾ ಯಥಾ ಪೂಜಾಂ ಪ್ರಾಪ್ನುಂತಿ ಸುಸತ್ಪತಾಃ || ೧೪

ಗಳನ್ನು ತರಬೇಕು. ಯಾಗಕ್ಕೆ ಬರುವ ರಾಜರು ಇಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ
 ತಕ್ಕ ಭವನಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಬೇಕು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ
 ಗೃಹಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಬೇಕು. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅನ್ನ, ವಾಸ, ಭಕ್ಷ್ಯಗಳ ಯೋಗ್ಯ
 ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇರಬೇಕು (೮-೧೦). ಹಾಗೆಯೇ ದೂರದೇಶದಿಂದ ಬರುತ್ತ
 ಇತರ ಜನರಿಗೋಸ್ಕರ ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡ ವಸತಿಗೃಹಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ
 ಅಶ್ವಶಾಲೆ, ಗಜಶಾಲೆ, ಶಯ್ಯಾಗೃಹ, ವಿದೇಶದಿಂದ ಬಂದ ಸೈನಿಕರಿಗೆ ತಕ್ಕ
 ವಾಸಗೃಹಗಳು—ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿರಿ (೧೧-೧೨) ಅವುಗಳಲ್ಲಿ
 ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಆಹಾರನಾಮಗ್ರಿಗಳೂ ಆವಶ್ಯಕವಾದ ಎಲ್ಲಾ ಪದಾರ್ಥಗಳೂ
 ಸಿದ್ಧವಾಗಿರಲಿ. ನಗರವಾಸಿಗಳಿಗೂ ಗ್ರಾಮಾಂತರಗಳಿಂದ ಬರತಕ್ಕ ವ್ರಜೆ
 ಗಳಿಗೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಭೋಜನವನ್ನು ಒದಗಿಸತಕ್ಕದ್ದು ವಿಧಿನತ್ತಾಗಿ
 ಮರ್ಯಾದೆಯಿಂದ ಸಂತರ್ಪಣೆಯನ್ನು ನಡೆಸಬೇಕಲ್ಲದೆ, ಇದೆಲ್ಲವನ್ನೂ
 ವೆಂದು ಹಗುರವಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಭಾವಿಸಬಾರದು ಎಲ್ಲ ಜಾತಿಯವರನ್ನೂ
 ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸತ್ಕರಿಸಿ ಯಥೋಚಿತವಾಗಿ ಗೌರವವನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸತಕ್ಕದ್ದು (೧೩-೧೪).

ನ ಚಾನಜ್ಞಾ ಪ್ರಯೋಕ್ತವ್ಯಾ ಕಾಮುಕ್ರೋಧನಶಾದಪಿ |
 ಯಜ್ಞಕರ್ಮಸು ಯೇ ವ್ಯಗ್ರಾಃ ಪುರುಷಾಃ ಶಿಲ್ಪಿನಸ್ತಥಾ || ೧೫
 ತೇಷಾಮುಪಿ ವಿಶೇಷೇಣ ಪೂಜಾ ಕಾರ್ಯಾ ಯಥಾಕ್ರಮಮ್ |
 ಯೇ ಸ್ಯುಃ ಸಂಪೂಜಿತಾಃ ಸರ್ವೇ ವಸುಭಿರ್ಭೋಜನೇನ ಚ || ೧೬
 ಯಥಾ ಸರ್ವಂ ಸುನಿಹಿತಂ ನ ಕಿಂಚಿತ್ ಪರಿಹೀಯತೇ |
 ತಥಾ ಭವಂತಃ ಕುರ್ವಂತು ಪ್ರೀತಸ್ಥಿಗ್ಧೇನ ಚೇತಸಾ || ೧೭
 ತತಃ ಸರ್ವೇ ಸಮಾಗಮ್ಯ ವಸಿಷ್ಠಮಿದಮಬ್ರುವನ್ |
 ಯಥೋಕ್ತಂ ತತ್ ಕರಿಷ್ಯಾಮೋ ನ ಕಿಂಚಿತ್ ಪರಿಹಾಸ್ಯತೇ || ೧೮
 ತತಃ ಸುಮಂತ್ರನಾಹೂಯ ವಸಿಷ್ಠೋ ನಾಕೃಮಬ್ರವೀತ್ |
 ನಿಮಂತ್ರಯಸ್ವ ನೃಪತೀನ್ ಪೃಥಿವ್ಯಾಂ ಯೇ ಚ ಧಾರ್ಮಿಕಾಃ ||
 ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನ್ ಕ್ಷತ್ರಿಯಾನ್ ವೈಶ್ಯಾನ್ ಶೂದ್ರಾಂಶ್ಚೈವ ಸಹಸ್ರಶಃ |
 ಸಮಾನಯಸ್ವ ಸತ್ಪತ್ಯ ಸರ್ವದೇಶೇಷು ಮಾನವಾನ್ || ೨೦

ಕಾಮುಕ್ರೋಧಗಳಿಗೆ ವಶರಾಗಿ ಯಾರಿಗೂ ಅವಮಾನವನ್ನು ಮಾಡ
 ಕೂಡದು. ಇದಲ್ಲದೆ ಯಾಗಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದವರಿಗೂ ಇತರ ಕಾರ್ಯ
 ಕರ್ತರಿಗೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉಪಚಾರವನ್ನು ನಡೆಸಬೇಕು. ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಧನ
 ದಿಂದಲೂ ಭೋಜನದಿಂದಲೂ ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸಬೇಕು (೧೫-೧೬). ಕೆಲಸವೆಲ್ಲವೂ
 ಸಾಂಗವಾಗಿ ನೆರವೇರುವಂತೆಯೂ ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಕೊರತೆಯಾಗದಂತೆಯೂ
 ನೀವೆಲ್ಲರೂ ಪ್ರೀತಿನಿಶ್ಚಾಸಗಳಿಂದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಿರಿ” ಎಂದು
 ಹೇಳಿದರು ಆಗ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ವಸಿಷ್ಠರಿಗೆ “ತಾವು ಅವುಷೆ ಮಾಡಿದಂತೆ
 ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತೀವೆ. ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಕೊರತೆಯಾಗದಂತೆ
 ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೀವೆ” ಎಂದು ಮಾತುಕೊಟ್ಟರು (೧೭-೧೮) ಆಮೇಲೆ
 ವಸಿಷ್ಠರು ಸುಮಂತ್ರನನ್ನು ಕರೆದು “ಅಯ್ಯಾ-ಸುಮಂತ್ರ, ಈ ಭೂಮಂಡಲ
 ದಲ್ಲಿರುವ ಧಾರ್ಮಿಕರಾದ ಸಕಲ ಭೂವತಿಗಳಿಗೂ (ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಬರುವಂತೆ)
 ಆಹ್ವಾನವನ್ನು ಕಳಿಸು ದೇಶವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ,
 ವೈಶ್ಯ, ಶೂದ್ರರುಗಳನ್ನು ಸತ್ಕರಿಸಿ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಸಾವಿರಾರು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ

ಮಿಥಿಲಾಧಿಪತಿಂ ಶೂರಂ ಜನಕಂ ಸತ್ಯವಾದಿನಮ್ |
 ನಿಷ್ಕೃತಂ ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರೇಷು ತಥಾ ವೇದೇಷು ನಿಷ್ಕೃತಮ್ || ೨೧
 ತಮಾನಯ ಮಹಾಭಾಗಂ ಸ್ವಯಮೇವ ಸುಸತ್ಯತಮ್ |
 ಪೂರ್ವಸಂಬಂಧಿನಂ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ತತಃ ಪೂರ್ವಂ ಬ್ರವೀಮಿ ತೇ || ೨೨
 ತಥಾ ಕಾಶೀಪತಿಂ ಸ್ನಿಗ್ಧಂ ಸತತಂ ಪ್ರಿಯವಾದಿನಮ್ |
 ಸದ್ವೃತ್ತಂ ದೇವಸಂಕಾಶಂ ಸ್ವಯಮೇವಾನಯಸ್ವ ಹ || ೨೩
 ತಥಾ ಕೇಕಯರಾಜಾನಂ ವೃದ್ಧಂ ಪರಮಧಾರ್ಮಿಕಮ್ |
 ಶ್ವಶುರಂ ರಾಜಸಿಂಹಸ್ಯ ಸಪುತ್ರಂ ತ್ವಮಿಹಾನಯ || ೨೪
 ಅಂಗೀಶ್ವರಂ ಮಹಾಭಾಗಂ ರೋಮಪಾದಂ ಸುಸತ್ಯತಮ್ |
 ನಯಸ್ಯಂ ರಾಜಸಿಂಹಸ್ಯ ಸಮಾನಯ ಯಶಸ್ವಿನಮ್ || ೨೫
 ಪ್ರಾಚೀರ್ನಾ ಸಿಂಧುಸೌವೀರ್ಯಾ ಸೌರಾಷ್ಟ್ರೇಯಾಂಶ್ಚ ಸಾರ್ಥಿರ್ನಾ
 ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯಾನ್ನರೇಂದ್ರಾಂಶ್ಚ ಸಮಸ್ತಾನಾನಯಸ್ವ ಹ || ೨೬

ಬರುವಂತೆ ಏರ್ಪಡಿಸು (೧೯-೨೦). ಮಿಥಿಲಾಧಿಪತಿಯಾದ ಜನಕ
 ಮಹಾರಾಜನಿರುವನಷ್ಟು ಅವನು ಶೂರ, ಸತ್ಯವಾದಿ ವೇದಗಳಲ್ಲಿಯೂ
 ಸಕಲ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದೂಡ್ಡ ವಿದ್ವಾಂಸ (೨೧). ಆ ಮಹಾಪುರುಷನ
 ಬಳಿಗೆ ನೀನೇ ಹೋಗಿ ಸತ್ಕರಿಸಿ ಕರೆದುಕೊಂಡುಬಾ ಅವನು ದಶರಥನಿಗೆ
 ಪೂರ್ವದಿಂದಲೂ ಬಂಧು. ಅದನ್ನರಿತು ನಾನು ಈ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳು
 ತ್ತಿದ್ದೇನೆ ಹಾಗೆಯೇ ದಶರಥನಿಗೆ ಮಿತ್ರನೂ ಪ್ರಿಯವಾದಿಯೂ ಸದಾಚಾರ
 ನಿರತನೂ ದೇವಸಮಾನನೂ ಆದ ಕಾಶೀರಾಜನನ್ನು ನೀನೇ ಕರೆದುಕೊಂಡು
 ಬರಬೇಕು (೨೨-೨೩). ಮಹಾರಾಜನಿಗೆ ಮಾವನೂ ಪರಮ ಧಾರ್ಮಿಕನೂ
 ಆದ ವೃದ್ಧ ಕೇಕಯರಾಜನನ್ನು ಪುತ್ರಸಮೇತನಾಗಿ ಬರುವಂತೆ ಕರೆದುಬಾ.
 ಹಾಗೆಯೇ ಮಹಾರಾಜನಿಗೆ ಸ್ನೇಹಿತನೂ ಮಹಾಭಾಗನೂ ಆದ
 ರೋಮವಾದನನ್ನು ಸತ್ಕರಿಸಿ ಕರೆತರಬೇಕು (೨೪-೨೫) ಪೂರ್ವದೇಶ,
 ದಕ್ಷಿಣದೇಶಗಳ ಸಮಸ್ತ ನರೇಂದ್ರರನ್ನೂ ಸಿಂಧು, ಸೌವೀರ, ಸೌರಾಷ್ಟ್ರದ

ಸಂತಿ ಸ್ಥಿಗ್ಧಾಶ್ಚ ಯೇ ಚಾನೈ ರಾಜಾನಃ ಪೃಥಿವೀತಲೇ |
ತಾನಾನಯ ಯಥಾ ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ಸಾನುಗಾನ್ ಸಹಬಾಂಧವಾನ್ || ೨೭

ಏತಾನ್ ದೂತೈರ್ಮಹಾಭಾಗೈರಾನಯಸ್ವ ನೃಪಾಜ್ಞಯಾ |
ವಸಿಷ್ಠವಾಕ್ಯಂ ತಚ್ಛ್ರುತ್ವಾ ಸುನುಂತ್ರಸ್ತೃರಿತಸ್ತದಾ || ೨೮

ನ್ಯಾದಿತತ್ ಪುರುಷಾಂಸ್ತತ್ರ ರಾಜ್ಞಾನಾನಯನೇ ಶುಭಾನ್ |
ಸ್ವಯಮೇನ ಹಿ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ಪ್ರಯಯೌ ಮುನಿಶಾಸನಾತ್ || ೨೯

ಸುನುಂತ್ರಸ್ತೃರಿತೋ ಭೂತ್ವಾ ಸಮಾನೇತುಂ ಮಹೀಕ್ಷಿತಃ |
ತೇ ಚ ಕರ್ಮಾಂತಿಕಾಃ ಸರ್ವೇ ವಸಿಷ್ಠಾಯ ಚ ಧೀಮತೇ || ೩೦

ಸರ್ವಂ ನಿನೇದಯಂತಿ ಸ್ಮಯಜ್ಞೇ ಯದುಪಕಲ್ಪಿತಮ್ |
ತತಃ ಪ್ರೀತೋ ದ್ವಿಜಶ್ರೇಷ್ಠಸ್ತಾನ್ ಸರ್ವಾನಿದಮಬ್ರವೀತ್ || ೩೧

ಅವಜ್ಞಯಾ ನ ದಾತನ್ಯಂ ಕಸ್ಯ ಚಿಲ್ಲೀಲಯಾಪಿ ವಾ |
ಅವಜ್ಞಯಾ ಕೃತಂ ಹನ್ಯಾದ್ಧಾತಾರಂ ನಾತ್ರ ಸಂಶಯಃ || ೩೨

ಭೂನಾಲರನ್ನೂ ಬರುವಂತೆ ಆಹ್ವಾನಿಸಬೇಕು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ದಶರಥ ಮಹಾರಾಜನಿಗೆ ಪ್ರೀತಿವಾತ್ರರಾದ ದೊರೆಗಳು ಯಾರು ಯಾರು ಇದ್ದಾರೋ, ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಬಂಧುಪರಿವಾರಸಮೇತರಾಗಿ ಆಗಮಿಸುವಂತೆ ಆಹ್ವಾನವನ್ನು ಕಳಿಸತಕ್ಕದ್ದು (೨೬-೨೭). ಇದೆಲ್ಲವೂ ರಾಜಾಜ್ಞೆಯೆಂದು ತಿಳಿದು ಯೋಗ್ಯರಾದ ದೂತರನ್ನು ಕಳಿಸಿ ರಾಜರನ್ನು ಒರಮಾಡು” ಎಂದರು. ಸುನುಂತ್ರನು ಕೂಡಲೇ ಸಮರ್ಥರಾದ ದೂತರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುವಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದನು ವಸಿಷ್ಠಮುನಿಗಳು ಹೇಳಿದಂತೆ ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ತಾನೇ ಹೋದನು (೨೮-೩೦) ಯಜ್ಞಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಯುಕ್ತರಾಗಿದ್ದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ತಮಗೆ ಆಜ್ಞೆಯಾಗಿದ್ದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿ, ಅದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ವಸಿಷ್ಠರಿಗೆ ಅರಿಕೆಮಾಡಿದರು ವಸಿಷ್ಠರು ಸಂತುಷ್ಟರಾಗಿ ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಕುರಿತು “ (ಯಾಗಸಮಯದಲ್ಲಿ) ಅಸಡ್ಡೆಯಿಂದಾಗಲಿ ವಿನೋದವೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದಾಗಲಿ ಯಾರಿಗೂ ದಾನಮಾಡತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ ಅಸಡ್ಡೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದರೆ ದಾತನಿಗೆ ಕೆಡಕು ತಪ್ಪದು ಸಂದೇಹವೇ ಇಲ್ಲ” ಎಂದು

ತತಃ ಕೈಶಿ ದಹೋರಾತ್ರೈರುಪಯಾತಾ ಮಹೀಕ್ಷಿತಃ |
ಬಹೂನಿ ರತ್ನಾನ್ಯಾದಾಯ ರಾಜ್ಞೋ ದಶರಥಸ್ಯ ಹ || ೩೩

ತತೋ ವಸಿಷ್ಠಃ ಸುಪ್ರೀತೋ ರಾಜಾನಮಿದಮಬ್ರವೀತ್ |
ಉಪಯಾತಾ ನರನ್ಯಾಘ್ರ ರಾಜಾನಸ್ತವ ಶಾಸನಾತ್ || ೩೪

ಮಯಾ ಚ ಸತ್ಯತಾಃ ಸರ್ವೇ ಯಥಾರ್ಹಂ ರಾಜಸತ್ತಮಾಃ |
ಯಜ್ಞಿಯಂ ಚ ಕೃತಂ ರಾಜನ್ ಪುರುಷೈಃ ಸುಸಮಾಹಿತೈಃ || ೩೫

ನಿರ್ಯಾತು ಚ ಭವಾನ್ ಯಷ್ಟುಂ ಯಜ್ಞಾ ಯತನಮಂತಿಕಾತ್ |
ಸರ್ವಕಾಮೈರುಪಹೃತ್ಯೈರುಪೇತಂ ನೈ ಸಮಂತತಃ || ೩೬

ದ್ರಷ್ಟುಮರ್ಹಸಿ ರಾಜೇಂದ್ರ ಮನಸೇವ ವಿನಿರ್ಮಿತಮ್ |
ತಥಾ ವಸಿಷ್ಠವಚನಾದ್ಯಷ್ಟೃಂಗಸ್ಯ ಚೋಭಯೋಃ || ೩೭

ದಿವಸೇ ಶುಭನಕ್ಷತ್ರೇ ನಿರ್ಯಾತೋ ಜಗತೀಪತಿಃ |
ತತೋ ವಸಿಷ್ಠಪ್ರಮುಖಾಃ ಸರ್ವ ಏವ ದ್ವಿಜೋತ್ತಮಾಃ || ೩೮

ತಿಳಿಸಿದರು (೩೧-೩೨) ಅನಂತರ ಕೆಲವು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಭೂವತಿಗಳು ದಶರಥನಿಗೋಸ್ಕರ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ರತ್ನಗಳನ್ನು ಹೇರಳವಾಗಿ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು ಬಂದರು. ವಸಿಷ್ಠಮುನಿಗಳು ಸಂತುಷ್ಟಚಿತ್ತರಾಗಿ ದಶರಥನನ್ನು ಕಂಡು “ಮಹಾರಾಜ, ನಿನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಭೂವತಿಗಳು ಆಗಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ನಾನು ಯಥೋಚಿತವಾಗಿ ಸತ್ಕರಿಸಿದ್ದೇನೆ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಯಜ್ಞಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ (೩೩-೩೫). ನೀನು ಬಂದು ಯಾಗಶಾಲೆಯನ್ನು ನೋಡು. ಬೇಕಾಗಿರುವ ಸಕಲ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ತರಿಸಿ ಸುತ್ತಲೂ ಅಣಿಮಾಡಲಾಗಿದೆ ಮಾನಸಸೃಷ್ಟಿಯೋ ಎಂಬಂತೆ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿರುವ ಯಾಗಶಾಲೆಯನ್ನು ನೀನು ನೋಡಬೇಕು” ಎಂದರು (೩೬-೩೭). ಆಗ ದಶರಥನು ಋಷ್ಯಶೃಂಗರ ಅನುಮತಿಯನ್ನು ವಡೆದು ಶುಭನಕ್ಷತ್ರದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಳ್ಳೆಯ ಮುಹೂರ್ತದಲ್ಲಿ ಯಾಗಶಾಲೆಗೆ ತರಳಿದನು ಅನಂತರ ವಸಿಷ್ಠರೇ ಮೊದಲಾದ ದ್ವಿಜೋತ್ತಮರು

ಋಷ್ಯಶೃಂಗಂ ಪುರಸ್ಕೃತ್ಯ ಯಜ್ಞಕರ್ಮಾರಭಂಸ್ತದಾ |
 ಯಜ್ಞನಾಟಿಗತಾಃ ಸರ್ವೇ ಯಥಾಶಾಸ್ತ್ರಂ ಯಥಾವಿಧಿ || ೩೯
 ಶ್ರೀಮಾಂಶ್ಚ ಸಹ ಪತ್ನೀಭೀ ರಾಜಾ ದೀಕ್ಷಾನುಸಾವಿತತ್ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ತ್ರಯೋದಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಚತುರ್ದಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಅಶ್ವಮೇಧ:

ಅಥ ಸಂವತ್ಸರೇ ಪೂರ್ಣೇ ತಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ತುರಂಗಮೇ |
 ಸರಯ್ವಾಶ್ಲೋತ್ತರೇ ತೀರೇ ರಾಜ್ಯೋ ಯಜ್ಞೋಽಭ್ಯವರ್ತತ || ೧
 ಋಷ್ಯಶೃಂಗಂ ಪುರಸ್ಕೃತ್ಯ ಕರ್ಮ ಚಕ್ರುರ್ದ್ವಿಜರ್ಷಭಾಃ |
 ಅಶ್ವಮೇಧೇ ಮಹಾಯಜ್ಞೇ ರಾಜ್ಯಸ್ತಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ || ೨

ಋಷ್ಯಶೃಂಗನನ್ನು ಮುಂದುಮಾಡಿಕೊಂಡು ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾದ ಕ್ರಮದಿಂದ
 ಯಜ್ಞಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞಕಾರ್ಯವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು ದಶರಥ
 ಮಹಾರಾಜನು ತನ್ನ ವತ್ತಿಯರೊಡನೆ ಯಜ್ಞದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು
 (೩೮-೩೯)

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಹದಿಮೂರನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸರ್ಗ ೧೪

ಅಶ್ವಮೇಧಯಾಗ

ಸಂವತ್ಸರವು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಶ್ವಮೇಧದ ಕುದುರೆಯು ಹಿಂದಿರುಗಿ
 ಬಂದಿತು. ಆಗ ಸರಯೂನದಿಯ ಉತ್ತರತೀರದಲ್ಲಿ ದಶರಥಮಹಾರಾಜನ
 ಅಶ್ವಮೇಧವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಋಷ್ಯಶೃಂಗನನ್ನು
 ಸ್ತುತಿಸಿ ಋತ್ವಿಜನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ವಿಧಿವತ್ತಾಗಿ ಅನುಷ್ಠಾನಗಳನ್ನು

ಕರ್ಮ ಕುರ್ಮಂತಿ ನಿಧಿವದ್ಯಾಜಕಾ ನೇದಪಾರಗಾಃ |
 ಯಥಾವಿಧಿ ಯಥಾನ್ಯಾಯಂ ಪರಿಕ್ರಾಂತುಂತಿ ಶಾಸ್ತ್ರತಃ || ೩
 ಪ್ರವರ್ಗ್ಯಂ ಶಾಸ್ತ್ರತಃ ಕೃತ್ವಾ ತಥೈವೋಪಸದಂ ದ್ವಿಜಾಃ |
 ಚಕ್ರುಶ್ಚ ನಿಧಿವತ್ ಸರ್ವಮಧಿಕಂ ಕರ್ಮ ಶಾಸ್ತ್ರತಃ || ೪
 ಅಭಿಪೂಜ್ಯ ತತೋ ಹೃಷ್ವಾಃ ಸರ್ವೇ ಚಕ್ರುರ್ಯಥಾವಿಧಿ |
 ಪ್ರಾತಃಸನನಪೂರ್ವಾಣಿ ಕರ್ಮಾಣಿ ಮುನಿಪುಂಗವಾಃ || ೫
 ಐಂದ್ರಶ್ಚ ನಿಧಿವದ್ದತ್ತೋ ರಾಜಾ ಚಾಭಿಷ್ವತೋಽನಘಃ |
 ಮಾಧ್ಯಂದಿನಂ ಚ ಸವನಂ ಪ್ರಾವರ್ತತ ಯಥಾಕ್ರಮಮ್ || ೬
 ತೃತೀಯಸನನಂ ಚೈವ ರಾಜ್ಞೋಽಸ್ಯ ಸುಮಹಾತ್ಮನಃ |
 ಚಕ್ರುಂತೇ ಶಾಸ್ತ್ರತೋ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಕರ್ಮಾಣಿ ಮುನಿಪುಂಗವಾಃ || ೭
 ಅಹ್ವಯಾಂಚಕ್ರೀ ತತ್ರ ಶಕ್ರಾದೀನ್ ವಿಬುಧೋತ್ತಮಾನ್ |
 ಋಷ್ಯಶೃಂಗಾದಯೋ ಮಂತ್ರೈಃ ಶಿಕ್ಷಾಕ್ಷರಸಮನ್ವಿತೈಃ || ೮
 ಗೀತಿಭಿರ್ಮಧುರೈಃ ಸ್ಥಿಗ್ಧೈರ್ಮಂತ್ರಾಹ್ವಾನೈರ್ಯಥಾರ್ಹತಃ |
 ಹೋತಾರೋ ದದುರಾನಾಹ್ಯ ಹವಿರ್ಭಾಗಾನ್ ದಿನಾಕಸಾಮ್ ||

ಮಾಡತೊಡಗಿದರು(೧-೨). ವೇದವಾರಂಗತರಾದ ಆ ಋತ್ವಿಜರು ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತ
 ಕ್ರಮದಲ್ಲಿಯೇ ಯಜ್ಞಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ಪ್ರವರ್ಗ್ಯ
 ಹೋಮವನ್ನೂ ಉವಸದ ಎಂಬ ಇಷ್ಟಿಯನ್ನೂ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಇತರ
 ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಆಚರಿಸಿದರು (೩-೪). ಆಯಾ ಕರ್ಮಾಧಿದೇವತೆಗಳನ್ನು
 ಪೂಜಿಸಿ ಪ್ರಾತಃಸನನ ಮುಂತಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಮಾಡಿದರು.
 ಆಮೇಲೆ ಇಂದ್ರದೇವತಾಕವಾದ ಹವಿರ್ಭಾಗವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ವಾಪಹರನಾದ
 ಸೋಮರಾಜನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿದರು
 (೫-೬). ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋತ್ತಮರು ಅನಂತರ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾಗಿ ತೃತೀಯ
 ಸವನವನ್ನು ಮಾಡಿದರು ಋಷ್ಯಶೃಂಗ ಮೊದಲಾದ ಋತ್ವಿಜರು ಶಿಕ್ಷಾ
 ಶಾಸ್ತ್ರವು ಬೋಧಿಸುವಂತೆ ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಚ್ಚರಿಸುತ್ತಾ ಮಂತ್ರ
 ಗಳಿಂದ ದೇವೇಂದ್ರನೇ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಿದರು (೭-೮).
 ಹೋತೃಗಳು ಮಧುರವೂ ಸ್ನೇಹಯುಕ್ತವೂ ಆಗಿ ಇಂಪಾದ ಧ್ವನಿಗಳಿಂದ

ನ ಚಾಹುತನುಭೂತ್ತತ್ ಸ್ವಲಿತಂ ನಾಪಿ ಕಿಂಚನ |
 ದೃಶ್ಯತೇ ಬ್ರಹ್ಮವತ್ ಸರ್ವಂ ಸ್ವೇನುಯುಕ್ತಂ ಹಿ ಚಕ್ರಿರೇ || ೧೦

ನ ತೇಷ್ವಹಃಸು ಶ್ರಾಂತೋ ನಾ ಪ್ಲುಧಿತೋ ನಾಪಿ ದೃಶ್ಯತೇ |
 ನಾನಿದ್ವಾನ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ತತ್ರ ನಾಶತಾನುಚರಸ್ತಥಾ || ೧೧

ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾ ಭುಂಜತೇ ನಿತ್ಯಂ ನಾಥೇನಂತಶ್ಚ ಭುಂಜತೇ |
 ತಾಪಸಾ ಭುಂಜತೇ ಚಾಪಿ ಶ್ರಮುಣಾ ಭುಂಜತೇ ತಥಾ || ೧೨

ವೃದ್ಧಾಶ್ಚ ನ್ಯಾಧಿತಾಶ್ಚೈವ ಸ್ತ್ರಿಯೋ ಬಾಲಾಸ್ತಥೈವ ಚ |
 ಅನಿಶಂ ಭುಂಜಮಾನಾನಾಂ ನ ತೃಪ್ತಿರುಪಜಾಯತೇ || ೧೩

ದೀಯತಾಂ ದೀಯತಾನುನ್ಮಂ ನಾಸಾಂಸಿ ವಿವಿಧಾನಿ ಚ |
 ಇತಿ ಸಂಚೋದಿತಾಸ್ತತ್ರ ತಥಾ ಚಕ್ರುರನೇಕಶಃ || ೧೪

ಅನ್ನಕೂಟಾಶ್ಚ ಬಹವೋ ದೃಶ್ಯಂತೇ ಸರ್ವತೋಪಮಾಃ |
 ದಿನಸೇ ದಿನಸೇ ತತ್ರ ಸಿದ್ಧಸ್ಯ ವಿಧಿವತ್ತದಾ || ೧೫

ಕೂಡಿದ ಋಜ್ಞಂತ್ರಗಳಿಂದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಿ ಹವಿರ್ಭಾಗಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿದರು. ಆ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಹವಿರ್ಭಾಗವನ್ನೂ ಅರ್ಪಿಸದೆ ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಶಾಸ್ತ್ರಲೋವವೂ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ ಸರ್ವಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಋತ್ವಿಜರು ಮಂತ್ರಪೂರ್ವಕವಾಗಿಯೂ ನಿರ್ವಿಘ್ನವಾಗಿಯೂ ನೆರವೇರಿಸಿದರು (೯-೧೦) ಆ ದಿನಗಳಲ್ಲ ಬಳಲಿದವನಾಗಲಿ ಹಸಿದವನಾಗಲಿ ಕಂಡುಬರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ವಿದ್ವಾಂಸನಲ್ಲದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿರಲಿಲ್ಲ ನೂರು ಮಂದಿ ಶಿಷ್ಯರಾದರೂ ಇಲ್ಲದ ಆಚಾರ್ಯನಿರಲಿಲ್ಲ ಅಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೂ, ಭೃತ್ಯರೂ, ತವಸ್ಥಿಗಳೂ, ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳೂ, ವೃದ್ಧರೂ, ಹೆಂಗಸರೂ, ಹುಡುಗರೂ ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಊಟಮಾಡುತ್ತಲೇ ಇದ್ದರೂ (ಅಡಿಗೆಯು ಬಹಳ ರುಚಿಕರವಾಗಿದ್ದು ದರಿಂದ) ಎಷ್ಟು ಊಟಮಾಡಿದರೂ ತೃಪ್ತಿಯೇ ಇಲ್ಲ (೧೧-೧೩). 'ಇನ್ನೂ ಅನ್ನವನ್ನು ಬಡಿಸಿರಿ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಕೂಡಿರಿ' ಎಂದು ವಿಚಾರಣಾಕರ್ತರು ಹೇಳುತ್ತಲೇ ಇದ್ದರು. ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಅದರಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಇದ್ದರು. ಪ್ರತಿದಿನವೂ

ನಾನಾದೇಶಾದನುಪ್ರಾಪ್ತಾಃ ಪುರುಷಾಃ ಸ್ತ್ರೀಗಣಾಸ್ತಥಾ |
ಅನ್ನಪಾನೈಃ ಸುನಿಹಿತಾಸ್ತಸ್ಮಿನ್ ಯಜ್ಞೇ ಮಹಾತ್ಮನಃ || ೧೬

ಅನ್ನಂ ಹಿ ನಿಧಿನತ್ ಸ್ವಾದು ಪ್ರಶಂಸಂತಿ ದ್ವಿಜರ್ಷಭಾಃ |
ಅಹೋ ತೃಪ್ತಾಃ ಸ್ಮ ಭದ್ರಂ ತೇ ಇತಿ ಶುಶ್ರಾವ ರಾಘವಃ || ೧೭

ಸ್ವಲಂಕೃತಾಶ್ಚ ಪುರುಷಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನ್ ಪರ್ಯವೇಷಯನ್ |
ಉಪಾಸತೇ ಚ ತಾನನ್ಯೇ ಸುಮೃಷ್ಟಮುಣಿಕುಂಡಲಾಃ || ೧೮

ಕರ್ಮಾಂತರೇ ತದಾ ವಿಪ್ರಾ ಹೇತುನಾದಾನ್ ಬಹೂನಪಿ |
ಪ್ರಾಹುಃ ಸ್ಮ ನಾಗ್ಮಿನೋ ಧೀರಾಃ ಪರಸ್ಪರಜಿಗೀಷಯಾ || ೧೯

ದಿವಸೇ ದಿವಸೇ ತತ್ರ ಸಂಸ್ತರೇ ಕುಶಲಾ ದ್ವಿಜಾಃ |
ಸರ್ವಕರ್ಮಾಣಿ ಚಕ್ರುಸ್ತೇ ಯಥಾಶಾಸ್ತ್ರಂ ಪ್ರಚೋದಿತಾಃ || ೨೦

ನಾಷಡಂಗನಿದತ್ತಾ ಸೀನ್ನಾವ್ರತೋ ನಾಬಹುಶ್ರುತಃ |
ಸದಸ್ಯಾಸ್ತಸ್ಯ ವೈ ರಾಜ್ಞೋ ನಾನಾದಕುಶಲಾ ದ್ವಿಜಾಃ || ೨೧

ಕ್ರಮವರಿತು ಮೌಡಿಹಾಕುತ್ತಿದ್ದ ಅನ್ನದ ರಾಶಿಗಳು ಪರ್ವತಗಳಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದವು ಮಹಾತ್ಮನಾದ ದಶರಥನ ಯಾಗಕ್ಕೆ ನಾನಾದೇಶಗಳಿಂದ ಬಂದಿದ್ದ ಗಂಡಸರು ಹೆಂಗಸರುಗಳೆಲ್ಲರೂ ಅನ್ನ ವಾನಗಳಿಂದ ತೃಪ್ತರಾದರು (೧೪-೧೬). ಮೃಷ್ಟಾನ್ನ ಭೋಜನಮಾಡಿದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು 'ಆಹಾ! ನಮಗೆ ತೃಪ್ತಿಯಾಯಿತು. ದಶರಥರಾಜ, ನಿನಗೆ ಶುಭವಾಗಲಿ!' ಎಂದು ಹರಸುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕೇಳಿ ದಶರಥನು ಸಂತೋಷವಡುತ್ತಿದ್ದನು ಅಲಂಕೃತರಾದ ಪರಿಚಾರಕರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಬಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಮಣಿಮಯ ಕುಂಡಲಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಪರಿಚಾರಕರು ಅವರಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು (೧೭-೧೮). ಯಜ್ಞಕರ್ಮದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿರಾಮವಾದಾಗ ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಋತ್ವಿಜರು ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಜಯಿಸುವ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ವಾಗ್ವಿವಾದವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತ ಯುಕ್ತಿಯುಕ್ತವಾಗಿ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಯಜ್ಞಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಕುಶಲರಾದ ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಪ್ರತಿ ದಿವಸವೂ ಹಿರಿಯರು ಸೂಚಿಸಿದಂತೆ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು (೧೯-೨೦). ದಶರಥನ ಆ ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಸದಸ್ಯರಾಗಿದ್ದ ಋತ್ವಿಜರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ

ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಯೂಪೋಚ್ಛ್ರಯೇ ತಸ್ಮಿನ್ ಷಡ್ವೈಲ್ವಾಃ ಖಾದಿರಾಸ್ತಥಾ
ತಾನಂತೋ ಬಿಲ್ವಸಹಿತಾಃ ಪರ್ವೇನತ್ ತಥಾಪರೇ || ೨೨

ಶ್ಲೇಷ್ಮಾತಕಮಯಸ್ತ್ವೇಕೋ ದೇವದಾರುಮಯಸ್ತಥಾ |
ದ್ವಾನೇನ ವಿಹಿತೌ ತತ್ರ ಬಾಹುನ್ಯಸ್ತಪರಿಗೃಹೌ || ೨೩

ಕಾರಿತಾಃ ಸರ್ವ ಏನೈತೇ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞೈರ್ಯಜ್ಞಕೋವಿದೈಃ |
ಶೋಭಾರ್ಥಂ ತಸ್ಯ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ಕಾಂಚನಾಲಂಕೃತಾಭವನ್ || ೨೪

ಏಕವಿಂಶತಿಯೂಪಾಸ್ತ ಏಕವಿಂಶತ್ಪರತ್ನಯಃ |
ವಾಸೋಭಿರೇಕವಿಂಶದ್ಭಿರೇಕೈಕಂ ಸಮಲಂಕೃತಾಃ || ೨೫

ವಿನ್ಯಸ್ತಾ ವಿಧಿವತ್ ಸರ್ವೇ ಶಿಲ್ಪಿಭಿಃ ಸುಕೃತಾ ದೃಢಾಃ |
ಅಷ್ಟಾಶ್ರಯಃ ಸರ್ವ ಏವ ಶ್ಲಕ್ಷ್ಣ ರೂಪಸಮನ್ವಿತಾಃ || ೨೬

ಯೊಬ್ಬನೂ ವೇದದ ಷಡಂಗಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲವನು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ
ವ್ರತಾನುಷ್ಠಾನನಿರತನು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ಬಹುವಿಧಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ
ವಾರಂಗತನು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ನಡೆಸುವುದರಲ್ಲಿ
ವ್ರವೀಣನು (೨೧). ಆಗ ಯೂಪಸ್ತಂಭವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಮಾಡುವ ಸಮಯ
ಬಂದಿತು ಆರು ಬಿಲ್ವಯೂಪಗಳೂ ಆರು ಖಾದಿರ(ಕಗ್ಗಲಿ)ಯೂಪಗಳೂ
ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ಹಾಗೆಯೇ ಆರು ವಲಾಶಯೂಪಗಳೂ ಒಂದು ಶ್ಲೇಷ್ಮಾತಕ
ಮರದ ಯೂಪವೂ ದೇವದಾರು ಮರದ ಎರಡು ಯೂಪಗಳೂ ಸ್ಥಾಪಿಸ
ಲ್ಪಟ್ಟವು. ಈ ಯೂಪಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪರಸ್ಪರ ಎರಡು ತೋಳುಗಳನ್ನು ಮಧ್ಯೆ
ದಲ್ಲಿ ನೀಡುವಷ್ಟು ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದವು (೨೨-೨೩) ಇವೆಲ್ಲವೂ ಯಜ್ಞವ್ರಕ್ರಿಯೆ
ಯನ್ನು ಬಲ್ಲವರಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಾಣಲೆಂದು ಈ ಯೂಪ
ಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನದ ವಟ್ಟಿಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಿದ್ದರು ಒಟ್ಟು ಇವ್ವತ್ತೊಂದು
ಯೂಪಗಳಿದ್ದವು ಒಂದೊಂದು ಯೂಪವೂ ಇವ್ವತ್ತೊಂದು ಮೊಳಗಳಷ್ಟು
ಉದ್ದವಿತ್ತು. ಈ ಇವ್ವತ್ತೊಂದು ಯೂಪಗಳನ್ನು ಇವ್ವತ್ತೊಂದು ದಿವ್ಯಾಂಬರ
ಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಲಾಗಿತ್ತು (೨೪-೨೫). ಈ ಯೂಪಗಳನ್ನು ನ್ಯೂನಾತಿ
ರೇಕವಿಲ್ಲದಂತೆ ಯಥಾಶಾಸ್ತ್ರವಾಗಿ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದರು. ಇವೆಲ್ಲವೂ
ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ನುಣುವಾಗಿ ಅಷ್ಟಕೋಣಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತವಾಗಿದ್ದವು. ವಸ್ತ್ರ

ಆಚ್ಛಾದಿತಾನೇ ನಾನೋಭಿಃ ಪುಷ್ಪೈರ್ಗಂಧೈಶ್ಚ ಭೂಷಿತಾಃ |
ಸಪ್ತರ್ಷಯೋ ದೀಪ್ತಿನಂತೋ ನಿರಾಜಂತೇ ಯಥಾ ದಿವಿ || ೨೭

ಇಷ್ಟಕಾಶ್ಚ ಯಥಾನ್ಯಾಯಂ ಕಾರಿತಾಶ್ಚ ಪ್ರಮಾಣತಃ |
ಚಿತ್ತೋಽಗ್ನಿಬ್ರಾಹ್ಮಣೈಸ್ತತ್ರ ಕುಶಲ್ಯೈಃ ಶುಲ್ಪಕರ್ಮಣಿ || ೨೮

ಸ ಚಿತ್ತೋ ರಾಜಸಿಂಹಸ್ಯ ಸಂಚಿತಃ ಕುಶಲ್ಯೈರ್ದ್ವಿಜೈಃ |
ಗರುಡೋ ರುಕ್ಮಪಕ್ಷೋ ನೈ ತ್ರಿಗುಣೋಽಪ್ಪಾದಶಾತ್ಮಕಃ || ೨೯

ನಿಯುಕ್ತಾಸ್ತತ್ರ ಪಶವಸ್ತತ್ರದುದ್ದಿಶ್ಯ ದೈವತಮ್ |
ಉರಗಾಃ ಪಕ್ಷಿಣಶ್ಚೈವ ಯಥಾಶಾಸ್ತ್ರಂ ಪ್ರಚೋದಿತಾಃ || ೩೦

ಶಾನಿತ್ರೇ ತು ಹಯಸ್ತತ್ರ ತಥಾ ಜಲಚರಾಶ್ಚ ಯೇ |
ಋತ್ವಿಗ್ಭಿಃ ಸರ್ವಮೇವೈತನ್ನಿಯುಕ್ತಂ ಶಾಸ್ತ್ರತಸ್ತದಾ || ೩೧

ಪಶೂನಾಂ ತ್ರಿಶತಂ ತತ್ರ ಯೂಪೇಷು ನಿಯತಂ ತದಾ |
ಅಶ್ವರತ್ನೋತ್ತಮಂ ತಸ್ಯ ರಾಜ್ಞೋ ದಶರಥಸ್ಯ ಚ || ೩೨

ಗಳಿಂದ ಆಚ್ಛಾದಿತವಾಗಿ ಗಂಧವುಷ್ಪಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿದ್ದ ಈ ಯೂಪ
ಸ್ತಂಭಗಳು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಶೋಭಿಸುವ ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳಂತೆ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದವು
(೨೭-೨೮). ಯಜ್ಞಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಕುಶಲರಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಅಳತೆಗೆ ಅನುಸಾರ
ವಾಗಿ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಅವುಗಳಿಂದ ವೇದಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಅಗ್ನಿ
ಯನ್ನು ಚಯನಮಾಡಿದರು. ದಶರಥಮಹಾರಾಜನ ಆ ಯಜ್ಞವೇದಿಯು
ಚಿನ್ನದ ಗರಿಗಳಿರುವ ಗರುಡಪಕ್ಷಿಯ ಆಕಾರದಲ್ಲಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ ಷ್ಠೋಮ
ದಲ್ಲಿರುವ ಆರು ವ್ರತ್ತಾರಗಳಿಗೆ ಮೂರರಷ್ಟು - ಎಂದರೆ ಹದಿನೆಂಟು ವ್ರತ್ತಾರ
ಗಳಿದ್ದವು (೨೯-೩೦). ಆ ಯೂಪಸ್ತಂಭಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಧ್ವೇಶಿಸಿ
ವಶುಗಳೂ ಸರ್ವಗಳೂ ವಕ್ಷಿಗಳೂ ಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ಅಲ್ಲದೆ ಕುದುರೆ,
ಜಲಚರಗಳಾದ ಆಮೆ ಮುಂತಾದ ವ್ರಾಣಿಗಳೂ ಋತ್ವಿಜರಿಂದ ವಿಧಿಸತ್ತಾಗಿ
ವಿಶಸನಕರ್ಮಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು (೩೦-೩೧) ಒಟ್ಟು
ಮುನ್ನೂರು ವಶುಗಳೂ ದಶರಥನ ಉತ್ತಮಾಶ್ವವೂ ಯೂವಗಳಿಗೆ ಬಂಧಿಸ
ಲ್ಪಟ್ಟವು. ಅನಂತರ ಕೌಸಲ್ಯಾದೇವಿಯು ಅಶ್ವವನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ

ಕೌಸಲ್ಯಾ ತಂ ಹಯಂ ತತ್ರ ಪರಿಚರ್ಯ ಸಮಂತತಃ |

ಕೃಪಾಣೈರ್ವಿಶಶಾಸ್ತ್ರೈನಂ ತ್ರಿಭಿಃ ಪರಮುಯಾ ಮುದಾ || ೩೩

ಪತತ್ರಿಣಾ ತದಾ ಸಾರ್ಧಂ ಸುಸ್ಥಿತೇನ ಚ ಚೇತಸಾ |

ಅನಸದ್ರಜನೀಮೇಕಾಂ ಕೌಸಲ್ಯಾ ಧರ್ಮಕಾಮ್ಯಯಾ || ೩೪

ಹೋತಾಧ್ವರ್ಯುಸ್ತಥೋದ್ಗಾತಾ ಹಸ್ತೇನ ಸಮಯೋಜಯನ್ |

ಮಹಿಷ್ಯಾ ಪರಿನ್ಯತ್ಯಾ ಚ ನಾನಾತಾನುಪರಾಂ ತಥಾ || ೩೫

ಪತತ್ರಿಣಸ್ತಸ್ಯ ವಪಾನುದ್ಧೃತ್ಯ ನಿಯತೇಂದ್ರಿಯಃ |

ಋತ್ವಿಕ್ ಪರಮಸಂಪನ್ನಃ ಶ್ರಪಯಾನಾಸ ಶಾಸ್ತ್ರತಃ || ೩೬

ಧೂನುಗಂಧಂ ವಪಾಯಾಸ್ತು ಜಿಘೃತಿ ಸ್ಮನರಾಧಿಪಃ |

ಯಥಾಕಾಲಂ ಯಥಾನ್ಯಾಯಂ ನಿರ್ಣುದನ್ ಪಾಪಮಾತ್ಮನಃ ||

ಹಯಸ್ಯ ಯಾನಿ ಚಾಂಗಾನಿ ತಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಭೂಸುರಾಃ |

ಅಗ್ನೌ ಪ್ರಾಸ್ಯಂತಿ ವಿಧಿವತ್ ಸಮಸ್ತಾಃ ಷೋಡಶರ್ತ್ವಿಜಃ || ೩೭

ಮಾಡಿ ಅದರ ಎದೆಯಮೇಲೆ ಸುವರ್ಣದ ಮೂರು ಸೂಜಿಗಳಿಂದ ಛೇದನ ಮಾಡುವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದಳು (೩೩-೩೩) ಆಮೇಲೆ ವಿಶಸನಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಕುದುರೆಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಕೌಸಲ್ಯೆಯು ಧರ್ಮಕಾಮನೆಯಿಂದ ಸ್ಥಿರಮನಸ್ಸುಳಾಗಿ ಒಂದು ರಾತ್ರಿಯನ್ನು ಕಳೆದಳು ಅನಂತರ ಹೋತೃ, ಅಧ್ವರ್ಯು, ಉದ್ಗಾತೃಗಳೆಂಬ ಋತ್ವಿಜರು ಮಹಿಷಿ, ಪರಿವೃತ್ತಿ, ನಾನಾತಾ ಎಂಬ ರಾಜನ ಪತ್ನಿಯರನ್ನು ಹಸ್ತದಿಂದ ವರಿಗ್ರಹಿಸಿದರು* (೩೪-೩೫). ಆಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗಚತುರನಾದ ಅಧ್ವರ್ಯುವು ಏಕಾಗ್ರಚಿತ್ತದಿಂದ ವಪಾನ್ಧಾನೀಯವಾದ ತೇಜನಿಯೆಂಬ ವಸ್ತುವನ್ನು ಅಶ್ವದಿಂದ ತೆಗೆದು ಹೋಮಮಾಡಿದನು. ಆಗ ದಶರಥನು ತನ್ನ ವಾವನನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತೇಜನೀಹೋಮಕಾಲದಲ್ಲುಂಟಾದ ಧೂಮವನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾಗಿ ಆಘ್ರಾಣಿಸಿದನು (೩೬-೩೭). ಅನಂತರ ಹದಿನಾರು ಮಂದಿ ಋತ್ವಿಜರು ಅಶ್ವದ ಇತರ ಅಂಗಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ವಿಧಿವತ್ತಾಗಿ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮಮಾಡಿದರು.

* ಮಹಿಷಿ ಮೊದಲಾದವರು ವಿವಿಧ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ರಾಜಭಾರ್ಯೆಯರು.

ಪ್ಲಕ್ಷಶಾಖಾಸು ಯಜ್ಞನಾನುನ್ಮೇಷಾಂ ಕ್ರಿಯತೇ ಹವಿಃ |

ಅಶ್ವಮೇಧಸ್ಯ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ವೈತನೋ ಭಾಗ ಇಷ್ಯತೇ || ೩೯

ತ್ಯಹೋಽಶ್ವಮೇಧಃ ಸಂಖ್ಯಾತಃ ಕಲ್ಪಸೂತ್ರೇಣ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೈಃ |

ಚತುಷ್ಟೋನುನುಹಸ್ತಸ್ಯ ಪ್ರಥಮಂ ಪರಿಕಲ್ಪಿತಮ್ || ೪೦

ಉಕ್ಥ್ಯಂ ದ್ವಿತೀಯಂ ಸಂಖ್ಯಾತಮತಿರಾತ್ರಂ ತಥೋತ್ತರಮ್ |

ಕಾರಿತಾಸ್ತತ್ರ ಬಹವೋ ನಿಹಿತಾಃ ಶಾಸ್ತ್ರದರ್ಶನಾತ್ || ೪೧

ಜ್ಯೋತಿಷ್ಟೋನಾಯುಷೀ ಚೈವನುತಿರಾತ್ರೌ ಚ ನಿರ್ಮಿತೌ |

ಅಭಿಜಿದ್ವಿಶ್ವಜಿಜ್ಞೈವನುಪ್ತೋರ್ಯಾಮೋ ಮಹಾಕ್ರತುಃ || ೪೨

ಪ್ರಾಚೀಂ ಹೋತ್ರೇ ದದೌ ರಾಜಾ ದಿಶಂ ಸ್ವಕುಲವರ್ಧನಃ |

ಅಧ್ವರ್ಯವೇ ಪ್ರತೀಚೀಂ ತು ಬ್ರಹ್ಮಣೇ ದಕ್ಷಿಣಾಂ ದಿಶಮ್ || ೪೩

ಉದ್ಗಾತ್ರೇ ಚ ತತೋದೀಚಿಂ ದಕ್ಷಿಣೈಷಾ ನಿರ್ಮಿತೌ |

ಅಶ್ವಮೇಧೇ ಮಹಾಯಜ್ಞೇ ಸ್ವಯಂಭುನಿಹಿತೇ ಪುರಾ || ೪೪

ಇತರ ಯಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಲಕ್ಷವೃಕ್ಷದ ಶಾಖೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ಸ್ತುಕ್ಪಿನಲ್ಲಿ ಹವಿರ್ಭಾಗವನ್ನರ್ಪಿಸಬೇಕು ಅಶ್ವಮೇಧಯಾಗದಲ್ಲಿ ವೇತನಶಾಖೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ಸ್ತುಕ್ಪಿನಲ್ಲಿ ತೇಜನೀಹೋಮವು ನಡೆಯಬೇಕು (೩೮-೩೯). ಅಶ್ವಮೇಧವು ಮೂರು ದಿನ ನಡೆಸತಕ್ಕ ಯಾಗ ಇದರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ದಿನದ ಕೃತ್ಯಕ್ಕೆ ಚತುಷ್ಟೋನುನುಹಸ್ತವಾದ ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮವೆಂದೂ, ಎರಡನೆಯ ದಿನದ ಕೃತ್ಯಕ್ಕೆ ಉಕ್ಥ್ಯನೆಂದೂ, ಮೂರನೆಯ ದಿನದ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಅತಿರಾತ್ರವೆಂದೂ ಹೆಸರು (೪೦-೪೧). ಇವೂ ಅಲ್ಲದೆ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಟೋಮ, ಆಯುಷ್ಟೋಮ, ಎರಡು ಅತಿರಾತ್ರಗಳು, ಅಭಿಜಿತ್, ವಿಶ್ವಜಿತ್, ಅಪ್ರೋರ್ಯಾಮಗಳೆಂಬ ಆರು ಕ್ರತುಗಳು ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟವು. ಅನಂತರ ದಶರಥನು ಹಾರಾಜನು ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಹೋತೃವಿಗೂ, ಅಧ್ವರ್ಯುವಿಗೆ ವಶ್ವಿಮದ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನೂ, ಬ್ರಹ್ಮನಂಬ ಋತ್ವಿಜನಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣದ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನೂ, ಉದ್ಗಾತೃವಿಗೆ ಉತ್ತರದ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನೂ ದಕ್ಷಿಣೆಯಾಗಿ

ಕ್ರತುಂ ಸನಾಹ್ಯ ತು ತದಾ ನ್ಯಾಯತಃ ಪುರುಷರ್ಷಭಃ |

ಋತ್ವಿಗೈರ್ಭೂ ಹಿ ದದೌ ರಾಜಾ ಧರಾಂ ತಾಂ ಕುಲನರ್ಧನಃ || ೪೫

ಋತ್ವಿಜಸ್ವಬ್ರುವನ್ ಸರ್ವೇ ರಾಜಾನಂ ಗತಕಲ್ಮಷಮ್ |

ಭವಾನೇವ ಮಹೀಂ ಕೃತ್ಸಾನ್ಮೇಕೋ ರಕ್ಷಿತುಮರ್ಹತಿ || ೪೬

ನ ಭೂನ್ಯಾ ಕಾರ್ಯಮಸ್ಮಾಕಂ ನ ಹಿ ಶಕ್ತಾಃ ಸ್ಮ ಪಾಲನೇ |

ರತಾಃ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಕರಣೇ ವಯಂ ನಿತ್ಯಂ ಹಿ ಭೂಮಿಪ || ೪೭

ನಿಷ್ಕ್ರಯಂ ಕಿಂಚಿದೇನೇಹ ಪ್ರಯಚ್ಛತು ಭವಾನಿತಿ |

ಮಣಿರತ್ನಂ ಸುವರ್ಣಂ ವಾ ಗಾವೋ ಯದ್ವಾ ಸಮುದ್ಯತಮ್ || ೪೮

ತತ್ ಪ್ರಯಚ್ಛ ನರಶ್ರೇಷ್ಠ ಧರಣ್ಯಾ ನ ಪ್ರಯೋಜನಮ್ |

ಏವಮುಕ್ತೋ ನರಪತಿರ್ಬ್ರಾಹ್ಮಣೈರ್ವೇದಪಾರಗೈಃ || ೪೯

ಗವಾಂ ಶತಸಹಸ್ರಾಣಿ ದಶ ತೇಭ್ಯೋ ದದೌ ನೃಪಃ |

ದಶಕೋಟೀಃ ಸುವರ್ಣಸ್ಯ ರಜತಸ್ಯ ಚತುರ್ಗುಣಮ್ || ೫೦

ಕೊಟ್ಟನು.* ದಶರಥನು ಹೀಗೆ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನೇ ಋತ್ವಿಜರಿಗಾಗಿ ದಾನ ಮಾಡಿದನು (೪೨-೪೫). ಆಗ ಋತ್ವಿಜರೆಲ್ಲರೂ ದಶರಥನನ್ನು ಕುರಿತು “ದಶರಥ, ಈ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ನೀನೇ ರಕ್ಷಿಸಬೇಕು ನಾವು ಇದನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಾರೆವು. ನಮಗೆ ಇದರಿಂದ ಆಗಬೇಕಾದ್ದೂ ಇಲ್ಲ ನಾವು ಯಾವಾಗಲೂ ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನಮಾಡುತ್ತ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಕಲಿಸುತ್ತ ಇರತಕ್ಕವರು (೪೬-೪೭) ಇದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ರತ್ನವನ್ನೂ, ಸುವರ್ಣವನ್ನೂ, ಹಸುಗಳನ್ನೂ ಅಥವಾ ಇನ್ನಾವುದನ್ನೂ ಕೊಡಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಬೇರೆ ಏನನ್ನಾದರೂ ಕೊಡು. ರಾಜ್ಯದಿಂದ ನಮಗೆ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ” ಎಂದು ಹೇಳಿದರು (೪೮-೪೯). ಆಗ ದಶರಥಮಹಾರಾಜನು ಅವರಿಗೆ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ

*ಅಶ್ವಮೇಧಯಾಗದಲ್ಲಿ ರಾಜನು ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯರನ್ನೂ ರಾಜ್ಯವನ್ನೂ ಋತ್ವಿಜರಿಗೆ ದಾನಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ವಿಧಿ ಇದೆ. ಆದರೆ ಋತ್ವಿಜರು ಪ್ರತಿನಿಧಿವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮೂತ್ರ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ರಾಜನ ಹೆಂಡತಿಯರನ್ನೂ ರಾಜ್ಯವನ್ನೂ ಅವನಿಗೇ ಹಿಂದಿರುಗಿಸಬೇಕು ಇದೊಂದು ಶಾಸ್ತ್ರದ ಕಟ್ಟಳೆ

ಋತ್ವಿಜಸ್ತು ತತಃ ಸರ್ವೇ ಪ್ರದದುಃ ಸಹಿತಾ ವಸು |
 ಋಷ್ಯಶೃಂಗಾಯ ಮುನಯೇ ವಸಿಷ್ಠಾಯ ಚ ಧೀಮತೇ || ೫೦
 ತತಸ್ತೇ ನ್ಯಾಯತಃ ಕೃತ್ವಾ ಪ್ರವಿಭಾಗಂ ದ್ವಿಜೋತ್ತಮಾಃ |
 ಸುಪ್ರೀತಮನಸಃ ಸರ್ವೇ ಪ್ರತ್ಯಾಚುರ್ಮುದಿತಾ ಭೃಶಮ್ || ೫೧
 ತತಃ ಪ್ರಸರ್ಪಕೇಭ್ಯಸ್ತು ಹಿರಣ್ಯಂ ಸುಸಮಾಹಿತಃ |
 ಜಾಂಬೂನದಂ ಕೋಟಿಸಂಖ್ಯಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇಭ್ಯೋ ದದೌ ನೃಪಃ ||
 ದರಿದ್ರಾಯ ದ್ವಿಜಾಯಾಥ ಹಸ್ತಾಭರಣಮುತ್ತಮಮ್ |
 ಕಸ್ಮೈಚಿದ್ಯಾಚಮಾನಾಯ ದದೌ ರಾಘವನಂದನಃ || ೫೪
 ತತಃ ಪ್ರೀತೇಷು ನೃಪತಿರ್ದಿವ್ಯಜೇಷು ದ್ವಿಜವತ್ಸಲಃ |
 ಪ್ರಣಾನುನುಕರೋತ್ತೇಷಾಂ ಹರ್ಷಪರ್ಯಾಕುಲೇಕ್ಷಣಃ || ೫೫
 ತಸ್ಯಾಶಿಷೋಃಥ ನಿಧಿನದ್ಬ್ರಾಹ್ಮಣೈಃ ಸಮುದಾಹೃತಾಃ |
 ಉದಾರಸ್ಯ ನೃನೀರಸ್ಯ ಧರಣ್ಯಾಂ ಪ್ರಣತಸ್ಯ ಚ || ೫೬

ಹತ್ತುಲಕ್ಷ ಗೋವುಗಳನ್ನೂ ಹತ್ತುಕೋಟಿ ಸುವರ್ಣನಾಣ್ಯಗಳನ್ನೂ
 ನಲವತ್ತುಕೋಟಿ ಬೆಳ್ಳಿಯ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನೂ ಅರ್ಪಿಸಿದನು. ಋತ್ವಿಜರು
 ಅವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಋಷ್ಯಶೃಂಗ ಮತ್ತು ವಸಿಷ್ಠರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದರು (೫೦-೫೧).
 ಅನಂತರ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ನೇರಿ ತಮತಮಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕಾದ್ದನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾದ
 ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೊಂಡು ಸಂತುಷ್ಟರಾಗಿ ನಾವು ತೃಪ್ತರಾದೆವೆಂದು ದಶರಥ
 ನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದರು. ತರುವಾಯ ದಶರಥನು ಯಾಗವನ್ನು ನೋಡಲು ಬಂದಿದ್ದ
 ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಕೋಟಿಗಟ್ಟಲೆ ಸುವರ್ಣನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ದಕ್ಷಿಣೆಯಾಗಿ
 ಕೊಟ್ಟನು (೫೨-೫೩). ಒಬ್ಬ ದರಿದ್ರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು, ದಶರಥನು ಕೈಗೆ
 ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಹಸ್ತಾಭರಣವನ್ನೇ ಯಾಚಿಸಲು ದಶರಥನು
 ಸಂತೋಷದಿಂದ ಅದನ್ನು ಕೊಟ್ಟುಬಿಟ್ಟನು! ಹೀಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೆಲ್ಲರೂ
 ಸುಪ್ರೀತರಾಗಲು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೆಲ್ಲಿ ಗೌರವಭಾವನೆಯನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದ
 ಮಹಾರಾಜನು ಹರ್ಷದಿಂದ ವಿಕಸಿತನೇತ್ರನಾಗಿ ಅವರನ್ನು ನೋಡುತ್ತ
 ಸಾಷ್ಟಾಂಗವ್ರಣಾಮಮಾಡಿದನು (೫೪-೫೫). ಆಗ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೆಲ್ಲರೂ
 ಉದಾರಸ್ವಭಾವದ ಆ ಪುರುಷಶ್ರೇಷ್ಠನನ್ನು ವಿಧಿವತ್ತಾಗಿ ಆಶೀರ್ವದಿಸಿದರು.

ತತಃ ಪ್ರೀತಮನಾ ರಾಜಾ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಯಜ್ಞಮನುತ್ಮನುಮ್ |
ಪಾಪಾಪಹಂ ಸ್ವರ್ನಯನಂ ದುಸ್ತರಂ ಪಾರ್ಥಿವರ್ಷಭೈಃ || ೫೭

ತತೋಽಬ್ರವೀದೃಷ್ಯಶೃಂಗಂ ರಾಜಾ ದಶರಥಸ್ತದಾ |
ಕುಲಸ್ಯ ವರ್ಧನಂ ತ್ವಂ ತು ಕರ್ತುಮರ್ಹಸಿ ಸುನ್ರುತ || ೫೮

ತಥೇತಿ ಚ ಸ ರಾಜಾನಮುನಾಚ ದ್ವಿಜಸತ್ತಮಃ |
ಭವಿಸ್ಯಂತಿ ಸುತಾ ರಾಜಂಶ್ಚ ತ್ವಾರಸ್ತೇ ಕುಲೋದ್ವಹಾಃ || ೫೯

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಚತುರ್ದಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಹೀಗೆ ದಶರಥನು ಪಾವಹಾರಿಯೂ ಸ್ವರ್ಗದಾಯಕವೂ ಇತರ ರಾಜರಿಗೆ ದುಃಸಾಧ್ಯವೂ ಆದ ಅಶ್ವಮೇಧವನ್ನು ನಡೆಯಿಸಿ ಸಂತುಷ್ಟನಾದನು (೫೭-೫೭) ಆ ಮೇಲೆ ಋಷ್ಯಶೃಂಗಮುನಿಯ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ “ಮಹಾತ್ಮ, ನನಗೆ ವಂಶೋದ್ಧಾರಕನಾದ ಪುತ್ರನನ್ನು ಕರುಣಿಸಬೇಕು” ಎಂದು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳಲು, ಆ ದ್ವಿಜೋತ್ತಮನು “ರಾಜ, ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲಿ. ನಿನಗೆ ವಂಶೋದ್ಧಾರಕರಾದ ನಾಲ್ವರು ಪುತ್ರರು ಜನಿಸುವರು” ಎಂದು ನುಡಿದನು (೫೮-೫೯).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಸರ್ಗ

ಪಂಚದಶಃ ಸರ್ಗಃ

ರಾವಣವಧೋಪಾಯಃ

ನೇಧಾನೀ ತು ತತೋ ಧ್ಯಾತ್ವಾ ಸ ಕಿಂಚಿದಿದಮುತ್ತರಮ್ |
 ಲಬ್ಧ ಸಂಜ್ಞಾ ಸ್ತುತಸ್ತಂ ತು ನೇದಜ್ಞೋ ನೃಪಮಬ್ರವೀತ್ || ೧
 ಇಷ್ಟಿಂ ತೇಹಂ ಕರಿಷ್ಯಾಮಿ ಪುತ್ರೀಯಾಂ ಪುತ್ರಕಾರಣಾತ್ |
 ಅರ್ಥವಶಿರಸಿ ಪ್ರೋಕ್ತೈರ್ಮುಂತ್ಯೈಃ ಸಿದ್ಧಾಂ ವಿಧಾನತಃ || ೨
 ತತಃ ಪ್ರಾಕ್ರಮದಿಷ್ಟಿಂ ತಾಂ ಪುತ್ರೀಯಾಂ ಪುತ್ರಕಾರಣಾತ್ |
 ಜುಹಾವ ಚಾಗ್ನೌ ತೇಜಸ್ವೀ ಮಂತ್ರದೃಷ್ಟೇನ ಕರ್ಮಣಾ || ೩
 ತತೋ ದೇವಾಃ ಸಗಂಧರ್ವಾಃ ಸಿದ್ಧಾಶ್ಚ ಪರಮರ್ಷಯಃ |
 ಭಾಗಪ್ರತಿಗ್ರಹಾರ್ಥಂ ನೈ ಸಮನೇತಾ ಯಥಾವಿಧಿ || ೪
 ತಾಃ ಸಮೇತ್ಯ ಯಥಾನ್ಯಾಯಂ ತಸ್ಮಿನ್ ಸದಸಿ ದೇವತಾಃ |
 ಅಬ್ರುವನ್ ಲೋಕಕರ್ತಾರಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಂ ವಚನಂ ಮಹತ್ || ೫

ಸರ್ಗ ೧೫

ದಶರಥನ ಪುತ್ರಕಾಮೇಷ್ಟಿ. ರಾವಣನನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವಂತೆ
 ದೇವತೆಗಳು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವುದು.

ವೇದವಾರಂಗತನಾದ ಋಷ್ಯಶೃಂಗನು (ರಾಜನಿಗೆ ಸಂತಾನವಾಗುವ
 ಮಾರ್ಗವು ಯಾವುದೆಂದು) ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತು ಆಲೋಚಿಸುತ್ತ ಸಮಾಧಿಸ್ಥನಾಗಿ
 ಕಡೆಯಲ್ಲಿ “ನಿನಗೆ ಪುತ್ರಸಂತಾನವಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪುತ್ರಕಾಮೇಷ್ಟಿಯನ್ನು
 ಮಾಡಿಸುತ್ತೇನೆ. ಅರ್ಥವೇ ದದಲ್ಲಿ ಪ್ರೋಕ್ತವಾದ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ
 ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಇದನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕು” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು (೧-೨).
 ಅನಂತರ ಪುತ್ರಕಾಮೇಷ್ಟಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಆ ತೇಜಸ್ವಿಯು ಮಂತ್ರೋಕ್ತ
 ವಾದ ವಿಧಾನದಿಂದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮಮಾಡಿದನು. ಆಗ ದೇವತೆಗಳು,
 ಗಂಧರ್ವರು, ಸಿದ್ಧರು, ದೇವರ್ಷಿಗಳು—ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಹವಿರ್ಭಾಗವನ್ನು
 ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದರು (೩-೪). ಆ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ (ಜನರಿಗೆ
 ಅದೃಶ್ಯರಾಗಿದ್ದ) ದೇವತೆಗಳು ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನೊಡನೆ ಒಂದು

ಭಗವಂಸ್ತ್ವತ್ಪ್ರಸಾದೇನ ರಾವಣೋ ನಾನು ರಾಕ್ಷಸಃ |

ಸರ್ವಾನ್ನೋ ಬಾಧತೇ ವೀರ್ಯಾಚ್ಛಾಸಿತುಂ ತಂ ನ ಶಕ್ನುಮಃ || ೬

ತ್ವಯಾ ತಸ್ಮೈ ವರೋ ದತ್ತಃ ಪ್ರೀತೇನ ಭಗವನ್ ಪುರಾ |

ನಾನಯಂತಶ್ಚ ತಂ ನಿತ್ಯಂ ಸರ್ವಂ ತಸ್ಯ ಪ್ಲಮಾನುಹೇ || ೭

ಉದ್ವೇಜಯತಿ ಲೋಕಾಂಸ್ತ್ರೀನುಚ್ಛ್ರಿತಾನ್ ದ್ವೇಷ್ಟಿ ದುರ್ಮತಿಃ |

ಶಕ್ರಂ ತ್ರಿದಶರಾಜಾನಂ ಪ್ರಭರ್ಷಯಿತುಮಿಚ್ಛತಿ || ೮

ಋಷೀನ್ ಯಕ್ಷಾನ್ ಸಗಂಧರ್ವಾನ್ ಸುರಾನ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಂಸ್ತಥಾ |

ಅತಿಕ್ರಾಂತಿ ದುರ್ಧರ್ಷೋ ವರದಾನೇನ ನೋಹಿತಃ || ೯

ನೈನಂ ಸೂರ್ಯಃ ಪ್ರತಪತಿ ಪಾರ್ಶ್ವೇ ವಾತಿ ನ ಮಾರುತಃ |

ಚಲೋರ್ಮಿನಾಲೀ ತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಸಮುದ್ರೋಽಪಿ ನ ಕಂಪತೇ ||

ಸುನುಹನ್ನೋ ಭಯಂ ತಸ್ಮಾದ್ರಾಕ್ಷಸಾದ್ಭೋರದರ್ಶನಾತ್ |

ವಧಾರ್ಥಂ ತಸ್ಯ ಭಗವನ್ನಪಾಯಂ ಕರ್ತುಮರ್ಹಸಿ || ೧೦

ಮಹತ್ವದ ಮಾತನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾವಿಸಿದರು: “ಬ್ರಹ್ಮದೇವ, ರಾವಣನೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸನು ನಿನ್ನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಬಲಶಾಲಿಯಾಗಿ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಪೀಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ ಅವನನ್ನು ದಂಡಿಸಲು ನಮಗೆ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ. ನೀನು ಅವನ ತವಸ್ಥೆಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಹಿಂದೆ ವರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೀಯೆ ಆದ್ದರಿಂದ ನಾವು ಅವನನ್ನು ಗೌರವಿಸುತ್ತ ಅವನ ಬಾಧೆಯನ್ನು ಸಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ (೫-೭) ಆ ದುಷ್ಟನು ಮೂರು ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಹೆದರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಲೋಕವಾಲಕರನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸುತ್ತಾನೆ ದೇವೇಂದ್ರನನ್ನೂ ಪದಚ್ಯುತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದಿದ್ದಾನೆ ಋಷಿಗಳು, ಯಕ್ಷರು, ಗಂಧರ್ವರು, ಅಸುರರು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು—ಇವರನ್ನೆಲ್ಲ ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿ ತೊಂದರೆಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನನ್ನು ಹಿಡಿಯುವವರೇ ಇಲ್ಲ. ನಿನ್ನ ವರಬಲದಿಂದ ಅವನ ತಲೆ ತಿರುಗಿದೆ (೮-೯) ಅವನೆದುರಿಗೆ ಸೂರ್ಯನು ಜ್ವಲಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಗಾಳಿ ಬೀಸುವುದಿಲ್ಲ. ಸದಾ ಅಲೆಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾದ ಸಮುದ್ರರಾಜನೂ ಕೂಡ ರಾವಣನನ್ನು ಕಂಡರೆ ಅಲ್ಲಾಡದೆ ನಿಂತುಬಿಡುವನು ಘೋರರೂಪಿಯಾದ ಆ ರಾಕ್ಷಸನಿಂದ ನಮಗೆ ಬಹಳ ಭಯವಾಗಿದೆ. ಹೇ ಭಗವಂತ, ಅವನನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವುದಕ್ಕೆ

ಏನಮುಕ್ತಃ ಸುರೈಃ ಸರ್ವೈಶ್ಚಿಂತಯಿತ್ವಾ ತತೋಽಬ್ರವೀತ್ |
ಹಂತಾಯಂ ವಿದಿತಸ್ತಸ್ಯ ವಧೋಪಾಯೋ ದುರಾತ್ಮನಃ || ೧೨

ತೇನ ಗಂಧರ್ವಯಕ್ಷಾಣಾಂ ದೇವದಾನವರಕ್ಷಸಾಮ್ |
ಅವಧ್ಯೋಽಸ್ಮೀತಿ ನಾಗುಕ್ತಾ ತಥೇತ್ಯುಕ್ತಂ ಚ ತನ್ನಯಾ || ೧೩

ನಾಕೀರ್ತಯದನಜ್ಞಾ ನಾತ್ತದ್ರಕ್ಷೋ ಮಾನುಷಾಂಸ್ತದಾ |
ತಸ್ಮಾತ್ ಸ ಮಾನುಷಾದ್ವಧ್ಯೋ ಮೃತ್ಯುರ್ನಾ ನ್ಯೋಽಸ್ಯ ವಿದ್ಯತೇ

ಏತಚ್ಛ್ರುತ್ವಾ ಪ್ರಿಯಂ ವಾಕ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಸಮುದಾಹೃತಮ್ |
ದೇವಾ ಮಹರ್ಷಯಃ ಸರ್ವೇ ಪ್ರಹೃಷ್ಠಾಸ್ತೇಽಭವಂಸ್ತದಾ || ೧೪

ಏತಸ್ಮಿನ್ನಂತರೇ ವಿಷ್ಣು ರುಪಯಾತೋ ಮಹಾದ್ಯುತಿಃ |
ಶಂಖಚಕ್ರಗದಾಪಾಣಿಃ ಪೀತವಾಸಾ ಜಗತ್ಪತಿಃ || ೧೫

ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಚ ಸಮಾಗಮ್ಯ ತತ್ರ ತಸ್ಥೌ ಸಮಾಹಿತಃ |
ತಮುಬ್ಬುವನ್ ಸುರಾಃ ಸರ್ವೇ ಸಮಭಿಷ್ಣಾಯ ಸಂನತಾಃ || ೧೬

ನೀನು ಏನಾದರೂ ಉವಾಯವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು” ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು (೧೦-೧೧). ಆಗ ಬ್ರಹ್ಮನು ಸ್ವಲ್ಪ ಆಲೋಚಿಸಿ “ಸರಿ; ಆ ದುರಾತ್ಮನನ್ನು ಸಂಹರಿಸತಕ್ಕ ಉವಾಯವು ತಿಳಿಯಿತು. ದೇವತೆಗಳೆ, ರಾವಣನು ಯಕ್ಷ, ಗಂಧರ್ವ, ದೇವ, ದಾನವ, ರಾಕ್ಷಸರಿಂದ ತಾನು ಅವಧ್ಯನಾಗಬೇಕೆಂದು ವರವನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳಲು, ನಾನು ‘ಆಗಲಿ’ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಆ ರಾಕ್ಷಸನು ಆಗ ಅನಾದರದಿಂದ ಮನುಷ್ಯರ ಹೆಸರನ್ನು ಎತ್ತಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಮನುಷ್ಯನಿಂದಲೇ ವಧ್ಯನಾಗಬೇಕು ಬೇರೆ ವಿಧದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಮರಣ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ” ಎಂದನು (೧೨-೧೪). ಬ್ರಹ್ಮನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬಹಳ ಹರ್ಷವಾಯಿತು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಜಗದೀಶ್ವರನಾದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವು ಶಂಖಚಕ್ರಗದಾವಾಣಿಯಾಗಿ ಪೀತಾಂಬರವನ್ನು ಧರಿಸಿ ದಿವ್ಯಕಾಂತಿಯನ್ನು ಸೂಸುತ್ತ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದನು (೧೫-೧೬) ಬಂದು ಪ್ರಸನ್ನ ಚಿತ್ತನಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ಬಳಿ ನಿಂತನು. ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಆತನಿಗೆ ತಲೆಬಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತ

ತ್ವಾಂ ನಿಯೋಕ್ಷ್ಯಾನುಹೇ ವಿಷ್ಣೋ ಲೋಕಾನಾಂ ಹಿತಕಾಮ್ಯಯಾ
ರಾಜ್ಞೋ ದಶರಥಸ್ಯ ತ್ವನುಯೋಧ್ಯಾಧಿಪತೇ: ಪ್ರಭೋ: || ೧೮

ಧರ್ಮಜ್ಞಸ್ಯ ವದಾನ್ಯಸ್ಯ ಮಹರ್ಷಿಸಮತೇಜಸ: |

ತಸ್ಯ ಭಾರ್ಯಾಸು ತಿಸ್ಯಷು ಹ್ರೀಶ್ರೀಕೀರ್ತ್ಯುಪಮಾಸು ಚ || ೧೯

ವಿಷ್ಣೋ ಪುತ್ರತ್ವನಾಗಚ್ಛ ಕೃತ್ವಾತ್ಮಾನಂ ಚತುರ್ವಿಧಮ್ |

ತತ್ರ ತ್ವಂ ನಾನುಷೋ ಭೂತ್ವಾ ಪ್ರವೃದ್ಧಂ ಲೋಕಕಂಟಕಮ್ ||

ಅವಧ್ಯಂ ದೈವತೈರ್ವಿಷ್ಣೋ ಸಮರೇ ಜಹಿ ರಾವಣಮ್ |

ಸ ಹಿ ದೇವಾನ್ ಸಗಂಧರ್ವಾನ್ ಸಿದ್ಧಾಂಶ್ಚ ಮುನಿಸತ್ತಮಾನ್ ||

ರಾಕ್ಷಸೋ ರಾವಣೋ ಮುಖ್ಯೋ ನೀರ್ಯೋತ್ಪೇಕೇನ ಬಾಧತೇ |

ಋಷಯಸ್ತು ತತಸ್ತೇನ ಗಂಧರ್ವಾಪ್ಸರಸಸ್ತಥಾ || ೨೦

ಕ್ರೀಡಂತೋ ನಂದನವನೇ ರೌದ್ರೇಣ ಕಿಲ ಹಿಂಸಿತಾ: |

ವಧಾರ್ಥಂ ವಯಮಾಯಾತಾಸ್ತಸ್ಯ ನೈ ಮುನಿಭಿ: ಸಹ || ೨೧

“ ಹೇ ಮಹಾವಿಷ್ಣೋ, ಲೋಕಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ನಾವು ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಒಂದು ವ್ರಾರ್ಥನೆ
ಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತೇವೆ ಅಯೋಧ್ಯಾಪತಿಯಾದ ದಶರಥಮಹಾರಾಜನಿಗೆ
ನೀನು ಪುತ್ರನಾಗಿ ಅವತರಿಸು (೧೭-೧೮). ದಶರಥನು ಧರ್ಮಜ್ಞ;
ಉದಾರಿ; ಮಹರ್ಷಿಯಂತೆ ತೇಜಸ್ವಿಯಾದವನು. ಅವನ ಪತ್ನಿಯರಾದ
ಕೌಸಲ್ಯ, ಸುಮಿತ್ರ, ಕೈಕೇಯಿ—ಈ ಮೂವರೂ ಹ್ರೀ, ಶ್ರೀ, ಕೀರ್ತಿಗಳಂತೆ
ಇದ್ದಾರೆ. ನೀನು ಅವರಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಅಂಶಗಳಿಂದ ಪುತ್ರನಾಗಿ ಜನಿಸು.
ಹೀಗೆ ಮನುಷ್ಯನಾಗಿ ಜನಿಸಿ ನೀನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ರಾವಣನನ್ನು ಸಂಹರಿಸ
ಬೇಕು (೧೯-೨೦) ಅವನು ಲೋಕಕಂಟಕನಾಗಿ ಬೆಳೆದು ನಿಂತಿದ್ದಾನೆ.
ನಮ್ಮಿಂದ ಅವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹೇ ಮಹಾವಿಷ್ಣೋ,
ಆ ರಾಕ್ಷಸನು ಶೌರ್ಯದ ಕೊಬ್ಬಿನಿಂದ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಮಹರ್ಷಿಗಳನ್ನೂ
ಪೀಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ ಋಷಿಗಳೂ ಗಂಧರ್ವರೂ ಅಪ್ಸರೇಸ್ತ್ರೀಯರೂ ನಂದನ
ವನದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ವಾಡಿಗೆ ವಿಹರಿಸುತ್ತಾ ಇದ್ದರೆ, ಈ ಕ್ರೂರನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ
ಅವರನ್ನು ಹಿಂಸೆಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ (೨೦-೨೧). ಅವನನ್ನು ಸಂಹಾರಮಾಡಿಸ
ಬೇಕೆಂದು ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಮುನಿಗಳೊಡನೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ನಿನ್ನ ಮರೆಹೊಕ್ಕಿದ್ದೇವೆ.

ಸಿದ್ಧಗಂಧರ್ವಯಕ್ಷಾಶ್ಚ ತತಸ್ತ್ವಾಂ ಶರಣಂ ಗತಾಃ |

ತ್ವಂ ಗತಿಃ ಪರಮಾ ದೇವ ಸರ್ವೇಷಾಂ ನಃ ಪರಂತಪ || ೨೪

ನಧಾಯ ದೇವಶತ್ರುಣಾಂ ನೃಣಾಂ ಲೋಕೇ ಮನಃ ಕುರು |

ಏವಮುಕ್ತಸ್ತು ದೇವೇಶೋ ನಿಷ್ಕುಪ್ತಿದಶಪುಂಗವಃ || ೨೫

ಪಿತಾಮಹಪುರೋಗಾಂಸ್ತಾನ್ ಸರ್ವಲೋಕನಮಸ್ಯತಃ |

ಅಬ್ರವೀತ್ ತ್ರಿದಶಾನ್ ಸರ್ವಾನ್ ಸಮೇತಾನ್ ಧರ್ಮಸಂಹಿತಾನ್

ಭಯಂ ತ್ಯಜತ ಭದ್ರಂ ವೋ ಹಿತಾರ್ಥಂ ಯುಧಿ ರಾವಣಮ್ |

ಸಪುತ್ರಪೌತ್ರಂ ಸಾಮಾತ್ಯಂ ಸಮಿತ್ರಜ್ಞಾ ತಿಬಾಂಧನಮ್ || ೨೬

ಹತ್ವಾ ಕ್ರೂರಂ ದುರಾತ್ಮಾನಂ ದೇವರ್ಷೀಣಾಂ ಭಯಾವಹಮ್ |

ದಶ ವರ್ಷಸಹಸ್ರಾಣಿ ದಶ ವರ್ಷಶತಾನಿ ಚ || ೨೭

ನತ್ಸ್ಯಾಮಿ ಮಾನುಷೇ ಲೋಕೇ ಪಾಲಯ್ ಪೃಥಿವೀಮಿಮಾಮ್ |

ಏವಂ ದತ್ವಾ ವರಂ ದೇವೋ ದೇವಾನಾಂ ನಿಷ್ಕುರಾತ್ಮನಾನ್ || ೨೮

ಮಾನುಷ್ಯೇ ಚಿಂತಯಾಮಾಸ ಜನ್ಮಭೂಮಿನುಥಾತ್ಮನಃ |

ತತಃ ಪದ್ಮಪಲಾಶಾಕ್ಷಃ ಕೃತ್ವಾತ್ಮಾನಂ ಚತುರ್ವಿಧಮ್ || ೨೯

ಹೇ ದೇವ, ನಮ್ಮೆಲ್ಲರಿಗೂ ನೀನೇ ಗತಿ. ದೇವಶತ್ರುಗಳಾದ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ನೀನು ಮನುಷ್ಯಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಲು ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಬೇಕು” ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು (೨೩-೨೫). ಆಗ ದೇವೇಶ್ವರನೂ ಸರ್ವಲೋಕವಂದಿತನೂ ಆದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವು ಧರ್ಮನಿಷ್ಠರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು “ಎಲೈ ದೇವತೆಗಳೇ, ಹೆದರಬೇಡಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ಹಿತಕ್ಕೋಸ್ಕರ ನಾನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ರಾವಣನನ್ನು ಸಂಹರಿಸುತ್ತೇನೆ. ಅವನ ಪುತ್ರಪೌತ್ರರನ್ನೂ ಅಮಾತ್ಯರನ್ನೂ ಮಿತ್ರಜ್ಞಾತಿಬಾಂಧುಗಳನ್ನೂ ವಧಿಸುತ್ತೇನೆ (೨೬-೨೭). ರಾವಣನು ಕ್ರೂರ; ದುರಾತ್ಮ; ದೇವರ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಭಯಂಕರ. ಅವನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದಮೇಲೆ ಹನ್ನೊಂದುಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ ಈ ಪೃಥ್ವಿಯನ್ನು ವಾಲಿಸುತ್ತ ನಾನು ಮನುಷ್ಯಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಾಸ ಮಾಡುವೆನು” ಎಂದು ವರವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದನು (೨೮-೨೯). ಅನಂತರ ತಾನು ಮನುಷ್ಯನಾಗಿ ಎಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಪರ್ಯಾಲೋಚಿಸಿ,

ಪಿತರಂ ರೋಚಯಾನಾಸ ತದಾ ದಶರಥಂ ನೃಪಮ್ |
ತತೋ ದೇವರ್ಷಿಗಂಧರ್ವಾಃ ಸರುದ್ರಾಃ ಸಾಸ್ವರೋಗಣಾಃ || ೩೧
ಸ್ತುತಿಭಿರ್ದಿವ್ಯರೂಪಾಭಿಶ್ಚುಷ್ಪವುರ್ಮಧುಸೂದನಮ್ ||

ತನುದ್ಧತಂ ರಾವಣಮುಗ್ರತೇಜಸಂ
ಪ್ರವೃದ್ಧದರ್ಪಂ ತ್ರಿದಶೇಶ್ವರದ್ವಿಷಮ್ |
ವಿರಾವಣಂ ಸಾಧುತಪಸ್ವಿಕಂಟಕಂ
ತಪಸ್ವಿನಾಮುದ್ಧರೇ ತಂ ಭಯಾನಹಮ್ || ೩೨

ತನೇನ ಹತ್ವಾ ಸಬಲಂ ಸಬಾಂಧವಮ್
ವಿರಾವಣಂ ರಾವಣಮುಗ್ರಪೌರುಷಮ್ |
ಸ್ವರ್ಲೋಕಮಾಗಚ್ಛ ಗತಜ್ವರಶ್ಚಿರಂ
ಸುರೇಂದ್ರಗುಪ್ತಂ ಗತದೋಷಕಲ್ಮಷಮ್ || ೩೩

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಪಂಚದಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಆ ಪುಂಡರೀಕಾಕ್ಷನು ತನ್ನನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಅಂಶಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಅವತರಿಸಬೇಕೆಂದೂ ದಶರಥನು ತನಗೆ ತಂದೆಯಾಗಬೇಕೆಂದೂ ಬಯಸಿದನು ಆಗ ದೇವರ್ಷಿ ಗಂಧರ್ವರೂ ಏಕಾದಶರುದ್ರರೂ ಅನ್ನರಾಶ್ತ್ರೀಯರೂ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನನ್ನು ದಿವ್ಯಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಿದರು (೩೦-೩೧). “ಹೇ ದೇವ, ದುರಹಂಕಾರಿಯೂ ಉಗ್ರನೂ ದರ್ಪಶಾಲಿಯೂ ಇಂದ್ರಶತ್ರುವೂ ಆದ ರಾವಣನನ್ನು ಸಂಹರಿಸು ಜಗತ್ತನ್ನೇ ಗೋಳಾಡಿಸುತ್ತ ನಜ್ಜನರಿಗೂ ತಪಸ್ವಿಗಳಿಗೂ ಕಂಟಕನಾಗಿ ಋಷಿಭಯಂಕರನಾದ ರಾವಣನನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡು (೩೨). ಅವನ ಸೈನ್ಯವನ್ನೂ ಬಂಧುಗಳನ್ನೂ ಕೊಂದು ಉಗ್ರವರಾಕ್ರಮಿಯಾದ ರಾವಣನನ್ನು ವಧಿಸು ಅನಂತರ ಚಿರಕಾಲ ನಿಶ್ಚಿಂತನಾಗಿ ಇಂದ್ರವಾಲಿತವೂ ನಿರ್ದೋಷವೂ ಆದ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಕ್ಕೆ* ದಯಮಾಡಿಸು” ಎಂದು ವ್ರಾಥಿಸಿದರು (೩೩).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಹದಿನೈದನೆಯ ಸರ್ಗ

* ಸ್ವರ್ಗಲೋಕ = ವೈಕುಂಠ; ಸುರೇಂದ್ರ = ವಿಷ್ಣುಕೃಷ್ಣ, ಅಥವಾ ಇದು ವಿಷ್ಣು ವಿನ ಸಂಬೋಧನೆ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಷೋಡಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಪಾಯಸೋತ್ಪತ್ತಿಃ

ತತೋ ನಾರಾಯಣೋ ವಿಷ್ಣುರ್ನಿಯುಕ್ತಃ ಸುರಸತ್ತಮೈಃ |
ಜಾನನ್ನಪಿ ಸುರಾನೇನಂ ಶ್ಲಕ್ಷ್ಣಂ ವಚನಮಬ್ರವೀತ್ || ೧
ಉಪಾಯಃ ಕೋ ವಧೇ ತಸ್ಯ ರಾಕ್ಷಸಾಧಿಪತೇಃ ಸುರಾಃ |
ಯನುಹಂ ತಂ ಸಮಾಸ್ಥಾಯ ನಿಹನ್ಯಾಮೃಷಿಕಂಟಕಮ್ || ೨
ಏವಮುಕ್ತಾಃ ಸುರಾಃ ಸರ್ವೇ ಪ್ರತ್ಯೊಚುರ್ವಿಷ್ಣುಮವ್ಯಯಮ್ |
ನಾನುಷಂ ರೂಪಮಾಸ್ಥಾಯ ರಾವಣಂ ಜಹಿ ಸಂಯುಗೇ || ೩
ಸ ಹಿ ತೇಪೇ ತಪಸ್ವೀವ್ರಂ ದೀರ್ಘಕಾಲಮುರಿಂದಮು |
ಯೇನ ತುಷ್ಟೋಽಭವದ್ಬ್ರಹ್ಮಾ ಲೋಕಕೃಲ್ಲೋಕಪೂರ್ವಜಃ || ೪
ಸಂತುಷ್ಟಃ ಪ್ರದದೌ ತಸ್ಮೈ ರಾಕ್ಷಸಾಯ ನರಂ ಫೃಭುಃ |
ನಾನಾವಿಧೇಭ್ಯೋ ಭೂತೇಭ್ಯೋ ಭಯಂ ನಾನ್ಯತ್ರ ಮಾನುಷಾತ್

ಸರ್ಗ ೧೬

ಹೋಮಕುಂಡದಿಂದ ಪ್ರಾಜಾಪತ್ಯಪುರುಷನು ಅವಿರ್ಭವಿಸಿ ದಶರಥನಿಗೆ
ಪಾಯಸವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುವುದು. ಅದನ್ನು ದಶರಥನು
ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯರಿಗೆ ವಿಭಾಗಿಸಿಕೊಡುವುದು.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ದೇವತೆಗಳು ವ್ರಾರ್ಧಿಸಲು ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನು,
ತನಗೆ ಗೊತ್ತಿದ್ದರೂ ಮೃದುವಾಗಿ “ದೇವತೆಗಳೇ, ಆ ರಾಕ್ಷಸಾಧಿಪತಿಯನ್ನು
ವಧಿಸುವ ಉಪಾಯ ಯಾವುದು? ಆ ಋಷಿಕಂಟಕನನ್ನು ಹೇಗೆ ವಧಿಸಲಿ?”
ಎಂದು ಕೇಳಿದನು (೧-೨). ಆಗ ದೇವತೆಗಳು “ಹೇ ನ್ವಾಮಿ, ಮನುಷ್ಯನಾಗಿ
ಅವತರಿಸಿ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ರಾವಣನನ್ನು ವಧಿಸು ಆ ವೀರನು ದೀರ್ಘ
ಕಾಲದವರೆಗೆ ಉಗ್ರವಾದ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸಿದನು ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮ
ದೇವನು ಅದರಿಂದ ಸಂಪ್ರೀತನಾಗಿ ಆ ರಾಕ್ಷಸನಿಗೆ ವರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ.
ಆ ವರದ ಪ್ರಕಾರ ರಾವಣನಿಗೆ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯಾರಿಂದಲೂ

ಅವಜ್ಞಾತಾಃ ಪುರಾ ತೇನ ವರದಾನೇ ಹಿ ಮಾನವಾಃ |

ಏವಂ ಪಿತಾಮಹಾತ್ಮಸ್ಮಾದ್ವರಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಸ ಗರ್ವಿತಃ || ೬

ಉತ್ಸಾದಯತಿ ಲೋಕಾಂಸ್ತ್ರೀನ್ ಸ್ತ್ರಿಯಶ್ಚಾಪ್ಯಪಕರ್ಷತಿ |

ತಸ್ಮಾತ್ತಸ್ಯ ವಧೋ ದೃಷ್ಟೋ ಮಾನುಷೇಭ್ಯಃ ಪರಂತಪ || ೭

ಇತ್ಯೇತದ್ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಸುರಾಣಾಂ ವಿಷ್ಣುರಾತ್ಮನಾನ್ |

ಪಿತರಂ ರೋಚಯಾಮಾಸ ತದಾ ದಶರಥಂ ನೃಪಮ್ || ೮

ಸ ಚಾಪ್ಯಪುತ್ರೋ ನೃಪತಿಸ್ತಸ್ಮಿನ್ ಕಾಲೇ ಮಹಾದ್ಯುತಿಃ |

ಅಯಜತ್ ಪುತ್ರಿಯಾಮಿಷ್ಟಿಂ ಪುತ್ರೇಪ್ಸುರರಿಸೂದನಃ || ೯

ಸ ಕೃತ್ವಾ ನಿಶ್ಚಯಂ ವಿಷ್ಣುರಾಮಂತ್ರೈ ಚ ಪಿತಾಮಹಮ್ |

ಅಂತರ್ಧಾನಂ ಗತೋ ದೇವೈಃ ಪೂಜ್ಯಮಾನೋ ಮಹರ್ಷಿಭಿಃ ||

ತತೋ ನೈ ಯಜಮಾನಸ್ಯ ಪಾನಕಾದತುಲಪ್ರಭಮ್ |

ಪ್ರಾದುರ್ಭೂತಂ ಮಹದ್ಭೂತಂ ಮಹಾವೀರ್ಯಂ ಮಹಾಬಲಮ್

ಭಯವಿಲ್ಲ (೩-೫) ಏಕೆಂದರೆ, ಅವನು ವರವನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಮನುಷ್ಯರು ಯಾವ ಲೆಕ್ಕದವರೆಂದು ಅವರನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದು. ಹೀಗೆ ಲೋಕಪಿತಾಮಹನಿಂದ ವರವನ್ನು ಪಡೆದು ಸೊಕ್ಕಿ ಮೂರು ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಕಂಗಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ ವರಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಎಳೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವ, ಮನುಷ್ಯರಿಂದಲೇ ಅವನಿಗೆ ಮರಣವೆಂದು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿದೆ” ಎಂದರು (೬-೭) ದೇವತೆಗಳ ನುಡಿಯನ್ನು ಆಲಿಸಿ ವಿಷ್ಣುವು ದಶರಥಮಹಾರಾಜನನ್ನು ತಂದೆಯಾಗಿ ಆರಿಸಿಕೊಂಡನು. ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ದೀಪ್ತಿಶಾಲಿಯಾದ ದಶರಥಭೂವಾಲನು ಪುತ್ರಾರ್ಥಿಯಾಗಿ ವುತ್ರಕಾಮೇಷ್ಟಿಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದನು. ದೇವತೆಗಳೂ ಮಹರ್ಷಿಗಳೂ ಕೈಮುಗಿದುಕೊಂಡರಲು, ವಿಷ್ಣುವು ಅವತರಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಬೀಳ್ಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಅಂತರ್ಧಾನಹೊಂದಿದನು (೮-೧೦). ಅನಂತರ ಇತ್ತ ದಶರಥನು ಯಜ್ಞಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಮಹಾವೀರ್ಯ ಸಂಪನ್ನನೂ ಮಹಾಬಲಶಾಲಿಯೂ ಆದ ದಿವ್ಯಪುರುಷನೊಬ್ಬನು ಕಣ್ಣು

ಕೃಷ್ಣಂ ರಕ್ತಾಂಬರಧರಂ ರಕ್ತಾಸ್ಯಂ ದುಂದುಭಿಸ್ಪೃಶನಮ್ |
 ಸ್ನಿಗ್ಧಹರ್ಯಕ್ಷತನುಜಶ್ಚ ಶ್ರುಪ್ರಸರಮೂರ್ಧಜಮ್ || ೧೨
 ಶುಭಲಕ್ಷಣಸಂಪನ್ನಂ ದಿವ್ಯಾಭರಣಭೂಷಿತಮ್ |
 ಶೈಲಶೃಂಗಸಮುತ್ಪೇಧಂ ದೃಪ್ತಶಾರ್ದೂಲವಿಕ್ರಮಮ್ || ೧೩
 ದಿನಾಕರಸಮಾಕಾರಂ ದೀಪ್ತಾನಲಶಿಖೋಪಮಮ್ |
 ತಪ್ತಜಾಂಬೂನದಮಯೀಂ ರಾಜತಾಂತಪರಿಚ್ಛದಾಮ್ || ೧೪
 ದಿವ್ಯಸಾಯಸಸಂಪೂರ್ಣಾಂ ಪಾತ್ರೀಂ ಪಶ್ಚೀಮಿನ ಪ್ರಿಯಾಮ್ |
 ಪ್ರಗೃಹ್ಯ ವಿಪುಲಾಂ ದೋರ್ಭಾಫ್ಯಂ ಸ್ವಯಂ ಮಾಯಾನುಯೀಮಿನ
 ಸಮನೇಕ್ಷ್ಯಾಬ್ರವೀದ್ಭಾಕ್ಯಮಿದಂ ದಶರಥಂ ನೃಪಮ್ |
 ಪ್ರಾಜಾಪತ್ಯಂ ನರಂ ವಿದ್ಧಿ ಮಾಮಿಹಾಭ್ಯಾಗತಂ ನೃಪ || ೧೬
 ತತಃ ಪರಂ ತದಾ ರಾಜಾ ಪ್ರತ್ಯುನಾಚ ಕೃತಾಂಜಲಿಃ |
 ಭಗವನ್ ಸ್ವಾಗತಂ ತೇಃಸ್ತು ಕಿಮುಹಂ ಕರನಾಣಿ ತೇ || ೧೭

ಕೋರೈನುವ ಪ್ರಭೆಯನ್ನು ಸುತ್ತಲೂ ಚೆಲ್ಲುತ್ತ ಅಗ್ನಿಮಧ್ಯದಿಂದ ಆವಿರ್ಭವಿಸಿ
 ದನು. ಆತನು ಶ್ಯಾಮಲವರ್ಣ; ರಕ್ತಾಂಬರಧಾರಿ; ರಕ್ತನೇತ್ರ;
 ದುಂದುಭಿಗಂಭೀರನಾದ; ಸಿಂಹದ ಕೇಸರಗಳಂತೆ ಕೆಂಚನೆಯ ನಯವಾದ
 ಗಡ್ಡಮೀನೆಗಳು, ಕೇಶರಾಶಿ (೧೧-೧೨); ಶುಭಲಕ್ಷಣಸಂಪನ್ನ; ದಿವ್ಯಾಭರಣ
 ಭೂಷಿತ; ಗಿರಿಶೃಂಗದಂತೆ ಉನ್ನತಕಾಯ; ಕೊಬ್ಬಿದ ಹುಲಿಯಂತೆ
 ಪಾದವಿಕ್ಷೇಪ; ಭಾಸ್ಕರನಂತೆ ತೇಜೋರಾಶಿ; ಅಗ್ನಿಜ್ವಾಲೆಯಂತೆ ತೀಕ್ಷ್ಣ
 ಆ ದಿವ್ಯಪುರುಷನು ಬೆಳ್ಳಿಯ ಮುಚ್ಚಲವನ್ನು ಹಾಕಿರುವ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದ
 ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಚಿನ್ನದ ವಾತ್ರೆಯನ್ನು, ಪ್ರಿಯವತ್ತಿಯನ್ನು ಆಲಿಂಗಿಸಿಕೊಳ್ಳು
 ವಂತೆ ಎರಡು ತೋಳುಗಳಿಂದ ಆವರಿಸಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಆ ವಾತ್ಸ್ರೀ
 ಯಲ್ಲಿ ದಿವ್ಯವಾದ ವಾಯುವು ತುಂಬಿತ್ತು (೧೩-೧೪) ಅವನು ದಶರಥ
 ನನ್ನು ಸಮೀಕ್ಷಿಸಿ “ರಾಜ, ನಾನು ಪ್ರಜಾವತಿಯು ಕಳಿಸಿದ ಪುರುಷನೆಂದು
 ತಿಳಿ” ಎಂದನು. ಆಗ ದಶರಥನು ಕೈಮುಗಿದುಕೊಂಡು “ಭಗವನ್, ನಿನಗೆ
 ನ್ವಾಗತ. ಏನು ಮಾಡಲಿ? ಅಪ್ಪಣೆಯಾಗಬೇಕು” ಎಂದನು (೧೬-೧೭).

ವ್ರಾಜಾಪತ್ಯಂ ನರಂ ವಿದ್ಧಿ ಮಾಮಿಹಾಭ್ಯಾಗತಂ ನೃಪ |

ಅಥೋ ಪುನರಿದಂ ವಾಕ್ಯಂ ಸ್ರಾಜಾಪತ್ಯೋ ನರೋಽಬ್ರವೀತ್ |
ರಾಜನ್ನ ಚರ್ಯತಾ ದೇವಾನದ್ಯ ಸ್ರಾಪ್ತಮಿದಂ ತ್ವಯಾ || ೧೮

ಇದಂ ತು ನೈಪಶಾದೂಲ ಸಾಯಸಂ ದೇವನಿರ್ಮಿತಮ್ |
ಪ್ರಜಾಕರಂ ಗೃಹಾಣ ತ್ವಂ ಭನ್ಯಮಾರೋಗ್ಯವರ್ಧನಮ್ || ೧೯

ಭಾರ್ಯಾಣಾಮನುರೂಪಾಣಾಮಶ್ವೀತೇತಿ ಪ್ರಯಚ್ಛಮೈ |
ತಾಸು ತ್ವಂ ಸ್ರಾಪ್ತೈಸೇ ಪುತ್ರಾನ್ ಯದರ್ಥಂ ಯಜಸೇ ನೃಪ ||

ತಥೇತಿ ನೈಪತಿಃ ಪ್ರೀತಃ ಶಿರಸಾ ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಯ ತಾಮ್ |
ಸಾತ್ವೀಂ ದೇವಾನನ್ನಸಂಪೂರ್ಣಾಂ ದೇವದತ್ತಾಂ ಹಿರಣ್ಮಯೀಮ್ ||

ಅಭಿನಾದ್ಯ ಚ ತದ್ಭೂತಮದ್ಭೂತಂ ಪ್ರಿಯದರ್ಶನಮ್ |
ಮುದಾ ಪರಮಯಾ ಯುಕ್ತಶ್ಚಕಾರಾಭಿಪ್ರದಕ್ಷಿಣಮ್ || ೨೦

ತತೋ ದಶರಥಃ ಸ್ರಾಪ್ಯ ಸಾಯಸಂ ದೇವನಿರ್ಮಿತಮ್ |
ಬಭೂವ ಪರಮಪ್ರೀತಃ ಸ್ರಾಪ್ಯ ವಿತ್ತಮಿನಾಥನಃ || ೨೧

ಆಗ ವ್ರಾಜಾಪತ್ಯಪುರುಷನು “ರಾಜ, ನೀನು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಅರ್ಚಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಇದು ನಿನಗೆ ದೊರಕಿದೆ. ದೇವನಿರ್ಮಿತವಾದ ವಾಯಸವಿದು. ಇದು ನಿನಗೆ ಸಂತಾನವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆಯಲ್ಲದೆ ಸಂವತ್ಸರವೂ ಆರೋಗ್ಯಕಾರಿಯೂ ಆಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸು (೧೮-೧೯) ಈ ವಾಯಸವನ್ನು ಭಕ್ತಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿ ಅನುರೂಪರಾದ ನಿನ್ನ ವತ್ಸಿಯರಿಗೆ ಕೊಡು. ಸಶರಥ, ನಿನ್ನ ಯಾಗದ ಫಲವಾಗಿ ಆ ಪತ್ನಿಯರಲ್ಲಿ ವುತ್ರರನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತೀಯೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ದಶರಥನು ಆನಂದದಿಂದ ಹಿಗ್ಗಿದನು.

ತಥಾಸ್ತು’ ಎಂದು ನುಡಿದು ದಿವ್ಯವಾಯಸದಿಂದ ತುಂಬಿದ್ದ ಆ ಸುವರ್ಣವಾತ್ರೆಯನ್ನು ತಲೆಬಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು (೨೦-೨೧). ಅನಂತರ ಅದ್ಭುತಾಕಾರನೂ ವ್ರಸನ್ನಮೂರ್ತಿಯೂ ಆಗಿದ್ದ ದಿವ್ಯಪುರುಷನಿಗೆ ಪರಮ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣ ನಮಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ದಶರಥನಿಗೆ ದೇವನಿರ್ಮಿತವಾದ ವಾಯಸವು ದೊರಕಿದ್ದು, ದಂದ್ರನಿಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯು

ತತಸ್ತದದ್ಭುತಪ್ರಖ್ಯಂ ಭೂತಂ ಪರಮಭಾಸ್ವರಮ್ |
 ಸಂವರ್ತಯಿತ್ವಾ ತತ್ಕರ್ಮ ತತ್ಪ್ರವಾಂತರಧೀಯತ || ೨೪
 ಹರ್ಷರಶ್ಮಿಭಿರುದ್ಧೋತಂ ತಸ್ಯಾಂತಃಪುರನಾಬಭೌ |
 ಸೋಽಂತಃಪುರಂ ಪ್ರವಿಶ್ಯೈವ ಕೌಸಲ್ಯಾಮಿದಮುಬ್ರವೀತ್ || ೨೫
 ಪಾಯಸಂ ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಣೀತ್ವ ಪುತ್ರೀಯಮಿದಮಾತ್ಮನಃ |
 ಕೌಸಲ್ಯಾಯೈ ನರಪತಿಃ ಪಾಯಸಾರ್ಥಂ ದದೌ ತದಾ || ೨೬
 ಅರ್ಧಾದರ್ಧಂ ದದೌ ಚಾಪಿ ಸುಮಿತ್ರಾಯೈ ನರಾಧಿಪಃ |
 ಕೈಕೇಯೈ ಚಾನಶಿಷ್ಣಾರ್ಥಂ ದದೌ ಪುತ್ರಾರ್ಥಕಾರಣಾತ್ || ೨೭
 ಪ್ರದದೌ ಚಾನಶಿಷ್ಣಾರ್ಥಂ ಪಾಯಸಸ್ಯಾಮೃತೋಪಮಮ್ |
 ಅನುಚಿಂತ್ಯ ಸುಮಿತ್ರಾಯೈ ಪುನರೇವ ಮಹೀಪತಿಃ || ೨೮
 ಏನಂ ತಾಸಾಂ ದದೌ ರಾಜಾ ಭಾರ್ಯಾಣಾಂ ಪಾಯಸಂ ಪೃಥಕ್ |
 ತಾಸ್ತೇತತ್ ಪಾಯಸಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ನರೇಂದ್ರಸ್ಯೋತ್ತಮಾಃ ಸ್ತ್ರೀಯಃ
 ಸಂನಾನಂ ಮೇನಿರೇ ಸರ್ವಾಃ ಪ್ರಹರ್ಷೋದಿತಚೇತಸಃ ||

ಒಲಿದಂತಾಯಿತು (೨೨-೨೩). ಅದ್ಭುತವೂ ವರಮತೇಜಸ್ವಿಯೂ ಆದ
 ಆ ದಿವ್ಯಾಕೃತಿಯು ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಿ ಅದೇ ಹೋಮಾಗ್ನಿ
 ಯಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಧಾನಹೊಂದಿತು ರಾಜವತ್ಸಿಯರ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಹರ್ಷವು
 ಹೊಮ್ಮಿತು. ಶರತ್ಕಾಲದ ಸುಂದರಚಂದ್ರಮನ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಗಗನದಂತೆ,
 ಆ ರಾಣಿಯರ ಮುಖಕಾಂತಿಯಿಂದ ಅಂತಃಪುರವು ಚಿಲುನಾಯಿತು
 (೨೪-೨೫). ದಶರಥನು ಅಂತಃಪುರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಕೌಸಲ್ಯೆಯೊಂದಿಗೆ 'ನಿನಗೆ
 ಪುತ್ರನನ್ನು ಕೊಡುವ ಈ ವಾಯಸವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸು' ಎನ್ನುತ್ತ ಆ ವಾಯಸ
 ದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಭಾಗವನ್ನು ಕೌಸಲ್ಯೆಗೆ ಕೊಟ್ಟನು. ಉಳಿದುದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಭಾಗ
 ವನ್ನು ಸುಮಿತ್ರಗೆ ಕೊಟ್ಟನು. (ವಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ
 ವಾಯಸ ಉಳಿಯಿತು.) ಅದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಭಾಗವನ್ನು ಕೈಕೇಯಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನು
 (೨೬-೨೭). ದಶರಥನು ವಿಚಾರಶೀಲನಾದ್ದರಿಂದ ನ್ಯಾಯವನ್ನು
 ಪರ್ಯಾಲೋಚಿಸಿ, ಅಮೃತೋಪಮವಾದ ಉಳಿದ ಭಾಗವನ್ನು ಮತ್ತೆ
 ಸುಮಿತ್ರಗೆ ಕೊಟ್ಟನು. ಹೀಗೆ ದಶರಥನು ಮೂವರು ಪತ್ನಿಯರಿಗೂ

ತತಸ್ತು ತಾಃ ಪ್ರಾಶ್ಯ ತದುತ್ತಮಸ್ತ್ರಿಯೋ
 ಮಹೀಪತೇರುತ್ತಮಪಾಯಸಂ ಪೃಥಕ್ |
 ಹುತಾಶನಾದಿತ್ಯಸಮಾನತೇಜಸೋಃ-
 ಚಿರೇಣ ಗರ್ಭಾನ್ ಪ್ರತಿಪೇದಿರೇ ತದಾ || ೩೦

ತತಸ್ತು ರಾಜಾ ಪ್ರಸಮೀಕ್ಷ್ಯ ತಾಃ ಸ್ತ್ರಿಯಃ
 ಪ್ರರೂಢಗರ್ಭಾಃ ಪ್ರತಿಲಬ್ಧಮಾನಸಃ |
 ಬಭೂವ ಹೃಷ್ಯಸ್ತ್ರಿದಿನೇ ಯಥಾ ಹರಿಃ
 ಸುರೇಂದ್ರಸಿದ್ಧರ್ಷಿಗಣಾಭಿಪೂಜಿತಃ || ೩೧

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಷೋಡಶಃ ಸರ್ಗಃ

ವಾಯಸವನ್ನು ವಿಭಾಗಿಸಿಕೊಟ್ಟನು * (೨೮). ರಾಜನ ಆ ಮೂವರು ಪತ್ನಿಯರೂ ಉತ್ತಮಗುಣಂಪನ್ನರು. ದಶರಥನು ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನಮಾನಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ವಾಯಸವನ್ನು ವಿಭಾಗಿಸಿಕೊಟ್ಟನೆಂದು ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಸಂತೋಷವಟ್ಟರು (೨೯). ಉತ್ತಮಸ್ವಭಾವದ ಆ ರಾಣಿಯರು ತಮ್ಮ ವಾಲಿನ ದಿವ್ಯ ವಾಯಸವನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸಿದರು ಅನಂತರ ಅಗ್ನಿಯಂತೆ ತೇಜೋಮಯನಾದ ಗರ್ಭವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ತೇಜೋವಿಶೇಷದಿಂದ ಬೆಳಗುತ್ತಿದ್ದರು (೩೦). ದಶರಥಮಹಾರಾಜನು ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯರು ಗರ್ಭಿಣಿಯರಾದುದನ್ನು ತಿಳಿದು ಆನಂದವಟ್ಟನು. ಅವನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವಾಯಿತು. ದಶರಥನ ಭಾಗ್ಯವನ್ನು ಕಂಡು ದೇವೇಂದ್ರನೂ ಸಿದ್ಧರೂ ಮಹರ್ಷಿಗಳೂ ಅವನನ್ನು ಕೊಂಡಾಡಿದರು ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನೂ ಸಂತುಷ್ಟನಾದನು † (೩೧).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಹದಿನಾರನೆಯ ಸರ್ಗ

* ವಾಯಸವನ್ನು ಹದಿನಾರಾಣೆಯ ಒಂದು ರೂಪಾಯಿಯಷ್ಟೆಂದು ತಿಳಿಯೋಣ. ಅದರಲ್ಲಿ ಎಂಟಾಣೆಯ ಭಾಗ ಕೌಸಲ್ಯಿಗೂ, ಆರಾಣೆಯ ಭಾಗ ಸುಮಿತ್ರೈಗೂ, ಎರಡಾಣೆಯ ಭಾಗ ಕೈಕೇಯಿಗೂ ಸಂದಿತು. ಅನುಬಂಧವನ್ನು ನೋಡಿ.

† ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಯಥಾಶಬ್ದವು ಚತುರ್ವಿಧದಲ್ಲಿದೆ. ಮತ್ತು ಎಂದರ್ಥ. ಶ್ಲೋಕದ ಕಡೆಯ ಸಾಲು ದಶರಥನಿಗೆ ವಿಶೇಷಣ.

ಸಪ್ತದಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಋಷ್ಯನಾನರೋತ್ಪತ್ತಿಃ

ಪುತ್ರತ್ವಂ ತು ಗತೇ ನಿಷ್ಠಾ ರಾಜ್ಞ ಸ್ತಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ |
ಉನಾಚ ದೇವತಾಃ ಸರ್ವಾಃ ಸ್ವಯಂಭೂರ್ಭಗನಾನಿದಮ್ || ೧

ಸತ್ಯಸಂಧಸ್ಯ ನೀರಸ್ಯ ಸರ್ವೇಷಾಂ ನೋ ಹಿತೈಷಿಣಃ |
ನಿಷ್ಕೋಃ ಸಹಾಯಾನ್ ಬಲಿನಃ ಸೃಜಧ್ವಂ ಕಾಮರೂಪಿಣಃ || ೨

ಮಾಯಾನಿದಶ್ಚ ಶೂರಾಂಶ್ಚ ನಾಯುರ್ನೇಗಸಮಾನ್ ಜನೇ |
ನಯಜ್ಞಾನ್ ಬುದ್ಧಿಸಂಪನ್ನಾನ್ ವಿಷ್ಣು ತುಲ್ಯಪರಾಕ್ರಮಾನ್ || ೩

ಅಸಂಹಾರ್ಯಾನುಪಾಯಜ್ಞಾನ್ ಸಿಂಹಸಂಹನನಾನ್ವಿತಾನ್ |
ಸರ್ವಾಸ್ತ್ರಗುಣಸಂಪನ್ನಾನಮೃತಪ್ರಾಶನಾನಿವ || ೪

ಸರ್ಗ ೧೭

ಬ್ರಹ್ಮನ ಪ್ರೇರಣೆಯಂತೆ ದೇವತೆಗಳು ವಾನರರನ್ನೂ ಭಲ್ಲೂಕಗಳನ್ನೂ
ಪುತ್ರರನ್ನಾಗಿ ಸೃಜಿಸುವುದು.

ಮಹಾತ್ಮನಾದ ದಶರಥನ ಪುತ್ರನಾಗಿ ಜನಿಸಬೇಕೆಂದು ವಿಷ್ಣುವು ನಿಶ್ಚಯಿಸಲಾಗಿ, ಇತ್ತ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರಹ್ಮನು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹೀಗೆಂದನು : “ ಎಲೈ ದೇವತೆಗಳೇ, ಸತ್ಯಸಂಧನೂ ನೀರನೂ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರಿಗೆ ಹಿತೈಷಿಯೂ ಆದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕಾಮರೂಪಿಗಳಾದ ಬಲಶಾಲಿಗಳನ್ನು ನೀವು ಸೃಜಿಸಬೇಕು (೧-೨). ಅವರು ರಾಕ್ಷಸರ ಮಾಯೋವಾಯಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲವರೂ ಶೂರರೂ ವಾಯುವೇಗವುಳ್ಳವರೂ ನೀತಿಜ್ಞರೂ ಬುದ್ಧಿಸಂಪನ್ನರೂ ವಿಷ್ಣುವಿನಂತೆ ಪರಾಕ್ರಮಿಗಳೂ ಆಗಿರಬೇಕು. ಅವರು ಇತರರಿಂದ ಕೊಲ್ಲಲು ಅಶಕ್ಯರೂ ಉನಾಯಜ್ಞರೂ ಸಿಂಹದಂತಹ ಶರೀರಧಾರಿಗಳೂ ಸರ್ವಾಸ್ತ್ರಗಳ ವ್ರಯೋಗವನ್ನು ಬಲ್ಲವರೂ ಅಮೃತವಾನಮಾಡಿದವರಂತೆ ಗಟ್ಟಿಗರೂ ಆಗಿರಬೇಕು (೩-೪).

ಅಪ್ಸರೇಸು ಚ ಮುಖ್ಯಾಸು ಗಂಧರ್ವೀಣಾಂ ತನೂಷು ಚ |
 ಕಿಂನರೀಣಾಂ ಚ ಗಾತ್ರೇಷು ವಾನರೀಣಾಂ ತನೂಷು ಚ || ೫

ಯಕ್ಷಪನ್ನಗಕನ್ಯಾಸು ಋಷಿದಿವ್ಯಾಧರೀಷು ಚ |
 ಸೃಜಧ್ವಂ ಹರಿರೂಪೇಣ ಪುತ್ರಾಂಸ್ತುಲ್ಯಪರಾಕ್ರಮಾನ್ || ೬

ಪೂರ್ವಮೇನ ಮಯಾ ಸೃಷ್ಟೋ ಜಾಂಬವಾನ್ಯಕ್ಷಪುಂಗವಃ |
 ಜ್ಯಂಭನೂಣಸ್ಯ ಸಹಸಾ ಮನು ವಕ್ತ್ರಾದಜಾಯತ || ೭

ತೇ ತಥೋಕ್ತಾ ಭಗವತಾ ತತ್ ಪ್ರತಿಶ್ರುತ್ಯ ಶಾಸನಮ್ |
 ಜನಯಾಮಾಸುರೇವಂ ತೇ ಪುತ್ರಾನ್ ವಾನರರೂಪಿಣಃ || ೮

ಋಷಯಶ್ಚ ಮಹಾತ್ಮಾನಃ ಸಿದ್ಧವಿದ್ಯಾಧರೋರಗಾಃ |
 ಚಾರಣಾಶ್ಚ ಸುತಾನ್ ವೀರಾನ್ ಸಸ್ಯಜುರ್ವನಚಾರಿಣಃ || ೯

ವಾನರೇಂದ್ರಂ ಮಹೇಂದ್ರಾಭಿನಿಂದ್ರೋ ವಾಲಿನಮಾತ್ಮಜಮ್ |
 ಸುಗ್ರೀವಂ ಜನಯಾಮಾಸ ತಪನಸ್ತಪತಾಂ ವರಃ || ೧೦

ಬೃಹಸ್ಪತಿಸ್ತ್ವಜನಯತ್ತಾರಂ ನಾನು ಮಹಾಹರಿಮ್ |
 ಸರ್ವವಾನರಮುಖ್ಯಾನಾಂ ಬುದ್ಧಿಮಂತಮನುತ್ತಮಮ್ || ೧೧

ಅಪ್ಸರೆಯರು, ಗಂಧರ್ವಿಯರು, ಯಕ್ಷಪ್ರಿಯರು, ನಾಗಕನ್ಯೆಯರು ಮುಂತಾದ ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮಂತೆಯೇ ವರಾಕ್ರಮಶಾಲಿಗಳಾದ ಪುತ್ರರನ್ನು ಸೃಜಿಸಿರಿ. ಅವರು ವಾನರರೂಪಧಾರಿಗಳಾಗಿರಲಿ (೫-೬). ನಾನು ಭಲ್ಲೂಕ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಜಾಂಬವಂತನನ್ನು ಹಿಂದೆಯೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ್ದೇನೆ. ನಾನು ಆಕಳಿಸು ವಾಗ ನನ್ನ ಬಾಯಿಂದ ಅವನು ಉದ್ಭವಿಸಿದನು.” ಬ್ರಹ್ಮನ ಈ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿ ದೇವತೆಗಳು ವಾನರರೂಪಿಗಳಾದ ಪುತ್ರರನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಿದರು (೭-೮). ಋಷಿಗಳೂ ಸಿದ್ಧ ವಿದ್ಯಾಧರ ವನ್ನಗರೂ ಚಾರಣರೂ ವೀರರಾದ ವಾನರರನ್ನು ಸೃಜಿಸಿದರು ಇಂದ್ರನು ತನ್ನಂತೆ ವೀರನೂ ವಾನರೇಂದ್ರನೂ ಆದ ವಾಲಿಯನ್ನು ಪುತ್ರನನ್ನಾಗಿ ಪಡೆದನು. ಸೂರ್ಯನು ಸುಗ್ರೀವನನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಿದನು (೯-೧೦). ಸಕಲ ಕಪಿಗಳಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಯಾದ ತಾರಣಿಂಬ

ಧನದಸ್ಯ ಸುತಃ ಶ್ರೀಮಾನ್ ವಾನರೋ ಗಂಧಮಾದನಃ |
 ವಿಶ್ವಕರ್ಮಾ ತ್ವಜನಯನ್ನಲಂ ನಾನು ಮಹಾಹರಿಮ್ || ೧೨
 ಪಾನಕಸ್ಯ ಸುತಃ ಶ್ರೀಮಾನ್ನೀಲೋಃಗ್ನಿಸದೃಶಪ್ರಭಃ |
 ತೇಜಸಾ ಯಶಸಾ ವೀರ್ಯಾದತ್ಯರಿಚ್ಯತ ವೀರ್ಯವಾನ್ || ೧೩
 ರೂಪದ್ರವಿಣಸಂಪನ್ನಾನಶ್ವಿನೌ ರೂಪಸಂನುತೌ |
 ಮೈಂದಂ ಚ ದ್ವಿವಿದಂ ಚೈವ ಜನಯಾಮಾಸತುಃ ಸ್ವಯಮ್ || ೧೪
 ವರುಣೋ ಜನಯಾಮಾಸ ಸುಷೇಣಂ ನಾನು ವಾನರಮ್ |
 ಶರಭಂ ಜನಯಾಮಾಸ ಪರ್ಜನ್ಯಸ್ತು ಮಹಾಬಲಮ್ || ೧೫
 ಮಾರುತಸ್ಯಾತ್ಮಜಃ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಹನುಮಾನ್ನಾನು ವಾನರಃ |
 ವಜ್ರಸಂಹನನೋಪೇತೋ ನೈನತೇಯಸನೋ ಜನೇ || ೧೬
 ಸರ್ವವಾನರಮುಖ್ಯೇಷು ಬುದ್ಧಿಮಾನ್ ಬಲವಾನಪಿ |
 ತೇ ಸೃಷ್ಟ್ವಾ ಬಹುಸಾಹಸ್ರಾ ದಶಗ್ರೀವವಧೇ ರತಾಃ || ೧೭
 ಅಪ್ರಮೇಯಬಲಾ ವೀರಾ ವಿಕ್ರಾಂತಾಃ ಕಾಮರೂಪಿಣಃ |
 ತೇ ಗಜಾಚಲಸಂಕಾಶಾ ವಪುಷ್ಕಂತೋ ಮಹಾಬಲಾಃ || ೧೮

ಮಹಾಕಪಿಯು ಬೃಹಸ್ಪತಿಗೆ ಮಗನಾದನು. ಗಂಧಮಾದನನು ಕುಬೇರನ ಮಗ. ನಳನು ವಿಶ್ವಕರ್ಮನ ಮಗ. ತೇಜಸ್ವಿಯಾದ ನೀಲನು ಅಗ್ನಿಗೆ ಮಗನಾದನು. ಆ ವೀರನು ತೇಜಸ್ಸು ಯಶಸ್ಸು ವೀರ್ಯಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಮೀರಿಸಿದ್ದನು (೧೧-೧೩) ರೂಪವಂತರಾದ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳು ಮೈಂದದ್ವಿವಿದರನ್ನು ಸೃಜಿಸಿದರು. ವರುಣನು ಸುಷೇಣನನ್ನೂ ವರ್ಜನ್ಯನು ಶರಭನನ್ನೂ ಉತ್ಪಾದಿಸಿದರು ವಾಯುದೇವನಿಗೆ ಹನುಮಂತನು ಪುತ್ರನಾಗಿ ಜನಿಸಿದನು. ಅವನು ವಜ್ರಕಾಯ; ಗರುತ್ಮನಂತೆ ವೇಗಶಾಲಿ; ಇತರ ಎಲ್ಲ ಕಪಿಶ್ರೇಷ್ಠರಿಗಿಂತ ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿ; ಬಲಶಾಲಿ (೧೪-೧೬). ಹೀಗೆ ರಾವಣವಧೆಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸಾವಿರಗಟ್ಟಲೆ ವಾನರರು ಸೃಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟರು. ಆ ವೀರರ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ಊಹಿಸುವುದು ಶಕ್ಯವಲ್ಲ. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಕಾಮರೂಪಿಗಳು ಆನೆಯಂತೆಯೂ ಬೆಟ್ಟದಂತೆಯೂ ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡ ಶರೀರಧಾರಿಗಳು. ಮಹಾಬಲಸಂಪನ್ನರು (೧೭-೧೮).

ಋಷವಾನರಗೋಪುಚ್ಛಾಃ ಕ್ಷಿಪ್ರಮೇವಾಭಿಜಜ್ಞಿರೇ |
ಯಸ್ಯ ದೇವಸ್ಯ ಯದ್ರೂಪಂ ವೇಷೋ ಯಶ್ಚ ಪರಾಕ್ರಮಃ || ೧೯
ಅಜಾಯತ ಸನುಂ ತೇನ ತಸ್ಯ ತಸ್ಯ ಪೃಥಕ್ ಪೃಥಕ್ |
ಗೋಲಾಂಗೂಲೀಷು ಚೋತ್ಸನ್ನಾಃ ಕೇಚಿತ್ ಸಂನುತವಿಕ್ರಮಾಃ ||
ಋಕ್ಷೀಷು ಚ ತಥಾ ಜಾತಾ ವಾನರಾಃ ಕಿಂನರೀಷು ಚ |
ದೇವಾ ಮಹರ್ಷಿಗಂಧರ್ವಾಸ್ತಾಕ್ಷ್ಯಾ ಯಕ್ಷಾ ಯಶಸ್ವಿನಃ || ೨೦
ನಾಗಾಃ ಕಿಂಪುರುಷಾಶ್ಚೈವ ಸಿದ್ಧವಿದ್ಯಾಧರೋರಗಾಃ |
ಬಹವೋ ಜನಯಾಮಾಸುಹೃಷ್ವಾಸ್ತತ್ರ ಸಹಸ್ರತಃ || ೨೧
ಚಾರಣಾಶ್ಚ ಸುತಾನ್ ನೀರಾನ್ ಸಸೃಜುರ್ವನಚಾರಿಣಃ |
ವಾನರಾನ್ ಸುಮಹಾಕಾಯಾನ್ ಸರ್ವಾನ್ ನೈ ವನಚಾರಿಣಃ ||
ಅಪ್ಸರಃಸು ಚ ಮುಖ್ಯಾಸು ತಥಾ ವಿದ್ಯಾಧರೀಷು ಚ |
ನಾಗಕನ್ಯಾಸು ಚ ತಥಾ ಗಂಧರ್ವೀಣಾಂ ತನೂಷು ಚ || ೨೨
ಕಾನುರೂಪಬಲೋಪೇತಾ ಯಥಾಕಾನುಂ ವಿಚಾರಿಣಃ |
ಸಿಂಹಶಾರ್ದೂಲಸದೃಶಾ ದರ್ಪಣ ಚ ಬಲೇನ ಚ || ೨೩

ವಾನರರಂತೆಯೇ ಭಲ್ಲೂಕಗಳೂ ಗೋಪುಚ್ಛಗಳೂ* ಜನಿಸಿದವು. ಆಯಾ ದೇವತೆಗಳ ರೂಪವರಾಕ್ರಮಗಳೇ ಅವರ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿಯೂ ತೋರಿದವು. ಗೋಪುಚ್ಛಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಭಲ್ಲೂಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಕಿಂನರಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಭಿನ್ನ ಜಾತಿಯ ವಾನರರು ಉದಿಸಿದರು ಹೀಗೆ ದೇವತೆಗಳೂ ಮಹರ್ಷಿಗಳೂ ಗಂಧರ್ವರೂ ಮೊದಲಾದ ದೇವಯೋನಿವುರುಷರು ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟು ವಾನರರನ್ನು ಸೃಜಿಸಿದರು (೧೯-೨೩). ಅಪ್ಸರಸ್ತ್ರೀಯರು, ವಿದ್ಯಾಧರಿಯರು ಮುಂತಾದವರ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಹುಟ್ಟಿದರು ಅವರು ಬಲದರ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಶಾರ್ದೂಲಗಳಿಗೆ ಸದೃಶರು, ಶಿಲೆಗಳಿಂದಲೂ ಬೆಟ್ಟಗಳಿಂದಲೂ ಯುದ್ಧ ಮಾಡತಕ್ಕವರು ಕೋರಿಯ ಹಲ್ಲು ಉಗುರುಗಳೇ ಅವರ ಆಯುಧಗಳು.

* ಗೋಪುಚ್ಛ = ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಕಪಿ; ಸಿಂಗಳೀಕ.

ಶಿಲಾಪ್ರಹರಣಾಃ ಸರ್ವೇ ಸರ್ವೇ ಪಾದಪಯೋಧಿನಃ |

ನಖದಂಷ್ಟ್ರಾಯುಧಾಃ ಸರ್ವೇ ಸರ್ವೇ ಸರ್ವಾಸ್ತ್ರಕೋವಿದಾಃ || ೨೬

ವಿಚಾಲಯೇಯುಃ ಶೈಲೇಂದ್ರಾನ್ ಭೇದಯೇಯುಃ ಸ್ಥಿರಾನ್
ದ್ರುಮಾನ್ |

ಕ್ಷೋಭಯೇಯುಶ್ಚ ನೇಗೇನ ಸಮುದ್ರಂ ಸರಿತಾಂ ಪತಿನಾ || ೨೭

ದಾರಯೇಯುಃ ಕ್ಷಿತಿಂ ಪದ್ಭ್ಯಾ ನೂಪ್ಲನೇಯುರ್ಮಹಾರ್ಣವಮ್ |
ನಭಃಸ್ಥಲಂ ವಿಶೇಯುಶ್ಚ ಗೃಹ್ಣೀಯುರಪಿ ತೋಯದಾನ್ || ೨೮

ಗೃಹ್ಣೀಯುರಪಿ ಮಾತಂಗಾನ್ ಮತ್ತಾನ್ ಪ್ರವ್ರಜತೋ ವನೇ |
ನರ್ದಮಾನಾಶ್ಚ ನಾದೇನ ಪಾತಯೇಯುರ್ವಿಹಂಗಮಾನ್ || ೨೯

ಈದೃಶಾನಾಂ ಪ್ರಸೂತಾನಿ ಹರೀಣಾಂ ಕಾಮರೂಪಿಣಾಮ್ |
ಶತಂ ಶತಸಹಸ್ರಾಣಿ ಯೂಥಪಾನಾಂ ಮಹಾತ್ಮನಾಮ್ || ೩೦

ತೇ ಪ್ರಧಾನೇಷು ಯೂಥೇಷು ಹರೀಣಾಂ ಹರಿಯೂಥಪಾಃ |
ಬಭೂವುರ್ಯೂಥಪಶ್ರೇಷ್ಠಾ ವೀರಾಂಶ್ಚ ಜನಯನ್ ಹರೀನ್ ||

ಆದರೂ ಅನ್ತ್ರವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪಳಗಿದವರು. ಅವರು ಪರ್ವತಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಾಡಿಸಬಲ್ಲರು. ಮರಗಳನ್ನೇ ಮುರಿದುಹಾಕಬಲ್ಲರು (೨೪-೨೬). ವೇಗದಿಂದ ನುಗ್ಗಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಕ್ಷೋಭೆಗೊಳಿಸಬಲ್ಲರು. ಕಾಲುಗಳಿಂದ ಒದೆದು ಭೂಮಿಯನ್ನೇ ಸೀಳಬಲ್ಲರು. ಮಹಾಸಾಗರವನ್ನು ಈಜಿ ದಾಟಬಲ್ಲರು. ನಭೋಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ನುಗ್ಗಬಲ್ಲರು ಮೇಘಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಎಳೆಯಬಲ್ಲರು. ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಲೆಯುವ ಮತ್ತಮಾತಂಗಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ನಿಲ್ಲಿಸಬಲ್ಲರು. ತಮ್ಮ ಗರ್ಜನೆಗಳಿಂದಲೇ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹಾರಾಡುವ ಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಉದುರಿಸಬಲ್ಲರು (೨೭-೨೯). ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಮರೂಪಿಗಳಾದ ವಾನರ ವೀರನಾಯಕರು ಒಂದುಕೋಟಿ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಉದಿಸಿದರು. ಅವರು ತಮ್ಮಂತೆಯೇ ಪರಾಕ್ರಮಿಗಳಾದ ಬಹುಮಂದಿ ಕಪಿವೀರರನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಿದರು. ಅನೇಕರು ಋಕ್ಷವಂತನೆಂಬ ಪರ್ವತದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದರು (೩೦-೩೧).

ಅನ್ಯೇ ಋಕ್ಷವತಃ ಪ್ರಸ್ಥಾನುಪತಸ್ಥಃ ಸಹಸ್ರತಃ |
 ಅನ್ಯೇ ನಾನಾವಿಧಾನ್ ಶೈಲಾನ್ ಭೇಜಿರೇ ಕಾನನಾನಿ ಚ || ೩೨
 ಸೂರ್ಯಪುತ್ರಂ ಚ ಸುಗ್ರೀವಂ ಶಕ್ರಪುತ್ರಂ ಚ ವಾಲಿನಮ್ |
 ಭ್ರಾತರಾವುಪತಸ್ಥಸ್ತೇ ಸರ್ವೇ ಚ ಹರಿಯೂಥಪಾಃ || ೩೩
 ನಲಂ ನೀಲಂ ಹನೂಮಂತಮನ್ಯಾಂಶ್ಚ ಹರಿಯೂಥಪಾನ್ |
 ತೇ ತಾರ್ಕ್ಷ್ಯಬಲಸಂಪನ್ನಾಃ ಸರ್ವೇ ಯುದ್ಧವಿಶಾರದಾಃ || ೩೪
 ವಿಚರಂತೋಽರ್ಧಯನ್ ದರ್ಶಾತ್ ಸಿಂಹವ್ಯಾಘ್ರಮಹೋರಗಾನ್
 ತಾಂಶ್ಚ ಸರ್ವಾನ್ ಮಹಾಬಾಹುರ್ವಾಲೀ ವಿಪುಲವಿಕ್ರಮಃ || ೩೫
 ಜುಗೋಪ ಭುಜವೀರ್ಯೇಣ ಋಕ್ಷಗೋಪುಚ್ಛವಾನರಾನ್ |
 ತೈರಿಯಂ ಪೃಥಿವೀ ಶೂರೈಃ ಸರ್ವತನಾರ್ಣವಾ || ೩೬
 ಕೀರ್ಣಾ ವಿವಿಧಸಂಸ್ಥಾನೈರ್ವಾನಾವ್ಯಂಜನಲಕ್ಷಣೈಃ ||

ತೈರ್ಮೇಘವೃಂದಾಚಲಕೂಟಕಲ್ಪೈಃ -

ಮಹಾಬಲೈರ್ವಾನರಯೂಥಪಾಲ್ಯೈಃ |

ಕೆಲವರು ವಿವಿಧ ಪರ್ವತಗಳನ್ನೂ ಅರಣ್ಯಗಳನ್ನೂ ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು
 ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಇಂದ್ರವೃತ್ರನಾದ ವಾಲಿ, ಸೂರ್ಯವೃತ್ರನಾದ ಸುಗ್ರೀವ- ಎಂಬ
 ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರಿಗೂ (ಅವರ ಮಂತ್ರಿಗಳಾದ) ನಳ, ನೀಲ, ಹನುಮಂತ
 ಮುಂತಾದ ಕಪಿನಾಯಕರಿಗೂ ಅಧೀನರಾಗಿದ್ದರು (೩೨-೩೩). ಗರುಡನಂತೆ
 ಬಲಶಾಲಿಗಳೂ ಯುದ್ಧವಿಶಾರದರೂ ಆದ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಸಿಂಘ, ವ್ಯಾಘ್ರ,
 ಘಟಸರ್ಪ-ಮುಂತಾದ ಭೀಕರ ಜಂತುಗಳನ್ನು ಸೀಡಿಸುತ್ತ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ
 ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಹಾಬಲಶಾಲಿಯೂ ಪರಾಕ್ರಮಿಯೂ ಆದ ವಾಲಿಯು
 ತನ್ನ ಭುಜಬಲದಿಂದ ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ವಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದನು (೩೪-೩೫). ನಾನಾ
 ಬಗೆಯ ಆಕೃತಿಯುಳ್ಳ ಆ ಶೂರರು ಪರ್ವತ ಅರಣ್ಯ ಸಮುದ್ರಗಳೆಲ್ಲ
 ತುಂಬಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ಮೇಘಪಂಕ್ತಿಗಳಂತೆಯೂ ಪರ್ವತಶೃಂಗ

ಶಿಲಾಪ್ರಹರಣಾಃ ಸರ್ವೇ ಸರ್ವೇ ಸಾದಪಯೋಧಿನಃ |
 ನಖದಂಷ್ಟ್ರಾಯುಧಾಃ ಸರ್ವೇ ಸರ್ವೇ ಸರ್ವಾಸ್ತ್ರಕೋವಿದಾಃ || ೨೬
 ವಿಚಾಲಯೇಯುಃ ಶೈಲೇಂದ್ರಾನ್ ಭೇದಯೇಯುಃ ಸ್ಥಿರಾನ್
 ದ್ರುಮಾನ್ |
 ಕ್ಷೋಭಯೇಯುಶ್ಚ ನೇಗೇನ ಸಮುದ್ರಂ ಸರಿತಾಂ ಪತಿಮ್ || ೨೭
 ದಾರಯೇಯುಃ ಕ್ಷಿತಿಂ ಪದ್ಭ್ಯಾ ಮಾಪ್ಲ ನೇಯುರ್ಮಹಾರ್ಣವಮ್ |
 ನಭಃಸ್ಥಲಂ ವಿಶೇಯುಶ್ಚ ಗೃಹ್ಣೀಯುರಪಿ ತೋಯದಾನ್ || ೨೮
 ಗೃಹ್ಣೀಯುರಪಿ ಮಾತಂಗಾನ್ ಮತ್ತಾನ್ ಪ್ರವ್ರಜತೋ ವನೇ |
 ನರ್ದಮಾನಾಶ್ಚ ನಾದೇನ ಪಾತಯೇಯುರ್ವಿಹಂಗಮಾನ್ || ೨೯
 ಈದೃಶಾನಾಂ ಪ್ರಸೂತಾನಿ ಹರಿಣಾಂ ಕಾಮರೂಪಿಣಾಮ್ |
 ಶತಂ ಶತಸಹಸ್ರಾಣಿ ಯೂಥಸಾನಾಂ ಮಹಾತ್ಮನಾಮ್ || ೩೦
 ತೇ ಪ್ರಥಾನೇಷು ಯೂಥೇಷು ಹರಿಣಾಂ ಹರಿಯೂಥಸಾಃ |
 ಬಭೂವುರ್ಯೂಥಪಶ್ರೇಷ್ಠಾ ನೀರಾಂಶ್ಚಾಜನಯನ್ ಹರಿನ್ ||

ಅದರೂ ಅನ್ತ್ರವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ವಳಗಿದವರು. ಅವರು ಪರ್ವತಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಾಡಿಸಬಲ್ಲರು. ಮರಗಳನ್ನೇ ಮುರಿದುಹಾಕಬಲ್ಲರು (೨೪-೨೬). ನೇಗದಿಂದ ನುಗ್ಗಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಕ್ಷೋಭೆಗೊಳಿಸಬಲ್ಲರು. ಕಾಲುಗಳಿಂದ ಒದೆದು ಭೂಮಿಯನ್ನೇ ಸೀಳಬಲ್ಲರು. ಮಹಾನಾಗರವನ್ನು ಈಜಿ ದಾಟಬಲ್ಲರು. ನಭೋಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ನುಗ್ಗಬಲ್ಲರು ಮೇಘಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಎಳೆಯಬಲ್ಲರು. ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಲೆಯುವ ಮತ್ತಮಾತಂಗಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ನಿಲ್ಲಿಸಬಲ್ಲರು. ತಮ್ಮ ಗರ್ಜನೆಗಳಿಂದಲೇ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹಾರಾಡುವ ಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಉದುರಿಸಬಲ್ಲರು (೨೭-೨೯). ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಮರೂಪಿಗಳಾದ ವಾನರ ವೀರನಾಯಕರು ಒಂದುಕೋಟಿ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಉದಿಸಿದರು ಅವರು ತಮ್ಮಂತೆಯೇ ವರಾಕ್ರಮಿಗಳಾದ ಬಹುಮಂದಿ ಕಪಿವೀರರನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಿದರು. ಅನೇಕರು ಋಕ್ಷವಂತನೆಂಬ ವರ್ವತದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದರು (೩೦-೩೧).

ಅನ್ನೇ ಋಕ್ಷವತಃ ಪ್ರಸ್ಥಾನುಪತಸ್ಥಃ ಸಹಸ್ರಶಃ |
 ಅನ್ನೇ ನಾನಾವಿಧಾನ್ ಶೈಲಾನ್ ಭೇಜಿರೇ ಕಾನನಾನಿ ಚ || ೩೨
 ಸೂರ್ಯಪುತ್ರಂ ಚ ಸುಗ್ರೀವಂ ಶಕ್ರಪುತ್ರಂ ಚ ವಾಲಿನಮ್ |
 ಭ್ರಾತರಾವುಪತಸ್ಥಸ್ತೇ ಸರ್ವೇ ಚ ಹರಿಯೂಢಪಾಃ || ೩೩
 ನಲಂ ನೀಲಂ ಹನೂಮಂತಮನ್ಯಾಂಶ್ಚ ಹರಿಯೂಢಪಾನ್ |
 ತೇ ತಾರ್ಕ್ಷ್ಯಬಲಸಂಪನ್ನಾಃ ಸರ್ವೇ ಯುದ್ಧವಿಶಾರದಾಃ || ೩೪
 ವಿಚರಂತೋಽರ್ಧಯನ್ ದರ್ಶಾತ್ ಸಿಂಹವ್ಯಾಘ್ರನುಹೋರಗಾನ್
 ತಾಂಶ್ಚ ಸರ್ವಾನ್ ಮಹಾಬಾಹುರ್ವಾಲೀ ವಿಪುಲವಿಕ್ರಮಃ || ೩೫
 ಜುಗೋಪ ಭುಜವೀರ್ಯೇಣ ಋಕ್ಷಗೋಪುಚ್ಛವಾನರಾನ್ |
 ತೈರಿಯಂ ಪೃಥಿವೀ ಶೂರೈಃ ಸರ್ವತನಾರ್ಣವಾ || ೩೬
 ಕೀರ್ಣಾ ವಿವಿಧಸಂಸ್ಥಾನೈರ್ವಾನಾವ್ಯಂಜನಲಕ್ಷಣೈಃ ||

ತೈರ್ಮೇಘವೃಂದಾಚಲಕೂಟಕಲ್ಪೈಃ
 ಮಹಾಬಲೈರ್ವಾನರಯೂಢಪಾಲ್ಯೈಃ |

ಕೆಲವರು ವಿವಿಧ ವರ್ವತಗಳನ್ನೂ ಅರಣ್ಯಗಳನ್ನೂ ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು
 ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಇಂದ್ರವುತ್ರನಾದ ವಾಲಿ, ಸೂರ್ಯವುತ್ರನಾದ ಸುಗ್ರೀವ— ಎಂಬ
 ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರಿಗೂ (ಅವರ ಮಂತ್ರಿಗಳಾದ) ನಳ, ನೀಲ, ಹನುಮಂತ
 ಮುಂತಾದ ಕಪಿನಾಯಕರಿಗೂ ಅಧೀನರಾಗಿದ್ದರು (೩೨-೩೩). ಗರುಡನಂತೆ
 ಬಲಶಾಲಿಗಳೂ ಯುದ್ಧವಿಶಾರದರೂ ಆದ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಸಿಂಘ, ವ್ಯಾಘ್ರ,
 ಘಟಸರ್ಪ-ಮುಂತಾದ ಭೀಕರ ಜಂತುಗಳನ್ನು ಪೀಡಿಸುತ್ತ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ
 ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಹಾಬಲಶಾಲಿಯೂ ಸರಾಕ್ರಮಿಯೂ ಆದ ವಾಲಿಯು
 ತನ್ನ ಭುಜಬಲದಿಂದ ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ವಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದನು (೩೪-೩೫). ನಾನಾ
 ಬಗೆಯ ಆಕೃತಿಯುಳ್ಳ ಆ ಶೂರರು ಪರ್ವತ ಅರಣ್ಯ ಸಮುದ್ರಗಳೆಲ್ಲ
 ತುಂಬಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ಮೇಘಸಂಕ್ತಿಗಳಂತೆಯೂ ಪರ್ವತಶೃಂಗ

ಬಭೂವ ಭೂರ್ಭೀಮಶರೀರರೂಪೈಃ

ಸಮಾನ್ಯತಾ ರಾನುಸಹಾಯಹೇತೋಃ ||

೩೭

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಸಪ್ತದಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಅಷ್ಟಾದಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಶ್ರೀರಾಮಾಧ್ಯವತಾರಃ

ನಿರ್ನ್ಯತ್ತೇ ತು ಕ್ರತೌ ತಸ್ಮಿನ್ ಹಯಮೇಧೇ ಮಹಾತ್ಮನಃ |

ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಯ ಸುರಾ ಭಾಗಾನ್ ಪ್ರತಿಜಗ್ಮುರ್ಯಥಾಗತಮ್ || ೧

ಸಮಾಪ್ತದೀಕ್ಷಾನಿಯಮಃ ಪತ್ನೀಗಣಸಮನ್ವಿತಃ |

ಪ್ರವಿನೇಶ ಪುರೀಂ ರಾಜಾ ಸಭೃತ್ಯ ಬಲವಾಹನಃ || ೨

ಯಥಾರ್ಹಂ ಪೂಜಿತಾಂತೇನ ರಾಜ್ಞಾ ನೈ ಪೃಥಿವೀಶ್ವರಾಃ |

ಮುದಿತಾಃ ಪ್ರಯಯುರ್ದೇಶಾನ್ ಪ್ರಣಮ್ಯ ಮುನಿಪುಂಗವಮ್ ||

ಗಲಂತಿಯೂ ಇದ್ದ ಭೀಮಾಕಾರದ ವಾನರ ವೀರರು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಜನಿಸಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿದರು * (೩೬-೩೭)

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಹದಿನೇಳನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸರ್ಗ ೧೮

ಶ್ರೀರಾಮ, ಭರತ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಶತ್ರುಘ್ನರ ಜನನ.

ಮಹಾತ್ಮನಾದ ದಶರಥನ ಅಶ್ವಮೇಧಯಾಗವು (ವೃತ್ರಕಾಮೇಷ್ಟ್ರ ಯೂಡನೆ) ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನೆರವೇರಿತು ದೇವತೆಗಳು ತಮ್ಮ ಹವಿರ್ಭಾಗಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಹೊರಟುಹೋದರು. ರಾಜನು ದೀಕ್ಷಾನಿಯಮವನ್ನು ಸಮಾಪ್ತಿಗೊಳಿಸಿ ವತ್ಸಿಯರೊಡನೆ ವರಿವಾರಸಮೇತನಾಗಿ ಅಯೋಧ್ಯಾ ನಗರಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ಸನ್ನದ್ಧನಾದನು (೧-೨) ಬಂದಿದ್ದ ಭೂಪಾಲರು ಯಥಾ

* ಅನುಬಂಧವನ್ನು ನೋಡಿ.

ಶ್ರೀಮತಾಂ ಗಚ್ಛತಾಂ ತೇಷಾಂ ಸ್ವಪುರಾಣಿ ಪುರಾತ್ತತಃ |

ಬಲಾನಿ ರಾಜ್ಞಾಂ ಶುಭ್ರಾಣಿ ಪ್ರಹೃಷ್ವಾನಿ ಚಕಾಶಿರೇ || ೪

ಗತೇಷು ಹೃಥಿನೀಶೇಷು ರಾಜಾ ದಶರಥಸ್ತದಾ |

ಪ್ರವಿನೇಶ ಪುರೀಂ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಪುರಸ್ಕೃತ್ಯ ದ್ವಿಜೋತ್ತಮಾನ್ || ೫

ಶಾಂತಯಾ ಪ್ರಯಯೌ ಸಾರ್ಥವೃಷ್ಯಶೃಂಗಃ ಸುಪೂಜಿತಃ |

ಅನ್ವೀಯಮಾನೋ ರಾಜ್ಞಾಥ ಸಾನುಯಾತ್ರೇಣ ಧೀಮತಾ || ೬

ಏವಂ ನಿಸೃಜ್ಯ ತಾನ್ ಸರ್ವಾನ್ ರಾಜಾ ಸಂಪೂರ್ಣಮಾನಸಃ |

ಉನಾಸ ಸುಖಿತಸ್ತತ್ರ ಪುತ್ರೋತ್ಪತ್ತಿಂ ವಿಚಿಂತಯನ್ || ೭

ತತೋ ಯಜ್ಞೇ ಸಮಾಪ್ತೇ ತು ಋತೂನಾಂ ಷಟ್ ಸಮತ್ಸಯುಃ |

ತತಶ್ಚ ದ್ವಾದಶೇ ಮಾಸೇ ಚೈತ್ರೇ ನಾನಮಿಕೇ ತಿಥೌ || ೮

ನಕ್ಷತ್ರೇಽದಿತಿವೈವತ್ಯೇ ಸ್ವೋಚ್ಚಸಂಸ್ಥೇಷು ಪಂಚಸು |

ಗ್ರಹೇಷು ಕರ್ಕಟೇ ಲಗ್ನೇ ವಾಕ್ಪತಾನಿದುನಾ ಸಹ || ೯

ಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ದಶರಥನು ಮಾಡಿದ ಗೌರವ ಸತ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಸಂತೋಷದಿಂದ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ವಸಿಷ್ಠಋಷ್ಯಶೃಂಗರಿಗೆ ಪ್ರಣಾಮಗಳ ನ್ನರ್ಪಿಸಿ, ತಮ್ಮ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡಿದರು. ಅವರ ಸೈನಿಕರೂ ಸಹ ದಶರಥನ ಸತ್ಕಾರದಿಂದ ಸಂಪ್ರೀತರಾಗಿ ಉಲ್ಲಾಸಗೊಂಡಿದ್ದರು (೩-೪) ಅನಂತರ ಶ್ರೀಮಾನ್ ದಶರಥನು ದ್ವಿಜೋತ್ತಮರನ್ನು ಮುಂದುಮಾಡಿಕೊಂಡು ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು ಅವನಿಂದ ಸಂಪೂಜಿತನಾಗಿ ಋಷ್ಯ ಶೃಂಗನು ಶಾಂತಾದೇವಿಯೊಡನೆ ಹೊರಡಲು, ದಶರಥನು ತನ್ನ ವರಿವಾರ ದೊಂದಿಗೆ ಬೀಳ್ಕೊಡುತ್ತ ಹೋಗಿ ಅವರೀವರನ್ನೂ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟನು (೫-೬). ಹೀಗೆ ದಶರಥನು ತನ್ನ ಮನೋರಥವನ್ನು ಪೂರೈಸಿ ಪುತ್ರೋತ್ಪತ್ತಿ ಯನ್ನು ಪ್ರತಿಕ್ಷಿಸುತ್ತ ಉಲ್ಲಾಸದಿಂದಿದ್ದನು ಯಜ್ಞವಾದಮೇಲೆ ಸುಮಾರು ಒಂದು ವರ್ಷ ಕಳೆಯುತ್ತ ಬಂದಿತು. ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ತಿಂಗಳು ಚೈತ್ರಮಾಸ (ಶುಕ್ಲ ವಕ್ಷದ) ನವಮೀ ತಿಥಿ. ಪುನರ್ವಸು ನಕ್ಷತ್ರ. ರವಿ, ಕುಜ, ಶನಿ, ಗುರು, ಶುಕ್ರ-ಈ ಐದು ಗ್ರಹಗಳು ತಮ್ಮ ಉಚ್ಚರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಕರ್ಕಾಟಕ ಲಗ್ನವು

ಪ್ರೋದ್ಯಮಾನೇ ಜಗನ್ನಾಥಂ ಸರ್ವಲೋಕನಮಸ್ಕೃತಮ್ |
ಕೌಸಲ್ಯಾ ಜನಯದ್ರಾಮಂ ಸರ್ವಲಕ್ಷಣಸಂಯುತಮ್ || ೧೦

ವಿಷ್ಣೋರರ್ಥಂ ಮಹಾಭಾಗಂ ಪುತ್ರಮೈಕ್ಷ್ಣಾಕವರ್ಧನಮ್ |
ಕೌಸಲ್ಯಾ ಶುಶುಭೇ ತೇನ ಪುತ್ರೇಣಾಮಿತತೇಜಸಾ || ೧೧

ಯಥಾ ವರೇಣ ದೇವಾನಾನುದಿತೀರ್ವಜ್ರಪಾಣಿನಾ |
ಭರತೋ ನಾನು ಕೈಕೇಯ್ಯಾಂ ಜಜ್ಞೇ ಸತ್ಯಪರಾಕ್ರಮಃ || ೧೨

ಸಾಕ್ಷಾದ್ವಿಷ್ಣೋಶ್ಚ ತುರ್ಭಾಗಃ ಸರ್ವೈಃ ಸಮುದಿತೋ ಗುಣೈಃ |
ಅಥ ಲಕ್ಷ್ಮಣಶತ್ರುಘ್ನೌ ಸುಮಿತ್ರಾ ಜನಯತ್ ಸುತೌ || ೧೩

ಸರ್ವಾಸ್ತ್ರಕುಶಲೌ ನೀರೌ ವಿಷ್ಣೋರರ್ಥಸಮನ್ವಿತೌ |
ಪುಷ್ಯೇ ಜಾತಸ್ತು ಭರತೋ ಮೀನಲಗ್ನೇ ಪ್ರಸನ್ನಧೀಃ || ೧೪

ಸಾರ್ಪೇ ಜಾತೌ ಚ ಸೌಮಿತ್ರೀ ಕುಲೀರೇಃಭೃದಿತೇ ರವೌ |
ರಾಜ್ಞಃ ಪುತ್ರಾ ಮಹಾತ್ಮಾನಶ್ಚ ತ್ವಾರೋ ಜಜ್ಞಿರೇ ಹೃಥಕ್ || ೧೫

ಚಂದ್ರ ಬೃಹಸ್ಪತಿಗಳೊಡನೆ ಉದಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಿದೆ. ಈ ಸುಮುಹೂರ್ತದಲ್ಲಿ ಕೌಸಲ್ಯಾದೇವಿಯ ಗರ್ಭದಿಂದ ಸರ್ವಲೋಕನಮಸ್ಕೃತನೂ ದಿವ್ಯಲಕ್ಷಣಸಂಯುತನೂ ಜಗನ್ನಾಥನೂ ಆದ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನು ಪುತ್ರನಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದನು (೭-೧೦). ಆ ಮಹಾನುಭಾವನು ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನ ಅರ್ಧಾಂಶ. ಇಕ್ಷ್ವಾಕು ಕುಲವನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿದವನು. ವಜ್ರವಾಣಿಯಾದ ದೇವೇಂದ್ರನಿಂದ ಅದಿತಿಯು ಶೋಭಿಸುವಂತೆ ಮಹಾತೇಜಸ್ವಿಯಾದ ಆ ಪುತ್ರನಿಂದ ಕೌಸಲ್ಯೆಯು ಶೋಭಿಸಿದಳು (೧೧-೧೨) ಅನಂತರ ಸತ್ಯಸಂಧನೂ ಸಕಲಸದ್ಗುಣ ಸಂವನ್ನನೂ ಸಾಕ್ಷಾದ್ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಒಂದು ಅಂಶವೂ ಆದ ಭರತನು ಕೈಕೇಯಿಯ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದನು ಆಮೇಲೆ ವೀರರೂ ಸರ್ವಾಸ್ತ್ರಕುಶಲರೂ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಂಶಭೂತರೂ ಆದ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಶತ್ರುಘ್ನರು ಸುಮಿತ್ರೆಯ ಪುತ್ರರಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದರು (೧೩-೧೪).* ಪುಷ್ಯನಕ್ಷತ್ರ ಮೀನಲಗ್ನದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಸ್ವಭಾವದ ಭರತನು ಜನಿಸಿದನು. ಆಶ್ಲೇಷ ನಕ್ಷತ್ರ ಕರ್ಕಾಟಕ ಲಗ್ನದಲ್ಲಿ, ಸೂರ್ಯನು ಪ್ರವೃದ್ಧನಾಗಿರಲು (ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ)

* ಅನುಬಂಧವನ್ನು ನೋಡಿ.

ಗುಣವಂತೋಽನುರೂಪಾಶ್ಚ ರುಚ್ಯಾ ಪ್ರೋಷ್ಠಪದೋಪಮಾಃ |
ಜಗುಃ ಕಲಂ ಚ ಗಂಧರ್ವಾ ನನ್ಯತುಶ್ಚಾಪ್ಸರೋಗಣಾಃ || ೧೬

ದೇವದುಂದುಭಯೋ ನೇದುಃ ಪುಷ್ಪವೃಷ್ಟಿಶ್ಚ ಖಾಚ್ಛುತಾ |
ಉತ್ಸವಶ್ಚ ಮಹಾನಾಸೀದಯೋಧ್ಯಾಯಾಂ ಜನಾಕುಲಃ || ೧೭

ರಥ್ಯಾಶ್ಚ ಜನಸಂಬಾಧಾ ನಟನರ್ತಕಸಂಕುಲಾಃ |
ಗಾಯನೈಶ್ಚ ವಿರಾವಿಣ್ಯೋ ವಾದನೈಶ್ಚ ತಥಾಪರೈಃ || ೧೮

ವಿರೇಜುರ್ವಿಪುಲಾಸ್ತತ್ರ ಸರ್ವರತ್ನಸಮನ್ವಿತಾಃ |
ಪ್ರದೇಯಾಂಶ್ಚ ದದೌ ರಾಜಾ ಸೂತಮಾಗಧವಂದಿನಾಮ್ || ೧೯

ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇಭ್ಯೋ ದದೌ ವಿತ್ತಂ ಗೋಧನಾನಿ ಸಹಸ್ರಶಃ |
ಅತೀತ್ಯಕ್ತಾದಶಾಹಂ ತು ನಾನುಕರ್ಮ ತಥಾಕರೋತ್ || ೨೦

ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಶತ್ರುಘ್ನರು ಹುಟ್ಟಿದರು* (೧೫). ಹೀಗೆ ದಶರಥ ಮಹಾರಾಜನಿಗೆ ಗುಣಶಾಲಿಗಳೂ ಅನುರೂಪರೂ ಪ್ರೋಷ್ಠಪದ ನಕ್ಷತ್ರದ ನಾಲ್ಕು ತಾರೆಗಳಂತೆ ಪ್ರಕಾಶಮಾನರೂ ಆದ ಪುತ್ರರು ಜನಿಸಿದರು. ಆಗ ಗಂಧರ್ವರು ಇಂವಾಗಿ ಹಾಡಿದರು ಅಪ್ಸರೆಯರು ಕುಣಿದರು. ದೇವದುಂದುಭಿಗಳು ಮೊಳಗಿದವು. ಆ ಕಾಶದಲ್ಲಿ ಪುಷ್ಪ ವೃಷ್ಟಿಯಾಯಿತು (೧೬-೧೭) ಅಯೋಧ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರಿ ಜನಸಂದಣಿಯು ಸೇರಿ ದೊಡ್ಡ ಉತ್ಸವ ನಡೆಯಿತು ರಸ್ತೆಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ ನಟನರ್ತಕರಿಂದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಏರ್ಪಟ್ಟವು. ಸಂಗೀತಗಾರರು ಹಾಡಿದರು. ವಾದ್ಯಗಾರರು ವಾದ್ಯವನ್ನು ನುಡಿಸಿದರು. (ಪ್ರೇಕ್ಷಕರು ಅವರೆಲ್ಲರಿಗೆ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಕೊಟ್ಟ) ರತ್ನಗಳು ರಸ್ತೆಗಳಲ್ಲಿ ತೂರಾಡಿದವು (೧೮-೧೯). ದಶರಥನು ಮೌರಾಣಿಕರಿಗೂ ವಂಶಾವಳಿಯನ್ನು ಪ್ರಶಂಸೆ

* ಶ್ರೀರಾಮನು ಪುನರ್ವಸು ನಕ್ಷತ್ರ ನವಮೀ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ, ಭರತನು ಪುಷ್ಯನಕ್ಷತ್ರ ದಶಮೀ ತಿಥಿಯಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯೋದಯಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೂ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಶತ್ರುಘ್ನರು ದಶಮೀ ತಿಥಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಅಶ್ಲೇಷ ನಕ್ಷತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಕಾಲ ದಲ್ಲಿಯೂ ಜನಿಸಿದರು.

ಸ್ಯೇಷ್ಠಂ ರಾಮಂ ಮಹಾತ್ಮಾನಂ ಭರತಂ ಕೈಕಯೀಸುತಮ್ |
ಸೌಮಿತ್ರಿಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣಮಿತಿ ಶತ್ರುಘ್ನನುಪರಂ ತಥಾ || ೨೧

ವಸಿಷ್ಠಃ ಪರಮುಪ್ರೀತೋ ನಾಮಾನಿ ಕೃತವಾಂಸ್ತದಾ |
ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನ್ ಭೋಜಯಾಮಾಸ ಸೌರಾನ್ ಜಾನಪದಾನಪಿ ||

ಅದದಾಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನಾಂ ಚ ರತ್ನೌಘನುಮಿತಂ ಬಹು |
ತೇಷಾಂ ಜನ್ಮಕ್ರಿಯಾದೀನಿ ಸರ್ವಕರ್ಮಾಣ್ಯಕಾರಯತ್ || ೨೩

ತೇಷಾಂ ಕೇತುರಿವ ಜ್ಯೇಷ್ಠೋ ರಾಮೋ ರತಿಕರಃ ಪಿತುಃ |
ಬಭೂವ ಭೂಯೋ ಭೂತಾನಾಂ ಸ್ವಯಂಭೂರಿವ ಸಂನುತಃ || ೨೪

ಮಾಡತಕ್ಕ ಮಾಗಧರಿಗೂ ಸ್ತುತಿವಾತಕರಾದ ಬಂದಿಗಳಿಗೂ ವಾರಿಶೋಷಕ
ಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಬ್ರಾಹ್ಮರಿಗೆ ಧನವನ್ನೂ ಗೋವುಗಳನ್ನೂ ದಾನ
ಮಾಡಿದನು ಅನಂತರ ಹನ್ನೊಂದು ದಿನಗಳು ಕಳೆದಮೇಲೆ * (ಹದಿಮೂರ
ನೆಯ ದಿನ) ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ನಾಮಕರಣವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದನು. ಕೌಸಲ್ಯೆಯ
ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಜ್ಯೇಷ್ಠಪುತ್ರನಿಗೆ ರಾಮ ಎಂದೂ ಕೈಕಯೀ ಪುತ್ರನಿಗೆ
ಭರತ ಎಂದೂ ಸುಮಿತ್ರೆಯ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಶತ್ರುಘ್ನ
ಎಂದೂ ವಸಿಷ್ಠರು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿದರು (೨೦-೨೨). ದಶರಥನು
ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೂ ಇತರ ವ್ರಜೆಗಳೆಲ್ಲರಿಗೂ ಸಂತರ್ಪಣೆಯನ್ನು ನಡೆಯಿಸಿ
ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ದಾನಮಾಡಿದನು. ಕ್ರಮೇಣ ವಸಿಷ್ಠರಿಂದ ಆ
ಬಾಲಕರಿಗೆ ಜಾತಕರ್ಮ ಮೊದಲಿಗೊಂಡು ಉಪನಯನದವರೆಗೆ ಎಲ್ಲ ಸಂಸ್ಕಾರ
ಗಳನ್ನೂ ನೆರವೇರಿಸಿದನು. ಆ ಬಾಲಕರಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು
ತಂದೆಗೆ ಒಹಳ ಪ್ರೀತಿವಾತ್ರನಾಗಿ ದಶರಥನ ಕೀರ್ತಿಧ್ವಜದಂತೆ ಇದ್ದನು.
ಅವನು ಜನರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನಂತೆ ಪೂಜ್ಯನಾಗಿ ತೋರಿದನು (೨೩-೨೪). ಆ ಬಾಲಕ

* ಲಕ್ಷ್ಮಣಶತ್ರುಘ್ನರು ಹುಟ್ಟಿ ಹನ್ನೊಂದು ದಿನಗಳೂ, ಶ್ರೀರಾಮನು ಹುಟ್ಟಿ
ಹನ್ನೆರಡು ದಿನಗಳೂ ಕಳೆದವು. ಪ್ರಥಮ ಸೂತಕದೊಡನೆ ದ್ವಿತೀಯ ಸೂತಕವೂ
ನಿವೃತ್ತವಾಯಿತು ಕ್ಷತ್ರಿಯನಿಗೆ ಹನ್ನೆರಡು ದಿನ ಜನನಸೂತಕ. ಹದಿಮೂರನೆಯ
ದಿನ ನಾಮಕರಣವೆಂದು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರವು ಹೇಳುತ್ತದೆ

ಸರ್ವೇ ನೇದವಿದಃ ಶೂರಾಃ ಸರ್ವೇ ಲೋಕಹಿತೇ ರತಾಃ |
 ಸರ್ವೇ ಜ್ಞಾನೋಪಸಂಪನ್ನಾಃ ಸರ್ವೇ ಸಮುದಿತಾ ಗುಣೈಃ || ೨೫
 ತೇಷಾನ್ಮಹಿ ಮಹಾತೇಜಾ ರಾಮಃ ಸತ್ಯಪರಾಕ್ರಮಃ |
 ಇಷ್ಟಃ ಸರ್ವಸ್ಯ ಲೋಕಸ್ಯ ಶಶಾಂಕ ಇವ ನಿರ್ಮಲಃ || ೨೬
 ಗಜಸ್ಯಂಧೇಃತ್ವಪೃಷ್ಠೇ ಚ ರಥಚರ್ಯಾಸು ಸಂನುತಃ |
 ಧನುರ್ವೇದೇ ಚ ನಿರತಃ ಪಿತೃಶುಶ್ರೂಷಣೇ ರತಃ || ೨೭
 ಬಾಲ್ಯಾತ್ ಪ್ರಭೃತಿ ಸುಸ್ತಿಗ್ಧೋ ಲಕ್ಷ್ಮಣೋ ಲಕ್ಷ್ಮಿವರ್ಧನಃ |
 ರಾಮಸ್ಯ ಲೋಕರಾಮಸ್ಯ ಭ್ರಾತುರ್ಜ್ಯೇಷ್ಠಸ್ಯ ನಿತ್ಯತಃ || ೨೮
 ಸರ್ವಪ್ರಿಯಕರಸ್ತಸ್ಯ ರಾಮಸ್ಯಾಪಿ ಶರೀರತಃ |
 ಲಕ್ಷ್ಮಣೋ ಲಕ್ಷ್ಮಿಸಂಪನ್ನೋ ಬಹಿಃಪ್ರಾಣ ಇವಾಪರಃ || ೨೯
 ನ ಚ ತೇನ ವಿನಾ ನಿದ್ರಾಂ ಲಭತೇ ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ |
 ಮೃಷ್ಟಾಂನ್ನಮುಪಾನೀತಮುಶ್ನಾತಿ ನ ಹಿ ತಂ ವಿನಾ || ೩೦

ರೆಲ್ಲರೂ ವೇದಾಧ ಯನಮಾಡಿ ಧನುರ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಶೂರರೆನಿಸಿ ಪ್ರಜೆಗಳ ಹಿತ
 ದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾದರು ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನಸಂವನ್ನರು ; ಎಲ್ಲರೂ ಗುಣ
 ವಂತರು ಅವರಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೀರಾಮನು ಮಹಾತೇಜಸ್ವಿಯೂ ಸತ್ಯಸಂಧನೂ
 ಆಗಿದ್ದನು. ಸಕಲರಿಗೂ ಅವನನ್ನು ಕಂಡರೆ ನಿರ್ಮಲನಾದ ಚಂದ್ರನನ್ನು
 ಕಂಡಂತೆ ಹರ್ಷವಾಗುವುದು (೨೫-೨೬) ಶ್ರೀರಾಮನು ಆನೆಸವಾರಿ, ಕುದುರೆ
 ಸವಾರಿ, ರಥಸಂಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ವಳಗಿದ್ದನು ಧನುರ್ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತ. ಪಿತೃ
 ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತ ಲಕ್ಷ್ಮಿವರ್ಧನನೆನಿಸಿದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನಾದರೂ ತನ್ನ ಅಣ್ಣ
 ನಾದ ಲೋಕಾಭಿರಾಮ ಶ್ರೀರಾಮನೊಡನೆ ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೂ ಅತ್ಯಂತ ಸ್ನೇಹ
 ದಿಂದಿದ್ದನು ರಾಮನಿಗೂ ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನು ಕಂಡರೆ ತನ್ನ ಶರೀರಕ್ಕಿಂತಲೂ
 ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರೀತಿ. ಲಕ್ಷ್ಮಣನೆಂದರೆ ಹೊರಗಡೆ ಸಂಚರಿಸುವ ತನ್ನ ಪ್ರಾಣವೋ
 ಎಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದನು (೨೭-೨೯). ಅವನು ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ
 ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ನಿದ್ರೆಯೇ ಬರದು. ಮೃಷ್ಟಾನ್ನವನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟರೂ
 ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತಿನ್ನುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ರಾಮನು ಕುದುರೆಯನ್ನೇರಿ ಬೇಟೆ

ಯದಾ ಹಿ ಹಯನಾರೂಢೋ ನೃಗಯಾಂ ಯಾತಿ ರಾಘವಃ |
ತದೈನಂ ಪೃಷ್ಠತೋಽಭ್ಯೇತಿ ಸಥನುಃ ಪರಿಪಾಲಯನ್ || ೩೧

ಭರತಸ್ಯಾಪಿ ಶತ್ರುಘ್ನೋ ಲಕ್ಷ್ಮಣಾನರಜೋ ಹಿ ಸಃ |
ಸ್ರಾಣೈಃ ಸ್ಪ್ರಿಯತರೋ ನಿತ್ಯಂ ತಸ್ಯ ಚಾಸೀತ್ತಥಾ ಪ್ರಿಯಃ || ೩೨

ಸ ಚತುರ್ಭಿರ್ಮಹಾಭಾಗೈಃ ಪುತ್ರೈರ್ದಶರಥಃ ಪ್ರಿಯೈಃ |
ಬಭೂವ ಪರಮುಪ್ರೀತೋ ದೇವೈರಿವ ಪಿತಾಮಹಃ || ೩೩

ತೇ ಯದಾ ಜ್ಞಾನಸಂಪನ್ನಾಃ ಸರ್ವೇ ಸಮುದಿತಾ ಗುಣೈಃ |
ಹ್ರೀಮಂತಃ ಕೀರ್ತಿಮಂತಶ್ಚ ಸರ್ವಜ್ಞಾ ದೀರ್ಘದರ್ಶಿನಃ || ೩೪

ತೇಷಾಮೇವಂಪ್ರಭಾವಾಣಾಂ ಸರ್ವೇಷಾಂ ದೀಪ್ತತೇಜಸಾನ್ |
ಪಿತಾ ದಶರಥೋ ಹೃಷ್ಯೋ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಲೋಕಾಧಿಪೋ ಯಥಾ ||

ತೇ ಚಾಪಿ ಮನುಜನ್ಯಾಘ್ರಾ ವೈದಿಕಾಧ್ಯಯನೇ ರತಾಃ |
ಪಿತೃಶುಶ್ರೂಷಣರತಾ ಧನುರ್ವೇದೇ ಚ ನಿಷ್ಠಿತಾಃ || ೩೬

ಯಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಯಾವಾಗಲಾದರೂ ಹೊರಟರೆ, ಕೂಡಲೇ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಧನುಸ್ಸನ್ನು ಹಿಡಿದು ಅವನ ಮೈಗಾವಲಾಗಿ ಹಿಂದೆಯೇ ಹೊರಟು ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದನು (೩೦-೩೧). ಹಾಗೆಯೇ ಭರತನಿಗೆ ಶತ್ರುಘ್ನನೆಂದರೆ ವ್ರಾಣ ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರೀತಿ. ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಘ್ನನಿಗೆ ಭರತನಮೇಲೆ ಪ್ರೀತಿ. ಲಕ್ಷ್ಮಣನಂತೆಯೇ ಶತ್ರುಘ್ನ ಎಷ್ಟಾದರೂ ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ತಮ್ಮ ನಲ್ಲವೆ ಅವನು! ಪ್ರೀತಿವಾತ್ರರಾದ ಈ ನಾಲ್ವರು ವುತ್ರರೊಡನೆ ದಶರಥನು, ದೇವತೆಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವನಂತೆ ಆನಂದದಿಂದಿದ್ದನು (೩೨-೩೩) ಆ ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರು ನಮ್ರಸ್ವಭಾವದವರೂ, ಕೀರ್ತಿಶಾಲಿಗಳೂ, ವಿವೇಕಿಗಳೂ, ದೂರದರ್ಶಿಗಳೂ ಆಗಿದ್ದರು ಇಂಥ ವ್ರಭಾವಶಾಲಿಗಳಾದ ವುತ್ರರೊಡನೆ ದಶರಥನು ಲೋಕಾಧಿಪತಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಂತೆ ಹರ್ಷದಿಂದಿದ್ದನು (೩೪-೩೫). ಆ ವೀರವುತ್ರರು ಧನುರ್ವೇದದಲ್ಲಿ ವಾರಂಗತರಾಗಿ ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತ ತಂದೆಯನ್ನು ಶುಶ್ರೂಷೆಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರು (೩೬).

ಅಥ ರಾಜಾ ದಶರಥಸ್ತೇಷಾಂ ದಾರಕ್ರಿಯಾಂ ಪ್ರತಿ |

ಚಿಂತಯಾನಾಸ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ಸೋಪಾಧ್ಯಾಯಃ ಸಬಾಂಧವಃ ||

ತಸ್ಯ ಚಿಂತಯನಾನಸ್ಯ ಮಂತ್ರಿಮಧ್ಯೇ ಮಹಾತ್ಮನಃ |

ಅಭ್ಯಾಗಚ್ಛನ್ಮಹಾತೇಜಾ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮಹಾಮುನಿಃ || ೩೮

ಸ ರಾಜ್ಞೋ ದರ್ಶನಾಕಾಂಕ್ಷೀ ದ್ವಾರಾಧ್ಯಕ್ಷಾನುವಾಚ ಹ |

ಶೀಘ್ರನಾಖ್ಯಾತ ಮಾಂ ಪ್ರಾಪ್ತಂ ಕೌಶಿಕಂ ಗಾಧಿನಃ ಸುತಮ್ ||

ತಚ್ಛ್ರುತ್ವಾ ನಚನಂ ತ್ರಾಸಾದ್ರಾಜ್ಞೋ ನೇಶ್ಮ ಪ್ರದುದ್ರುವುಃ |

ಸಂಭ್ರಾಂತಮನಸಃ ಸರ್ವೇ ತೇನ ವಾಕ್ಯೇನ ಚೋದಿತಾಃ || ೪೦

ತೇ ಗತ್ವಾ ರಾಜಭವನಂ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮೃಷಿಂ ತದಾ |

ಪ್ರಾಪ್ತಮಾನೇದಯಾಮಾಸುರ್ನೃಪಾಯೇಕ್ಷಾಕನೇ ತದಾ || ೪೧

ತೇಷಾಂ ತದ್ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಸಪುರೋಧಾಃ ಸಮಾಹಿತಃ |

ಪ್ರತ್ಯುಜ್ಜಗಾಮು ತಂ ಹೃಷ್ಯೋ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಮಿವ ವಾಸವಃ || ೪೨

(ಹೀಗೆ ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳಾದ ಮೇಲೆ) ಅವರಿಗೆ ವಿನಾಹವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ದಶರಥನಿಗೆ ಅವೇಕ್ಷೆಯಾಯಿತು. ಅವನು ಉಪಾಧ್ಯಾಯರಾದ ವಸಿಷ್ಠಾದಿಮುನಿಗಳನ್ನೂ ಬಾಂಧವರನ್ನೂ ಮಂತ್ರಿಗಳನ್ನೂ ಕರೆಸಿ ಅವರೊಡನೆ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ವರ್ಯಾಲೋಚಿಸುತ್ತ ಕುಳಿತಿದ್ದನು (೩೭). ಆ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ರಾಜದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿದಯಮಾಡಿಸಿದರು. ಅವರು ಅರಮನೆಯ ದ್ವಾರವಾಲಕರನ್ನು ಕುರಿತು “ಗಾಧಿಪುತ್ರನಾದ ಕೌಶಿಕನು ಬಂದಿದ್ದಾನೆಂದು ನಿಮ್ಮ ದೊರೆಗೆ ತಿಳಿಸಿ” ಎಂದರು. ಕೂಡಲೇ ದ್ವಾರವಾಲಕರು ಗಾಬರಿಯಿಂದ ಅರಮನೆಯೊಳಗೆ ಓಡುತ್ತಹೋಗಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಬಂದ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ದಶರಥನಿಗೆ ನಿವೇದಿಸಿದರು (೩೮-೪೧). ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ದಶರಥನಿಗೆ ಆನಂದವಾಯಿತು. ಇಂದ್ರನು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಎದುರುಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರನ್ನು ಎದುರುಗೊಳ್ಳಲು ಪುರೋಹಿತರೊಡನೆ ಹೊರಟನು. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಮಹಾತಪಸ್ವಿಗಳು.

ತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಜ್ವಲಿತಂ ದೀಪ್ತಾ ತಾಪಸಂ ಸಂಶಿತವ್ರತಮ್ |
 ಪ್ರಹೃಷ್ಟವದನೋ ರಾಜಾ ತತೋಽರ್ಘ್ಯಮುಪಹಾರಯತ್ || ೪೩
 ಸ ರಾಜ್ಞಃ ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಯಾರ್ಘ್ಯಂ ಶಾಸ್ತ್ರದೃಷ್ಟೇನ ಕರ್ಮಣಾ |
 ಕುಶಲಂ ಚಾನ್ಯಯಂ ಚೈನ ಪರ್ಯಪೃಚ್ಛನ್ನರಾಧಿಪಮ್ || ೪೪
 ಪುರೇ ಕೋಶೇ ಜನಪದೇ ಬಾಂಧವೇಷು ಸುಹೃತ್ಸು ಚ |
 ಕುಶಲಂ ಕೌಶಿಕೋ ರಾಜ್ಞಃ ಪರ್ಯಪೃಚ್ಛತ್ ಸುಧಾರ್ಮಿಕಃ ||
 ಅಪಿ ತೇ ಸಂನತಾಃ ಸರ್ವೇ ಸಾಮಂತಾ ರಿಪವೋ ಚಿತಾಃ |
 ದೈವಂ ಚ ಮಾನುಷಂ ಚಾಪಿ ಕರ್ಮ ತೇ ಸಾಧ್ಯನುಷ್ಠಿತಮ್ ||
 ವಸಿಷ್ಠಂ ಚ ಸಮಾಗಮ್ಯ ಕುಶಲಂ ಮುನಿಪುಂಗವಃ |
 ಯುಷೀಂಶ್ಚಾನ್ಯಾನ್ ಯಥಾನ್ಯಾಯಂ ಮಹಾಭಾಗಾನುನಾಚ ಹ ||
 ತೇ ಸರ್ವೇ ಹೃಷ್ಟಮನಸಸ್ತಸ್ಯ ರಾಜ್ಞೋ ನಿವೇಶನಮ್ |
 ವಿವಿಶುಃ ಪೂಜಿತಾಸ್ತತ್ರ ನಿಷೇದುಶ್ಚ ಯಥಾರ್ಹತಃ || ೪೮
 ಅಥ ಹೃಷ್ಟಮನಾ ರಾಜಾ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಂ ಮಹಾಮುನಿಮ್ |
 ಉನಾಚ ಪರನೋದಾರೋ ಹೃಷ್ಟಸ್ತಮಭಿಪೂಜಯನ್ || ೪೯

ಕರೋರನಿಯಮಶಾಲಿಗಳು ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಜ್ವಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಅವರನ್ನು
 ಕಂಡು ರಾಜನ ಮುಖವು ಅರಳಿತು. ಅವರಿಗೆ ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಅರ್ಘ್ಯ
 ವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಉಪಚರಿಸಿದನು (೪೨-೪೩). ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಅರ್ಘ್ಯವನ್ನು
 ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ದಶರಥನ ಕುಶಲವನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿದರು. ರಾಜಧಾನಿ, ರಾಜ್ಯ,
 ಭಂಡಾರ, ಬಾಂಧವರು, ಮಿತ್ರರು - ಇವರೆಲ್ಲರ ಯೋಗಕ್ಷೇಮವನ್ನು ಕೇಳಿದರು
 (೪೪-೪೫). “ದಶರಥ, ಸಾಮಂತರಾಜರು ನಿನಗೆ ವಿಧೇಯರಾಗಿದ್ದಾರೆಯೇ?
 ಶತ್ರುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಗೆದ್ದಿರುವೆಯಷ್ಟೆ? ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಮನುಷ್ಯರಿಗೂ ಸ್ತ್ರೀತಿ
 ದಾಯಕವಾದ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುವೆಯಾ?” ಎಂದರು.
 ಅನಂತರ ವಸಿಷ್ಠರನ್ನೂ ಇತರ ಮುನಿಗಳನ್ನೂ ಮಾತನಾಡಿಸಿ ಕುಶಲವನ್ನು
 ವಿಚಾರಿಸಿದರು (೪೬-೪೭). ಆಮೇಲೆ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಸಂತೋಷದಿಂದ ರಾಜ
 ಭವನವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ರಾಜನಿಂದ ಸತ್ಕೃತರಾಗಿ ತಮತಮಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ
 ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡರು. ದಶರಥನು ಉಲ್ಲಾಸದಿಂದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ

ಯಥಾನ್ಯತಸ್ಯ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಿಯಥಾ ವರ್ಷಮನೂದಕೇ |

ಯಥಾ ಸದೃಶದಾರೇಷು ಪುತ್ರಜನ್ಮಾಪ್ರಜಸ್ಯ ಚ || ೫೦

ಪ್ರಣಿಷ್ಟಸ್ಯ ಯಥಾ ಲಾಭೋ ಯಥಾ ಹರ್ಷೋ ಮಹೋದಯೇ |
ತಥೈವಾಗಮನಂ ಮನೈ ಸ್ವಾಗತಂ ತೇ ಮಹಾಮುನೇ || ೫೧

ಕಂ ಚ ತೇ ಪರಮಂ ಕಾಮಂ ಕರೋಮಿ ಕಿಮು ಹರ್ಷಿತಃ |

ಪಾತ್ರಭೂತೋಽಸಿ ಮೇ ಬ್ರಹ್ಮ ದಿಷ್ಟ್ವಾ ಪ್ರಾಪ್ತೋಽಸಿ ಧಾರ್ಮಿಕ

ಅದ್ಯ ಮೇ ಸಫಲಂ ಜನ್ಮ ಜೀವಿತಂ ಚ ಸುಜೀವಿತಮ್ |

ಪೂರ್ವಂ ರಾಜರ್ಷಿಶಬ್ದೇನ ತಪಸಾ ದ್ಯೋತಿತಪ್ರಭಃ || ೫೨

ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿತ್ವಮನುಪ್ರಾಪ್ತಃ ಪೂಜ್ಯೋಽಸಿ ಬಹುಧಾ ಮಯಾ |

ತದದ್ಭುತಮಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಪವಿತ್ರಂ ಪರಮಂ ಮನು || ೫೩

ಶುಭಕ್ಷೇತ್ರಗತಶ್ಚಾಹಂ ತವ ಸಂದರ್ಶನಾತ್ ಪ್ರಭೋ |

ಬ್ರೂಹಿ ಯತ್ ಪ್ರಾರ್ಥಿತಂ ತುಭ್ಯಂ ಕಾರ್ಯಮಾಗಮನಂ ಪ್ರತಿ ||

ಮಹರ್ಷಿಗಳನ್ನು ಗೌರವಿಸಿ “ ಮಹರ್ಷಿಗಳೆ, ತಮ್ಮ ಆಗಮನದಿಂದ ನನಗೆ ಪರಮಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ತಮ್ಮ ಆಗಮನವು (ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ) ಅವ್ಯುತವು ದೊರಕಿದಂತೆ, ನೀರಿಲ್ಲದಾಗ ಮಳೆ ಬಂದಂತೆ, ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದವನಿಗೆ ಧರ್ಮವತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮಗನು ಜನಿಸಿದಂತೆ, ಕಳೆದು ಹೋದ ನಿಧಿಯು ಸಿಕ್ಕಿದಂತೆ, ಮಹೋತ್ಸವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹರ್ಷದಂತೆ. ತಮಗೆ ಸ್ವಾಗತ (೪೮-೫೧). ನಿಮ್ಮ ಯಾವ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಲಿ? ಹೇ ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಗಳೆ, ಉತ್ತಮ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದೀರಿ. ನನ್ನ ಭಾಗ್ಯದಿಂದ ದಯಮಾಡಿಸಿದ್ದೀರಿ. ನಾನು ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಈ ದಿನ ಸಫಲವಾಯಿತು. ನಾನು ಬದುಕಿದ್ದು ಸಾರ್ಥಕವಾಯಿತು (೫೨-೫೩). ಮೊದಲು ರಾಜರ್ಷಿಗಳಾಗಿದ್ದು ತಪೋಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಗಳಾದವರು ನೀವು. ಎಲ್ಲ ವಿಧದಲ್ಲಿಯೂ ನನಗೆ ಪೂಜ್ಯರು. ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ನಿಮ್ಮ ಪವಿತ್ರವಾದ ಆಗಮನವಾದದ್ದು ಆಶ್ಚರ್ಯವೇ ಸರಿ. ನಿಮ್ಮ ಸಂದರ್ಶನದಿಂದ ನಾನಿದ್ದ ಸ್ಥಳವೇ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವಾಯಿತು. ಹೇ ಸ್ವಾಮಿ, ನಿಮಗೆ ನನ್ನಿಂದ ಏನಾಗಬೇಕು? ಬಂದ ಉದ್ದೇಶವೇನು?

ಇಚ್ಛಾಮ್ಯನುಗೃಹೀತೋಽಹಂ ತ್ವದರ್ಥಪರಿವೃದ್ಧಯೇ |
ಕಾರ್ಯಸ್ಯ ನ ವಿನುಶಂ ಚ ಗಂತುಮರ್ಹಸಿ ಕೌಶಿಕ || ೫೬

ಕರ್ತಾ ಚಾಹಮಶೇಷೇಣ ದೈನತಂ ಹಿ ಭವಾನ್ ಮನು |
ಮನು ಚಾಯಮನುಸ್ರಾಪ್ತೋ ಮಹಾನಭ್ಯುದಯೋ ದ್ವಿಜ ||

ತನಾಗಮನಜಃ ಕೃತ್ಸೋ ಧರ್ಮಶ್ಚಾನುತ್ತಮೋ ಮನು ||

ಇತಿ ಹೃದಯಸುಖಂ ನಿಶಮ್ಯ ವಾಕ್ಯಂ

ಶ್ರುತಿಸುಖಮಾತ್ಮವತಾ ವಿನೀತಮುಕ್ತಮ್ |

ಪ್ರಥಿತಗುಣಯಶಾ ಗುಣೈರ್ವಿಶಿಷ್ಟಃ

ಪರಮಖುಷಿಃ ಪರಮಂ ಜಗಾಮ ಹರ್ಷಮ್ || ೫೮

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಅಷ್ಟಾದಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಅಪ್ಪಣೆಯಾಗಬೇಕು (೫೪-೫೫). ನಿಮ್ಮ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಡುವಂತೆ ನನ್ನನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಬೇಕು. ನಡೆಸುತ್ತೇನೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂದು ಸಂದೇಹ ಪಡಬಾರದು. ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ನಡೆಸುತ್ತೇನೆ. ನನ್ನ ಭಾಗಕ್ಕೆ ನೀವು ದೇವರೇ ಹೌದು. ನನಗೆ ಒಂದು ಭಾಗ್ಯವೇ ಒದಗಿಬಂದಿತು. ನಿಮ್ಮ ಆಗಮನ ದಿಂದ ಧರ್ಮದ ಎಲ್ಲ ಉತ್ತಮ ಫಲವೂ ದೊರಕಿತು” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು (೫೬-೫೭). ಹೀಗೆ ದಶರಥನು ವಿನಯದಿಂದ ಹೇಳಿದ ಹೃದಯಾನಂದಕರ ವಾದ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಗುಣಶಾಲಿಗಳೂ ಗುಣಗ್ರಾಹಿಗಳೂ ಆದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಮುನಿಗಳಿಗೆ ಹರ್ಷವಾಯಿತು (೫೮).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಸರ್ಗ

ಏಕೋನನಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರವಾಕ್ಯಮ್

ತಚ್ಛ್ರುತ್ವಾ ರಾಜಸಿಂಹಸ್ಯ ವಾಕ್ಯಮದ್ಭುತವಿಸ್ತರಮ್ |
ಹೃಷ್ಯರೋಮಾ ಮಹಾತೇಜಾ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋಽಭ್ಯಭಾಷತ || ೧
ಸದೃಶಂ ರಾಜಶಾರ್ದೂಲ ತನ್ಮೈತದ್ಭುವಿ ನಾನ್ಯಥಾ |
ಮಹಾವಂಶಪ್ರಸೂತಸ್ಯ ವಸಿಷ್ಠವ್ಯಪದೇಶಿನಃ || ೨
ಯತ್ತು ಮೇ ಹೃದ್ಗತಂ ವಾಕ್ಯಂ ತಸ್ಯ ಕಾರ್ಯಸ್ಯ ನಿಶ್ಚಯಮ್ |
ಕುರುಷ್ವ ರಾಜಶಾರ್ದೂಲ ಭವ ಸತ್ಯಪ್ರತಿಶ್ರವಾಃ || ೩
ಅಹಂ ನಿಯಮನಾತಿಷ್ಠೇ ಸಿದ್ಧ್ಯರ್ಥಂ ಪುರುಷರ್ಷಭ |
ತಸ್ಯ ವಿಘ್ನಕರೌ ದ್ವೌ ತು ರಾಕ್ಷಸೌ ಕಾಮರೂಪಿಣೌ || ೪
ವ್ರತೇ ಮೇ ಬಹುಶಶ್ಚೀರ್ಣೇ ಸಮಾಪ್ತಾಂ ರಾಕ್ಷಸಾವಿಮೌ |
ಮಾರೀಚಶ್ಚ ಸುಬಾಹುಶ್ಚ ನೀರ್ಯವಂತೌ ಸುಶಿಕ್ಷಿತೌ || ೫

ಸರ್ಗ ೧೯

ಮಾರೀಚ ಸುಬಾಹುಗಳೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸರು ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ವಿಘ್ನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವರೆಂದೂ
ಅವರನ್ನು ವಿನಾಶಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ರಾಮನನ್ನು ಕಳುಹಿಸಬೇಕೆಂದೂ
ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ದಶರಥನಿಗೆ ಹೇಳುವುದು

ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ದಶರಥನು ಹೇಳಿದ ವಿಸ್ಮಯಕರವಾದ ವಿಸ್ತೃತ
ವಚನಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರಿಗೆ ರೋಮಾಂಚವಾಯಿತು ಅವರು
ಹೀಗೆಂದರು : “ರಾಜಶ್ರೇಷ್ಠ, ಈ ರೀತಿ ಹೇಳುವುದು ನಿನಗೆ ಯೋಗ್ಯ
ವಾದದ್ದೇ ನೀನು ಮಹಾವಂಶದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ ವಸಿಷ್ಠಮುನಿಗಳ ಶಿಷ್ಯನಾಗಿರ
ತಕ್ಕವನು (೧-೨). ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೀನೆ.
ಆ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಟ್ಟು ಸತ್ಯಸಂಧನನ್ನಿಸಿಕೊ ನಾನು ಒಂದು
ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ವಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಯಜ್ಞದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದೇನೆ
ಅದಕ್ಕೆ ಕಾಮರೂಪಿಗಳಾದ ಇಬ್ಬರು ರಾಕ್ಷಸರು ವಿಘ್ನಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ
(೩-೪). ದೀಕ್ಷಾವ್ರತವು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಮಾಪ್ತಿಯಾಗುತ್ತಾ ಬಂದಿರು

ಸಮಾಂಸರುಧಿರೌಘೇನ ವೇದಿಂ ತಾನುಭ್ಯವರ್ಷತಾಮ್ |
 ಅನಧೂತೇ ತಥಾಭೂತೇ ತಸ್ಮಿನ್ನಿಯಮನಿಶ್ಚಯೇ || ೬
 ಕೃತಶ್ರಮೋ ನಿರುತ್ಸಾಹಸ್ತಸ್ಮಾದ್ವೇಶಾದಪಾಕ್ರಮೇ |
 ನ ಚ ಮೇ ಕ್ರೋಧಮುತ್ಪ್ರಸೃಷ್ಟಂ ಬುದ್ಧಿಭರ್ತಾ ಪಾರ್ಥಿವ || ೭
 ತಥಾಭೂತಾ ಹಿ ಸಾ ಚರ್ಯಾ ನ ಶಾಪಸ್ತತ್ರ ಮುಚ್ಯತೇ |
 ತತ್ ಪುತ್ರಂ ರಾಜಶಾರ್ದೂಲ ರಾಮಂ ಸತ್ಯಪರಾಕ್ರಮಮ್ || ೮
 ಕಾಕಪಕ್ಷಧರಂ ಶೂರಂ ಜ್ಯೇಷ್ಠಂ ಮೇ ದಾತುಮರ್ಹಸಿ |
 ಶಕ್ರೋ ಹ್ಯೇಷ ಮಯಾ ಗುಪ್ತೋ ದಿವ್ಯೇನ ಸ್ವೇನ ತೇಜಸಾ || ೯
 ರಾಕ್ಷಸಾ ಯೇ ವಿಕರ್ತಾರಸ್ತೇಷಾಮಪಿ ವಿನಾಶನೇ |
 ಶ್ರೇಯಶ್ಚಾಸ್ತೈ ಪ್ರದಾಸ್ಯಾಮಿ ಬಹುರೂಪಂ ನ ಸಂಶಯಃ || ೧೦
 ತ್ರಯಾಣಾಮಪಿ ಲೋಕಾನಾಂ ಯೇನ ಖ್ಯಾತಿಂ ಗಮಿಷ್ಯತಿ |
 ನ ಚ ತೌ ರಾಮನಾಸಾದ್ಯ ಶಕ್ತೌ ಸ್ಥಾತುಂ ಕಥಂಚನ || ೧೧

ವಾಗಮಾರೀಚ, ಸುಬಾಹುಗಳೆಂಬ ಬಲಿಷ್ಠರಾದ ಆ ರಾಕ್ಷಸರು ರಕ್ತಮಾಂಸ
 ಗಳನ್ನು ಯಜ್ಞಕುಂಡದಲ್ಲಿ ಸುರಿದುಬಿಟ್ಟರು. ಯಜ್ಞವು ಕೆಟ್ಟುಹೋಯಿತು.
 ನನ್ನ ಆಯಾಸವೆಲ್ಲಾ ವ್ಯರ್ಥವಾಯಿತೆಂದು ನಿರುತ್ಸಾಹದಿಂದ ನಾನು
 ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟುಬಂದೆ. ರಾಜ, ನನ್ನ ಕ್ರೋಧವನ್ನು ಹೊರಸೂಸುವುದಕ್ಕೆ
 ಮನಸ್ಸಾಗಲಿಲ್ಲ (೫-೭). ಯಜ್ಞದೀಕ್ಷೆಯೇ ಅಂತಹುದು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ
 ಶಾವನನ್ನು ಕೊಡಬಾರದು ಮಹಾರಾಜ, ಸತ್ಯಪರಾಕ್ರಮನೂ ನಿನ್ನ
 ಹಿರಿಯ ಮಗನೂ ಆದ ರಾಮನನ್ನು ನೀನು ನನ್ನೊಡನೆ ಕಳಿಸಬೇಕು.
 ಅವನು ಎಳೆಯ ಗುಂಗುರು ಕೂದಲುಳ್ಳವನಾದರೂ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ. ಅವನು
 ಮಹಾವೀರ. ನನ್ನ ರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅವನು ತನ್ನ ದಿವ್ಯತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ
 ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ವಿಘ್ನಮಾಡುವ ಸಕಲ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನೂ ವಿನಾಶಗೊಳಿಸಬಲ್ಲನು.
 ರಾಮನಿಗೆ ನಾನು ಬಹುವಿಧವಾದ ಶ್ರೇಯಸ್ಸನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಡುವೆನು,
 ಸಂದೇಹಬೇಡ (೮-೧೦). ಅದರಿಂದ ರಾಮನು ಮೂರು ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ
 ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾಗುವನು. ಆ ಮಾರೀಚಸುಬಾಹುಗಳು ರಾಮನೆದುರಿಗೆ ಎಂದಿಗೂ
 ನಿಲ್ಲಲಾರರು. ರಾಮನಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಂದ ಅವರನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲೂ

ನ ಚ ತೌ ರಾಘವಾದನ್ನೋ ಹಂತುಮುತ್ಸಹತೇ ಪುಮಾನ್ |
 ವೀರ್ಯೋತ್ಸಿಕ್ತೌ ಹಿ ತೌ ಪಾಪೌ ಕಾಲಪಾಶನಶಂ ಗತೌ || ೧೨
 ರಾಮಸ್ಯ ರಾಜಶಾರ್ದೂಲ ನ ಪರ್ಯಾಪ್ತೌ ಮಹಾತ್ಮನಃ |
 ನ ಚ ಪುತ್ರಗತಂ ಸ್ನೇಹಂ ಕರ್ತುಮರ್ಹಸಿ ಪಾರ್ಥಿವ || ೧೩
 ಅಹಂ ತೇ ಪ್ರತಿಜಾನಾಮಿ ಹತೌ ತೌ ವಿದ್ಧಿ ರಾಕ್ಷಸೌ |
 ಅಹಂ ನೇದ್ಧಿ ಮಹಾತ್ಮಾನಂ ರಾಮಂ ಸತ್ಯಪರಾಕ್ರಮಮ್ || ೧೪
 ವಸಿಷ್ಠೋಽಪಿ ಮಹಾತೇಜಾ ಯೇ ಚೇನೇ ತಪಸಿ ಸ್ಥಿತಾಃ |
 ಯದಿ ತೇ ಧರ್ಮಲಾಭಂ ಚ ಯಶಶ್ಚ ಪರಮಂ ಭುವಿ || ೧೫
 ಸ್ಥಿರಮಿಚ್ಛಸಿ ರಾಜೇಂದ್ರ ರಾಮಂ ನೇ ದಾತುಮರ್ಹಸಿ |
 ಯದ್ಯಭ್ಯನುಜ್ಞಾಂ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ ದದತೇ ತನ ಮಂತ್ರಿಣಃ || ೧೬
 ವಸಿಷ್ಠಪ್ರಮುಖಾಃ ಸರ್ವೇ ತತೋ ರಾಮಂ ವಿಸರ್ಜಯ |
 ಅಭಿಪ್ರೇತಮಸಂಸಕ್ತಮಾತ್ಮಜಂ ದಾತುಮರ್ಹಸಿ || ೧೭
 ದಶರಾತ್ರಂ ಹಿ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ರಾಮಂ ರಾಜೀವಲೋಚನಮ್ |
 ನಾತ್ಯೇತಿ ಕಾಲೋ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ಯಥಾಯಂ ಮನು ರಾಘವ || ೧೮

ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆ ವಾಸಿರಾಕ್ಷಸರಿಬ್ಬರೂ ವೀರ್ಯಮದದಿಂದ ಪುಂಡಾಟಿಕೆ
 ಯನ್ನು ನಡೆಸಿ ಯಮವಾಶಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದಿದ್ದಾರೆ (೧೧-೧೨). ದಶರಥ,
 ಮಹಾತ್ಮನಾದ ರಾಮನಿಗೆ ಅವರು ಯಾರೂ ಎದುರಲ್ಲ ನೀನು ಪುತ್ರ
 ವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ ಹಿಂಜರಿಯಬೇಡ ನಾನು ನಿನಗೆ ಮಾತುಕೊಡುತ್ತೇನೆ—
 ಇಬ್ಬರು ರಾಕ್ಷಸರೂ ರಾಮನಿಂದ ಹತರಾದರಂದೇ ತಿಳಿ. ಸತ್ಯಪರಾಕ್ರಮನೂ
 ಮಹಾತ್ಮನೂ ಆದ ರಾಮನು ಯಾರು ಎಂಥವನು—ಎಂಬುದು ನನಗೆ
 ಗೊತ್ತು! (೧೩-೧೪). ಮಹಾತೇಜಸ್ವಿಗಳಾದ ವಸಿಷ್ಠರಿಗೆ ಗೊತ್ತು!
 ಈ ತಪಸ್ವಿಗಳಿಗೆ ಗೊತ್ತು! ಮಹಾರಾಜ, ನಿನಗೆ ಪುಣ್ಯ ಬೇಕಾದರೆ,
 ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಶಾಶ್ವತವಾದ ಕೀರ್ತಿ ಬೇಕಾದರೆ, ರಾಮನನ್ನು ನನ್ನೊಡನೆ
 ಕಳಿಸು. ನಿನ್ನ ಮಂತ್ರಿಗಳೂ ವಸಿಷ್ಠಾದಿಗಳೂ ಅನುಮತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವು
 ದಾದರೆ ರಾಮನನ್ನು ಕಳಿಸಬಹುದಲ್ಲ? (೧೫-೧೬). ಪ್ರಿಯಪುತ್ರನಾದ
 ರಾಮನನ್ನು ಶೀಘ್ರವೇ ನನ್ನೊಡನೆ ಕಳಿಸು. ಆತನು ಹತ್ತುರಾತ್ರಿ ಮಾತ್ರ

ತಥಾ ಕುರುಷ್ವ ಭದ್ರಂ ತೇ ಮಾ ಚ ಶೋಕೇ ಮನಃ ಕೃಥಾಃ |
ಇತ್ಯೇವಮುಕ್ತ್ವಾ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ಧರ್ಮಾರ್ಥಸಹಿತಂ ವಚಃ || ೧೯

ವಿರರಾಮ ಮಹಾತೇಜಾ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮಹಾಮುನಿಃ |
ಸ ತನ್ನಿಶಮ್ನ ರಾಜೇಂದ್ರೋ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರವಚಃ ಶುಭಮ್ || ೨೦

ಶೋಕೇನ ಮಹತಾವಿಷ್ಟಶ್ಚ ಚಾಲ ಚ ಮುಮೋಹ ಚ |
ಲಬ್ಧಸಂಜ್ಞಸ್ತಥೋತ್ಥಾಯ ವ್ಯಸೀದತ ಭಯಾನ್ವಿತಃ || ೨೧

ಇತಿ ಹೃದಯಮನೋವಿದಾರಣಂ

ಮುನಿವಚನಂ ತದತಿವ ಶುಶ್ರುವಾನ್ |

ನರಪತಿರಗಮನ್ನಹಾನ್ ಮಹಾತ್ಮಾ

ವ್ಯಥಿತಮನಾಃ ಪ್ರಚಚಾಲ ಚಾಸನಾತ್ || ೨೨

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಏಕೋನವಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ನನ್ನೊಡನಿದ್ದರೆ ಸಾಕು. ಯಜ್ಞಕ್ಕಾಗಿ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ದಿನಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ (೧೭-೧೮) ದಶರಥ, ನಾನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಮಾಡು. ಶೋಕಿಸಬೇಡ.” ಹೀಗೆ ಧರ್ಮಾರ್ಥಸಹಿತವಾದ ಮಾತನ್ನಾಡಿ ಮಹಾ ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಸುಮ್ಮನಾದರು. ಅವರ ನುಡಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ದಶರಥನು ಮಹಾಶೋಕದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಹೋದನು (೧೯-೨೦). ಮೈಯಲ್ಲಿ ನಡುಕಹುಟ್ಟಿತು. ಎಚ್ಚರದಿರಲಿಲ್ಲ. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನಮೇಲೆ ಚೇತರಿಸಿ ಕೊಂಡನು ಮತ್ತೆ ದುಃಖಭಯಗಳಿಂದ ಕಂಗೆಟ್ಟನು. ಹೃದಯವನ್ನೇ ಕೊರೆಯುವ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ವಚನವನ್ನು ಕೇಳಿ ರಾಜನಿಗೆ ಬಹಳ ವ್ಯಥೆ ಯಾಯಿತು ಅವನು ಎಚ್ಚರದಿರಲಿಲ್ಲ ಪೀಠದಿಂದ ಕೆಳಗೊರಗಿದನು (೨೧-೨೨).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಸರ್ಗ

ವಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ದಶರಥನಾಕೃಮ್

ತಚ್ಛ್ರುತ್ವಾ ರಾಜಶಾದೂರ್ಲೋ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಸ್ಯ ಭಾಷಿತಮ್ |
ಮುಹೂರ್ತಮಿವ ನಿಃಸಂಜ್ಞಃ ಸಂಜ್ಞಾನಾನಿದಮಬ್ರವೀತ್ || ೧

ಊನಷೋಡಶವರ್ಷೋ ಮೇ ರಾಮೋ ರಾಜೀವಲೋಚನಃ |
ನ ಯುದ್ಧಯೋಗ್ಯತಾಮಸ್ಯ ಪಶ್ಯಾಮಿ ಸಹ ರಾಕ್ಷಸೈಃ || ೨

ಇಯಮಕ್ಸೌಹಿಣೀ ಪೂರ್ಣಾ ಯಸ್ಯಾಹಂ ಪತಿರಿತ್ವರಃ |
ಅನಯಾ ಸಂನ್ಯತೋ ಗತ್ವಾ ಯೋದ್ಧಾಹಂ ತೈರ್ನಿಶಾಚರೈಃ || ೩

ಇಮೇ ಶೂರಾಶ್ಚ ವಿಕ್ರಾಂತಾ ಭೈತ್ಯಾ ಮೇಃಸ್ತ್ರವಿಶಾರದಾಃ |
ಯೋಗ್ಯಾ ರಕ್ಷೋಗಣೈರ್ಯೋದ್ಧಂ ನ ರಾಮಂ ನೇತುಮರ್ಹಸಿ ||

ಸರ್ಗ ೨೦

ಶ್ರೀರಾಮನು ಚಿಕ್ಕವನಾದ್ದರಿಂದ ರಾಕ್ಷಸರೊಡನೆ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಕಳಿಸುವುದು
ಯುಕ್ತವಲ್ಲವೆಂದು ದಶರಥನು ವಿಜ್ಞಾಪಿಸಲು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು
ಕೋಪಗೊಳ್ಳುವುದು.

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ವಚನವನ್ನು ಕೇಳಿ ದಶರಥನು ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತು
ಮೂರ್ಛಿತನಾಗಿ ಅನಂತರ ಜೀತರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೀಗೆ ನುಡಿದನು. “ ಕಮಲ
ನೇತ್ರನಾದ ನನ್ನ ಮಗ ರಾಮನಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಹದಿನಾರು ವರ್ಷ ತುಂಬಿಲ್ಲ.*
ಇವನಿಗೆ ಇನ್ನೂ ರಾಕ್ಷಸರೊಡನೆ ಯುದ್ಧಮಾಡುವ ಯೋಗ್ಯತೆ ಇಲ್ಲ (೧-೨).
ಒಂದು ಅಕ್ಷೌಹಿಣೀ ಸೇನೆ ನನ್ನ ಆಧೀನದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಸೇನೆಯೊಡನೆ ಬಂದು
ನಾನೇ ರಾಕ್ಷಸರೊಡನೆ ಯುದ್ಧಮಾಡುವೆನು. ಈ ನನ್ನ ಸೈನಿಕರು ಶೂರರು.
ಪರಾಕ್ರಮಿಗಳು. ಅಸ್ತ್ರವಿಶಾರದರು ಇವರು ರಾಕ್ಷಸಸೈನ್ಯದೊಡನೆ
ಯುದ್ಧಮಾಡಬಲ್ಲರು. ರಾಮನನ್ನು ಕರೆದೊಯ್ಯುವುದು ಬೇಡ (೩-೪).

* ಅನುಬಂಧವನ್ನು ನೋಡಿ.

ಅಹಮೇವ ಧನುಷ್ಪಾಣಿಗೋಸ್ತಾ ಸಮರಮೂರ್ಧನಿ |
 ಯಾನತ್ ಪ್ರಾಣಾನ್ ಧರಿಸ್ಯಾಮಿ ತಾನದ್ಯೋತ್ಸ್ಯೇ ನಿಶಾಚರೈಃ ||
 ನಿರ್ವಿಘ್ನಾ ವ್ರತಚರ್ಯಾ ಸಾ ಭವಿಸ್ಯತಿ ಸುರಕ್ಷಿತಾ |
 ಅಹಂ ತತ್ರಾಗಮಿಸ್ಯಾಮಿ ನ ರಾಮಂ ನೇತುಮರ್ಹಸಿ || ೬
 ಬಾಲೋ ಹ್ಯಕೃತನಿದ್ಯಶ್ಚ ನ ಚ ನೇತ್ತಿ ಬಲಾಬಲಮ್ |
 ನ ಚಾಸ್ತ್ರಬಲಸಂಯುಕ್ತೋ ನ ಚ ಯುದ್ಧವಿಶಾರದಃ || ೭
 ನ ಚಾಸೌ ರಕ್ಷಸಾಂ ಯೋಗ್ಯಃ ಕೂಟಿಯುದ್ಧಾ ಹಿ ತೇ ಧ್ರುವಮ್ |
 ನಿಪ್ರಯುಕ್ತೋ ಹಿ ರಾಮೇಣ ಮುಹೂರ್ತಮಪಿ ನೋತ್ಸಹೇ || ೮
 ಜೀವಿತುಂ ಮುನಿಶಾದೂಲ ನ ರಾಮಂ ನೇತುಮರ್ಹಸಿ |
 ಯದಿ ವಾ ರಾಘವಂ ಬ್ರಹ್ಮನ್ನೇತುಮಿಚ್ಛಸಿ ಸುವ್ರತ || ೯
 ಚತುರಂಗಸಮಾಯುಕ್ತಂ ನುಯಾ ಚ ಸಹ ತಂ ನಯ |
 ಪಷ್ಪಿರ್ವರ್ಷಸಹಸ್ರಾಣಿ ಜಾತಸ್ಯ ಮನು ಕೌಶಿಕ || ೧೦
 ದುಃಖೇನೋತ್ಪಾದಿತಶ್ಚಾಯಂ ನ ರಾಮಂ ನೇತುಮರ್ಹಸಿ |
 ಚತುರ್ಣಾಮಾತ್ಮಜಾನಾಂ ಹಿ ಪ್ರೀತಿಃ ಪರಮಿಕಾ ಮನು || ೧೧

ನಾನೇ ಧನುರ್ಧಾರಿಯಾಗಿ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ನಿಂತು ಯಜ್ಞ ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡು
 ತ್ತೇನೆ. ಪ್ರಾಣವಿರುವವರೆಗೂ ನಿಶಾಚರರೊಡನೆ ಹೋರಾಡುವೆನು ನಿಮ್ಮ
 ವ್ರತಾನುಷ್ಠಾನವು ನಿರ್ವಿಘ್ನವಾಗಿ ನಡೆಯುವುದು. ನಾನೇ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತೇನೆ
 ರಾಮ ನನ್ನು ಕರೆದೊಯ್ಯಬೇಡಿರಿ (೫-೬) ಅವನು ಇನ್ನೂ ಹುಡುಗ.
 ಯುದ್ಧವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಲಿತಿಲ್ಲ. ಶತ್ರುಗಳ ಬಲಾಬಲಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು
 ಕೊಳ್ಳಲಾರ. ಅವನಿಗೆ ಅಸ್ತ್ರಬಲವಿಲ್ಲ. ಯುದ್ಧವಿಶಾರದನಲ್ಲ. ರಾಕ್ಷಸರೆಂದರೆ
 ಮಾಯೆಯಿಂದ ಯುದ್ಧಮಾಡತಕ್ಕವರು ರಾಮನು ಅವರಿಗೆ ಎದುರಲ್ಲ. ನಾನು
 ರಾಮನನ್ನು ಅಗಲಿ ಒಂದು ಕ್ಷಣವೂ ಬದುಕಲಾರೆ (೭-೮). ಮಹರ್ಷಿಗಳೆ,
 ರಾಮನನ್ನು ಕರೆದೊಯ್ಯಬೇಡಿರಿ. ರಾಮನು ಬರಲೇಬೇಕಾದರೆ ನಾನು
 ಚತುರಂಗಬಲಸಮೇತನಾಗಿ ಬರುತ್ತೇನೆ. ನನ್ನನ್ನೂ ಕರೆದುಕೊಂಡು
 ಹೋಗಿರಿ. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರೆ, ನಾನು ಹುಟ್ಟಿ ಅರವತ್ತುಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಾದವು
 (೯-೧೦). ಈ ಮಗನನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬಹಳ ಕಷ್ಟಪಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ.

ಜ್ಯೇಷ್ಠಂ ಧರ್ಮಪ್ರಧಾನಂ ಚ ನ ರಾಮಂ ನೀತುನುಹಸಿ |

ಕಿಂನೀರ್ಯಾ ರಾಕ್ಷಸಾಂತೇ ಚ ಕಸ್ಯ ಪುತ್ರಾಶ್ಚ ಕೇ ಚ ತೇ || ೧೨

ಕಥಂಪ್ರಮಾಣಾಃ ಕೇ ಚೈತಾನ್ ರಕ್ಷಂತಿ ಮುನಿಪುಂಗವ |

ಕಥಂ ಚ ಪ್ರತಿಕರ್ತವ್ಯಂ ತೇಷಾಂ ರಾಮೇಣ ರಕ್ಷಸಾಮ್ || ೧೩

ಮಾನುಕೈರ್ವಾ ಬಲೈರ್ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಮಯಾ ನಾ ಕೂಟಯೋಧಿನಾಂ

ಸರ್ವಂ ನೇ ಶಂಸ ಭಗವನ್ ಕಥಂ ತೇಷಾಂ ಮಯಾ ರಣೇ || ೧೪

ಸ್ಥಾತವ್ಯಂ ದುಷ್ಟಭಾವಾನಾಂ ನೀರ್ಯೋತ್ಸಿಕ್ತಾ ಹಿ ರಾಕ್ಷಸಾಃ |

ತಸ್ಯ ತದ್ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋಽಭ್ಯಭಾಷತ || ೧೫

ಪೌಲಸ್ತ್ಯವಂಶಪ್ರಭವೋ ರಾನಣೋ ನಾನು ರಾಕ್ಷಸಃ |

ಸ ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ದತ್ತವರಸ್ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಂ ಬಾಧತೇ ಭೃಶಮ್ || ೧೬

ಮಹಾಬಲೋ ಮಹಾನೀರ್ಯೋ ರಾಕ್ಷಸೈರ್ಬಹುಭಿರ್ವೃತಃ |

ಶೂರ್ಯತೇ ಹಿ ಮಹಾನೀರ್ಯೋ ರಾನಣೋ ರಾಕ್ಷಸಾಧಿಪಃ ||

ಇವನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಬೇಡಿರಿ. ಈ ನಾಲ್ವರು ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿಯೂ ಧರ್ಮನಿಷ್ಠನಾದ ಹಿರಿಯ ಮಗನಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಬಹಳ ಪ್ರೇಮ (೧೧). ಅವನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಬೇಡಿರಿ. ಋಷಿಗಳೆ, ಆ ರಾಕ್ಷಸರ ಪರಾಕ್ರಮ ಎಂಥಾದ್ದು? ಅವರು ಯಾರ ಮಕ್ಕಳು? ಅವರು ಹೇಗಿದ್ದಾರೆ? ಅವರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿ ಸಹಾಯಮಾಡತಕ್ಕವರು ಯಾರು? ರಾಮನು ಅವರನ್ನು ಹೇಗೆ ಸಂಹರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ? (೧೨-೧೩). ನನ್ನ ಸೈನಿಕರಾಗಲಿ ನಾನಾಗಲಿ ಆ ಮಾಯಾವಿಗಳೊಡನೆ ಹೇಗೆ ಯುದ್ಧಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ? ಅದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿರಿ. ನಾನು ಅವರಿಗೆ ಪ್ರತೀಕಾರಮಾಡುವುದು ಹೇಗೆ? ರಾಕ್ಷಸರೆಂದರೆ ಶೌರ್ಯದಿಂದ ಕೊಬ್ಬಿಹೋಗಿರುತ್ತಾರೆ.” ಈ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಹೇಳಿದರು: (೧೪-೧೫) “ಪೌಲಸ್ತ್ಯವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ರಾನಣನೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸನಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ವರವನ್ನು ಪಡೆದು ಮೂರು ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಬಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಅವನೊಡನೆ ಬಹುಮಂದಿ ರಾಕ್ಷಸರಿದ್ದಾರೆಂದೂ ಅವನೇ ರಾಕ್ಷಸಾಧಿಪತಿಯೆಂದೂ ಮಹಾಪರಾಕ್ರಮ

ಸಾಕ್ಷಾದ್ವೈತ್ರವಣಿಭ್ರಾತಾ ಪುತ್ರೋ ವಿಶ್ವವಸೋ ಮುನೇಃ |
 ಯದಾ ಸ್ವಯಂ ನ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ವಿಘ್ನಕರ್ತಾ ಮಹಾಬಲಃ || ೧೮
 ತೇನ ಸಂಚೋದಿತೌ ದ್ವೌ ತು ರಾಕ್ಷಸೌ ಸುಮಹಾಬಲೌ |
 ಮಾರೀಚಶ್ಚ ಸುಬಾಹುಶ್ಚ ಯಜ್ಞವಿಘ್ನಂ ಕರಿಷ್ಯತಃ || ೧೯
 ಇತ್ಯುಕ್ತೋ ಮುನಿನಾ ತೇನ ರಾಜೋನಾಚ ಮುನಿಂ ತದಾ |
 ನ ಹಿ ಶಕ್ತೋಽಸ್ಮಿ ಸಂಗ್ರಾಮೇ ಸ್ಥಾತುಂ ತಸ್ಯ ದುರಾತ್ಮನಃ || ೨೦
 ಸ ತ್ವಂ ಪ್ರಸಾದಂ ಧರ್ಮಜ್ಞ ಕುರುಷ್ವ ಮಮ ಪುತ್ರಕೇ |
 ಮಮ ಚೈವಾಲ್ಪಭಾಗ್ಯಸ್ಯ ದೈವತಂ ಹಿ ಭವಾನ್ ಗುರುಃ || ೨೧
 ದೇವದಾನವಗಂಧರ್ವಾ ಯಕ್ಷಾಃ ಪತಂಗಪನ್ನಗಾಃ |
 ನ ಶಕ್ತಾ ರಾವಣಂ ಸೋಢುಂ ಕಿಂ ಪುನರ್ಮಾನವಾ ಯುಧಿ || ೨೨
 ಸ ಹಿ ವೀರ್ಯವತಾಂ ವೀರ್ಯಮಾದತ್ತೇ ಯುಧಿ ರಾಕ್ಷಸಃ |
 ತೇನ ಚಾಹಂ ನ ಶಕ್ನೋಮಿ ಸಂಯೋದ್ಧುಂ ತಸ್ಯ ನಾ ಬಲೈಃ ||
 ಸಬಲೋ ನಾ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಹಿತೋ ನಾ ಮನೂತೃಜೈಃ |
 ಕಥಮಪ್ಯಮರಪ್ರಖ್ಯಂ ಸಂಗ್ರಾಮಾಣಾನುಕೋವಿದಮ್ || ೨೪

ಯಿಂದೂ ಕೇಳಿದ್ದೇನೆ (೧೬-೧೭) ಅವನು ವಿಶ್ವವಸ್ತಿನ ಮಗ. ಕುಬೇರನ
 ತಮ್ಮ ಅವನು ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ವಿಘ್ನಮಾಡಲು ತಾನೇ ಬರದಿದ್ದಾಗ ಮಾರೀಚ.
 ಸುಬಾಹುಗಳನ್ನು ಕಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವರು ಬಲಿಷ್ಠರು ಅವರು ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ
 ವಿಘ್ನವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಾರೆ” (೧೮-೧೯) ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ದಶರಥನು
 “ಆ ದುರಾತ್ಮನಾದ ರಾವಣನೊಡನೆ ಯುದ್ಧಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿ ನನಗೇ ಇಲ್ಲ.
 ಹೀಗಿರುವಾಗ, ಧರ್ಮಾತ್ಮರೆ, ನನ್ನ ಮಗನಲ್ಲಿ ಅನುಗ್ರಹಮಾಡಬೇಕು.
 ಅಲ್ಪಭಾಗ್ಯನಾದ ನನ್ನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅನುಗ್ರಹಮಾಡಬೇಕು. ನನಗೆ
 ನೀವೇ ದೇವರು ; ನೀವೇ ಗುರು (೨೦-೨೧). ದೇವದಾನವಗಂಧರ್ವಾದಿಗಳೇ
 ರಾವಣನನ್ನು ಎದುರಿಸಲಾರರು. ಇನ್ನು ಮನುಷ್ಯರ ಪಾಡೇನು ? ರಾವಣನು
 ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ನಿಂತರೆ ಎಂತಹ ಶೂರರಾದರೂ ಅವರ ಶೌರ್ಯವನ್ನು ಅಡಗಿಸ
 ಬಲ್ಲನು ನಾನು ಅವನೊಡನಾಗಲಿ ಅವನ ಕಡೆಯ ಸೈನಿಕರೊಡನಾಗಲಿ
 ಯುದ್ಧಮಾಡಲಾರೆ (೨೨-೨೩). ನನ್ನ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಸೈನ್ಯವು ಬಂದರೂ

ಬಾಲಂ ಮೇ ತನಯಂ ಬ್ರಹ್ಮನ್ನೈವ ದಾಸ್ಯಾಮಿ ಪುತ್ರಕಮ್ |
ಅಥ ಕಾಲೋಪಮೌ ಯುದ್ಧೇ ಸುತೌ ಸುಂದೋಪಸುಂದಯೋಃ||

ಯಜ್ಞವಿಘ್ನಕರೌ ತೌ ತೇ ನೈವ ದಾಸ್ಯಾಮಿ ಪುತ್ರಕಮ್ |
ತಯೋರನ್ಯತರೇಣಾಹಂ ಯೋದ್ಧಾ ಸ್ಯಾಂ ಸಸುಹೃದ್ಗಣಃ || ೨೬

ಅನ್ಯಥಾ ತ್ವನುನೇಷ್ಯಾಮಿ ಭವಂತಂ ಸಹ ಬಾಂಧವೈಃ ||

ಇತಿ ನರಪತಿಜಲ್ಪನಾದ್ವಿಜೇಂದ್ರಂ

ಕುಶಿಕಸುತಂ ಸುನುಹಾನ್ ವಿನೇಶ ಮನ್ಯುಃ |

ಸುಹುತ ಇವ ಮುಖೇಃಗ್ನಿರಾಜ್ಯಸಿಕ್ತಃ

ಸಮುಭವದುಜ್ಜ್ವಲಿತೋ ಮಹರ್ಷಿವಹ್ನಿಃ || ೨೭

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ವಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಅಷ್ಟ ಮಕ್ಕಳು ಬಂದರೂ ಅಷ್ಟೆ. ಹೇಗಾದರೂ ನನ್ನ ಪುತ್ರನನ್ನು—
ನನ್ನ ಮಗನನ್ನು—ಕೊಡಲಾರೆ ಅವನು ದೇವತೆಯಂತೆ ಇದ್ದಾನೆ. ಯುದ್ಧ
ದಲ್ಲಿ ಪಳಗಿದವನಲ್ಲ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ವಿಘ್ನಮಾಡತಕ್ಕ ಆ ಸುಂದೋಪಸುಂದರ
ಮಕ್ಕಳು ಯಮನಂತಿದ್ದಾರೆ. ನನ್ನ ಮಗನನ್ನು ಕಳಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಮಾರಿಚ
ಸುಬಾಹುಗಳು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸುಶಿಕ್ಷಿತರು ಅವರಲ್ಲೊಬ್ಬನೊಡನೆ ನಾನು
ಯುದ್ಧಮಾಡುತ್ತೇನೆ ನನ್ನ ಮಿತ್ರರನ್ನು ಕರೆತರುತ್ತೇನೆ. ನಿಮ್ಮ ಇಷ್ಟಕ್ಕೆ
ವಿರೋಧವಾಗಿ ಈ ರೀತಿ ಬಾಂಧವರೊಡನೆ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೇನೆ”
ಎಂದನು (೨೪-೨೬) ದಶರಥನು ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಹಲುಬುವುದನ್ನು
ಕೇಳಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರಿಗೆ ಬಹಳ ಕೋಪ ಉಂಟಾಯಿತು ಯಜ್ಞ ಕುಂಡದಲ್ಲಿ
ಉರಿಯುತ್ತಿರುವ ಅಗ್ನಿಗೆ ತುವ್ಪವನ್ನು ಹೊಯ್ದಂತಾಗಿ, ಮಹರ್ಷಿಯೆಂಬ
ಆ ಅಗ್ನಿಯು ಭುಗಿಲ್ ಎಂದಿತು! (೨೭).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಸರ್ಗ

ಏಕವಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ವಸಿಷ್ಠನಾಕೃಮ್

ತಚ್ಛ್ರುತ್ವಾ ವಚನಂ ತಸ್ಯ ಸ್ನೇಹಪರ್ಯಾಕುಲಾಕ್ಷರಮ್ |
ಸಮನ್ಯುಃ ಕೌಶಿಕೋ ವಾಕ್ಯಂ ಪ್ರತ್ಯುವಾಚ ಮಹೀಪತೀಮ್ || ೧

ಪೂರ್ವನುರ್ಥಂ ಪ್ರತಿಶ್ರುತ್ಯ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಂ ಹಾತುಮಿಚ್ಛಸಿ |
ರಾಘವಾಣಾನುಯುಕ್ತೋಽಯಂ ಕುಲಸ್ಯಾಸ್ಯ ವಿಪರ್ಯಯಃ || ೨

ಯದೀದಂ ತೇ ಕ್ಷಮಂ ರಾಜನ್ ಗಮಿಷ್ಯಾಮಿ ಯಥಾಗತಮ್ |
ಮಿಥ್ಯಾಪ್ರತಿಜ್ಞಃ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಃ ಸುಖೀ ಭವ ಸಬಾಂಧವಃ || ೩

ತಸ್ಯ ರೋಷಪರೀತಸ್ಯ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಸ್ಯ ಧೀಮತಃ |
ಚಚಾಲ ವಸುಧಾ ಕೃತ್ಸ್ಮಾ ವಿನೇಶ ಚ ಭಯಂ ಸುರಾನ್ || ೪

ಸರ್ಗ ೨೦

ವಸಿಷ್ಠರು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿಗಳ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿ,
ಅವರೊಡನೆ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಕಳುಹಿಸಬೇಕೆಂದು
ದಶರಥನಿಗೆ ಬುದ್ಧಿವಾದ ಹೇಳುವುದು

ಮಗನಮೇಲಿನ ಪ್ರೇಮದಿಂದ ದಶರಥನು ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ತೊದಲಿಸುತ್ತ
ಹೀಗೆ ಮಾತನಾಡಲು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿಗಳು ಕ್ರುದ್ಧರಾದರು. “ಎಲೈ
ದಶರಥ, ಮೊದಲು ಮಾತುಕೊಟ್ಟು ಈಗ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವೆಯಾ ?
ಮಾತುಕೊಟ್ಟು ಮುರಿಯುವುದು ರಘುವಂಶದವರಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ. ಇದು
ನಿನ್ನ ಕುಲಕ್ಕೇ ವಿರುದ್ಧವಾದ ನಡತೆ (೧-೨). ಇದೇ ಸರಿಯೆಂದು ನೀನು
ಭಾವಿಸುವುದಾದರೆ, ರಾಜ, ಇಗೋ - ಬಂದ ದಾರಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಹೊರಡು
ತ್ತೀನೆ. ವಚನಭ್ರಷ್ಟನೆನಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂಧುಗಳೊಡನೆ ಸುಖವಾಗಿರು” ಎಂದು
ಅಬ್ಬರಿಸಿದರು. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ರೋಷಾವಿಷ್ಟರಾದ್ದನ್ನು ಕಂಡು ವೃಥಾವಿಯು
ನಡುಗಿತು. ದೇವತೆಗಳು ಕಂಗಾಲಾದರು (೩-೪). ಜಗತ್ತೇ ತಲ್ಲಣಿಸಿದುದನ್ನು

ತ್ರಸ್ತ ರೂಪಂ ತು ನಿಜ್ಞಾಯ ಜಗತ್ ಸರ್ವಂ ಮಹಾನ್ಯಸಿಃ |
 ನೃಪತಿಂ ಸುವ್ರತೋ ಧೀರೋ ವಸಿಷ್ಠೋ ವಾಕ್ಯಮುಬ್ರವೀತ್ || ೫
 ಇಕ್ಷ್ವಾಕೂಣಾಂ ಕುಲೇ ಜಾತಃ ಸಾಕ್ಷಾದ್ಧರ್ಮ ಇನಾಪರಃ |
 ಧೃತಿಮಾನ್ ಸುವ್ರತಃ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಭರ್ಮಾ ಹಾತುಮರ್ಹಸಿ || ೬
 ತ್ರಿಷು ಲೋಕೇಷು ವಿಖ್ಯಾತೋ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ಇತಿ ರಾಘವಃ |
 ಸ್ವಧರ್ಮಂ ಪ್ರತಿಪದ್ಯಸ್ವ ನಾಧರ್ಮಂ ವೋಡುಮರ್ಹಸಿ || ೭
 ಸಂಶ್ರುತ್ಯೈವಂ ಕರಿಷ್ಯಾಮೀತ್ಯಕುರ್ವಾಣಸ್ಯ ರಾಘವ |
 ಇಷ್ಟಾಪೂರ್ತವಥೋ ಭೂಯಾತ್ ಸ್ಮಾದ್ರಾಮಂ ವಿಸರ್ಜಯ || ೮
 ಕೃತಾಸ್ತ್ರಮಕೃತಾಸ್ತ್ರಂ ವಾ ನೈನಂ ಶಕ್ಷ್ಯಂತಿ ರಾಕ್ಷಸಾಃ |
 ಗುಪ್ತಂ ಕುಶಿಕಪುತ್ರೇಣ ಜ್ವಲನೇನಾನ್ಯುತಂ ಯಥಾ || ೯
 ಏಷ ವಿಗ್ರಹನಾನ್ ಧರ್ಮ ಏಷ ವೀರ್ಯವತಾಂ ವರಃ |
 ಏಷ ಬುದ್ಧ್ಯಾಧಿಕೋ ಲೋಕೇ ತಪಸ್ತಪ್ತ ಪರಾಯಣಮ್ || ೧೦

ಕಂಡು ಧೀಮಂತರಾದ ವಸಿಷ್ಠ ಮಹರ್ಷಿಗಳು “ದಶರಥ, ಇಕ್ಷ್ವಾಕುಮಂಶದಲ್ಲಿ
 ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಧರ್ಮವುರುಷನಂತೆ ಜನಿಸಿದ್ದೀಯೆ ಧೀರನಾಗಿ ಸದಾಚಾರ
 ಸಂಪನ್ನನಾಗಿ ಧರ್ಮಮಾರ್ಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಹೋಗುವುದು ಈಗ ಸರಿಯಲ್ಲ
 (೫-೬). ‘ದಶರಥನು ಧರ್ಮಾತ್ಮ’ ಎಂದು ಮೂರು ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ
 ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾಗಿದ್ದೀಯೆ ‘ಸತ್ಯಪ್ರತಿಜ್ಞ’ನಾಗಿ ಸ್ವಧರ್ಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸು.
 ಅಧರ್ಮದ ಹೊರೆಯನ್ನು ಹೊರಬೀಡ ‘ನಡೆಸುತ್ತೇನೆ’ ಎಂದು
 ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಮಾಡಿ ಅದರಂತೆ ನಡೆಸದಿದ್ದರೆ * ಇಷ್ಟಾಪೂರ್ತದ ಫಲವೆಲ್ಲವೂ
 ನಾಶವಾದೀತು. ಆದ್ದರಿಂದ ರಾಮನನ್ನು ಕಳಿಸು (೭-೮). ರಾಮನು
 ಅಸ್ತ್ರವಿದ್ಯಾವಿಶಾರದನಾಗಿರಲಿ-ಆಗದಿರಲಿ, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ
 ಅವನನ್ನು ರಾಕ್ಷಸರು ಏನೂ ಮಾಡಲಾರರು ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ರಾಮನು
 ಅಗ್ನಿಚಕ್ರದಿಂದ ‡ ಸುರಕ್ಷಿತವಾದ ಅಮೃತವಿದ್ದಂತೆ. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿ

* ಇಷ್ಟ = ಅಶ್ವಮೇಧ ಮುಂತಾದ ಯಾಗ. ಪೂರ್ತ ಅಥವಾ ಆಪೂರ್ತ =
 ಕೆರೆಕಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸುವುದು, ಅನ್ನದಾನ ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯ.

‡ ಅನುಬಂಧವನ್ನು ನೋಡಿ

ಏಷೋಽಸ್ತಾನ್ ವಿವಿಧಾನ್ ವೇತ್ತಿ ತೈಲೋಕ್ಯೇ ಸಚರಾಚರೇ |
ನೈನಮನ್ಯಃ ಪುನಾನ್ ವೇತ್ತಿ ಸ ಚ ವೇತ್ಸ್ಯಂತಿ ಕೇಚನ || ೧೧

ನ ದೇವಾ ನರ್ಷಯಃ ಕೇಚಿನ್ನಾಸುರಾ ನ ಚ ರಾಕ್ಷಸಾಃ |
ಗಂಧರ್ವಯಕ್ಷಪ್ರವರಾಃ ಸಕಿಂನರಮಹೋರಗಾಃ || ೧೨

ಸರ್ವಾಸ್ತ್ರಾಣಿ ಭೃಶಾಶ್ವಸ್ಯ ಪುತ್ರಾಃ ಪರಮಧಾರ್ಮಿಕಾಃ |
ಕೌಶಿಕಾಯ ಪುರಾ ದತ್ತಾ ಯದಾ ರಾಜ್ಯಂ ಪ್ರಶಾಸತಿ || ೧೩

ತೇಽಪಿ ಪುತ್ರಾ ಭೃಶಾಶ್ವಸ್ಯ ಪ್ರಜಾಪತಿಸುತಾಸುತಾಃ |
ನೈಕರೂಪಾ ಮಹಾವೀರ್ಯಾ ದೀಪ್ತಿಮಂತೋ ಜಯಾವಹಾಃ ||

ಜಯಾ ಚ ಸುಪ್ರಭಾ ಚೈವ ದಕ್ಷಕನ್ಯೇ ಸುಮಧ್ಯಮೇ |
ತೇ ಸುವಾತೇಃಸ್ತಶಸ್ತ್ರಾಣಿ ಶತಂ ಪರಮಭಾಸ್ವರಮ್ || ೧೪

ಪಂಚಾಶತಂ ಸುತಾನ್ ಲೇಭೇ ಜಯಾ ನಾನು ವರಾಂಗನಾ |
ವಧಾಯಾಸುರಸೈನ್ಯಾನಾಮೇಯಾನ್ ಕಾಮರೂಪಿಣಃ || ೧೫

ಗಳೆಂದರೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಧರ್ಮವುರುಷರು ; ವೀರರಲ್ಲಿ ವೀರರು ; ವಿದ್ಯಾನಿಧಿಗಳು ; ತಪಸ್ಸಿನ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆ ಇವರು (೯-೧೦). ಇವರಿಗೆ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಮಂತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳು ಗೊತ್ತಿವೆ ಇವರ ಯೋಗ್ಯತೆಯಾಗಲಿ ಇವರ ಮಂತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳಾಗಲಿ ಚರಾಚರಾತ್ಮಕವಾದ ಈ ಭುವನತ್ರಯದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ಗೊತ್ತುಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವವರೂ ವಿರಳವೇ. ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ತಿಳಿಯದು ಋಷಿಗಳಿಗೂ ತಿಳಿಯದು. ರಾಕ್ಷಸರಿಗೂ ತಿಳಿಯದು. ಗಂಧರ್ವಾದಿಗಳಿಗೂ ತಿಳಿಯದು (೧೧-೧೨) ಇವರು ಹಿಂದೆ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಸಕಲ ಅಸ್ತ್ರವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನೂ (ಈಶ್ವರನೇ) ಇವರಿಗೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಅವು ಕೃಶಾಶ್ವನೆಂಬ ಪ್ರಜಾವತಿಗೆ ಮಕ್ಕಳಾಗಿ ಜನಿಸಿ ಕೇವಲ ಧರ್ಮವರಾಯಣರನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸತಕ್ಕವುಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಜಯವನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಡತಕ್ಕ ಮಹಾವಿದ್ಯಾಸಂವನ್ಗಳಾಗಿ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುತ್ತಾ ವಿವಿಧಾಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಆ ಅಸ್ತ್ರವಿದ್ಯೆಗಳ ತಾಯಂದಿರು ದಕ್ಷಪ್ರಜಾವತಿಯ ಕನ್ಯೆಯರು (೧೩-೧೪). ಆ ಕನ್ಯೆಯರ ಹೆಸರು ಜಯಾ ಮತ್ತು ಸುಪ್ರಭಾ. ಅವರು ನೂರಾರು ಅಸ್ತ್ರವಿದ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಜನ್ಮವಿತ್ತರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಜಯಾ ಎನ್ನುವವಳು

ಸುಪ್ರಭಾ ಜನಯಾಮಾಸ ಪುತ್ರಾನ್ ಪಂಚಾಶತಂ ಪುನಃ |
ಸಂಹಾರಾನ್ನಾಮ ದುರ್ಧರ್ಷಾನ್ ದುರಾಕ್ರಮಾನ್ ಬಲೀಯಸಃ ||

ತಾನಿ ಚಾಸ್ತ್ರಾಣಿ ವೇತ್ಯೇಷ ಯಥಾವತ್ ಕುಶಿಕಾತ್ಮಜಃ |
ಅಪೂರ್ವಾಣಾಂ ಚ ಜನನೇ ಶಕ್ತೋ ಭೂಯಃ ಸ ಧರ್ಮವಿತ್ ||

ತೇನಾಸ್ಯ ಮುನಿಮುಖ್ಯಸ್ಯ ಸರ್ವಜ್ಞಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ |
ನ ಕಿಂಚಿದಪ್ಯವಿದಿತಂ ಭೂತಂ ಭವ್ಯಂ ಚ ರಾಘವ || ೧೯

ಏವಂನೀರ್ಯೋ ಮಹಾತೇಜಾ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮಹಾಯಶಾಃ |
ನ ರಾಮಗಮನೇ ರಾಜನ್ ಸಂಶಯಂ ಗಂತುಮರ್ಹಸಿ || ೨೦

ತೇಷಾಂ ನಿಗ್ರಹಣೇ ಶಕ್ತಃ ಸ್ವಯಂ ಚ ಕುಶಿಕಾತ್ಮಜಃ |
ತವ ಪುತ್ರಹಿತಾರ್ಥಾಯ ತ್ವಾಮುಪೇತ್ಯಾಭಿಯಾಚತೇ || ೨೧

ಇತಿ ಮುನಿನಚನಾತ್ ಪ್ರಸನ್ನಚಿತ್ತೋ
ರಘುವೃಷಭಶ್ಚ ಮುನೋದ ಭಾಸ್ವರಾಂಗಃ |

ರಾಕ್ಷಸರ ವಧೆಗಾಗಿ ವರಬಲದಿಂದ ಕಾಮರೂಪಿಗಳಾದ ಐವತ್ತು ಮಂದಿ ಪುತ್ರರನ್ನು ಪಡೆದಳು (೧೫-೧೬). ಸುವ್ರಭೆಯು ಸಂಹಾರ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಐವತ್ತುಮಂದಿ ಪುತ್ರರನ್ನು ಪಡೆದಳು ಆ ಅಸ್ತ್ರಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಈ ಕೌಶಿಕ ಮುನಿಗಳು ಬಲ್ಲರು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಹೊಸ ಹೊಸ ಮಂತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಇವರು ತಪೋಬಲದಿಂದ ಸೃಜಿಸಬಲ್ಲರು (೧೭-೧೮). ಆದ್ದರಿಂದ, ದಶರಥ, ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಈ ಮಹಾತ್ಮರಿಗೆ ತಿಳಿಯದ ಭೂತವೂ ಇಲ್ಲ, ಭವಿಷ್ಯತ್ತೂ ಇಲ್ಲ. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಇಂಥ ವೀರ್ಯಶಾಲಿಗಳು. ಕೀರ್ತಿ ಶಾಲಿಗಳು. ಮಹಾರಾಜ, ರಾಮನನ್ನು ಕಳಿಸುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಶಂಕೆಯನ್ನೂ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಡ (೧೯-೨೦). ಇವರು ಆ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ತಾವೇ ಸ್ವತಃ ಸದೆಬಡಿಯಬಲ್ಲರು. ಆದರೆ ನಿನ್ನ ಮಗನಿಗೆ ಶ್ರೀಯಸ್ಸನ್ನು ಕೋರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ನಿನ್ನನ್ನು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ” ಎಂದು ನುಡಿದರು (೨೧). ನಸಿಷ್ಠರು ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ ದಶರಥಮಹಾರಾಜನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ

ಗಮನಮುಖರುರೋಚ ರಾಘವಸ್ಯ
ಪ್ರಥಿತಯಶಾಃ ಕುಶಿಕಾತ್ಮಜಾಯ ಬುದ್ಧಾ || ೨೨

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಏಕವಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ದ್ವಾವಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ವಿದ್ಯಾಪ್ರದಾನಮ್

ತಥಾ ವಸಿಷ್ಠೇ ಬ್ರುವತಿ ರಾಜಾ ದಶರಥಃ ಸುತಮ್ |
ಪ್ರಹೃಷ್ಟವದನೋ ರಾಮಮಾಜುಹಾವ ಸಲಕ್ಷ್ಮಣಮ್ || ೧
ಕೃತಸ್ವಸ್ತ್ಯಯನಂ ಮಾತ್ರಾ ಪಿತ್ರಾ ದಶರಥೇನ ಚ |
ಪುರೋಧಸಾ ವಸಿಷ್ಠೇನ ಮಂಗಲೈರಭಿನುಂತ್ರಿತಮ್ || ೨
ಸ ಪುತ್ರಂ ಮೂರ್ಧ್ನ್ಯಾಪಾಘ್ರಾಯ ರಾಜಾ ದಶರಥಃ ಪ್ರಿಯಮ್ |
ದದೌ ಕುಶಿಕಪುತ್ರಾಯ ಸುಪ್ರೀತೇನಾಂತರಾತ್ಮನಾ || ೩

ಸಮಾಧಾನನ ಯಿತು ಅವನು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರೊಡನೆ ಶ್ರೀ ರಾಮನನ್ನು
ಕಳಿಸಲು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡನು (೨೨).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸರ್ಗ ೨೨

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಸಂಗಡ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಹೋಗುವುದು
ಮಂತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳ ಉಪದೇಶ

ಅನಂತರ ದಶರಥನು ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿ ರಾಮನನ್ನು ಬರಮಾಡಿದನು.
ಜೊತೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮಣನೂ ಬಂದನು. ಅವರಿಗೆ ತಂದೆತಾಯಿಗಳು ಮಂಗಳ
ವಾಗಲೆಂದು ಹಾರೈಸಿದರು. ವಸಿಷ್ಠರು ಮಂಗಲಸೂಕ್ತಗಳಿಂದ ಆಶೀರ್ವದಿಸಿ
ದರು. ದಶರಥನು ಪ್ರೇಮದಿಂದ ಪುತ್ರನ ಶಿರಸ್ಸನ್ನು ಆಘ್ರಾಣಿಸಿ

ತತೋ ವಾಯುಃ ಸುಖಸ್ವರ್ಣೋ ವಿರಜಸ್ಕೋ ನಮೌ ತದಾ |
ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಗತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ರಾಮಂ ರಾಜೀವಲೋಚನಮ್ || ೪

ಪುಷ್ಪವೃಷ್ಟಿರ್ಮಹತ್ಯಾಸೀದ್ದೇವದುಂದುಭಿನಿಃಸ್ಪನ್ಯೈಃ |
ಶಂಖದುಂದುಭಿನಿರ್ಘೋಷಃ ಪ್ರಯಾತೇ ತು ಮಹಾತ್ಮನಿ || ೫

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಯಯಾವಗ್ರೇ ತತೋ ರಾಮೋ ಮಹಾಯಶಾಃ |
ಕಾಕಪಕ್ಷಧರೋ ಧನ್ವೀ ತಂ ಚ ಸೌಮಿತ್ರಿರನ್ವಗಾತ್ || ೬

ಕಲಾಪಿನೌ ಧನುಷ್ಪಾಣೇ ಶೋಭಯಾನೌ ದಿಶೋ ದಶ |
ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಂ ಮಹಾತ್ಮಾನಂ ತ್ರಿಶಿರ್ಷಾವಿನ ಪನ್ನಗೌ || ೭

ಅನುಜಗ್ಮತುರಕ್ಷುದ್ರಾ ಪಿತಾಮಹಮಿವಾಶ್ವಿನೌ |
ತದಾ ಕುಶಿಕಪುತ್ರಂ ತು ಧನುಷ್ಪಾಣೇ ಸ್ವಲಂಕೃತೌ || ೮

ಬದ್ಧಗೋಧಾಂಗುಲಿತ್ರಾಣೌ ಖಡ್ಗವಂತೌ ಮಹಾದ್ಯುತೀ |
ಕುಮಾರೌ ಚಾರುವಪುಷೌ ಭ್ರಾತೌ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣೌ || ೯

ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದನು (೧-೩). ತಾವರೆಗಣ್ಣಿನ ಶ್ರೀರಾಮನು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ನಿಂತುಕೊಳ್ಳಲು ನಿರ್ಮಲವಾದ ಮಂದಮಾರುತವು ಬೀಸಿತು. ಆಕಾಶದಿಂದ ಪುಷ್ಪವೃಷ್ಟಿಯಾಯಿತು. ದೇವದುಂದುಭಿಗಳು ಮೊಳಗಿದವು. ಶಂಖಗಳು ಶಬ್ದಮಾಡಿದವು (೪-೫). ಮುಂದೆ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಹೊರಟರು. ಅವರ ಹಿಂದೆ ಮುಂಗುರುಳಿನ ಶ್ರೀರಾಮ. ಅವನ ಹಿಂದೆ ಧನುರ್ಧಾರಿಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣ. ಎರಡು ಹೆಗಲುಗಳ ಮೇಲೂ ಬತ್ತಳಿಕೆಗಳನ್ನೇರಿಸಿದ್ದ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಮೂರು ಹೆಡೆಯ ಸರ್ಪಗಳಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ಧನುಷ್ಪಾಣಿಗಳಾಗಿ ದಶದಿಕ್ಪುಗಳನ್ನೂ ಬೆಳಗುತ್ತ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಹಿಂದೆ ನಡೆದರು (೬-೭). ಜಿನ್ನಾಗಿ ಅಲಂಕರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಸುಂದರರಾದ ಆ ಕುಮಾರರು ಗೋಧಾ* ಚರ್ಮದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಅಂಗುಲಿತ್ರಾಣವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಖಡ್ಗವನ್ನು ಹಿಡಿದು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಹಿಂದೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ, ಬ್ರಹ್ಮನೊಡನೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆ

* ಗೋಧಾ = ಮೊಸಳೆಯಂತಿರುವ ಒಂದು ಜಂತು.

ಅನುಯಾತೌ ಶ್ರಿಯಾ ದೀಪ್ತಾ ಶೋಭಯೇತಾನುನಿಂದಿತೌ |
 ಸ್ಥಾಣುಂ ದೇವಮಿವಾಚಿಂತ್ಯಂ ಕುನಾರಾವಿವ ಸಾವಕೀ || ೧೦
 ಅಧ್ಯರ್ಥಯೋಜನಂ ಗತ್ವಾ ಸರಯ್ವಾ ದಕ್ಷಿಣೇ ತಟೇ |
 ರಾಮೇತಿ ಮಧುರಾಂ ವಾಣೀಂ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋಽಭ್ಯಭಾಷತ || ೧೧
 ಗೃಹಾಣ ವತ್ಸ ಸಲಿಲಂ ನಾ ಭೂತ್ ಕಾಲಸ್ಯ ಪರ್ಯಯಃ |
 ಮಂತ್ರಗ್ರಾಹುಂ ಗೃಹಾಣ ತ್ವಂ ಬಲಾಮತಿಬಲಾಂ ತಥಾ || ೧೨
 ನ ಶ್ರನೋ ನ ಜ್ವರೋ ವಾ ತೇ ನ ರೂಪಸ್ಯ ವಿಪರ್ಯಯಃ |
 ನ ಚ ಸುಪ್ತಂ ಪ್ರಮತ್ತಂ ವಾ ಭರ್ಷಯಿಷ್ಯಂತಿ ನೈರ್ಮತಾಃ || ೧೩
 ನ ಬಾಹ್ವೋಃ ಸದೃಶೋ ವೀರ್ಯೇ ಪೃಥಿವ್ಯಾನುಸ್ಥಿ ಕಶ್ಚನ |
 ತ್ರಿಷು ಲೋಕೇಷು ನೈ ರಾಮ ನ ಭರ್ವೇತ್ ಸದೃಶಸ್ತನ || ೧೪
 ನ ಸೌಭಾಗ್ಯೇ ನ ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯೇ ನ ಜ್ಞಾನೇ ಬುದ್ಧಿ ನಿಶ್ಚಯೇ |
 ನೋತ್ತರೇ ಪ್ರತಿನಕ್ತನ್ಯೇ ಸಮೋ ಲೋಕೇ ತವಾನಘ || ೧೫

ಗಳಂತೆಯೂ, ಅಚಿಂತ್ಯಮಹಿಮನಾದ ಪರಮೇಶ್ವರನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ
 ಹೋಗುವ ಸ್ವಂದವಿಶಾಖರಂತೆಯೂ * ಕಾಣಿಸಿದರು (೮-೧೦) ಒಂದೂವರೆ
 ಯೋಜನದೂರ ಸಾಗಿತು. ಸರಯೂನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ತಟ. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು
 ಇಂವಾದ ಧ್ವನಿಯಿಂದ “ರಾಮ” ಎಂದು ಕರೆದು “ಮಗು, ಇಲ್ಲಿ ಆಚಮನ
 ಮಾಡು. ಬಲಾ, ಅತಿಬಲಾ ಎಂಬ ಮಂತ್ರವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತೇನೆ.
 ಸ್ವೀಕರಿಸು ವಿಲಂಬ ಬೇಡ ಈ ಮಂತ್ರಬಲದಿಂದ ನಿನಗೆ ಶ್ರಮವಾಗಲಿ, ಜ್ವರ
 ಬಾಧೆಯಾಗಲಿ, ಆಯಾಸದಿಂದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪರಿವರ್ತನವಾಗಲಿ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ.
 ನೀನು ನಿದ್ರಿಸುವಾಗ ಅಥವಾ ಅಜಾಗರೂಕನಾಗಿರುವಾಗ ರಾಕ್ಷಸರು ನಿನ್ನನ್ನು
 ಆಕ್ರಮಿಸಲಾರರು (೧೧-೧೩) ಭುಜಬಲದಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ಸಮಾನನಾದವನು
 ಈ ಭೂಮಂಡಲದಲ್ಲಿ - ಮೂರು ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ - ಒಬ್ಬನೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.
 ವತ್ಸ-ರಾಮ, ಈ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ನೀನು ಜಪಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಸೌಭಾಗ್ಯದಲ್ಲಿ
 ನಾಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ತತ್ವಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯನಿಶ್ಚಯದಲ್ಲಿ ವ್ರತಿವಾದದಲ್ಲಿ-

* ಇವರಿಬ್ಬರು ಈಶ್ವರನ ಮಕ್ಕಳೆಂದು ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

ಏತದ್ವಿದ್ಯಾದ್ವಯೇ ಲಬ್ಧೇ ನ ಭವೇತ್ ಸದೃಶಸ್ತವ |
 ಬಲಾ ಚಾತಿಬಲಾ ಚೈವ ಸರ್ವಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಮಾತರಾ || ೧೬
 ಬಲಾನುತಿಬಲಾಂ ಚೈವ ಪಠತಃ ಪಥಿ ರಾಘವ |
 ಸ್ತುತ್ಪ್ರಸಾಸೇ ನ ತೇ ರಾನು ಭವಿಷ್ಯೇತೇ ನರೋತ್ತಮ || ೧೭
 ವಿದ್ಯಾದ್ವಯಮಧೀಯಾನೇ ಯಶಶ್ಚಾಪ್ಯತುಲಂ ತ್ವಯಿ |
 ಪಿತಾನುಹಸುತೇ ಹ್ಯೇತೇ ವಿದ್ಯೇ ತೇಜಃಸಮನ್ವಿತೇ || ೧೮
 ಪ್ರದಾತುಂ ತನ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ ಸದೃಶಸ್ತ್ವಂ ಹಿ ಧಾರ್ಮಿಕ |
 ಕಾನುಂ ಬಹುಗುಣಾಃ ಸರ್ವೇ ತ್ವಯ್ಯೇತೇ ನಾತ್ರ ಸಂಶಯಃ || ೧೯
 ತಪಸಾ ಸಂಭೃತೇ ಚೈತೇ ಬಹುರೂಪೇ ಭವಿಷ್ಯತಃ |
 ತತೋ ರಾಮೋ ಜಲಂ ಸ್ಪೃಷ್ಟ್ವಾ ಪ್ರಹೃಷ್ಟನದನಃ ಶುಚಿಃ || ೨೦
 ಪ್ರತಿಜಗ್ರಾಹ ತೇ ವಿದ್ಯೇ ಮಹರ್ಷೇರ್ಭಾವಿತಾತ್ಮನಃ |
 ವಿದ್ಯಾಸಮುದಿತೋ ರಾಮುಃ ಶುಶುಭೇ ಭೂರಿವಿಕ್ರಮುಃ || ೨೧

ನೀನು ಸಕಲರನ್ನೂ ಮೀರಿಸುತ್ತೀಯೆ (೧೪-೧೫). ಈ ಎರಡು ವಿದ್ಯೆಗಳು ಸರ್ವ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಮಾತೃದೇವತೆಗಳು ಇವುಗಳನ್ನು ನೀನು ಜಪಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಹಸಿವು ಬಾಯಾರಿಕೆಗಳ ಬಾಧೆಯೂ ನಿನಗಿರುವುದಿಲ್ಲ (೧೬-೧೭). ಈ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಜಪಿಸಿದಲ್ಲಿ ಎಣೆಯಿಲ್ಲದಂತೆ ನಿನ್ನ ಕೀರ್ತಿ ವಿಸ್ತರಿಸುವುದು. ಮಹಾಪ್ರಭಾವಕಾರಿಗಳಾದ ಈ ಮಂತ್ರಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನಿರ್ಮಿತವಾದವು. ರಾಮ, ಇವುಗಳ ಉಪದೇಶಕ್ಕೆ ನೀನು ಉತ್ತಮಪಾತ್ರನಾಗಿದ್ದೀಯೆ. ನೀನು ಗುಣವಂತ. ತಪೋಬಲದಿಂದ ನಾನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಈ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ನಿನಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದರೆ ಅವು ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತವೆ” ಎಂದು ನುಡಿದರು. ಆಗ ಶ್ರೀರಾಮನು ಹರ್ಷದಿಂದ ಆಚಮನಮಾಡಿ ಶುಚೀಭೂತನಾದನು (೧೮-೧೯). ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿಗಳು: ಬಲಾ, ಅತಿಬಲಾ ಎಂಬ ಆ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಅವನಿಗೆ* ಉಪದೇಶಮಾಡಿದರು (೨೦). ಆ ಮಂತ್ರೋಪದೇಶದಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮನಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದ ತೇಜಃಸಂಚಾರ

* ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೂ ಉಪದೇಶಿಸಿದರೆಂದೂ ಅಥವಾ ರಾಮನು ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದನೆಂದೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು.—ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಸಹಸ್ರರಶ್ಮಿರ್ಭಗವಾನ್ ಶರದೀನ ದಿನಾಕರಃ |

ಗುರುಕಾರ್ಯಾಣಿ ಸರ್ವಾಣಿ ನಿಯುಜ್ಯ ಕುಶಿಕಾತ್ಮಜಃ || ೨೨

ಊಷುಸ್ತಾಂ ರಜನೀಂ ತೀರೇ ಸರಯ್ವಾಃ ಸುಸುಖಂ ತ್ರಯಃ ||

ದಶರಥನ್ಯಪಸೂನುಸತ್ತನಾಭ್ಯಾಂ

ತೃಣಶಯನೇಽನುಚಿತೇ ಸಹೋಷಿತಾಭ್ಯಾಮ್ |

ಕುಶಿಕಸುತನಚೋಽನುಲಾಲಿತಾಭ್ಯಾಂ

ಕ್ಷಣಮಿವ ಸಾ ವಿಬಭೌ ವಿಭಾವರೀ ಚ || ೨೩

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ದ್ವಾವಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ವಾಯಿತು. ಆ ವೀರನು ಶರತ್ಕಾಲದ ಸಹಸ್ರರಶ್ಮಿಯಂತೆ ಕಂಗೊಳಿಸಿದನು. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಗುರುಶುಶ್ರೂಷೆಮಾಡುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ಬೋಧಿಸಿದರು. ಆ ರಾತ್ರಿಯನ್ನು ಮೂವರೂ ಸರಯೂತಟದಲ್ಲಿ ಕಳೆದರು (೨೧-೨೨) ರಾಜಕುಮಾರರಿಗೆ ಸಮುಚಿತವಲ್ಲದ ಹುಲ್ಲು ಸೊಪ್ಪುಗಳ ಹಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಮಲಗಿದರು. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಒಳ್ಳೆಯ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಆಲಿಸುತ್ತಾ ರಾತ್ರಿಯನ್ನು ಸುಖವಾಗಿ ಕಳೆದರು. ಪ್ರಭಾತವಾಯಿತು (೨೩).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡನೆಯ ಸರ್ಗ

ತ್ರಯೋವಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಕಾಮಾಶ್ರಮವಾಸಃ

ಪ್ರಭಾತಾಯಾಂ ತು ಶರ್ನರ್ಯಾಂ ನಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮಹಾಮುನಿಃ
ಅಭ್ಯಭಾಷತ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಂ ಶಯಾನಂ ಪರ್ಣಿಸಂಸ್ತರೇ || ೧

ಕೌಸಲ್ಯಾ ಸುಪ್ರಜಾ ರಾಮ ಪೂರ್ವಾ ಸಂಧ್ಯಾ ಪ್ರವರ್ತತೇ |
ಉತ್ತಿಷ್ಠ ನರಶಾರ್ದೂಲ ಕರ್ತವ್ಯಂ ದೈನಮಾಹ್ನಿಕಮ್ || ೨

ತಸ್ಯರ್ಷೇಃ ಪರನೋದಾರಂ ನಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ನೃಪಾತ್ಮಜೌ |
ಸ್ನಾತ್ವಾ ಕೃತೋದಕೌ ನೀರೌ ಜೀವತುಃ ಪರಮಂ ಜಪಮ್ || ೩

ಕೃತಾಹ್ನಿಕೌ ಮಹಾವೀರ್ಯೌ ನಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಂ ತಪೋಧನಮ್ |
ಅಭಿನಾದ್ಯಾಭಿಸಂಹೃಷ್ಣಾ ಗಮನಾಯೋಪತಸ್ಥತುಃ || ೪

ತೌ ಪ್ರಯಾತೌ ಮಹಾವೀರ್ಯೌ ದಿವ್ಯಾಂ ತ್ರಿಪಥಗಾಂ ನದೀಮ್
ದದೃಶಾತೇ ತತಸ್ತತ್ರ ಸರಯ್ವಾಃ ಸಂಗಮೇ ಶುಭೇ || ೫

ಸರ್ಗ ೨೩

ಕಾಮಾಶ್ರಮದ ವೃತ್ತಾಂತ.

ರಾತ್ರಿ ಕಳೆದು ಬೆಳಗಾಗುತ್ತ ಬಂದಿತು. ಸೊಪ್ಪಿನ ಹಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದ್ದ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರನ್ನು ನೋಡಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು “ರಾಮ, ನಿನ್ನನ್ನು ಹಡೆದ ಕೌಸಲ್ಯೆ ಭಾಗ್ಯಶಾಲಿನಿ. ಬೆಳಗಾಗುತ್ತಾ ಬಂದಿತು, ಏಳು. ಇನ್ನು ಸಂಧ್ಯಾವಂದನಾದಿ ನಿತ್ಯಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು” ಎಂದರು (೧-೨). ಪ್ರಸನ್ನ ಗಂಭೀರವಾಗಿ ನುಡಿದ ಆ ಮಹರ್ಷಿಗಳ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ರಾಜಕುಮಾರರು ಎದ್ದರು. ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಅರ್ಘ್ಯವನ್ನಿತ್ತು ಗಾಯತ್ರಿಯನ್ನು ಜಪಿಸಿದರು. ತಮ್ಮ ಆಹ್ನಿಕಗಳನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಆ ತಪೋಧನರಿಗೆ ಅಭಿನಾದನಮಾಡಿ ಮುಂದೆ ಹೊರಡಲು ಸಿದ್ಧರಾದರು (೩-೪). ಅವರು ಮುಂದೆ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡುತ್ತ ಸರಯೂನದಿಯ

ತತ್ರಾಶ್ರಮಪದಂ ಪುಣ್ಯಮೃಷೀಣಾಂ ಭಾವಿತಾತ್ಮನಾಮ್ |
 ಬಹುವರ್ಷಸಹಸ್ರಾಣಿ ತಪ್ಯತಾಂ ಪರಮಂ ತಪಃ || ೬
 ತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಪರಮಪ್ರೀತೌ ರಾಘವೌ ಪುಣ್ಯಮಾಶ್ರಮಮ್ |
 ಊಚತುಸ್ತಂ ಮಹಾತ್ಮಾನಂ ನಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮಿದಂ ವಚಃ || ೭
 ಕಸ್ಯಾಯಮಾಶ್ರಮಃ ಪುಣ್ಯಃ ಕೋ ನೈಸ್ತನ್ ವಸತೇ ಪುನಾಮ್ |
 ಭಗವನ್ ಶ್ರೋತುಮಿಚ್ಛಾಮಃ ಪರಂ ಕೌತೂಹಲಂ ಹಿ ನೌ || ೮
 ತಯೋಸ್ತದ್ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಪ್ರಹಸ್ಯ ಮುನಿಪುಂಗವಃ |
 ಅಬ್ರವೀಚ್ಛ್ರಯತಾಂ ರಾಮ ಕಸ್ಯಾಯಂ ಪೂರ್ವ ಆಶ್ರಮಃ ||
 ಕಂದರ್ಪೋ ಮೂರ್ತಿನಾನಾಸೀತ್ ಕಾಮ ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ ಬುದ್ಧಿಃ |
 ತಪಸ್ಯಂತಮಿಹ ಸ್ಥಾಣುಂ ನಿಯಮೇನ ಸಮಾಹಿತಮ್ || ೧೦
 ಕೃತೋದ್ವಾಹಂ ತು ದೇವೇಶಂ ಗಚ್ಛಂತಂ ಸಮರುದ್ಗಣಮ್ |
 ಭರ್ಷಯಾನಾಸ ದುರ್ವೇಧಾ ಹುಂಕೃತಶ್ಚ ಮಹಾತ್ಮನಾ || ೧೧
 ಅವದಗ್ಧಸ್ಯ ರೌದ್ರೇಣ ಚಕ್ಷುಷಾ ರಘುನಂದನ |
 ವ್ಯಶೀರ್ಯಂತ ಶರೀರಾತ್ ಸ್ವಾತ್ ಸರ್ವಗಾತ್ರಾಣಿ ದುರ್ಮತೇಃ ||

ಸಂಗಮಿಸುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ದಿವ್ಯವಾದ ಗಂಗಾನದಿಯನ್ನು ಕಂಡರು. ಆ ಸಂಗಮ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಉಗ್ರ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಋಷಿಗಳ ಪುಣ್ಯಾಶ್ರಮವಿದ್ದಿತು ಆಶ್ರಮವನ್ನು ಕಂಡು ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರಿಗೆ ಆನಂದ ವಾಯಿತು. ಅವರು ನಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರೊಡನೆ “ಮಹರ್ಷಿಗಳೇ, ಈ ಪುಣ್ಯಾಶ್ರಮವು ಯಾರದು? ಇಲ್ಲಿ ಯಾರು ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ? ಇದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ನಮಗೆ ಕುತೂಹಲವಾಗಿದೆ” ಎಂದರು (೫-೮). ಆಗ ಮುನಿಗಳು ಒಮ್ಮೆ ನಕ್ಕು ಹೀಗೆಂದರು: “ರಾಮ, ಇದು ಯಾರ ಆಶ್ರಮವೆಂಬುದನ್ನು ಕೇಳು: ಹಿಂದೆ ಕಂದರ್ಪನು ಶರೀರಸಹಿತನಾಗಿದ್ದನು. ಅವನನ್ನು ಕಾಮ ಎಂದು ವಿದ್ವಜ್ಜನರು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ ಇಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರನು ನಿಯಮಸ್ಥನಾಗಿ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಒಂದು ಸಲ ಸಮಾಧಿಯಿಂದ ವೃತ್ತಿ ತನಾಗಿ ಮರದ್ಗಣಸಹಿತ ಹೋಗುತ್ತಿರಲು, ಅವಿವೇಕಿಯಾದ ಕಾಮನು ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಕಾಮವಿಕಾರವನ್ನುಂಟುಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅವನನ್ನು ಕೆಣಕಿದನು. ಆಗ

ತಸ್ಯ ಗಾತ್ರಂ ಹತಂ ತತ್ರ ನಿರ್ದಗ್ಧಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಾ |
 ಅಶರೀರಃ ಕೃತಃ ಕಾಮುಃ ಕ್ರೋಧಾದ್ವೇಷೇಶ್ವರೇಣ ಹ || ೧೩

ಅನಂಗ ಇತಿ ವಿಖ್ಯಾತಸ್ತದಾಪ್ರಭೃತಿ ರಾಘವ |
 ಸ ಚಾಂಗವಿಷಯಃ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಯತ್ರಾಂಗಂ ಸ ಮುನೋಜ ಹ ||

ತಸ್ಯಾಯಮಾಶ್ರಮಃ ಪುಣ್ಯಸ್ತಸ್ಯೇವೇ ಮುನಯಃ ಪುರಾ |
 ಶಿಷ್ಯಾ ಧರ್ಮಪರಾ ನಿತ್ಯಂ ತೇಷಾಂ ಪಾಪಂ ನ ವಿದ್ಯತೇ || ೧೪

ಇಹಾದ್ಯ ರಜನೀಂ ರಾಮ ವನೇನು ಶುಭದರ್ಶನೇ |
 ಪುಣ್ಯಯೋಃ ಸರಿತೋರ್ಮಧ್ಯೇ ಶ್ವಸ್ತರಿಷ್ಯಾಮಹೇ ವಯಮ್ ||

ಅಭಿಗಚ್ಛಾಮಹೇ ಸರ್ವೇ ಶುಚಯಃ ಪುಣ್ಯಮಾಶ್ರಮಮ್ |
 ಸ್ನಾತಾಶ್ಚ ಕೃತಜಞ್ಚಾಶ್ಚ ಹುತಹವ್ಯಾ ನರೋತ್ತಮ || ೧೫

ಇಹ ವಾಸಃ ಪರೋ ರಾಮ ಸುಖಂ ವತ್ಸ್ಯಾಮಹೇ ನಿಶಾಮ್ |
 ತೇಷಾಂ ಸಂನದತಾಂ ತತ್ರ ತಪೋದೀರ್ಘೇಣ ಚಕ್ಷುಷಾ || ೧೬

ವರಮೇಶ್ವರನು ಹುಂಕಾರಮಾಡಿ ಕಾಮನನ್ನು ಕೆಂಗಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡಲು, ರಾಮ, ಆ ದುರ್ಬುದ್ಧಿಯ ಅಂಗಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಯಾದವು (೯-೧೨). ಆ ದೇವೇಶ್ವರನ ಕ್ರೋಧದಿಂದ ಕಾಮನಿಗೆ ಶರೀರವೇ ಇಲ್ಲವಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಕಾಮನಿಗೆ ಅನಂಗ ಎಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು. ಕಾಮನು ತನ್ನ ಅಂಗವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತ್ಯಜಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಈ ದೇಶಕ್ಕೆ ಅಂಗದೇಶವೆಂದು ಹೆಸರು ಬಂದಿತು (೧೩-೧೪). ಈಶ್ವರನು ತಪಸ್ಸುಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಪುಣ್ಯಾಶ್ರಮವಿದು ಅವನ ಶಿಷ್ಯರಾಗಿದ್ದ ಮುನಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸುತ್ತ ಧರ್ಮನಿಷ್ಠರಾಗಿ ಇದ್ದಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ಪಾಪದ ಸೋಂಕೇ ಇಲ್ಲ. ರಾಮ, ಈ ಪುಣ್ಯನದಿಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ—ಈ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ—ಈ ರಾತ್ರಿ ಉಳಿದುಕೊಳ್ಳೋಣ. ನಾಳೆ ಗಂಗಾನದಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ಮುಂದೆ ಹೋಗೋಣ (೧೫-೧೬). ನಾವು ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಜಪಹೋಮಗಳನ್ನು ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಶುಚಿಭೂತರಾಗಿ ಈ ಪುಣ್ಯಾಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೋಗೋಣ. ಈ ರಾತ್ರಿ ಇಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು.” ಈ ರೀತಿ ಅವರು ಮಾತನಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರಲು ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿದ್ದ

ವಿಜ್ಞಾಯ ಪರನುಪ್ರೀತಾ ಮುನಯೋ ಹರ್ಷಮಾಗಮುನ್ |
ಅರ್ಘ್ಯಂ ಸಾದ್ಯಂ ತಥಾತಿಥ್ಯಂ ನಿವೇದ್ಯ ಕುಶಿಕಾತ್ಮಜೇ || ೧೯

ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣಯೋಃ ಪಶ್ಚಾದಕುರ್ವನ್ಮತಿಧಿಕ್ರಿಯಾಮ್ |
ಸತ್ಕಾರಂ ಸಮನುಸ್ರಾಪ್ಯ ಕಥಾಭಿರನುರಂಜಯನ್ || ೨೦

ಯಥಾರ್ಹಮಜಪನ್ ಸಂಧ್ಯಾನ್ಯಷಯಸ್ತೇ ಸನಾಹಿತಾಃ |
ತತ್ರ ವಾಸಿಭಿರಾನೀತಾ ಮುನಿಭಿಃ ಸುನ್ವತೈಃ ಸಹ || ೨೧

ನೈವಸನ್ ಸುಸುಖಂ ತತ್ರ ಕಾಮಾಶ್ರಮಪದೇ ತದಾ |
ಕಥಾಭಿರಭಿರಾಮಾಭಿರಭಿರಾಮೌ ನೃಪಾತ್ಮಜೌ || ೨೨

ರಮಯಾಮಾಸ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ಕೌಶಿಕೋ ಮುನಿವ್ರಂಗಳಃ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ತ್ರಯೋವಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಮುನಿಗಳಿಗೆ ತಪೋಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಇವರು ಬಂದ ವಿಷಯ ತಿಳಿಯಿತು (೧೭-೧೮). ಅವರು ಅರ್ಘ್ಯವಾದ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ತಂದು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರಿಗೆ ಅತಿಥಿ ಸತ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಆಮೇಲೆ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರನ್ನು ಸತ್ಕರಿಸಿ ಎಲ್ಲರೂ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಮಾತುಕಥೆಯಾಡಿದರು. ಸರ್ವರೂ ಸಂಧ್ಯಾಜಪಾದಿಗಳನ್ನು (ನದೀತೀರದಲ್ಲಿ) ಮುಗಿಸಿದರು. ಅನಂತರ ಆಶ್ರಮವಾಸಿಗಳು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ರಾಮ ಲಕ್ಷ್ಮಣರನ್ನು ತಮ್ಮ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದರು. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ ಮನೋಹರವಾದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಕೇಳುತ್ತ ಆ ರಾಜಕುಮಾರರು ಕಾಮಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸುಖವಾಗಿದ್ದರು (೧೯-೨೨).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತು ಮೂರನೆಯ ಸರ್ಗ

ಚತುರ್ವಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ತಾಟಕಾವನಪ್ರವೇಶಃ

ತತಃ ಪ್ರಭಾತೇ ವಿಮಲೇ ಕೃತಾಹ್ನಿಕಮುರಿದಮಾ |
ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಂ ಪುರಸ್ಕೃತ್ಯ ನದ್ಯಾಸ್ತೀರಮುಪಾಗತೌ || ೧

ತೇ ಚ ಸರ್ವೇ ಮಹಾತ್ಮಾನೋ ಮುನಯಃ ಸಂಶಿತವ್ರತಾಃ |
ಉಪಸ್ಥಾಪ್ಯ ಶುಭಾಂ ನಾನಂ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುಥಾಬ್ಜುನನ್ || ೨

ಆರೋಹತು ಭವಾನ್ನಾನಂ ರಾಜಪುತ್ರಪುರಸ್ಕೃತಃ |
ಅರಿಷ್ಟಂ ಗಚ್ಛ ಪಂಥಾನಂ ನಾ ಭೂತ್ ಕಾಲಸ್ಯ ಪರ್ಯಯಃ || ೩

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಸ್ತಥೇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ತಾನ್ಯಸೀನಭಿಪೂಜ್ಯ ಚ |
ತತಾರ ಸಹಿತಸ್ತಾಭ್ಯಾಂ ಸರಿತಂ ಸಾಗರಂ ಗಮಾಮ್ || ೪

ತತಃ ಶುಶ್ರಾವ ತಂ ಶಬ್ದಂ ತೋಯಸಂರಂಭವರ್ಧಿತಮ್ |
ಮಧ್ಯಮಾಗಮ್ಯ ತೋಯಸ್ಯ ಸಹ ರಾಮಃ ಕನೀಯಸಾ || ೫

ಸರ್ಗ ೨೪

ಸರಯೂವರ್ಣನೆ. ತಾಟಕಾವೃತ್ತಾಂತ

ಮಾರನೆಯ ದಿನ ವ್ರಾತಕಾಲ ಆಹ್ನಿಕವನ್ನು ತೀರಿಸಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಹೊರಟರು. ಅವರೊಡನೆ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಗಂಗಾತೀರಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿದ್ದ ಮಹಾತ್ಮರಾದ ಋಷಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಅವರನ್ನು ಕಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದು, ಒಂದು ಉತ್ತಮವಾದ ದೋಣಿಯನ್ನು ತರಿಸಿ “ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿಗಳೆ, ರಾಜಪುತ್ರರೊಡನೆ ದೋಣಿಯನ್ನು ಹತ್ತಿರಿ ನಿಮ್ಮ ದಾರಿ ಸುಗಮವಾಗಿ ಸಾಗಲಿ” ಎಂದರು (೧-೩). ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲೆಂದು ಆ ಋಷಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿವಂದಿಸಿ ರಾಜಪುತ್ರರೊಡನೆ ದೋಣಿಯನ್ನೇರಿ ನದಿಯನ್ನು ದಾಟಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ನದಿಯ ಮಧ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಅಲೆಗಳ ಹೊಡೆತದಿಂದ ಮೊರೆಯುತ್ತ ಭೋರ್ಗರೆಯುವ ಮಹಾಧ್ವನಿ ಕೇಳಿಸಿತು (೪-೫).

ಅಥ ರಾಮುಃ ಸರಿನ್ಮಧ್ಯೇ ಪಪ್ರಚ್ಛ ಮುನಿಪುಂಗವಮ್ |
 ವಾರಿಣೋ ಭಿದ್ಯಮಾನಸ್ಯ ಕಿಮಯಂ ತುಮುಲೋ ಧ್ವನಿಃ || ೬
 ರಾಘವಸ್ಯ ವಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ಕೌತೂಹಲಸಮನ್ವಿತಮ್ |
 ಕಥಯಾಮಾಸ ಧರ್ಮಾತ್ಮ ತಸ್ಯ ಶಬ್ದಸ್ಯ ನಿಶ್ಚಯಮ್ || ೭
 ಕೈಲಾಸಪರ್ವತೇ ರಾಮು ಮನಸಾ ನಿರ್ಮಿತಂ ಸರಃ |
 ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಸರಶಾರ್ದೂಲ ತೇನೇದಂ ಮಾನಸಂ ಸರಃ || ೮
 ತಸ್ಮಾತ್ ಸುಸ್ರಾವ ಸರಸಃ ಸಾಯೋಧ್ಯಾಮುಪಗೂಹತೇ |
 ಸರಃಪ್ರವೃತ್ತಾ ಸರಯೂಃ ಪುಣ್ಯಾ ಬ್ರಹ್ಮಸರಶ್ಚುತಾ || ೯
 ತಸ್ಮಾಯಮತುಲಃ ಶಬ್ದೋ ಜಾಹ್ನವೀಮುಭಿನರ್ತತೇ |
 ವಾರಿಸಂಕ್ಷೋಭಜೋ ರಾಮು ಪ್ರಣಾನುಂ ನಿಯತಃ ಕುರು || ೧೦
 ತಾಭ್ಯಾಂ ತು ತಾವುಭೌ ಕೃತ್ವಾ ಪ್ರಣಾಮನುತಿಧಾರ್ಮಿಕೌ |
 ತೀರಂ ದಕ್ಷಿಣಮಾಸಾದ್ಯ ಜಗ್ಮತುರ್ಲಘುವಿಕ್ರಮೌ || ೧೧
 ಸ ವನಂ ಘೋರಸಂಕಾಶಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ನೃಪವರಾತ್ಮಜಃ |
 ಅವಿಪ್ರಹತಮೈಕ್ವಾಕಃ ಪಪ್ರಚ್ಛ ಮುನಿಪುಂಗವಮ್ || ೧೨

ಇದು ಏನಿರಬಹುದೆಂದು ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರಿಗೆ ಕುತೂಹಲ. ಶ್ರೀರಾಮನು ಮುನಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು “ಹೀಗೆ ನೀರು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸಂಘಟ್ಟಿಸಿ ಕೋಲಾಹಲಧ್ವನಿಯಾಗುವುದಲ್ಲ, ಇದೇನು?” ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಆಗ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು “ಕೈಲಾಸ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸರೋವರವಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನ ಮಾನಸಸೃಷ್ಟಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಮಾನಸಸರೋವರವೆಂದು ಹೆಸರು (೬-೮) ಅದರಿಂದಲೇ ಸರಯೂನದಿಯು ಹುಟ್ಟಿ ನಿಮ್ಮ ಅಯೋಧ್ಯೆಯ ಬಳಿ ಹರಿಯುತ್ತಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮಸರಸ್ಸಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಆ ನದಿ ಪಾವನವಾದದ್ದು. ಅದು ಇಲ್ಲಿ ಗಂಗಾನದಿಯನ್ನು ಬಂದು ಕೂಡುತ್ತದೆ. ಆ ಸಂಘರ್ಷಣೆಯಿಂದ ಈ ಕೋಲಾಹಲಧ್ವನಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತಿದೆ. ರಾಮ, ಈ ನದಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಣಾಮವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸು” ಎಂದರು (೯-೧೦). ಅತಿಧಾರ್ಮಿಕರಾದ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಅಂತೆಯೇ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರಣಾಮಮಾಡಿದರು. ಆಮೇಲೆ ಗಂಗೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ತೀರಕ್ಕೆ ಸೇರಿ ಬೇಗ ಬೇಗ ಕಾಲು ಹಾಕುತ್ತ ಮುಂದೆ ಹೊರಟರು. ಎದುರಿಗೆ

ಅಹೋ ವನಮಿದಂ ದುರ್ಗಂ ರ್ಪುಲ್ಲಿಕಾಗಣನಾದಿತಮ್ |

ಭೈರವೈಃ ಶ್ವಾಪದೈಃ ಕೀರ್ಣಂ ಶಕುಂತೈರ್ದಾರುಣಾರವೈಃ || ೧೩

ನಾನಾಪ್ರಕಾರೈಃ ಶಕುನ್ತೈರ್ವಾಶ್ಚ ದ್ವಿಭೈರವಸ್ವನೈಃ |

ಸಿಂಹವ್ಯಾಘ್ರನರಾಹೈಶ್ಚ ನಾರಣೈಶ್ಚೋಪಶೋಭಿತಮ್ || ೧೪

ಧನಾಶ್ಚಕರ್ಣಖದಿರೈರ್ಬಿಲ್ವತಿಂದುಕಪಾಟಲೈಃ |

ಸಂಕೀರ್ಣಂ ಬದರೀಭಿಶ್ಚ ಕಿಂಸ್ವೀತದ್ವಾರುಣಂ ವನಮ್ || ೧೫

ತಮುವಾಚ ಮಹಾತೇಜಾ ನಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮಹಾಮುನಿಃ |

ಶ್ರುಯತಾಂ ವತ್ಸ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಯಸ್ಯೈತದ್ವಾರುಣಂ ವನಮ್ || ೧೬

ಏತೌ ಜನಪದೌ ಸ್ಫೀತೌ ಪೂರ್ವಮಾಸ್ತಾಂ ನರೋತ್ತಮ |

ಮಲದಾಶ್ಚ ಕರೂಷಾಶ್ಚ ದೇವನಿರ್ಮಾಣನಿರ್ಮಿತೌ || ೧೭

ಪುರಾ ವೃತ್ತವಧೇ ರಾಮ ಮಲೇನ ಸಮಭಿಪ್ಲುತಮ್ |

ಕ್ಷುಧಾ ಚೈವ ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷಂ ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯಾ ಸಮಾವಿತತ್ || ೧೮

ತಮಿಂದ್ರಂ ಸ್ನಾಪಯನ್ ದೇವಾ ಋಷಯಶ್ಚ ತಪೋಧನಾಃ |

ಕಲಶೈಃ ಸ್ನಾಪಯಾಮಾಸುರ್ಮಲಂ ಚಾಸ್ಯ ಪ್ರಮೋಚಯನ್ ||

ಘೋರವಾದ ಅರಣ್ಯ ಸಿಕ್ಕಿತು (೧೧-೧೨). ಜನರ ಸುಳಿದಾಟವೇ ಇಲ್ಲದ
ದನ್ನು ಕಂಡು ಶ್ರೀರಾಮನು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರನ್ನು ಕುರಿತು “ಅಬ್ಬಾ, ಈ ಅಡವಿ
ಯಲ್ಲಿ ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನಿಡುವುದೇ ಕಷ್ಟವಾಗಿದೆ! ಜೀರುಂಡೆಗಳು ಝೀರೆಂದು
ಕೂಗುತ್ತಿವೆ ಭಯಂಕರ ಕಾಡುಮೃಗಗಳು ತುಂಬಿಕೊಂಡಿವೆ ಪಕ್ಷಿಗಳು
ಕರ್ಕಶಧ್ವನಿ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಸಿಂಹ, ಹುಲಿ, ಕಾಡುಹಂದಿ, ಆನೆಗಳು
ಸುಳಿದಾಡುತ್ತಿವೆ. ಕಗ್ಗಲಿ, ಮತ್ತಿ, ಬಿಲ್ವ, ತಿಂದುಕ ಮುಂತಾದ ಮರಗಳಿಂದ
ತುಂಬಿದ ಈ ಅರಣ್ಯ ಯಾವುದು?” ಎಂದು ಕೇಳಿದನು (೧೩-೧೫).
ಆಗ ಮಹರ್ಷಿಗಳು “ವತ್ಸ-ರಾಮ, ಹಿಂದೆ ಈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಮಲದ, ಕರೂಷ
ಎಂಬ ಎರಡು ರಾಜ್ಯಗಳಿದ್ದವು. ಅವು ದೇವಲೋಕದಂತೆ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿದ್ದವು.
ಇಂದ್ರನು ವೃತ್ತನನ್ನು ವಧಿಸಲಾಗಿ ಅವನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯಾದೋಷವು ತಗುಲಿತು.
ಅವನು ಅಶುಚಿಯಾದನು ಹಸಿವು ಬಾಧಿಸಲಾರಂಭಿಸಿತು (೧೬-೧೮).
ಆಗ ದೇವತೆಗಳೂ ಋಷಿಗಳೂ ಸೇರಿ (ಮಂತ್ರಪೂತವಾದ) ಕಲಶೋದಕದಿಂದ

ಇಹ ಭೂನ್ಮಾಂ ಮಲಂ ದತ್ವಾ ದತ್ವಾ ಕಾರೂಷಮೇವ ಚ |
 ಶರೀರಜಂ ಮಹೇಂದ್ರಸ್ಯ ತತೋ ಹರ್ಷಂ ಪ್ರಪೇದಿರೇ || ೨೦
 ನಿರ್ಮಲೋ ನಿಷ್ಕರೂಪಶ್ಚ ಶುಚಿರಿಂದ್ರೋ ಯದಾಭವತ್ |
 ದದೌ ದೇಶಸ್ಯ ಸುಪ್ರೀತೋ ವರಂ ಪ್ರಭುರನುತ್ತಮಮ್ || ೨೧
 ಇಮೌ ಜನಪದೌ ಸ್ನೇತೌ ಖ್ಯಾತಿಂ ಲೋಕೇ ಗಮಿಷ್ಯತಃ |
 ಮಲದಾಶ್ಚ ಕರೂಷಾಶ್ಚ ಮನಾಂಗಮಲಧಾರಿಣೌ || ೨೨
 ಸಾಧು ಸಾಧ್ವಿತಿ ತಂ ದೇನಾಃ ಸಾಕಶಾಸನಮುಬ್ರುನನ್ |
 ದೇಶಸ್ಯ ಪೂಜಾಂ ತಾಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಕೃತಾಂ ಶಕ್ರೇಣ ಧೀಮತಾ ||
 ಏತೌ ಜನಪದೌ ಸ್ನೇತೌ ದೀರ್ಘಕಾಲಮುರಿಂದಮು |
 ಮಲದಾಶ್ಚ ಕರೂಷಾಶ್ಚ ಮುದಿತೌ ಧನಧಾನ್ಯತಃ || ೨೪
 ಕಸ್ಯ ಚಿತ್ತ್ವಥ ಕಾಲಸ್ಯ ಯಕ್ಷೀ ನೈ ಕಾಮರೂಪಿಣೀ |
 ಬಲಂ ನಾಗಸಹಸ್ರಸ್ಯ ಧಾರಯಂತೀ ತದಾ ಹ್ಯಭೂತ್ || ೨೫
 ತಾಟಿಕಾ ನಾನು ಭದ್ರಂ ತೇ ಭಾರ್ಯಾ ಸುಂದಸ್ಯ ಧೀಮತಃ |
 ಮಾರೀಚೋ ರಾಕ್ಷಸಃ ಪುತ್ರೋ ಯಸ್ಯಾಃ ಶಕ್ರಪರಾಕ್ರಮಃ || ೨೬

ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಅಭಿಷೇಕಮಾಡಲು, ಅವನ ಮಲವೂ ಕರೂಷವೂ ದೇಹ
 ದಿಂದ ತೊಲಗಿ ಇಂದ್ರನು ಪರಿಶುದ್ಧನಾದನು ಅವನು ಸುಪ್ರೀತನಾಗಿ
 'ಈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಮಲವೂ ಕರೂಷವೂ* ಕಳೆದುಹೋದ್ದರಿಂದ ಇದು
 ಮಲದ, ಕರೂಷ ಎಂಬ ಎರಡು ರಾಜ್ಯಗಳಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಸಂಪತ್ಸಾಮೃದ್ಧಿ
 ಯಿಂದ ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾಗಲಿ' ಎಂದು ವರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು (೧೯-೨೨).
 ದೇವತೆಗಳು 'ಭಲಾ! ಒಳ್ಳೆಯದಾಯಿತು' ಎಂದು ಶ್ಲಾಘಿಸಿದರು ರಾಮ,
 ಈ ರಾಜ್ಯಗಳು ಅನಂತರ ಧನಧಾನ್ಯಭರಿತಗಳಾಗಿ ಬೆಳೆದವು. ಕೆಲವು ಕಾಲ
 ಕಳೆದ ಮೇಲೆ ಕಾಮರೂಪಿಣಿಯಾದ ಒಬ್ಬ ಯಕ್ಷಿಯು ಇಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡು
 ಈ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಕೊಳ್ಳೆಹೊಡೆಯಲಾರಂಭಿಸಿದಳು. ಅವಳಿಗೆ ಹತ್ತು ಸಾವಿರ
 ಆನೆಗಳ ಬಲವಿತ್ತು (೨೩-೨೫). ಅವಳ ಹೆಸರು ತಾಟಿಕೆ. ರಾಮ, ನಿನಗೆ
 ಒಳ್ಳೆಯದಾಗಲಿ! ಅವಳು ಸುಂದ ಎಂಬುವವನ ಹೆಂಡತಿ ಮಾರೀಚ ಎಂಬ

* ಮಲ = ಅಶುದ್ಧತೆ, ಕರೂಷ = ಹಸಿವು.

ವೃತ್ತಬಾಹುರ್ಮಹಾಶೀರ್ಷೋ ವಿಪುಲಾಸ್ಯತನುರ್ಮಹಾನ್ |
 ರಾಕ್ಷಸೋ ಭೈರವಾಕಾರೋ ನಿತ್ಯಂ ತ್ರಾಸಯತೇ ಪ್ರಜಾಃ || ೨೭
 ಇಮೌ ಜನಪದೌ ನಿತ್ಯಂ ವಿನಾಶಯತಿ ರಾಘವ |
 ಮಲದಾಂಶ್ಚ ಕರೂಷಾಂಶ್ಚ ತಾಟಕಾ ದುಷ್ಪಚಾರಿಣೀ || ೨೮
 ಸೇಯಂ ಪಂಥಾನಮಾವೃತ್ಯ ವಸತ್ಯಧ್ಯರ್ಥಯೋಜನೇ |
 ಇತ ಏನ ಚ ಗಂತವ್ಯಂ ತಾಟಕಾಯಾ ವನಂ ಯತಃ || ೨೯
 ಸ್ವಬಾಹುಬಲನಾಶ್ರಿತ್ಯ ಜಹೀಮಾಂ ದುಷ್ಪಚಾರಿಣೀಮ್ |
 ಮನ್ನಿಯೋಗಾದಿನುಂ ದೇಶಂ ಕುರು ನಿಷ್ಕಂಟಕಂ ಪುನಃ || ೩೦
 ನಹಿ ಕಶ್ಚಿದಿನುಂ ದೇಶಂ ಶಕ್ನೋತ್ಕ್ಯಾಗಂತುಮೀದೃಶಮ್ |
 ಯಕ್ಷಿಣ್ಯಾ ಘೋರಯಾ ರಾಮ ಉತ್ಸಾದಿತನುಸಹ್ಯಯಾ || ೩೧
 ಏತತ್ತೇ ಸರ್ವಮಾಖ್ಯಾತಂ ಯಥೈತದ್ವಾರುಣಂ ನನಮ್ |
 ಯಕ್ಷಾ ಚೋತ್ಸಾದಿತಂ ಸರ್ವಮದ್ಭಾಪಿ ನ ನಿನರ್ತತೇ || ೩೨

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಚತುರ್ವಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ರಾಕ್ಷಸನು ಅವಳ ಮಗ; ಇಂದ್ರನಂತೆ ಪರಾಕ್ರಮಿ ಆವನ ತೋಳುಗಳು
 ದುಂಡಾಗಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿವೆ. ದೊಡ್ಡ ತಲೆ, ಭಾರಿ ಶರೀರ ಭೈರವಾಕಾರದ
 ಆ ರಾಕ್ಷಸನು (ತಾಯಿಯೊಡನೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು) ಜನರನ್ನು ಸದಾ ಹೆದರಿಸು
 ತಿದ್ದಾನೆ (೨೭-೨೮) ಅವನೂ ತಾಟಕೆಯೂ ಸೇರಿ ಈ ಎರಡು ರಾಜ್ಯ
 ಗಳನ್ನೂ ನಾಶಮಾಡಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ ಆ ದುಷ್ಟಳು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಒಂದು ವರೆ
 ಯೋಜನ ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದ ದಾರಿಯನ್ನು ಅಡ್ಡಗಟ್ಟುತ್ತಾಳೆ ಆದ್ದರಿಂದ ನಾವು
 ತಾಟಕೆ ಇರುವ ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಲೇಬೇಕು. ನೀನು ನಿನ್ನ ಬಾಹುಬಲ
 ದಿಂದ ಈ ದುಷ್ಟಳನ್ನು ಸಂಹಾರಮಾಡು. ನನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಅವಳನ್ನು
 ಸಂಹರಿಸಿ ಈ ದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದ ಪೀಡೆಯನ್ನು ತೊಲಗಿಸು (೨೯-೩೦)
 ಈಗಿರುವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಯಾರಿಗೂ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.
 ಆ ಘೋರ ಯಕ್ಷಿಯು ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ವಿಧ್ವಂಸಮಾಡಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾಳೆ.
 ಈ ಘೋರಾರಣ್ಯವು ಯಾವುದು ಏನು ಎಂಬುದಿಲ್ಲವನ್ನೂ ನಿನಗೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದೇನೆ.
 ಆ ಯಕ್ಷಿಯು ವಿಧ್ವಂಸಕೃತ್ಯವನ್ನು ಇನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲ” ಎಂದರು (೩೧-೩೨)

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತುನಾಲ್ಕನೆಯ ಸರ್ಗ

ಪಂಚವಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ತಾಟಕಾವೃತ್ತಾಂತಃ

ಅಥ ತಸ್ಯಾಪ್ರಮೇಯಸ್ಯ ಮುನೀರ್ವ ಚನಮುತ್ತಮಮ್ |
 ಶ್ರುತ್ವಾ ಪುರುಷಶಾರ್ದೂಲಃ ಪ್ರತ್ಯುವಾಚ ಶುಭಾಂ ಗಿರಮ್ || ೧
 ಅಲ್ಪವೀರ್ಯಾ ಯದಾ ಯಕ್ಷಾಃ ಸ್ತ್ರೂಯಂತೇ ಮುನಿಪುಂಗವ |
 ಕಥಂ ನಾಗಸಹಸ್ರಸ್ಯ ಧಾರಯತ್ಯಬಲಾ ಬಲಮ್ || ೨
 ತಸ್ಯ ತದ್ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ರಾಘವಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ |
 ಹರ್ಷಯನ್ ಶ್ಲಕ್ಷ್ಣಯಾ ವಾಚಾ ಸಲಕ್ಷ್ಮಣಮುರಿಂದಮಮ್ || ೩
 ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋಽಬ್ರವೀದ್ವಾಕ್ಯಂ ಶೃಣು ಯೇನ ಬಲೋತ್ಕಟಾ |
 ವರದಾನಕೃತಂ ವೀರ್ಯಂ ಧಾರಯತ್ಯಬಲಾ ಬಲಮ್ || ೪
 ಪೂರ್ವಮಾಸೀನ್ಮಹಾಯಕ್ಷಃ ಸುಕೇತುರ್ನಾಮ ವೀರ್ಯವಾನ್ |
 ಅನಪತ್ಯಃ ಶುಭಾಚಾರಃ ಸ ಚ ತೇಪೇ ಮಹತ್ಪಪಃ || ೫

ಸರ್ಗ ೨೫

ತಾಟಕಾವೃತ್ತಾಂತ.

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿಗಳ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಪುರುಷೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು “ಮುನಿಗಳೇ, ಯಕ್ಷರು ಅಲ್ಪಬಲರೆಂದು ಕೇಳಿದ್ದೇನೆ. ಹೀಗಿರಲು ಯಕ್ಷಜಾತಿಯ ಒಬ್ಬ ಹೆಂಗಸಿಗೆ ಹತ್ತುಸಾವಿರ ಆನೆಗಳ ಬಲವಿರುವುದು ಹೇಗೆ?” ಎಂದನು. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರಿಗೆ ಸಂತೋಷವಾಗುವಂತೆ ಮೃದುವಾದ ಮಾತಿನಿಂದ “ರಾಮ, ಆ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ, ಕೇಳು. ವರಬಲದಿಂದ ಅಬಲೆಗೆ ಅಂಥ ಬಲ ಒದಗಿದೆ! (೧-೪). ಹಿಂದೆ ಸುಕೇತುವೆಂಬ ವೀರನಾದ ಮಹಾಯಕ್ಷನೊಬ್ಬನಿದ್ದನು. ಅವನ ನಡತೆ ಚೆನ್ನಾಗಿತ್ತು. ಅವನಿಗೆ ಮಕ್ಕಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಕುರಿತು

ಪಿತಾನುಹಸ್ತ ಸುಪ್ರೀತಸ್ತಸ್ಯ ಯಕ್ಷಪತೇಸ್ತದಾ |

ಕನ್ಯಾರತ್ನಂ ದದೌ ರಾನು ತಾಟಕಾಂ ನಾನು ನಾನುತಃ || ೭

ದದೌ ನಾಗಸಹಸ್ತಸ್ಯ ಬಲಂ ಚಾಸ್ಯಾಃ ಪಿತಾನುಹಃ |

ನ ತ್ವೇನ ಪುತ್ರಂ ಯಕ್ಷಾಯ ದದೌ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಮಹಾಯಶಾಃ || ೮

ತಾಂ ತು ಜಾತಾಂ ವಿನರ್ಥಂತೀಂ ರೂಪಯೌವನಶಾಲಿನೀಮ್ |

ಜಂಭಪುತ್ರಾಯ ಸುಂದಾಯ ದದೌ ಭಾರ್ಯಾಂ ಯಶಸ್ವಿನೀಮ್ ||

ಕಸ್ಯಚಿತ್ತ್ವಥ ಕಾಲಸ್ಯ ಯಕ್ಷೀ ಪುತ್ರಂ ವ್ಯಜಾಯತ |

ಮಾರೀಚಂ ನಾನು ದುರ್ಧರ್ಷಂ ಯಃ ಶಾಪಾದ್ರಾಕ್ಷಸೋಽಭವತ್ ||

ಸುಂದೇ ತು ನಿಹತೇ ರಾನು ಸಾಗಸ್ಯಮೃಷಿಸತ್ತಮಮ್ |

ತಾಟಕಾ ಸಹ ಪುತ್ರೇಣ ಪ್ರಧರ್ಷಯಿತುಮಿಚ್ಛತಿ || ೧೦

ಭಕ್ಷಾರ್ಥಂ ಜಾತಸಂರಂಭಾ ಗರ್ಜಂತೀ ಸಾಭ್ಯಧಾವತ |

ಅಪತಂತೀಂ ತು ತಾಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಅಗಸ್ತ್ಯೋ ಭಗವಾನ್ಮುಷಿಃ || ೧೧

ಕರೋರವಾದ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸಲು ಬ್ರಹ್ಮನು ಸುಪ್ರೀತನಾಗಿ ತಾಟಕಾ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಕನ್ಯಾರತ್ನವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದನು (೫-೭) ಬ್ರಹ್ಮನು ಆ ತಾಟಕೆಗೆ ಹತ್ತು ನಾವಿರ ಆನೆಗಳ ಬಲವನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸಿದನೇ ಹೊರತು ಸುಕೇತುವಿಗೆ ಗಂಡುಮಗನನ್ನು ಕರುಣಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅನಂತರ ತಾಟಕೆಯು ರೂಪಯೌವನಸಂಪನ್ನೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರಲು, ಸುಕೇತುವು ಅವಳನ್ನು ಜಂಭ ಪುತ್ರನಾದ ಸುಂದನಿಗೆ ಮದುವೆಮಾಡಿಕೊಟ್ಟನು (೭-೮) ಕೆಲವು ಕಾಲದ ಮೇಲೆ ಆ ಯಕ್ಷಿಗೆ ಮಾರೀಚನೆಂಬ ಮಗನು ಹುಟ್ಟಿದನು. ಅವನು ಮಹಾ ವರಾಕ್ರಮಿ. ಅವನು ಶಾವನಶದಿಂದ ರಕ್ಷಿಸನಾಗಿಬಿಟ್ಟನು. ಸುಂದನು (ಅಗಸ್ತ್ಯರ ಶಾಪದಿಂದ) ಮೃತನಾದನು. ರಾನು, ಆ ತಾಟಕೆಯು ಕ್ರೋಧದಿಂದ ಅಗಸ್ತ್ಯರನ್ನು ಸುಂಗಿಬಿಡುತ್ತೇನೆಂದು ಗರ್ಜಿಸುತ್ತ ತನ್ನ ಪುತ್ರನೊಡಗೂಡಿ ಬಂದು ನುಗ್ಗಿದಳು (೯-೧೦). ಆಗ ಭಗವಾನ್ ಅಗಸ್ತ್ಯಮುನಿಗಳು ರೋಷದಿಂದ ' ನೀನು ರಾಕ್ಷಸನಾಗು' ಎಂದು ಮಾರೀಚನನ್ನು ಶಪಿಸಿ

ರಾಕ್ಷಸತ್ವಂ ಭಜಸ್ವೇತಿ ನಾರೀಚಂ ವ್ಯಾಜಹಾರ ಸಃ |
ಅಗಸ್ತ್ಯಃ ಪರನುಕ್ರುದ್ಧಸ್ತಾಟಿಕಾಮಪಿ ಶಪ್ತವಾನ್ || ೧೨

ಪುರುಷಾದೀ ಮಹಾಯಕ್ಷೀ ನಿರೂಪಾ ನಿಕ್ಯತಾನನಾ |
ಇದಂ ರೂಪಂ ನಿಹಾಯಾಶು ದಾರುಣಂ ರೂಪಮಸ್ತು ತೇ || ೧೩

ಸೈಷಾ ಶಾಪಕೃತಾನುರ್ಷಾ ತಾಟಿಕಾ ಕ್ರೋಧನುಚ್ಛಿಂತಾ |
ದೇಶನುತ್ಸಾದಯತ್ಯೇನನುಗಸ್ತ್ಯಾ ಚರಿತಂ ಶುಭಮ್ || ೧೪

ಏನಾಂ ರಾಘವ ದುರ್ವೃತ್ತಾಂ ಯಕ್ಷೀಂ ಪರನುದಾರುಣಾಮ್ |
ಗೋಬ್ರಾಹ್ಮಣಹಿತಾರ್ಥಾಯ ಜಹಿ ದುಷ್ಟ ಪರಾಕ್ರಮಾಮ್ || ೧೫

ನ ಹ್ಯೇನಾಂ ಶಾಪಸಂಸ್ಪೃಷ್ವಾಂ ಕಶ್ಚಿದುತ್ಸದತೇ ಪುಮಾನ್ |
ನಿಹಂತುಂ ತ್ರಿಷು ಲೋಕೇಷು ತ್ವಾಮ್ಯತೇ ರಘುನಂದನ || ೧೬

ನ ಹಿ ತೇ ಸ್ತ್ರೀವಧಕೃತೇ ಘೃಣಾ ಕಾರ್ಯಾ ನರೋತ್ತಮ |
ಚಾತುರ್ವರ್ಣ್ಯಹಿತಾರ್ಥಾಯ ಕರ್ತವ್ಯಂ ರಾಜಸೂನುನಾ || ೧೭

ತಾಟಕೆಯನ್ನು ಕುರಿತು “ ಎಲಾ, ನಿನಗೆ ಈ ರೂಪ ತೊಲಗಿ ಭೀಕರವಾದ ರೂಪ ಬರಲಿ ನೀನು ನರಭಕ್ಷಕಳಾಗು ನಿನಗೆ ಕರಾಳರೂಪ ಬಂದು ನಿನ್ನ ಮುಖವು ವಿಕಾರವಾಗಲಿ ” ಎಂದು ಅವಳನ್ನು ಶಪಿಸಿದರು (೧೧-೧೩). ಈ ರೀತಿ ಶಾಪ ಬಂದದ್ದರಿಂದ ತಾಟಕೆಯು ಸೈರಣೆಯಿಲ್ಲದೆ ಕೋವಾಟೋಪ ದಿಂದ ಹಿಂದೆ ಅಗಸ್ತ್ಯರು ಇದ್ದ ಸುಂದರವಾದ ಈ ದೇಶವನ್ನು ನಾಶಮಾಡು ತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ರಾಘವ, ದುಷ್ಟಳಾದ ಈ ಘೋರಯಕ್ಷಿಯನ್ನು ನೀನು ಸಂಹರಿಸು. ಇವಳು ತನ್ನ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ದುರ್ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಉಪ ಯೋಗಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಇವಳ ಸಂಹಾರದಿಂದ ಗೋಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಶುಭವಾಗು ವುದು (೧೪-೧೫) ಶಾಪಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾದ ಈಕೆಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದಕ್ಕೆ ನಿನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಈ ಮೂರು ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹೆಂಗಸನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದು ಹೇಗೆಂದು ಹಿಂಜರಿಯಬೇಡ. ರಾಜಪುತ್ರ ನಾದವನು ಚಾತುರ್ವರ್ಣ್ಯದ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಕೆಲ ಸಮಾಡುವಾಗ ಇದು

ನೃಶಂಸನುನೃಶಂಸಂ ನಾ ಪ್ರಜಾರಕ್ಷಣಕಾರಣಾತ್ |
 ಪಾತಕಂ ನಾ ಸದೋಷಂ ನಾ ಕರ್ತವ್ಯಂ ರಕ್ಷತಾ ಸತಾ || ೧೮
 ರಾಜ್ಯಭಾರನಿಯುಕ್ತಾನಾಮೇಷ ಧರ್ಮಃ ಸನಾತನಃ |
 ಅಧರ್ಮ್ಯಾಂ ಜಹಿ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ ಧರ್ಮೋ ಹ್ಯಸ್ಯಾ ನ ವಿದ್ಯತೇ || ೧೯
 ಶ್ರೂಯತೇ ಹಿ ಪುರಾ ಶಕ್ರೋ ವಿರೋಚನಸುತಾಂ ನೃಪ |
 ಪೃಥಿವೀಂ ಹಂತುಮಿಚ್ಛಂತೀಂ ಮಂಥರಾನುಭ್ಯಸೂದಯತ್ || ೨೦
 ವಿಷ್ಣುನಾ ಚ ಪುರಾ ರಾಮ ಭೃಗುಪತ್ನೀ ಪತಿವ್ರತಾ |
 ಅನಿಂದ್ರಂ ಲೋಕಮಿಚ್ಛಂತೀ ಕಾನ್ಯಮಾತಾ ನಿಷೂದಿತಾ || ೨೧
 ಏತೈರನ್ಯೈಶ್ಚ ಬಹುಭೀ ರಾಜಪುತ್ರೈರ್ಮಹಾತ್ಮಭಿಃ |
 ಅಧರ್ಮನಿರತಾ ನಾರ್ಯೋ ಹತಾಃ ಪುರುಷಸತ್ತಮೈಃ || ೨೨
 ತಸ್ಮಾದೇನಾಂ ಘೃಣಾಂ ತ್ಯಕ್ತ್ವಾ ಜಹಿ ಮಚ್ಛಾಸನಾನ್ಮುಪ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಪಂಚವಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಕ್ರೂರನಾದದ್ದೆ, ಅಲ್ಲವೆ—ಎಂದು ವಿವೇಚಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ ಪ್ರಜಾರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ
 ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯವು ವಾಪಹೇತುವಾಗಿರಲಿ ದೋಷಯುಕ್ತವಾಗಿರಲಿ—
 ಮಾಡಲೇಬೇಕು (೧೮-೧೮). ರಾಜ್ಯಭಾರದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದವರಿಗೆ ಇದು
 ಸನಾತನಧರ್ಮ. ರಾಮ, ಇವಳು ಧರ್ಮಭ್ರಷ್ಟಳು ಇವಳನ್ನು ವಧಿಸು
 ಇವಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಧರ್ಮವೂ ಇಲ್ಲ. ಹಿಂದೆ ಭೂದೇವಿಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬೇಕೆಂದು
 ಹೊರಟಿದ್ದ ವಿರೋಚನ ಪುತ್ರಿಯಾದ ಮಂಥರೆಯನ್ನು ದೇವೇಂದ್ರನು
 ಸಂಹರಿಸಿದನೆಂಬುದನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದೇವೆ (೧೯-೨೦). ಭೃಗುಮುನಿಗಳ ಪತ್ನಿ
 ಪತಿವ್ರತೆ, ಶುಕ್ರಾಚಾರ್ಯನ ತಾಯಿ. ಅಂಥವಳು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನೇ
 ಇರಬಾರದೆಂದು ಬಯಸಿದಾಗ ವಿಷ್ಣುವು ಅವಳನ್ನು ವಧಿಸಿಬಿಟ್ಟನು.*
 ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಪುರುಷಶ್ರೇಷ್ಠರೆಂದೂ ಮಹಾತ್ಮರೆಂದೂ ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾದ
 ಬಹುಮಂದಿ ರಾಜಪುತ್ರರು ಅಧರ್ಮನಿರತರಾದ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ
 ದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ರಾಜಪುತ್ರ, ಮರುಕವನ್ನು ಬದಿಗೊತ್ತಿ ನನ್ನ
 ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಇವಳನ್ನು ಸಂಹರಿಸು ! ” ಎಂದು ನುಡಿದರು (೨೧-೨೨).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡನೆಯ ಸರ್ಗ

* ಅನುಬಂಧವನ್ನು ನೋಡಿ.

ಷಡ್ವಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ತಾಟಕಾವಧಃ

ಮುನೇರ್ವ ಚನಮುಕ್ಲೇಬಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ನರವರಾತ್ಮಜಃ |
ರಾಘವಃ ಪ್ರಾಂಜಲಿಭರ್ತಾ ಪ್ರತ್ಯುನಾಚ ದೃಢವ್ರತಃ || ೧

ಪಿತುರ್ವ ಚನನಿರ್ದೇಶಾತ್ ಪಿತುರ್ವ ಚನಗೌರವಾತ್ |
ವಚನಂ ಕೌಶಿಕಸ್ಯೇತಿ ಕರ್ತವ್ಯಮವಿಶಂಕಯಾ || ೨

ಅನುಶಿಷ್ಟೋಽಸ್ತಸ್ಯೋಧ್ಯಾಯಾಂ ಗುರುಮಧ್ಯೇ ಮಹಾತ್ಮನಾ |
ಪಿತ್ರಾ ದಶರಥೇನಾಹಂ ನಾನಜ್ಞೇಯಂ ಹಿ ತದ್ವಚಃ || ೩

ಸೋಽಹಂ ಪಿತುರ್ವ ಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ಶಾಸನಾದ್ಬ್ರಹ್ಮನಾದಿನಃ |
ಕರಿಷ್ಯಾಮಿ ನ ಸಂದೇಹಸ್ತಾಟಕಾವಧಮುತ್ಸುನಮ್ || ೪

ಗೋಬ್ರಾಹ್ಮಣಹಿತಾರ್ಥಾಯ ದೇಶಸ್ಯಾಸ್ಯ ಸುಖಾಯ ಚ |
ತವ ಚೈವಾಪ್ರಮೇಯಸ್ಯ ವಚನಂ ಕರ್ತುಮುದ್ಯತಃ || ೫

ಸರ್ಗ ೨೬

ತಾಟಕಾವಧಃ

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿಗಳ ಈ ಧೀರವಾಣಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ರಾಜಪುತ್ರನಾದ ರಾಘವನು ಕೈಮುಗಿದುಕೊಂಡು “ಮುನಿಗಳೇ, ನಮ್ಮ ತಂದೆಯು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಮಾತನ್ನು ನಡಸಲೇಬೇಕೆಂದು ನನಗೆ ಆಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ತಂದೆಯ ಮಾತನ್ನು ಗೌರವಿಸಿ ನಿಮ್ಮ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಹಿಂದೆಮುಂದೆ ನೋಡದೆ ನಾನು ನಡೆಸಲೇಬೇಕು. ಮಹಾತ್ಮನಾದ ನಮ್ಮ ತಂದೆಯು ಅಯೋಧ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಗುರುಗಳೆದುರಿಗೆ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ಉಪೇಕ್ಷಿಸಬಾರದೆಂದು ನನಗೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದ್ದಾನೆ (೧-೩). ಆದ್ದರಿಂದ ನಾನು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ತಮ್ಮ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ತಾಟಕೆಯನ್ನು ಸಂಹರಿಸುತ್ತೇನೆ. ಸಂದೇಹವೇ ಬೇಡ. ಗೋಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೂ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೂ ಮಂಗಳ

ಏನಮುಕ್ತಾ ಭನುರ್ಮಧ್ಯೇ ಬದ್ಧಾ ಮುಷ್ಟಿಮುರಿಂದಮಃ |
ಜ್ಯಾಘೋಷಮಕರೋತ್ತೀವ್ರಂ ದಿಶಃ ಶಬ್ದೇನ ನಾದಯನ್ || ೬

ತೇನ ಶಬ್ದೇನ ವಿತ್ರ ಸ್ತಾ ಸ್ತಾ ಟಕಾವನನಾಸಿನಃ |
ತಾಟಕಾ ಚ ಸುಸಂಕ್ರುದ್ಧಾ ತೇನ ಶಬ್ದೇನ ಮೋಹಿತಾ || ೭

ತಂ ಶಬ್ದಮುಭಿನಿಧ್ಯಾಯ ರಾಕ್ಷಸೀ ಕ್ರೋಧಮೂರ್ಛಿತಾ |
ಶ್ರುತ್ವಾ ಚಾಭ್ಯದ್ರವದ್ವೇಗಾದ್ಯತಃ ಶಬ್ದೋವಿನಿಸೃತಃ || ೮

ತಾಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ರಾಘವಃ ಕ್ರುದ್ಧಾಂ ವಿಕೃತಾಂ ವಿಕೃತಾನನಾಮ್ |
ಪ್ರಮಾಣೇನಾತಿವೃದ್ಧಾಂ ಚ ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ ಸೋಽಭ್ಯಭಾಷತ || ೯

ಪಶ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಯಕ್ಷಿಣ್ಯಾ ಭೈರವಂ ದಾರುಣಂ ವಪುಃ |
ಭಿದ್ಯೇರನ್ ದರ್ಶನಾದಸ್ಯಾ ಭೀರೂಣಾಂ ಹೃದಯಾನಿ ಚ || ೧೦

ಏನಾಂ ಪಶ್ಯ ದುರಾಧರ್ಷಾಂ ಮಾಯಾಬಲಸಮನ್ವಿತಾಮ್ |
ವಿನಿವೃತ್ತಾಂ ಕರೋಮ್ಯದ್ಯ ಹೃತಕರ್ಣಾಗ್ರನಾಸಿಕಾಮ್ || ೧೧

ನಾಗಲೆಂದು ಮಹಾವ್ರಭಾವಶಾಲಿಗಳಾದ ತಮ್ಮ ಮಾತಿನಂತೆ ನಡೆಯಲು ಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದೇನೆ” ಎಂದು ನುಡಿದು ಭನುರ್ಮಧ್ಯವನ್ನು ಮುಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ದಿಕ್ಕುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಮೊಳಗುವಂತೆ ಹೆದೆಯನ್ನು ಮೀಟಿ ಝಂಕಾರ ಮಾಡಿದನು (೪-೬). ಆ ಶಬ್ದವನ್ನು ಕೇಳಿ ಆ ರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಧ್ವವರೆಲ್ಲರೂ ಸಂಭ್ರಾಂತರಾದರು. ತಾಟಕೆಯು ದಿಕ್ಕುಗಾಣದೆ ರೋಷಾವಿಷ್ಟಳಾದಳು. ಅನಂತರ ಆ ರಾಕ್ಷಸಿಯು ಯಾವ ಕಡೆಯಿಂದ ಝಂಕಾರವು ಬರುತ್ತದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಆಲಿಸಿ ಕ್ರೋಧದಿಂದ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಧಾವಿಸುತ್ತ ಬಂದಳು. ರಾಘವನು ಅವಳನ್ನು ಕಂಡನು. ಕರಾಳವಾದ ರೂಪ, ವಿಕಾರವಾದ ಮೋರೆ, ಬೃಹದಾಕಾರದ ಶರೀರ (೭-೯). ಅವಳನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೆ ತೋರಿಸುತ್ತಾ ಶ್ರೀರಾಮನು “ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಯಕ್ಷಿಣಿಯ ಘೋರವಾದ ಈ ಭೈರವಶರೀರವನ್ನು ನೋಡು. ಇವಳನ್ನು ಕಂಡರೆ ಸಾಕು, ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರ ಎದೆ ಒಡೆದುಹೋದೀತು. ಈಗ ನೋಡುತ್ತಿರು, ಮಾಯಾಬಲದಿಂದ ದುರ್ಧರ್ಷಳಾದ ಈಕೆಯ ಕಿವಿ ಮೂಗುಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿಹಾಕಿ ಈಕೆಯು ಹಿಂದಕ್ಕೆ

ನ ಹ್ಯೇನಾನುತ್ಸಹೇ ಹಂತುಂ ಸ್ತ್ರೀಸ್ವಭಾವೇನ ರಕ್ಷಿತಾಮ್ |
ವೀರ್ಯಂ ಚಾಸ್ಯಾ ಗತಿಂ ಚಾಪಿ ಹನಿಷ್ಯಾಮೀತಿ ಮೇ ಮತಿಃ || ೧೨

ಏನಂ ಬ್ರುನಾಣೇ ರಾಮೇ ತು ತಾಟಿಕಾ ಕ್ರೋಧಮೂರ್ಛಿತಾ |
ಉದ್ಯಮ್ಯ ಬಾಹೂ ಗರ್ಜಂತೀ ರಾಮನೇನಾಭ್ಯಧಾವತ || ೧೩

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಸ್ತು ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಹುಂಕಾರೇಣಾಭಿಭತ್ಸ್ಯ ತಾಮ್ |
ಸ್ವಸ್ತಿ ರಾಘವಯೋರಸ್ತು ಜಯಂ ಚೈನಾಭ್ಯಭಾಷತ || ೧೪

ಉದ್ಧುನ್ವಾನಾ ರಜೋ ಘೋರಂ ತಾಟಿಕಾ ರಾಘನಾವುಭೌ |
ರಜೋನೋಹೇನ ಮಹತಾ ಮುಹೂರ್ತಂ ಸಾ ನ್ಯನೋಹಯತ್ |
ತತೋ ಮಾಯಾಂ ಸಮಾಸ್ಥಾಯ ಶಿಲಾನರ್ಷೇಣ ರಾಘನೌ |
ಅನಾಕಿರತ್ ಸುಮಹತಾ ತತಶ್ಚ ಕ್ರೋಧ ರಾಘವಃ || ೧೫

ಶಿಲಾನರ್ಷಂ ಮಹತ್ಸ್ಯಾಃ ಶರವರ್ಷೇಣ ರಾಘವಃ |
ಪ್ರತಿವಾಯೋಪಧಾವಂತ್ಯಾಃ ಕರೌ ಚಿಚ್ಛೇದ ಪತ್ರಿಭಿಃ || ೧೬

ಓಡಿಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡುವೆನು. ಇವಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ನನಗೆ ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲ. ಹೆಂಗಸೆಂಬುದೇ ಇವಳಿಗೆ ರಕ್ಷೆ. (ಕೈಕಾಲಗಳನ್ನಾದರೂ ಕತ್ತರಿಸಿ) ಇವಳ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನೂ ಸಂಚಾರಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಉಡುಗಿನಬೇಕೆಂಬುದೇ ನನ್ನ ಉದ್ದೇಶ" ಎಂದನು (೧೦-೧೨). ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ತಾಟಿಕೆಯು ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಕೈಯೆತ್ತಿಕೊಂಡು ಗರ್ಜಿಸುತ್ತ ರಾಮನ ಕಡೆಗೇ ಓಡಿಬಂದಳು. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಅವಳನ್ನು ದಿಟ್ಟಿಸುತ್ತ ಹುಂಕಾರಮಾಡಿ "ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರಿಗೆ ಮಂಗಳವಾಗಲಿ- ಜಯವಾಗಲಿ!" ಎಂದರು (೧೩-೧೪). ತಾಟಿಕೆಯು ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರ ಮೇಲೆ ಭಯಂಕರ ಧೂಳನ್ನು ಕೆದರಿ ಎರಚಿದಳು. ಮೋಡವು ಮುಸುಗಿದಂತಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತು ಅವರಿಗೆ ಏನೂ ತೋರಲೇ ಇಲ್ಲ. ಆಮೇಲೆ ಆ ರಾಕ್ಷಸಿಯು ಮಾಯೆಯಿಂದ ಅಂತರ್ಧಾನಹೊಂದಿ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರ ಮೇಲೆ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಮೆಳೆಗರೆದಳು. ರಾಮನು ಕ್ರುದ್ಧನಾದನು. ತನ್ನ ಜಾಣಗಳಿಂದ ಅವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನಿವಾರಿಸಿದನು. ತಾಟಿಕೆಯು (ಮತ್ತೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಳಾಗಿ) ರಾಮನ ಕಡೆಗೆ ನುಗ್ಗಿದಳು. ರಾಮನು ತನ್ನ ಅಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಅವಳ ಎರಡು

ತತಶ್ಚಿನ್ನಭುಜಾಂ ಶ್ರಾಂತಾಮುಭ್ಯಾಶೇ ಪರಿಗರ್ಜತೀಮ್ |
 ಸೌಮಿತ್ರೀಕರೋತ್ ಕ್ರೋಧಾದ್ ಹೃತಕರ್ಣಾಗ್ರನಾಸಿಕಾಮ್ ||
 ಕಾಮರೂಪಧರಾ ಸದ್ಯಃ ಕೃತ್ವಾ ರೂಪಾಣ್ಯನೇಕಶಃ |
 ಅಂತರ್ಧಾನಂ ಗತಾ ಯಕ್ಷೀ ಮೋಹಯಂತೀ ಸ್ವಮಾಯಯಾ ||
 ಅಶ್ವನರ್ಷಂ ವಿಮುಂಚಂತೀ ಭೈರವಂ ವಿಜಚಾರ ಹ |
 ತತಸ್ತಾವಶ್ವನರ್ಷೇಣ ಕೀರ್ಯಮಾಣಾ ಸಮಂತತಃ || ೨೦
 ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಗಾಧಿಸುತಃ ಶ್ರೀಮಾನಿದಂ ನಚನಮಬ್ರವೀತ್ |
 ಅಲಂ ತೇ ಫುಣಯಾ ರಾಮ ಸಾಪ್ಯೇಷಾ ದುಷ್ಪಚಾರಿಣೀ || ೨೧
 ಯಜ್ಞವಿಘ್ನಕರೀ ಯಕ್ಷೀ ಪುರಾ ವರ್ಧೇತ ಮಾಯಯಾ |
 ನೃಧ್ಯತಾಂ ತಾನದೇವೈಷಾ ಪುರಾ ಸಂಧ್ಯಾ ಪ್ರವರ್ತತೇ || ೨೨
 ರಕ್ಷಾಂಸಿ ಸಂಧ್ಯಾಕಾಲೇಷು ದುರ್ಧರ್ಷಾಣಿ ಭವಂತಿ ಹಿ |
 ಇತ್ಯುಕ್ತಸ್ತು ತದಾ ಯಕ್ಷೀನುಶ್ವನ್ವತ್ಪ್ರಾಭವರ್ಷತೀಮ್ || ೨೩

ಕೈಗಳನ್ನೂ ಕತ್ತರಿಸಿಹಾಕಿದನು (೧೫-೧೬) ಕೈಗಳು ಕತ್ತರಿಸಿಹೋಗಲು
 ರಾಕ್ಷಸಿಯು ಸಂಕಟದಿಂದ ಗರ್ಜಿಸುತ್ತ ನಿಂತಳು ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಕೋಪದಿಂದ
 ಅವಳ ಕಿವಿ ಮೂಗುಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿಬಿಟ್ಟನು ಆದರೆ ತಾಟಕಿ ಮಹಾ
 ಮಾಯಾವಿನಿ. ಅವಳು ನಾನಾ ರೂಪಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತ ಪುನಃ
 ಅಂತರ್ಧಾನಹೊಂದಿ ಶಿಲಾವೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಭಯಂಕರವಾಗಿ ಸುರಿಸುತ್ತ
 ಅತ್ತಿಂದಿತ್ತ ಸಂಚರಿಸತೊಡಗಿದಳು (೧೭-೧೯). ಹೀಗೆ ಸುತ್ತಲೂ
 ಶಿಲಾವೃಷ್ಟಿಗೆ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಗುರಿಯಾದದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು
 “ರಾಮ, ಇವಳು ಹೆಂಗಸೆಂಬ ಮರುಕ ಬೇಡ. ಇವಳು ಪಾಪಿ, ಕೆಟ್ಟವಳು.
 ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಕಲ್ಲುಹಾಕತಕ್ಕವಳು ಇವಳೇ. ಇನ್ನು ಸಾಯಂಕಾಲವಾಗುತ್ತ
 ಬಂದಿತು. ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿಬಿಡುತ್ತಾಳೆ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ
 ಇವಳನ್ನು ವಧಿಸಿಬಿಡು. ಸಾಯಂಕಾಲವಾದಮೇಲೆ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಎದುರಿಸು
 ವುದು ಕಷ್ಟ” ಎಂದರು (೨೦-೨೨). ಆಗ ಶ್ರೀರಾಮನು ತನ್ನ *ಶಬ್ದವೇಧಿತ್ವ
 ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಅಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ರಾಕ್ಷಸಿಯ ಶಿಲಾವೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ತಡೆದು

* ಗುರಿಯು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣದಿದ್ದರೂ ಅದರ ಶಬ್ದವನ್ನು ಕೇಳಿ ಗುರಿಹೊಡೆಯುವ ಶಕ್ತಿ.

ದರ್ಶಯನ್ ಶಬ್ದವೇಧಿತ್ವಂ ತಾಂ ರುರೋಢ ಸ ಸಾಯಕೈಃ |
 ಸಾ ರುದ್ಧಾ ಶರಜಾಲೇನ ನಾಯಾಬಲಸಮುನ್ವಿತಾ || ೨೪
 ಅಭಿದುದ್ರಾವ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ ಚ ವಿನೇದುಷೀ |
 ತಾನಾಪತಂತೀಂ ವೇಗೇನ ವಿಕ್ರಾಂತಾನುಶನೀಮಿವ || ೨೫
 ಶರೇಣೋರಸಿ ವಿನ್ಯಾಢ ಸಾ ಪಪಾತ ನುನಾರ ಚ |
 ತಾಂ ಹತಾಂ ಭೀನುಸಂಕಾಶಾಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಸುರಪತಿಸ್ತದಾ || ೨೬
 ಸಾಧು ಸಾಧ್ವಿತಿ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಂ ಸುರಾಶ್ಚ ಸಮಪೂಜಯನ್ |
 ಉನಾಚ ಪರಮಪ್ರೀತಃ ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷಃ ಪುರಂದರಃ || ೨೭
 ಸುರಾಶ್ಚ ಸರ್ವೇ ಸಂಹೃಷ್ಟಾ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮಥಾಬ್ರುವನ್ |
 ಮುನೇ ಕೌಶಿಕ ಭದ್ರಂ ತೇ ಸೇಂದ್ರಾಃ ಸರ್ವೇ ಮರುದ್ಗಣಾಃ || ೨೮
 ತೋಷಿತಾಃ ಕರ್ಮಣಾನೇನ ಸ್ನೇಹಂ ದರ್ಶಯ ರಾಘವೇ |
 ಪ್ರಜಾಪತೇರ್ಭೃಶಾಶ್ಚಸ್ಯ ಪುತ್ರಾನ್ ಸತ್ಯಪರಾಕ್ರಮಾನ್ || ೨೯
 ತಪೋಬಲಭೃತೋ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ರಾಘವಾಯ ನಿವೇದಯ |
 ಪಾತ್ರಭೂತಶ್ಚ ತೇ ಬ್ರಹ್ಮಂಸ್ತವಾನುಗಮನೇ ಧೃತಃ || ೩೦

ಆ ಮಾಯಾವಿನಿಯನ್ನು ಗಾಯಗೊಳಿಸಿದನು. ತಾಟಕೆಯು ಕೂಡಲೆ
 ಅಂತರ್ಧಾನವನ್ನು ಬದಿಗೊತ್ತಿ ಗರ್ಜಿಸುತ್ತ ಸಿಡಿಲಿನಂತೆ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರ
 ಮೇಲೆ ರಭಸದಿಂದ ಎರಗಿದಳು (೨೪-೨೫) ಶ್ರೀರಾಮನು ಅವಳ ಎದೆಗೆ
 ಗುರಿಯಿಟ್ಟು ಒಂದು ಬಾಣವನ್ನು ಹೊಡೆಯಲು ತಾಟಕೆಯು ಉರುಳಿಬಿದ್ದು
 ಸತ್ತುಹೋದಳು. ಭೀಮಾಕಾರದ ರಾಕ್ಷಸಿಯು ಮೃತಳಾದ್ದನ್ನು ಕಂಡು
 ದೇವತೆಗಳೂ ದೇವೇಂದ್ರನೂ 'ಭಲೆ, ಭಲೆ' ಎನ್ನುತ್ತ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು
 ಕೊಂಡಾಡಿದರು (೨೬-೨೭). ಇಂದ್ರನು "ಮಹರ್ಷಿ-ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ, ನಿನಗೆ
 ಒಳ್ಳೆಯದಾಗಲಿ. ಈ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಸಂಪ್ರೀತರಾದೆವು. ರಾಘವ
 ನಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ವಾತ್ಸಲ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸು. ಹೇ ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿ, ಕೃಶಾಶ್ಚವ್ರಜಾ
 ಪತಿಯ ಪುತ್ರರೂ ಸತ್ಯವರಾಕ್ರಮರೂ ತಪೋಬಲಾನ್ವಿತರೂ ಆದ (ದೇವತಾ
 ರೂಪದ) ಮಂತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ರಾಮನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸು. ಇವನು ನಿನಗೆ
 ಶಿಷ್ಯನಾಗಿ ಉಪದೇಶಕ್ಕೆ ಅರ್ಹನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈ ರಾಜಪುತ್ರನು ದೇವತೆ

ಕರ್ತವ್ಯಂ ಚ ಮಹತ್ ಕರ್ಮ ಸುರಾಣಾಂ ರಾಜಸೂನುನಾ |
ವಿನಮುಕ್ತ್ವಾ ಸುರಾಃ ಸರ್ವೇ ಜಗ್ಮುರ್ಹೃಷ್ಯಾ ಯಥಾಗತಮ್ ||

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಂ ಪೂಜಯಂತಸ್ತತಃ ಸಂಧ್ಯಾ ಪ್ರವರ್ತತೇ |
ತತೋ ಮುನಿವರಃ ಪ್ರೀತಸ್ತಾಟಕಾವಧತೋಷಿತಃ || ೩೨

ಮೂರ್ಧ್ನಿ ರಾಮಮುಪಾಘ್ರಾಯ ಇದಂ ವಚನಮಬ್ರವೀತ್ |
ಇಹಾದ್ಯ ರಜನೀಂ ರಾಮ ವಸೇನು ಶುಭದರ್ಶನ || ೩೩

ಶ್ವಃ ಪ್ರಭಾತೇ ಗಮಿಷ್ಯಾಮಸ್ತದಾಶ್ರಮಪದಂ ಮನು |
ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರವಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ಹೃಷ್ಯೋ ದಶರಥಾತ್ಮಜಃ || ೩೪

ಉನಾಸ ರಜನೀಂ ತತ್ರ ತಾಟಕಾಯಾ ವನೇ ಸುಖಮ್ |
ಮುಕ್ತಶಾಪಂ ವನಂ ತಚ್ಚ ತಸ್ಮಿನ್ನೇವ ತದಾಹನಿ || ೩೫

ರಮಣೀಯಂ ವಿಬಭ್ರಾಜ ಯಥಾ ಚೈತ್ರರಥಂ ವನಮ್ ||

ನಿಹತ್ಯ ತಾಂ ಯಕ್ಷಸುತಾಂ ಸ ರಾಮಃ

ಪ್ರಶಸ್ತಮಾನಃ ಸುರಸಿದ್ಧಸಂಘಃ |

ಗಳಿಗಾಗಿ ಇನ್ನೂ ಮಹತ್ತರ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಎಸಗಬೇಕಾಗಿದೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿ ಸಂತೋಷದಿಂದ ದೇವತೆಗಳೊಡನೆ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರನ್ನು ಹೊಗಳುತ್ತ ಹೊರಟುಹೋದನು (೨೮-೩೧). ನಾಯಂಕಾಲವಾಯಿತು. ತಾಟಕೆಯನ್ನು ವಧಿಸಿದ್ದರಿಂದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಸಂತುಷ್ಟರಾಗಿ ವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮನ ಶಿರಸ್ಸನ್ನು ಆಘ್ರಾಣಿಸುತ್ತ “ರಾಮ - ಅಭಿ ರಾಮ, ಈ ರಾತ್ರಿ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇರೋಣ. ನಾಳೆ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ನನ್ನ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೋಗೋಣ” ಎಂದರು (೩೨-೩೩). ಶ್ರೀರಾಮನು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಆ ರಾತ್ರಿಯನ್ನು ತಾಟಕಾವನದಲ್ಲಿ ಕಳೆದನು. ಆ ವನಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದ ಉಪದ್ರವವು ಆ ದಿನವೇ ತೊಲಗಿ ಹೋಯಿತು. ಅದು ಕುಬೇರನ ಚೈತ್ರರಥವೆಂಬ ಉದ್ಯಾನದಂತೆ ರಮಣೀಯವಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸಿತು (೩೪-೩೫). ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮನು ತಾಟಕೆಯನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ದೇವತೆಗಳ ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧವುರುಷರ ಪ್ರಶಂಸೆಗೆ ವಾತ್ರನಾದನು. ಅಲ್ಲಿಯೇ ರಾತ್ರಿ ಕಳೆಯಿತು. ಉಷಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು

ಉವಾಸ ತಸ್ಮಿನ್ ಮುನಿನಾ ಸಹೈವ
ಪ್ರಭಾತವೇಲಾಂ ಪ್ರತಿಬೋಧ್ಯಮಾನಃ ||

೩೬

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಷಡ್ವಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಸಪ್ತವಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಅಷ್ಟಗ್ರಾಮಪ್ರದಾನಮ್

ಅಥ ತಾಂ ರಜನೀಮುಷ್ಯ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮಹಾಯಶಾಃ |
ಪ್ರಶಸ್ಯ ರಾಘವಂ ವಾಕ್ಯಮುವಾಚ ಮಧುರಾಕ್ಷರಮ್ || ೧
ಪರಿತುಷ್ಟೋಽಸ್ಮಿ ಭದ್ರಂ ತೇ ರಾಜಪುತ್ರ ಮಹಾಯಶಃ |
ಪ್ರೀತ್ಯಾ ಪರಮಯಾ ಯುಕ್ತೋ ದದಾಮ್ಯಸ್ಮಾಣಿ ಸರ್ವಶಃ || ೨
ದೇವಾಸುರಗಣಾನ್ ವಾಪಿ ಸಗಂಧವೋರಗಾನಪಿ |
ಯೈರಮಿತ್ರಾನ್ ಪ್ರಸಹ್ಯಾಜೌ ವಶೀಕೃತ್ಯ ವಿಜೇಷ್ಯಸಿ || ೩

ಕೌಸಲ್ಯಾ ಸುಪ್ರಜಾ ರಾಮ. " ಎನ್ನುತ್ತಿರಲು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಎಚ್ಚರ
ವಾಯಿತು (೩೬).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತಾರನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸರ್ಗ ೨೭

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಮಂತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ರಾಮನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸುವುದು

ಆ ರಾತ್ರಿಯನ್ನು ಕಳೆದ ಮೇಲೆ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ರಾಘವನನ್ನು ಕುರಿತು
ಮಂದಹಾಸದೊಡನೆ ಮಧುರವಾಗಿ ನುಡಿದರು : "ರಾಜಪುತ್ರ, ನಿನಗೆ ಮಂಗಳ
ವಾಗಲಿ. ನನಗೆ ಆನಂದವಾಯಿತು. ಈಗ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಮಂತ್ರಾಸ್ತ್ರ
ಗಳನ್ನೂ ನಿನಗೆ ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತೇನೆ. ಆ ಅಸ್ತ್ರಗಳ ಬಲದಿಂದ ದೇವಾಸುರ
ರನ್ನೂ ಗಂಧರ್ವೋರಗರನ್ನೂ ನೀನು ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಜಯಿಸಲು ಸಮರ್ಥ

ತಾನಿ ದಿನ್ಯಾನಿ ಭದ್ರಂ ತೇ ದದಾಮ್ಯಸ್ತ್ರಾಣಿ ಸರ್ವಶಃ |
 ದಂಡಚಕ್ರಂ ಮಹದ್ವಿನ್ಯಂ ತನ ದಾಸ್ಯಾಮಿ ರಾಘವ || ೪
 ಧರ್ಮಚಕ್ರಂ ತತೋ ನೀರ ಕಾಲಚಕ್ರಂ ತಥೈವ ಚ |
 ವಿಷ್ಣು ಚಕ್ರಂ ತಥಾತ್ಮಗ್ರನ್ಯೈಂದ್ರಮಸ್ತ್ರಂ ತಥೈವ ಚ || ೫
 ವಜ್ರಮಸ್ತ್ರಂ ನರಶ್ರೇಷ್ಠ ಶೈವಂ ಶೂಲವರಂ ತಥಾ |
 ಅಸ್ತ್ರಂ ಬ್ರಹ್ಮಶಿರಶ್ಚೈವ ಐಷೀಕಮಪಿ ರಾಘವ || ೬
 ದದಾಮಿ ತೇ ಮಹಾಬಾಹೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಮಸ್ತ್ರಮನುತ್ತಮಮ್ |
 ಗದೇ ದ್ವೇ ಜೈನ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ ನೋದಕೀ ಶಿಖರೀ ಉಭೇ || ೭
 ಪ್ರದೀಪ್ತೇ ನರಶಾರ್ದೂಲ ಪ್ರಯಚ್ಛಾಮಿ ನೃಪಾತ್ಮಜ |
 ಧರ್ಮಸಾಶನುಹಂ ರಾಮ ಕಾಲಸಾಶಂ ತಥೈವ ಚ || ೮
 ಸಾಶಂ ವಾರುಣಮಸ್ತ್ರಂ ಚ ದದಾಮ್ಯಹಮನುತ್ತಮಮ್ |
 ಅಶನೀ ದ್ವೇ ಪ್ರಯಚ್ಛಾಮಿ ಶುಷ್ಕಾದ್ರೇ ರಘುನಂದನ || ೯
 ದದಾಮಿ ಚಾಸ್ತ್ರಂ ಪೈನಾಕಮಸ್ತ್ರಂ ನಾರಾಯಣಂ ತಥಾ |
 ಆಗ್ನೇಯಮಸ್ತ್ರಂ ದಯಿತಂ ಶಿಖರಂ ನಾನು ನಾನುತಃ || ೧೦
 ವಾಯವ್ಯಂ ಪ್ರಥನಂ ನಾನು ದದಾಮಿ ಚ ತವಾನಘ |
 ಅಸ್ತ್ರಂ ಹಯಶಿರೋ ನಾನು ಕ್ರೌಂಚಮಸ್ತ್ರಂ ತಥೈವ ಚ || ೧೧
 ಶಕ್ತಿದ್ವಯಂ ಚ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ ದದಾಮಿ ತನ ರಾಘವ |
 ಕಂಕಾಲಂ ಮುಸಲಂ ಪೂರಂ ಕಾಪಾಲಮಥ ಕಂಕಣಮ್ || ೧೨

ನಾಗುವೆ (೧-೩). ದಿನ್ಯಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ನಿನಗೆ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ. ನಿನಗೆ ಶುಭವಾಗಲಿ, ರಾಮ. ಅವು ಯಾವುವೆಂದರೆ: ದಂಡಚಕ್ರ, ಧರ್ಮಚಕ್ರ, ಕಾಲಚಕ್ರ, ವಿಷ್ಣುಚಕ್ರ, ಇಂದ್ರದೇವತಾಕವಾದ ವಜ್ರಾಸ್ತ್ರ, ಶಿವದೇವತಾಕವಾದ ಶೂಲವರಾಸ್ತ್ರ, ಬ್ರಹ್ಮಶಿರೋಸ್ತ್ರ, ಐಷೀಕಾಸ್ತ್ರ, ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ತ್ರ (೪-೬). ನೋದಕೀ, ಶಿಖರೀ ಎಂಬ ಎರಡು ಗದೆಗಳು. ಧರ್ಮಸಾಶ, ಕಾಲಸಾಶ, ವರುಣವಾಶ, ಶುಷ್ಕಾಶನಿ, ಆದ್ರಾಶನಿ ಮತ್ತು ಪೈನಾಕ, ನಾರಾಯಣ, ಆಗ್ನಿದೇವತಾಕವಾದ ಶಿಖರ, ವಾಯುದೇವತಾಕವಾದ ಪ್ರಥನ, ಹಯಶಿರಸ್ಸು, ಕ್ರೌಂಚ ಎಂಬ ಅಸ್ತ್ರಗಳು (೭-೧೧). ರಾಮ, ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ರುದ್ರಶಕ್ತಿ,

ನಧಾರ್ಥಂ ರಕ್ಷಸಾಂ ಯಾನಿ ದದಾಮ್ಯೇತಾನಿ ಸರ್ವತಃ |
 ನೈದ್ಯಾಧರಂ ಮಹಾಸ್ತ್ರಂ ಚ ನಂದನಂ ನಾನು ನಾನುತಃ || ೧೩
 ಅಸಿರತ್ನಂ ಮಹಾಬಾಹೋ ದದಾಮಿ ನೈವರಾತ್ಮಜ |
 ಗಾಂಧರ್ವಮಸ್ತ್ರಂ ದಯಿತಂ ಮಾನವಂ ನಾನು ನಾನುತಃ || ೧೪
 ಪ್ರಸ್ವಾಪನಪ್ರಶಮನೇ ದದ್ಮಿ ಸೌರಂ ಚ ರಾಘವ |
 ವರ್ಷಣಂ ಶೋಷಣಂ ಚೈವ ಸಂತಾಪನವಿಲಾಪನೇ || ೧೫
 ಮಾದನಂ ಚೈವ ದುರ್ಧರ್ಷಂ ಕಂದರ್ಪದಯಿತಂ ತಥಾ |
 ಸೈಶಾಚಮಸ್ತ್ರಂ ದಯಿತಂ ಮೋಹನಂ ನಾನು ನಾನುತಃ || ೧೬
 ಪ್ರತೀಚ್ಛ ನರಶಾರ್ದೂಲ ರಾಜಪುತ್ರ ಮಹಾಯಶಃ |
 ತಾಮಸಂ ನರಶಾರ್ದೂಲ ಸೌಮನಂ ಚ ಮಹಾಬಲಮ್ || ೧೭
 ಸಂವರ್ತಂ ಚೈವ ದುರ್ಧರ್ಷಂ ಮೌಸಲಂ ಚ ನೈವರಾತ್ಮಜ |
 ಸತ್ಯಮಸ್ತ್ರಂ ಮಹಾಬಾಹೋ ತಥಾ ಮಾಯಾಧರಂ ಪರಮ್ || ೧೮
 ಸೌರಂ ತೇಜಃಪ್ರಭಂ ನಾನು ಪರತೇಜೋಽಪಕರ್ಷಣಮ್ |
 ಸೌನ್ಯಾಸ್ತ್ರಂ ಶಿಶಿರಂ ನಾನು ತ್ವಾಷ್ಟ್ರಮಸ್ತ್ರಂ ಚ ದಾರುಣಮ್ || ೧೯
 ದಾರುಣಂ ಚ ಭಗಸ್ಯಾಪಿ ಶೀತೇಷುಮಥ ಮಾನವಮ್ |
 ಏತಾನ್ ರಾಮ ಮಹಾಬಾಹೋ ಕಾಮರೂಪಾನ್ ಮಹಾಬಲಾನ್

ವಿಷ್ಣು ಶಕ್ತಿ ಎಂಬ ಎರಡು ಶಕ್ತಿಗಳು. ಕಂಕಾಲ, ಮುಸಲ, ಕಾವಾಲ, ಕಂಕಣ
 ಎಂಬ ಅಸ್ತ್ರಗಳು. ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವುದು ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ನಿನಗೆ
 ಕೊಡುತ್ತೇನೆ. ವಿದ್ಯಾಧರರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ನಂಜನ ಎಂಬ ಉತ್ತಮವಾದ
 ಒಂದು ಖಡ್ಗವಿದೆ. ಇದೊಂದು ಮಹತ್ತರವಾದ ಆಯುಧ. ಇದನ್ನೂ ನಿನಗೆ
 ಕೊಡುತ್ತೇನೆ (೧೩-೧೩). ಗಂಧರ್ವರ ಮಾನವಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ ಪ್ರಸ್ವಾಪನ,
 ಪ್ರಶಮನ, ಸೌರಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ವರ್ಷಣ,
 ಶೋಷಣ, ಸಂತಾಪನ, ವಿಲಾಪನ, ಮಾದನ, ಮೋಹನ, ತಾಮಸ, ಸೌಮನ,
 ಸಂವರ್ತ, ಮೌಸಲ ಎಂಬ ಅಸ್ತ್ರಗಳಿವೆ. ಸತ್ಯ, ಮಾಯಾಧರ, ತೇಜಃಪ್ರಭ,
 ಶಿಶಿರ, ತ್ವಾಷ್ಟ್ರ, ಭಗದೇವತಾಕವಾದ ದಾರುಣ ಮತ್ತು ಮನುಜೇವತಾಕವಾದ

ಗೃಹಾಣ ಪರಮೋದಾರಾನ್ ಕ್ಷಿಪ್ರಮೇವ ನೃಪಾತ್ಮಜ |
 ಸ್ಥಿತಸ್ತು ಪ್ರಾಜ್ಞುಖೋ ಭೂತ್ವಾ ಶುಚಿರ್ಮುನಿನರಸ್ತದಾ || ೨೦
 ದದೌ ರಾಮಾಯ ಸುಪ್ರೀತೋ ಮಂತ್ರಗ್ರಾಮಮನುತನುಮ್ |
 ಸರ್ವಸಂಗ್ರಹಣಂ ಯೇಷಾಂ ದೈವತೈರಪಿ ದುರ್ಲಭಮ್ || ೨೧
 ತಾನ್ಯಸ್ಮಾಣಿ ತದಾ ವಿಪ್ರೋ ರಾಘವಾಯ ನೃನೇದಯತ್ |
 ಜಪತಸ್ತು ಮುನೇಸ್ತಸ್ಯ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಸ್ಯ ಧೀಮತಃ || ೨೨
 ಉಪತಸ್ಥುರ್ಮಹಾರ್ಹಾಣಿ ಸರ್ವಾಣ್ಯಸ್ಮಾಣಿ ರಾಘವಮ್ |
 ಊಚುಶ್ಚ ಮುದಿತಾಃ ಸರ್ವೇ ರಾಮಂ ಪ್ರಾಂಜಲಯಸ್ತದಾ || ೨೪
 ಇಮೇ ಸ್ಮ ಪರಮೋದಾರಾಃ ಕಿಂಕರಾಸ್ತವ ರಾಘವ |
 ಯದ್ಯದಿಚ್ಛಸಿ ಭದ್ರಂ ತೇ ತತ್ ಸರ್ವಂ ಕರವಾಮು ವೈ || ೨೫
 ತತೋ ರಾಮುಃ ಪ್ರಸನ್ನಾತ್ಮಾ ತೈರಿತ್ಯುಕ್ತೋ ಮಹಾಬಲೈಃ |
 ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಯ ಚ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಃ ಸಮಾಲಭ್ಯ ಚ ಪಾಣಿನಾ || ೨೬

ಶೀತೇಷು ಎಂಬ ಅನ್ತ್ರಗಳಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಕಾಮರೂಪಿಗಳು, ಮಹಾಬಲಶಾಲಿಗಳು. ರಾಮ, ಈ (ಐವತ್ತು) ಅನ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ನೀನು ಸ್ವೀಕರಿಸು” (೧೪-೨೧). ಹೀಗೆ ನುಡಿದು ಆ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಶುಚೀಭೂತರಾಗಿ ಕುಳಿತು ಮಂತ್ರರಾಶಿಯನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದರು. ಆ ಮಂತ್ರಾನ್ತ್ರಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಅಶಕ್ಯ. ಅಂಥ ಮಂತ್ರಾನ್ತ್ರಗಳನ್ನು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ರಾಘವನಿಗೆ * ಉಪದೇಶಿಸಿದರು (೨೨-೨೩). (ಅಲ್ಲದೆ ಆ ಮಂತ್ರಗಳಿಗೆ ವೀರ್ಯವತ್ತಾಸಂವಾದನಾರ್ಥವಾಗಿ) ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಜಪಿಸುತ್ತಿರಲು ಸಕಲ ಮಂತ್ರಾನ್ತ್ರಗಳೂ ದಿವ್ಯರೂಪದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ “ರಾಘವ, ನಾವು ನಿನಗೆ ಕಿಂಕರರಾಗಿದ್ದೇವೆ. ನೀನು ಏನು ಬಯಸಿದರೂ ಅದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನಾವು ಸಾಧಿಸಿಕೊಡುತ್ತೇವೆ. ನಿನಗೆ ಶುಭವಾಗಲಿ” ಎಂದು ಕೈಮುಗಿದುಕೊಂಡು ಹೇಳಿದವು (೨೪-೨೫). ಶ್ರೀರಾಮನು ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ಕೈಯಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ “ನೀವು ನನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ

* ರಾಘವನೆಂದರೆ ಖಕ್ಷುಣನೂ ಆಗಬಹುದು. ಆಜ್ಞರಿಂದ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಉಪದೇಶಿಸಿದರೆಂದು ಕೆಲವರು ಅರ್ಥಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಮಾನಸಾ ಮೇ ಭವಿಷ್ಯತ್ಪ್ರಮಿತಿ ತಾನಭ್ಯಾ ಜೋದಯತ್ |
ತತಃ ಪ್ರೀತಮನಾ ರಾನೋ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಂ ಮಹಾಮುನಿಮ್ || ೨೭
ಅಭಿವಾದ್ಯ ಮಹಾತೇಜಾ ಗಮನಾಯೋಪಚಕ್ರಮೇ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಸಪ್ತವಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಅಷ್ಟಾವಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಅಸ್ತಸಂಹಾರಗ್ರಹಣಮ್

ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಯ ತತೋಽಸ್ತ್ರಾಣಿ ಪ್ರಹೃಷ್ಟವದನಃ ಶುಚಿಃ |
ಗಚ್ಛನ್ನೇವಾಥ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥೋ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮಥಾಬ್ರವೀತ್ || ೧
ಗೃಹೀತಾಸ್ತ್ರೋಽಸ್ಮಿ ಭಗವನ್ ದುರಾಧರ್ಷಃ ಸುರಾಸುರೈಃ |
ಅಸ್ತ್ರಾಣಾಂ ತ್ವಹಮಿಚ್ಛಾಮಿ ಸಂಹಾರಾನ್ ಮುನಿಪುಂಗವ || ೨

ನೆಲೆಸಿರಿ" (ಸ್ಮರಿಸಿದಾಗ ಉಪಸ್ಥಿತರಾಗಬೇಕು) ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿದನು.
ಅನಂತರ ಅವನು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮಹರ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿವಾದನೆ ಮಾಡಿ ಮುಂದಕ್ಕೆ
ಪ್ರಯಾಣಮಾಡಲು ಸಿದ್ಧನಾದನು (೨೬-೨೭)

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತೇಳನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸರ್ಗ ೨೮

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಮಂತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳ ಉಪಸಂಹಾರಕ್ರಮವನ್ನು
ಬೋಧಿಸಿ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಮಂತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುವುದು.

ಶ್ರೀರಾಮನು ಶುಚಿಯಾಗಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರಿಂದ ಮಂತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳ ಉಪ
ದೇಶವನ್ನು ಪಡೆದು ಪ್ರಯಾಣಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ "ಮಹರ್ಷಿಗಳೇ, ತಮ್ಮಿಂದ
ಅಸ್ತ್ರಗಳ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಪಡೆದು ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ನಾನು ಅಜೇಯನಾಗಿ
ದ್ದೇನೆ. ಆದರೆ ಇವುಗಳ ಉಪಸಂಹಾರಕ್ರಮವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ನನಗೆ

ಏನಂ ಬ್ರುವತಿ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥೇ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮಹಾನುತಿಃ |
 ಸಂಹಾರಾನ್ ವ್ಯಾಜಹಾರಾಥ ಧೃತಿಮಾನ್ ಸುವ್ರತಃ ಶುಚಿಃ || ೩
 ಸತ್ಯವಂತಂ ಸತ್ಯಕೀರ್ತಿಂ ಧೃಷ್ಟಂ ರಭಸಮೇವ ಚ |
 ಪ್ರತಿಹಾರತರಂ ನಾನು ಪರಾಜ್ಞುಖಮವಾಜ್ಞುಖಮ್ || ೪
 ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾಲಕ್ಷ್ಮ್ಯವಿಮೌ ಚೈವ ದೃಢನಾಭಸುನಾಭಕೌ |
 ದಶಾಕ್ಷಶತವಕ್ತ್ರಾ ಚ ದಶಶೀರ್ಷಶತೋದರೌ || ೫
 ಪದ್ಮನಾಭಮಹಾನಾಭೌ ದುಂದುನಾಭಸ್ವನಾಭಕೌ |
 ಜ್ಯೋತಿಷಂ ಕೃಶನಂ ಚೈವ ನೈರಾಸ್ಯವಿಮಲಾವೃಭೌ || ೬
 ಯೌಗಂಧರವಿನಿದ್ರಾ ಚ ದೈತ್ಯಪ್ರಮಥನೌ ತಥಾ |
 ಶುಚಿಬಾಹುರ್ಮಹಾಬಾಹುರ್ನಿಷ್ಕುಲವಿರುಚಿಸ್ತಥಾ || ೭
 ಸಾರ್ಚಿರ್ಮಾಲೀ ಧೃತಿಮಾಲೀ ವೃತ್ತಿಮಾನ್ ರುಚಿರಸ್ತಥಾ |
 ಪಿತ್ರೈಃ ಸೌಮನಸಂ ಚೈವ ವಿಧೂತಮಕರಾವೃಭೌ || ೮
 ಕರವೀರಕರಂ ಚೈವ ಧನಧಾನೌ ಚ ರಾಘವ |
 ಕಾಮರೂಪಂ ಕಾಮರುಚಿಂ ಮೋಹಮಾನರಣಂ ತಥಾ || ೯

ಇಚ್ಛಿಯಾಗಿದೆ” ಎಂದನು (೧-೨). ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪರಾದ
 ಆ ತಪೋನಿಧಿಗಳಿಗೆ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ಅವರು ರಾಮನಿಗೆ ಮಂತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳ
 ಉಪಸಂಹಾರಕ್ರಮವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಬೋಧಿಸಿ, ಸಂಹಾರಗಳೆಂಬ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು
 ದಿವ್ಯಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದರು. “ರಾಮ, ಈ ಅಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ನಿನಗೆ
 ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತೇನೆ: ಸತ್ಯವಂತ, ಸತ್ಯಕೀರ್ತಿ, ಧೃಷ್ಟ, ರಭಸ, ಪ್ರತಿ
 ಹಾರತರ, ಪರಾಜ್ಞುಖ, ಅವಾಜ್ಞುಖ, ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯ, ಅಲಕ್ಷ್ಮ್ಯ, ದೃಢನಾಭ,
 ಸುನಾಭ, ದಶಾಕ್ಷ, ಶತವಕ್ತ್ರ, ದಶಶೀರ್ಷ, ಶತೋದರ, ಪದ್ಮನಾಭ,
 ಮಹಾನಾಭ, ದುಂದುನಾಭ, ಸ್ವನಾಭ, ಜ್ಯೋತಿಷ, ನೈರಾಸ್ಯ, ವಿಮಲ,
 ಯುಗಂಧರ, ವಿನಿದ್ರ, ದೈತ್ಯ, ಪ್ರಮಥನ, ಶುಚಿಬಾಹು, ಮಹಾಬಾಹು,
 ನಿಷ್ಕುಲ, ವಿರುಚಿ (೩-೭). ಅರ್ಚಿರ್ಮಾಲಿ, ಧೃತಿಮಾಲಿ, ವೃತ್ತಿಮಾನ್,
 ರುಚಿರ, ಪಿತ್ರೈಃ, ಸೌಮನಸ, ವಿಧೂತ, ಮಕರ, ಕರವೀರಕರ, ಧನ,
 ಧಾನ್ಯ, ಕಾಮರೂಪ, ಕಾಮರುಚಿ, ಮೋಹ, ಆವರಣ, ಜ್ಯಂಭಕ, ಸರ್ವ

ಜ್ಯಂಭಕಂ ಸರ್ವನಾಭಂ ಚ ಸಂಧಾನವರಣೌ ತಥಾ |
 ಭೃಶಾಶ್ವತನಯಾನ್ ರಾಮು ಭಾಸ್ವರಾನ್ ಕಾಮರೂಪಿಣಿಃ || ೧೦
 ಪ್ರತೀಚ್ಛ ಮನು ಭದ್ರಂ ತೇ ಪಾತ್ರಭೂತೋಽಸಿ ರಾಘವ |
 ಬಾಧಮಿತ್ಯೇವ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಃ ಪ್ರಹೃಷ್ಯೇನಾಂತರಾತ್ಮನಾ || ೧೧
 ದಿವ್ಯಭಾಸ್ವರದೇಹಾಶ್ಚ ಮೂರ್ತಿನಂತಃ ಸುಖಪ್ರದಾಃ |
 ಕೇಚಿದಂಗಾರಸದೃಶಾಃ ಕೇಚಿದ್ ಭೂನೋಪನಾಸ್ತಥಾ || ೧೨
 ಚಂದ್ರಾರ್ಕಸದೃಶಾಃ ಕೇಚಿತ್ ಪ್ರಹ್ಲಾಂಜಲಿಪುಟಾಸ್ತಥಾ |
 ರಾಮಂ ಪ್ರಾಂಜಲಯೋ ಭೂತ್ವಾಽಬ್ರುವನ್ ಮಧುರಭಾಷಿಣಿಃ ||
 ಇಮೇ ಸ್ಮ ನರಶಾರ್ದೂಲ ಶಾಧಿ ಕಿಂ ಕರನಾಮ ತೇ |
 ನಾನಸಾಃ ಕಾರ್ಯಕಾಲೇಷು ಸಾಹಾಯ್ಯಂ ನೇ ಕರಿಷ್ಯಥ || ೧೪
 ಗಮ್ಯತಾಮಿತಿ ತಾನಾಹ ಯಥೇಷ್ಟಂ ರಘುನಂದನಃ |
 ಅಥ ತೇ ರಾಮಮಾಮಂತ್ರೈ ಕೃತ್ವಾ ಚಾಪಿ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣಮ್ || ೧೫

ನಾಭ, ಸಂಧಾನ, ವರಣ (೮-೯). ಇವು ಕಾಮರೂಪಿಗಳೂ ತೇಜಸ್ವಿಗಳೂ ಆದ ಕೃಶಾಶ್ವವುತ್ರರು. ರಾಘವ, ನಿನಗೆ ಕಲ್ಯಾಣವಾಗಲಿ. ಇವುಗಳ ಉಪದೇಶಕ್ಕೆ ನೀನು ಪಾತ್ರನಾಗಿದ್ದೀಯೆ. ಸ್ವೀಕರಿಸು” ಎಂದರು. ಶ್ರೀರಾಮನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಹರ್ಷದಿಂದ ಹಿಗ್ಗುತ್ತ “ತಥಾಸ್ತು” ಎಂದು ನುಡಿದು ಅವುಗಳ ಉಪದೇಶವನ್ನು ವಡೆದನು.* (೧೦-೧೧). ಆ ಐವತ್ತು ಮಂತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳು ದಿವ್ಯದೇಹವನ್ನು ಧರಿಸಿ ವ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾದವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಬೆಂಕಿಯ ಕೆಂಡದಂತೆಯೂ ಕೆಲವು ಹೊಗೆಯಂತೆಯೂ ಕೆಲವು ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರಂತೆಯೂ ಧಳಧಳಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಆ ಮಂತ್ರಾಸ್ತ್ರದೇವತೆಗಳು ಕೈಮುಗಿದುಕೊಂಡು ರಾಮನನ್ನು ಕುರಿತು “ಪುರುಷೋತ್ತಮ, ಇಗೋ ಬಂದಿದ್ದೇವೆ. ನಾವು ಏನು ಮಾಡಬೇಕು? ಅಪ್ಪಣೆಯಾಗಲಿ” ಎಂದು ಮಧುರವಾಗಿ ನುಡಿದವು (೧೨-೧೩). ರಾಮನು “ಎಲೈ ಮಂತ್ರಾಸ್ತ್ರದೇವತೆಗಳೇ, ಈಗ ನೀವು ಹೋಗಿರಿ. ಕಾರ್ಯ ಒದಗಿದಾಗ ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ, ಆಗ

* ಸತ್ಯವಂತ ಮೊದಲಾದವು ಉಪಸಂಹಾರಮಂತ್ರಗಳ ಹೆಸರುಗಳೆಂದು ಕೆಲವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ.

ಏನನುಸ್ಥಿತಿ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ ಮುಕ್ತಾ ಜಗ್ಮುರ್ಯಥಾಗತಮ್ |

ಸ ಚ ತಾನ್ ರಾಘವೋ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಂ ಮಹಾಮುನಿಮ್

ಗಚ್ಛನ್ನೇನಾಥ ಮಧುರಂ ಶ್ಲಕ್ಷ್ಣಂ ವಚನಮಬ್ರವೀತ್ |

ಕಿಂ ನ್ವೇತನ್ನೇಘಸಂಕಾಶಂ ಪರ್ವತಸ್ಯಾದಿದೂರತಃ || ೧೭

ವೃಕ್ಷಷಂಡಮಿನಾಭಾತಿ ಪರಂ ಕೌತೂಹಲಂ ಹಿ ಮೇ |

ದರ್ಶನೀಯಂ ಮೃಗಾಕೀರ್ಣಂ ಮನೋಹರಮತೀವ ಚ || ೧೮

ನಾನಾಪ್ರಕಾರೈಃ ತಕುನ್ಯೈರ್ವಲ್ಗುನಾದೈರಲಂಕೃತಮ್ |

ನಿಸೃತಾಃ ಸ್ಮ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠ ಕಾಂತಾರಾದ್ರೋನುಹರ್ಷಣಾತ್ ||

ಅನಯಾ ತ್ವನಗಜ್ಞಾಮಿ ದೇಶಸ್ಯ ಸುಖವತ್ತಯಾ |

ಸರ್ವಂ ಮೇ ಶಂಸ ಭಗವನ್ ಕಸ್ಯಾಶ್ರಮಪದಂ ತ್ವಿದಮ್ || ೨೦

ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಾ ಯತ್ರ ತೇ ಪಾಸಾ ಬ್ರಹ್ಮಘ್ನಾ ದುಷ್ಪಚಾರಿಣಃ |

ತವ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ವಿಘ್ನಾಯ ದುರಾತ್ಮಾನೋ ಮಹಾಮುನೇ || ೨೧

ಬಂದು ನನಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡಿರಿ” ಎಂದನು. ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲೆಂದು ಮಂತ್ರಾಸ್ತ್ರದೇವತೆಗಳು ಅಂತರ್ಹಿತವಾದವು (೧೪-೧೫). ಶ್ರೀರಾಮನು ಹೀಗೆ ಮಂತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕಲಿತುಕೊಂಡು ಮುಂದೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿಗಳನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ ಮಧುರಸ್ವರದಿಂದ “ಹೇ ಭಗವನ್, ಈ ಪರ್ವತದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಮೋಡದಂತೆ ಕವ್ವಗೆ ಮರಗಳ ಗುಂಪು ಕಾಣಿಸುವುದಲ್ಲ, ಅದೇನು? ಮೃಗಗಳು ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿವೆ. ಬಹಳ ಮನೋಹರವಾಗಿ ನೋಡತಕ್ಕದ್ದಾಗಿದೆ. ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರದ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಇಂವಾಗಿ ಕಲಕಲಧ್ವನಿ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಮುನಿಗಳೆ, ಮೈನವಿರೇಳಿಸತಕ್ಕ ಆ ಕಾಡನ್ನು ದಾಟಿದೆವು (೧೬-೧೯). ಈ ಸ್ಥಳವು ಸುಖಕರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಯಾರದೋ ಆಶ್ರಮವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದು ಯಾವುದು? ದಯವಿಟ್ಟು ನನಗೆ ತಿಳಿಸಬೇಕು. ತಮ್ಮ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ವಿಘ್ನಮಾಡತಕ್ಕ ಪಾಸಿಗಳೂ ಬ್ರಹ್ಮಘಾತುಕರೂ ಆದ ಆ ದುರಾತ್ಮರು ನೆಲೆಸಿರತಕ್ಕ ಸ್ಥಳ ಯಾವುದು? (೨೦-೨೧).

ಭಗವಂಸ್ತಸ್ಯ ಕೋ ದೇಶಃ ಸಾ ಯತ್ರ ತವ ಯಾಜ್ಞಿಕೀ |
 ರಕ್ಷಿತವ್ಯಾ ಕ್ರಿಯಾ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಮಯಾ ನದ್ಯಾಶ್ಚ ರಾಕ್ಷಸಾಃ || ೨೨
 ಏತತ್ ಸರ್ವಂ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠ ಶ್ರೋತುಮಿಚ್ಛಾಮಿ ಸುವ್ರತ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಅಷ್ಟಾಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಏಕೋನತ್ರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಸಿದ್ಧಾಶ್ರಮಃ

ಅಥ ತಸ್ಯಾಪ್ರಮೇಯಸ್ಯ ತದ್ವನಂ ಪರಿಪೃಚ್ಛತಃ |
 ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮಹಾತೇಜಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತುಮುಪಚಕ್ರಮೇ || ೧
 ಇಹ ರಾಮ ಮಹಾಬಾಹೋ ವಿಷ್ಣುರ್ದೇವನರಃ ಪ್ರಭುಃ |
 ವರ್ಷಾಣಿ ಸುಬಹೂನೀಹ ತಥಾ ಯುಗಶತಾನಿ ಚ || ೨
 ತಪಶ್ಚ ರಣಯೋಗಾರ್ಥಮುನಾಸ ಸುಮಹಾತಪಾಃ |
 ಏಷ ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮೋ ರಾಮ ವಾಮನಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ || ೩

ತನ್ಮು ಯಜ್ಞಭೂಮಿ ಯಾವುದು? ತನ್ಮು ಯಜ್ಞಕಾರ್ಯವನ್ನು
 ರಕ್ಷಿಸುತ್ತ ನಾನು ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬೇಕಾದದ್ದು ಎಲ್ಲಿ? ಸ್ವಾಮಿ, ಇದೆಲ್ಲ
 ವನ್ನೂ ನಾನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು (೨೨).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸರ್ಗ ೨೯

ಸಿದ್ಧಾಶ್ರಮದ ಪೂರ್ವಕಥೆ, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರೊಡನೆ
 ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವುದು.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಶ್ರೀರಾಮನು ಹೇಳಲಾಗಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ನುಡಿದರು :
 “ರಾಮ, ಹಿಂದೆ ವಾಮನಾವತಾರವನ್ನೆತ್ತುವುದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮಹಾ
 ವಿಷ್ಣುವು ಈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಬಹುಕಾಲ ತಪಶ್ಚರಣಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ವಾಮನಾ
 ವತಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಆ ಮಹಾತ್ಮನು ತಪಸ್ಸುಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಆಶ್ರಮವಿದು (೧-೩).

ಸಿದ್ಧಾಶ್ರಮ ಇತಿ ಖ್ಯಾತಃ ಸಿದ್ಧೋ ಹ್ಯತ್ರ ಮಹಾತಪಾಃ |

ಏತಸ್ಮಿನ್ನೇವ ಕಾಲೇ ತು ರಾಜಾ ವೈರೋಚನಿರ್ಬಲಿಃ || ೪

ನಿರ್ಜಿತ್ಯ ದೈವತಗಣಾನ್ ಸೇಂದ್ರಾಂಶ್ಚ ಸಮರುದ್ಗಣಾನ್ |

ಕಾರಯಾನಾಸ ತದ್ರಾಜ್ಯಂ ತ್ರಿಷು ಲೋಕೇಷು ವಿಶ್ರುತಃ || ೫

ಯಜ್ಞಂ ಚಕಾರ ಸುಮಹಾನಸುರೇಂದ್ರೋ ಮಹಾಬಲಃ |

ಬಲೇಸ್ತು ಯಜಮಾನಸ್ಯ ದೇವಾಃ ಸಾಗ್ನಿಪುರೋಗಮಾಃ || ೬

ಸಮಾಗಮ್ಯ ಸ್ವಯಂ ಚೈವ ವಿಷ್ಣು ಮೂಚುರಿಹಾತ್ರಮೇ |

ಬಲಿರ್ನೈರೋಚನಿರ್ವಿಷ್ಣೋ ಯಜತೇ ಯಜ್ಞಮುತ್ತಮಮ್ || ೭

ಅಸಮಾಪ್ತೇ ಕೃತೌ ತಸ್ಮಿನ್ ಸ್ವಕಾರ್ಯಮಭಿಪದ್ಯತಾಮ್ |

ಯೇ ಚೈನಮಭಿವರ್ತಂತೇ ಯಾಚಿತಾರ ಇತಸ್ತತಃ || ೮

ಯಜ್ಞ ಯತ್ರ ಯಥಾವಚ್ಛ ಸರ್ವಂ ತೇಭ್ಯಃ ಪ್ರಯಚ್ಛತಿ |

ಸ ತ್ವಂ ಸುರಹಿತಾರ್ಥಾಯ ಮಾಯಾಯೋಗಮುಪಾಗತಃ || ೯

ಇದಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಾಶ್ರಮವೆಂದು ಹೆಸರು. ಮಹಾತಪಸ್ವಿಯಾದ * ವಿಷ್ಣುವು ತಪಃಸಿದ್ಧನಾದ ಸ್ಥಳವಿದು. ಆತನು ತಪಸ್ಸುಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ † ವಿರೋಚನಪುತ್ರನಾದ ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಇಂದ್ರಸಹಿತರಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಮರುದ್ಗಣಗಳನ್ನೂ ಜಯಿಸಿ ತ್ರಿಲೋಕವಿಖ್ಯಾತನಾಗಿ ಅವರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದನು (೪-೫). ಆ ದೈತ್ಯರಾಜನು ಮಹಾಬಲಶಾಲಿಯೆನಿಸಿ ಒಂದಾನೊಂದು ಯುಜ್ಞವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದನು. ಆಗ ಅಗ್ನಿಪ್ರಮುಖರಾದ ದೇವತೆಗಳು ಈ ಸಿದ್ಧಾಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು: “ಹೇ ಮಹಾವಿಷ್ಣೋ, ವಿರೋಚನಪುತ್ರನಾದ ಬಲಿಯು ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ಯಜ್ಞದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಸಮಾಪ್ತಿಗೊಳಿಸುವುದರೊಳಗೆ ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿಕೊಡು (೬- ಯಾಚಕರು ಹೋಗಿ ಅವನಲ್ಲಿ ಏನನ್ನು ಯಾಚಿಸಿದರೂ ಅದೆಲ್ಲಲ್ಲೆ ಆದರದಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟುಬಿಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ನೀನು ಈಗ ದೇವಹಿತಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಮಾಯೆ

* ಕಶ್ಯಪನೆಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

† ವಿರೋಚನನು ಪ್ರಹ್ಲಾದನ ಮಗ.

ನಾಮನತ್ವಂ ಗತೋ ವಿಷ್ಣೋ ಕುರು ಕಲ್ಯಾಣಮುತ್ಪನ್ನಮ್ |
 ಏತಸ್ಮಿನ್ನಂತರೇ ರಾಮ ಕಾಶ್ಯಪೋಽಗ್ನಿಸಮಪ್ರಭಃ || ೧೦
 ಅದಿತ್ಯಾ ಸಹಿತೋ ರಾಮ ದೀಪ್ಯಮಾನ ಇವೌಜಸಾ |
 ದೇವೀಸಹಾಯೋ ಭಗವಾನ್ ದಿವ್ಯಂ ವರ್ಷಸಹಸ್ರಕಮ್ || ೧೧
 ನೃತಂ ಸಮಾಪ್ಯ ವರದಂ ತುಷ್ಟ್ವಾ ವ ಮಧುಸೂದನಮ್ |
 ತಪೋನುಯಂ ತಪೋರಾಶಿಂ ತಪೋಮೂರ್ತಿಂ ತಪೋಧನಮ್ ||
 ತಪಸಾ ತ್ವಾಂ ಸುತಪ್ತೇನ ಪಶ್ಯಾಮಿ ಪುರುಷೋತ್ತಮಮ್ |
 ಶರೀರೇ ತವ ಪಶ್ಯಾಮಿ ಜಗತ್ ಸರ್ವಮಿದಂ ಪ್ರಭೋ || ೧೩
 ತ್ವಮನಾದಿರನಿದೇಶ್ಯಸ್ತ್ವಾನುಹಂ ಶರಣಂ ಗತಃ |
 ತಮುನಾಚ ಹರಿಃ ಪ್ರೀತಃ ಕಶ್ಯಪಂ ಧೂತಕಲ್ಮಷಮ್ || ೧೪
 ವರಂ ವರಯ ಭದ್ರಂ ತೇ ವರಾರ್ಹೋಽಸಿ ಮತೋ ಮಮ |
 ತಚ್ಛ್ರುತ್ವಾ ವಚನಂ ತಸ್ಯ ಮಾರೀಚಃ ಕಶ್ಯಪೋಽಬ್ರವೀತ್ || ೧೫

ಯಿಂದ ವಾಮನನಾಗಿ ನಮಗೆ ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಮಾಡು" (೮-೯). ದೇವತೆ
 ಗಳು ಹೀಗೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ, ರಾಮ, ಭಗವಾನ್ ಕಶ್ಯಪನು
 ವತ್ತಿಯಾದ ಅದಿತಿದೇವಿಯೊಡನೆ ಅಗ್ನಿಯಂತೆ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಜ್ವಲಿಸುತ್ತ,
 ಸಾವಿರ ದಿವ್ಯವರ್ಷಗಳ ವರ್ಷವಂತ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಕುರಿತು ತವಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸಿ
 ದ್ದನು. ತವಸ್ಸು ಸಮಾಪ್ತವಾದಮೇಲೆ ವರವನ್ನು ಕೊಡಲು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ
 ನಾಗಿದ್ದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಹೀಗೆ ಸ್ತುತಿಸಿದನು (೧೦-೧೧): "ಹೇ ದೇವ,
 ಮಹಾತಪಸ್ವಿಯೂ ತಪಸ್ಸಿನ ಫಲದಾತನೂ ತವಃಸ್ವರೂಪನೂ ಜ್ಞಾನಾತ್ಮ
 ಕನೂ ಆದ ಪುರುಷೋತ್ತಮನು ನೀನೇ. ಮಹಾತಪಸ್ಸಿನ ಫಲವಾಗಿ ನಿನ್ನನ್ನು
 ನೋಡುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಸ್ವಾಮಿ, ನಿನ್ನ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತಪ್ರಪಂಚವೂ
 ಅಡಕವಾಗಿರುವು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಅನಾದಿಪುರುಷ ನೀನು. ನಿನ್ನ
 ನಿಜಸ್ವರೂಪವನ ಯಲು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ. ನಿನಗೆ ನಾನು ಶರಣಾಗತನಾಗಿದ್ದೇನೆ"
 (೧೨-೧೩). ಆಗ ವಿಷ್ಣುವು ಸಂಪ್ರೀತನಾಗಿ ಶುದ್ಧಾತ್ಮನಾದ ಕಶ್ಯಪನನ್ನು
 ಕುರಿತು "ಕಶ್ಯಪ, ನಿನಗೆ ಶುಭವಾಗಲಿ, ನನಗೆ ಮೆಚ್ಚಿಕೆಯಾಯಿತು. ವರ
 ವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ನೀನು ಅರ್ಹ. ನಿನ್ನ ಅಭೀಷ್ಟವೇನು? ಕೇಳಿಕೊ"

ಅದಿತ್ಯಾ ದೇವತಾನಾಂ ಚ ಮನು ಚೈವಾನುಯಾಚತಃ |
 ವರಂ ವರದ ಸುಪ್ರೀತೋ ದಾತುಮರ್ಹಸಿ ಸುವ್ರತ || ೧೬

ಪುತ್ರತ್ವಂ ಗಚ್ಛ ಭಗವನ್ನದಿತ್ಯಾಂ ಮನು ಚಾನಘ |
 ಭ್ರಾತಾ ಭವ ಯವೀಯಾಂಸ್ತ್ವಂ ಶಕ್ರಸ್ಯಾಸುರಸೂದನ || ೧೭

ಶೋಕಾರ್ತಾನಾಂ ತು ದೇವಾನಾಂ ಸಾಹಾಯ್ಯಂ ಕರ್ತುಮರ್ಹಸಿ |
 ಅಯಂ ಸಿದ್ಧಾಶ್ರಮೋ ನಾಮ ಪ್ರಸಾದಾತ್ತೇ ಭವಿಷ್ಯತಿ || ೧೮

ಸಿದ್ಧೇ ಕರ್ಮಣಿ ದೇವೇಶ ಉತ್ತಿಷ್ಠ ಭಗವನ್ನಿತಃ |
 ಅಥ ವಿಷ್ಣುರ್ಮಹಾತೇಜಾ ಅದಿತ್ಯಾಂ ಸಮಜಾಯತ || ೧೯

ವಾಮನಂ ರೂಪಮಾಸ್ಥಾಯ ವೈರೋಚನಿಮುಪಾಗಮತ್ |
 ತ್ರೀನ್ ಕ್ರಮಾನಥ ಭಕ್ಷಿತ್ವಾ ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಯ ಚ ಮೇದಿನೀಮ್ || ೨೦

ಆಕ್ರಮ್ಯ ಲೋಕಾನ್ ಲೋಕಾತ್ಮಾ ಸರ್ವಲೋಕಹಿತೇ ರತಃ |
 ಮಹೇಂದ್ರಾಯ ಪುನಃ ಪ್ರಾದಾನ್ನಿಯಮ್ಯ ಬಲಿಮೋಜಸಾ || ೨೧

ಎಂದನು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಮರೀಚಿವುತ್ರನಾದ ಆ ಕಶ್ಯಪಮುನಿಯು “ಸ್ವಾಮಿ, ಅದಿತಿಗೂ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ನನಗೂ ಸಮ್ಮತವಾದ ಒಂದು ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಇದೆ. ಹೇ ವರದ, ಆ ವರವನ್ನು ನೀನು ದಯಪಾಲಿಸಬೇಕು (೧೪-೧೬). ಭಗವನ್, ನೀನು ಅದಿತಿಗೂ ನನಗೂ ಪುತ್ರನಾಗಿ ಜನಿಸಬೇಕು. ಇಂದ್ರನಿಗೆ ನೀನು ತಮ್ಮನಾಗು. ದುಃಖದಿಂದ ಕೊರಗುತ್ತಿರುವ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡು. ನಿನ್ನ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಈ ಆಶ್ರಮವು ಸಿದ್ಧಾಶ್ರಮವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಲಿ. ಹೇ ದೇವೇಶ್ವರ, ನಿನ್ನ ತಪಃಕಾರ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾದಮೇಲೆ ಈ ಆಶ್ರಮದಿಂದ ಎದ್ದು ಅವತಾರ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತನಾಗು” ಎಂದನು (೧೭-೧೮). ಅನಂತರ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವು ಅದಿತಿಯಲ್ಲಿ ವಾಮನರೂಪದಿಂದ ಅವತರಿಸಿ ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೋದನು. ಅಲ್ಲಿ ಸರ್ವಲೋಕ ಹಿತಾರ್ಥವಾಗಿ ಬಲಿಯಿಂದ ಮೂರು ಹೆಜ್ಜೆಯಷ್ಟು ಸ್ಥಳವನ್ನು ಭಿಕ್ಷೆಬೇಡಿದನು. ವಾಮನನು ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆಯಿಂದ ಇಡೀ ಪೃಥ್ವಿಯನ್ನೇ ಆಕ್ರಮಿಸಿ ಮೂರು ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಬಲಿಯನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ತ್ರಿಲೋಕ

ತೈಲೋಕ್ಯಂ ಸ ಮಹಾತೇಜಾಶ್ಚ ಕ್ರೇ ಶಕ್ರವಶಂ ಪುನಃ |
 ತೇನೈಷ ಪೂರ್ವಮಾಕ್ರಾಂತ ಆಶ್ರಮಃ ಶ್ರಮನಾಶನಃ || ೨೨
 ಮಯಾಸಿ ಭಕ್ತ್ಯಾ ತಸ್ಯೈಷ ನಾಮನಸ್ಯೋಪೇಭುಜ್ಯತೇ |
 ಏತಮಾಶ್ರಮನಾಯಾಂತಿ ರಾಕ್ಷಸಾ ವಿಘ್ನಕಾರಿಣಃ || ೨೩
 ಅತ್ರ ತೇ ಪುರುಷನ್ಯಾಘ್ರ ಹಂತನ್ಯಾ ದುಷ್ಟಚಾರಿಣಃ |
 ಅಥ ಗಚ್ಛಾಮಹೇ ರಾಮ ಸಿದ್ಧಾಶ್ರಮಮನುತ್ತಮಮ್ || ೨೪
 ತದಾಶ್ರಮಪದಂ ತಾತ ತನಾಪ್ಯೇತದ್ಯಥಾ ಮನು |
 ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಪರಮಪ್ರೀತೋ ಗೃಹ್ಯ ರಾಮಂ ಸಲಕ್ಷ್ಮಣಮ್ || ೨೫
 ಪ್ರವಿಶನ್ನಾಶ್ರಮಪದಂ ನ್ಯರೋಚತ ಮಹಾಮುನಿಃ |
 ಶಶೀವ ಗತನೀಹಾರಃ ಪುನರ್ವಸುಸಮನ್ವಿತಃ || ೨೬
 ತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಮುನಯಃ ಸರ್ವೇ ಸಿದ್ಧಾಶ್ರಮನಿನಾಸಿನಃ |
 ಉತ್ಪತ್ಯೋತ್ಪತ್ಯ ಸಹಸಾ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮಪೂಜಯನ್ || ೨೭
 ಯಥಾರ್ಹಂ ಚಕ್ರೀ ಪೂಜಾಂ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಾಯ ಧೀಮತೇ |
 ತಥೈವ ರಾಜಪುತ್ರಾಭ್ಯಾಮಕುರ್ವನ್ನತಿಥಿಕ್ರಿಯಾಮ್ || ೨೮

ನನ್ನೂ ದೇವೇಂದ್ರನ ವಶಕ್ಕೆ ಕೊಡಿಸಿದನು (೧೯-೨೧). ಹೀಗೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ
 ನಾಮನನು ಇದ್ದ ಆಶ್ರಮವಿದು. ಇಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಆಯಾಸವೆಲ್ಲ ವರಿಹಾರವಾಗು
 ತ್ತದೆ. ನಾಮನಮೂರ್ತಿಯ ಮೇಲಿನ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ನಾನೂ ಕೂಡ ಇದನ್ನೇ
 ಆಶ್ರಯಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಈ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ವಿಘ್ನಕಾರಿಗಳಾದ ರಾಕ್ಷಸರು ಬರುತ್ತಾರೆ
 (೨೨-೨೩). ರಾಮ, ಆ ದುರಾತ್ಮರನ್ನು ನೀನು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಹರಿಸಬೇಕು. ಇನ್ನು
 ನಾವು ಸಿದ್ಧಾಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೋಗೋಣ ಮಗು, ಈ ಆಶ್ರಮವು ನನ್ನದು
 ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲ, ನಿನ್ನದೂ ಹೌದು” ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ
 ಮಹರ್ಷಿಗಳು ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು, * ಪುನರ್ವಸು ನಕ್ಷತ್ರ
 ಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಹಿಮದ ಮುಸುಕಿಲ್ಲದ ಶುಭ್ರಚಂದ್ರನಂತೆ ಸಂತೋಷದಿಂದ
 ಸಿದ್ಧಾಶ್ರಮವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು (೨೪-೨೬). ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಬಂದುದನ್ನು
 ಕಂಡು ಸಿದ್ಧಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿದ್ದ ಮುನಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಆನಂದದಿಂದ ಓಡುತ್ತಬಂದು

* ಪುನರ್ವಸುವಿನಲ್ಲಿ ಎರಡು ತಾರೆಗಳಿರುತ್ತವೆ.

ಮುಹೂರ್ತಮಿವ ನಿಶ್ಚಾಂತೌ ರಾಜಪುತ್ರಾ ವರಿಂದಮೌ |
 ಸ್ವಾಂಜಲೀ ಮುನಿಶಾದೂರ್ಲಮೂಚತೂ ರಘುನಂದನೌ || ೨೯
 ಅದೈವ ದೀಕ್ಷಾಂ ಪ್ರವಿಶ ಭದ್ರಂ ತೇ ಮುನಿಪುಂಗವ |
 ಸಿದ್ಧಾಶ್ರಮೋಽಯಂ ಸಿದ್ಧಃ ಸ್ಯಾತ್ ಸತ್ಯನುಸ್ತು ವಚಸ್ತವ || ೩೦
 ಏವಮುಕ್ತೋ ಮಹಾತೇಜಾ ನಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮಹಾಮುನಿಃ |
 ಪ್ರವಿನೇಶ ತತೋ ದೀಕ್ಷಾಂ ನಿಯತೋ ನಿಯತೇಂದ್ರಿಯಃ || ೩೧
 ಕುಮಾರಾವಪಿ ತಾಂ ರಾತ್ರಿಮುಷಿತ್ವಾ ಸುಸಮಾಹಿತೌ |
 ಪ್ರಭಾತಕಾಲೇ ಚೋತ್ಥಾಯ ಪೂರ್ವಾಂ ಸಂಧ್ಯಾಮುಪಾಸ್ಯ ಚ ||
 ಸೃಷ್ಟೋದಕೌ ಶುಭಂ ಸಮಾಪ್ಯ ನಿಯಮೇನ ಚ |
 ಹುತಾಗ್ನಿಹೋತ್ರನಾಸೀನಂ ನಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮನಂದತಾಮ್ || ೩೩

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಏಕೋನತ್ರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಅಭಿನಂದಿಸಿ ಗೌರವಿಸಿದರು. ನಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುಷಿಗಳನ್ನು ಯಥಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಆದರಿಸಿ ರಾಜಕುಮಾರರಿಗೆ ಅತಿಥಿಸತ್ಕಾರವನ್ನು ನೀಡಿದರು (೨೭-೨೮). ನೀರರಾದ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತು ವಿಶ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡು ನಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರನ್ನು ಕುರಿತು “ಮಹರ್ಷಿಗಳೇ, ತಮಗೆ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಾಗಲಿ. ಈ ದಿನವೇ ತಾವು ಯಜ್ಞದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ? (ಯಜ್ಞಸಿದ್ಧಿಯಿಂದ) ಸಿದ್ಧಾಶ್ರಮವೆಂಬುದು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಲಿ. (ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಬೇಕೆಂಬ) ತಮ್ಮ ಮಾತು ಸತ್ಯವಾಗಲಿ” ಎಂದರು (೨೯-೩೦). ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಜಿತೇಂದ್ರಿಯರಾದ ನಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿಗಳು ನಿಯಮಬದ್ಧರಾಗಿ ಯಜ್ಞದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು. ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರೂ ಸಹ ಏಕಾಗ್ರತೆಯಿಂದ ಆ ರಾತ್ರಿಯನ್ನು ಕಳೆದರು. ಪ್ರಭಾತಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದು (ಸ್ನಾನಮಾಡಿ) ಶುಚಿಗಳಾಗಿ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನೆ ಗಾಯತ್ರಿಜಪಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸಿದರು. ಅನಂತರ ಔವಾಸನ ಹೋಮವನ್ನು ಮಾಡಿ ಕುಳಿತಿದ್ದ ನಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರನ್ನು ಕಂಡು ವಂದಿಸಿದರು (೩೧-೩೩).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಸರ್ಗ

ಶ್ರೀಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಯಜ್ಞ ರಕ್ಷಣಮ್

ಅಥ ತೌ ದೇಶಕಾಲಜ್ಞಾ ರಾಜಪುತ್ರೌ ನರಿಂದಮೌ |
 ದೇಶೇ ಕಾಲೇ ಚ ವಾಕ್ಯಜ್ಞಾ ನಬ್ರೂತಾಂ ಕೌಶಿಕಂ ನಚಃ | ೧
 ಭಗವನ್ ಶ್ರೋತುಮಿಚ್ಛಾಮೋ ಯಸ್ಮಿನ್ ಕಾಲೇ ನಿಶಾಚರೌ |
 ಸಂಶಿಕ್ಷಣೇಯೌ ತೌ ಬ್ರಹ್ಮನ್ನಾತಿವರ್ತೇತ ತತ್ತ್ವಣಮ್ || ೨
 ಏವಂ ಬ್ರುವಾಣೌ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಿ ತ್ವರಮಾಣೌ ಯುಯುತ್ಸಯೌ ||
 ಸರ್ವೇ ತೇ ಮುನಯಃ ಸ್ತ್ರೀತಾಃ ಪ್ರಕಶಂಶ ಕೃಪಾತ್ಮಜೌ || ೩
 ಅದ್ಯ ಪ್ರಭೃತಿ ಪದ್ಧಾತ್ರಂ ರಕ್ಷತಂ ರಾಘವೌ ಯುವಾನಮ್ |
 ದೀಕ್ಷಾಂ ಗತೋ ಹ್ಯೇಷ ಮುನಿರ್ಮೌನಿತ್ವಂ ಚ ಗಮಿಷ್ಯತಿ || ೪
 ತೌ ಚ ತದ್ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ರಾಜಪುತ್ರೌ ಯಶಸ್ವಿನೌ |
 ಅನಿದ್ರೌ ಪಡಹೋರಾತ್ರಂ ತಪೋವನಮರಕ್ಷತಾಮ್ || ೫

ಸರ್ಗ ೩೦

ಮಾರೀಚ ಸುಬಾಹು ಮುಂತಾದ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿ
 ರಾಮನು ಯಜ್ಞ ವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದು.

ಆ ರಾಜಪುತ್ರರು ದೇಶಕಾಲಜ್ಞರಾದ್ದರಿಂದ ಸಮಯವರಿತು “ಮಹರ್ಷಿಗಳೇ, ಆ ರಾಕ್ಷಸರು ಬರುವ ಕಾಲ ಯಾವುದು? ನಮಗೆ ತಿಳಿಯದೆ ಕಾಲವು ಮೀರಿಹೋದೀತು” ಎಂದರು (೧-೨). ಹೀಗೆ ಯುದ್ಧಕುತೂಹಲದಿಂದ ಸಿದ್ಧರಾಗಿ ಬಂದು ಮಾತನಾಡಿದ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರನ್ನು ಮುನಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಕೊಂಡಾಡುತ್ತ “ರಾಮ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಇಂದಿನಿಂದ ಆರು ರಾತ್ರಿಗಳವರೆಗೆ ಸ್ಥಿತವಾಗಿ ನೀವು ಕಾವಲಾಗಿರಿ. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ದೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಮಾತನಾಡುವುದಿಲ್ಲ” ಎಂದರು (೩-೪). ಆಗ ರಾಜಪುತ್ರರು ಆರು ಹಗಲು ಆರು ರಾತ್ರಿ ನಿದ್ರೆಯನ್ನು ತೊರೆದು ತಪೋವನವನ್ನು ಕಾಯಲಾರಂಭಿಸಿದರು.

ಉಪಾಸಾಂಚಕ್ರತುರ್ವೀರೌ ಯಶ್ಚಾ ಪರಮಧನ್ನಿನೌ |

ರರಕ್ಷತುರ್ಮುನಿನರಂ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನುರಿಂದಮೌ ||

೬

ಅಥ ಕಾಲೇ ಗತೇ ತಸ್ಮಿನ್ ಪಶ್ಯೇದನಿ ಸಮಾಗತೇ |

ಸೌಮಿತ್ರಿನುಬ್ರವೀದ್ರಾಮೋ ಯತ್ತೋ ಭನ ಸಮಾಹಿತಃ ||

೭

ರಾಮಸ್ಯೈವಂ ಬ್ರುವಾಣಸ್ಯ ತ್ವರಿತಸ್ಯ ಯುಯುತ್ಸಯಾ |

ಪ್ರಜಜ್ವಾಲ ತತೋ ನೇದಿಃ ಸೋಪಾಧ್ಯಾಯಪುರೋಹಿತಾ ||

೮

ಸದರ್ಭ ಚಮಸಸ್ತು ಕ್ವಾ ಸಸಮಿತ್ಕುಸುನೋಚ್ಚಯಾ |

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೇಣ ಸಹಿತಾ ನೇದಿರ್ಜಜ್ವಾಲ ಸರ್ತ್ವಿಜಾ ||

೯

ಮಂತ್ರವಚ್ಚ ಯಥಾನ್ಯಾಯಂ ಯಜ್ಞೋಽಸೌ ಸಂಪ್ರವರ್ತತೇ |

ಅಕಾಶೇ ಚ ಮಹಾನ್ ಶಬ್ದಃ ಪ್ರಾದುರಾಸೀದ್ವಯಾನಕಃ ||

೧೦

ಅವಾಯ್ ಗಗನಂ ಮೇಘೋ ಯಥಾ ಪ್ರಾವೃಷಿ ನಿರ್ಗತಃ |

ತಥಾ ನಾಯಾಂ ವಿಕುರ್ವಾಣೌ ರಾಕ್ಷಸಾವಭ್ಯಧಾವತಾಮ್ ||

೧೧

ಆ ವೀರರು ಕವಚವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಧನುರ್ಧಾರಿಗಳಾಗಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಯಜ್ಞವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರು (೫-೬). ಹೀಗೆ ಐದು ದಿವಸಗಳು ಕಳೆದವು. (ಪೂರ್ಣಾಹುತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವ) ಆರನೆಯ ದಿವಸ ಬಂದಿತು. ರಾಮನು “ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಈ ದಿನ ಪೂರ್ಣ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಲ್ಲಿರಬೇಕು. ಸಜ್ಜಾಗಿರು” ಎಂದನು. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ರಾಮನು ಯುದ್ಧೋತ್ಸಾಹದಲ್ಲಿರಲು, ಇತ್ತ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರೂ ಋತ್ವಿಜರೂ ಸುತ್ತಲೂ ಕುಳಿತಿದ್ದ ಯಜ್ಞ ಕುಂಡವು ಧಗ್ಗನೆ ಜ್ವಲಿಸಲಾರಂಭಿಸಿತು (೭-೮). ದರ್ಭೆ, ಚಮಸ, ಸ್ತುಕ್ಪು, ಸಮಿತ್ತು, ಪುಷ್ಪರಾಕ್ಷಿ— ಇವುಗಳು ಸುತ್ತಲೂ ಹರಡಿದ್ದವು. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಯಜ್ಞ ಕುಂಡವು ಧಗ್ಗನೆ ಜ್ವಲಿಸಲಾರಂಭಿಸಿತು.* ವಿಧಿವತ್ತಾಗಿ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಯಜ್ಞವು ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಅಕಾಶದಲ್ಲಿ ಭಯಂಕರವಾದ ಕೋಲಾಹಲ ಶಬ್ದವಾಯಿತು (೯-೧೦). ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮೋಡವು ಗಗನವನ್ನು ಆವರಿಸಿ (ಸಿಡಿಲು, ಗುಡುಗು, ಮಳೆಗಳನ್ನು) ಸುರಿಸು

* ಹೀಗೆ ನೇದಿಯು ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಜ್ವಲಿಸುವುದು ಉತ್ಪಾತಚಿಹ್ನೆ.

ಮಾರೀಚಶ್ಚ ಸುಬಾಹುಶ್ಚ ತಯೋರನುಚರಾಸ್ತಥಾ |
ಆಗಮ್ಯ ಭೀನುಸಂಕಾಶಾ ರುಧಿರಾಘಾನವಾಸ್ಯಜನ್ || ೧೨

ತಾಂ ತೇನ ರುಧಿರಾಘೇಣ ನೇದಿಂ ನೀಕ್ಷ್ಯ ಸಮುಕ್ಷಿತಾನ್ |
ಸಹಸಾಭಿದ್ರುತೋ ರಾಮಸ್ತಾವಪಶ್ಯತ್ತತೋ ದಿವಿ || ೧೩

ತಾನಾಪತಂತೌ ಸಹಸಾ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ರಾಜೀವಲೋಚನಃ |
ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ ತ್ವಥ ಸಂಪ್ರೇಕ್ಷ್ಯ ರಾಮೋ ವಚನಮಬ್ರವೀತ್ || ೧೪

ಪಶ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ದುರ್ವೃತ್ತಾನ್ ರಾಕ್ಷಸಾನ್ ಪಿಶಿತಾಶನಾನ್ |
ಮಾನವಾಸ್ತ್ರಸಮಾಧೂತಾನನಿಲೇನ ಯಥಾ ಘನಾನ್ || ೧೫

ಕರಿಷ್ಯಾಮಿ ನ ಸಂದೇಹೋ ನೋತ್ಸಹೇ ಹಂತುಮೀದೃಶಾನ್ |
ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ವಚನಂ ರಾಮಶ್ಚಾಪಂ ಸಂಧಾಯ ನೇಗವಾನ್ || ೧೬

ಮಾನನಂ ಪರನೋದಾರಮಸ್ತ್ರಂ ಪರಮಭಾಸ್ವರಮ್ |
ಚಿಕ್ಷೇಪ ಪರಮಕ್ರುದ್ಧೋ ಮಾರೀಚೋರಸಿ ರಾಘವಃ || ೧೭

ವಂತೆ, ಇಬ್ಬರು ರಾಕ್ಷಸರು ಮಾಯಾಬಲದಿಂದ ನಾನಾ ವಿಕಾರಗಳನ್ನು ವ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತ ಗಗನಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನುಗ್ಗಿಬಂದರು. ಒಬ್ಬ ಮಾರೀಚ, ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಸುಬಾಹು. ಅವರಿಬ್ಬರ ಹಿಂದೆ ಬೆಂಬಲಿಗರಾದ ಇತರ ರಾಕ್ಷಸರು. ಘೋರಾಕಾರದ ಆ ರಾಕ್ಷಸರು ನುಗ್ಗಿಬಂದು ರಕ್ತರಾಶಿಯನ್ನು ಚೆಲ್ಲಿದರು (೧೧-೧೨). ಯಜ್ಞವೇದಿಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ರಕ್ತವು ಸುರಿದುದನ್ನು ಕಂಡು ರಾಮನು ಓಡುತ್ತ ಬಂದನು. (ಅಲ್ಲಿ-ಯಾರನ್ನೂ ಕಾಣದೆ) ಮೇಲೆ ನೋಡಲು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಮಾರೀಚ, ಸುಬಾಹುಗಳೂ ಇತರ ರಾಕ್ಷಸರೂ ನುಗ್ಗಿಬರುವುದು ಕಾಣಿಸಿತು. ರಾಮನು ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನು ಕುರಿತು “ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ನೋಡುತ್ತಿರು. ಮಾಂಸಾಹಾರಿಗಳಾದ ಈ ದುಷ್ಟರಾಕ್ಷಸರನ್ನು, ಗಾಳಿಯು ಮೋಡಗಳನ್ನು ಚದರಿಸಿ, ಹಾರಿಸುವಂತೆ ಮಾನವಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ಈಗಲೇ ಹಾರಿಸಬಿಡುತ್ತೇನೆ. ಸಂದೇಹವೇನು? (೧೩-೧೪). ಇವರನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸಾಗದು” ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತ ಪರಮಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುವ ಮಾನವಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಧನುಸ್ಸಿಗೆ ಹೂಡಿ ಕ್ರೋಧದಿಂದ ಮಾರೀಚನ ಎದೆಗೆ ಗುರಿಯಿಟ್ಟು ಹೊಡೆ

ಸ ತೇನ ಪರಮಾಸ್ತ್ರೇಣ ಮಾನವೇನ ಸಮಾಹಿತಃ |
 ಸಂಪೂರ್ಣಂ ಯೋಜನಶತಂ ಕ್ಷಿಪ್ತಃ ಸಾಗರಸಂಪ್ಲವೇ || ೧೮
 ವಿಚೇತನಂ ವಿಘೂರ್ಣಂತಂ ಶೀತೇಷುಬಲಪೀಡಿತಮ್ |
 ನಿರಸ್ತಂ ದೃಶ್ಯ ಮಾರೀಚಂ ರಾಮೋ ಲಕ್ಷ್ಮಣಮುಬ್ರವೀತ್ || ೧೯
 ಪಶ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಶೀತೇಷುಂ ಮಾನವಂ ಧರ್ಮಸಂಹಿತಮ್ |
 ನೋಹಯಿತ್ವಾ ನಯತ್ಯೇನಂ ನ ಚ ಸ್ರಾಣೈರ್ವ್ಯಯುಜ್ಯತ || ೨೦
 ಇಮಾನಸಿ ವಧಿಷ್ಠಾಮಿ ನಿರ್ಘೃಣಾನ್ ದುಷ್ಪಚಾರಿಣಃ |
 ರಾಕ್ಷಸಾನ್ ಪಾಪಕರ್ಮಸ್ಥಾನ್ ಯಜ್ಞಘ್ನಾನ್ ಪಿಶಿತಾಶನಾನ್ ||
 ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ ಚಾಶು ಲಾಘವಂ ದರ್ಶಯನ್ನಿವ |
 ಸಂಗೃಹ್ಯ ಸುಮಹಚ್ಛಾಪಮಾಗ್ನೇಯಂ ರಘುನಂದನಃ || ೨೧
 ಸುಬಾಹುರಸಿ ಚಿಕ್ಷೇಪ ಸ ವಿದ್ಧಃ ಪ್ರಾಪತದ್ಭುವಿ |
 ಶೇಷಾನ್ ವಾಯವ್ಯಮಾದಾಯ ನಿಜಘ್ನಾನ ಮಹಾಯಶಾಃ || ೨೨
 ರಾಘವಃ ಪರನೋದಾರೋ ಮುನೀನಾಂ ಮುದಮಾವಹನ್ |
 ಸ ಹತ್ವಾ ರಾಕ್ಷಸಾನ್ ಸರ್ವಾನ್ ಯಜ್ಞಘ್ನಾನ್ ರಘುನಂದನಃ ||

ದನು (೧೬-೧೭). ಆ ಮಾನವಾಸ್ತ್ರವು ಮಾರೀಚನಿಗೆ ತಾಕಿ ಅವನನ್ನು
 ನೂರು ಯೋಜನ ದೂರ ಹಾರಿಸಿ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಕೆಡವಿತು. ಶೀತೇಷುವೆಂಬ
 ಆ ಮಾನವಾಸ್ತ್ರದ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ತಲೆತಿರುಗಿ ಎಚ್ಚರದಪ್ಪಿ ತಳ್ಳಿಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ
 ಮಾರೀಚನನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ರಾಮನು “ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಶೀತಾಂಶುವೆಂಬ ಈ
 ಮಾನವಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ನೋಡು. ಅವನನ್ನು ಎಚ್ಚರದಪ್ಪಿಸಿ ತಳ್ಳಿಕೊಂಡು
 ಹೋಗುತ್ತಿದೆ. ಅವನು ನಾಯಲಿಲ್ಲ (೧೮-೨೦). ಈ ರಾಕ್ಷಸರು ನಿರ್ದಯರು ;
 ದುಷ್ಟರು ; ವಾಪಿಗಳು ; ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ವಿಘ್ನ ಮಾಡತಕ್ಕವರು ; ರಕ್ತವಾಯಿಗಳು.
 ಇವರನ್ನು ನಾಶಮಾಡುತ್ತೇನೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿ ಕೈಚಳಕದಿಂದ ಮರುಕ್ಷಣ
 ದಲ್ಲಿ ಆಗ್ನೇಯಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಸುಬಾಹುವಿನ ಎದೆಗೆ ಹೊಡೆದನು ಸುಬಾಹುವು
 (ಸತ್ತು) ನೆಲದಮೇಲೆ ಬಿದ್ದನು. ಆಮೇಲೆ ರಾಮನು ವಾಯವ್ಯಾಸ್ತ್ರವನ್ನು
 ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ ಉಳಿದ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ವಿಧ್ವಂಸಗೊಳಿಸಿದನು (೨೧-೨೩).
 ಮುನಿಗಳಿಗೆ ಪರಮಾನಂದವಾಯಿತು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ರಘುನಂದನನು ಯಜ್ಞ

ಋಷಿಭಿಃ ಪೂಜಿತಸ್ತತ್ರ ಯಥೇಂದ್ರೋ ವಿಜಯೀ ಪುರಾ |
 ಅಥ ಯಜ್ಞೇ ಸಮಾಪ್ತೇ ತು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮಹಾನುನಿಃ || ೨೫
 ನಿರೀತಿಕಾ ದಿಶೋ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಮಿದಮಬ್ರವೀತ್ |
 ಕೃತಾರ್ಥೋಽಸ್ಮಿ ಮಹಾಬಾಹೋ ಕೃತಂ ಗುರುವಚಸ್ತ್ವಯಾ ||
 ಸಿದ್ಧಾಶ್ರಮಮಿದಂ ಸತ್ಯಂ ಕೃತಂ ರಾಮ ಮಹಾಯಶಃ |
 ಸ ಹಿ ರಾಮಂ ಪ್ರಶಸ್ತ್ಯೇವಂ ತಾಭ್ಯಾಂ ಸಂಧ್ಯಾಮುಪಾಗಮತ್ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ತ್ರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ವಿಘ್ನಕಾರಿಗಳಾದ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಲು, ಅಸುರರನ್ನು ಗೆದ್ದುಬಂದ
 ದೇವೇಂದ್ರನನ್ನು ಸಮಾನಿಸುವಂತೆ ಋಷಿಗಳು ಅವನನ್ನು ಗೌರವಿಸಿದರು
 ಅನಂತರ ಯಜ್ಞವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು (೨೪-೨೫). ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿಗಳು
 (ಸುತ್ತಲೂ ನೋಡಿ) ದಿಕ್ಕುಗಳೆಲ್ಲವೂ ನಿರ್ಬಾಧವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು
 ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಹತ್ತಿರ ಕರೆದು “ಹೇ ಮಹಾಬಾಹು—ರಾಮ, ನನ್ನ
 ಉದ್ದೇಶ ಸರವೇರಿತು ಗುರ್ವಾಜ್ಞೆಯನ್ನು ನಡೆಸಿದ್ದೀಯೆ. ಈ ಸಿದ್ಧಾಶ್ರಮವು
 ನಿಜವಾಗಿ ಸಿದ್ಧಾಶ್ರಮವೇ ಆಯಿತು” ಎಂದು ಹೇಳಿ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರೊಡನೆ
 ಕುಳಿತು ಸಂಧ್ಯಾವಂದನೆಯನ್ನಾಚರಿಸಿದರು (೨೬-೨೭)

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತನೆಯ ಸರ್ಗ

ಏಕತ್ರೀಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಮಿಥಿಲಾಪ್ರಸ್ಥಾನಮ್

ಅಥ ತಾಂ ರಜನೀಂ ತತ್ರ ಕೃತಾರ್ಥೌ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣೌ |
 ಊಷತುರ್ಮುದಿತೌ ವೀರೌ ಪ್ರಹೃಷ್ಠೇನಾಂತರಾತ್ಮನಾ || ೧
 ಪ್ರಭಾತಾಯಾಂ ತು ಶರ್ವಯಾರ್ಥಂ ಕೃತಪೌರ್ವಾಹ್ನಿಕಕ್ರಿಯೌ |
 ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ್ಯುಷೀಂಶ್ಚಾನ್ಯಾನ್ ಸಹಿತಾನಭಿಜಗ್ಮತುಃ || ೨
 ಅಭಿನಾದ್ಯ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠಂ ಜ್ವಲಂತಮಿವ ಪಾನಕಮ್ |
 ಊಚತುರ್ಮಧುರೋದಾರಂ ವಾಕ್ಯಂ ಮಧುರಭಾಷಿಣೌ || ೩
 ಇಮೌ ಸ್ವೋ ಮುನಿಶಾದೂರ್ಲ ಕಿಂಕರೌ ಸಮುಪಸ್ಥಿತೌ |
 ಅಜ್ಞಾಪಯ ಯಥೇಷ್ಟಂ ನೈ ಶಾಸನಂ ಕರನಾವ ಕಿಮ್ || ೪
 ಏವಮುಕ್ತಾಸ್ತತಸ್ತಾಭ್ಯಾಂ ಸರ್ವ ಏವ ಮಹರ್ಷಯಃ |
 ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಂ ಪುರಸ್ಕತ್ಯ ರಾಮಂ ವಚನಮಬ್ರುವನ್ || ೫

ಸರ್ಗ ೩೦

ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಶಿವಧನುಸ್ಸನ್ನು ತೋರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ
 ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರೊಡನೆ ಜನಕರಾಜನ
 ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುವುದು.

ಹೀಗೆ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿಕೊಟ್ಟುದಕ್ಕಾಗಿ ರಾಮ
 ಲಕ್ಷ್ಮಣರ ಅಂತರಂಗಕ್ಕೆ ತೃಪ್ತಿಯಾಯಿತು. ಆ ವೀರರು ಸಂತೋಷದಿಂದ
 ಆ ರಾತ್ರಿಯನ್ನು ಯಜ್ಞಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಳೆದರು. ಬೆಳಿಗಾಗುವುದರಲ್ಲಿದ್ದ
 ಪ್ರಾತರಾಹ್ನಿಕವನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರೂ ಋಷಿಗಳೂ ಇದ್ದಲ್ಲಿಗೆ
 ಹೋದರು (೧-೨). ಅಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯಂತೆ ವಿರೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ
 ಮುನಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿನಾದನೆಮಾಡಿ ಮಧುರವಾದ ನುಡಿಯಿಂದ “ಮಹರ್ಷಿಗಳೆ,
 ತನು ಸೇವಕರಾದ ನಾವು ಬಂದಿದ್ದೇವೆ. ನಾವು ಏನುಮಾಡಬೇಕು?
 ಅಪ್ಪಣೆಯಾಗಲಿ” ಎಂದರು (೩-೪). ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಋಷಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ

ಮೈಥಿಲಸ್ಯ ನರಶ್ರೇಷ್ಠ ಜನಕಸ್ಯ ಭವಿಷ್ಯತಿ |
 ಯಜ್ಞಃ ಪರಮಧರ್ಮಿಷ್ಯಸ್ತತ್ರ ಯಾಸ್ಯಾಮೃಹೇ ವಯಮ್ || ೬
 ತ್ವಂ ಚೈನ ನರಶಾರ್ದೂಲ ಸಹಾಸ್ಮಾಭಿರ್ಗಮಿಷ್ಯಸಿ |
 ಅದ್ಭುತಂ ಚ ಧನೂರತ್ನಂ ತತ್ತ್ವೈಕಂ ದ್ರಷ್ಟುಮರ್ಹಸಿ || ೭
 ತದ್ಧಿ ಪೂರ್ವಂ ನರಶ್ರೇಷ್ಠ ದತ್ತಂ ಸದಸಿ ದೈವತೈಃ |
 ಅಪ್ರೇಮೇಯಬಲಂ ಘೋರಂ ಮಖೇ ಪರಮಭಾಸ್ವರಮ್ || ೮
 ನಾಸ್ಯ ದೇವಾ ನ ಗಂಧರ್ವಾ ನಾಸುರಾ ನ ಚ ರಾಕ್ಷಸಾಃ |
 ಕರ್ತುಮಾರೋಹಣಂ ಶಕ್ತಾ ನ ಕಥಂ ಚನ ಮಾನುಷಾಃ || ೯
 ಧನುಷಸ್ತಸ್ಯ ವೀರ್ಯಂ ತು ಜಿಜ್ಞಾಸಂತೋ ಮಹೀಕ್ಷಿತಃ |
 ನ ಶೇಕುರಾರೋಪಯಿತುಂ ರಾಜಪುತ್ರಾ ಮಹಾಬಲಾಃ || ೧೦
 ತದ್ಧ ನುರ್ನರಶಾರ್ದೂಲ ಮೈಥಿಲಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ |
 ತತ್ರ ದ್ರಕ್ಷ್ಯಸಿ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಂ ಯಜ್ಞಂ ಚಾದ್ಭುತದರ್ಶನಮ್ || ೧೧

ರೊಡನೆ ಧ್ವನಿಗೂಡಿ “ ರಾಮ, ಮಿಥಿಲಾಧಿಪತಿಯಾದ ಜನಕಮಹಾರಾಜನು
 ಧರ್ಮಸಾಧಕವಾದ ಒಂದು ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡುವನು. ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ
 ಹೋಗುತ್ತೇವೆ. ನೀನೂ ನಮ್ಮೊಡನೆ ಆಗಮಿಸು. ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅದ್ಭುತವಾದ
 ಧನುಸ್ಸಿದೆ. ನೀನು ನೋಡಬೇಕಾದ ಧನುಸ್ಸು (೫-೭). ಅದನ್ನು ಹಿಂದೆ
 ಯಜ್ಞಮಾಡುವಾಗ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ (ಜನಕರಾಜನಿಗೆ) ದೇವತೆಗಳು ಕೊಟ್ಟಿ-
 ದ್ದಾರೆ. ಘೋರವಾದ ಆ ಧನುಸ್ಸು ಅವರಿಮಿತಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳದ್ದು. ದಿವ್ಯಪ್ರಭೆ
 ಯಿಂದ ಬಿಳಿಗುತ್ತಿದೆ. ಅದರ ಹೆದೆಯನ್ನೇರಿಸಲು ದೇವ ಗಂಧರ್ವರಿಗೂ
 ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ, ಅಸುರರಾಕ್ಷಸರಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಮಾನವರಿಗೆ ಶಕ್ಯವೆ?
 (೮-೯). ಎಷ್ಟೋ ಮಹಾಬಲಶಾಲಿಗಳಾದ ಭೂವಾಲರೂ ರಾಜ-
 ಪುತ್ರರೂ ಆ ಧನುಸ್ಸಿನ ವೀರ್ಯವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷೆಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ-
 ದರು. ಯಾರಿಗೂ ಹೆದೆಯನ್ನೇರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಪುರುಷೋತ್ತಮ-
 ರಾಮ, ಮಹಾತ್ಮನಾದ ಮಿಥಿಲಾಧಿಪತಿಯ ಆ ಧನುಸ್ಸನ್ನು ನೀನು ಅಲ್ಲಿ
 ನೋಡಬಹುದು. ಅದ್ಭುತವಾದ ಆ ಯಜ್ಞವನ್ನೂ ನೋಡಬಹುದು (೧೦-೧೧).

ತದ್ಧಿ ಯಜ್ಞಫಲಂ ತೇನ ಮೈಥಿಲೇನೋತ್ತಮಂ ಧನುಃ |
ಯಾಚಿತಂ ನರಶಾರ್ದೂಲ ಸುನಾಭಂ ಸರ್ವದೈವತೈಃ || ೧೨
ಆಯಾಗಭೂತಂ ನೃಪತೇಸ್ತಸ್ಯ ನೇಶ್ವನಿ ರಾಘವ |
ಅರ್ಚಿತಂ ವಿವಿಧೈರ್ಗಂಧೈರ್ಧೂಪೈಶ್ಚ ಗರುಗಂಧಿಭಿಃ || ೧೩
ಏನಮುಕ್ತಾ ಮುನಿನರಃ ಪ್ರಸ್ಥಾನಮಕರೋತ್ತಮಾ |
ಸರ್ವಿಸಂಘಃ ಸಕಾಕುತ್ಸ್ಥ ಆಮಂತ್ರ್ಯ ವನದೇವತಾಃ || ೧೪
ಸ್ವಸ್ತಿ ವೋಽಸ್ತು ಗಮಿಷ್ಯಾಮಿ ಸಿದ್ಧಃ ಸಿದ್ಧಾಶ್ರಮಾದಹಮ್ |
ಉತ್ತರೇ ಜಾಹ್ನವೀತೀರೇ ಹಿಮವಂತಂ ಶಿಲೋಚ್ಚಯಮ್ || ೧೫
ಪ್ರದಕ್ಷಿಣಂ ತತಃ ಕೃತ್ವಾ ಸಿದ್ಧಾಶ್ರಮಮನುತ್ತಮಮ್ |
ಉತ್ತರಾಂ ದಿಶಮುದ್ದಿಶ್ಯ ಪ್ರಸ್ಥಾತುಮುಪಚಕ್ರಮೇ || ೧೬

ಜನಕನು ಹಿಂದೆ ಯಜ್ಞಮಾಡಿದಾಗ ದೇವತೆಗಳು ಸುಪ್ರೀತರಾದರು. ಆಗ ಮಿಥಿಲಾಧಿಪತಿಯು ಯಜ್ಞಫಲವಾಗಿ ಆ ಧನುಸ್ಸನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಬೇಕೆಂದು ವ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು, ದೇವತೆಗಳು ರಮಣೀಯ ಮುಷ್ಠಿಬಂಧನವುಳ್ಳ ಆ ಧನುಸ್ಸನ್ನು ಜನಕನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.* ಆ ಧನುಸ್ಸನ್ನು ಯಜ್ಞದೇವತೆಯಂತೆ ರಾಜನ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ವಿವಿಧ ಗಂಧಮಾಲ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಅರ್ಚಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿದರು (೧೨-೧೬). (ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೊರಡಲು ಸಿದ್ಧರಾದರು.) ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿಗಳು ಅವರ ಜೊತೆ ಗೂಡಿ ಋಷಿಸಂಘದೊಡನೆ ವ್ರಯಾಣೋನ್ಮುಖರಾದರು. ತಪೋಧನರಾದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ವನದೇವತೆಗಳನ್ನು ದ್ವೇಶಿಸಿ “ವನದೇವತೆಗಳೇ, ನಿಮಗೆ ಮಂಗಳವಾಗಲಿ. ನಿರ್ವಿಘ್ನವಾಗಿ ನನ್ನ ಯಜ್ಞವು ಸಿದ್ಧಿಸಿತು. ಇನ್ನು ನಾನು ಸಿದ್ಧಾಶ್ರಮದಿಂದ ಹೊರಡುವೆನು ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಗಂಗಾ

* ಜನಕ ಎಂಬುದು ವಂಶದ ಹೆಸರು. ದೇವರಾತನೆಂಬ ಪ್ರಾಚೀನ ಜನಕರಾಜನಿಗೆ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಸಮೇತನಾಗಿ ಶಿವನು ಆ ಧನುಸ್ಸನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದ್ದನು. ಅದು ವಂಶಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಸೀತಾದೇವಿಯ ತಂದೆಯ ವಶಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು.

ಪ್ರೀತಶ್ಚ ಭಗವಾನೀಶಸ್ತಿ ಶೂಲೇ ನೀಲಲೋಹಿತಃ |

ಪ್ರದದೌ ಶತ್ರುನಾಶಾರ್ಥಂ ಜನಕಾಯಾಬ್ಧುತಂ ಧನುಃ ||

—ಕೂರ್ಮಪುರಾಣ

ತಂ ಪ್ರಯಾಂತಂ ಮುನಿವರಮನ್ವಯಾದನುಸಾರಿಣಾಮ್ |
 ಶಕಟೇಶತಮಾತ್ರಂ ಚ ಪ್ರಯಾಣೇ ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿನಾಮ್ || ೧೭

ಮೃಗಪಕ್ಷಿಗಣಾಶ್ಚೈವ ಸಿದ್ಧಾಶ್ರಮನಿವಾಸಿನಃ |
 ಅನುಜಗ್ಮುರ್ಮಹಾತ್ಮಾನಂ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಂ ಮಹಾಮುನಿಮ್ || ೧೮

ನಿನರ್ತಯಾಮಾಸ ತತಃ ಪಕ್ಷಿಸಂಘಾನ್ ಮೃಗಾನಪಿ |
 ತೇ ಗತ್ವಾ ದೂರಮುಧ್ವಾನಂ ಲಂಬಮಾನೇ ದಿವಾಕರೇ || ೧೯

ವಾಸಂ ಚಕ್ರಮುನಿಗಣಾಃ ಶೋಣಾಕೂಲೇ ಸಮಾಹಿತಾಃ |
 ತೇಃಸ್ತಂ ಗತೇ ದಿನಕರೇ ಸ್ನಾತ್ವಾ ಹುತಹುತಾಶನಾಃ || ೨೦

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಂ ಪುರಸ್ಕೃತ್ಯ ನಿಷೇದುರಮಿತೌಜಸಃ |
 ರಾಮೋಽಪಿ ಸಹಸೌಮಿತ್ರಿಮುನೀಂಸ್ತಾನಭಿಪೂಜ್ಯ ಚ || ೨೧

ಅಗ್ರತೋ ನಿಷಸಾದಾಥ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಸ್ಯ ಧೀಮತಃ |
 ಅಥ ರಾಮೋ ಮಹಾತೇಜಾ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಂ ಮಹಾಮುನಿಮ್ ||

ನದೀ ತೀರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸರಿಸಿರುವ ಹಿಮಾಲಯಪರ್ವತದ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತೇನೆ” ಎಂದು ನುಡಿದು ಹೊರಟರು (೧೪-೧೬). ಅವರ ಹಿಂದೆ ಒಂದು ನೂರು ಗಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ (ಅಗ್ನಿ ಹೋತ್ರಸಂಭಾರಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇರಿಕೊಂಡು) ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿಗಳಾದ ಋಷಿಗಳ ಗುಂಪು ಹೊರಟಿತು. ಸಿದ್ಧಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿದ್ದ ಮೃಗಪಕ್ಷಿಗಳೂ ಕೂಡ ಗುಂಪುಕೂಡಿ (ಭಕ್ತಿಯಿಂದ) ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಮುನಿಗಳ ಹಿಂದೆ ಹೊರಟವು (೧೭-೧೮). ಅವುಗಳಿಗೆ ಬರಬೇಡಿರೆಂದು ಹೇಳಿ ತಡೆದು ಋಷಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಬಹುದೂರ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡಿದರು. ಸೂರ್ಯನು ಮುಳುಗುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಶೋಣಾನದೀತೀರವನ್ನು ಸೇರಿದರು. ಸೂರ್ಯಾಸ್ತವಾಗಲು ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಅಗ್ನಿ ಕಾರ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರನ್ನು ಮುಂದೆಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತರು. ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಮುನಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿವಂದಿಸಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಎದುರಿಗೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡರು (೧೯-೨೧). ಶ್ರೀರಾಮನು ಕುತೂಹಲದಿಂದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರನ್ನು ಕುರಿತು “ಭಗವನ್, ಸಮೃದ್ಧವನಗಳಿಂದ ಶೋಭಿಸುವ ಈ ದೇಶ ಯಾವುದು? ಇದರ ವೃತ್ತಾಂತ

ಪಪ್ರಚ್ಛ ನರಶಾದೂಲಃ ಕೌತೂಹಲಸಮುನ್ವಿತಃ |

ಭಗವನ್ ಕೋನ್ವಯಂ ದೇಶಃ ಸಮೃದ್ಧವನಶೋಭಿತಃ || ೨೩

ಶ್ರೋತುಮಿಚ್ಛಾಮಿ ಭದ್ರಂ ತೇ ವಕ್ತುಮರ್ಹಸಿ ತತ್ತ್ವತಃ |

ಜೋದಿತೋ ರಾಮವಾಕ್ಯೇನ ಕಥಯಾಮಾಸ ಸುನ್ವತಃ || ೨೪

ತಸ್ಯ ದೇಶಸ್ಯ ನಿಖಿಲವ್ಯುಷಿಮಧ್ಯೇ ಮಹಾತಪಾಃ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಏಕತ್ರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ವನ್ನು ಕೇಳಲು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತೇನೆ” ಎಂದನು. ರಾಮವಾಕ್ಯವು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರನ್ನು ಮಾತನಾಡುವಂತೆ ಪ್ರೇರಿಸಿತು. ಅವರು ಋಷಿಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಕಲ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನೂ ಹೇಳತೊಡಗಿದರು (೨೨-೨೪).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತೊಂದನೆಯ ಸರ್ಗ

ದ್ವಾತ್ರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಕುಶನಾಭಕನ್ಯೋಪಾಖ್ಯಾನಮ್

ಬ್ರಹ್ಮಯೋನಿರ್ಮಹಾನಾಸೀತ್ ಕುಶೋ ನಾನು ಮಹಾತಪಾಃ |

ಅಕ್ಲಿಷ್ಟವ್ರತಧರ್ಮಜ್ಞಃ ಸಜ್ಜನಪ್ರತಿಪೂಜಕಃ ||

೧

ಸ ಮಹಾತ್ಮಾ ಕುಲೀನಾಯಾಂ ಯುಕ್ತಾಯಾಂ ಸುಗುಣೋಲ್ಬಣಾಃ
ವೈದರ್ಭ್ಯಾಂ ಜನಯಾನಾಸ ಚತುರಃ ಸದೃಶಾನ್ ಸುತಾನ್ || ೨

ಕುಶಾಂಬಂ ಕುಶನಾಭಂ ಚ ಅಧೂರ್ತರಜಸಂ ವಸುಮ್ |

ದೀಪ್ತಿಯುಕ್ತಾನ್ ಮಹೋತ್ಸಾಹಾನ್ ಕ್ಷತ್ರಧರ್ಮಚಿಕೀರ್ಷಯಾ

ತಾನುವಾಚ ಕುಶಃ ಪುತ್ರಾನ್ ಧರ್ಮಿಷ್ಠಾನ್ ಸತ್ಯವಾದಿನಃ |

ಕ್ರಿಯತಾಂ ಪಾಲನಂ ಪುತ್ರಾ ಧರ್ಮಂ ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ ಪುಷ್ಕಲಮ್ ||

ಸರ್ಗ ೩೨

ಕುಶನಾಭವೃತ್ತಾಂತ. ಅವನ ನೂರುಮಂದಿ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ವಾಯುವು
ಕಾಮಿಸುವುದು. ಅವರು ವಾಯುವನ್ನು ಸ್ವಯಂವರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು
ನಿರಾಕರಿಸುವುದು. ವಾಯುವಿನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ
ಅವರು ಕುಚ್ಚಿ ಯರಾಗುವುದು.

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿಗಳು ಹೇಳಿದರು : “ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ಮಾನಸ
ಪುತ್ರನಾದ ಕುಶನೆಂಬ ಮಹಾತ್ಮನಿದ್ದನು. ಅವನು ವ್ರತನಿಷ್ಠನೂ
ಧರ್ಮಜ್ಞನೂ ಸಜ್ಜನಪೂಜಕನೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಅವನಿಗೆ ಕುಲೀನಳಾದ
ವೈದರ್ಭಿಯು ವತ್ಸಿ. ಕುಶನಿಗೆ ಅವಳಲ್ಲಿ ವೀರರಾದ ನಾಲ್ವರು ಪುತ್ರರು
ಹುಟ್ಟಿದರು (೧-೨). ಕುಶಾಂಬ, ಕುಶನಾಭ, ಅಧೂರ್ತರಜಸ, ವಸು—
ಎಂದು ಅವರ ಹೆಸರು. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ತೇಜಸ್ವಿಗಳು, ಉತ್ಸಾಹಶಾಲಿಗಳು.
ಕುಶನು ಕ್ಷತ್ರಧರ್ಮವನ್ನು ಪರಿವಾಲಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಅವರಿಗೆ
“ ಮಕ್ಕಳಿರಾ, ಪ್ರಜಾವಾಲನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಧರ್ಮವನ್ನು ಸಂವಾದಿಸಿರಿ ”

ಕುಶಸ್ಯ ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಚತ್ವಾರೋ ಲೋಕಸಂನುತಾಃ |

ನಿನೇಶಂ ಚಕ್ರೀ ಸರ್ವೇ ಪುರಾಣಾಂ ನೈವರಾಸ್ತದಾ || ೫

ಕುಶಾಂಬಸ್ತು ಮಹಾತೇಜಾಃ ಕೌಶಾಂಬೀಮಕರೋತ್ ಪುರೀಮ್
ಕುಶನಾಭಸ್ತು ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ಪುರಂ ಚಕ್ರೇ ಮಹೋದಯಮ್ || ೬

ಅಧೂರ್ತರಜಸೋ ರಾಮು ಧರ್ಮಾರಣ್ಯಂ ಮಹೀಪತಿಃ |

ಚಕ್ರೇ ಪುರವರಂ ರಾಜಾ ವಸುಶ್ಚಕ್ರೇ ಗಿರಿವ್ರಜಮ್ || ೭

ಏಷಾ ವಸುಮತಿ ರಾಮು ವಸೋಸ್ತಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ |

ಏತೇ ಶೈಲವರಾಃ ಪಂಚ ಪ್ರಕಾಶಂತೇ ಸಮಂತತಃ || ೮

ಸುನಾಗಧೀ ನದೀ ಪುಣ್ಯಾ ಮಗಧಾ ವಿಶ್ರುತಾ ಯಯಾ |

ಪಂಚಾನಾಂ ಶೈಲಮುಖ್ಯಾನಾಂ ಮಧ್ಯೇ ಮಾಲೇನ ಶೋಭತೇ ||

ಸೈಷಾ ಹಿ ಮಾಗಧೀ ರಾಮು ವಸೋಸ್ತಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ |

ಪೂರ್ವಾಭಿಚರಿತಾ ರಾಮು ಸುಶ್ವೇತ್ರಾ ಸಸ್ಯಮಾಲಿನೀ || ೧೦

ಕುಶನಾಭಸ್ತು ರಾಜರ್ಷಿಃ ಕನ್ಯಾಶತಮನುತ್ತಮಮ್ |

ಜನಯಾಮಾಸ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ಘೃತಾಚ್ಯಾಂ ರಘುನಂದನ || ೧೧

ಎಂದು ಬೋಧಿಸಿದನು (೩-೪). ಆ ನಾಲ್ವರು ಮಕ್ಕಳೂ ತಂದೆಯ ಮಾತಿ ನಂತೆ ನಗರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡರು. ಕುಶಾಂಬನು ಕೌಶಾಂಬಿ, ಕುಶನಾಭನು ಮಹೋದಯ, ಅಧೂರ್ತರಜಸನು ಧರ್ಮಾರಣ್ಯ, ವಸುವು ಗಿರಿವ್ರಜ ಎಂಬ ನಗರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡರು (೫-೭). ಗಿರಿವ್ರಜಕ್ಕೆ ವಸುಮತಿ ಎಂದು ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರು. ಇದೇ ವಸುವಿಗೆ ಸೇರಿದ ವಸುಮತಿ. ಇಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಲೂ ಐದು ವರ್ವತಗಳಿವೆ. ಈ ಶೋಣಾನದಿಯು ಮಗಧದೇಶ ದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವುದರಿಂದ ಮಾಗಧಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಈ ಐದು ವರ್ವತಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾಲಾಕಾರವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ (೮-೯). ರಾಮ, ಇದು ಮಹಾತ್ಮನಾದ ವಸುವಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಈ ನದಿಯು ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತ ಇಕ್ಕೈಲಗಳಲ್ಲಿ ಗಡ್ಡೆಗಳಿಂದಲೂ ಸಸ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ಶೋಭಿಸುತ್ತದೆ. ರಾಜರ್ಷಿಯಾದ ಕುಶನಾಭನಿಗೆ ಘೃತಾಚ್ಯಲ್ಲಿ ನೂರುಮಂದಿ ಹೆಣ್ಣು

ತಾಸ್ತು ಯೌವನಶಾಲಿನೋ ರೂಪವತ್ಯಃ ಸ್ವಲಂಕೃತಾಃ |
ಉದ್ಯಾನಭೂಮಿನಾಗಮ್ಯ ಪ್ರಾನ್ಯಸೀವ ಶತಹೃದಾಃ || ೧೨

ಗಾಯಂತೋ ನೃತ್ಯಮಾನಾಶ್ಚ ವಾದಯಂತ್ಯಶ್ಚ ಸರ್ವಶಃ |
ಅನೋದಂ ಪರಮಂ ಜಗ್ಮುರ್ವರಾಭರಣಭೂಷಿತಾಃ || ೧೩

ಅಥ ತಾಶ್ಚಾ ರುಸರ್ವಾಂಗೈ ರೂಪೇಣಾಪ್ರತಿಮಾ ಭುವಿ |
ಉದ್ಯಾನಮುಧೈ ಶೋಭಂತೇ ತಾರಾ ಇವ ಘನಾಂತರೇ || ೧೪

ತಾಃ ಸರ್ವಗುಣಸಂಪನ್ನಾ ರೂಪಯೌವನಸಂಯುತಾಃ |
ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಸರ್ವಾತ್ಮಕೋ ವಾಯುರಿದಂ ವಚನಮಬ್ರವೀತ್ || ೧೫

ಅಹಂ ವಃ ಕಾನುಯೇ ಸರ್ವಾ ಭಾರ್ಯಾ ನುಮ ಭವಿಸ್ಯಥ |
ಮಾನುಷಸ್ತೃಜ್ಯತಾಂ ಭಾವೋ ದೀರ್ಘಮಾಯುರವಾಪ್ಸ್ಯಥ || ೧೬

ಚಲಂ ಹಿ ಯೌವನಂ ನಿತ್ಯಂ ಮಾನುಷೇಷು ವಿಶೇಷತಃ |
ಅಕ್ಷಯ್ಯಂ ಯೌವನಂ ಪ್ರಾಪ್ತಾ ಅಮರ್ಯಶ್ಚ ಭವಿಸ್ಯಥ || ೧೭

ಮಕ್ಕಳು ಜನಿಸಿದರು (೧೦-೧೧). ಅವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಯೌವನ ಬಂದಿತು. ಒಂದು ಸಲ ಆ ಸುಂದರಿಯರು ಜಿನ್ನಾಗಿ ಅಲಂಕರಿಸಿಕೊಂಡು ಉದ್ಯಾನವನಕ್ಕೆ ಹೋದರು. ಸರ್ವಭರಣಭೂಷಿತರಾದ ಆ ಕನ್ಯೆಯರು ಮಳೆಗಾಲದ ಮಿಂಚುಗಳಂತೆ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತ ಹಾಡುತ್ತ ಕುಣಿಯುತ್ತ ವಾದ್ಯವನ್ನು ಬಾರಿಸುತ್ತ ಆನಂದಮಗ್ನರಾಗಿದ್ದರು. ಆ ಸರ್ವಾಂಗಸುಂದರಿಯರು ಮೋಡಗಳ ಸಂದಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ತಾರೆಗಳಂತೆ ಉದ್ಯಾನವನದಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು (೧೨-೧೪). ಗುಣಸಂಪನ್ನರೂ ರೂಪಯೌವನ ಶಾಲಿಗಳೂ ಆದ ಆ ಕನ್ಯೆಯರನ್ನು ಸರ್ವಸಂಚಾರಿಯಾದ ವಾಯುವು ಕಂಡು “ಎಲೌ ತರುಣಿಯರೆ, ನಾನು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತೇನೆ. ನೀವೆಲ್ಲರೂ ನನ್ನ ಪತ್ನಿಯರಾಗಿರಿ. ಮನುಷ್ಯಭಾವವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ದೇವತೆಗಳಾಗಿರಿ. ಅದರಿಂದ ದೀರ್ಘಾಯುಸ್ಸನ್ನು ಪಡೆಯುವಿರಿ. ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಯೌವನವು ಸ್ಥಿರವಲ್ಲ. ದೇವಸ್ತ್ರೀಯರಾಗಿ ಸ್ಥಿರವಾದ ಯೌವನವನ್ನು ಪಡೆಯಿರಿ” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು (೧೫-೧೭). ವಾಯುವಿನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಆ ಕನ್ಯೆಯರು ನಕ್ಕುಬಿಟ್ಟರು. ವಾಯುವನ್ನು

ತಸ್ಯ ತದ್ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ವಾಯೋರಕ್ಷಿಷ್ಟಕರ್ಮಣಃ |
ಅಪಹಾಸ್ಯ ತತೋ ನಾಕೃಂ ಕನ್ಯಾಶತಮಥಾಬ್ರವೀತ್ || ೧೮

ಅಂತಶ್ಚರಸಿ ಭೂತಾನಾಂ ಸರ್ವೇಷಾಂ ತ್ವಂ ಸುರೋತ್ತಮ |
ಪ್ರಭಾವಜ್ಞಾಶ್ಚ ತೇ ಸರ್ವಾಃ ಕಿಮಸ್ಮಾನವಮನ್ಯಸೇ || ೧೯

ಕುಶನಾಭಸುತಾಃ ಸರ್ವಾಃ ಸಮರ್ಥಾಸ್ತಾಂ ಸುರೋತ್ತಮ |
ಸ್ಥಾನಾಚ್ಚಾನಯಿತುಂ ದೇವಂ ರಕ್ಷಾಮಸ್ತು ತಪೋ ವಯಮ್ ||

ನೂ ಭೂತ್ಯ ಕಾಲೋ ದುರ್ಮೇಧಃ ಪಿತರಂ ಸತ್ಯವಾದಿನಮ್ |
ಅವಮನ್ಯ ಸ್ವಧರ್ಮೇಣ ಸ್ವಯಂವರಮುಪಾಸ್ಮಹೇ || ೨೦

ಪಿತಾ ಹಿ ಪ್ರಭುರಸ್ಮಾಕಂ ದೈವತಂ ಪರಮಂ ಚ ನಃ |
ಯಸ್ಯ ನೋ ದಾಸ್ಯತಿ ಪಿತಾ ಸ ನೋ ಭರ್ತಾ ಭವಿಷ್ಯತಿ || ೨೧

ತಾಸಾಂ ತದ್ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ವಾಯುಃ ಪರಮಕೋಪನಃ |
ಪ್ರವಿಶ್ಯ ಸರ್ವಗಾತ್ರಾಣಿ ಬಭಂಜ ಭಗವಾನ್ ಪ್ರಭುಃ || ೨೨

ಕುರಿತು “ಎಲೈ ದೇವೋತ್ತಮ, ಸಕಲ ದೇಹಿಗಳ ಒಳಗೂ (ವ್ರಾಣರೂಪನಾಗಿ) ನೀನು ಸಂಚರಿಸುತ್ತೀಯೆ. ನಿನ್ನ ಮಹಿಮೆ ನಮಗೆ ಗೊತ್ತಿದೆ ನಮ್ಮನ್ನೇಕೆ ಅವಮಾನವಡಿಸುತ್ತೀಯೆ? (೧೮-೧೯) ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಕುಶನಾಭನ ಮಕ್ಕಳು. ನಿನ್ನನ್ನು ಅಧಿಕಾರದಿಂದ ಚ್ಯುತಿಗೊಳಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ನಮಗುಂಟು. ಆದರೆ ನಮ್ಮ ಧರ್ಮವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಸುಮ್ಮನಿದ್ದೇವೆ. ಎಲೈ ದುರ್ಬುದ್ಧಿಯವನೆ, ಸತ್ಯವಾದಿಯಾದ ನಮ್ಮ ತಂದೆಯನ್ನು ಅಲಕ್ಷಿಸಿ ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗಿ ನಾವೇ ಸ್ವಯಂವರವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆಯೆ? ಅಂತಹ ಕಾಲ ಎಂದಿಗೂ ಬರದಿರಲಿ (೨೦-೨೧). ನಮಗೆ ತಂದೆಯೇ ಪ್ರಭು. ತಂದೆಯೇ ಪರಮ ದೇವತೆ. ನಮ್ಮ ತಂದೆಯು ನಮ್ಮನ್ನು ಯಾರಿಗೆ ಕೊಡುವನೋ ಅವನೇ ನಮ್ಮ ಪತಿ” ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಅವರ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ವಾಯುವಿಗೆ ಬಹಳ ಕೋಪ ಬಂದಿತು. ಆ ಸ್ವಾಮಿಯು ಆ ಕನ್ನಿಕೆಯರ ದೇಹವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಅವರ ಗಾತ್ರಗಳನ್ನು ಸೆಳೆದು ಕುಬ್ಜರನ್ನಾಗಿಸಿ ಬಿಟ್ಟನು (೨೨-೨೩). ಆಗ ಕನ್ನಿಕೆಯರು ಅತ್ಯಂತ ದುಃಖಿತರಾಗಿ ಕಣ್ಣೀರು

ತಾಃ ಕನ್ಯಾ ನಾಯುನಾ ಭಗ್ನಾ ವಿವಿತುರ್ನೃಪತೇರ್ಗೃಹಮ್ |
ಸ್ರಾಪತನ್ ಭುವಿ ಸಂಭ್ರಾಂತಾಃ ಸಲಜ್ಜಾಃ ಸಾಶ್ರುಲೋಚನಾಃ ||

ಸ ಚ ತಾ ದಯಿತಾ ದೀನಾಃ ಕನ್ಯಾಃ ಪರಮಶೋಭನಾಃ |
ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಭಗ್ನಾಸ್ತದಾ ರಾಜಾ ಸಂಭ್ರಾಂತ ಇದಮಬ್ರವೀತ್ || ೨೫

ಕಿಮಿದಂ ಕಥ್ಯತಾಂ ಪುತ್ರೈಃ ಕೋ ಧರ್ಮಮವಮನ್ಯತೇ |
ಕುಬ್ಜಾಃ ಕೇನ ಕೃತಾಃ ಸರ್ವಾ ಚೇಷ್ಟಂತೋ ನಾಭಿಭಾಷಥ || ೨೬

ಶ್ರೋತುಮಿಚ್ಛಾಮಿ ತತ್ಪುತ್ರೋ ಯಸ್ಯೇದಂ ಕರ್ಮ ಗರ್ಹಿತಮ್
ಏನಂ ರಾಜಾ ವಿನಿಶ್ಚತ್ಯ ಸನಾಥಿಂ ಸಂದಧೇ ತತಃ || ೨೭

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ದ್ವಾತ್ರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಸುರಿಸುತ್ತ ಲಜ್ಜೆಯಿಂದ ಅರಮನೆಗೆ ಹೋದರು. ಕುಶನಾಭನು ತನ್ನ ಪರಮಸುಂದರಿಯರಾದ ಪ್ರೀತಿಯ ಪುತ್ರಿಯರು ಹೀಗೆ ದೀನರಾಗಿ ಬಂದು ದನ್ನು ಕಂಡು “ಮಕ್ಕಳೇ, ಏನಿದು? ಹೇಳಿ (೨೪-೨೫). ಯಾವನು ಧರ್ಮವನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸಿ ನಡೆದನು? ಯಾವನು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಹೀಗೆ ಕುಬ್ಜಿಯರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದನು? ಚೇಷ್ಟೆಯಿಂದಲೇ ದುಃಖವನ್ನು ತೋಡಿಕೊಳ್ಳುವಿರೇ ಹೊರತು ಮಾತನ್ನೇ ಆಡುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲ?” ಎಂದು ನುಡಿದು ನಿಟ್ಟುಸಿರು ಬಿಡುತ್ತ ಅವರ ಉತ್ತರವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದನು” (೨೬-೨೭).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತೆರಡನೆಯ ಸರ್ಗ

ತ್ರಯಸ್ತಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಬ್ರಹ್ಮದತ್ತವಿವಾಹಃ

ತಸ್ಯ ತದ್ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಕುಶನಾಭಸ್ಯ ಧೀಮತಃ |
 ಶಿರೋಭಿಶ್ಚರಣೌ ಸ್ಪೃಷ್ಟ್ವಾ ಕನ್ಯಾಶತಮಭಾಷತ || ೧
 ವಾಯುಃ ಸರ್ವಾತ್ಮಕೋ ರಾಜನ್ ಪ್ರಥರ್ಷಯಿತುಮಿಚ್ಛತಿ |
 ಅಶುಭಂ ಮಾರ್ಗಮಾಸ್ಥಾಯ ನ ಧರ್ಮಂ ಪ್ರತ್ಯನೇಕ್ಷತೇ || ೨
 ಪಿತೃನುತ್ಕಃ ಸ್ಮ ಭದ್ರಂ ತೇ ಸ್ವಚ್ಛಂದೇ ನ ವಯಂ ಸ್ಥಿತಾಃ |
 ಪಿತರಂ ನೋ ವೃಣೇಷ್ವ ತ್ವಂ ಯದಿ ನೋ ದಾಸ್ಯತೇ ತವ || ೩
 ತೇನ ಪಾಪಾನುಬಂಧೇನ ವಚನಂ ನ ಪ್ರತೀಚ್ಛತಾ |
 ಏನಂ ಬ್ರುವತ್ಕಃ ಸರ್ವಾಃ ಸ್ಮ ವಾಯುನಾ ನಿಹತಾ ಭೃಶಮ್ || ೪
 ತಾಸಾಂ ತದ್ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ರಾಜಾ ಪರಮಧಾರ್ಮಿಕಃ |
 ಪ್ರತ್ಯುನಾಜ ಮಹಾತೇಜಾಃ ಕನ್ಯಾಶತಮನುತ್ತಮಮ್ || ೫

ಸರ್ಗ ೩೩

ಕುಶನಾಭನು ಪುತ್ರಿಯರ ಕುಬ್ಜ ತೆಗೆ ಕಾರಣವನ್ನು ತಿಳಿದು ಮಂತ್ರಿಗಳೊಡನೆ
 ಸಮಾಲೋಚಿಸಿ ಅವರನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮದತ್ತನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಮದುವೆ
 ಮಾಡುವುದು ಅವರ ಕುಬ್ಜತ್ವದ ನಿವಾರಣೆ.

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಹೇಳಿದರು : ರಘುನಂದನ, “ಈ ರೀತಿ ಕುಶನಾಭನು
 ಕೇಳಲಾಗಿ ನೂರುಮಂದಿ ಕನ್ಯೆಯರೂ ತಂದೆಯ ಕಾಲಿಗೆ ತಲೆಮುಟ್ಟಿ
 ನಮಸ್ಕರಿಸಿ “ಮಹಾರಾಜ, ಸರ್ವಾತ್ಮಕನಾದ ವಾಯುವು ಬಲಾತ್ಕಾರಮಾಡ
 ಲಿಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ತವ್ವುದಾರಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಧರ್ಮವನ್ನು
 ಕಡೆಗಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ನಾವು ಹೇಳಿದೆವು : ‘ಒಳ್ಳೆಯದು. ನಮಗೆ ತಂದೆ ಇದ್ದಾನೆ.
 ನಾವು ಸ್ವಚ್ಛಂದವಾಗಿ ನಡೆಯತಕ್ಕವರಲ್ಲ. ನಮ್ಮನ್ನು ನಿನಗೆ ಕೊಡು
 ತಾನೋ ಎಂದು ಅವನನ್ನು ಕೇಳಿ ನೋಡು’ (೧-೩). ಆದರೆ ಆ ಪಾಪ
 ಬುದ್ಧಿಯ ವಾಯುವು ನಮ್ಮ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳದೆ, ಧರ್ಮದ ಮಾತನ್ನಾಡಿದ
 ನಮಗೇ ಬಲವಾದ ವೆಟ್ಟನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿ

ಕ್ಷಾಂತಂ ಕ್ಷಮಾವತಾಂ ಪುತ್ರೈಃ ಕರ್ತವ್ಯಂ ಸುನುಹತ್ ಕೃತಮ್ |
ಏಕನುತ್ಯನುಪಾಗನ್ಯು ಕುಲಂ ಚಾನೇಕ್ಷಿತಂ ನುನು || ೬

ಅಲಂಕಾರೋ ಹಿ ನಾರೀಣಾಂ ಕ್ಷಮಾ ತು ಪುರುಷಸ್ಯ ನಾ |
ದುಷ್ಕರಂ ತದ್ಧಿ ನಃ ಕ್ಷಾಂತಂ ತ್ರಿದಶೇಷು ವಿಶೇಷತಃ || ೭

ಯಾದೃಶೀ ನಃ ಕ್ಷಮಾ ಪುತ್ರೈಃ ಸರ್ವಾ ಸಾನುವಿಶೇಷತಃ |
ಕ್ಷಮಾ ದಾನಂ ಕ್ಷಮಾ ಸತ್ಯಂ ಕ್ಷಮಾ ಯಜ್ಞಶ್ಚ ಪುತ್ರಿಕಾಃ || ೮

ಕ್ಷಮಾ ಯಶಃ ಕ್ಷಮಾ ಧರ್ಮಃ ಕ್ಷಮಯಾ ವಿಸ್ಥಿತಂ ಜಗತ್ |
ವಿಸೃಜ್ಯ ಕನ್ಯಾಃ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ ರಾಜಾ ತ್ರಿದಶವಿಕ್ರಮಃ || ೯

ಮಂತ್ರಜ್ಞೋ ಮಂತ್ರಯಾಮಾಸ ಪ್ರದಾನಂ ಸಹ ಮಂತ್ರಿಭಿಃ |
ದೇಶೇ ಕಾಲೇ ಚ ಕರ್ತವ್ಯಂ ಸದೃಶೇ ಪ್ರತಿಪಾದನಮ್ || ೧೦

ಏತಸ್ಮಿನ್ನೇವ ಕಾಲೇ ತು ಚೂಲೀ ನಾನು ನುಹಾನ್ಮುನಿಃ |
ಊರ್ಧ್ವರೇತಾಃ ಶುಭಾಚಾರೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಂ ತಪ ಉಪಾಗಮತ್ ||

ದರು. ಆಗ ಪರಮಧಾರ್ಮಿಕನಾದ ಕುಶನಾಭನು ಹೀಗೆಂದನು (೪-೫): “ಮಕ್ಕಳಿ, ಕ್ಷಮಾಶೀಲರಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕಾದ ದೊಡ್ಡ ಕ್ಷಮಾಗುಣವನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದೀರಿ. ನೀವೆಲ್ಲರೂ ಕುಲೋಚಿತವಾದ ನನ್ನ ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡಿದ್ದೀರಿ. ಹೆಂಗಸರಿಗಾಗಲಿ ಗಂಡಸರಿಗಾಗಲಿ ಕ್ಷಮೆಯೇ ಭೂಷಣ. ಅದು ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ದುರ್ಲಭ. ಅಂಥ ತಾಳ್ಮೆಯನ್ನು ನೀವು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ್ದೀರಿ. ಮಕ್ಕಳಿ, ತಾಳ್ಮೆಯೇ ದಾನ, ತಾಳ್ಮೆಯೇ ಸತ್ಯ, ತಾಳ್ಮೆಯೇ ಯಜ್ಞ (೬-೮). ತಾಳ್ಮೆಯಿಂದಲೇ ಯಶಸ್ಸು. ತಾಳ್ಮೆಯಿಂದಲೇ ಧರ್ಮ. ತಾಳ್ಮೆಯಿಂದಲೇ ಜಗತ್ತು ಉಳಿದಿದೆ.” ಹೀಗೆ ಅವರಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸಿ ಆ ರಾಜನು ಕನ್ಯೆಯರನ್ನು ಯಾರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಮದುವೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ದೇಶಕಾಲಪಾತ್ರಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಿಗಳೊಡನೆ ಸಮಾಲೋಚನೆ ಮಾಡಿದನು (೯-೧೦). ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಏನಾಯಿತೆಂದರೆ, ಚೂಲಿ ಎಂಬ ಒಬ್ಬ ಆಚಾರಶೀಲನು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವ್ರತದಲ್ಲಿದ್ದು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಕುರಿತು ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಆ ತಪಸ್ಸಿನ ಹತ್ತಿರ ಊರ್ಮಿಳೆಯ ಮಗಳಾದ ಸೋಮದೇ

ತಪ್ಯಂತಂ ತನ್ಮುಷಿಂ ತತ್ರ ಗಂಧರ್ವೀ ಪರ್ಯುಪಾಸತೇ |
 ಸೋಮದಾ ನಾನು ಭದ್ರಂ ತೇ ಊರ್ಮಿಲಾತನಯಾ ತದಾ || ೧೨
 ಸ ಚ ತಂ ಪ್ರಣತಾ ಭೂತ್ವಾ ಶುಶ್ರೂಷಣಪರಾಯಣಾ |
 ಉವಾಸ ಕಾಲೇ ಧರ್ಮಿಷ್ಠಾ ತಸ್ಯಾಸ್ತುಷ್ಪೋಽಭವದ್ ಗುರುಃ ೧೩
 ಸ ಚ ತಾಂ ಕಾಲಯೋಗೇನ ಪ್ರೋವಾಚ ರಘುನಂದನ |
 ಪರಿತುಷ್ಟೋಽಸ್ಮಿ ಭದ್ರಂ ತೇ ಕಿಂ ಕರೋಮಿ ತನ ಪ್ರಿಯಮ್ || ೧೪
 ಪರಿತುಷ್ಟಂ ಮುನಿಂ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಗಂಧರ್ವೀ ಮಧುರಸ್ವರಾ |
 ಉವಾಚ ಪರಮಪ್ರೀತಾ ವಾಕ್ಯಜ್ಞಾ ವಾಕ್ಯಕೋವಿದಮ್ || ೧೫
 ಲಕ್ಷ್ಮಾ ಸಮುದಿತೋ ಬ್ರಾಹ್ಮ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಭೂತೋ ಮಹಾತಪಾಃ |
 ಬ್ರಾಹ್ಮೇಣ ತಪಸಾ ಯುಕ್ತಂ ಪುತ್ರಮಿಚ್ಛಾಮಿ ಧಾರ್ಮಿಕ || ೧೬
 ಅಪತಿಶ್ಚಾಸ್ತಿ ಭದ್ರಂ ತೇ ಭಾರ್ಯಾ ಚಾಸ್ತಿ ನ ಕಸ್ಯಚಿತ್ |
 ಬ್ರಾಹ್ಮೇಣೋಪಗತಾಯಾಶ್ಚ ದಾತುಮರ್ಹಸಿ ಮೇ ಸುತಮ್ ||
 ತಸ್ಯಾಃ ಪ್ರಸನ್ನೋ ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿರ್ದದೌ ಪುತ್ರಮನುತ್ತಮಮ್ |
 ಬ್ರಹ್ಮದತ್ತ ಇತಿ ಖ್ಯಾತಂ ಮಾನಸಂ ಚೂಲಿನಃ ಸುತಮ್ || ೧೮

ಯೆಂಬ ಗಂಧರ್ವಿಯು ಪರಿಚಯೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಳು (೧೧-೧೨). ಅವಳು ವಿನಯದಿಂದ ಶುಶ್ರೂಷೆಮಾಡಿಕೊಂಡಿರಲು ಕೆಲವು ಕಾಲದ ಮೇಲೆ ಆ ಋಷಿಯು ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ “ಸೌಮ್ಯಳಿ, ಶುಭವಾಗಲಿ. ನಾನು ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿದ್ದೇನೆ! ನಿನಗೆ ಏನು ಬೇಕು?” ಎಂದು ಕೇಳಿದನು (೧೩-೧೪). ಮುನಿಯು ಪ್ರಸನ್ನನಾದನೆಂದು ತಿಳಿದು ಆ ಗಂಧರ್ವಿಯು “ಮಹಾತ್ಮ, ನೀನು ಬ್ರಹ್ಮತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪನಾಗಿ ಮಹಾತಪಸ್ವಿಯಾಗಿದ್ದೀಯೆ. ಬ್ರಹ್ಮತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಧಾರ್ಮಿಕನಾದ ಒಬ್ಬ ಪುತ್ರನು ಬೇಕೆಂದು ನನ್ನ ಅಪೇಕ್ಷೆ (೧೫-೧೬). ನನಗೆ ಪತಿ ಇಲ್ಲ ನಾನು ಯಾರ ಪತ್ನಿಯೂ ಆಗಿಲ್ಲ ಇದರಿಂದ ನಿನಗೂ ಶ್ರೇಯಸ್ಸುಂಟು. ನಿನ್ನ ಸೇವೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ನನಗೆ ತಪೋಬಲದಿಂದ ಒಬ್ಬ ಪುತ್ರನನ್ನು ಕರುಣಿಸು” ಎಂದು ಬೇಡಿದಳು. ಆಗ ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಯಾದ ಚೂಲಿಯು ಅವಳಿಗೆ ತಪೋಬಲದಿಂದ ಒಬ್ಬ ಮಾನಸಪುತ್ರನನ್ನು ಕರುಣಿಸಿದನು ಆ ಪುತ್ರನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮದತ್ತ

ಸ ರಾಜಾ ಸೌಮದೇಯಸ್ತು ಪುರೀಮಧ್ಯವಸತ್ತದಾ |
 ಕಾಂಪಿಲ್ಯಾಂ ಪರಯಾ ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾ ದೇವರಾಜೋ ಯಥಾ ದಿನಮ್ ||
 ಸ ಬುದ್ಧಿಂ ಕೃತನಾನ್ ರಾಜಾ ಕುಶನಾಭಃ ಸುಧಾರ್ಮಿಕಃ |
 ಬ್ರಹ್ಮದತ್ತಾಯ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ ದಾತುಂ ಕನ್ಯಾಶತಂ ತದಾ || ೨೦
 ತಮಾಹೂಯ ಮಹಾತೇಜಾ ಬ್ರಹ್ಮದತ್ತಂ ಮಹೀಪತಿಃ |
 ದದೌ ಕನ್ಯಾಶತಂ ರಾಜಾ ಸುಪ್ರೀತೇನಾಂತರಾತ್ಮನಾ || ೨೧
 ಯಥಾಕ್ರಮಂ ತತಃ ಪಾಣೀನ್ ಜಗ್ರಾಹ ರಘುನಂದನ |
 ಬ್ರಹ್ಮದತ್ತೋ ಮಹೀಪಾಲಸ್ತಾ ಸಾಂ ದೇವಪತಿಯಥಾ || ೨೨
 ಸ್ಪೃಷ್ಟ್ವಾನಾತ್ರೇ ತದಾ ಪಾಣೌ ವಿಕುಬ್ಜಾ ವಿಗತಜ್ವರಾಃ |
 ಯುಕ್ತಾಃ ಪರಮಯಾ ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾ ಬಭುಃ ಕನ್ಯಾಃ ಶತಂ ತದಾ || ೨೩
 ಸ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ನಾಯುನಾ ಮುಕ್ತಾಃ ಕುಶನಾಭೋ ಮಹೀಪತಿಃ |
 ಬಭೂವ ಪರಮಪ್ರೀತೋ ಹರ್ಷಂ ಲೇಭೇ ಪುನಃ ಪುನಃ || ೨೪

ನೆಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು (೧೭-೧೮). ಆ ಬ್ರಹ್ಮದತ್ತನು ಕಾಂಪಿಲ್ಯಾ ನಗರದಲ್ಲಿ
 ರಾಜನಾಗಿ ದೇವೇಂದ್ರನಂತೆ ರಾಜ್ಯವಾಲನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದನು ಹೀಗಿರು
 ವಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕನಾದ ಕುಶನಾಭನು ಬ್ರಹ್ಮದತ್ತನಿಗೆ ತನ್ನ ಪುತ್ರಿಯರನ್ನು
 ಕೊಟ್ಟು ವಿವಾಹಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದನು. ಅವನು ಬ್ರಹ್ಮದತ್ತನನ್ನು
 ಕರೆಯಿಸಿ ತನ್ನ ನೂರುಮಂದಿ ಪುತ್ರಿಯರನ್ನೂ ಅವನಿಗೆ ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ
 ಸಂತೋಷದಿಂದ ಧಾರೆಯೆರದುಕೊಟ್ಟನು (೧೯-೨೧). ದೇವೇಂದ್ರನಂತೆ
 ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಬ್ರಹ್ಮದತ್ತಮಹಾರಾಜನು ಆ ಕನ್ಯೆಯರನ್ನು ನಿಧಿತತ್ತಾಗಿ
 ವಾಣಿಗ್ರಹಣ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ರಾಮ, ಬ್ರಹ್ಮದತ್ತನು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ವಧುವಿನ
 ವಾಣಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುತ್ತಲೇ ಅವರ ಕುಬ್ಜತ್ವವು ತೊಲಗಿ ಅವರ ಕಷ್ಟವು
 ಪರಿಹಾರವಾಯಿತು. ನೂರುಮಂದಿ ಕನ್ಯೆಯರೂ ಮೊದಲಿನಂತೆ ರೂಪ
 ಲಾವಣ್ಯಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಪ್ರಕಾಶಿಸಿದರು (೨೨-೨೩). ಅವರು ವಾಯುವಿ
 ಸಿಂದ ವಿಮುಕ್ತರಾದ್ದನ್ನು ಕಂಡು ಕುಶನಾಭನ ಆನಂದಕ್ಕೆ ವಾರವೇ ಉಳಿಯ
 ಲಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಅವರನ್ನು ನೋಡಿ ಆನಂದಿಸಿದನು. ಅನಂತರ ವಿವಾಹ
 ಕಾರ್ಯವೆಲ್ಲವೂ ನಡೆದಮೇಲೆ ಬ್ರಹ್ಮದತ್ತರಾಜನನ್ನು ಅವನ ಪತ್ನಿಯರೊಡನೆ

ಕೃತೋದ್ವಾಹಂ ತು ರಾಜಾನಂ ಬ್ರಹ್ಮದತ್ತಂ ಮಹೀಪತಿಃ |
ಸದಾರಂ ಪ್ರೇಷಯಾಮಾಸ ಸೋಪಾಧ್ಯಾಯಗಣಂ ತದಾ || ೨೫

ಸೋಮದಾಪಿ ಸುಸಂಹೃಷ್ಟಾ ಪುತ್ರಸ್ಯ ಸದೃಶೀಂ ಕ್ರಿಯಾಮ್ |
ಯಥಾನ್ಯಾಯಂ ಚ ಗಂಧರ್ವೀ ಸ್ನುಷಾಸ್ತಾಃ ಪ್ರತ್ಯನಂದತ || ೨೬

ಸ್ನುಷ್ವಾಃ ಸ್ನುಷ್ವಾಃ ಚ ತಾಃ ಕನ್ಯಾಃ ಕುಶನಾಭಂ ಪ್ರಶಸ್ಯ ಚ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ತ್ರಯಸ್ತಿಕಂಶಃ ಸರ್ಗ

ಕಾಂಪಿಲ್ಯಾನಗರಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟನು. ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕಮಂದಿ ವೈದಿಕ ರನ್ನೂ ಕಳಿಸಿದನು (೨೪-೨೫) ಇತ್ತ ಗಂಧರ್ವಿಯಾದ ಸೋಮದೇಯು ಮಗನಿಗೆ ಮದುವೆಯಾದ್ದನ್ನು ಕಂಡು ಸಂತೋಷವಟ್ಟಳು ತನ್ನ ಸೊಸೆಯ ರನ್ನು ಮುಟ್ಟಿಮುಟ್ಟಿ ನೋಡಿ ಹಿಗ್ಗಿದಳು (ಅವರನ್ನು ಮದುವೆಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ) ಕುಶನಾಭನನ್ನು ಕೊಂಡಾಡಿದಳು” (೨೬).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತು ಮೂರನೆಯ ಸರ್ಗ

ಚತುಸ್ತೀಶಃ ಸರ್ಗಃ

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರವಂಶವರ್ಣನಮ್

ಕೃತೋದ್ವಾಹೇ ಗತೇ ತಸ್ಮಿನ್ ಬ್ರಹ್ಮದತ್ತೇ ಚ ರಾಘವ |
ಅಪುತ್ರಃ ಪುತ್ರಲಾಭಾಯಾಂ ಪೌತ್ರೀಮಿಷ್ಟಿಮುಕಲ್ಪಯತ್ || ೧
ಇಷ್ಟಾಂ ತು ವರ್ತಮಾನಾಯಾಂ ಕುಶನಾಭಂ ಮಹೀಪತಿಮ್ |
ಊನಾಚ ಪರನೋದಾರಃ ಕುಶೋ ಬ್ರಹ್ಮಸುತಸ್ತದಾ || ೨
ಪುತ್ರ ತೇ ಸದೃಶಃ ಪುತ್ರೋ ಭವಿಷ್ಯತಿ ಸುಧಾರ್ಮಿಕಃ |
ಗಾಧಿಂ ಪ್ರಾಪ್ಸ್ಯಸಿ ತೇನ ತ್ವಂ ಕೀರ್ತಿಂ ಲೋಕೇ ಚ ಶಾಶ್ವತೀಮ್ |
ಏವಮುಕ್ತ್ವಾ ಕುಶೋ ರಾಮ ಕುಶನಾಭಂ ಮಹೀಪತಿಮ್ |
ಜಗಾಮಾಕಾಶಮಾನಿಶ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಂ ಸನಾತನಮ್ || ೪

ಸರ್ಗ ೩೪

ಕುಶನಾಭನು ಪುತ್ರಕಾಮೇಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಗಾಧಿ ಎಂಬ ಪುತ್ರನನ್ನು
ಪಡೆಯುವುದು ಗಾಧಿಯ ಮಗಳಾದ ಸತ್ಯವತಿಯ ವರ್ಣನೆ.
ತಾವು ಸತ್ಯವತಿಯ ತಮ್ಮನೆಂದು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ತಿಳಿಸುವುದು.

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಹೇಳಿದರು : “ಶ್ರೀರಾಮ, ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮದತ್ತನು ವಿವಾಹ
ವಾದಮೇಲೆ ತನ್ನ ವತ್ಸಿಯರನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೊರಟುಹೋದನು.
ಆಗ ಗಂಡುಮಗನಿಲ್ಲದ ಚಿಂತೆಯಿಂದ ಕುಶನಾಭನು ಪುತ್ರಕಾಮೇಷ್ಟಿಯನ್ನು
ಮಾಡಿದನು (೧) ಇಷ್ಟಿಯು ನಡೆಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರನೂ
(ಕುಶನಾಭನ ತಂದೆಯೂ) ಆದ ಕುಶನು ಆಗಮಿಸಿ “ಪುತ್ರ, ನಿನಗೆ ತಕ್ಕಂತಹ
ಧಾರ್ಮಿಕನಾದ ಪುತ್ರನೋರ್ವನು ಜನಿಸುವನು. ಅವನಿಗೆ ‘ಗಾಧಿ’ ಎಂದು
ನಾಮಕರಣಮಾಡು. ಅವನಿಂದ ನಿನಗೆ ಶಾಶ್ವತವಾದ ಕೀರ್ತಿಯು ಲಭಿಸು
ತ್ತದೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿ ಆಕಾಶಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೊರಟು

ಕಸ್ಯ ಚಿತ್ತ್ವಥ ಕಾಲಸ್ಯ ಕುಶನಾಭಸ್ಯ ಧೀಮತಃ |
 ಜಜ್ಞೇ ಪರಮಧರ್ಮಿಷ್ಠೋ ಗಾಧಿರಿತ್ಯೇನ ನಾನುತಃ || ೫
 ಸ ಪಿತಾ ಮನು ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಃ ಗಾಧಿಃ ಪರಮಧರ್ಮಿಕಃ |
 ಕುಶವಂಶಪ್ರಸೂತೋಽಸ್ಮಿ ಕೌಶಿಕೋ ರಘುನಂದನ || ೬
 ಪೂರ್ವಜಾ ಭಗಿನೀ ಚಾಪಿ ಮನು ರಾಘವ ಸುವ್ರತಾ |
 ನಾನ್ಯಾ ಸತ್ಯವತೀ ನಾನು ಋಚೀಕೇ ಪ್ರತಿಸಾದಿತಾ || ೭
 ಸಶರೀರಾ ಗತಾ ಸ್ವರ್ಗಂ ಭರ್ತಾರಮನುವರ್ತಿನೀ |
 ಕೌಶಿಕೀ ಪರಮೋದಾರಾ ಸಾ ಪ್ರವೃತ್ತಾ ಮಹಾನದೀ || ೮
 ದಿನ್ಯಾ ಪುಣ್ಯೋದಕಾ ರನ್ಯಾ ಹಿಮವಂತಮುಪಾಶ್ರಿತಾ |
 ಲೋಕಸ್ಯ ಹಿತಕಾರ್ಯಾರ್ಥಂ ಪ್ರವೃತ್ತಾ ಭಗಿನೀ ಮನು || ೯
 ತತೋಽಹಂ ಹಿಮವತ್ಪಾರ್ಶ್ವೇ ವಸಾಮಿ ನಿರತಃ ಸುಖಮ್ |
 ಭಗಿನ್ಯಾಂ ಸ್ನೇಹಸಂಯುಕ್ತಃ ಕೌಶಿಕ್ಯಾಂ ರಘುನಂದನ || ೧೦

ಹೋದನು (೨-೪) ಕೆಲವು ಕಾಲದಮೇಲೆ ಕುಶನಾಭನಿಗೆ ಒಬ್ಬ ವುತ್ರನು ಹುಟ್ಟಿದನು. ಅವನು ವರಮಧರ್ಮಿಷ್ಠ. ಆತನಿಗೆ 'ಗಾಧಿ' ಎಂದು ನಾಮಕರಣವಾಯಿತು. ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ-ರಾಮ, ಅವನೇ ನನ್ನ ತಂದೆ ನಾನು ಕುಶವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ನನ್ನನ್ನು 'ಕೌಶಿಕ' ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ (೫-೬). ನನಗೆ ಹಿರಿಯ ನೋದರಿಯೊಬ್ಬಳಿದ್ದಳು. ಒಳ್ಳೆಯ ಆಚಾರ ಸಂಪನ್ನೆ. ಅವಳ ಹೆಸರು ಸತ್ಯವತಿ. ಅವಳನ್ನು ಋಚೀಕನೆಂಬ ಮುನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ವಿವಾಹವಾಯಿತು ಸತಿವ್ರತೆಯಾದ ಅವಳು ಪತಿಯನ್ನು ಹಿಂ ಸಶರೀರಳಾಗಿ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋದಳು. ಅವಳು ತನ್ನ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಕೌಶಿಕೀ ಎಂಬ ಮಹಾನದಿಯಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ (೭-೮). ಅದು ಪುಣ್ಯೋದಕದಿಂದ ಕೂಡಿದ ರಮಣೀಯವಾದ ದಿನ್ಯನದಿ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತದ ಬಳಿ ಹರಿಯುತ್ತಿದೆ. ಲೋಕಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ನನ್ನ ಅಕ್ಕನು ನದಿಯಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸಿದಳು. ರಾಮ, ನಾನು ಅಕ್ಕನ ಮೇಲಿನ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಹಿಮಾಲಯಪರ್ವತದ ತೊಪ್ಪಲಿನಲ್ಲಿ ಕೌಶಿಕೀತೀರದಲ್ಲಿಯೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವಾಸ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ಅಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಸುಖವೆನಿಸುನಿಸುತ್ತದೆ (೯-೧೦)

ಸಾ ತು ಸತ್ಯವತೀ ಪುಣ್ಯಾ ಸತ್ಯೇ ಧರ್ಮೇ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಾ |
 ಪತಿವ್ರತಾ ಮಹಾಭಾಗಾ ಕೌಶಿಕೀ ಸರಿತಾಂ ವರಾ || ೧೧
 ಅಹಂ ಹಿ ನಿಯಮಾದ್ರಾಮ ಹಿತ್ವಾ ತಾಂ ಸಮುಪಾಗತಃ |
 ಸಿದ್ಧಾಶ್ರಮನುನುಪ್ರಾಪ್ಯ ಸಿದ್ಧೋಽಸ್ಮಿ ತವ ತೇಜಸಾ || ೧೨
 ಏಷಾ ರಾಮ ಮನೋವೃತ್ತಿಃ ಸ್ವಸ್ಯ ವಂಶಸ್ಯ ಕೀರ್ತಿತಾ |
 ದೇಶಸ್ಯ ಚ ಮಹಾಬಾಹೋ ಯನ್ಮಾಂ ತ್ವಂ ಪರಿಪೃಚ್ಛಸಿ || ೧೩
 ಗತೋಽರ್ಧರಾತ್ರಃ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ ಕಥಾಃ ಕಥಯತೋ ಮನು |
 ನಿದ್ರಾಮುಚ್ಛೇಹಿ ಭದ್ರಂ ತೇ ಮಾ ಭೂದ್ವಿಘ್ನೋಽಧ್ವನೀಹ ನಃ ||
 ನಿಷ್ಪಂದಾಸ್ತರವಃ ಸರ್ವೇ ನಿಲೀನಾ ಮೃಗಪಕ್ಷಿಣಃ |
 ನೈಶೇನ ತಮಸಾ ವ್ಯಾಪ್ತಾ ದಿಶಶ್ಚ ರಘುನಂದನ || ೧೪
 ಶನೈರ್ವಿಋಜ್ಯತೇ ಸಂಧ್ಯಾ ನಭೋ ನೇತ್ರೈರಿವಾವೃತಮ್ |
 ನಕ್ಷತ್ರತಾರಾಗಹನಂ ಜ್ಯೋತಿರ್ಭರವಭಾಸತೇ || ೧೫
 ಉತ್ತಿಷ್ಠತಿ ಚ ತೀತಾಂಶುಃ ಶಶೀ ಲೋಕತನೋನುದಃ |
 ಹ್ಲಾದಯನ್ ಪ್ರಾಣಿನಾಂ ಲೋಕೇ ಮನಾಂಸಿ ಪ್ರಭಯಾ ಸ್ವಯಾ

ಆ ಸತ್ಯವತಿ ಸತ್ಯಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ನಂಬಿದ್ದ ಪುಣ್ಯವಂತೆ ;
 ಪತಿವ್ರತೆ. ಅವಳು ಕೌಶಿಕಿ ಎಂಬ ಶ್ರೇಷ್ಠ ನದಿಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ನಾನು ಒಂದು
 ನಿಯಮವಾಲನೆಗಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಸಿದ್ಧಾಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದೆ ರಾಮ, ನಿನ್ನ
 ತೇಜೋಬಲದಿಂದ ನನ್ನ ಕಾರ್ಯ ಸಿದ್ಧಿಸಿತು (೧೧-೧೨) ಇದಿಷ್ಟು ನನ್ನ,
 ನನ್ನ ವಂಶದ ಕಥೆ. ನೀನು ಕೇಳಿದಂತೆ ಈ ದೇಶದ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದೇನೆ.
 ನಾನು ಕಥೆ ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಧರಾತ್ರಿ ಕಳೆದುಹೋಯಿತು. ಒಳ್ಳೆಯದು
 ಇನ್ನು ನಿದ್ರೆಮಾಡು. (ನಾಳೆ) ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ತೊಂದರೆಯಾದೀತು (೧೩-೧೪).
 ಮರಗಳು ನಿಶ್ಚಲವಾಗಿವೆ. ಮೃಗಪಕ್ಷಿಗಳು ಮಲಗಿಕೊಂಡಿವೆ. ಕತ್ತಲು
 ಸುತ್ತಲೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ರಾತ್ರಿಯ ಪೂರ್ವಭಾಗವು ಮೆಲ್ಲಗೆ ಕಳೆದು
 ಹೋಯಿತು ಗಗನದಲ್ಲಿ ನಿಬಿಡವಾದ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಪ್ರಕಾಶಮಯವಾದ
 ಕಣ್ಣುಗಳಂತೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿವೆ (೧೫-೧೬). ಶೀತಕಿರಣನು ಕತ್ತಲೆಯನ್ನು
 ಹೋಗಲಾಡಿಸುತ್ತ ಬೆಳದಿಂಗಳನ್ನು ಚೆಲ್ಲಿ ಜನರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಆಹ್ಲಾದವನ್ನು

ನೈಶಾನಿ ಸರ್ವಭೂತಾನಿ ಪ್ರಚರಂತಿ ತತಸ್ತತಃ |

ಯಕ್ಷರಾಕ್ಷಸಸಂಘಾಶ್ಚ ರೌದ್ರಾಶ್ಚ ಪಿಶಿತಾಶನಾಃ || ೧೮

ಏನಮುಕ್ತ್ವಾ ಮಹಾತೇಜಾ ವಿರರಾಮ ಮಹಾನುನಿಃ |

ಸಾಧು ಸಾಧ್ವಿತಿ ತಂ ಸರ್ವೇ ಮುನಯೋ ಹ್ಯಭ್ಯಪೂಜಯನ್ ||

ಕುಶಿಕಾನಾಮಯಂ ವಂಶೋ ಮಹಾನ್ ಧರ್ಮಪರಃ ಸದಾ |

ಬ್ರಹ್ಮೋಪಮಾ ಮಹಾತ್ಮನಃ ಕುಶನಂಶ್ಯಾ ನರೋತ್ತಮಾಃ ||

ವಿಶೇಷೇಣ ಭವಾನೇವ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮಹಾಯಶಾಃ |

ಕೌಶಿಕೀ ಚ ಸರಿಚ್ಛ್ರೇಷ್ಠಾ ಕುಲೋದ್ಯೋತಕರೀ ತನ || ೨೧

ಇತಿ ತೈಮುನಿಶಾದೂರ್ಲೈಃ ಪ್ರಶಸ್ತಃ ಕುಶಿಕಾತ್ಮಜಃ |

ನಿದ್ರಾಮುಪಾಗಮಚ್ಛ್ರೀಮಾನಸ್ತಂಗತ ಇನಾಂಶುಮಾನ್ || ೨೨

ರಾಮೋಽಪಿ ಸಹಸೌಮಿತ್ರಃ ಕಿಂಚಿದಾಗತವಿಸ್ತಯಃ |

ಪ್ರಶಸ್ತ ಮುನಿಶಾದೂರ್ಲಂ ನಿದ್ರಾಂ ಸಮುಪಸೇವತೇ || ೨೩

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಚತುಸ್ತಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಬೀರುತ್ತ ಉದಯಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ (೧೭). ಇದು ರಾತ್ರಿ ಸಂಚಾರಿಗಳಾದ ವ್ರಾಣಿಗಳೂ ಮಾಂಸಾಹಾರಿಗಳಾದ ಯಕ್ಷರಾಕ್ಷಸರೂ ತಿರುಗಾಡುವ ಕಾಲ” ಎಂದು ಹೇಳಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಸುಮ್ಮನಾದರು. ಋಷಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ‘ಸಾಧು ಸಾಧು’ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತ “ಈ ಕುಶಿಕವಂಶವು ಧರ್ಮನಿರತವಾದ ಮಹಾ ವಂಶ. ಈ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಪುರುಷಶ್ರೇಷ್ಠರು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಸದೃಶರಾದ ಮಹಾತ್ಮರು (೧೮-೨೦). ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರೆ, ನೀವೇ ವಿಶೇಷ ಕೀರ್ತಿಶಾಲಿಗಳು ಶ್ರೇಷ್ಠನದಿಯಾದ ಕೌಶಿಕಿಯು ನಿಮ್ಮ ಕುಲ ವನ್ನು ಬೆಳಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ” ಎಂಬುದಾಗಿ ಆ ಕೌಶಿಕಮುನಿಗಳನ್ನು ಕೊಂಡಾಡಿದರು. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಅಸ್ತಂಗತನಾದ ಸೂರ್ಯನಂತೆ ನಿದ್ರಾವಶರಾದರು. ಅವರು ಹೇಳಿದ ಕಥೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ವಿಸ್ಮಿತರಾದರು. ಅವರು ಆ ಮುನಿಗಳ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಹೊಗಳುತ್ತ ನಿಂದಿಸಿದರು (೨೧-೨೩).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತುನಾಲ್ಕನೆಯ ಸರ್ಗ

ಪಂಚತ್ರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಉಮಾಗಂಗಾವೃತ್ತಾಂತಸಂಕ್ಷೇಪಃ

ಉಪಾಸ್ಯ ರಾತ್ರಿಶೇಷಂ ತು ಶೋಣಾಕೂಲೇ ಮಹರ್ಷಿಭಿಃ |
ನಿಶಾಯಾಂ ಸುಪ್ರಭಾತಾಯಾಂ ನಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋಽಭ್ಯಭಾಷತ || ೧

ಸುಪ್ರಭಾತಾ ನಿಶಾ ರಾಮ ಪೂರ್ವಾ ಸಂಧ್ಯಾ ಪ್ರವರ್ತತೇ |
ಉತ್ತಿಷ್ಠೋತ್ತಿಷ್ಠ ಭದ್ರಂ ತೇ ಗಮನಾಯಾಭಿರೋಚಯ || ೨

ತಚ್ಛ್ರುತ್ವಾ ವಚನಂ ತಸ್ಯ ಕೃತ್ವಾ ಪೌರ್ವಾಹ್ನಿಕೀಂ ಕ್ರಿಯಾಮ್ |
ಗಮನಂ ರೋಚಯಾಮಾಸ ನಾಕೃಂ ಚೇದಮುವಾಚ ಹ || ೩

ಅಯಂ ಶೋಣಃ ಶುಭಜಲೋಽಗಾಧಃ ಪುಲಿನಮಂಡಿತಃ |
ಕತರೇಣ ಪಥಾ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಸಂತರಿಷ್ಯಾಮಹೇ ವಯಮ್ || ೪

ಏವಮುಕ್ತಸ್ತು ರಾಮೇಣ ನಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋಽಬ್ರವೀದಿದಮ್ |
ಏಷ ಪಂಥಾ ಮಯೋದ್ದಿಷ್ಟೋ ಯೇನ ಯಾಂತಿ ಮಹರ್ಷಯಃ ||

ಸರ್ಗ ೩೫

ಗಂಗಾನದಿಯ ವೃತ್ತಾಂತ.

ನಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಋಷಿಗಳೊಡನೆ ಶೋಣಾತೀರದಲ್ಲಿ ಆ ರಾತ್ರಿಯನ್ನು ಕಳೆದು ಬೆಳಗಾಗುತ್ತಿರುವಾಗ “ರಾಮ, ಬೆಳಗಾಯಿತು. ಪ್ರಾತಃಸಂಧ್ಯಾ ಕಾಲವು ಬಂದಿತು. ಏಳು, ಏಳು ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧನಾಗು” ಎಂದರು (೧-೨). ಕೂಡಲೆ ಶ್ರೀರಾಮನು (ನಿದ್ರೆಯಿಂದೆದ್ದು) ಪ್ರಾತಃಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧನಾದನು. ಅವನು “ಋಷಿಗಳೇ, ತಿಳಿನೀರಿನಿಂದ ತುಂಬಿದ ಈ ಶೋಣಾ ನದಿಯು ಮರಳುದಿಣ್ಣೆಗಳಿಂದ ರಮ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇದು ಆಳವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ದಾಟೋಣ?” ಎಂದು ಕೇಳಿದನು (೩-೪). ನಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು “ನಾನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿರುವ ಮಾರ್ಗ ಇದು. ಋಷಿಗಳು ತಿರುಗಾಡುವುದು

ತೇ ಗತ್ವಾ ದೂರಮುಧ್ವಾನಂ ಗತೇರ್ಧದಿವಸೇ ತದಾ |
 ಜಾಹ್ನವೀಂ ಸರಿತಾಂ ಶ್ರೇಷ್ಠಾಂ ದದ್ಯತುರ್ಮುನಿಸೇವಿತಾಮ್ || ೬
 ತಾಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಪುಣ್ಯಸಲಿಲಾಂ ಹಂಸಸಾರಸಸೇವಿತಾಮ್ |
 ಬಭೂವುರ್ಮುನಯಃ ಸರ್ವೇ ಮುದಿತಾಃ ಸಹರಾಘನಾಃ || ೭
 ತಸ್ಯಾಸ್ತೀರೇ ತದಾ ಸರ್ವೇ ಚಕ್ರುರ್ವಾಸಪರಿಗ್ರಹಮ್ |
 ತತಃ ಸ್ನಾತ್ವಾ ಯಥಾನ್ಯಾಯಂ ಸಂತಪ್ಯ ಸಿತ್ಯದೇವತಾಃ || ೮
 ಹುತ್ವಾ ಚೈನಾಗ್ನಿಹೋತ್ರಾಣಿ ಸ್ತಾಶ್ಯ ಚಾನುತ್ತಮಂ ಹವಿಃ |
 ವಿವಿಶುರ್ಜಾಹ್ನವೀತೀರೇ ಶುಭಾ ಮುದಿತಮಾನಸಾಃ || ೯
 ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಂ ಮಹಾತ್ಮಾನಂ ಪರಿನಾರ್ಯ ಸಮಂತತಃ |
 ಸಂಪ್ರಹೃಷ್ಟಮನಾ ರಾಮೋ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುಥಾಬ್ರವೀತ್ || ೧೦
 ಭಗವನ್ ಶ್ರೋತುಮಿಚ್ಛಾಮಿ ಗಂಗಾಂ ತ್ರಿಪಥಗಾಂ ನದೀಮ್ |
 ತೈಲೋಕ್ಯಂ ಕಥನಾಕ್ರಮ್ಯ ಗತಾ ನದನದೀಪತಿಮ್ || ೧೧

ಇಲ್ಲಿಯೇ” ಎಂದು ಆ ಸ್ಥಳವನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ಆ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನದಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ಬಹುದೂರ ವ್ರಯಾಣಮಾಡಿದರು. ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅನೇಕ ಮುನಿಜನಸೇವಿತವಾದ ಗಂಗಾನದಿಯನ್ನು ಕಂಡರು (೫-೬). ಪುಣ್ಯಜಲಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಹಂಸಸಾರಸಪಕ್ಷಿಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ಗಂಗಾನದಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಮುನಿಗಳಿಗೂ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರಿಗೂ ಆನಂದವಾಯಿತು. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಗಂಗಾತೀರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಇಳಿದುಕೊಂಡರು. ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಪಿತೃಗಳಿಗೆ ತರ್ಪಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಅಗ್ನಿ ಹೋತ್ರಾದಿ ವಿಧಿಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿ ಅಮೃತಸಮಾನವಾದ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಭುಂಜಿಸಿದರು (೭-೯). ಆಮೇಲೆ ಗಂಗಾತೀರದಲ್ಲಿಂದು ಕಡೆ ಸಂತೋಷದಿಂದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಸುತ್ತಲೂ ಬಂದು ಕುಳಿತರು ಆಗ ಶ್ರೀರಾಮನು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರನ್ನು ಕುರಿತು “ಮಹಾತ್ಮರೆ, ಈ ಗಂಗಾನದಿಯ ವಿಷಯವನ್ನು ಕೇಳಬೇಕೆಂದಿದ್ದೇನೆ. ಇದು ತ್ರಿಲೋಕವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿ ತ್ರಿಪಥಗಿಯೆನಿಸಿ ನಾಗರವನ್ನು ನೇರಿದ ಪ್ರಕಾರವೇನು?” ಎಂದು ಕೇಳಿದನು (೧೦-೧೧).

ಹೋದಿತೋ ರಾಮನಾಕೈನ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮಹಾಮುನಿಃ |
ವೃದ್ಧಿಂ ಜನ್ಮ ಚ ಗಂಗಾಯಾ ನಕ್ತುಮೇವೋಪಚಕ್ರಮೇ || ೧೨

ಶೈಲೇಂದ್ರೋ ಹಿಮವಾನ್ನಾನು ಧಾತೂನಾಮಾಕರೋ ಮಹಾನ್ |
ತಸ್ಯ ಕನ್ಯಾದ್ವಯಂ ಜಾತಂ ರೂಪೇಣಾಪ್ರತಿಮಂ ಭುನಿ || ೧೩

ಯಾ ಮೇರುದುಹಿತಾ ರಾಮ ತಯೋರ್ಮಾತಾ ಸುಮಧ್ಯಮಾ |
ಮೇನಾ ಮನೋರಮಾ ದೇವೀ ಪತ್ನೀ ಹಿಮವತಃ ಪ್ರಿಯಾ || ೧೪

ತಸ್ಯಾಂ ಗಂಗೇಯಮಭವಜ್ಜೀಷ್ಣಾ ಹಿಮವತಃ ಸುತಾ |
ಉಮಾ ನಾಮ ದ್ವಿತೀಯಾಭೂತ್ಕನ್ಯಾ ತಸ್ಯೈವ ರಾಘವ || ೧೫

ಅಥ ಜ್ಞೇಷ್ಠಾಂ ಸುರಾಃ ಸರ್ವೇ ದೇವಕಾರ್ಯಚಿಕೀರ್ಷಯಾ |
ಶೈಲೇಂದ್ರಂ ವರಯಾಮಾಸುರ್ಗಂಗಾಂ ತ್ರಿಪಥಗಾಂ ನದೀಮ್ ||

ದದೌ ಧರ್ಮೇಣ ಹಿಮವಾಂಸ್ತನಯಾಂ ಲೋಕಪಾನನೀಮ್ |
ಸ್ವಚ್ಛಂದಪಥಗಾಂ ಗಂಗಾಂ ತೈಲೋಕ್ಯಹಿತಕಾನ್ಮಯಾ || ೧೬

ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಯ ತತೋ ದೇವಾಸ್ತೈಲೋಕ್ಯಹಿತಕಾರಿಣಃ |
ಗಂಗಾಮಾದಾಯ ತೇಃಗಚ್ಛನ್ ಕೃತಾರ್ಥೇನಾಂತರಾತ್ಮನಾ || ೧೭

ಆಗ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಗಂಗೆಯ ಜನನವನ್ನೂ ಅದು ತ್ರಿಲೋಕವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿದ ಪ್ರಕಾರವನ್ನೂ ವಿವರಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು (೧೨): “ರಾಮ, ನಾನಾಧಾತುಗಳಿಗೆ ಆಕರನಾದ ಹಿಮವಂತನೆಂಬ ವರ್ವತರಾಜನಿದ್ದಾನೆ. ಆತನಿಗೆ ವರಮುಸುಂದರಿಯರಾದ ಇಬ್ಬರು ಪುತ್ರಿಯರು. ಮೇರುವುತ್ರಿಯಾದ ಮೇನೆ ಎಂಬುವಳು ಆ ಪುತ್ರಿಯರ ಜನನಿ. ಅವಳು ಹಿಮವಂತನ ಪ್ರಿಯಪತ್ನಿ. ಹಿಮವಂತನ ಹಿರಿಯ ಮಗಳೇ ಈ ಗಂಗೆ ಎರಡನೆಯ ಮಗಳು ಉಮೆ (೧೩-೧೪). ಒಂದು ಸಲ ದೇವತೆಗಳು ದೇವಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಗಂಗೆಯನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಬೇಕೆಂದು ಹಿಮವಂತನಲ್ಲಿ ಬೇಡಿಕೊಂಡರು. ಹಿಮವಂತನು ಲೋಕವಾವನಿಯಾದ ಈ ತನಯಳನ್ನು ತ್ರಿಲೋಕಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಸಮರ್ಪಿಸಿದನು. ಇವಳು ಸ್ವೀಕೃತಿಯಿಂದ ಯಾವ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಾದರೂ ಸಂಚರಿಸಲು ಸಮರ್ಥ (೧೬-೧೭). ದೇವತೆಗಳು ತಾವು ಕೃತಾರ್ಥರಾದೆವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಮೂರು

ಯಾ ಚಾನ್ಯಾ ಶೈಲದುಹಿತಾ ಕನ್ಯಾಸೀದ್ರಘುನಂದನ |
 ಉಗ್ರಂ ಸಾ ವ್ರತಮಾಸ್ಥಾಯ ತಪಸ್ತೇಸೇ ತಪೋಧನಾ || ೧೯
 ಉಗ್ರೇಣ ತಪಸಾ ಯುಕ್ತಾಂ ದದೌ ಶೈಲನರಃ ಸುತಾಮ್ |
 ರುದ್ರಾಯಾಪ್ರತಿರೂಪಾಯ ಉಮಾಂ ಲೋಕನಮಸ್ಯತಾಮ್ ||
 ಏತೇ ತೇ ಶೈಲರಾಜಸ್ಯ ಸುತೇ ಲೋಕನಮಸ್ಯತೇ |
 ಗಂಗಾ ಚ ಸರಿತಾಂ ಶ್ರೇಷ್ಠಾ ಉಮಾ ದೇವೀ ಚ ರಾಘವ || ೨೦
 ಏತತ್ತೇ ಸರ್ವಮಾಖ್ಯಾತಂ ಯಥಾ ತ್ರಿಪಥಗಾ ನದೀ |
 ಖಂ ಗತಾ ಪ್ರಥಮಂ ತಾತ ಗತಿಂ ಗತಿನುತಾಂ ನರ || ೨೧
 ಸೈಷಾ ಸುರನದೀ ರನ್ಯಾ ಶೈಲೇಂದ್ರಸ್ಯ ಸುತಾ ತದಾ |
 ಸುರಲೋಕಂ ಸಮಾರೂಢಾ ವಿಸಾಪಾ ಜಲನಾಹಿನೀ || ೨೨

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಪಂಚತ್ರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಲೋಕಗಳ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಗಂಗೆಯನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದರು. ಹಿಮವಂತ
 ನಿಗೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಮಗಳಿದ್ದಳಲ್ಲ—ಉಮಾ ಎಂಬವಳು, ಅವಳು ವ್ರತನಿಷ್ಠಳಾಗಿ
 (ಶಿವನನ್ನು ಕುರಿತು) ಉಗ್ರನಾದ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸಿದಳು (೧೮-೧೯).
 ಕಡೆಗೆ ಹಿಮವಂತನು ಆ ಉಮಾದೇವಿಯನ್ನು ಮಹಾಮಹಿಮನಾದ ಶಿವನಿಗೆ
 ಕೊಟ್ಟು ವಿನಾಹಮಾಡಿದನು ಉಮೆಯು ಸರ್ವಲೋಕ ನಮಸ್ಕೃತಳಾದಳು.
 ರಾಘವ, ತ್ರಿವಧಗೆಯು ಮೊದಲು ಆಕಾಶವನ್ನು ಸೇರಿ ಅನಂತರ ಪುಣ್ಯವಂತ
 ರಿಗೆ ಲಭ್ಯವಾದ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಜಲಸಮೃದ್ಧಳಾಗಿ ದೇವನದಿ ಎನಿಸಿ
 ಕೊಂಡಳು ಇವಳು ಸಕಲ ನಾವನನ್ನೂ ವರಿಹರಿಸುವಳು” ಎಂದರು (೨೦-೨೨).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತೈದನೆಯ ಸರ್ಗ

ಷಟ್‌ತ್ರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಉಮಾಮಹಾತ್ಮನಾ

ಉಕ್ತವಾಕ್ಯೇ ಮುನೌ ತಸ್ಮಿನ್ನಭೌ ರಾಘವಲಕ್ಷ್ಮಣೌ |
 ಪ್ರತಿನಂದ್ಯ ಕಥಾಂ ವೀರಾವೂಚತುರ್ಮುನಿಪುಂಗವಮ್ || ೧
 ಧರ್ಮಯುಕ್ತಮಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಕಥಿತಂ ಪರಮಂ ತ್ವಯಾ |
 ದುಹಿತುಃ ಶೈಲರಾಜಸ್ಯ ಜ್ಯೇಷ್ಠಾಯಾ ವಕ್ತುಮರ್ಹಸಿ || ೨
 ವಿಸ್ತರಂ ವಿಸ್ತರಜ್ಞೋಽಸಿ ದಿವ್ಯಮಾನುಷಸಂಭವಮ್ |
 ತ್ರೀನ್ ಪಥೋ ಹೇತುನಾ ಕೇನ ಪ್ಲವಯೇಲ್ಲೋಕಪಾವನೀ || ೩
 ಕಥಂ ಗಂಗಾ ತ್ರಿಪಥಗಾ ವಿಶ್ರುತಾ ಸರಿದುತ್ತಮಾ |
 ತ್ರಿಷು ಲೋಕೇಷು ಧರ್ಮಜ್ಞ ಕರ್ಮಭಿಃ ಕೈಃ ಸಮನ್ವಿತಾ || ೪
 ತಥಾ ಬ್ರುವತಿ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥೇ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಸ್ತಪೋಧನಃ |
 ನಿಖಿಲೇನ ಕಥಾಂ ಸರ್ವಾಮೃಷಿಮಧ್ಯೇ ನ್ಯವೇದಯತ್ || ೫

ಸರ್ಗ ೩೬

ಉಮಾಮಹೇಶ್ವರರ ವಿಹಾರ, ಉಮೆಯು ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಭೂಮಿಗೂ
 ಶಾಪವನ್ನು ಕೊಡುವುದು

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಹೇಳಿದ ಕಥೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರಿಗೆ
 ಕುತೂಹಲವುಂಟಾಯಿತು. ಆ ವೀರರು “ಮುನಿಗಳೆ, ಪುಣ್ಯಕರವಾದ ವಿಷಯ
 ವನ್ನು ಹೇಳಿದಿರಿ ಪರ್ವತರಾಜನ ಜ್ಯೇಷ್ಠಪುತ್ರಿಯ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ದಯ
 ವಿಟ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕು. ಅವಳು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ
 ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ನಡೆಸಿದ ವಿಶೇಷವೇನು? ತಮಗೆ ಸಕಲವೂ ಗೊತ್ತಿದೆ
 (೧-೨) ಆ ಲೋಕವಾವನಿಯು ಮೂರು ಪಥಗಳನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದು ಹೇಗೆ?
 ತ್ರಿಪಥಗಾ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಹೇಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಯಿತು? ಅವಳು ಮೂರು
 ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದಳು?” ಎಂದು ಕೇಳಿದರು
 (೩-೪). ಆಗ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿದರು ;

ಪುರಾ ರಾನು ಕೃತೋದ್ವಾಹಃ ಶಿತಿಕಂಠೋ ಮಹಾತಪಾಃ |
 ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಚ ಸ್ಪೃಹಯಾ ದೇವೀಂ ಮೈಥುನಾಯೋಪಚಕ್ರಮೇ ||
 ತಸ್ಯ ಸಂಕ್ರೀಡಮಾನಸ್ಯ ಮಹಾದೇವಸ್ಯ ಧೀನುತಃ |
 ಶಿತಿಕಂಠಸ್ಯ ದೇವಸ್ಯ ದಿನ್ಯಂ ವರ್ಷಶತಂ ಗತಮ್ || ೭
 ನ ಚಾಪಿ ತನಯೋ ರಾನು ತಸ್ಯಾಮಾಸೀತ್ ಪರಂತಪಃ |
 ತತೋ ದೇವಾಃ ಸಮುದ್ವಿಗ್ನಾಃ ಪಿತಾನುಹಪುರೋಗಮಾಃ || ೮
 ಯದಿಹೋತ್ಸದ್ಯತೇ ಭೂತಂ ಕಸ್ತತ್ ಪ್ರತಿಸಹಿಸ್ಯತೇ |
 ಅಭಿಗಮ್ಯ ಸುರಾಃ ಸರ್ವೇ ಪ್ರಣಿಪತ್ಯೇದಮಬ್ರುವನ್ || ೯
 ದೇವದೇವ ಮಹಾದೇವ ಲೋಕಸ್ಯಾಸ್ಯ ಹಿತೇ ರತಃ |
 ಸುರಾಣಾಂ ಪ್ರಣಿಪಾತೇನ ಪ್ರಸಾದಂ ಕರ್ತುಮರ್ಹಸಿ || ೧೦
 ನ ಲೋಕಾ ಧಾರಯಿಷ್ಯಂತಿ ತವ ತೇಜಃ ಸುರೋತ್ತಮ |
 ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ತಪಸಾ ಯುಕ್ತೋ ದೇವ್ಯಾ ಸಹ ತಪಶ್ಚರ || ೧೧
 ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಹಿತಕಾಮಾರ್ಥಂ ತೇಜಸ್ತೇಜಸಿ ಧಾರಯ |
 ರಕ್ಷ ಸರ್ವಾ ನಿಮಾನ್ ಲೋಕಾನ್ಮಾ ಲೋಕಂ ಕರ್ತುಮರ್ಹಸಿ || ೧೨

“ರಾನು, ಮಹಾತಪಸ್ವಿಯಾದ ನೀಲಕಂಠನು ಉಮಾದೇವಿಯನ್ನು ಮದುವೆ
 ಯಾದಮೇಲೆ ಅವಳೊಡನೆ ಕ್ರೀಡಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದನು. ಅನಂತರ ನೂರು
 ದಿವ್ಯವರ್ಷಗಳು ಕಳೆದುಹೋದವು. ಉಮಾದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಪುತ್ರನು ಜನಿಸಲಿಲ್ಲ.
 ಬ್ರಹ್ಮಾದಿದೇವತೆಗಳಿಗೆ ‘ಈ ಮಹಾದೇವನಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು
 ಯಾರು ಸಹಸಿಕೊಂಡಾರು’ ಎಂಬ ದೊಡ್ಡ ಚಿಂತೆ ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತು
 (೫-೭). ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಹೋಗಿ ಶಿವನಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ “ದೇವದೇವ, ಮಹಾ
 ದೇವ, ನೀನು ಲೋಕಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಉದ್ಯುಕ್ತನಾಗಿದ್ದೀಯೆ. ನಾವು ದೇವತೆಗಳು
 ನಿನ್ನ ಕಾಲಿಗೆ ಬಿದ್ದಿದ್ದೇವೆ. ಪ್ರಸನ್ನನಾಗು. ನಿನ್ನ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಧರಿಸಲು
 ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗೂ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲ. ನೀನು ದೇವಿಯೊಡನೆ ವೇದ
 ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ತವಶ್ಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗು (೮-೧೧). ತ್ರೈಲೋಕ
 ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ತೇಜೋಮಯನಾದ ನಿನ್ನ ದೇಹದಲ್ಲಿಯೇ ಧರಿಸು.
 ಈ ಲೋಕಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸು. ಲೋಕವೇ ಇಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡಬೇಡ” ಎಂದು

ದೇವತಾನಾಂ ನಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ಸರ್ವಲೋಕಮಹೇಶ್ವರಃ |
 ಬಾಧಮಿತ್ಯಬ್ರವೀತ್ ಸರ್ವಾನ್ ಪುನಶ್ಚೇದಮುವಾಚ ಹ || ೧೩
 ಧಾರಯಿಷ್ಯಾನ್ಮುಹಂ ತೇಜಸ್ತೇಜಸ್ಯೇನ ಸಹೋಮಯಾ |
 ತ್ರಿದಶಾಃ ಪೃಥಿವೀ ಚೈವ ನಿರ್ವಾಣಮುಧಿಗಚ್ಛತು || ೧೪
 ಯದಿದಂ ಕ್ಷುಭಿತಂ ಸ್ಥಾನಾನ್ಮಮ ತೇಜೋ ಹ್ಯನುತ್ತಮಮ್ |
 ಧಾರಯಿಷ್ಯತಿ ಕಸ್ತನ್ಮೇ ಬ್ರುವಂತು ಸುರಸತ್ತಮಾಃ || ೧೫
 ಏವಮುಕ್ತಾಸ್ತತೋ ದೇವಾಃ ಪ್ರತ್ಯೂಚುರ್ವೃಷಭಧ್ವಜಮ್ |
 ಯತ್ತೇಜಃ ಕ್ಷುಭಿತಂ ಹ್ಯೇತತ್ತದ್ಧರಾ ಧಾರಯಿಷ್ಯತಿ || ೧೬
 ಏವಮುಕ್ತಃ ಸುರಪತಿಃ ಪ್ರಮುಮೋಚ ಮಹೀತಲೇ |
 ತೇಜಸಾ ಪೃಥಿವೀ ಯೇನ ವ್ಯಾಪ್ತಾ ಸಗಿರಿಕಾನನಾ || ೧೭
 ತತೋ ದೇವಾಃ ಸಗಂಧರ್ವಾಃ ಪುನರೂಚುರ್ಹುತಾಶನಮ್ |
 ಪ್ರವಿಶ ತ್ವಂ ಮಹಾತೇಜೋ ರೌದ್ರಂ ವಾಯುಸಮನ್ವಿತಃ || ೧೮
 ತದಗ್ನಿನಾ ಪುನರ್ವ್ಯಾಪ್ತಂ ಸಂಜಾತಃ ಶ್ವೇತಪರ್ವತಃ |
 ದಿವ್ಯಂ ಶರವಣಂ ಚೈವ ಪಾನಕಾದಿತ್ಯಸಂನಿಭಮ್ || ೧೯

ವ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು (೧೨). ಅವರ ವ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನಾಲಿಸಿ ವರಮೇಶ್ವರನು
 'ಅಸ್ತು' ಎಂದು ನುಡಿದು, "ಎಲೈ ದೇವತೆಗಳೇ, ನನ್ನ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ನನ್ನಲ್ಲಿಯೇ
 ಧರಿಸುತ್ತೇನೆ. ಉಮೆಯೂ ಸಹಕರಿಸುವಳು. ನೀವು, ವೃಧ್ವಿ—ಎಲ್ಲರೂ
 ಶಾಂತಿಯಿಂದಿರಿ. ಆದರೆ ಈಗಾಗಲೇ ಸ್ವಲಿತವಾದ ನನ್ನ ತೇಜೋಂಶವನ್ನು
 ಧರಿಸತಕ್ಕವರಾರು? ಹೇಳಿರಿ" ಎಂದು ಕೇಳಿದನು (೧೩-೧೫). ದೇವತೆಗಳು
 'ಅದನ್ನು ವೃಧ್ವಿಯು ಧರಿಸುವಳು' ಎಂದರು. ಆಗ ಮಹಾಬಲಶಾಲಿಯಾದ
 ಆ ದೇವೇಶ್ವರನು ತನ್ನ ತೇಜೋಂಶವನ್ನು ವಿಸರ್ಜಿಸಿದನು. ಅದು
 ಪರ್ವತಾರಣ್ಯಸಹಿತವಾಗಿ ಸಮಸ್ತ ವೃಧ್ವಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿತು (೧೬-೧೭).
 (ವೃಧ್ವಿಯು ಅದನ್ನು ತಡೆದುಕೊಳ್ಳಲಾರಳೆಂಬ ಭಯದಿಂದ) ದೇವತೆಗಳು
 ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಕರೆದು "ನೀನು ವಾಯುವಿನೊಡನೆ ಸೇರಿ ರುದ್ರನ ಈ ಮಹಾ
 ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಧರಿಸು" ಎಂದರು. ಅಗ್ನಿಯಂತೆಯೂ ಆದಿತ್ಯನಂತೆಯೂ
 ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಆ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಅಗ್ನಿಯು ಧರಿಸಲಾಗಿ ಆ ತೇಜೋಭಾಗವು

ಯತ್ರ ಜಾತೋ ಮಹಾತೇಜಾಃ ಕಾರ್ತಿಕೇಯೋಽಗ್ನಿಸಂಭವಃ |
 ಅಥೋನಾಂ ಚ ಶಿನಂ ಚೈನ ದೇವಾಃ ಸರ್ಷಿಗಣಾಸ್ತದಾ || ೨೦
 ಪೂಜಯಾಮಾಸುರತ್ಯರ್ಥಂ ಸುಪ್ರೀತಮನಸಸ್ತತಃ |
 ಅಥ ಶೈಲಸುತಾ ರಾಮು ತ್ರಿದಶಾನಿದಮಬ್ರವೀತ್ || ೨೧
 ಅಪ್ರಿಯಸ್ಯ ಕೃತಸ್ಯಾದ್ಯ ಫಲಂ ಪ್ರಾಪ್ಸ್ಯಥ ಮೇ ಸುರಾಃ |
 ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಸಲಿಲಂ ಗೃಹ್ಯ ಪಾರ್ವತೀ ಭಾಸ್ಕರಪ್ರಭಾ || ೨೨
 ಸನುನ್ಯುರಶಪತ್ ಸರ್ವಾನ್ ಕ್ರೋಧಸಂರಕ್ತಲೋಚನಾ |
 ಯಸ್ಮಾನ್ನಿನಾರಿತಾ ಚಾಹಂ ಸಂಗತಾ ಪುತ್ರಕಾಮ್ಯಯಾ || ೨೩
 ಅಪತ್ಯಂ ಸ್ವೇಷು ದಾರೇಷು ನೋತ್ಪಾದಯಿತುಮರ್ಹಥ |
 ಅದ್ಯಪ್ರಭೃತಿ ಯುಷ್ಮಾಕಮಪ್ರಜಾಃ ಸಂತು ಪತ್ನಯಃ || ೨೪
 ಏವಮುಕ್ತ್ವಾ ಸುರಾನ್ ಸರ್ವಾನ್ ಶಶಾಪ ಪೃಥಿವೀಮಪಿ |
 ಅವನೇ ನೈಕರೂಪಾ ತ್ವಂ ಬಹುಭಾರ್ಯಾ ಭವಿಷ್ಯಸಿ || ೨೫

ಪ್ವೀತವರ್ತನಾಯಿತು. (ಅದರ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿವ್ಯವಾದ ಶರವಣವು* ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತು (೧೮-೧೯). ಆ ಶರವಣದಲ್ಲಿ ವರಮ ತೇಜಸ್ವಿಯಾದ ಕಾರ್ತಿಕೇಯನು (ಶಿವನ ತೇಜೋಂಶದಿಂದ) ಉದ್ಭವಿಸಿದನು. ಅವನಿಗೆ ಅಗ್ನಿಸಂಭವ ಎಂದೂ ಹೆಸರಾಯಿತು†. ಅನಂತರ ದೇವತೆಗಳೂ ಋಷಿಗಳೂ ಸುಪ್ರೀತರಾಗಿ ಉಮಾಮಹೇಶ್ವರರನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಿದರು. ರಾಮ, ಶೈಲಸುತೆಗೆ ಮಾತ್ರ ರೋಷ ಹುಟ್ಟಿತು. ಅವಳ ಕಣ್ಣುಗಳು ಕೆಂಡವಾದವು (೨೦-೨೧). ಅವಳು ಕೈಯಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು “ದೇವತೆಗಳೆ, ನಾನು ಪುತ್ರಾರ್ಥಿಯಾಗಿರುವಾಗ ನೀವು ನನಗೆ ವಿಘ್ನಮಾಡಿದಿರಿ. ಇದರ ಫಲವನ್ನನುಭವಿಸಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ಹೆಂಡತಿಯರಲ್ಲಿ ನಿಮಗೆ ಸಂತಾನವಾಗದೆ ಹೋಗಲಿ. ಇಂದಿನಿಂದ ನಿಮ್ಮ ಪತ್ನಿಯರು ಬಂಜೆಯ ರಾಗಲಿ” ಎಂದು ಅವರನ್ನು ಶಪಿಸಿಬಿಟ್ಟಳು (೨೨-೨೪). ಅನಂತರ

* ಶರವಣ = ದರ್ಭೆಯ ವನ.

† ಅಗ್ನಿಯು ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಧರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಸಂಭವ; ಕೃತ್ತಿಕೆಯರು ಪೋಷಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಕಾರ್ತಿಕೇಯ.

ನ ಚ ಪುತ್ರಕೃತಾಂ ಪ್ರೀತಿಂ ಮತ್ಕ್ರೋಧಕಲುಷೀಕೃತಾ |
 ಪ್ರಾಪ್ಸ್ಯಸಿ ತ್ವಂ ಸುದುರ್ಮೇಧೇ ಮನು ಪುತ್ರಮನಿಚ್ಛತೀ || ೨೬
 ತಾನ್ ಸರ್ವಾನ್ ವ್ರೀಡಿತಾನ್ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಸುರಾನ್ ಸುರಪತಿಸ್ತದಾ |
 ಗಮನಾಯೋಪಚಕ್ರಾ ಮು ದಿಶಂ ವರುಣಸಾಲಿತಾನ್ || ೨೭
 ಸ ಗತ್ವಾ ತಪ ಆತಿಷ್ಠತ್ ಪಾರ್ಶ್ವೇ ತಸ್ಯೋತ್ತರೇ ಗಿರೇಃ |
 ಹಿಮವತ್ಪ್ರಭವೇ ಶೃಂಗೇ ಸಹ ದೇವ್ಯಾ ಮಹೇಶ್ವರಃ || ೨೮
 ಏಷ ತೇ ವಿಸ್ತರೋ ರಾಮ ಶೈಲಪುತ್ರಾ ನಿವೇದಿತಃ |
 ಗಂಗಾಯಾಃ ಪ್ರಭವಂ ಚೈವ ಶೃಣು ಮೇ ಸಹಲಕ್ಷ್ಮಣಃ || ೨೯

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಷಟ್ತ್ರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಭೂದೇವಿಯ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿ “ಎಲೌ ಪೃಥ್ವಿ, ನೀನು ನಾನಾ ರೂಪಳಾಗಿ
 ನಾನಾ ಜನರಿಗೆ ಹೆಂಡತಿಯಾಗು. ದುರ್ಬುದ್ಧಿಯವಳಿ, ನನಗೆ ಪುತ್ರನು
 ಜನಿಸುವದು ನಿನಗೆ ಇಷ್ಟವಾಗಲಿಲ್ಲ. ನಿನ್ನಮೇಲೆ ನನಗೆ ಕ್ರೋಧ
 ಉಂಟಾಗಿದೆ. ಪುತ್ರನಿಂದ ದೊರೆಯಬೇಕಾದ ಸುಖ ನಿನಗೆ ದೊರೆಯದೆ
 ಹೋಗಲಿ” ಎಂದು ಶಪಿಸಿದಳು (೨೫-೨೬). ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ದುಃಖಿತ
 ರಾದರು. ಪರಮೇಶ್ವರನು ಅವರನ್ನು (ಮರುಕದಿಂದ) ನೋಡಿ ಮೆಲ್ಲನೆ
 ವಕ್ಷಿಮದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹೊರಟನು. ಅಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಲಯದ ಉತ್ತರವಾಶ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ
 ಒಂದು ಶಿಖರದಲ್ಲಿ ವಾರ್ವತೀದೇವಿಯೊಡನೆ ತಪೋನಿಸ್ತನಾದನು. ರಾಮ,
 ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಈಗ ಪಾರ್ವತಿಯ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಇನ್ನು ಗಂಗೆಯ
 ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಕೇಳಿರಿ” (೨೭-೨೯).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತಾರನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸಪ್ತತ್ರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಕುಮಾರೋತ್ಪತ್ತಿಃ

ತಪ್ಯನಾನೇ ತಪೋ ದೇವೇ ದೇವಾಃ ಸರ್ಷಿಗಣಾಃ ಪುರಾ |
ಸೇನಾಪತಿಮುಖೇಷ್ವಂತಃ ಪಿತಾಮಹಮುಪಾಗಮನ್ || ೧

ತತೋಽಬ್ರುವನ್ ಸುರಾಃ ಸರ್ವೇ ಭಗವಂತಂ ಪಿತಾಮಹಮ್ |
ಪ್ರಣಿಪತ್ಯ ಸುರಾಃ ಸರ್ವೇ ಸೇಂದ್ರಾಃ ಸಾಗ್ನಿಪುರೋಗಮಾಃ || ೨

ಯೋ ನಃ ಸೇನಾಪತಿರ್ದೇವ ದತ್ತೋ ಭಗವತಾ ಪುರಾ |
ಸ ನ ಜಾತೋಽದ್ಯ ಭಗವನ್ನಸ್ಮದ್ವೈರಿನಿಬರ್ಹಣಃ || ೩

ತತ್ಪಿತಾ ಭಗವಾನ್ ಶರ್ವೋ ಹಿಮವಚ್ಛಿಖರೇಽದ್ಯ ವೈ |
ತಪಃ ಪರಮನಾಸ್ಥಾಯ ತಪ್ಯತೇ ಸ್ಮ ಸಹೋನುಯಾ || ೪

ಯದತ್ರಾನಂತರಂ ಕಾರ್ಯಂ ಲೋಕಾನಾಂ ಹಿತಕಾನ್ಯುಯಾ |
ಸಂವಿಧತ್ಸ್ಯ ವಿಧಾನಜ್ಞ ತ್ವಂ ಹಿ ನಃ ಪರಮಾ ಗತಿಃ || ೫

ದೇವತಾನಾಂ ವಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ಸರ್ವಲೋಕಪಿತಾಮಹಃ |
ಸಾಂತ್ವಯನ್ ಮಧುರೈರ್ವಾಕ್ಯೈಸ್ತ್ರಿದಶಾನಿದಮಬ್ರವೀತ್ || ೬

ಸರ್ಗ ೩೭

ಕಾರ್ತಿಕೇಯನ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುವುದು.

“ಈಶ್ವರನು ತಪಸ್ಸುಮಾಡಲಾರಂಭಿಸಲು ಇಂದ್ರ, ಅಗ್ನಿ ಮುಂತಾದ ದೇವತೆಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ “ದೇವ, ನಮ್ಮ ಸೇನಾಪತಿಯನ್ನು ಸೃಜಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಶಿವನು ತೇಜೋಽಂಶವನ್ನು ವಿಸರ್ಜಿಸಿ ಉಮಾದೇವಿ ಯೊಡನೆ ಉಗ್ರವಾದ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಮುಂದೆ ಲೋಕಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕಾದ್ದೇನು? ನೀನೇ ನಮಗೆ ಗತಿ” ಎಂದು ಹೇಳಿದರು (೧-೪). ಆಗ ಬ್ರಹ್ಮನು ಅವರಿಗೆ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳುತ್ತ “ಸಾರ್ವತಿಯು

ಶೈಲಪುತ್ರಾ ಯದುಕ್ತಂ ತನ್ನ ಪ್ರಜಾಃ ಸ್ವಾಸು ಪತ್ನಿಷು |

ತಸ್ಯಾ ವಚನಮಕ್ಲಿಷ್ಟಂ ಸತ್ಯಮೇವ ನ ಸಂಶಯಃ || ೭

ಇಯಮಾಕಾಶಗಾ ಗಂಗಾ ಯಸ್ಯಾಂ ಪುತ್ರಂ ಹುತಾಶನಃ |

ಜನಯಿಷ್ಯತಿ ದೇವಾನಾಂ ಸೇನಾಪತಿಮುರಿದಮನ್ಮಾ || ೮

ಜ್ಯೇಷ್ಠಾ ಶೈಲೇಂದ್ರದುಹಿತಾ ಮಾನಯಿಷ್ಯತಿ ತಂ ಸುತಮ್ |

ಉಮಾಯಾಸ್ತದ್ಭಹುಮತಂ ಭವಿಷ್ಯತಿ ನ ಸಂಶಯಃ || ೯

ತಚ್ಛ್ರುತ್ವಾ ವಚನಂ ತಸ್ಯ ಕೃತಾರ್ಥಾ ರಘುನಂದನ |

ಪ್ರಣಿಪತ್ಯ ಸುರಾಃ ಸರ್ವೇ ಪಿತಾಮಹಮಪೂಜಯನ್ || ೧೦

ತೇ ಗತ್ವಾ ಪರ್ವತಂ ರಾಮ ಕೈಲಾಸಂ ಧಾತುಮುಂಡಿತಮ್ |

ಅಗ್ನಿಂ ನಿಯೋಜಯಾಮಾಸುಃ ಪುತ್ರಾರ್ಥಂ ಸರ್ವದೇವತಾಃ ||

ದೇವಕಾರ್ಯಮಿದಂ ದೇವ ಸಂವಿಧತ್ಸ್ಯ ಹುತಾಶನ |

ಶೈಲಪುತ್ರಾಂ ಮಹಾತೇಜೋ ಗಂಗಾಯಾಂ ತೇಜ ಉತ್ಸೃಜ ||

ದೇವತಾನಾಂ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಯ ಗಂಗಾಮುಚ್ಛೇತ್ಯ ಪಾನಕಃ |

ಗರ್ಭಂ ಧಾರಯ ವೈ ದೇವಿ ದೇವತಾನಾಮಿದಂ ಪ್ರಿಯಮ್ || ೧೩

ನಿಮಗೆ ವತ್ತಿಯರಲ್ಲಿ ಸಂತಾನವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ ಮಾತು ಸತ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಎಂದಿಗೂ ಹುಸಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಗ್ನಿಯು ಈ ಆಕಾಶಗಂಗೆಯಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಸೇನಾಪತಿಯನ್ನು ವಡೆಯುವನು (೫-೮) ಹಿಮವಂತನ ಹಿರಿಯ ಮಗಳಾದ ಗಂಗೆಯು (ಶಿವತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಧರಿಸಿ) ಪುತ್ರನನ್ನು ವಡೆಯಲು ಸಂಮತಿಸುವಳು ಅದಕ್ಕೆ ವಾರ್ವತಿಯೂ ಸಂಮತಿಯನ್ನೀಯುವಳು. ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ” ಎಂದು ನುಡಿದನು ದೇವತೆಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ವಂದಿಸಿ ಕೈಲಾಸಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಕುರಿತು “ಅಗ್ನಿಯೇ, ಇದು ದೇವಕಾರ್ಯ ಗಂಗೆಯಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರನ ಮಹಾತೇಜಸ್ಸನ್ನು ವಿಸರ್ಜಿಸು” ಎಂದರು. (೯-೧೨). ಅಗ್ನಿಯು ಅದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿ ಗಂಗೆಯನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸಿ “ದೇವಿ, ಇದನ್ನು ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಧರಿಸು. ಈ ಕಾರ್ಯವು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಇಷ್ಟವಾದದ್ದು” ಎಂದು

ಅಗ್ನೇಸ್ತು ನಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ದಿವ್ಯಂ ರೂಪನುಧಾರಯತ್ |
 ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತನ್ನಹಿನಾನಂ ಸ ಸಮಂತಾದವಕೀರ್ಯತ || ೧೪
 ಸಮಂತತಸ್ತದಾ ದೇವೀನುಭ್ಯಷಿಂಚತ ಪಾವಕಃ |
 ಸರ್ವಸ್ರೋತಾಂಸಿ ಪೂರ್ಣಾನಿ ಗಂಗಾಯಾ ರಘುನಂದನ || ೧೫
 ತಮುನಾಚ ತತೋ ಗಂಗಾ ಸರ್ವದೇವಪುರೋಗಮಮ್ |
 ಅಶಕ್ತಾ ಧಾರಣೇ ದೇವ ತನ ತೇಜಃ ಸಮುದ್ಧತಮ್ || ೧೬
 ದಹ್ಯಮಾನಾಗ್ನಿನಾ ತೇನ ಸಂಪ್ರವೃಥಿತಚೇತಸಾ |
 ಅಥಾಬ್ರವೀದಿದಂ ಗಂಗಾಂ ಸರ್ವದೇವಪುರೋಹಿತಃ || ೧೭
 ಇಹ ಹೈನುವತೇ ಪಾದೇ ಗರ್ಭೋಽಯಂ ಸಂನಿವೇಶ್ಯತಾಮ್ |
 ಶ್ರುತ್ವಾ ತ್ವಗ್ನಿವಚೋ ಗಂಗಾ ತಂ ಗರ್ಭಮತಿಭಾಸ್ವರಮ್ || ೧೮
 ಉತ್ಸಸರ್ಜ ಮಹಾತೇಜಾಃ ಸ್ರೋತೋಭ್ಯೋ ಹಿ ತದಾನಘ |
 ಯದಸ್ಯ ನಿರ್ಗತಂ ತಸ್ಮಾತ್ತಸ್ತಜಾಂಬುನದಪ್ರಭಮ್ || ೧೯
 ಕಾಂಚನಂ ಧರಣೀಂ ಸ್ರಾಪ್ತಂ ಹಿರಣ್ಯಮತುಲಪ್ರಭಮ್ |
 ತಾಮ್ರಂ ಕಾರ್ಷ್ಣಾಯಸಂ ಚೈವ ತೈಕ್ಷ್ಣ್ಯದೇವಾಭ್ಯಜಾಯತ ||
 ಮಲಂ ತಸ್ಯಾಭವತ್ತತ್ರ ತ್ರಪು ಸೀಸಕಮೇವ ಚ |
 ತದೇತದ್ಧರಣೀಂ ಸ್ರಾಪ್ಯ ನಾನಾಧಾತುರವರ್ಧತ || ೨೦

ಹೇಳಲು, ಅವಳು ದಿವ್ಯರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ ನಿಂತಳು. ಅವಳ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಅಗ್ನಿಯು ಶಿವನ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಅವಳಮೇಲೆ ಸುರಿದನು. ಗಂಗಾ ಪ್ರವಾಹವು ಉಕ್ಕಿತು (೧೩-೧೫). ಗಂಗೆಯು ಆ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ತಡೆದುಕೊಳ್ಳಲಾರದೆ ತಾನು ಅದನ್ನು ಧರಿಸಲು ಅಶಕ್ತಳೆಂದು ಹೇಳಿದಳು. “ಹಾಗಾದರೆ ಅದನ್ನು ಹಿಮವಂತನ ವಾಶ್ವದಲ್ಲಿ ತ್ಯಜಿಸಿಬಿಡು” ಎಂದು ಅಗ್ನಿಯು ಹೇಳಿದನು. ಆಗ ಗಂಗೆಯು ಆ ದಿವ್ಯ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ತನ್ನ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಚೆಲ್ಲಿದಳು (೧೬-೧೮). ಕಾದ ಅಪರಂಜಿಯಂತಿದ್ದ ಆ ತೇಜಸ್ಸಿನ ಒಂದು ಭಾಗವು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ಚಿನ್ನವೂ (ಬೆಳ್ಳಿಯೂ) ಆಯಿತು. ಅದರ ಕಾವು ತಟ್ಟಿದ ವಸ್ತುವು ತಾಮ್ರವೂ ಕಬ್ಬಿಣವೂ ಆಯಿತು. ಆ ವಸ್ತುವಿನ ಕಶ್ಮಲಭಾಗವು ತವರವೂ ಸೀಸವೂ ಆಯಿತು. ಹೀಗೆ ಆ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ

ನಿಕ್ಷಿಪ್ತನಾತ್ರೇ ಗರ್ಭೇ ತು ತೇಜೋಭಿರಭಿರಂಜಿತಮ್ |
ಸರ್ವಂ ಪರ್ವತಸಂನದ್ಧಂ ಸೌವರ್ಣಮುಭವದ್ವನಮ್ || ೨೨

ಜಾತರೂಪಮಿತಿ ಖ್ಯಾತಂ ತದಾಪ್ರಭೃತಿ ರಾಘವ |
ಸುವರ್ಣಂ ಪುರುಷವ್ಯಾಘ್ರ ಹುತಾಶನಸಮುಪ್ರಭಮ್ || ೨೩

ತೃಣವೃಕ್ಷಲತಾಗುಲ್ಮಂ ಸರ್ವಂ ಭವತಿ ಕಾಂಚನಮ್ |
ತಂ ಕುಮಾರಂ ತತೋ ಜಾತಂ ಸೇಂದ್ರಾಃ ಸಹನುರುದ್ಗಣಾಃ ||

ಕ್ಷೀರಸಂಭಾವನಾರ್ಥಾಯ ಕೃತ್ತಿಕಾಃ ಸಮಯೋಜಯನ್ |
ತಾಃ ಕ್ಷೀರಂ ಜಾತಮಾತ್ರಸ್ಯ ಕೃತ್ವಾ ಸಮಯಮುತ್ತಮಮ್ || ೨೪

ದದುಃ ಪುತ್ರೋಽಯಮಸ್ಮಾಕಂ ಸರ್ವಾಸಾಮಿತಿ ನಿಶ್ಚಿತಾಃ |
ತತಸ್ತು ದೇವತಾಃ ಸರ್ವಾಃ ಕಾರ್ತಿಕೇಯ ಇತಿ ಬ್ರುವನ್ || ೨೫

ಪುತ್ರಸ್ತ್ವಿಲೋಕ್ಯವಿಖ್ಯಾತೋ ಭವಿಷ್ಯತಿ ನ ಸಂಶಯಃ |
ತೇಷಾಂ ತದ್ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಸ್ಕನ್ನಂ ಗರ್ಭಪರಿಸ್ರವೇ || ೨೬

ನಾನಾ ಲೋಹಗಳು ಹುಟ್ಟಿದವು (೧೯-೨೧). ಗಂಗೆಯು ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಚಲ್ಲಿದ ಕೂಡಲೇ ಬಳಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಅರಣ್ಯವು ವರ್ವತಸಹಿತವಾಗಿ ಸುವರ್ಣಮಯವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸಿತು. ಚಿನ್ನವು ಜಾತ=ಪ್ರಕಟವಾದ, ರೂಪ=ಅಪೂರ್ವರೂಪ ಉಳ್ಳದ್ದು ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಜಾತರೂಪವೆಂದು ವ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದು ಅಗ್ನಿಯಂತೆ ವ್ರಭೆಯನ್ನು ಬೀರುತ್ತದೆ (೨೨-೨೩). (ಇತ್ತ ಶರವಣದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ) ಒಬ್ಬ ಕುಮಾರನು ಉದಯಿಸಿದನು. ಅವನಿಗೆ ಸ್ತನ್ಯ ವಾನ ಮಾಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಕೃತ್ತಿಕೆಯರನ್ನು ನೇಮಿಸಿ ದರು. ಆಗ ಕೃತ್ತಿಕೆಯರು ಈ ಬಾಲಕನು ನಮ್ಮ ಪುತ್ರನೆಂದು ವರಿಗಣಿತ ನಾಗಬೇಕೆಂದು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹೇಳಿದರು. ಅವರು ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲೆಂದೂ ಬಾಲಕನು ಕಾರ್ತಿಕೇಯ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ತ್ರಿಲೋಕವಿಖ್ಯಾತನಾಗುವ ನೆಂದೂ ನುಡಿದರು (೨೪-೨೬). ಆಗ ಕೃತ್ತಿಕಾದೇವಿಯರು ಈಶ್ವರನಿಂದ *ಸ್ತನ್ನ ನಾಗಿ ಗಂಗೆಯ ಗರ್ಭಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಅಗ್ನಿಯಂತೆ ದಿವ್ಯಪ್ರಭೆ ಯಿಂದ ಬೆಳಗುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಕುಮಾರನನ್ನು ನ್ನಾನಮಾಡಿಸಿದರು. ಆತನು

ಸ್ಕನ್ನ = ನಿರ್ಗತ, ಜಾರಿದವನು.

ಸ್ನಾಪಯನ್ ಪರಯಾ ಲಕ್ಷ್ಮಾ ದೀಪ್ಯಮಾನಂ ಯಥಾನಲಮ್ |
 ಸ್ಕಂದ ಇತ್ಯಬ್ರುವನ್ ದೇವಾಃ ಸ್ಕನ್ನಂ ಗರ್ಭಪರಿಸ್ರವಾತ್ || ೨೮
 ಕಾರ್ತಿಕೇಯಂ ಮಹಾಭಾಗಂ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ ಜ್ವಲನೋಪಮಮ್ |
 ಪ್ರಾದುರ್ಭೂತಂ ತತಃ ಕ್ಷೀರಂ ಕೃತ್ತಿಕಾನಾನುನುತ್ತಮಮ್ || ೨೯
 ಷಣ್ಮಾಂ ಷಡಾನನೋ ಭೂತ್ವಾ ಜಗ್ರಾಹ ಸ್ತನಜಂ ಪಯಃ |
 ಗೃಹೀತ್ವಾ ಕ್ಷೀರಮೇಕಾಹ್ನಾ ಸುಕುಮಾರವಪುಸ್ತದಾ || ೩೦
 ಅಜಯತ್ ಸ್ವೇನ ವೀರ್ಯೇಣ ದೈತ್ಯಸೈನ್ಯಗಣಾನ್ ವಿಭುಃ |
 ಸುರನೇನಾಗಣಪತಿಂ ತತಸ್ತಮನುಲದ್ಯುತೀಮ್ || ೩೧
 ಅಭ್ಯಸಿಂಚನ್ ಸುರಗಣಾಃ ಸಮೇತ್ಯಾಗ್ನಿಪುರೋಗಮಾಃ |
 ಏಷ ತೇ ರಾಮ ಗಂಗಾಯಾ ವಿಸ್ತರೋಃಭಿಹಿತೋ ಮಯಾ || ೩೨
 ಕುಮಾರಸಂಭವಶ್ಚೈವ ಧನ್ಯಃ ಪುಣ್ಯಸ್ತಥೈವ ಚ |
 ಭಕ್ತಶ್ಚ ಯಃ ಕಾರ್ತಿಕೇಯೇ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ ಭುವಿ ಮಾನವಃ || ೩೩
 ಆಯುಷ್ಮಾನ್ ಪುತ್ರಪೌತ್ರೈಶ್ಚ ಸ್ಕಂದಸಾಲೋಕ್ಯತಾಂ ವ್ರಜೇತ್ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಸಪ್ತತ್ರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಸ್ಕನ್ನನಾದ್ದರಿಂದ ಸ್ಕಂದನೆಂದೂ ಕೃತ್ತಿಕೆಯರ ವಾಲನೆಗೆ ಒಳಗಾದ್ದರಿಂದ ಕಾರ್ತಿಕೇಯನೆಂದೂ ಕರೆದರು (೨೭-೨೮). ಆಗ ಆರುಮಂದಿ ಕೃತ್ತಿಕಾವೇವಿ ಯರಿಗೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಸ್ತನ್ಯವು ಪ್ರಾದುರ್ಭವಿಸಿತು. ಕುಮಾರನು ಅವರೆಲ್ಲರ ಮೊಲೆಹಾಲನ್ನೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಕುಡಿಯಲಪೇಕ್ಷಿಸಲು ಅವನಿಗೆ ಆರುಮುಖಗಳು ಉದಿಸಿದವು. ಸ್ಕಂದನು ಷಣ್ಮುಖನಾದನು. ಆ ಸುಕುಮಾರನು ಒಂದು ದಿವಸ ಪೂರ್ತಿ ಮೊಲೆಹಾಲನ್ನು ಕುಡಿದು ಬೆಳೆದನು (೨೯-೩೦). ಅಗ್ನಿ ಮುಂತಾದ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಬಂದು ಕುಮಾರನನ್ನು ದೇವಸೇನಾನಿಯಾಗಿ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕಮಾಡಿದರು. ಆ ಸ್ವಾಮಿಯು ತನ್ನ ವರಾಕ್ರಮದಿಂದ ದೈತ್ಯ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಗೆದ್ದನು. ರಾಮ, ಗಂಗೆಯ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹೇಳಿ ದ್ದೇನೆ. ಪುಣ್ಯಕರವಾದ ಕುಮಾರಸಂಭವವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಕಾರ್ತಿಕೇಯನ ಭಕ್ತನಾದವನು ಪುತ್ರಪೌತ್ರರೊಡನೆ ಆಯುಷ್ಮಂತನಾಗಿ ಬಾಳಿ ಮುಂದೆ ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿಯ ಸಾಂನಿಧ್ಯವನ್ನು ವಡೆಯುತ್ತಾನೆ.” (೩೧-೩೩)

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತೇಳನೆಯ ಸರ್ಗ

ಅಷ್ಟಾತ್ರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಸಗರಪುತ್ರಜನ್ಮ

ತಾಂ ಕಥಾಂ ಕೌಶಿಕೋ ರಾಮೋ ನಿವೇದ್ಯ ಮಧುರಾಕ್ಷರಾಮ್ |
ಪುನರೇವಾಪರಂ ವಾಕ್ಯಂ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಮಿದಮುಬ್ರವೀತ್ || ೧

ಅಯೋಧ್ಯಾಧಿಪತಿಃ ತೂರಃ ಪೂರ್ವಮಾಸೀನ್ನರಾಧಿಪಃ |
ಸಗರೋ ನಾನು ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ಪ್ರಜಾಕಾಮುಃ ಸ ಚಾಪ್ರಜಾಃ || ೨

ವೈದರ್ಭದುಹಿತಾ ರಾಮು ಕೇಶಿನೀ ನಾನು ನಾನುತಃ |
ಜ್ಯೇಷ್ಠಾ ಸಗರಪತ್ನೀ ಸಾ ಧರ್ಮಿಷ್ಠಾ ಸತ್ಯವಾದಿನೀ || ೩

ಅರಿಷ್ಟನೇಮಿದುಹಿತಾ ರೂಪೇಣಾಪ್ರತಿನಾ ಭುವಿ |
ದ್ವಿತೀಯಾ ಸಗರಸ್ಯಾಸೀತ್ ಪತ್ನೀ ಸುಮತಿಸಂಜ್ಞಿತಾ || ೪

ತಾಭ್ಯಾಂ ಸಹ ತದಾ ರಾಜಾ ಪತ್ನೀಭ್ಯಾಂ ತಪ್ತನಾಂಸ್ತಪಃ |
ಹಿಮವಂತಂ ಸಮಾಸಾದ್ಯ ಭೃಗುಪ್ರಸ್ರವಣೇ ಗಿರೌ || ೫

ಸರ್ಗ ೩೮

ಸಗರೋಪಾಖ್ಯಾನಃ : ಸಗರನಿಗೆ ಅರವತ್ತು ಸಾವಿರ
ಪುತ್ರರ ಜನನ. ಸಗರನ ಯಜ್ಞಾರಂಭ

ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕೌಶಿಕಮಹರ್ಷಿಗಳು ಕುಮಾರೋತ್ಪತ್ತಿಯ ಕಥೆಯನ್ನು
ವರ್ಣಿಸಿ ಮತ್ತೆ ಹೇಳತೊಡಗಿದರು : “ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ನಗರನೆಂಬ ಧರ್ಮಾತ್ಮನು
ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಅವನಿಗೆ ಸಂತತಿ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಮಕ್ಕಳಿ
ಗಾಗಿ ಹಂಬಲಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ವಿದರ್ಭರಾಜನ ಮಗಳಾದ ಕೇಶಿನಿ ಎಂಬವಳು
ಅವನ ಹಿರಿಯ ಹೆಂಡತಿ ಅವಳು ಧರ್ಮಿಷ್ಠಳು ಸತ್ಯಸಂಧಿ (೧-೩). ಸುಮತಿ
ಎಂಬುವವಳು ಅವನ ಎರಡನೆಯ ಮಡದಿ. ಅವಳು ಕಶ್ಯಪಯುಷಿಯ ಮಗಳು.
ಗರುತ್ಮಂತನ ಭಗಿನಿ. ಸಗರನು ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯರೊಂದಿಗೆ ಹಿಮವತ್ಪರ್ವತಕ್ಕೆ
ಹೋಗಿ (ಭೃಗುಮುನಿಗಳಿದ್ದ) ಭೃಗುಪ್ರಸ್ರವಣವೆಂಬ ಉಪಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ತಪ

ಅಥ ವರ್ಷಶತೇ ಪೂರ್ಣೇ ತಪಸಾರಾಧಿತೋ ಮುನಿಃ |

ಸಗರಾಯ ವರಂ ಪ್ರಾದಾದ್ ಭೃಗುಃ ಸತ್ಯವತಾಂ ವರಃ || ೬

ಅಪತ್ಯಲಾಭಃ ಸುಮಹಾನ್ ಭವಿಷ್ಯತಿ ತವಾನಘ |

ಕೀರ್ತಿಂ ಚಾಪ್ರತಿನಾಂ ಲೋಕೇ ಪ್ರಾಪ್ಸ್ಯಸೇ ಪುರುಷರ್ಷಭ ||

ಏಕಾ ಜನಯಿತಾ ತಾತ ಪುತ್ರಂ ವಂಶಕರಂ ತವ |

ಷಷ್ಠಿಂ ಪುತ್ರಸಹಸ್ರಾಣಿ ಹೃಪರಾ ಜನಯಿಷ್ಯತಿ || ೮

ಭಾಷನಾಣಿಂ ಮಹಾತ್ಮಾನಂ ರಾಜಪುತ್ರೈ ಪ್ರಸಾದ್ಯ ತಮ್ |

ಊಚತುಃ ಪರಮುಪ್ರೀತೇ ಕೃತಾಂಜಲಿಪುಟೇ ತದಾ || ೯

ಏಕಃ ಕಸ್ಯಾಃ ಸುತೋ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಕಾ ಬಹೂನ್ ಜನಯಿಷ್ಯತಿ |

ಶ್ರೋತುಮಿಚ್ಛಾವಹೇ ಸನ್ಯಕ್ ಸತ್ಯಮಸ್ತು ವಚಸ್ತವ || ೧೦

ತಯೋಸ್ತದ್ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಭೃಗುಃ ಪರಮುಧಾರ್ಮಿಕಃ |

ಉವಾಚ ಪರಮಾಂ ನಾಣೀಂ ಸ್ವಚ್ಛಂದೋಽತ್ರ ನಿಧೀಯತಾಮ್ ||

ಏಕೋ ವಂಶಕರೋ ವಾಸ್ತು ಬಹವೋ ವಾ ಮಹಾಬಲಾಃ |

ಕೀರ್ತಿಮಂತೋ ಮಹೋತ್ಸಾಹಾಃ ಕಾ ವಾ ಕಂ ವರಮಿಚ್ಛತಿ ||

ಸ್ವನ್ನಾರಂಭಿಸಿದನು (೪-೫). ನೂರು ವರ್ಷ ತಪಸ್ಸು ನಡೆಯಿತು. ಭೃಗುಮುನಿಗಳು ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಸಂತುಷ್ಟರಾಗಿ “ರಾಜ, ನಿನಗೆ ದೊಡ್ಡ ಸಂತಾನಲಾಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಹತ್ತರವಾದ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಗಳಿಸುತ್ತೀಯೆ. ನಿನ್ನ ವತ್ತಿಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳಿಗೆ ವಂಶವನ್ನು ನಡೆಸುವ ಒಬ್ಬ ಪುತ್ರನು ಜನಿಸುವನು. ಇನ್ನೊಬ್ಬಳಿಗೆ ಅರವತ್ತುಸಾವಿರ ಪುತ್ರರು ಹುಟ್ಟುವರು” ಎಂದು ವರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು (೬-೮). ರಾಜವತ್ತಿಯರಿಗೆ ಬಹಳ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ಅವರು ಕೈಮುಗಿದು ವಿನಯದಿಂದ “ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಗಳೇ, ಯಾರಿಗೆ ಒಬ್ಬ ಪುತ್ರನು ಜನಿಸುವನು? ಯಾರಿಗೆ ಬಹುಮಂದಿ ಪುತ್ರರು?—ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದಿದ್ದೇವೆ. ನಿಮ್ಮ ಮಾತು ಸತ್ಯವಾಗಲಿ” ಎಂದರು (೯-೧೦). ಭೃಗುಮಹರ್ಷಿಗಳು “ನಿಮ್ಮ ಇಷ್ಟವಿದ್ದಂತಾಗುವುದು. ವಂಶವನ್ನು ನಡೆಸುವ ಒಬ್ಬ ಪುತ್ರನು ಯಾರಿಗೆ ಬೇಕು? ಮಹಾಬಲಶಾಲಿಗಳೂ ಕೀರ್ತಿಶಾಲಿಗಳೂ ಆದ ಅರವತ್ತು

ಮುನೇಸ್ತು ನಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಕೇಶಿನೀ ರಘುನಂದನ |
 ಪುತ್ರಂ ವಂಶಕರಂ ರಾನು ಜಗ್ರಾಹ ನೈಪಸಂನಿಧಾ || ೧೩
 ಪಷ್ಠಿಂ ಪುತ್ರಸಹಸ್ರಾಣಿ ಸುಪರ್ಣಭೆಗಿನೀ ತದಾ |
 ಮಹೋತ್ಸಾಹಾನ್ ಕೀರ್ತಿಮತೋ ಜಗ್ರಾಹ ಸುಮತಿಃ ಸುತಾನ್ ||
 ಪ್ರದಕ್ಷಿಣನ್ಯುಷಿಂ ಕೃತ್ವಾ ಶಿರಸಾಭಿಪ್ರಣನ್ಯು ಚ |
 ಜಗಾಮ ಸ್ವಪುರಂ ರಾಜಾ ಸಭಾಯೋ ರಘುನಂದನ || ೧೪
 ಅಥ ಕಾಲೇ ಗತೇ ತಸ್ಮಿನ್ ಜ್ಯೇಷ್ಠಾ ಪುತ್ರಂ ವ್ಯಜಾಯತ |
 ಅಸಮಂಜ ಇತಿ ಖ್ಯಾತಂ ಕೇಶಿನೀ ಸಗರಾತ್ಮಜಮ್ || ೧೫
 ಸುಮತಿಸ್ತು ನರನ್ಯಾಘ್ರ ಗರ್ಭತುಂಬಂ ವ್ಯಜಾಯತ |
 ಪಷ್ಠಿಃ ಪುತ್ರಸಹಸ್ರಾಣಿ ತುಂಬಭೇದಾದ್ವಿನಿಸೃತಾಃ || ೧೬
 ಘೃತಪೂರ್ಣೇಷು ಕುಂಭೇಷು ಧಾತ್ರೈಸ್ತಾನ್ ಸಮನರ್ಥಯನ್ |
 ಕಾಲೇನ ಮಹತಾ ಸರ್ವೇ ಯೌವನಂ ಪ್ರತಿಪೇದಿರೇ || ೧೭
 ಅಥ ದೀರ್ಘೇಣ ಕಾಲೇನ ರೂಪಯೌವನಶಾಲಿನಃ |
 ಪಷ್ಠಿಃ ಪುತ್ರಸಹಸ್ರಾಣಿ ಸಗರಸ್ಯಾಭವಂಸ್ತದಾ || ೧೮

ಸಾವಿರ ಪುತ್ರರು ಯಾರಿಗೆ ಬೇಕು? ” ಎಂದರು. ಆಗ ಕೇಶಿನಿಯು ತನಗೆ
 ಒಬ್ಬ ಪುತ್ರನಿರಲೆಂದೂ ಸುಮತಿಯು ತನಗೆ ಅರವತ್ತುನಹಸ್ರ ಪುತ್ರರಾಗ
 ಲೆಂದೂ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದರು (೧೧-೧೪). ಆಮೇಲೆ ಸಗರನು ಪತ್ನಿಯರೊಂದಿಗೆ
 ಭೃಗುಮಹರ್ಷಿಗಳಿಗೆ ವ್ರದಕ್ಷಿಣೆಮಾಡಿ ತಲೆಬಾಗಿ ವಂದಿಸಿ ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಗೆ
 ಬಂದನು. ಕೆಲವುಕಾಲ ಕಳೆಯಿತು. ಹಿರಿಯಳಾದ ಕೇಶಿನಿಯು ಒಬ್ಬ
 ಮಗನನ್ನು ಹಡೆದಳು. ಅವನಿಗೆ ಮುಂದೆ ಅಸಮಂಜನೆಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು.
 (೧೫-೧೬) ಸುಮತಿಯು ಸೋರೇಕಾಯಿಯಂತಿರುವ ಒಂದು ಗರ್ಭಪಿಂಡ
 ವನ್ನು ಹಡೆದಳು. ಅನಂತರ ಪಿಂಡವು ಒಡೆದು ಅರುವತ್ತುಸಾವಿರ ಶಿಶುಗಳು
 ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಂದವು. ಅವುಗಳನ್ನು ದಾದಿಯರು ಘೃತಪೂರ್ಣವಾದ ಕುಂಭ
 ಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಸಾಕಿದರು. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಬೆಳೆದು ಯೌವನವನ್ನು
 ಪಡೆದರು (೧೭-೧೮). ಹೀಗೆ ಸಗರಚಕ್ರವರ್ತಿಗೆ ರೂಪಯೌವನಶಾಲಿ
 ಗಳಾದ ಅರವತ್ತುಸಾವಿರ ಮಕ್ಕಳು ಲಭಿಸಿದರು. (ಆದರೆ ಸಗರನ ಹಿರಿಯ

ಸ ಚ ಜ್ಯೇಷ್ಠೋ ನರಶ್ರೇಷ್ಠಃ ಸಗರಸ್ಯಾತ್ಮಸಂಭವಃ |
 ಬಾಲಾನ್ ಗೃಹೀತ್ವಾ ತು ಜಲೇ ಸರಯ್ವಾ ರಘುನಂದನ || ೨೦
 ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ಯ ಪ್ರಾಹಸನ್ನಿತ್ಯಂ ಮಜ್ಜತಸ್ತನ್ನಿರೀಕ್ಷ್ಯ ನೈ |
 ಏವಂ ಪಾಪಸಮಾಚಾರಃ ಸಜ್ಜನಕೃತಿಬಾಧಕಃ || ೨೧
 ಸೌರಾಣಾನುಹಿತೇ ಯುಕ್ತಃ ಪಿತ್ರಾ ನಿರ್ವಾಸಿತಃ ಪುರಾತ್ |
 ತಸ್ಯ ಪುತ್ರೋಽಂತುಮಾನ್ನಾನು ಅಸಮಂಜಸ್ಯ ನೀರ್ಯವಾನ್ ||
 ಸಂಮತಃ ಸರ್ವಲೋಕಸ್ಯ ಸರ್ವಸ್ಯಾಪಿ ಪ್ರಿಯಂವದಃ |
 ತತಃ ಕಾಲೇನ ಮಹತಾ ಮತಿಃ ಸಮುಭಿಜಾಯತ || ೨೩
 ಸಗರಸ್ಯ ನರಶ್ರೇಷ್ಠ ಯಜೇಯಮಿತಿ ನಿಶ್ಚಿತಾ |
 ಸ ಕೃತ್ವಾ ನಿಶ್ಚಯಂ ರಾನು ಸೋಪಾಧ್ಯಾಯಗಣಸ್ತದಾ || ೨೪
 ಯಜ್ಞಕರ್ಮಣಿ ವೇದಜ್ಞೋ ಯಷ್ಟುಂ ಸಮುಪಚಕ್ರಮೇ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಅಷ್ಟಾತ್ರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಮಗನಾದ ಅಸಮಂಜನ ನಡತೆ ಚೆನ್ನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ.) ಅವನು ಚಿಕ್ಕ ಬಾಲಕರನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಸರಯೂನದಿಗೆ ಎಸೆದು ಅವರು ಮುಳುಗಿಹೋಗುವುದನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಕೇಕಿಹಾಕಿ ನಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಹೀಗೆ ಅವನು ಕೆಟ್ಟ ನಡತೆಯವನಾಗಿ ಸಜ್ಜನರನ್ನು ಪೀಡಿಸುತ್ತಿದ್ದನು (೧೯-೨೧) ಪ್ರಜಾಪೀಡಕನಾದ ಅವನನ್ನು ತಂದೆಯು ದೇಶಭ್ರಷ್ಟನನ್ನಾಗಿ ಓಡಿಸಿದನು. ಅಸಮಂಜನಿಗೆ ಅಂಶುಮಂತನೆಂಬ ಮಗನಿದ್ದನು. ಅವನು ವೀರನೂ ಪ್ರಿಯಂವದನೂ ಆಗಿ ಸಕಲರಿಗೂ ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರನಾಗಿದ್ದನು. ಬಹಳ ಕಾಲ ಕಳೆದಮೇಲೆ ಸಗರನಿಗೆ ಯಜ್ಞಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅಪೇಕ್ಷೆ ಹುಟ್ಟಿತು. ಅವನು ಯಜ್ಞಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಋತ್ವಿಜರೊಡನೆ ಯಜ್ಞವನ್ನಾರಂಭಿಸಿದನು.” (೨೨-೨೪).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತೆಂಟನೆಯ ಸರ್ಗ

ಏಕೋನಚತ್ವಾರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಪೃಥಿವೀವಿದಾರಣಮ್

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ಕಥಾಂತೇ ರಘುನಂದನಃ |

ಉನಾಚ ಪರಮಪ್ರೀತೋ ಮುನಿಂ ದೀಪ್ತಮಿನಾನಲಮ್ || ೧

ಶ್ರೋತುಮಿಚ್ಛಾಮಿ ಭದ್ರಂ ತೇ ವಿಸ್ತರೇಣ ಕಥಾಮಿಮಾಮ್ |

ಪೂರ್ವಕೋ ಮೇ ಕಥಂ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಯಜ್ಞಂ ವೈ ಸಮುಪಾಹರತ್ ||

ತಸ್ಯ ತದ್ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಕೌತೂಹಲಸಮನ್ವಿತಃ |

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಸ್ತು ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ ಮುನಾಚ ಪ್ರಹಸನ್ನಿವ || ೨

ಶ್ರೋತಾಂ ವಿಸ್ತರೋ ರಾಮ ಸಗರಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ |

ಶಂಕರಶ್ಚತುರೋ ನಾನು ಹಿಮನಾಚಲೋತ್ತಮಃ || ೪

ವಿಂಧ್ಯಪರ್ವತಮಾಸಾದ್ಯ ನಿರೀಕ್ಷೇತೇ ಪರಸ್ಪರಮ್ |

ತಯೋರ್ಮಧ್ಯೇ ಪ್ರವೃತ್ತೋಽಭೂದ್ಭಿಜ್ಞಃ ಸ ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ || ೫

ಸರ್ಗ ೩೯

ಸಗರನ ಯಜ್ಞಾಶ್ವವನ್ನು ಇಂದ್ರನು ಅಪಹರಿಸಲು ಸಗರಪುತ್ರರು ಅಶ್ವವನ್ನು

ಹುಡುಕುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅಗೆಯುವುದು. ದೇವತೆಗಳು

ಭಯದಿಂದ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ತಿಳಿಸುವುದು.

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ ಕಥೆಯಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಆಹ್ಲಾದಿತನಾಗಿ “ಸ್ವಾಮಿ, ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಕೇಳಬೇಕೆಂದಿದ್ದೇನೆ. ನನ್ನ ಪೂರ್ವಜನಾದ ಸಗರನು ಯಾಗವನ್ನು ಹೇಗೆ ನಡೆಸಿದನು ? ” ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಮಂದಹಾಸಯುಕ್ತರಾಗಿ ಹೇಳತೊಡಗಿದರು (೧-೩): “ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿಯೇ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಈಶ್ವರನ ಮಾವನಾದ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತವೂ ವಿಂಧ್ಯಪರ್ವತವೂ (ಉನ್ನತವಾಗಿ ನಿಂತು) ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ನೋಡುತ್ತಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಆ ಪರ್ವತಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಆರ್ಯಾವರ್ತದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಗರಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಯಜ್ಞವು ನಡೆಯಿತು. ಅದು

ಸ ಹಿ ದೇಶೋ ನರವ್ಯಾಘ್ರ ಪ್ರಶಸ್ತೋ ಯಜ್ಞಕರ್ಮಣಿ |
ತಸ್ಯಾಶ್ವಚರ್ಯಾಂ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ ದೃಢಧನ್ವಾ ಮಹಾರಥಃ || ೬

ಅಂಶುಮಾನಕರೋತ್ತತ ಸಗರಸ್ಯ ಮತೇ ಸ್ಥಿತಃ |
ತಸ್ಯ ಪರ್ವಣಿ ತಂ ಯಜ್ಞಂ ಯಜಮಾನಸ್ಯ ವಾಸವಃ || ೭

ರಾಕ್ಷಸೀಂ ತನುಮಾಸ್ಥಾಯ ಯಜ್ಞಿಯಾಶ್ವಮಪಾರ್ಹತ್ |
ಹ್ರಿಯಮಾಣೇ ತು ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ ತಸ್ಮಿನ್ನಶ್ವೇ ಮಹಾತ್ಮನಃ || ೮

ಉಪಾಧ್ಯಾಯಗಣಾಃ ಸರ್ವೇ ಯಜಮಾನಮಥಾಬ್ರುವನ್ |
ಅಯಂ ಪರ್ವಣಿ ವೇಗೇನ ಯಜ್ಞಿಯಾಶ್ವೋಽಪನೀಯತೇ || ೯

ಹರ್ತಾರಂ ಜಹಿ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ ಹಯಶ್ಚೈವೋಪನೀಯತಾಮ್ |
ಯಜ್ಞಚ್ಛಿದ್ರಂ ಭವತ್ಯೇತತ್ಸರ್ವೇಷಾಮಶಿನಾಯ ನಃ || ೧೦

ತತ್ತಥಾ ಕ್ರಿಯತಾಂ ರಾಜನ್ ಯಥಾಽಚ್ಛಿದ್ರಃ ಕೃತುರ್ಭವೇತ್ |
ಉಪಾಧ್ಯಾಯವಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ತಸ್ಮಿನ್ ಸದಸಿ ಪಾರ್ಥಿವಃ || ೧೧

ಷಷ್ಠಿಂ ಪುತ್ರಸಹಸ್ರಾಣಿ ವಾಕ್ಯಮೇತದುವಾಚ ಹ |
ಗತಿಂ ಪುತ್ರಾ ನ ಪಶ್ಯಾಮಿ ರಕ್ಷಸಾಂ ಪುರುಷರ್ಷಭಾಃ || ೧೨

ಯಜ್ಞವನ್ನು ನಡೆಸಲು ಪ್ರಶಸ್ತವಾದ ದೇಶ (೪-೫). ಸಗರನ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಮಹಾರಥನಾದ ಅಂಶುಮಂತನು ಧನುರ್ಧಾರಿಯಾಗಿ ಯಜ್ಞಾಶ್ವವನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದನು. ಅಶ್ವಾಲಂಭನ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಪರ್ವದಿನದಲ್ಲಿ ದೇವೇಂದ್ರನು ಮಾಯೆಯಿಂದ ರಾಕ್ಷಸಶರೀರವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಆ ಯಜ್ಞಾಶ್ವವನ್ನು ಅವಹರಿಸಿ ಬಿಟ್ಟನು (೬-೮). ಆಗ ಋತ್ವಿಜರೆಲ್ಲರೂ ಯಜಮಾನನಾದ ಸಗರನನ್ನು ಕುರಿತು “ರಾಜ, ಈ ಪರ್ವದಿನದಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞಾಶ್ವವನ್ನು ಯಾವನೋ ಅಪಹರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅವನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ಯಜ್ಞಾಶ್ವವನ್ನು ತರಿಸು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಯಜ್ಞಭಂಗವಾಗಿ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರಿಗೂ ಕೇಡು ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಯಜ್ಞಭಂಗವಾಗದಂತೆ ಮಾಡು” ಎಂದರು (೯-೧೧). ಸದಸಿನಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದ ರಾಜನು ತನ್ನ ಅರುವತ್ತನಾವಿರ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕರೆದು “ಪುತ್ರರೇ, ಈ ಮಹಾಯಾಗವನ್ನು ಮಂತ್ರಪೂತರಾದ ಮಹಾತ್ಮರು ನಡೆಸು

ಮಂತ್ರಪೂತ್ಯೈರ್ಮಹಾಭಾಗೈರಾಸ್ಥಿತೋ ಹಿ ಮಹಾಕ್ರತುಃ |
ತದ್ಗಚ್ಛತ ವಿಚಿನ್ವತ್ಸಂ ಪುತ್ರಕಾ ಭದ್ರಮಸ್ತು ನಃ || ೧೩

ಸಮುದ್ರನಾಲಿನೀಂ ಸರ್ವಾಂ ಪೃಥಿವೀಮುಪಗಚ್ಛತ |
ಏಕೈಕಂ ಯೋಜನಂ ಪುತ್ರಾ ವಿಸ್ತಾರಮುಭಿಗಚ್ಛತ || ೧೪

ಯಾನತ್ತರಗಸಂದರ್ಶಸ್ತಾವತ್ಪನತ ಮೇದಿನೀನಮ್ |
ತಂ ಜೈವ ಹಯಹರ್ತಾರಂ ನಾರ್ಗನಾಣಾ ಮನೂಜ್ಞಯಾ || ೧೫

ದೀಕ್ಷಿತಃ ಸೌತ್ರಸಹಿತಃ ಸೋಸಾಧ್ಯಾಯಗಣೋ ಹೃಹನಮ್ |
ಇಹ ಸ್ಥಾ ಸ್ಥಾಮಿ ಭದ್ರಂ ವೋ ಯಾನತ್ತರಗದರ್ಶನಮ್ || ೧೬

ತೇ ಸರ್ವೇ ಹೃಷ್ಟಮನಸೋ ರಾಜಪುತ್ರಾ ಮಹಾಬಲಾಃ |
ಜಗ್ಮುರ್ಮಹೀತಲಂ ರಾನು ಪಿತುರ್ನ ಚನಯಂತ್ರಿತಾಃ || ೧೭

ಗತ್ವಾ ತು ಪೃಥಿವೀಂ ಸರ್ವಾನುದೃಷ್ಟ್ವಾಶ್ವಂ ಮಹಾಬಲಾಃ |
ಯೋಜನಾಯಾನುವಿಸ್ತಾರಮೇಕೈಕೋ ಧರಣೀತಲನಮ್ || ೧೮

ಬಿಭಿದುಃ ಪುರುಷನ್ಯಾಘ್ರಾ ವಜ್ರಸ್ಪರ್ಶಸಮೈರ್ನಖೈಃ |
ಶಲ್ಯಿರಶನಿಕಲ್ಪೈಶ್ಚ ಹಲ್ಯಿಶ್ಚಾಪಿ ಸುದಾರುಣೈಃ || ೧೯

ತ್ತಿದ್ದರೂ ಇಲ್ಲಿ ರಾಕ್ಷಸರು ಹೇಗೆ ಬಂದರೋ ತಿಳಿಯದು. ನೀವು ಯಜ್ಞಾಶ್ವ
ವನ್ನು ಹುಡುಕಿ ತರಬೇಕು. ಮಕ್ಕಳೆ, ನಿಮಗೆ ಕಲ್ಯಾಣವಾಗಲಿ (೧೨-೧೩).
ಒಂದೊಂದು ಯೋಜನವಾಗಿ ಹುಡುಕುತ್ತ ಸಮುದ್ರದವರೆಗೂ ಪೃಥ್ವಿಯನ್ನು
ಶೋಧಿಸಿರಿ. ಅಶ್ವವು ಸಿಗುವವರೆಗೂ ಬಿಡಬೇಡಿ ಆ ಕುದುರೆಯ ಕಳ್ಳ
ನನ್ನು ಹುಡುಕುವುಕ್ಕಾಗಿ ಭೂಮಿಯನ್ನಾದರೂ ಅಗೆಯಿರಿ. ಇದು ನನ್ನ
ಆಜ್ಞೆ (೧೪-೧೫). ನಾನು ದೀಕ್ಷಿತನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಶ್ವವು
ದೊರಕುವವರೆಗೆ ಅಂಶುಮಂತ ಮತ್ತು ಋತ್ವಿಜರೊಡನೆ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತೇನೆ.
ನಿಮಗೆ ಮಂಗಳವಾಗಲಿ” ಎಂದನು. ತಂದೆಯ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಮಹಾಬಲಶಾಲಿ
ಗಳಾದ ಆ ರಾಜಪುತ್ರರು ಒಂದೊಂದು ಯೋಜನವಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ
ಪೃಥ್ವಿಯನ್ನು ಶೋಧಿಸಿದರು (೧೬-೧೮). (ಎಲ್ಲಿಯೂ ಯಜ್ಞಾಶ್ವವನ್ನು
ಕಾಣದೆ) ಅವರು ಹರಿತನಾದ ಶೂಲಗಳಿಂದಲೂ ಹಲಗಳಿಂದಲೂ ಭೂಮಿ

ಭಿದ್ಯಮಾನಾ ವಸುಮತೀ ನನಾದ ರಘುನಂದನ |
 ನಾಗಾನಾಂ ವಧ್ಯಮಾನಾನಾಮಸುರಾಣಾಂ ಚ ರಾಘವ || ೨೦
 ರಾಕ್ಷಸಾನಾಂ ಚ ದುರ್ಭರ್ಷಾಃ ಸತ್ತ್ವಾನಾಂ ನಿನದೋಽಭವತ್ |
 ಯೋಜನಾನಾಂ ಸಹಸ್ರಾಣಿ ಷಷ್ಟಿಂ ತು ರಘುನಂದನ || ೨೧
 ಬಿಭಿದುರ್ಭರಣೇಂ ನೀರಾ ರಸಾತಲಮನುತ್ತಮಮ್ |
 ಏನಂ ಪರ್ವತಸಂಬಾಧಂ ಜಂಬೂದ್ವೀಪಂ ನೃಪಾತ್ಮಜಾಃ || ೨೨
 ಖನಂತೋ ನೃಪಶಾದೂಲ ಸರ್ವತಃ ಪರಿಚಕ್ರಮುಃ |
 ತತೋ ದೇವಾಃ ಸಗಂಧರ್ವಾಃ ಸಾಸುರಾಃ ಸಹಪನ್ನಗಾಃ || ೨೩
 ಸಂಭ್ರಾಂತಮನಸಃ ಸರ್ವೇ ಪಿತಾಮಹಮುಪಾಗಮುನ್ |
 ತೇ ಪ್ರಸಾದ್ಯ ಮಹಾತ್ಮಾನಂ ವಿಷಣ್ಣವದನಾಸ್ತದಾ || ೨೪
 ಊಚುಃ ಪರಮಸಂತ್ರಸ್ತಾಃ ಪಿತಾಮಹಮಿದಂ ವಚಃ |
 ಭಗವನ್ ಪೃಥಿವೀ ಸರ್ವಾ ಖನ್ಯತೇ ಸಗರಾತ್ಮಜೈಃ || ೨೫
 ಬಹವಶ್ಚ ಮಹಾತ್ಮನೋ ವಧ್ಯಂತೇ ಜಲಚಾರಿಣಿಃ |
 ಅಯಂ ಯಜ್ಞಹರೋಽಸ್ಮಾಕಮನೇನಾಶ್ವೋಽಪನೀಯತೇ || ೨೬
 ಇತಿ ತೇ ಸರ್ವಭೂತಾನಿ ಹಿಂಸಂತಿ ಸಗರಾತ್ಮಜಾಃ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಏಕೋನಚತ್ವಾರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಯನ್ನು ಭೇದಿಸತೊಡಗಿದರು. ಭೂಮಿಯು ಮೊಳಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ನಾಗರೂ ಅಸುರರೂ ಕಿರಿಚಿದರು. ಹೀಗೆ ಜಂಬೂದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಅರುವತ್ತುನಾವಿರ ಯೋಜನಗಳವರೆಗೆ ಭೂತಳವನ್ನು ಭೇದಿಸಿದರು (೧೯-೨೨). ಆಗ ದೇವಗಂಧರ್ವಾದಿಗಳು ಭೀತರಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿ ವಿಷಾದದಿಂದ “ ನ್ವಾಮಿ, ಸಗರವೃತ್ತರು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅಗೆಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಬಹುಮಂದಿ ಮಹಾತ್ಮರಿಗೆ ಪೀಡೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಯಜ್ಞಾಶ್ವವನ್ನು ಯಾರೋ ಅವಹರಿಸಿದರೆಂದು ಸಕಲ ವ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಅವರು ಹಿಂಸೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ” ಎಂದು ದೂರು ಹೇಳಿದರು (೨೩-೨೬).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಸರ್ಗ

ಚತ್ವಾರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಕಪಿಲದರ್ಶನಮ್

ದೇವತಾನಾಂ ವಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ಭಗವಾನ್ ವೈ ಪಿತಾಮಹಃ |
ಪ್ರತ್ಯುನಾಚ ಸುಸಂತ್ರಸ್ತಾನ್ ಕೃತಾಂತಬಲಮೋಹಿತಾನ್ || ೧

ಯಸ್ಯೇಯಂ ವಸುಧಾ ಕೃತ್ಸ್ನಾ ವಾಸುದೇವಸ್ಯ ಧೀಮತಃ |
ಮಹಿಷೀ ಮಾಧವಸ್ಯೈಷಾ ಸ ಏಷ ಭಗವಾನ್ ಪ್ರಭುಃ || ೨

ಕಾಪಿಲಂ ರೂಪಮಾಸ್ಥಾಯ ಧಾರಯತ್ಯನಿಶಂ ಧರಾಮ್ |
ತಸ್ಯ ಕೋಪಾಗ್ನಿನಾ ದಗ್ಧಾ ಭವಿಷ್ಯಂತಿ ನೃಪಾತ್ಮಜಾಃ || ೩

ಪೃಥಿವ್ಯಾಶ್ಚಾಪಿ ನಿರ್ಭೇದೋ ದೃಷ್ಟ ಏವ ಸನಾತನಃ |
ಸಗರಸ್ಯ ಚ ಪುತ್ರಾಣಾಂ ವಿನಾಶೋಽದೀರ್ಘಜೀವಿನಾಮ್ || ೪

ಸರ್ಗ ೪೦

ಕಪಿಲರ ಕೋಪದಿಂದ ಸಗರಪುತ್ರರು ನಾಶವಾಗುತ್ತಾರೆಂದು ಬ್ರಹ್ಮನು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ
ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳುವುದು ಕಪಿಲರ ಕೋಪದಿಂದ ಸಗರಪುತ್ರರ ಭಕ್ಷೀಭಾವ.

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಹೇಳಿದರು: “ಆಗ ಬ್ರಹ್ಮನು ಲೋಕನಾಶಕ್ಕೆ
ತೊಡಗಿದ ಸಗರಪುತ್ರರ ಬಲದಿಂದ ದಿಕ್ಕುಗಾಣದೆ ಭಯಗ್ರಸ್ತರಾಗಿದ್ದ ಆ
ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು “ಈ ಸಮಸ್ತ ವೃದ್ಧಿಯೂ ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ
ವಾಸುದೇವನಿಗೆ ನೇರಿದ್ದು. ಅವನು ಈಗ ಕಪಿಲಮುಷಿಯ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ
ಭೂಮಂಡಲವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಕೋವಾಗ್ನಿಯಿಂದ ಈ ರಾಜ
ಪುತ್ರರು ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಯಾಗುವರು (೧-೩). ಪೃಥಿವೀಭೇದನವು (ವ್ರತಿ
ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೂ) ಸನಾತನವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇದೆ. ಅಲ್ಪಾಯುಗಳಾದ
ಸಗರಪುತ್ರರ ವಿನಾಶವೂ ಆಗುತ್ತಿದೆ” ಎಂದು ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಿದನು.

ಪಿತಾನುಹನಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ತ್ರಯಸ್ತ್ರಿಂಶದರಿಂದನು |
ದೇವಾಃ ಪರಮಸಂಹೃಷ್ಟಾಃ ಪುನರ್ಜಗ್ಮುರ್ಯಥಾಗತಮ್ || ೫

ಸಗರಸ್ಯ ಚ ಪುತ್ರಾಣಾಂ ಪ್ರಾದುರಾಸೀನ್ಮಹಾತ್ಮನಾಮ್ |
ಪೃಥಿವ್ಯಾಂ ಭಿದ್ಯಮಾನಾಯಾಂ ನಿರ್ಘಾತಸಮನಿಸ್ವನಃ || ೬

ತತೋ ಭಿತ್ವಾ ಮಹೀಂ ಸರ್ವೇ ಕೃತ್ವಾ ಚಾಪಿ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣಮ್ |
ಸಹಿತಾಃ ಸಾಗರಾಃ ಸರ್ವೇ ಪಿತರಂ ವಾಕ್ಯಮಬ್ರುವನ್ || ೭

ಪರಿಕ್ರಾಂತಾ ಮಹೀ ಸರ್ವಾ ಸತ್ತ್ವನಂತಶ್ಚ ಸೂದಿತಾಃ |
ದೇವದಾನವರಕ್ಷಾಂಸಿ ಪಿಶಾಚೋರಗಪನ್ನಗಾಃ || ೮

ನ ಚ ಪಶ್ಯಾಮಹೇಶ್ವಂ ತಮಶ್ವಹರ್ತಾರಮೇನ ಚ |
ಕಿಂ ಕರಿಷ್ಯಾಮ ಭದ್ರಂ ತೇ ಬುದ್ಧಿರತ್ರ ವಿಚಾರ್ಯತಾಮ್ || ೯

ತೇಷಾಂ ತದ್ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಪುತ್ರಾಣಾಂ ರಾಜಸತ್ತಮಃ |
ಸಮನ್ಯುರಬ್ರವೀದ್ವಾಕ್ಯಂ ಸಗರೋ ರಘುನಂದನ || ೧೦

ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಮೂವತ್ತುಮೂರು ವಿಧದ* ದೇವತೆಗಳೂ ಗಂಧರ್ವಾದಿ
ಗಳೂ ಹರ್ಷದಿಂದ ಹೊರಟುಹೋದರು (೪-೫). ಇತ್ತ ಸಗರಪುತ್ರರು
ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅಗೆಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಸಿಡಿಲಿನಂತೆ ಶಬ್ದವು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗು
ತ್ತಿತ್ತು. ಅವರು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅಗೆದು ಸುತ್ತಾಡಿ ಕಡೆಗೆ ತಂದೆಯ ಬಳಿಗೆ
ಹೋಗಿ “ಭೂಮಿಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸುತ್ತಿದೆವು. ಬಲಶಾಲಿಗಳಾದ ದೇವದಾನ
ವಾದಿಗಳನ್ನು ಸದೆಬಡಿದೆವು. ಅಶ್ವವಾಗಲಿ ಅದನ್ನು ಅವಹರಿಸಿದವನಾಗಲಿ
ಸಿಗಲಿಲ್ಲ ಈಗ ಏನು ಮಾಡೋಣ? ನಿಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನು?” ಎಂದು
ಕೇಳಿದರು (೬-೯). ಪುತ್ರರ ಮಾತನ್ನಾಲಿಸಿ ಸಗರಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಕುಪಿತನಾಗಿ
“ಒಳ್ಳೆಯದು ಇನ್ನೂ ಅಗೆಯಿರಿ. ಭೂತಳವನ್ನೂ ಭೇದಿಸಿ ಕುದುರೆಯ

* ಅಷ್ಟವಸುಗಳು, ಏಕಾದಶರುದ್ರರು, ದ್ವಾದಶಾದಿತ್ಯರು, ಇಬ್ಬರು ಅಶ್ವಿನೀ
ದೇವತೆಗಳು—ಹೀಗೆ ದೇವತೆಗಳು ಮೂವತ್ತು ಮೂರು ವಿಧ. ಇವರು ಮುಖ್ಯರು.
ಇವರೊಡನೆ ಇತರ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಭೂಯಃ ಖನತ ಭದ್ರಂ ವೋ ನಿರ್ಭಿದ್ಯ ವಸುಧಾತಲಮ್ |
 ಅಶ್ವಹರ್ತಾರನಾಸಾದ್ಯ ಕೃತಾರ್ಥಾಶ್ಚ ನಿನರ್ತಥ || ೧೧
 ಪಿತುರ್ವ ಚನಮಾಸಾದ್ಯ ಸಗರಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ |
 ಷಷ್ಠಿಃ ಪುತ್ರಸಹಸ್ರಾಣಿ ರಸಾತಲನುಭಿದ್ರವನ್ || ೧೨
 ಖನೈನಾನೇ ತತಸ್ತಸ್ಮಿನ್ ದದೃಶುಃ ಪರ್ವತೋಪನುಮ್ |
 ದಿಶಾಗಜಂ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಂ ಧಾರಯಂತಂ ಮಹೀತಲಮ್ || ೧೩
 ಸಪರ್ವತವನಾಂ ಕೃತ್ಯಾಂ ಸೃಧಿನೀಂ ರಘುನಂದನ |
 ಶಿರಸಾ ಧಾರಯಾಮಾಸ ವಿರೂಪಾಕ್ಷೋ ಮಹಾಗಜಃ || ೧೪
 ಯದಾ ಪರ್ವಣಿ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ ವಿಶ್ರಮಾರ್ಥಂ ಮಹಾಗಜಃ |
 ಖೇದಾಚ್ಚಾ ಲಯತೇ ಶೀರ್ಷ್ಯಂ ಭೂಮಿಕಂಪಸ್ತದಾ ಭವೇತ್ || ೧೫
 ತಂ ತೇ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣಂ ಕೃತ್ವಾ ದಿಶಾಪಾಲಂ ಮಹಾಗಜಮ್ |
 ಮಾನಯಂತೋ ಹಿ ತೇ ರಾಮ ಜಗ್ಮುರ್ಭಿತ್ತಾ ರಸಾತಲಮ್ ||
 ತತಃ ಪೂರ್ವಾಂ ದಿಶಂ ಭಿತ್ತಾ ದಕ್ಷಿಣಾಂ ಬಿಭಿದುಃ ಪುನಃ |
 ದಕ್ಷಿಣಸ್ಯಾಮಪಿ ದಿಶಿ ದದೃಶುಸ್ತೇ ಮಹಾಗಜಮ್ || ೧೬
 ಮಹಾಪದ್ಮಂ ಮಹಾತ್ಮಾನಂ ಸುಮಹತ್ಪರ್ವತೋಪನುಮ್ |
 ಶಿರಸಾ ಧಾರಯಂತಂ ಗಾಂ ವಿಸ್ಮಯಂ ಜಗ್ಮುರುತ್ತಮಮ್ || ೧೭
 ತತಃ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣಂ ಕೃತ್ವಾ ಸಗರಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ |
 ಷಷ್ಠಿಃ ಪುತ್ರಸಹಸ್ರಾಣಿ ಪಶ್ಚಿಮಾಂ ಬಿಭಿದುರ್ದಿಶಮ್ || ೧೮

ಕಳ್ಳನನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಂಡೇ ಬನ್ನಿರಿ" ಎಂದನು. ಅನಂತರ ಸಗರವುತ್ರರು ಮತ್ತೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅಗೆದು ರಸಾತಲಕ್ಕೆ ಹೋದರು (೧೦-೧೨). ಅವರು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅಗೆದಾಗ ಭೂಮಿಯನ್ನು ದೊಡ್ಡ ನಂತಿದ್ದ ವಿರೂಪಾಕ್ಷನೆಂಬ ಮಹತ್ತರವಾದ ದಿಗ್ಗಜವನ್ನು ಕಂಡರು. ಅದು ವರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಿರಸ್ಸನ್ನು ಅಲ್ಲಾಡಿಸಿದಾಗ ಭೂಕಂಪವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿ ಮುಂದೆ ಹೋದರು (೧೩-೧೬). ಅವರು ಪೂರ್ವದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಮಹಾಪದ್ಮವೆಂಬ ದಿಗ್ಗಜವನ್ನೂ

ಪಶ್ಚಿಮಾಯಾನುಪಿ ದಿಶಿ ಮಹಾಂತನುಚಲೋಪಮಮ್ |
ದಿಶಾಗಜಂ ಸೌಮನಸಂ ದದ್ಯತುಸ್ತೇ ಮಹಾಬಲಾಃ || ೨೦

ತಂ ತೇ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣಂ ಕೃತ್ವಾ ಪೃಷ್ಠಾ ಚಾಪಿ ನಿರಾಮಯಮ್ |
ಖನಂತಃ ಸಮುಪಕ್ರಾಂತಾ ದಿಶಂ ಹ್ಯಮನತೀಂ ತತಃ || ೨೧

ಉತ್ತರಸ್ಯಾಂ ರಘುಶ್ರೇಷ್ಠ ದದ್ಯತುರ್ಹಿಮಸಾಂಡರಮ್ |
ಭದ್ರಂ ಭದ್ರೇಣ ವಪುಷಾ ಧಾರಯಂತಂ ಮಹೀಮಿನಾಮ್ || ೨೨

ಸಮಾಲಭ್ಯ ತತಃ ಸರ್ವೇ ಕೃತ್ವಾ ಚೈನಂ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣಮ್ |
ಷಷ್ಟಿಃ ಪುತ್ರಸಹಸ್ರಾಣಿ ಬಿಭಿದುರ್ನಸುಧಾತಲಮ್ || ೨೩

ತತಃ ಸ್ರಾಗುತ್ತರಾಂ ಗತ್ವಾ ಸಾಗರಾಃ ಪ್ರಥಿತಾಂ ದಿಶಮ್ |
ರೋಷಾದಭ್ಯಖನನ್ ಸರ್ವೇ ಪ್ರಥಿವೀಂ ಸಗರಾತ್ಮಜಾಃ || ೨೪

ತೇ ತು ಸರ್ವೇ ಮಹಾತ್ಮಾನೋ ಭೀಮವೇಗಾ ಮಹಾಬಲಾಃ |
ದದ್ಯತುಃ ಕಪಿಲಂ ತತ್ರ ವಾಸುದೇವಂ ಸನಾತನಮ್ || ೨೫

ಹಯಂ ಚ ತಸ್ಯ ದೇವಸ್ಯ ಚರಂತಮುದೂರತಃ |
ಪ್ರಹರ್ಷಮತುಲಂ ಸ್ರಾಪ್ತಾಃ ಸರ್ವೇ ತೇ ರಘುನಂದನ || ೨೬

ತೇ ತಂ ಹಯಹರಂ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಕ್ರೋಧಪರ್ಯಾಕುಲೇಕ್ಷಣಾಃ |
ಖನಿತ್ರಲಾಂಗಲಭರಾ ನಾನಾಪೃಷ್ಠತಿಲಾಭರಾಃ || ೨೭

ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ನೌಮನಸವನ್ನೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಭದ್ರವನ್ನೂ ಕಂಡು ಆ ದಿಗ್ಗಜ
ಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದರು (೧೭-೨೩). ಆಮೇಲೆ ಸಗರಪುತ್ರರು ಈಶಾನ್ಯದಿಕ್ಕಿಗೆ
ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಕಪಿಲಾವತಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಸನಾತನನಾದ ವಾಸುದೇವನನ್ನು
ಕಂಡರು ಆತನಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞಾಶ್ವವು ಮೇಯುತ್ತಿದ್ದಿತು.
ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಸಗರಪುತ್ರರಿಗೆ ವರಮಾನಂದವಾಯಿತು (೨೪-೨೬). ಅವರು
ಕಪಿಲಖುಷಿಯೇ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ವಿಘ್ನವನ್ನು ತಂದವನೆಂದು ಭ್ರಮಿಸಿದರು.
ಕೂಡಲೇ ಕೋಪದಿಂದ ಕಣ್ಣಾಲಿಗಳನ್ನು ತಿರುಗಿಸುತ್ತ ಗುದ್ದಲಿ, ನೇಗಿಲು,
ವೃಕ್ಷ, ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿದುಕೊಂಡು “ನಿಲ್ಲು, ನಿಲ್ಲು. ನಮ್ಮ ಯಜ್ಞಾಶ್ವ

ಅಭ್ಯಧಾನಂತ ಸಂಕ್ರುದ್ಧಾಸ್ತಿಷ್ಠ ತಿಷ್ಠೇತಿ ಚಾಬ್ರುವನ್ |
ಅಸ್ಮಾಕಂ ತ್ವಂ ಹಿ ತುರಗಂ ಯಜ್ಞಯಂ ಹೃತವಾನಸಿ || ೨೮

ದುರ್ಮೇಧಸ್ತ್ವಂ ಹಿ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಾನ್ ವಿದ್ಧಿ ನಃ ಸಗರಾತ್ಮಜಾನ್ |
ಶ್ರುತ್ವಾ ತು ವಚನಂ ತೇಷಾಂ ಕಪಿಲೋ ರಘುನಂದನ || ೨೯

ರೋಷೇಣ ನುಹತಾವಿಷ್ಟೋ ಹುಂಕಾರಮಕರೋತ್ತದಾ |
ತತಸ್ತೇನಾಪ್ರಮೇಯೇಣ ಕಪಿಲೇನ ಮಹಾತ್ಮನಾ || ೩೦

ಭಸ್ಕರಾಶೀಕೃತಾಃ ಸರ್ವೇ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ ಸಗರಾತ್ಮಜಾಃ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಚತ್ವಾರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ವನ್ನು ಕಡ್ಡು ತಂದಿದ್ದೀಯೆ. ದುರ್ಬುದ್ಧಿಯವನೇ, ನಾವು ಸಗರವುತ್ರರು ಬಂದಿದ್ದೇವೆ” ಎಂದು ಕೂಗುತ್ತಾ ಅವನಮೇಲೆ ನುಗ್ಗಿದರು (೨೭-೨೮). ರಘುನಂದನ, ಅವರ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಕಪಿಲಋಷಿಗೆ ಮಹಾರೋಷ ವುಂಟಾಯಿತು. ಆ ಮಹಾತ್ಮನು ಒಂದುಸಲ ಹುಂಕಾರಮಾಡಿದನು. ಸಗರ ವುತ್ರರೆಲ್ಲರೂ ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಯಾದರು” (೨೯-೩೦).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ನಲವತ್ತನೆಯ ಸರ್ಗ

ಏಕಚತ್ವಾರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಸಗರಯಜ್ಞ ಸಮಾಪ್ತಿಃ

ಪುತ್ರಾಂಶ್ಚಿರಗತಾನ್ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಸಗರೋ ರಘುನಂದನ |
ನಸ್ತಾರನುಬ್ರವೀದ್ರಾಜಾ ದೀಪ್ಯಮಾನಂ ಸ್ವತೇಜಸಾ || ೧

ಶೂರಶ್ಚ ಕೃತವಿದ್ಯಶ್ಚ ಪೂರ್ವೈಸ್ತುಲೋಽಸಿ ತೇಜಸಾ |
ಪಿತೃಣಾಂ ಗತಿನುನ್ವಿಚ್ಛ ಯೇನ ಜಾಶ್ಲೋಽಪನಾಹಿತಃ || ೨

ಅಂತರ್ಭೂಮಾನಿ ಸತ್ತ್ವಾನಿ ವೀರ್ಯವಂತಿ ನುಹಂತಿ ಚ |
ತೇಷಾಂ ತ್ವಂ ಪ್ರತಿಘಾತಾರ್ಥಂ ಸಾಸಿಂ ಗೃಹ್ಣೀಷ್ವ ಕಾರ್ತುಕಮ್ |
ಅಭಿನಾದ್ಯಾಭಿನಾದ್ಯಾಂಸ್ತ್ವಂ ಹತ್ವಾ ವಿಘ್ನಕರಾನಪಿ |
ಸಿದ್ಧಾರ್ಥಃ ಸಂನಿವರ್ತಸ್ವ ಮನು ಯಜ್ಞಸ್ಯ ಪಾರಗಃ || ೪

ಸರ್ಗ ೪೦

ಯಜ್ಞಾಶ್ವವನ್ನು ತರಲು ಅಂಶುಮಂತನ ಪ್ರಯಾಣ. ಸಗರಪುತ್ರರಿಗೆ ಗಂಗಾಜಲ
ದಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವೈನತೇಯನು ಹೇಳುವುದು.
ಸಗರನ ಯಜ್ಞ ಪರಿಸಮಾಪ್ತಿ.

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಹೇಳಿದರು : “ರಾಮ, ಇತ್ತ ಸಗರನು ತನ್ನ ಪುತ್ರರು
ಹೋಗಿ ಬಹಳ ಕಾಲವಾಯಿತೆಂದು ತೇಜಸ್ವಿಯಾದ ಮೊಮ್ಮಗನನ್ನು ಕರೆದು
“ಅಂಶುಮಂತ, ನೀನು ಶೂರನೂ ವಿದ್ಯಾವಂತನೂ ಆಗಿದ್ದೀಯೆ. ನಮ್ಮ
ಪೂರ್ವಿಕರಂತೆ ತೇಜೋವಂತನಾಗಿದ್ದೀಯೆ. ನಿನ್ನ ಚಿಕ್ಕವಂದಿರ ಗತಿ
ಏನಾಯಿತು? ಯಜ್ಞಾಶ್ವವನ್ನು ಯಾರು ಅವಹರಿಸಿದರು?—ಎಂಬುದನ್ನು
ಅನ್ವೇಷಣೆಮಾಡು (೧-೨). ಭೂಮಂಡಲದ ಕೆಳಗಿರತಕ್ಕವರು ಮಹಾ
ವೀರರು. ಅವರನ್ನು ಎದುರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಖಡ್ಗವನ್ನೂ ಧನುಸ್ಸನ್ನೂ ತೆಗೆದು
ಕೊಂಡು ಹೋಗು ಹಿರಿಯರಿಗೆ ಅಭಿನಾದನೆ ಮಾಡು. ವಿಘ್ನಕಾರಿಗಳನ್ನು
ನಾಶಮಾಡಿ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಂಡು ಬಾ. ನನ್ನ ಯಜ್ಞವನ್ನು
ನೀನೇ ವಾರಗಾಣಿಸಬೇಕು” ಎಂದನು (೩-೪).

ಏನಮುಕ್ತೋಂಶುಮಾನ್ ಸನ್ಮುಕ್ಸಗರೇಣ ಮಹಾತ್ಮನಾ |
 ಧನುರಾದಾಯ ಖಡ್ಗಂ ಚ ಜಗಾಮ ಲಘುವಿಕ್ರಮಃ || ೫
 ಸ ಪಾತಂ ಪಿತೃಭಿರ್ಮಾರ್ಗಮಂತರ್ಭೌಮಂ ಮಹಾತ್ಮಭಿಃ |
 ಸ್ತ್ರಾಪದ್ಯತ ನರಶ್ರೇಷ್ಠಸ್ತೇನ ರಾಜ್ಞಾ ಭಿಚೋದಿತಃ || ೬
 ದೇವದಾನವರಕ್ಷೋಭಿಃ ಪಿಶಾಚಪತಗೋರಗೈಃ |
 ಪೂಜ್ಯಮಾನಂ ಮಹಾತೇಜಾ ದಿಶಾಗಜಮಪಶ್ಯತ || ೭
 ಸ ತಂ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣಂ ಕೃತ್ವಾ ಪೃಷ್ಠಾ ಚೈವ ನಿರಾಮಯನ್ |
 ಪಿತೃನ್ ಸ ಪರಿಪಶ್ಯ ವಾಜಿಹರ್ತಾರಮೇವ ಚ || ೮
 ದಿಶಾಗಜಸ್ತು ತಚ್ಛ್ರುತ್ವಾ ಪ್ರತ್ಯಾಹಾಂಶುಮತೋ ವಚಃ |
 ಅಸಮಂಜ ಕೃತಾರ್ಥಸ್ತ್ವಂ ಸಹಾತ್ಮಃ ಶೀಘ್ರಮೇಷ್ಯಸಿ || ೯
 ತಸ್ಯ ತದ್ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಸರ್ವಾನೇನ ದಿಶಾಗಜಾನ್ |
 ಯಥಾಕ್ರಮಂ ಯಥಾನ್ಯಾಯಂ ಪ್ರಷ್ಟ್ವಂ ಸಮುಪಚಕ್ರಮೇ || ೧೦
 ತೈಶ್ಚ ಸರ್ವೈರ್ದಿಶಾಪಾಲ್ಯೈರ್ವಾಕ್ಯೈರ್ವಾಕ್ಯಕೋವಿದೈಃ |
 ಪೂಜಿತಃ ಸಹಯಶ್ಚೈವಾಗಂತಾಸೀತ್ಯಾಭಿಚೋದಿತಃ || ೧೧

ಅಂಶುಮಂತನು ಅದರಂತೆಯೇ ಖಡ್ಗ ಧನುಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ತ್ವರೆಯಿಂದ ಹೊರಟನು. ತನ್ನ ಪಿತೃಗಳಾದ ಚಿಕ್ಕವ್ವಂದಿರು ಅಗೆದಿದ್ದ ಭೂಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ (ಬಹುದೂರ) ವ್ರಯಾಣಮಾಡಿದಮೇಲೆ ದೇವದಾನವಾದಿಗಳಿಂದ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದ ದಿಗ್ಗಜವು ಗೋಚರಿಸಿತು (೫-೭). ಆ ದಿಗ್ಗಜಕ್ಕೆ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣ ನಮಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಕುಶಲಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ತನ್ನ ಪಿತೃಗಳ ಗತಿ ಏನಾಯಿತೆಂದೂ ಅಶ್ವವನ್ನು ಅವಹರಿಸಿದವನು ಯಾರೆಂದೂ ವಿಚಾರಿಸಿದನು. ಆ ದಿಗ್ಗಜವು “ಅಸಮಂಜವುತ್ರ, ನಿನಗೆ ಅಶ್ವವು ದೊರೆಯುವುದು. ಬೇಗನೆ ಕಾರ್ಯವು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದು” ಎಂದು ಹೇಳಿತು (೮-೯). ಅಂಶುಮಂತನು ಹೀಗೆಯೇ ಇತರ ದಿಗ್ಗಜಗಳನ್ನೂ ಕಂಡು ವಂದಿಸಿ ಅದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಕೇಳಲು ವಾಕ್ಯಕೋವಿದರಾದ ಆ ದಿಗ್ಗಜಗಳು ‘ಅಂಶುಮಂತ, ನಿನಗೆ ಅಶ್ವವು ದೊರೆಯುವುದು’ ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದವು. ಅವುಗಳ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ (ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ತಳಮಳಗೊಳ್ಳುತ್ತ) ಅಂಶುಮಂತನು ಬೇಗಬೇಗನೆ ಮುಂದೆ ಹೋದನು (೧೦-೧೧).

ತೇಷಾಂ ತದ್ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಜಗಾನು ಲಘುನಿಕ್ರಮಃ |
 ಭಸ್ಮರಾಶೀಕೃತಾ ಯತ್ರ ಪಿತರಸ್ತಸ್ಯ ಸಾಗರಾಃ || ೧೨
 ಸ ದುಃಖನಶನಾಪನ್ನಸ್ತ್ವಸಮಂಜಸುತಸ್ತದಾ |
 ಚುಕ್ರೋಶ ಪರನಾರ್ತಸ್ತು ವಧಾತ್ತೇಷಾಂ ಸುದುಃಖಿತಃ || ೧೩
 ಯಜ್ಞಿಯಂ ಚ ಹಯಂ ತತ್ರ ಚರಂತಮನಿದೂರತಃ |
 ದದರ್ಶ ಪುರುಷವ್ಯಾಘ್ರೋ ದುಃಖಶೋಕಸಮನ್ವಿತಃ || ೧೪
 ಸ ತೇಷಾಂ ರಾಜಪುತ್ರಾಣಾಂ ಕರ್ತುಕಾನೋ ಜಲಕ್ರಿಯಾಮ್ |
 ಸಲಿಲಾರ್ಥೇ ನುಹಾತೇಜಾ ನ ಚಾಪಶ್ಯಜ್ಜಲಾಶಯಮ್ || ೧೫
 ವಿಸಾರ್ಯ ನಿಪುಣಾಂ ದೃಷ್ಟಿಂ ತತೋಽಪಶ್ಯತ್ ಖಗಾಧಿಪಮ್ |
 ಪಿತೃಣಾಂ ಮಾತುಲಂ ರಾಮ ಸುಪರ್ಣಮನಿಲೋಪಮಮ್ ||
 ಸ ಚೈನಮಬ್ರವೀದ್ವಾಕ್ಯಂ ವೈನತೇಯೋ ಮಹಾಬಲಃ |
 ನಾ ಶುಚಃ ಪುರುಷವ್ಯಾಘ್ರ ವಧೋಽಯಂ ಲೋಕಸಂಮತಃ ||೧೬
 ಕಪಿಲೇನಾಪ್ರಮೇಯೇಣ ದಗ್ಧಾ ಹೀನೇ ಮಹಾಬಲಾಃ |
 ಸಲಿಲಂ ನಾರ್ಹಸಿ ಸ್ರಾಜ್ಞ ದಾತುಮೇಷಾಂ ಹಿ ಲೌಕಿಕಮ್ || ೧೭

ಪಿತೃಗಳಾದ ಸಗರಪುತ್ರರು ಭಸ್ಮರಾಶಿಯಾಗಿದ್ದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಮೃತರಾಗಿದ್ದಾರೆಂಬುದನ್ನು ಕಂಡು ಅಂಶುಮಂತನ ದುಃಖಕ್ಕೆ ವಾರವೇ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಆರ್ತಸ್ವರದಿಂದ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಅತ್ತನು. ಅಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿ ಮೇಯುತ್ತ ತಿರುಗಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಯಜ್ಞಾಶ್ವವು ಗೋಚರಿಸಿತು (೧೨-೧೪). ಅಂಶುಮಂತನು (ಮೃತರಾದ) ರಾಜಪುತ್ರರಿಗೆ ತರ್ಪಣವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂದಾಲೋಚಿಸಿ ಜಲಕ್ಕಾಗಿ ಹುಡುಕಾಡಿದನು. ಯಾವ ಜಲಾಶಯವೂ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ಸುತ್ತಲೂ ಗಮನಿಸಿ ನೋಡುತ್ತಿರಲು, ಚಿಕ್ಕಪ್ಪಂದಿರ ಸೋದರಮಾವನಾದ ಗರುತ್ಮಂತನು ವಾಯುವೇಗದಿಂದ ಹಾರಿಬರುತ್ತಿರುವುದು ಕಾಣಿಸಿತು (೧೫-೧೬). ಅವನು “ವೀರ-ಅಂಶುಮಂತ, ದುಃಖಿಸಬೇಡ. ಇವರ ವಧೆಯು ಲೋಕಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ನಡೆದಿದೆ. ಯಾರ ಮಹಿಮೆಯು ತಿಳಿಯಲಶಕ್ಯವೋ ಅಂಥ ಕಪಿಲಮುನಿಯಿಂದ ಈ ವೀರರು ದಗ್ಧರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಿಗೆ ಲೌಕಿಕವಾದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜಲದಿಂದ

ಗಂಗಾ ಹಿಮವತೋ ಜ್ಯೇಷ್ಠಾ ದುಹಿತಾ ಪುರುಷರ್ಷಭ |
 ತಸ್ಯಾಂ ಕುರು ನುಹಾಬಾಹೋ ಪಿತೃಣಾಂ ತು ಜಲಕ್ರಿಯಾಮ್ ||
 ಭಸ್ಮರಾಶೀಕೃತಾನೇತಾನ್ ಸ್ಲಾವಯೇಲ್ಲೋಕಪಾವನೀ |
 ತಯಾ ಕ್ಲಿನ್ನಮಿದಂ ಭಸ್ಮ ಗಂಗಯಾ ಲೋಕಕಾಂತಯಾ || ೨೦
 ಷಷ್ಠಿಂ ಪುತ್ರಸಹಸ್ರಾಣಿ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಂ ನಯಿಷ್ಯತಿ |
 ಗಂಗಾನಾನಯ ಭದ್ರಂ ತೇ ದೇವಲೋಕಾನ್ಮಹೀತಲಮ್ || ೨೧
 ಕ್ರಿಯತಾಂ ಯದಿ ಶಕ್ನೋಷಿ ಗಂಗಾಯಾಸ್ತ್ವವತಾರಣಮ್ |
 ಗಚ್ಛ ಚಾಶ್ವಂ ನುಹಾಭಾಗ ಸಂಗೃಹ್ಯ ಪುರುಷರ್ಷಭ || ೨೨
 ಯಜ್ಞಂ ಸೈತಾನುಹಂ ನೀರ ನಿರ್ವರ್ತಯಿತುಮರ್ಹಸಿ |
 ಸುಪರ್ಣವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಸೋಂಶುಮಾನತಿವೀರ್ಯವಾನ್ || ೨೩
 ತ್ವರಿತಂ ಹಯಮಾದಾಯ ಪುನರಾಯಾನ್ಮಹಾಯಶಾಃ |
 ತತೋ ರಾಜಾನಮಾಸಾದ್ಯ ದೀಕ್ಷಿತಂ ರಘುನಂದನ || ೨೪
 ನೃನೇದಯದ್ಯಥಾನ್ವತ್ತಂ ಸುಪರ್ಣವಚನಂ ತಥಾ |
 ತಚ್ಛ್ರುತ್ವಾ ಘೋರಸಂಕಾಶಂ ವಾಕ್ಯಮಂಶುಮತೋ ನೃಪಃ || ೨೫

ತರ್ಪಣವನ್ನು * ಕೊಡಬೇಡ (೧೭-೧೮). ಹಿಮವಂತನ ಜ್ಯೇಷ್ಠ ಪುತ್ರಿಯಾದ
 ಗಂಗಾನದಿಯಲ್ಲಿ ಪಿತೃಗಳಿಗೆ ತರ್ಪಣವನ್ನು ಕೊಡು ಜನರ ಭಕ್ತಿಗೆ ವಾತ್ರಳೂ
 ಲೋಕಪಾವನಿಯೂ ಆದ ಗಂಗೆಯು ಈ ಭಸ್ಮರಾಶಿಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರವಹಿಸಿದರೆ,
 ವತ್ಸ, ಈ ಅರುವತ್ತುಸಾವಿರ ಜನರಿಗೂ ಸ್ವರ್ಗ ವ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವುದು. ನಿನಗೆ
 ಸಾಧ್ಯವಾದರೆ ದೇವಲೋಕದಿಂದ ಭೂಲೋಕಕ್ಕೆ ಗಂಗಾವತರಣವನ್ನು
 ಮಾಡಿಸು (೧೯-೨೧). ಆ ಯಜ್ಞಾಶ್ವವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹಿಂದಕ್ಕೆ
 ಹೋಗು. ನಿನ್ನ ಪಿತಾಮಹನ ಯಜ್ಞವು ವರಿಸಮಾಪ್ತಿಯಾಗುವಂತೆ
 ಮಾಡು” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಆಗ ವರಾಕ್ರಮಿಯಾದ ಅಂಶುಮಂತನು
 ಅಶ್ವವನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬಂದನು (೨೨-೨೩).
 ದೀಕ್ಷಿತನಾಗಿದ್ದ ಸಗರನಿಗೆ ನಡೆದ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನೂ ಗರುಡನು ಹೇಳಿದ

* ದುರ್ಮರಣವಾದವರಿಗೆ ತರ್ಪಣವು ನಿಷಿದ್ಧ.

ಯಜ್ಞಂ ನಿರ್ವರ್ತಯಾಮಾಸ ಯಥಾಕಲ್ಪಂ ಯಥಾವಿಧಿ |
ಸ್ವಪುರಂ ಚಾಗಮುಚ್ಛ್ರೀಮಾನಿಷ್ಟಯೇಚ್ಛೋ ಮಹೀಪತಿಃ || ೨೬

ಗಂಗಾಯಾಶ್ಚ ಗಮೇ ರಾಜಾ ನಿಶ್ಚಯಂ ನಾಧ್ಯಗಚ್ಛತ |
ಅಗತ್ವಾ ನಿಶ್ಚಯಂ ರಾಜಾ ಕಾಲೇನ ಮಹತಾ ಮಹಾನ್ || ೨೭

ತ್ರಿಂಶದ್ವರ್ಷಸಹಸ್ರಾಣಿ ರಾಜ್ಯಂ ಕೃತ್ವಾ ದಿವಂ ಗತಃ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಏಕಚತ್ವಾರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಮಾತನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿದನು. ಆ ಘೋರವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಸಗರನು (ದುಃಖಿಸಿ) ಯಜ್ಞವನ್ನು ವಿಧಿವತ್ತಾಗಿ ಸಮಾಪ್ತಿಗೊಳಿಸಿ ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದನು. ಗಂಗೆಯನ್ನು ಭೂಮಿಗೆ ತರುವುದು ಹೇಗೆಂದು ಕಡೆಗೂ ನಿಶ್ಚಯಿಸಲಾರದೆ ಮೂವತ್ತುನಾವಿರ ವರ್ಷ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡಿ ಸಗರನು ಸ್ವರ್ಗಸ್ಥನಾದನು” (೨೪-೨೭).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ನಲವತ್ತೊಂದನೆಯ ಸರ್ಗ

ದ್ವಿಚತ್ವಾರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಭಗೀರಥವರಪ್ರದಾನಮ್

ಕಾಲಧರ್ಮಂ ಗತೇ ರಾಮ ಸಗರೇ ಪ್ರಕೃತೀಜನಾಃ |
 ರಾಜಾನಂ ರೋಚಯಾಮಾಸುರಂಶುಮಂತಂ ಸುಧಾರ್ಮಿಕಮ್ || ೧
 ಸ ರಾಜಾ ಸುಮಹಾನಾಸೀದಂಶುಮಾನ್ ರಘುನಂದನ |
 ತಸ್ಯ ಪುತ್ರೋ ಮಹಾನಾಸೀದ್ವಿಲೀಪ ಇತಿ ವಿಶ್ರುತಃ || ೨
 ತಸ್ಮಿನ್ ರಾಜ್ಯಂ ಸಮಾವೇಶ್ಯ ದಿಲೀಪೇ ರಘುನಂದನ |
 ಹಿಮವಚ್ಛಿಖರೇ ಪುಣ್ಯೇ ತಪಸ್ತೇಪೇ ಸುಧಾರುಣಮ್ || ೩
 ದ್ವಾತ್ರಿಂಶಚ್ಛ ಸಹಸ್ರಾಣಿ ವರ್ಷಾಣಿ ಸುಮಹಾಯಶಾಃ |
 ತಪೋವನಂ ಗತೋ ರಾಜಾ ಸ್ವರ್ಗಂ ಲೇಭೇ ಮಹಾಯಶಾಃ || ೪
 ದಿಲೀಪಸ್ತು ಮಹಾತೇಜಾಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ಪೈತಾಮಹಂ ನಧಮ್ |
 ದುಃಖೋಪಹತಯಾ ಬುದ್ಧ್ಯಾ ನಿಶ್ಚಯಂ ನಾಥ್ಯಗಚ್ಛತ || ೫

ಸರ್ಗ ೪೨

ಅಂಶುಮಂತನು ತನ್ನ ಮಗನಾದ ದಿಲೀಪನಿಗೆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಹಿಸಿ ತಪಸ್ಸಿಗೆ
 ಹೋಗುವುದು. ದಿಲೀಪನು ತನ್ನ ಮಗನಾದ ಭಗೀರಥನಿಗೆ
 ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಹಿಸಿ ಸ್ವರ್ಗಸ್ಥನಾಗುವುದು.
 ಭಗೀರಥನ ತಪಸ್ಸು.

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಹೇಳಿದರು: “ರಾಮ, ಸಗರನು ಕಾಲವಶನಾಗಲು
 ಪ್ರಜೆಗಳು ಧಾರ್ಮಿಕನಾದ ಅಂಶುಮಂತನನ್ನು ರಾಜನನ್ನಾಗಿ ಆರಿಸಿದರು
 ಅಂಶುಮಂತನು ರಾಜನಾಗಿ ಮಹಾಯಶಸ್ಸನ್ನು ವಡೆದನು. ಅವನಿಗೆ
 ದಿಲೀವನೆಂಬ ಪುತ್ರನಿದ್ದನು. ಅಂಶುಮಂತನು ದಿಲೀವನಿಗೆ ರಾಜ್ಯಭಾರ
 ವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಹಿಮಾಲಯದ ಶಿಖರದಲ್ಲಿ (ಗಂಗಾವತರಣಕ್ಕೋಸ್ಕರ)
 ಮೂವತ್ತೆರಡುನಾವಿರ ವರ್ಷ ದಾರುಣ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸಿ ಸ್ವರ್ಗಸ್ಥನಾದನು
 (೧-೪). ದಿಲೀವನು ತನ್ನ ಪಿತಾಮಹರಿಗೊದಗಿದ ಅವಮೃತ್ಯುವಿನ ವಿಷಯ

ಕಥಂ ಗಂಗಾವತರಣಂ ಕಥಂ ತೇಷಾಂ ಜಲಕ್ರಿಯಾ |
 ತಾರಯೇಯಂ ಕಥಂ ಜೈತಾನಿತಿ ಚಿಂತಾಪರೋಽಭವತ್ || ೬
 ತಸ್ಯ ಚಿಂತಯತೋ ನಿತ್ಯಂ ಧರ್ಮೇಣ ವಿದಿತಾತ್ಮನಃ |
 ಪುತ್ರೋ ಭಗೀರಥೋ ನಾನು ಜಜ್ಞೇ ಪರಮುಧಾರ್ಮಿಕಃ || ೭
 ದಿಲೀಪಸ್ತು ಮಹಾತೇಜಾ ಯಜ್ಞೈರ್ಬಹುಭಿರಿಷ್ಟನಾನ್ |
 ತ್ರಿಂಶದ್ವರ್ಷಸಹಸ್ರಾಣಿ ರಾಜಾ ರಾಜ್ಯಮುಕಾರಯತ್ || ೮
 ಅಗತ್ವಾ ನಿಶ್ಚಯಂ ರಾಜಾ ತೇಷಾಮುದ್ಧರಣಂ ಪ್ರತಿ |
 ವ್ಯಾಧಿನಾ ನರಶಾದೂಲ ಕಾಲಧರ್ಮಮುಪೇಯಿನಾನ್ || ೯
 ಇಂದ್ರಲೋಕಂ ಗತೋ ರಾಜಾ ಸ್ವಾರ್ಜಿತೇನೈವ ಕರ್ಮಣಾ |
 ರಾಜ್ಯೇ ಭಗೀರಥಂ ಪುತ್ರನುಭಿಷಿಜ್ಯ ನರರ್ಷಭಮ್ || ೧೦
 ಭಗೀರಥಸ್ತು ರಾಜರ್ಷಿಧಾರ್ಮಿಕೋ ರಘುನಂದನ |
 ಅನಪತ್ನೋ ಮಹಾತೇಜಾಃ ಪ್ರಜಾಕಾಮುಃ ಸ ಚಾಪ್ರಜಾಃ || ೧೧
 ಮಂತ್ರಿಷ್ವಾಧಾಯ ತದ್ರಾಜ್ಯಂ ಗಂಗಾವತರಣೇ ರತಃ |
 ಸ ತಪೋ ದೀರ್ಘಮಾತಿಷ್ಠದ್ ಗೋಕರ್ಣೇ ರಘುನಂದನ || ೧೨

ವನ್ನು ತಿಳಿದು ಅತ್ಯಂತ ದುಃಖಿತನಾಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಏನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅವನಿಗೆ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. 'ಗಂಗೆಯನ್ನು ಭೂಮಿಗೆ ತರುವುದು ಹೇಗೆ? ಸಗರಪುತ್ರರಿಗೆ ತರ್ವಣವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುವುದು ಹೇಗೆ? ಅವರನ್ನು ಹೇಗೆ ಉದ್ಧರಿಸಲಿ?' ಎಂದು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಲೇ ಇದ್ದನು (೫-೬). ಧರ್ಮಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಆತನಿಗೆ ಭಗೀರಥನೆಂಬ ಪುತ್ರನು ಜನಿಸಿದನು. ದಿಲೀಪನು ಅನೇಕ ಯಜ್ಞಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ಮೂವತ್ತು ಸಾವಿರ ವರ್ಷ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡಿದನು. ಕಡೆಗೆ ಪುತ್ರನಾದ ಭಗೀರಥನಿಗೆ ರಾಜ್ಯಾಭಿಷೇಕ ಮಾಡಿ, ತನ್ನ ಪಿತೃಗಳ ಉದ್ಧಾರವು ಹೇಗೆಂದು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಲೇ ವ್ಯಾಧಿಯಿಂದ ಕಾಲವಶನಾದನು. ಅವನ ಸುಕೃತಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಇಂದ್ರಲೋಕವು ದೊರೆಯಿತು (೭-೧೦). ಪುಣ್ಯಾತ್ಮನಾದ ಭಗೀರಥಮಹಾರಾಜನಿಗೆ ಸಂತತಿ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಅದರ ಚಿಂತೆಯಲ್ಲಿದ್ದನು. ಕೆಲವು ಕಾಲದಮೇಲೆ ಅವನು ರಾಜ್ಯಭಾರವನ್ನು ಮಂತ್ರಿಗಳಿಗೊಪ್ಪಿಸಿ ಗಂಗೆಯನ್ನು ಧರೆಗೆ ಇಳಿಸಬೇಕೆಂಬ ನಿಶ್ಚಯ

ಉರ್ಧ್ವಬಾಹುಃ ಪಂಚತಪಾ ಮಾಸಾಹಾರೋ ಜಿತೇಂದ್ರಿಯಃ |
ತಸ್ಯ ವರ್ಷಸಹಸ್ರಾಣಿ ಘೋರೇ ತಪಸಿ ತಿಷ್ಠತಃ || ೧೩

ಅತೀತಾನಿ ಮಹಾಬಾಹೋ ತಸ್ಯ ರಾಜ್ಞೋ ಮಹಾತ್ಮನಃ |
ಸುಪ್ರೀತೋ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಪ್ರಜಾನಾಂ ಪತಿರೀಶ್ವರಃ || ೧೪

ತತಃ ಸುರಗಣೈಃ ಸಾರ್ಥಮುಪಾಗಮ್ಯ ಪಿತಾಮಹಃ |
ಭಗೀರಥಂ ಮಹಾತ್ಮಾನಂ ತಸ್ಯ ಮಾನಮಥಾಬ್ರವೀತ್ || ೧೫

ಭಗೀರಥ ಮಹಾಭಾಗ ಪ್ರೀತಸ್ತೇಹಂ ಜನೇಶ್ವರ |
ತಪಸಾ ಚ ಸುತಪ್ತೇನ ವರಂ ವರಯ ಸುವ್ರತ || ೧೬

ತಮುನಾ ಚ ಮಹಾತೇಜಾಃ ಸರ್ವಲೋಕಪಿತಾಮಹನ್ |
ಭಗೀರಥೋ ಮಹಾಭಾಗಃ ಕೃತಾಂಜಲಿರುಪಸ್ಥಿತಃ || ೧೭

ಯದಿ ಮೇ ಭಗವಾನ್ ಪ್ರೀತೋ ಯದ್ಯಸ್ತಿ ತಪಸಃ ಫಲಮ್ |
ಸಗರಸ್ಯಾತ್ಮಜಾಃ ಸರ್ವೇ ಮತ್ತಃ ಸಲಿಲಮಾಪ್ನುಯುಃ || ೧೮

ದಿಂದ ಗೋಕರ್ಣಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ದೀರ್ಘವಾದ ತವಸ್ಸನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದನು (೧೧-೧೨). ರಾಮ, ಆ ಮಹಾತ್ಮನು ವಂಚಾಗ್ನಿಗಳ * ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಉರ್ಧ್ವಬಾಹುವಾಗಿ ನಿಂತು ತಿಂಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಆಹಾರವನ್ನು ಸೇವಿಸುತ್ತ ಜಿತೇಂದ್ರಿಯನಾಗಿ ಘೋರವಾದ ತವಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮಗ್ನನಾದನು. ಹೀಗೆ ಒಂದು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳು ಕಳೆದವು. ಭಗವಾನ್ ಬ್ರಹ್ಮದೇವನು ಸುಪ್ರೀತನಾಗಿ ದೇವತೆಗಳೊಡನೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾದನು. ಭಗೀರಥನನ್ನು ಕುರಿತು “ಮಹಾರಾಜ-ಭಗೀರಥ, ನಿನ್ನ ತವಸ್ಸಿಗೆ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ವರವನ್ನು ಕೇಳಿಕೋ” ಎಂದನು (೧೩-೧೬). ಭಗೀರಥನು ಬದ್ಧಾಂಜಲಿಯಾಗಿ “ಭಗವನ್-ಪಿತಾಮಹ, ನೀನು ಪ್ರಸನ್ನನಾದರೆ—ನನ್ನ ತವಸ್ಸಿಗೆ ಫಲವಿರುವುದಾದರೆ—ಸಗರವುತ್ರರೆಲ್ಲರೂ ನನ್ನಿಂದ ತರ್ಪಣವನ್ನು ವಡೆಯುವಂತಾಗಲಿ. ಆ

* ಪಂಚಾಗ್ನಿ = ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಗ್ನಿ, ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ ; ಇವಲ್ಲದೆ ದಕ್ಷಿಣ, ಗಾರ್ಹಪತ್ಯ, ಅವಹನೀಯ, ಸಭ್ಯ ಮತ್ತು ಅವಸಭ್ಯ ಎಂಬ ಪಂಚಾಗ್ನಿಗಳುಂಟು.

ಗಂಗಾಯಾ: ಸಲಿಲಕ್ಲಿನ್ನೇ ಭಸ್ಮನ್ಮೇಷಾಂ ಮಹಾತ್ಮನಾಮ್ |
 ಸ್ವರ್ಗಂ ಗಚ್ಛೇಯುರತ್ಯಂತಂ ಸರ್ವೇ ನೇ ಪ್ರಸಿತಾನುಹಾಃ || ೧೯
 ದೇಯಾ ಚ ಸಂತತಿರ್ದೇವ ನಾವಸೀದೇತ್ ಕುಲಂ ಚ ನಃ |
 ಇಕ್ಷ್ವಾಕುಣಾಂ ಕುಲೇ ದೇವ ಏಷ ಮೇಃಸ್ತು ವರಃ ಪರಃ || ೨೦
 ಉಕ್ತವಾಕ್ಯಂ ತು ರಾಜಾನಂ ಸರ್ವಲೋಕಪಿತಾನುಹಾಃ |
 ಪ್ರತ್ಯುವಾಚ ಶುಭಾಂ ವಾಣೀಂ ಮಧುರಾಂ ಮಧುರಾಕ್ಷರಾಮ್ ||
 ಮನೋರಥೋ ಮಹಾನೇಷ ಭಗೀರಥ ಮಹಾರಥ |
 ಏನಂ ಭವತು ಭದ್ರಂ ತೇ ಇಕ್ಷ್ವಾಕುಕುಲವರ್ಧನ || ೨೧
 ಇಯಂ ಹೈಮವತೀ ಗಂಗಾ ಜ್ಯೇಷ್ಠಾ ಹಿಮವತಃ ಸುತಾ |
 ತಾಂ ವೈ ಧಾರಯಿತುಂ ಶಕ್ನೋ ಹರಸ್ತತ್ರ ನಿಯುಜ್ಯತಾಮ್ || ೨೨
 ಗಂಗಾಯಾ: ಪತನಂ ರಾಜನ್ ಪೃಥಿವೀ ನ ಸಹಿಷ್ಯತೇ |
 ತಾಂ ವೈ ಧಾರಯಿತುಂ ನೀರ ನಾನ್ಯಂ ಪಶ್ಯಾಮಿ ಶೂಲಿನಃ || ೨೩

ಮಹಾತ್ಮರ ಭಸ್ಮದಮೇಲೆ ಗಂಗಾವ್ರವಾಹವು ಹರಿದು ನನ್ನ ಮುತ್ತಾತಂದಿರೆಲ್ಲ
 ರಿಗೂ ಸ್ವರ್ಗವ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗಲಿ (೧೭-೧೯). ದೇವ, ಇನ್ನೊಂದು ವರವನ್ನು
 ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ. ನನಗೆ ಪುತ್ರಲಾಭವಾಗುವಂತೆ ಕರುಣಿಸು. ನಮ್ಮ
 ಇಕ್ಷ್ವಾಕುವಂಶವು ವಿಲಯವಾಗಬಾರದು” ಎಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡನು. ಆಗ
 ಪಿತಾಮಹನ ಮುಖದಿಂದ ಮಧುರವಾದ ಶುಭವಾಣಿಯು ಹೊರಟಿತು
 (೨೦-೨೧): “ಭಗೀರಥ, ನಿನ್ನ ಮನೋರಥವು ದೊಡ್ಡದು. ಹಾಗೆಯೇ
 ಆಗಲಿ ಇಕ್ಷ್ವಾಕುಕುಲವರ್ಧನನಾಗು. * ಆದರೆ ಈ ಹೈಮವತಿಯಾದ
 ಗಂಗೆ ಇದ್ದಾಳಲ್ಲ, (ಅವಳು ಭೂಮಿಗೆ ಧುಮುಕುವಾಗ) ಅವಳನ್ನು ಧರಿಸ
 ಬೇಕೆಂದು ಹರನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು (೨೨-೨೩). ಗಂಗೆಯ ವತನ
 ವೇಗವನ್ನು ವೃದ್ಧಿಯು ತಡೆದುಕೊಳ್ಳಲಾರದು. ಶೂಲಧಾರಿಯಾದ ಶಿವನ
 ಹೊರತು ಗಂಗಾವೇಗವನ್ನು ತಡೆದು ಧರಿಸತಕ್ಕ ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ನನಗೆ

* ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಇದು ಸಂಬೋಧನವಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ‘ನನಗೆ ಪುತ್ರಲಾಭ
 ವಾಗುವುದು’ ಎಂದೂ ವರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಂತಾಯಿತು.

ತಮೇವನುಕ್ತಾ ರಾಜಾನಂ ಗಂಗಾಂ ಚಾಭಾಷ್ಯ ಲೋಕಕೃತ್ |
ಜಗಾನು ತ್ರಿದಿವಂ ದೇವಃ ಸಹ ಸರ್ವೈರ್ನುರುದ್ಗಣೈಃ || ೨೫

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ದ್ವಿಚತ್ವಾರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ತೋರುವುದಿಲ್ಲ”—ಹೀಗೆ ಹೇಳಿ ಆ ನೃಷ್ಟಿಕರ್ತನು ಗಂಗಾದೇವಿಗೆ (ವತ್ಸಿ,
ಸರಿಯಾದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಈ ರಾಜನ ವ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ನಡೆಸು ಎಂದು)
ತಿಳಿಸಿ ದೇವತೆಗಳೊಡನೆ ತನ್ನ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋದನು” (೨೪-೨೫).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ನಲವತ್ತೆ ರಡನೆಯ ಸರ್ಗ

ತ್ರಿಚತ್ವಾರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಗಂಗಾವತರಣಮ್

ದೇವದೇವೇ ಗತೇ ತಸ್ಮಿನ್ ಸೋಽಂಗುಷ್ಠಾಗ್ರನಿಪೀಡಿತಾಮ್ |
 ಕೃತ್ವಾ ವಸುಮುತೀಂ ರಾಮ ಸಂವತ್ಸರಮುಪಾಸತ || ೧
 ಊರ್ಧ್ವಬಾಹುರ್ನಿರಾಲಂಬೋ ವಾಯುಭಕ್ಷೋ ನಿರಾಶ್ರಯಃ |
 ಅಚಲಃ ಸ್ಥಾನುನತ್ ಸ್ಥಿತ್ವಾ ರಾತ್ರೀಂದಿನಮುರಿಂದಮು || ೨
 ಅಥ ಸಂವತ್ಸರೇ ಪೂರ್ಣೇ ಸರ್ವಲೋಕನಮಸ್ಕತಃ |
 ಉನಾಪತಿಃ ಪತುಪತಿರಾಜಾನಮಿದಮುಬ್ರವೀತ್ || ೩
 ಪ್ರೀತಸ್ತೇಽಹಂ ನರಶ್ರೇಷ್ಠ ಕರಿಷ್ಯಾಮಿ ತವ ಪ್ರಿಯಮ್ |
 ಶಿರಸಾ ಧಾರಯಿಷ್ಯಾಮಿ ಶೈಲರಾಜಸುತಾನುಹಮ್ || ೪

ಸರ್ಗ ೪೩

ಗಂಗಾವತರಣಃ ; ಜಹ್ನು ಮುನಿಯು ಕ್ರೋಧದಿಂದ ಗಂಗೆಯನ್ನು ಪ್ರಾಶನ
 ಮಾಡುವುದು. ಗಂಗಾನದಿಯು ಸಗರಪುತ್ರರ ಭಸ್ಮದಮೇಲೆ
 ಪ್ರವಹಿಸಿ ಅವರನ್ನು ಪವಿತ್ರಗೊಳಿಸುವುದು.

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಹೇಳಿದರು : “ರಾಘವ, ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೋದಮೇಲೆ
 ಭಗೀರಥನು ನೆಲದಮೇಲೆ ಅಂಗುಷ್ಠಾಗ್ರದಲ್ಲಿ ನಿಂತು* ಒಂದು ವರ್ಷ
 ತಪಸ್ಸುಮಾಡಿದನು. ಬಾಹುಗಳನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿ ಯಾವ ಆಲಂಬನವೂ
 ಇಲ್ಲದೆ ಕಂಭದಂತೆ ಅಚಲನಾಗಿ ನಿಂತು ಆಹಾರವನ್ನು ವರ್ದಿಸಿ ಅಹೋರಾತ್ರವೂ
 ತಪಶ್ಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತನಾದನು (೧-೨). ಅನಂತರ ಸರ್ವಲೋಕವಂದಿತನಾದ
 ಋಷೀಶ್ವರನು ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ “ಭಗೀರಥ, ನಾನು ಸಂಪ್ರೀತನಾದೆ. ನಿನ್ನ
 ಇಷ್ಟದಂತೆ ಶೈಲರಾಜಸುತೆಯಾದ ಗಂಗೆಯನ್ನು ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಧರಿಸುತ್ತೇನೆ”

* ತುದಿಗಾಲಿನಲ್ಲಿ ನಿಂತು.

ತತೋ ಹೈಮವತೀ ಜ್ಯೇಷ್ಠಾ ಸರ್ವಲೋಕನಮಸ್ಯತಾ |
ತದಾ ಸಾ ಸುಮಹದ್ರೂಪಂ ಕೃತ್ವಾ ವೇಗಂ ಚ ದುಃಸಹಮ್ || ೫

ಆಕಾಶಾದಪತದ್ಗಂಗಾ ಶಿನೇ ಶಿವಶಿರಸ್ಸುತ |
ಅಚಿಂತಯಚ್ಚ ಸಾ ದೇವೀ ಗಂಗಾ ಪರಮದುರ್ಧರಾ || ೬

ವಿಶಾನ್ಮುಹಂ ಹಿ ಸಾತಾಲಂ ಸ್ರೋತಸಾ ಗೃಹ್ಯ ಶಂಕರಮ್ |
ತಸ್ಯಾವಲೇಪನಂ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಕ್ರುದ್ಧಸ್ತು ಭಗವಾನ್ ಹರಃ || ೭

ತಿರೋಭಾವಯಿತುಂ ಬುದ್ಧಿಂ ಚಕ್ರೇ ತ್ರಿಣಯನಸ್ತದಾ |
ಸಾ ತಸ್ಮಿನ್ ಪತಿತಾ ಪುಣ್ಯಾ ಪುಣ್ಯೇ ರುದ್ರಸ್ಯ ಮೂರ್ಧನಿ || ೮

ಹಿಮ್ರವತ್ಪ್ರತಿನೇ ರಾಮ ಜಟಾಮಂಡಲಗಹ್ವರೇ |
ಸಾ ಕಥಂಚಿನ್ಮಹೀಂ ಗಂತುಂ ನಾಶಕ್ನೋದ್ಯತ್ನಮಾಸ್ಥಿತಾ || ೯

ನೈವ ನಿರ್ಗಮನಂ ಲೇಭೇ ಜಟಾಮಂಡಲಮೋಹಿತಾ |
ತತ್ತ್ವೇನಾಬಂಭ್ರಮದ್ವೇವೀ ಸಂವತ್ಸರಗಣಾನ್ ಬಹೂನ್ || ೧೦

ಎಂದನು (೩-೪). ಆಗ (ಭಗೀರಥನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಂತೆ) ಸರ್ವಲೋಕ ವಂದಿತಳಾದ ಹಿಮವಂತನ ಜ್ಯೇಷ್ಠಪುತ್ರಿಯು ಮಹತ್ತರವಾದ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಶುಭಕರವಾದ ಶಿವಶಿರಸ್ಸಿನಮೇಲೆ ಮಹಾರಭಸದೊಡನೆ ಆಕಾಶದಿಂದ ಧುಮುಕಿದಳು. ರಾಮ, ಗಂಗೆಯು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ “ನಾನು ಶಿವನಿಗೂ ಧರಿಸಲಶಕ್ಯಳು. ಪ್ರವಾಹವೇಗದಿಂದ ಇವನನ್ನೂ ಎತಾಳಕ್ಕೆ ಸೆಳೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿಬಿಡುತ್ತೇನೆ” ಎಂದು ಗುಣಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಳು (೫-೭) ಭಗವಾನ್ ತ್ರಿಯಂಬಕನು ಅವಳ ಗರ್ವವನ್ನರಿತು ಕ್ರುದ್ಧನಾಗಿ ಅವಳನ್ನು (ಜಟಾ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ) ಅಡಗಿಸಿಬಿಡಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದನು. ಗಂಗೆಯು ರುದ್ರನ ಪವಿತ್ರವಾದ ಶಿರಸ್ಸಿನಮೇಲೆ ಧುಮುಕಿದಳು. ಹಿಮಾಲಯಸದೃಶವಾದ ಆ ಜಟಾಮಂಡಲದ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ಅವಳು ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡಳು ಎಷ್ಟು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ದರೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಭೂಮಿಗೆ ಇಳಿಯಲು ಅವಳಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗ ಲಿಲ್ಲ (೮-೯). ಅಲ್ಲಿಯೇ ಬಹಳ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಸುತ್ತುತ್ತಿದ್ದಳು. ಮತ್ತೆ

ತಾನುಪಶ್ಯನ್ ಪುನಸ್ತತ್ರ ತಪಃ ಪರಮಮಾಸ್ಥಿತಃ |
 ಸ ತೇನ ತೋಷಿತಶ್ಚಾ ಭೂದತ್ಯರ್ಥಂ ರಘುನಂದನ || ೧೧
 ವಿಸಸರ್ಜ ತತೋ ಗಂಗಾಂ ಹರೋ ಬಿಂದುಸರಃ ಪ್ರತಿ |
 ತಸ್ಯಾಂ ವಿಸೃಜ್ಯಮಾನಾಯಾಂ ಸಪ್ತ ಸ್ತ್ರೋತಾಂಸಿ ಜಜ್ಞಿರೇ || ೧೨
 ಹ್ಲಾದಿನೀ ಪಾವನೀ ಚೈವ ನಲಿನೀ ಚ ತಥಾ ಪರಾ |
 ತಿಸ್ರಃ ಪ್ರಾಚೀಂ ದಿಶಂ ಜಗ್ಮುರ್ಗಂಗಾಃ ಶಿವಜಲಾಃ ಶುಭಾಃ || ೧೩
 ಸುಚಕ್ಷುಶ್ಚೈವ ಸೀತಾ ಚ ಸಿಂಧುಶ್ಚೈವ ಮಹಾನದೀ |
 ತಿಸ್ರಸ್ತ್ವೇತಾ ದಿಶಂ ಜಗ್ಮುಃ ಪ್ರತೀಚೀಂ ತು ಶುಭೋದಕಾಃ || ೧೪
 ತಥೈವಾಲಕನಂದಾ ಚ ವಿಶ್ರುತಾ ಲೋಕಪಾವನೀ |
 ಸಪ್ತಮೀ ಚಾನ್ವಗಾತ್ತಾಸಾಂ ಭಗೀರಥಮುಥೋ ನೃಪಮ್ || ೧೫
 ಭಗೀರಥೋಽಪಿ ರಾಜರ್ಷಿದಿವ್ಯಂ ಸ್ಕಂದನಮಾಸ್ಥಿತಃ |
 ಪ್ರಾಯಾದಗ್ರೇ ಮಹಾತೇಜಾ ಗಂಗಾ ತಂ ಚಾಪ್ಯನುನ್ರಜತ್ ||
 ಗಗನಾಚ್ಛಂಕರಶಿರಸ್ತತೋ ಧರಣಿಮಾಗತಾ |
 ವ್ಯಸರ್ಪತ ಜಲಂ ತತ್ರ ಪ್ರತಿಶಬ್ದಪುರಸ್ಕತಮ್ || ೧೬

ಭಗೀರಥನು ತವಸ್ಸನ್ನಾ ಚರಿಸಿ ಹರನನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿನಲು, ಅವನು ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ಬಿಂದುವರೋವರದ ಕಡೆಗೆ ಗಂಗೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟನು ಆಗ ಗಂಗೆಯು ಏಳು ವ್ರವಾಹಗಳಾಗಿ ಹರಿದಳು (೧೦-೧೨). ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹ್ಲಾದಿನೀ, ಪಾವನೀ, ನಲಿನೀ—ಎಂಬ ಮೂರು ಪವಿತ್ರ ಗಂಗಾವ್ರವಾಹಗಳು ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹರಿದವು ಸುಚಕ್ಷು, ಸೀತಾ, ಸಿಂಧು—ಎಂಬ ಮೂರು ನದಿಗಳು ಪಶ್ಚಿಮದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹರಿದವು. ಅಲಕನಂದಾ ಎಂಬ ಏಳನೆಯ ಗಂಗಾವ್ರವಾಹವು ಭಗೀರಥನನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಹರಿಯತೊಡಗಿತು* (೧೩-೧೫). ಆ ರಾಜರ್ಷಿಯು ದಿವ್ಯರಥವನ್ನೇರಿ ಮುಂದು ಮುಂದೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಹೀಗೆ ಗಗನತಲದಿಂದ ಶಿವಶಿರಸ್ಸಿನಮೇಲೆ ಧುಮುಕಿ ಗಂಗೆಯು ಭೂಮಿಗೆ ಬಂದಳು. ಗಂಗಾ ಜಲವು ಭೋರೆಯಿಂದ ತೀವ್ರವಾದ ಶಬ್ದವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು (೧೬-೧೭).

* ಗಂಗಾನದಿಯು ಸ್ವರ್ಗ, ಆಕಾಶ, ಭೂಮಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರವಹಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅಥವಾ ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಪ್ರವಹಿಸಿ ಮತ್ತೆ ಭಗೀರಥನನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಹೋದದ್ದರಿಂದ “ತ್ರಿಪಥಗಾ” ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆಯಿತು.

ಮತ್ಸ್ಯಕಚ್ಚಪಸಂಘೈಶ್ಚ ಶಿಂಶುನಾರಗಣೈಸ್ತಥಾ |
ಪತದ್ಭಿಃ ಪತಿತ್ವೈಶ್ಚಾನ್ಯೈರ್ನೃರೋಚತ ವಸುಂಧರಾ || ೧೮

ತತೋ ದೇವರ್ಷಿಗಂಧರ್ವಾ ಯಕ್ಷಾಃ ಸಿದ್ಧಗಣಾಸ್ತಥಾ |
ನ್ಯಲೋಕಯಂತ ತೇ ತತ್ರ ಗಗನಾದ್ಗಾಂ ಗತಾಂ ತದಾ || ೧೯

ವಿನಾನ್ಯೈರ್ನಗರಾಕಾರೈರ್ಹಯೈರ್ಗಜವರೈಸ್ತಥಾ |
ಪಾರಿಪ್ಲವಗತ್ವೈಶ್ಚಾಪಿ ದೇವತಾಸ್ತತ್ರ ವಿಸ್ಮಿತಾಃ || ೨೦

ತದದ್ಭುತತನುಂ ಲೋಕೇ ಗಂಗಾಪತನಮುತ್ತಮಮ್ |
ದಿದೃಕ್ಷವೋ ದೇವಗಣಾಃ ಸಮೀಯುರನಿತೌಜಸಃ || ೨೧

ಸಂಪತದ್ಭಿಃ ಸುರಗಣೈಸ್ತೇಷಾಂ ಚಾಭರಣೌಜಸಾ |
ಶತಾದಿತ್ಯಮಿನಾಭಾತಿ ಗಗನಂ ಗತತೋಯದಮ್ || ೨೨

ಶಿಂಶುನಾರೋರಗಗಣೈರ್ಮೀನೈರಪಿ ಚ ಚಂಚಲೈಃ |
ವಿದ್ಯುದ್ಭಿರಿವ ವಿಕ್ಷಿಪ್ತೈರಾಕಾಶಮಭವತ್ತದಾ || ೨೩

ಪಾಂಡರೈಃ ಸಲಿಲೋತ್ಪೀಡ್ಯೈಃ ಕೀರ್ಯಮಾಣೈಃ ಸಹಸ್ತಥಾ |
ಶಾರದಾಭೈರಿವಾಕೀರ್ಣಂ ಗಗನಂ ಹಂಸಸಂಪ್ಲವೈಃ || ೨೪

ವ್ರವಾಹದ ಜೊತೆಗೆ ಮೀನು, ಆಮೆ, ಮೊಸಳೆ ಮುಂತಾದ ಜಲಜಂತು
ಗಳೂ ಭೂಮಿಯಮೇಲೆ ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದವು ಆಗ ದೇವರ್ಷಿಗಂಧರ್ವಾದಿಗಳು
ಬೃಹದ್ವಿಮಾನಗಳನ್ನೇರಿ ಅದ್ಭುತವಾದ ಗಂಗಾವತರಣವನ್ನು ನೋಡು
ವುದಕ್ಕೆ ಸಂಭ್ರಮದಿಂದ ಬಂದು ಮುತ್ತಿದರು (೧೮-೨೧). ಆ ದೇವತೆಗಳು,
ಅವರ ಆಭರಣಕಾಂತಿ—ಇವು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ಶುಭ್ರವಾದ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ
ನೂರಾರುಮಂದಿ ಸೂರ್ಯರು ಬಂದು ಮುಸುಕಿದರೋ ಎಂಬಂತಾಯಿತು.
ಮೊಸಳೆ, ಸರ್ಪ, ಮತ್ಸ್ಯಗಳು ಮಿಂಚುಗಳಂತೆ ಫಳಫಳನೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತ
ಆಕಾಶದಿಂದ ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದವು (೨೨-೨೩). ನಾವಿರಾರು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಎರಚಲ್ಪಡು
ತ್ತಿದ್ದ ನೀರಿನ ಬೆಳ್ಳನೆಯ ನೊರೆಗಳು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹರಡಿದವು. ಆಗ ಆಕಾಶವು
ಶರತ್ಕಾಲದ ಮೋಡಗಳಿಂದೆಲ್ಲಾ ಹಂಸಪಕ್ಷಿಗಳಿಂದೆಲ್ಲಾ ತುಂಬಿದಂತೆ

ಕ್ಷಚಿದ್ ದ್ರುತತರಂ ಯಾತಿ ಕುಟಿಲಂ ಕ್ಷಚಿದಾಯತಮ್ |
 ವಿನತಂ ಕ್ಷಚಿದುದ್ಭೂತಂ ಕ್ಷಚಿದ್ಭಾತಿ ಶನೈಃ ಶನೈಃ || ೨೫
 ಸಲಿಲಂ ಸಲಿಲೇನೈವ ಕ್ಷಚಿದಭಾಹತಂ ಪುನಃ |
 ಮುಹುರೂರ್ಧ್ವಪಥಂ ಗತ್ವಾ ಪಸಾತ ವಸುಧಾತಲಮ್ || ೨೬
 ತಚ್ಚಂಕರಶಿರೋಭ್ರಷ್ಟಂ ಭ್ರಷ್ಟಂ ಭೂಮಿತಲೇ ಪುನಃ |
 ನ್ಯರೋಚತ ತದಾಂ ತೋಯಂ ನಿರ್ಮಲಂ ಗತಕಲ್ಮಷಮ್ || ೨೭
 ತತ್ರ ದೇವರ್ಷಿಗಂಧರ್ವಾ ವಸುಧಾತಲವಾಸಿನಃ |
 ಭವಾಂಗಪತಿತಂ ತೋಯಂ ಪವಿತ್ರಮಿತಿ ಪಸ್ಪೃಶುಃ || ೨೮
 ಶಾಪಾತ್ ಪ್ರಪತಿತಾ ಯೇ ಚ ಗಗನಾದ್ವಸುಧಾತಲಮ್ |
 ಕೃತ್ವಾ ತತ್ರಾಭಿಷೇಕಂ ತೇ ಬಭೂವುರ್ಗತಕಲ್ಮಷಾಃ || ೨೯
 ಧೂತಪಾಪಾಃ ಪುನಸ್ತೇನ ಗಂಗಾತೋಯೇನ ಭಾಸ್ವತಾ |
 ಪುನರಾಕಾಶಮಾವಿಶ್ಚ ಸ್ನಾನ್ ಲೋಕಾನ್ ಪ್ರತಿಪೇದಿರೇ || ೩೦
 ಮುಮುದೇ ಮುದಿತೋ ಲೋಕಸ್ತೇನ ತೋಯೇನ ಭಾಸ್ವತಾ |
 ಕೃತಾಭಿಷೇಕೋ ಗಂಗಾಯಾಂ ಬಭೂವ ವಿಗತಕ್ಲಮಃ || ೩೧
 ಭಗೀರಥೋಽಪಿ ರಾಜರ್ಷಿದಿವ್ಯಂ ಸ್ಯಂದನಮಾಸ್ಥಿತಃ |
 ಪ್ರಾಯಾದಗ್ರೇ ಮಹಾತೇಜಾಸ್ತಂ ಗಂಗಾ ಪೃಷ್ಠತೋಽನ್ವಗಾತ್ ||

ಚಿಲುವಾಯಿತು. ಆ ಗಂಗಾನದಿಯು ಕೆಲವೆಡೆ ಅತಿನೇಗವಾಗಿ ಕೆಲವೆಡೆ
 ಡೊಂಕಾಗಿ ಅಗಲವಾಗಿ ಕುಗ್ಗಿ ಹಾರಿ ಮೆಲ್ಲಗಾಗಿ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಪ್ರವಾಹವು
 ಡಿಕ್ಕಿಹೊಡೆದು ಮೇಲೆ ನೆಗೆದು ಮತ್ತೆ ಭೂಮಿಗೆ ಧುಮುಕುತ್ತಿತ್ತು (೨೪-೨೬).
 ಈಶ್ವರನ ಶಿರಸ್ಸಿನಮೇಲೆ ಧುಮುಕಿ ಭೂತಳವನ್ನು ಸೇರಿದ ಪಾವಹಾರಿಯಾದ
 ಗಂಗಾವಾರಿಯು ನಿರ್ಮಲವಾಗಿ ಶೋಭಿಸಿತು. ಈಶ್ವರನ ಶಿರಸ್ಸಿನಿಂದ ಬಿದ್ದ
 ಗಂಗಾಜಲವು ವನಿತ್ರವಾದದ್ದೆಂದು ಋಷಿಗಳೂ ಗಂಧರ್ವರೂ ಅದನ್ನು
 ಸ್ಪರ್ಶಿಸಿದರು (೨೭-೨೮). ಶಾವನಶರಾಗಿ ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನದಿಂದ ಭೂತಳಕ್ಕೆ
 ಬಿದ್ದವರು ಗಂಗಾಜಲದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಶಾವದಿಂದ ವಿಮುಕ್ತರಾದರು.
 ಅವರು ವಾಸರಹಿತರಾಗಿ ತಮ್ಮ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಸೇರಿದರು. ಗಂಗಾಜಲದಿಂದ
 ಜನರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಹರ್ಷವಾಯಿತು (೨೯-೩೧). ಭಗೀರಥನು ದಿವ್ಯರಥವನ್ನೇರಿ

ದೇವಾಃ ಸರ್ವಿಗಣಾಃ ಸರ್ವೇ ದೈತ್ಯದಾನವರಾಕ್ಷಸಾಃ |

ಗಂಧರ್ವಯಕ್ಷಪ್ರವರಾಃ ಸಕಿಂಸರಮಹೋರಗಾಃ || ೩೩

ಸರ್ವಾಶ್ವಾಪ್ಸರಸೋ ರಾಮ ಭಗೀರಥರಥಾನುಗಾಮ್ |

ಗಂಗಾಮನ್ವಗಮನ್ ಪ್ರೀತಾಃ ಸರ್ವೇ ಜಲಚರಾಶ್ಚ ಯೇ || ೩೪

ಯತೋ ಭಗೀರಥೋ ರಾಜಾ ತತೋ ಗಂಗಾ ಯಶಸ್ವಿನೀ |

ಜಗಾಮ ಸರಿತಾಂ ಶ್ರೇಷ್ಠಾ ಸರ್ವಪಾಪಪ್ರಣಾಶಿನೀ || ೩೫

ತತೋ ಹಿ ಯಜಮಾನಸ್ಯ ಜಹ್ನೋರದ್ಭುತಕರ್ಮಣಃ |

ಗಂಗಾ ಸಂಪ್ಲವಯಾಮಾಸ ಯಜ್ಞವಾಟಂ ಮಹಾತ್ಮನಃ || ೩೬

ತಸ್ಯಾವಲೇಪನಂ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಕ್ರುದ್ಧೋ ಯಜ್ಞಾ ತು ರಾಘವ |

ಅಪಿಬಚ್ಚ ಜಲಂ ಸರ್ವಂ ಗಂಗಾಯಾಃ ಪರಮಾದ್ಭುತಮ್ || ೩೭

ತತೋ ದೇವಾಃ ಸಗಂಧರ್ವಾ ಋಷಯಶ್ಚ ಸುನಿಸ್ತಿತಾಃ |

ಪೂಜಯಂತಿ ಮಹಾತ್ಮಾನಂ ಜಹ್ನುಂ ಪುರುಷಸತ್ತಮಮ್ || ೩೮

ಗಂಗಾಂ ಚಾನುನಯಂತಿ ಸ್ಮದುಹಿತೃತ್ವೇ ಮಹಾತ್ಮನಃ |

ತತಸ್ತುಷ್ಟೋ ಮಹಾತೇಜಾಃ ಶ್ರೋತ್ರಾಭ್ಯಾಮಸ್ಯಜತ್ ಪುನಃ ||

ಮುಂದೆ ಹೋಗುತ್ತಿರಲು, ಗಂಗೆಯು ಅವನ ಹಿಂದೆ ವ್ರವಹಿಸುತ್ತ ಹೋಯಿತು. ಆಗ ದೇವತೆಗಳು, ಋಷಿಗಳು, ದೈತ್ಯಗಂಧರ್ವಾದಿಗಳು ಮತ್ತು ಆಸ್ವರಯರು ಗಂಗಾದೇವಿಯನ್ನು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಹೋದರು (೩೨-೩೪). ಸರ್ವವಾಪಪ್ರಣಾಶಿನಿಯಾದ ಗಂಗಾನದಿಯು ಹೀಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರಲು ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮಹಾತ್ಮನಾದ ಜಹ್ನುವು ಯಾಗಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ಥಳವು ಕಾಣಿಸಿತು. ಈ ಗಂಗೆಯು ಆ ಯಜ್ಞಶಾಲೆಯನ್ನು ತೇಲಿಸಿಬಿಟ್ಟಳು (೩೫-೩೬). ರಾಘವ, ಅವಳ ಅಹಂಕಾರವನ್ನು ಕಂಡು ಜಹ್ನುವು ಕ್ರುದ್ಧನಾಗಿ ಗಂಗೆಯ ಸಕಲ ಜಲವನ್ನೂ ಕುಡಿದುಬಿಟ್ಟನು! ಜನರಿಗೆ ಅತ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು ವಿಸ್ಮಿತರಾದ ದೇವಗಂಧರ್ವಾದಿಗಳು ಜಹ್ನುವನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಿ ಗಂಗೆಯನ್ನು ಮಗಳಂತೆ ಕಾಣಬೇಕೆಂದು (ಅವಳನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸುವಂತೆ) ವ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು. ಆಗ ಆ ಮಹಾತ್ಮನು ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ತನ್ನ ಕಿವಿಗಳ

ತಸ್ಮಾಜ್ಜಹ್ನುಸುತಾ ಗಂಗಾ ಪ್ರೋಚ್ಯತೇ ಜಾಹ್ನುವೀತಿ ಚ |
ಜಗಾಮು ಚ ಪುನರ್ಗಂಗಾ ಭಗೀರಥರಥಾನುಗಾ || ೪೦

ಸಾಗರಂ ಚಾಪಿ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಾ ಸಾ ಸರಿತ್ವವರಾ ಯದಾ |
ರಸಾತಲಮುಪಾಗಚ್ಛತ್ ಸಿದ್ಧಾರ್ಥಂ ತಸ್ಯ ಕರ್ಮಣಃ || ೪೧

ಭಗೀರಥೋಽಪಿ ರಾಜರ್ಷಿಗಂಗಾನಾದಾಯ ಯತ್ನತಃ |
ಪಿತಾಮಹಾನ್ ಭಸ್ತೃಕೃತಾನಪಶ್ಯದ್ವೀನಚೇತನಃ || ೪೨

ಅಥ ತದ್ಭಸ್ಮನಾಂ ರಾಶಿಂ ಗಂಗಾಸಲಿಲಮುತ್ತಮಮ್ |
ಸ್ಥಾನಯದ್ ಧೂತಪಾಪ್ಮಾನಃ ಸ್ವರ್ಗಂ ಪ್ರಾಪ್ತಾ ರಘೂತ್ತಮ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ತ್ರಿಚತ್ವಾರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಮೂಲಕ ಅವಳನ್ನು ಹೊರಗೆಬಿಟ್ಟು (೩೭-೩೯). ಅದ್ದರಿಂದಲೇ ಗಂಗೆಯನ್ನು ಜಹ್ನುಸುತೆಯೆಂದೂ ಜಾಹ್ನುವಿಯೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅನಂತರ ಗಂಗೆಯು ಭಗೀರಥನ ರಥದ ಹಿಂದೆಯೇ ಹೋಗುತ್ತ ನಾಗರವನ್ನು ನೇರಿದಳು ಅಲ್ಲಿಂದ ಭಗೀರಥನ ಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ರಸಾತಲಕ್ಕೆ ಹೋದಳು (೪೦-೪೧). ಅಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮುತ್ತಾತಂದಿರು ಭಸ್ಮರಾಶಿಯಾಗಿ ಬಿದ್ದಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಭಗೀರಥನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಹಳ ಯಾತನೆಯಾಯಿತು. ಆಮೇಲೆ ಭಸ್ಮರಾಶಿಯಮೇಲೆ ಗಂಗಾಜಲವು ಪ್ರವಹಿಸಲು ಸಗರವುತ್ರರು ವರಿಶುದ್ಧರಾಗಿ ಸದ್ಗತಿಯನ್ನು ವಡೆದರು” (೪೨-೪೩).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ನಲವತ್ತು ಮೂರನೆಯ ಸರ್ಗ

ಚತುಶ್ಚತ್ವಾರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಸಾಗರೋದ್ಧಾರಃ

- ಸ ಗತ್ವಾ ಸಾಗರಂ ರಾಜಾ ಗಂಗಯಾನುಗತಸ್ತದಾ |
ಪ್ರವಿನೇಶ ತಲಂ ಭೂನೋರ್ಯತ್ರ ತೇ ಭಸ್ಮಸಾತ್ಪತಾಃ || ೧
- ಭಸ್ಮನ್ಯಥಾಪ್ಲುತೇ ರಾಮ ಗಂಗಾಯಾಃ ಸಲಿಲೇನ ವೈ |
ಸರ್ವಲೋಕಪ್ರಭುರ್ಬ್ರಹ್ಮಾ ರಾಜಾನಮಿದಬ್ರವೀತ್ || ೨
- ತಾರಿತಾ ನರಶಾದೂಲ ದಿನಂ ಯಾತಾಶ್ಚ ದೇವನತ್ |
ಷಷ್ಟಿಃ ಪುತ್ರಸಹಸ್ರಾಣಿ ಸಗರಸ್ಯ ನುಹಾತ್ಮನಃ || ೩
- ಸಾಗರಸ್ಯ ಜಲಂ ಲೋಕೇ ಯಾವತ್ ಸ್ಥಾಸ್ಯತಿ ಪಾರ್ಥಿವ |
ಸಗರಸ್ಯಾತ್ಮಜಾಸ್ತಾವತ್ ಸ್ವರ್ಗೇ ಸ್ಥಾಸ್ಯಂತಿ ದೇವನತ್ || ೪
- ಇಯಂ ಚ ದುಹಿತಾ ಜ್ಯೇಷ್ಠಾ ತನ ಗಂಗಾ ಭವಿಷ್ಯತಿ |
ತ್ವತ್ಪತೇನ ಚ ನಾಮ್ನಾಥ ಲೋಕೇ ಸ್ಥಾಸ್ಯತಿ ವಿಶ್ರುತಾ || ೫

ಸರ್ಗ ೪೪

ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ಭಗೀರಥನನ್ನು ಶ್ಲಾಘಿಸುವುದು.
ಗಂಗಾವತರಣದ ಫಲಶ್ರುತಿ.

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಹೇಳಿದರು: “ರಾಮ, ಹೀಗೆ ಗಂಗೆಯು ಭಗೀರಥನನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ವಾತಾಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ನಗರಪುತ್ರರ ಭಸ್ಮದಮೇಲೆ ಪ್ರವಹಿಸಲು ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ರಾಜನನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸಿ “ವುರುಷಶ್ರೇಷ್ಠ, ನಗರನ ಅರುವತ್ತುಸಾವಿರ ಪುತ್ರರು ನಿನ್ನಿಂದ ಉದ್ಧಾರವಾಗಿ ದೇವತೆಗಳಂತೆ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನೇರಿದರು (೧-೩). ಈ ನಾಗರದಲ್ಲಿ ಜಲವಿರುವವರೆಗೂ ಅವರು ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸುಖದಲ್ಲಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಗಂಗೆಯು ನಿನ್ನ ಹಿರಿಯ ಮಗಳಂತಾದಳು. ಅವಳು ನಿನ್ನ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಭಾಗೀರಥೀ ಎಂದು ಹೆಸರು ವಡೆಯಲಿ.

ಗಂಗಾ ತ್ರಿಪಥಗಾ ನಾನು ದಿವ್ಯಾ ಭಾಗೀರಥೀತಿ ಚ |
 ತ್ರೀನ್ ಪಥೋ ಭಾವಯಂತೀತಿ ತತಸ್ತ್ರಿಪಥಗಾ ಸ್ತೃತಾ || ೬

ಪಿತಾಮಹಾನಾಂ ಸರ್ವೇಷಾಂ ತ್ವನುತ್ರ ಮನುಜಾಧಿಪ |
 ಕುರುಷ್ವ ಸಲಿಲಂ ರಾಜನ್ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ಮಹವರ್ಜಯ || ೭

ಪೂರ್ವಕೇಣ ಹಿ ತೇ ರಾಜಂಸ್ತೇನಾತಿಯಶಸಾ ತದಾ |
 ಧರ್ಮಿಣಾಂ ಪ್ರವರೇಣಾಪಿ ನೈಷ ಪ್ರಾಪ್ತೋ ಮನೋರಥಃ || ೮

ತಥೈವಾಂಶುನುತಾ ತಾತ ಲೋಕೇಽಪ್ರತಿಮತೇಜಸಾ |
 ಗಂಗಾಂ ಪ್ರಾರ್ಥಯತಾ ನೇತುಂ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ನಾಪವರ್ಜಿತಾ || ೯

ರಾಜರ್ಷಿಣಾ ಗುಣವತಾ ಮಹರ್ಷಿ ಸಮತೇಜಸಾ |
 ಮತ್ತಲ್ಪತಪಸಾ ಚೈವ ಕ್ಷತ್ರಧರ್ಮೇ ಸ್ಥಿತೇನ ಚ || ೧೦

ದಿಲೀಪೇನ ಮಹಾಭಾಗ ತನ ಪಿತೃತಿತೇಜಸಾ |
 ಪುನರ್ನ ಶಕಿತಾ ನೇತುಂ ಗಂಗಾಂ ಪ್ರಾರ್ಥಯತಾನೇಘ || ೧೧

ಸಾ ತ್ವಯಾ ಸನುತಿಕ್ರಾಂತಾ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ಪುರುಷರ್ಷಭ |
 ಪ್ರಾಪ್ತೋಽಸಿ ಪರಮಂ ಲೋಕೇ ಯಶಃ ಪರಮಸಂಮತಮ್ || ೧೨

ಮೂರು ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಹಿಸಿದ್ದರಿಂದ ತ್ರಿಪಥಗಾ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಳಾಗುವಳು (೪-೬). ಈಗ ನಿನ್ನ ಪಿತಾಮಹರಿಗೆ ತರ್ಪಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ನಿನ್ನ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಸಮಾಪ್ತಿಗೊಳಿಸು ಕೀರ್ತಿಶಾಲಿಯೂ ಧರ್ಮಿಷ್ಠನೂ ಆದ ನಿನ್ನ ಪೂರ್ವಜ ಸಗರನಿಗೆ ಈ ಮನೋರಥವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಮಹಾವೀರನಾದ ಅಂಶುಮಂತನಿಗೂ ಗಂಗೆಯನ್ನು ತರಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯು ನೆರವೇರಲಿಲ್ಲ (೭-೯). ಅನಂತರ ನಿನ್ನ ತಂದೆಯಾದ ದಿಲೀಪನಿಗೂ ಗಂಗಾವತರಣವು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವನಾದರೋ ರಾಜರ್ಷಿ ; ಗುಣವಂತ ; ತಪಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಸದೃಶನಾದವನು ; ಕ್ಷಾತ್ರಧರ್ಮನಿರತ ; ಮಹಾತೇಜಸ್ವಿ (೧೦-೧೧). ಅಂತಹ ದುಃಸಾಧ್ಯವಾದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ನೀನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದೀಯೆ. ಪುರುಷಶ್ರೇಷ್ಠ, ಮಹಾಜನರು ಮೆಚ್ಚುವಂತೆ

ಯಚ್ಚ ಗಂಗಾವತರಣಂ ತ್ವಯಾ ಕೃತಮುರಿಂದಮು |
ಅನೇನ ಚ ಭವಾನ್ ಪ್ರಾಪ್ತೋ ಧರ್ಮಸ್ಯಾಯತನಂ ಮಹತ್ ||

ಸ್ಥಾನಯಸ್ವ ತ್ವಮಾತ್ಮಾನಂ ನರೋತ್ತಮ ಸದೋಚಿತೇ |
ಸಲಿಲೇ ಪುರುಷವ್ಯಾಘ್ರ ಶುಚಿಃ ಪುಣ್ಯಫಲೋ ಭವ || ೧೪

ಪಿತಾಮಹಾನಾಂ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಕುರುಷ್ವ ಸಲಿಲಕ್ರಿಯಾಮ್ |
ಸ್ವಸ್ತಿ ತೇಸ್ತು ಗಮಿಷ್ಯಾಮಿ ಸ್ವಂ ಲೋಕಂ ಗಮ್ಯತಾಂ ನೃಪ || ೧೫

ಇತ್ಯೇವಮುಕ್ತ್ವಾ ದೇವೇಶಃ ಸರ್ವಲೋಕಪಿತಾಮಹಃ |
ಯಥಾಗತಂ ತಥಾಗಚ್ಛದ್ವೇವಲೋಕಂ ಮಹಾಯಶಾಃ || ೧೬

ಭಗೀರಥೋಽಪಿ ರಾಜರ್ಷಿಃ ಕೃತ್ವಾ ಸಲಿಲಮುತ್ತಮಮ್ |
ಯಥಾಕ್ರಮಂ ಯಥಾನ್ಯಾಯಂ ಸಾಗರಾಣಾಂ ಮಹಾಯಶಾಃ ||

ಕೃತೋದಕಃ ಶುಚೀ ರಾಜಾ ಸ್ವಪುರಂ ಪ್ರವಿವೇಶ ಹ |
ಸಮೃದ್ಧಾರ್ಥೋ ರಘುಶ್ರೇಷ್ಠ ಸ್ವರಾಜ್ಞಂ ಪ್ರಶಶಾಸ ಹ || ೧೮

ದೊಡ್ಡ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದೆ ಗಂಗಾವತರಣವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದೆ. ಧರ್ಮದ ವರಮಾವಧಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ್ದೀಯೆ (೧೨-೧೩). ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ * ಸ್ನಾನಯೋಗ್ಯವಾದ ಈ ಗಂಗಾಜಲದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡು ಪುಣ್ಯಫಲವನ್ನನುಭವಿಸು. ಶುಚಿಯಾಗಿ ನಿನ್ನ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಪಿತಾಮಹರಿಗೂ ತರ್ಪಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ನಿನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಹೋಗು ನಾನು ಹೊರಡುತ್ತೇನೆ. ರಾಜ, ನಿನಗೆ ಮಂಗಳವಾಗಲಿ” ಎಂದು ಹೇಳಿ ತನ್ನ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೊರಟುಹೋದನು (೧೪-೧೬). ಇತ್ತ ಭಗೀರಥನು ಶುಚಿಭೂತನಾಗಿ ಸಗರಪುತ್ರರಿಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತರ್ಪಣವನ್ನರ್ಪಿಸಿ ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದನು. ತನ್ನ ಮಹೋದ್ದೇಶವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ರಾಜ್ಯ

* ಗಂಗಾನದಿಗೆ ರಜೋದೋಷವಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ನಾನಮಾಡಬಹುದು. ಇತರ ನದಿಗಳಿಗೆ ರಜೋದೋಷವಿರುವುದರಿಂದ ಕರ್ಕಾಟಕ ಸಿಂಹ ಮಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನವು ನಿಷಿದ್ಧ

ಪ್ರಮುಖೋದ ಚ ಲೋಕಸ್ತಂ ನೃಪನಾಸಾದ್ಯ ರಾಘವ |
 ನಷ್ಟಲೋಕಃ ಸನ್ಮದ್ಧಾರ್ಥೋ ಬಭೂವ ವಿಗತಜ್ವರಃ || ೧೯
 ಏಷ ತೇ ರಾಮ ಗಂಗಾಯಾ ವಿಸ್ತರೋಽಭಿಹಿತೋ ಮಯಾ |
 ಸ್ವಸ್ತಿ ಪ್ರಾಪ್ನುಹಿ ಭದ್ರಂ ತೇ ಸಂಧ್ಯಾಕಾಲೋಽತಿವರ್ತತೇ || ೨೦
 ಧನ್ಯಂ ಯಶಸ್ಯಮಾಯುಷ್ಯಂ ಪುತ್ರೈಃ ಸ್ವರ್ಗಮುತೀನ ಚ |
 ಯಃ ಶ್ರಾವಯತಿ ವಿಪ್ರೇಷು ಕ್ಷತ್ರಿಯೇಷ್ವಿತರೇಷು ಚ || ೨೧
 ಪ್ರೀಯಂತೇ ಪಿತರಸ್ತಸ್ಯ ಪ್ರೀಯಂತೇ ದೈವತಾನಿ ಚ |
 ಇದಮಾಖ್ಯಾನಮನ್ಯಗೋ ಗಂಗಾವತರಣಂ ಶುಭಮ್ || ೨೨
 ಯಃ ಶೃಣೋತಿ ಚ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ ಸರ್ವಾನ್ ಕಾಮಾನವಾಪ್ನುಯಾತ್
 ಸರ್ವೇ ಪಾಪಾಃ ಪ್ರಣಶ್ಯಂತಿ ಆಯುಃ ಕೀರ್ತಿಶ್ಚ ವರ್ಧತೇ || ೨೩

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಚತುಶ್ಚತ್ವಾರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಭಾರದಲ್ಲಿ ಉದ್ಯುಕ್ತನಾದನೆ (೧೭-೧೮) ರಾಮ, ಆ ರಾಜನು ಬಂದಮೇಲೆ
 ವ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಅವನ ವಿರಹಲೋಕವು ಕಳೆಯಿತು. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಭಗೀರಥನ
 ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕಷ್ಟನಷ್ಟಗಳೂ ಇಲ್ಲದೆ ಸಂತೋಷದಲ್ಲಿದ್ದರು (೧೯).
 ರಾಘವ, ಗಂಗಾನದಿಯ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದೇನೆ.
 ಒಳ್ಳೆಯದು. ಇನ್ನು ಸಂಜೆಯಾಯಿತು. ಈ ಆಖ್ಯಾನವು ಮಹಾವೃಣ್ಯಕರ
 ವಾದದ್ದು. ಇದನ್ನು ಜನರಿಗೆ ಹೇಳಿದರೆ ಪಿತೃಗಳೂ ದೇವತೆಗಳೂ ಸುಪ್ರೀತ
 ರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಈ ಗಂಗಾವತರಣವು ಧನ, ಕೀರ್ತಿ ಮುಂತಾದ ಶುಭ
 ಫಲಗಳನ್ನು ನೀಡುವುದು. ಪಾಪವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು. ಇದರಿಂದ
 ಇಷ್ಟಾರ್ಥವು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದು ” (೨೦-೨೩).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ನಲವತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸರ್ಗ

ಪಂಚಚತ್ವಾರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಅಮೃತೋತ್ಪತ್ತಿಃ

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ರಾಘವಃ ಸಹಲಕ್ಷ್ಮಣಃ |
 ವಿಸ್ಮಯಂ ಪರಮಂ ಗತ್ವಾ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮಥಾಬ್ರವೀತ್ || ೧
 ಅತ್ಯದ್ಭುತಮಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಕಥಿತಂ ಪರಮಂ ತ್ವಯಾ |
 ಗಂಗಾವತರಣಂ ಪುಣ್ಯಂ ಸಾಗರಸ್ಥಾಪಿ ಪೂರಣಮ್ || ೨
 ಕ್ಷಣಭೂತೇನ ನೌ ರಾತ್ರಿಃ ಸಂವೃತ್ತೇಯಂ ಮಹಾತಪಃ |
 ಇಮಾಂ ಚಿಂತಯತೋಃ ಸರ್ವಾಂ ನಿಖಿಲೇನ ಕಥಾಂ ತವ || ೩
 ತಸ್ಯ ಸಾ ಶರ್ವರೀ ಸರ್ವಾ ಸಹ ಸೌಮಿತ್ರಿಣಾ ತದಾ |
 ಜಗಾಮ ಚಿಂತಯಾನಸ್ಯ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಕಥಾಂ ಶುಭಾಮ್ || ೪
 ತತಃ ಪ್ರಭಾತೇ ವಿನುಲೇ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಂ ಮಹಾಮುನಿಮ್ |
 ಉನಾಚ ರಾಘವೋ ವಾಕ್ಯಂ ಕೃತಾಹ್ನಿಕಮುರಿಂದಮಃ || ೫

ಸರ್ಗ ೪೫

ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರೊಡನೆ ವಿಶಾಲಾನಗರಕ್ಕೆ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಪ್ರಯಾಣ
 ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರಮಥನದ ವರ್ಣನೆ

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಹೇಳಿದ ಆಖ್ಯಾನವನ್ನು ಕೇಳಿ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು
 ವಿಸ್ಮಿತರಾದರು ರಾಮನು “ಮಹರ್ಷಿಗಳೇ, ಅತ್ಯದ್ಭುತವಾದ ಕಥೆಯನ್ನು
 ಹೇಳಿದಿರಿ. ಸಮುದ್ರವನ್ನೇ ತುಂಬಿದ ಗಂಗಾವತರಣದ ಪುಣ್ಯಕಥೆ ಇದು.
 ನಿಮ್ಮ ಕಥೆಯನ್ನಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ ನಮಗೆ ಒಂದು ಕ್ಷಣದಂತೆ ಕಾಲವು ಕಳೆದು
 ಹೋಯಿತು ರಾತ್ರಿಯಾಗಿಬಿಟ್ಟಿದೆ!” ಎಂದನು (೧-೩). ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು
 ಹೇಳಿದ ಗಂಗಾವತರಣದ ಮನೋಜ್ಞಕಥೆಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಶ್ರೀರಾಮನು
 ಲಕ್ಷ್ಮಣನೊಡನೆ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ರಾತ್ರಿ ಕಳೆದುಹೋಯಿತು!
 ಮಾರನೆಯ ದಿನ ವ್ರಾತಕಾಲ ವ್ರಾತರಾಹ್ನಿಕವನ್ನು ಮಾಡಿ ಕುಳಿತಿದ್ದ
 ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಬಳಿಗೆ ಶ್ರೀರಾಮನು ಬಂದು “ತಪೋಧನರೆ, (ಆ ಪುಣ್ಯಕಥೆ

ಗತಾ ಭಗವತೀ ರಾತ್ರಿಃ ಶ್ರೋತವ್ಯಂ ಪರಮಂ ಶ್ರುತಮ್ |
ತರಾನು ಸರಿತಾಂ ಶ್ರೇಷ್ಠಾಂ ಪುಣ್ಯಾಂ ತ್ರಿಪಥಗಾಂ ನದೀನಾಂ || ೬

ನೌರೇಷಾ ಹಿ ಸುಖಾಸ್ತೀರ್ಣಾ ಯುಷೀಣಾಂ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಣಾಮ್ |
ಭಗವಂತಮಿಹ ಪ್ರಾಪ್ತಂ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ತ್ವರಿತಮಾಗತಾ || ೭

ತಸ್ಯ ತದ್ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ರಾಘವಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ |
ಸಂತಾರಂ ಕಾರಯಾಮಾಸ ಸರ್ವಿಸಂಘಃ ಸರಾಘವಃ || ೮

ಉತ್ತರಂ ತೀರಮಾಸಾದ್ಯ ಸಂಪೂಜ್ಯರ್ಷಿಗಣಂ ತದಾ |
ಗಂಗಾಕೂಲೇ ನಿವಿಷ್ಟಾಸ್ತೇ ವಿಶಾಲಾಂ ದದೃಶುಃ ಪುರೀಮ್ || ೯

ತತೋ ಮುನಿವರಸ್ತೂರ್ಣಂ ಜಗಾಮು ಸಹರಾಘವಃ |
ವಿಶಾಲಾಂ ನಗರೀಂ ರಮ್ಯಾಂ ದಿವ್ಯಾಂ ಸ್ವರ್ಗೋಪಮಾಂ ತದಾ ||

ಅಥ ರಾಮೋ ಮಹಾಪ್ರಾಜ್ಞೋ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಂ ಮಹಾಮುನೀಮ್
ಪಪ್ರಚ್ಛ ಪ್ರಾಂಜಲಿಭರ್ತಾ ವಿಶಾಲಾಮುತ್ರಮಾಂ ಪುರೀಮ್ ||

ಯನ್ನು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಲೇ ನನಗೂ ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೂ) ರಾತ್ರಿಯು ಕಳೆದು ಹೋಯಿತು ಕೇಳಲೇಬೇಕಾದ ಆ ಕಥೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದಾಯಿತು. ಈಗ ಪುಣ್ಯಕರವಾದ ಈ ತ್ರಿಪಥಗಾನದಿಯನ್ನು ದಾಟೋಣ (೪-೬). ತಾವು ಇಲ್ಲಿಗೆ ದಯಮಾಡಿಸಿರುವುದನ್ನು ತಿಳಿದು ಪುಣ್ಯಾತ್ಮರಾದ ಋಷಿಗಳು ಏರ್ಪಡಿಸಿದ ನೌಕೆಯು ಸುಖಾನನಗಳಿಂದ ಸಜ್ಜಾಗಿ ಬಂದು ನಿಂತಿದೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಋಷಿಗಣಸಹಿತವಾಗಿ ನೌಕೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು (ನಾವಿಕರ ಸಹಾಯದಿಂದ) ನದಿಯನ್ನು ದಾಟಿದರು (೭-೮). ನದಿಯ ಉತ್ತರ ತೀರವನ್ನು ನೇರಿ (ನೌಕೆಯನ್ನೇರ್ಪಡಿಸಿದ) ಋಷಿಗಳಿಗೆ ವಂದಿಸಿ ಮುಂದೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ ವಿಶಾಲವೆಂಬ ನಗರವು ಅವರಿಗೆ ಗೋಚರಿಸಿತು. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರೊಡನೆ ಸ್ವರ್ಗಸದೃಶವಾಗಿ ರಮಣೀಯ ವಾಗಿದ್ದ ಆ ನಗರದ ಕಡೆಗೆ ಬೇಗಬೇಗನೆ ನಡೆಯಲಾರಂಭಿಸಿದರು (೯-೧೦). ಶ್ರೀರಾಮನು ಪ್ರಾಂಜಲಿಯಾಗಿ “ಮುನಿಗಳೇ, ಈ ವಿಶಾಲಾನಗರ ಯಾವುದು?

ಕತರೋ ರಾಜವಂಶೋಽಯಂ ವಿಶಾಲಾಯಾಂ ಮಹಾಮುನೇ |
 ಶ್ರೋತುಮಿಚ್ಛಾಮಿ ಭದ್ರಂ ತೇ ಪರಂ ಕೌತೂಹಲಂ ಹಿ ಮೇ || ೧೨
 ತಸ್ಯ ತದ್ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ರಾಮಸ್ಯ ಮುನಿಪುಂಗವಃ |
 ಆಖ್ಯಾತುಂ ತತ್ ಸಮಾರೇಭೇ ವಿಶಾಲಸ್ಯ ಪುರಾತನಮ್ || ೧೩
 ಶ್ರೂಯತಾಂ ರಾಮ ಶಕ್ರಸ್ಯ ಕಥಾಂ ಕಥಯತಃ ಶ್ರುತಾಮ್ |
 ಅಸ್ಮಿನ್ ದೇಶೇ ತು ಯದ್ವೃತ್ತಂ ಶೃಣು ತತ್ತ್ವೇನ ರಾಘವ || ೧೪
 ಪೂರ್ವಂ ಕೃತಯುಗೇ ರಾಮ ದಿತೇಃ ಪುತ್ರಾ ಮಹಾಬಲಾಃ |
 ಅದಿತೇಶ್ಚ ಮಹಾಭಾಗ ನೀರ್ಯವಂತಃ ಸುಧಾರ್ಮಿಕಾಃ || ೧೫
 ತತಸ್ತೇಷಾಂ ನರನ್ಯಾಘ್ರ ಬುದ್ಧಿರಾಸೀನ್ಮಹಾತ್ಮನಾಮ್ |
 ಅನುರಾ ಅಜರಾಶ್ಚೈವ ಕಥಂ ಸ್ಯಾಮು ನಿರಾಮಯಾಃ || ೧೬
 ತೇಷಾಂ ಚಿಂತಯತಾಂ ರಾಮ ಬುದ್ಧಿರಾಸೀನ್ಮಹಾತ್ಮನಾಮ್ |
 ಫೋರೋದಮಥನಂ ಕೃತ್ವಾ ರಸಂ ಪ್ರಾಪ್ಸ್ಯಾಮು ತತ್ರ ನೈ || ೧೭
 ತತೋ ನಿಶ್ಚಿತ್ಯ ಮಥನಂ ಯೋಕ್ತ್ರಂ ಕೃತ್ವಾ ಚ ವಾಸುಕಿಮ್ |
 ಮಂಥಾನಂ ಮಂದರಂ ಕೃತ್ವಾ ಮಮಂಥುರಮಿತೌಜಸಃ || ೧೮

ಇಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ರಾಜವಂಶದ ವಿಷಯವೇನು? ಇದನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ನನಗೆ ಬಹಳ ಕುತೂಹಲ ” ಎಂದು ನುಡಿದನು. ಆಗ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಆ ನಗರದ ಪ್ರಾಚೀನ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು (೧೧-೧೩). “ರಾಘವ, ಇದರ ವಿಷಯ ವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಇಂದ್ರನ ಕಥೆಯನ್ನು ಮೊದಲು ಕೇಳು ಇದು ಕೃತಯುಗದ ವಿಷಯ. ದಿತಿ ಮತ್ತು ಅದಿತಿಗಳಿಗೆ ಬಲ ಶಾಲಿಗಳಾದ ಬಹುಮಂದಿ ಪುತ್ರರಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಅದಿತಿಯ ಮಕ್ಕಳು ಧಾರ್ಮಿಕರು (೧೪-೧೫). ಹೀಗಿರುವಾಗ ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ “ನಾವು ಮರಣ, ಮುವ್ವು, ರೋಗ—ಈ ಮೂರನ್ನು ಜಯಿಸಬೇಕು. ಇದು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ” ಎಂದು ಆಲೋಚನೆ ಹುಟ್ಟಿತು ಆ ಧೀರರು “ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರವನ್ನು ಕಡಿದು ರಸಾಯನವನ್ನು ತೆಗೆಯಬೇಕು ” ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದರು (೧೬-೧೭). ವಾಸುಕಿಯನ್ನು ಹಗ್ಗವಾಗಿ, ಮಂದರವರ್ವತವನ್ನು ಕಡೆಗೋಲಾಗಿ ಮಾಡಿ ಕೊಂಡು ಆ ವೀರರು ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರವನ್ನು ಕಡೆಯಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಹೀಗೆ

ಅಥ ವರ್ಷಸಹಸ್ರೇಣ ಯೋಕ್ತೃಸರ್ಪಶಿರಾಂಸಿ ಚ |
ವನಂತ್ಯತಿವಿಷಂ ತತ್ರ ದದಂಶುರ್ದಶನೈಃ ಶಿಲಾಃ || ೧೯

ಉತ್ಪಸಾತಾಗ್ನಿಸಂಕಾಶಂ ಹಾಲಾಹಲಮಹಾವಿಷಮ್ |
ತೇನ ದಗ್ಧಂ ಜಗತ್ ಸರ್ವಂ ಸದೇವಾಸುರಮಾನುಷಮ್ || ೨೦

ಅಥ ದೇವಾ ಮಹಾದೇವಂ ಶಂಕರಂ ಶರಣಾರ್ಥಿನಃ |
ಜಗ್ಮುಃ ಪಶುಪತಿಂ ರುದ್ರ ತ್ರಾಹಿ ತ್ರಾಹೀತಿ ತುಷ್ಟುವುಃ || ೨೧

ಏವಮುಕ್ತಸ್ತತೋ ದೇವೈರ್ದೇವದೇವೇಶ್ವರಃ ಪ್ರಭುಃ |
ಸ್ವಾದುರಾಸೀತ್ ತತೋಽತ್ಮೈವ ಶಂಖಚಕ್ರಧರೋ ಹರಿಃ || ೨೨

ಉವಾಚೈನಂ ಸ್ಥಿತಂ ಕೃತ್ವಾ ರುದ್ರಂ ಶೂಲಭೃತಂ ಹರಿಃ |
ದೈವತೈರ್ಮುಘೈರ್ಮಾನೇ ತು ಯತ್ಪೂರ್ವಂ ಸಮುಪಸ್ಥಿತಮ್ || ೨೩

ತತ್ತ್ವದೀಯಂ ಸುರಶ್ರೇಷ್ಠ ಸುರಾಣಾಮಗ್ರತೋ ಹಿ ಯತ್ |
ಅಗ್ರಪೂಜಾಮಿನಾಂ ಮತ್ವಾ ಗೃಹಾಣೇದಂ ವಿಷಂ ಪ್ರಭೋ || ೨೪

ಸಾವಿರ ವರ್ಷ ಕಳೆಯಿತು. ಹಗ್ಗವಾಗಿದ್ದ ವಾಸುಕಿಸರ್ಪವು (ಘರ್ಷಣೆಯನ್ನು ತಡೆಯಲಾರದೆ) ಹೆಡೆಗಳಿಂದ ವಿಷವನ್ನು ಕಕ್ಕುತ್ತ ಹಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಬಂಡೆಗಳನ್ನು ಕಚ್ಚಿತು (೧೮-೧೯). ಆಗ ಬೆಂಕಿಯಂತೆ ಉಗ್ರನಾದ ಹಾಲಾಹಲ ವೆಂಬ ಘೋರ ವಿಷವು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿತು. ಅದು ದೇವಾಸುರಮನುಷ್ಯರ ಮೂರು ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಸುಡಲಾರಂಭಿಸಿತು. ದೇವತೆಗಳು ಮಹಾದೇವನಾದ ಶಂಕರನನ್ನು ಮರೆಹೊಕ್ಕು 'ತ್ರಾಹಿ ತ್ರಾಹಿ' ಎನ್ನುತ್ತ ಸ್ತುತಿಸಿದರು (೨೦-೨೧). ಆಗ ದೇವದೇವೇಶ್ವರನಾದ ಸ್ವಾಮಿಯು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಶಂಖಚಕ್ರಧಾರಿಯಾದ ಹರಿಯು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ನಗುತ್ತ ರುದ್ರನನ್ನು ಕುರಿತು "ದೇವೋತ್ತಮ, ಸಮುದ್ರಮಧನದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ನಿನಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ, ನೀನು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನು. ಇದೇ ಅಗ್ರಪೂಜೆ! ವಿಷವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸು!" ಎಂದು ಹೇಳಿ ಅಂತ್ಯಾರ್ಥನ ಹೊಂದಿದನು (೨೨-೨೪).

ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಚ ಸುರಶ್ರೇಷ್ಠಸ್ತತ್ತ್ವೈವಾಂತರಧೀಯತ |
 ದೇವತಾನಾಂ ಭಯಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಶ್ರುತ್ವಾನಾಕೃಂ ತು ಶಾಙ್ಗೋಣಃ ||
 ಹಾಲಾಹಲಂ ವಿಷಂ ಘೋರಂ ಸ ಜಗ್ರಾಹಾನ್ಯತೋಪನುಮ್ |
 ದೇವಾನ್ ವಿಸೃಜ್ಯ ದೇವೇಶೋ ಜಗಾಮ ಭಗವಾನ್ ಹರಃ || ೨೬
 ತತೋ ದೇವಾಸುರಾಃ ಸರ್ವೇ ಮನುಂಥೂ ರಘುನಂದನ |
 ಪ್ರವೀನೇಶಾಥ ಸಾತಾಲಂ ಮಂಥಾನಃ ಪರ್ವತೋತ್ತಮಃ || ೨೭
 ತತೋ ದೇವಾಃ ಸಗಂಧರ್ವಾಸ್ತುಷ್ಟ್ಯವುರ್ಮಧುಸೂದನಮ್ |
 ತ್ವಂ ಗತಿಃ ಸರ್ವಭೂತಾನಾಂ ವಿಶೇಷೇಣ ದಿನೌಕಸಾಮ್ || ೨೮
 ಸಾಲಯಾಸ್ಮಾನ್ ಮಹಾಬಾಹೋ ಗಿರಿಮುದ್ಧ ತುಮಹಸಿ |
 ಇತಿ ಶ್ರುತ್ವಾ ಹೃಷೀಕೇಶಃ ಕಾಮಠಂ ರೂಪಮಾಸ್ಥಿತಃ || ೨೯
 ಪರ್ವತಂ ಪೃಷ್ಠತಃ ಕೃತ್ವಾ ಶಿಶ್ನೇ ತತ್ಕ್ರೋದಧೌ ಹರಿಃ |
 ಪರ್ವತಾಗ್ರಂ ತು ಲೋಕಾತ್ಮಾ ಹಸ್ತೇನಾಕ್ರಮ್ಯ ಕೇಶವಃ || ೩೦

ದೇವತೆಗಳು ಕಂಗಾಲಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಭಗವಾನ್ ಶಂಕರನು
 ಹರಿಯ ಮಾತಿನಂತೆ ಘೋರವಾದ ಹಾಲಾಹಲ ವಿಷವನ್ನು ಅಮೃತದಂತೆ
 ಕುಡಿದು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕಳಿಸಿ ಅಂತರ್ಹಿತನಾದನು (೨೫-೨೬).
 ರಘುನಂದನ, ದೇವಾಸುರರು ಮತ್ತೆ ಕಡೆಯಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಮಂದರ
 ಪರ್ವತವು ವಾತಾಳಕ್ಕೆ ಇಳಿದುಹೋಯಿತು. ದೇವಗಂಧರ್ವರು ವಿಷ್ಣು
 ವನ್ನು “ದೇವ, ಸರ್ವಜನುಗಳಿಗೂ ನೀನೇ ಗತಿ. ನಮಗೆ ನೀನೇ
 ಪರಮಗತಿ. ನಮ್ಮನ್ನು ಕಾನಾಡು. ಈ ಬೆಟ್ಟವನ್ನು ಮೇಲೆತ್ತು”
 ಎಂದು ವ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು (೨೭-೨೮). ಆಗ ವಿಷ್ಣುವು ಕೂರ್ಮರೂಪವನ್ನು
 ಧರಿಸಿ ಮಂದರಗಿರಿಯನ್ನು ಬೆನ್ನಮೇಲೇರಿಸಿ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ನಿಂತನು. (ತನ್ನ
 ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಯಿಂದ) ದೇವತೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಗಿರಿಶಿಖರವನ್ನು
 ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದು ತಾನೂ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಕಡೆಯುತ್ತಿದ್ದನು (೨೯-೩೦).

ದೇವಾನಾಂ ಮಧ್ಯತಃ ಸ್ಥಿತ್ವಾ ಮಮಂಥ ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ |

ಅಥ ವರ್ಷಸಹಸ್ರೇಣ ಆಯುರ್ವೇದಮಯಃ ಪುನಾನ್ || ೩೧

ಉದತಿಷ್ಠತ್ ಸುಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ಸದಂಧಃ ಸಕಮಂಡಲುಃ |

ಪೂರ್ವಂ ಧನ್ವಂತರೀ ರಾಮ ಅಪ್ಸರಾಶ್ಚ ಸುವರ್ಚಸಃ || ೩೨

ಅಪ್ಸು ನಿರ್ಮಥನಾದೇವ ರಸಾತ್ಸ್ಮಾದ್ವರಾಃ ಸ್ತ್ರಿಯಃ |

ಉತ್ಪೇತುರ್ಮನುಜಶ್ರೇಷ್ಠ ತಸ್ಮಾದಪ್ಸರಸೋಽಭವನ್ || ೩೩

ಷಷ್ಠಿಃ ಕೋಟ್ಯೋಽಭವಂ ಸ್ತಾ ಸಾನುಹ್ನರಾಣಾಂ ಸುವರ್ಚಸಾಮ್

ಅಸಂಖ್ಯೇಯಾಸ್ತು ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ ಯಾಸ್ತಾಸಾಂ ಪರಿಚಾರಿಕಾಃ || ೩೪

ನ ತಾಃ ಸ್ಮ ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಣಂತಿ ಸರ್ವೇ ತೇ ದೇವದಾನವಾಃ |

ಅಪ್ರತಿಗೃಹ್ಣಾಂತಾಶ್ಚ ಸರ್ವಾಃ ಸಾಧಾರಣಾಃ ಸ್ತ್ರುತಾಃ || ೩೫

ವರುಣಸ್ಯ ತತಃ ಕನ್ಯಾ ವಾರುಣೀ ರಘುನಂದನ |

ಉತ್ಸಪಾತ ಮಹಾಭಾಗ ಮಾರ್ಗಮಾಣಾ ಪರಿಗ್ರಮ್ || ೩೬

ದಿತೇಃ ಪುತ್ರಾ ನ ತಾಂ ರಾಮ ಜಗೃಹುರ್ವರುಣಾತ್ಮಜಾಮ್ |

ಅದಿತೇಸ್ತು ಸುತಾ ವೀರ ಜಗೃಹುಸ್ತಾನುನಿಂದಿತಾಮ್ || ೩೭

ಹೀಗೆ ಒಂದು ನಾವಿರ ವರ್ಷವಾದ ಮೇಲೆ ಆಯುರ್ವೇದಕ್ಕೆ ಅಧಿಪುರುಷನಾದ ಧನ್ವಂತರಿಯು ದಂಡಕಮಂಡಲುಧಾರಿಯಾಗಿ ಉದ್ಭವಿಸಿದನು. ಆಮೇಲೆ ಸುಂದರಿಯರಾದ ಅಪ್ಸರಸ್ತ್ರೀಯರು ಹುಟ್ಟಿದರು. ಅಪ್ಸು=ಹಾಲಿನ ರೂವದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ, ಕಡೆದು ಹುಟ್ಟಿದ ರಸ=ರಸದಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿದ ಕಾರಣ ಅಪ್ಸರಸ್ ಎಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು (೩೧-೩೩). ಅವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಅರುವತ್ತು ಕೋಟಿ. ಅವರಿಗೆ ವರಿಚಾರಿಕೆಯರು ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಹುಟ್ಟಿದರು. ಅಪ್ಸರೆಯರನ್ನು ದೇವದಾನವರಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಾಧಾರಣಸ್ತ್ರೀಯರಾಗಿ ವೇಶ್ಯೆಯರೆನಿಸಿದರು (೩೪-೩೫). ಅನಂತರ ವರುಣನ ಕನ್ಯೆಯಾಗಿ ವಾರುಣಿ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಳಾದ ಸುರಾಧಿದೇವತೆಯು ಜನಿಸಿದಳು. ಅವಳು ತನ್ನನ್ನು ವರಿಸುವವರು ಯಾರೆಂದು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ದಿತಿಪುತ್ರರಾದ ದೈತ್ಯರು ಅವಳನ್ನು ಪರಿಗ್ರಹಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅದಿತಿ ಪುತ್ರರಾದ ದೇವತೆಗಳು ಆ ಸುರಾಧಿದೇವತೆಯನ್ನು ವರಿಸಿದರು (೩೬-೩೭).

ಅಸುರಾಸ್ತ್ರೇನ ದೈತೇಯಾಃ ಸುರಾಸ್ತ್ರೇನಾದಿತೇಃ ಸುತಾಃ |
 ಹೃಷ್ಟಾಃ ಪ್ರಮುದಿತಾಶ್ಚಾಸನ್ ವಾರುಣೀಗ್ರಹಣಾತ್ ಸುರಾಃ ||
 ಉಚ್ಛ್ರೀಶ್ಶನಾ ಹಯಶ್ರೇಷ್ಠೋ ಮಣಿರತ್ನಂ ಚ ಕೌಸ್ತುಭಮ್ |
 ಉದತಿಷ್ಠನ್ನರಶ್ರೇಷ್ಠ ತಥೈವಾಮೃತಮುತ್ತಮಮ್ || ೩೯
 ಅಥ ತಸ್ಯ ಕೃತೇ ರಾಮ ಮಹಾನಾಸೀತ್ ಕುಲಕ್ಷಯಃ |
 ಅದಿತೇಸ್ತು ತತಃ ಪುತ್ರಾ ದಿತೇಃ ಪುತ್ರಾನಸೂದಯನ್ || ೪೦
 ಏಕತೋಽಭ್ಯಾಗಮನ್ ಸರ್ವೇ ಹ್ಯಸುರಾ ರಾಕ್ಷಸೈಃ ಸಹ |
 ಯುದ್ಧಮಾಸೀನ್ಮಹಾಘೋರಂ ನೀರ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮೋಹನಮ್ ||
 ಯದಾ ಕ್ಷಯಂ ಗತಂ ಸರ್ವಂ ತದಾ ನಿಷ್ಣುನ್ಮಹಾಬಲಃ |
 ಅಮೃತಂ ಸೋಽಹರತ್ ತೂರ್ಣಿಂ ಮಾಯಾಮಾಸ್ಥಾಯ
 ಮೋಹಿನೀಮ್ || ೪೨

ಆದ್ದರಿಂದ ದಿತಿ ಪುತ್ರರು ಅಸುರರಾದರು. ಅದಿತಿಪುತ್ರರು ಸುರರಾದರು. ಸುರರಿಗೆ ವಾರುಣಿಯು ಲಭಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಬಹಳ ಹರ್ಷವಾಯಿತು. ರಾಮ, ಅನಂತರ ಉಚ್ಛ್ರೀಶ್ಶನಸೆಂಬ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಅಶ್ವವೂ, ಕೌಸ್ತುಭನೆಂಬ ಉತ್ತಮನಾದ ಮಣಿಯೂ ಹುಟ್ಟಿದವು. ಕಡೆಗೆ ದಿವ್ಯವಾದ ಅಮೃತವು ಹುಟ್ಟಿತು (೩೮-೩೯). ಅಮೃತಕ್ಕಾಗಿ ದೊಡ್ಡ ಕುಲಕ್ಷಯವೇ ಆಯಿತು. ದೇವತೆಗಳು ಅಮೃತಕ್ಕೋಸ್ಕರ ದೈತ್ಯರೊಡನೆ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ನಿಂತರು. ರಾಕ್ಷಸರು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ದೈತ್ಯರೊಡನೆ* ನೇರಿಕೊಂಡರು ಉಭಯರಿಗೂ ಮೂರು ಲೋಕವು ತಲ್ಲಣಿಸುವ ಯುದ್ಧವು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿತು. ಎರಡು ಪಕ್ಷಗಳೂ ನಾಶವಾಗತೊಡಗಿದವು (೪೦-೪೧). ಆಗ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವು ಮಾಯೆಯಿಂದ

* ದಿತಿಯ ಮಕ್ಕಳು ದೈತ್ಯರು ಅವರಿಗೂ ರಾಕ್ಷಸರಿಗೂ ಗುಣರೂಪಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ದೈತ್ಯರೆಂದೂ ದೈತ್ಯರನ್ನು ರಾಕ್ಷಸರೆಂದೂ ವ್ಯವಹರಿಸುವುದುಂಟು. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಅವರು ಭಿನ್ನ ಕುಲದವರು, ಹಾಗೆಯೇ ದಾನವರು.

ಯೇ ತದಾಭಿಮುಖಂ ವಿಷ್ಣು ಮುಕ್ತಯ್ಯಂ ಪುರುಷೋತ್ತಮಮ್ |
 ಸಂಪಿಷ್ಟಾಸ್ತೇ ತದಾ ಯುದ್ಧೇ ವಿಷ್ಣು ನಾ ಪ್ರಭವಿಷ್ಟುನಾ || ೪೩
 ಅದಿತೇರಾತ್ಮಜಾ ನೀರಾ ದಿತೇಃ ಪುತ್ರಾನ್ನಿಜಘ್ನಿರೇ |
 ತಸ್ಮಿನ್ ಯುದ್ಧೇ ಮಹಾಘೋರೇ ದೈತೇಯಾದಿತ್ಯಯೋರ್ಭ್ಯಶಮ್
 ನಿಹತ್ಯ ದಿತಿಪುತ್ರಾಂಶ್ಚ ರಾಜ್ಯಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಪುರಂದರಃ |
 ಶಶಾಸ ಮುದಿತೋ ಲೋಕಾನ್ ಸರ್ಷಿಸಂಘಾನ್ ಸಚಾರಣಾನ್ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಪಂಚಚತ್ವಾರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಮೋಹಿನೀರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಅಮೃತವನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿಬಿಟ್ಟನು. ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಬಂದವರನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವು ತನ್ನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಧ್ವಂಸಮಾಡಿದನು. ಅದಿತಿಪುತ್ರರಾದ ದೇವತೆಗಳು ದೈತ್ಯರನ್ನು ವಧಿಸಿದರು. ಆ ಘೋರಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ದೇವೇಂದ್ರನು ದೈತ್ಯರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ಋಷಿಚಾರಣರಿಂದ ಸಮೇತವಾದ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದನು” (೪೨-೪೫).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ನಲವತ್ತೈದನೆಯ ಸರ್ಗ

ಷಟ್ ಚತ್ವಾರಿಂಶಃ ಸರ್ಗ

ದಿತಿಗರ್ಭಭೇದಃ

ಹತೇಷು ತೇಷು ಪುತ್ರೇಷು ದಿತಿಃ ಪರಮದುಃಖಿತಾ |
 ನಾರೀಚಂ ಕಶ್ಯಪಂ ರಾನು ಭರ್ತಾರಮಿದಮಬ್ರವೀತ್ || ೧
 ಹತಪುತ್ರಾಸ್ತಿ ಭಗವಂಸ್ತವ ಪುತ್ರೈರ್ಮಹಾಬಲೈಃ |
 ಶಕ್ರಹಂತಾರಮಿಚ್ಛಾಮಿ ಪುತ್ರಂ ದೀರ್ಘತಪೋರ್ಜಿತಮ್ || ೨
 ಸಾಹಂ ತಪಶ್ಚ ರಿಷ್ಯಾಮಿ ಗರ್ಭಮಾಧಾತುಮರ್ಹಸಿ |
 ಬಲವಂತಂ ಮಹೇಷ್ವಾಸಂ ಸ್ಥಿತಿಜ್ಞಂ ಸಮುದರ್ಶಿನಮ್ || ೩
 ಈದೃಶಂ ಶಕ್ರಹಂತಾರಂ ತ್ವಮನುಜ್ಞಾತುಮರ್ಹಸಿ |
 ತಸ್ಯಾಸ್ತದ್ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ನಾರೀಚಃ ಕಶ್ಯಪಸ್ತದಾ || ೪
 ಪ್ರತ್ಯುನಾಚ ಮಹಾತೇಜಾ ದಿತಿಂ ಪರಮದುಃಖಿತಾಮ್ |
 ಏನಂ ಭವತು ಭದ್ರಂ ತೇ ಶುಚಿರ್ಭವ ತಪೋಧನೇ || ೫

ಸರ್ಗ ೪೬

ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸಂಹರಿಸತಕ್ಕ ಪುತ್ರನನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದಿತಿಯ ತಪಸ್ಸು.
 ಇಂದ್ರನು ಅವಳ ಸೇವೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು ಅವಳ ಗರ್ಭವನ್ನು ಭೇದಿಸುವುದು.

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಹೇಳಿದರು: “ರಾಮ, ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳು ಹತರಾದ್ದರಿಂದ ದಿತಿಯು ವರಮದುಃಖಿತಳಾಗಿ ತನ್ನ ಪತಿಯಾದ ಕಶ್ಯಪನನ್ನು ಕುರಿತು “ಭಗವನ್, ನಿನ್ನ ಅದಿತಿಯ ಮಕ್ಕಳು ನನ್ನ ಪುತ್ರರನ್ನು ಕೊಂದುಹಾಕಿದರು ಇಂದ್ರನನ್ನು ಕೊಲ್ಲತಕ್ಕ ಒಬ್ಬ ಪುತ್ರನು ಬೇಕೆಂದು ನನಗೆ ಅವೇಕ್ಷೆಯಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ದೀರ್ಘಕಾಲ ನಾನು ತಪಶ್ಚರಣೆ ಮಾಡಲು ಸಿದ್ಧಳಿದ್ದೇನೆ. ಇಂದ್ರನನ್ನು ಕೊಲ್ಲತಕ್ಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಶಾಲಿಯಾದ ಪುತ್ರನನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಬೇಕು” ಎಂದು ಯಾಚಿಸಿದಳು (೧-೩). ಆಗ ಕಶ್ಯಪನು ತನ್ನ ವತ್ತಿಯು ಶೋಕಸಂತಪ್ತಳಾಗಿದ್ದಾಳೆಂದು ತಿಳಿದು “ಒಳ್ಳೆಯದು, ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸುತ್ತ ಶುಚಿಯಾಗಿರು. ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ

ಜನಯಿಷ್ಯಸಿ ಪುತ್ರಂ ತ್ವಂ ಶಕ್ರಹಂತಾರಮಾಹನೇ |

ಪೂರ್ಣೇ ವರ್ಷಸಹಸ್ರೇ ತು ಶುಚಿಯಾದಿ ಭವಿಷ್ಯಸಿ || ೬

ಪುತ್ರಂ ತ್ವಿಲೋಕ್ಯಭರ್ತಾರಂ ಮತ್ತಸ್ತ್ವಂ ಜನಯಿಷ್ಯಸಿ |

ಏವಮುಕ್ತ್ವಾ ಮಹಾತೇಜಾಃ ಪಾಣಿನಾ ಸ ಮಮಾರ್ಜ ತಾಮ್ ||

ಸಮಾಲಭ್ಯ ತತಃ ಸ್ವಸ್ತಿತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಸ ತಪಸೇ ಯಯಾ |

ಗತೇ ತಸ್ಮಿನ್ನರಶ್ರೇಷ್ಠ ದಿತಿಃ ಪರಮಹರ್ಷಿತಾ || ೮

ಕುಶಪ್ಲವಂ ಸಮಾಸಾದ್ಯ ತಪಸ್ತೇಪೇ ಸುದಾರುಣಮ್ |

ತಪಸ್ತಸ್ಯಾಂ ಹಿ ಕುರ್ವತ್ಯಾಂ ಪರಿಚರ್ಯಾಂ ಚಕಾರ ಹ || ೯

ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷೋ ನರಶ್ರೇಷ್ಠ ಪರಯಾ ಗುಣಸಂಪದಾ |

ಅಗ್ನಿಂ ಕುಶಾನ್ ಕಾಷ್ಠಮುಪಃ ಫಲಂ ಮೂಲಂ ತಥೈವ ಚ || ೧೦

ನ್ಯನೇದಯತ್ ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷೋ ಯಚ್ಚಾನ್ಯದಸಿ ಕಾಂಕ್ಷಿತಮ್ |

ಗಾತ್ರಸಂವಾಹನೈಶ್ಚೈವ ಶ್ರಮಾಪನಯನೈಸ್ತಥಾ || ೧೧

ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಬಲ್ಲ ಪುತ್ರನನ್ನು ವಡೆಯುವೆ (೪-೫) ಹೀಗೆ ಒಂದು ನಾವಿರ ವರ್ಷ ಶುಚಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ತ್ರಿಲೋಕಾಧಿಪತಿಯನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವ ಪುತ್ರನು ಜನಿಸುವನು” ಎಂದು ನುಡಿದನು. ಅನಂತರ ಆ ಮಹಾತೇಜಸ್ವಿಯು ದಿತಿಯನ್ನು ಕೈಯಿಂದ ಮೈದಡವಿ ‘ಸ್ವಸ್ತಿ’ ಎಂದು ಹೇಳಿ ತವಸ್ಸಿಗೆ ಹೊರಟುಹೋದನು (೬-೭). ದಿತಿಯು ಹರ್ಷದಿಂದ ಈ ಕುಶಪ್ಲವಕ್ಕೆ ಬಂದು ದಾರುಣವಾದ ತಪಶ್ಚರ್ಯೆಯನ್ನಾರಂಭಿಸಿದಳು. (ಈಗ ವಿಶಾಲಾನಗರ ವಿರುವ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಕುಶಪ್ಲವವೆಂದು ಹೆಸರಿತ್ತು) ಇಂದ್ರನು ಬಂದು ವಿನಯಾದಿ ಸದ್ಗುಣಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತ ದಿತಿಗೆ ನೇವೆ ಮಾಡಲಾರಂಭಿಸಿದನು (೮-೯). ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿಸುವುದು, ದರ್ಭೆಸಮಿತ್ತುಗಳನ್ನು ತರುವುದು, ನೀರನ್ನು ಹೊರುವುದು, ಫಲಮೂಲಗಳನ್ನು ತಂದುಕೊಡುವುದು- ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅವಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ್ದನ್ನೆಲ್ಲ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವಳ (ಕಾಲುಗಳನ್ನು) ನೀವುತ್ತ, (ಗಾಳಿ ಹಾಕಿ) ಆಯಾಸವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತ ಯಾವಾಗಲೂ ಅವಳ ಪರಿಚರ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿದ್ದನು (೧೦-೧೧).

ಶಕ್ರಃ ಸರ್ವೇಷು ಕಾಲೇಷು ದಿತಿಂ ಪರಿಚಚಾರ ಹ |
ಪೂರ್ಣೇ ವರ್ಷಸಹಸ್ರೇ ತು ದಶೋನೇ ರಘುನಂದನ || ೧೨

ದಿತಿಃ ಪರನುಸಂಪ್ರೀತಾ ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷಮಥಾಬ್ರವೀತ್ |
ತಪಶ್ಚ ರಂತಾ ನರ್ಷಾಣಿ ದಶ ವೀರ್ಯವತಾಂ ವರ || ೧೩

ಅನಶಿಷ್ಟಾನಿ ಭದ್ರಂ ತೇ ಭ್ರಾತರಂ ದ್ರಷ್ಟೃಸೇ ತತಃ |
ತನುಹಂ ತ್ವತ್ಪತೇ ಪುತ್ರಂ ಸಮಾಧಾಸ್ಯೇ ಜಯೋತ್ಸುಕಮ್ || ೧೪

ತ್ವಿಲೋಕ್ಯವಿಜಯಂ ಪುತ್ರ ಸಹ ಭೋಕ್ಷ್ಯಸಿ ವಿಜ್ವರಃ |
ಯಾಚಿತೇನ ಸುರಶ್ರೇಷ್ಠ ತವ ಪಿತ್ರಾ ಮಹಾತ್ಮನಾ || ೧೫

ವರೋ ವರ್ಷಸಹಸ್ರಾಂತೇ ನುನು ದತ್ತಃ ಸುತಂ ಪ್ರತಿ |
ಏವಮುಕ್ತ್ವಾ ದಿತಿಃ ಶಕ್ರಂ ಸ್ತಾಪ್ತೇ ನುಧ್ಯಂ ದಿವಾಕರೇ || ೧೬

ನಿದ್ರಯಾಪಹೃತಾ ದೇವೀ ಸಾದೌ ಕೃತ್ವಾಥ ಶೀರ್ಷತಃ |
ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತಾನುಶುಚಿಂ ಶಕ್ರಃ ಸಾದತಃ ಕೃತನೂರ್ಧಜಾಮ್ ||

ಅವಳ ತವಸ್ಸಿಗೆ ಸಾವಿರ ವರ್ಷ ಪೂರ್ಣವಾಗಲು ಇನ್ನೂ ಹತ್ತು ವರ್ಷ ಗಳಿದ್ದವು ರಾಮ, ದಿತಿಯು ಇಂದ್ರನ ನೇವೆಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಒಂದು ದಿನ “ಇಂದ್ರ, ನನ್ನ ತಪಸ್ಸು ಪೂರ್ಣವಾಗಲು ಇನ್ನು ಹತ್ತು ವರ್ಷ ಉಳಿದಿದೆ. ಆಮೇಲೆ ನಿನಗೊಬ್ಬ ತಮ್ಮನು ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ ಮಗು, ನಿನ್ನನ್ನು ಗೆಲ್ಲತಕ್ಕ ಮಗನನ್ನು ವಡೆಯಬೇಕೆಂದು ನನ್ನ ಆಸೆ ಇತ್ತು. ಒಳ್ಳೆಯದು, ಅವನು ನಿನಗೆ ಮಿತ್ರ ನಾಗುವಂತೆ ಸರಿವಡಿಸುತ್ತೇನೆ ನೀನು ಅವನೊಡನೆ ತ್ರಿಲೋಕಾಧಿಪತಿಯಾಗಿ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಬಾಳಬಹುದು (೧೨-೧೪). ನಿನ್ನ ತಂದೆಯನ್ನು ನಾನು ಬೇಡಿ ಕೊಂಡಿದ್ದೆ. ಆ ಮಹಾತ್ಮನು ಒಂದು ಸಾವಿರ ವರ್ಷ ತಪಸ್ಸುಮಾಡಿದಮೇಲೆ ಅಂಥ ಮಗನು ಜನಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ವರವನ್ನು ದಯವಾಲಿಸಿದನು” ಎಂದು ಹೇಳಿದಳು. ಮಧ್ಯಾಹ್ನವಾಗಿತ್ತು. ದಿತಿಗೆ (ಆಯಾಸದಿಂದ) ನಿದ್ರೆ ಬಂದಿತು. ಅವಳು ತಲೆಯನ್ನಿಡುವ ಕಡೆಗೆ ಕಾಲುಚಾಚಿ ಮಲಗಿಬಿಟ್ಟಳು (೧೫-೧೬). ವಾದಗಳ ಕಡೆ ತಲೆಗೂದಲಿರುವಂತೆಯೂ ಶಿರಃಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಾದಗಳಿರು

ಶಿರಃಸ್ಥಾನೇ ಕೃತೌ ಪಾದೌ ಜಹಾಸ ಚ ಮುನೋದ ಚ |

ತಸ್ಯಾಃ ಶರೀರವಿವರಂ ವಿನೇಶ ಚ ಪುರಂದರಃ ||

೧೮

ಗರ್ಭಂ ಚ ಸಪ್ತಧಾ ರಾನು ಬಿಭೇದ ಪರಮಾತ್ಮನಾನ್ |

ಭಿದ್ಯಮಾನಸ್ತತೋ ಗರ್ಭೋ ನಜ್ಜೀಣ ಶತಪರ್ವಣಾ ||

೧೯

ರುರೋದ ಸುಸ್ವರಂ ರಾನು ತತೋ ದಿತಿರಬುಧ್ಯತ |

ಮಾ ರುದೋ ಮಾ ರುದಶ್ಚೇತಿ ಗರ್ಭಂ ಶಕ್ರೋಽಭ್ಯಭಾಷತ || ೨೦

ಬಿಭೇದ ಚ ಮಹಾತೇಜಾ ರುದಂತನುಪಿ ವಾಸವಃ |

ನ ಹಂತನ್ಯೋ ನ ಹಂತನ್ಯ ಇತ್ಯೇವಂ ದಿತಿರಬ್ರವೀತ್ ||

೨೧

ನಿಷ್ಪಪಾತ ತತಃ ಶಕ್ರೋ ಮಾತುರ್ನ ಚನಗೌರವಾತ್ |

ಪ್ರಾಂಜಲಿರ್ನಜ್ರಸಹಿತೋ ದಿತಿಂ ಶಕ್ರೋಽಭ್ಯಭಾಷತ ||

೨೨

ವಂತೆಯೂ ಮಲಗಿ ನಿದ್ರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ದಿತಿಯು ಅಶುಚಿ*ಯಾದಳೆಂದು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಯಿತು ಅವನು ಆನಂದದಿಂದ ನಕ್ಕನು ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಅವಳ ದೇಹದೊಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಗರ್ಭವನ್ನು ಏಳು ತುಂಡುಗಳಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿದನು (೧೭-೧೮) ವಜ್ರಾಯುಧದಿಂದ ಕತ್ತರಿಸುವಾಗ ಶಿಶುವು ಅಳತೊಡಗಿತು ಅಳುವ ಸ್ವರದಿಂದ ದಿತಿಗೆ ಎಚ್ಚರವಾಯಿತು. ಇಂದ್ರನು 'ಮಾ ರುದಃ' (ಅಳಬೇಡ ಅಳಬೇಡ) ಎನ್ನುತ್ತಲೇ ಕತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದನು ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ದಿತಿಯು 'ಕೊಲ್ಲಬೇಡ ಕೊಲ್ಲಬೇಡ' ಎಂದು ಅರಚಿದಳು. ಅವಳ ಮಾತಿಗೆ ಗೌರವ ವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಇಂದ್ರನು ಹೊರಗೆ ಬಂದನು (೧೯-೨೧) ಅವನು ಕೈಮುಗಿದುಕೊಂಡು "ಅಮ್ಮ, ನೀನು ಕಾಲು ಕಡೆಗೆ ತಲೆ ಇಟ್ಟು ಮಲಗಿದ್ದ ರಿಂದ ಅಶುಚಿಯಾದೆ. ಇದೇ ಸಮಯವೆಂದರಿತು ನಾನು ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲ

* ಹಗಲು ನಿದ್ರೆಮಾಡಿವಿರಬಹುದು, ಹಿಂದುಮುಂದಾಗಿ ಮಲಗಿದ್ದರಿಂದಲೂ ಅಶುಚಿಯಾದಳು. ತಪಸ್ವಿನಿಗೆ ಹಾಸಿಗೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕೃಷ್ಣಾ ಚಿನವಿರಬಹುದು.

ಅಶುಚಿದೇವಿ ಸುಪ್ತಾಸಿ ಪಾದಯೋಃ ಕೃತಮೂರ್ಧಜಾ |
ತದಂತರನುಹಂ ಲಬ್ಧ್ವಾ ಶಕ್ರಹಂತಾರನೂಹನೇ || ೨೩

ಅಭಿದಂ ಸಪ್ತಧಾ ದೇವಿ ತನ್ನೇ ತ್ವಂ ಕ್ಷಂತುಮರ್ಹಸಿ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಷಟ್ ಚತ್ವಾರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಸಪ್ತ ಚತ್ವಾರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ವಿಶಾಲಾಗಮನಮ್

ಸಪ್ತಧಾ ತು ಕೃತೇ ಗರ್ಭೇ ದಿತಿಃ ಪರಮದುಃಖಿತಾ |
ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷಂ ದುರಾಧರ್ಷಂ ವಾಕ್ಯಂ ಸಾನುನಯಾಬ್ರವೀತ್ || ೧

ಮನೂಪರಾಧಾದ್ಗರ್ಭೋಽಯಂ ಸಪ್ತಧಾ ಶಕಲೀಕೃತಃ |
ನಾಪರಾಧೋಽಸ್ತಿ ದೇವೇಶ ತನಾತ್ರ ಬಲಸೂದನ || ೨

ಇಂದ್ರಘಾತುಕನಾಗತಕ್ಕವನನ್ನು ಏಳು ತುಂಡು ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ. ಅಮ್ಮ, ನನ್ನ
ಅವರಾಧವನ್ನು ದಯವಿಟ್ಟು ಮನ್ನಿಸು” ಎಂದು ಬೇಡಿದನು (೨೨-೨೩).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ನಲವತ್ತಾರನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸರ್ಗ ೪೭

ದಿತಿಯ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಂತೆ ಸಪ್ತ ಮಾರುತಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ ವಿಶಾಲಾನಗರದ
ನಿರ್ಮಾಣ ಸುಮತಿಯು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರನ್ನು ಸ್ಥಾಗತಿಸುವುದು.

ರಾಮ, ಹೀಗೆ ಗರ್ಭವು ಏಳು ತುಂಡುಗಳಾಗಲು ದಿತಿಯು ಶೋಕ
ಸಂತಪ್ತಳಾದಳು. ಇಂದ್ರನು ಅಜೇಯನೆಂದರಿತು ಅವಳು ನಮ್ರತೆಯಿಂದ
“ದೇವೇಂದ್ರ, ಗರ್ಭವು ಏಳು ತುಂಡಾಗಲು ನನ್ನ ತಪ್ಪೇ ಕಾರಣ. ಇದರಲ್ಲಿ

ಪ್ರಿಯಂ ತ್ವತ್ಪತಮಿಚ್ಛಾಮಿ ಮನು ಗರ್ಭವಿಪರ್ಯಯೇ |
ಮರುತಾಂ ಸಪ್ತ ಸಸ್ತಾನಾಂ ಸ್ಥಾನಸಾಲಾ ಭವಂತಿನೇ || ೩

ನಾತಸ್ಯಂಧಾ ಇನೇ ಸಪ್ತ ಚರಂತು ದಿನಿ ಪುತ್ರಕ |
ಮಾರುತಾ ಇತಿ ನಿಖ್ಯಾತಾ ದಿವ್ಯರೂಪಾ ಮನೂತ್ಮಜಾಃ || ೪

ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಂ ಚರತ್ವೇಕ ಇಂದ್ರಲೋಕಂ ತಥಾ ಪರಃ |
ದಿವ್ಯನಾಯುರಿತಿ ಖ್ಯಾತಸ್ತುತೀಯೋಽಸಿ ಮಹಾಯಶಾಃ || ೫

ಚತ್ವಾರಸ್ತು ಸುರಶ್ರೇಷ್ಠ ದಿಶೋ ನೈ ತವ ಶಾಸನಾತ್ |
ಸಂಚರಿಸ್ಯಂತಿ ಭದ್ರಂ ತೇ ದೇವಭೂತಾ ಮನೂತ್ಮಜಾಃ || ೬

ತ್ವತ್ಪತೇನೈವ ನಾನು ಚ ಮಾರುತಾ ಇತಿ ವಿಶ್ರುತಾಃ |
ತಸ್ಯಾಸ್ತದ್ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷಃ ಪುರಂದರಃ || ೭

ಉನಾಚ ಸ್ರಾಂಜಲಿರ್ವಾಕ್ಯಂ ದಿತಿಂ ಬಲನಿಷೂದನಃ |
ಸರ್ವಮೇತದ್ಯಥೋಕ್ತಂ ತೇ ಭವಿಸ್ಯತಿ ನ ಸಂಶಯಃ || ೮

ನಿನ್ನ ತಪ್ಪಿಲ್ಲ (೧-೨) ಈ ರೀತಿ ಗರ್ಭಕ್ಕೆ ವಿವತ್ತು ಬಂದಿದ್ದರೂ ನೀನು ಒಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನನ್ನ ಆಸೆ ಈ ಏಳು ಮಂದಿ ಮಕ್ಕಳು ಸಪ್ತನಾಯುಸ್ಕಂಧಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಗಳಾಗಲಿ ಮಗು, ಇವರು ಸಪ್ತಮಾರುತರು* ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ದಿವ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಲಿ (೩-೪) ಒಬ್ಬನು ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಲ್ಲಿ, ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಇಂದ್ರಲೋಕದಲ್ಲಿ, ಮತ್ತೊಬ್ಬನು ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಲಿ. ಇನ್ನು ನಾಲ್ವರು ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಲಿ ಇವರೆಲ್ಲರೂ ನಿನ್ನ ಶಾಸನಕ್ಕೆ ಒಳವಟ್ಟಿರಲಿ. ನೀನೇ ಇವರಿಗೆ ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿದ್ದೀಯೆ 'ಮಾ ರುದಃ ಮಾ ರುದಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಇವರು ಮಾರುತರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಲಿ. ಇಂದ್ರ, ನಿನಗೆ ಮಂಗಳವಾಗಲಿ" ಎಂದು ಹೇಳಿದಳು (೫-೭) ಆಗ ಇಂದ್ರನು ವ್ರಾಂಜಲಿಯಾಗಿ "ಅಮ್ಮ, ಎಲ್ಲವೂ ನೀನು ಹೇಳಿದಂತೆ ನಡೆಯುವುದು.

* ಸಪ್ತ ಮಾರುತರು-ಆವಸ, ಪ್ರವಸ, ಸಂವಸ, ಉದ್ವಸ, ವಿವಸ, ಪರಿವಸ ಮತ್ತು ಪರಾವಸ ಎಂದು ವಿಷ್ಣು ಪುರಾಣದಲ್ಲಿದೆ.

ವಿಚರಿಸ್ಯಂತಿ ಭದ್ರಂ ತೇ ದೇವಭೂತಾಸ್ತನಾತ್ಮಜಾಃ |
 ಏನಂ ತೌ ನಿಶ್ಚಯಂ ಕೃತ್ವಾ ನೂತಾಪುತ್ರೌ ತಪೋವನೇ || ೯
 ಜಗ್ಮತುಸ್ತ್ರಿದಿನಂ ರಾಮು ಕೃತಾರ್ಥಾವಿತಿ ನಃ ಶ್ರುತಮ್ |
 ಏಷ ದೇಶಃ ಸ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಃ ಮಹೇಂದ್ರಾಧ್ಯುಷಿತಃ ಪುರಾ || ೧೦
 ದಿತಿಂ ಯತ್ರ ತಪಃಸಿದ್ಧಾ ಮೇವಂ ಪರಿಚಚಾರ ಸಃ |
 ಇಕ್ಷ್ವಾಕೋಸ್ತು ನರವ್ಯಾಘ್ರ ಪುತ್ರಃ ಪರಮಧಾರ್ಮಿಕಃ || ೧೧
 ಅಲಂಬುಸಾಯಾಮುತ್ಪನ್ನೋ ವಿಶಾಲ ಇತಿ ವಿಶ್ರುತಃ |
 ತೇನ ಚಾಸೀದಿಹ ಸ್ಥಾನೇ ವಿಶಾಲೇತಿ ಪುರೀ ಕೃತಾ || ೧೨
 ವಿಶಾಲಸ್ಯ ಸುತೋ ರಾಮು ಹೇಮಚಂದ್ರೋ ಮಹಾಬಲಃ |
 ಸುಚಂದ್ರ ಇತಿ ನಿಖ್ಯಾತೋ ಹೇಮಚಂದ್ರಾದನಂತರಃ || ೧೩
 ಸುಚಂದ್ರತನಯೋ ರಾಮು ಧೂಮ್ರಾಶ್ವ ಇತಿ ವಿಶ್ರುತಃ |
 ಧೂಮ್ರಾಶ್ವತನಯಶ್ಚಾಪಿ ಸೃಂಜಯಃ ಸಮಪದ್ಯತ || ೧೪
 ಸೃಂಜಯಸ್ಯ ಸುತಃ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಸಹದೇವಃ ಪ್ರತಾಪನಾನ್ |
 ಕುಶಾಶ್ವಃ ಸಹದೇವಸ್ಯ ಪುತ್ರಃ ಪರಮಧಾರ್ಮಿಕಃ || ೧೫
 ಕುಶಾಶ್ವಸ್ಯ ಮಹಾತೇಜಾಃ ಸೋಮದತ್ತಃ ಪ್ರತಾಪನಾನ್ |
 ಸೋಮದತ್ತಸ್ಯ ಪುತ್ರಸ್ತು ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಃ ಇತಿ ವಿಶ್ರುತಃ || ೧೬

ಸಂದೇಹಬೇಡ. ನಿನ್ನ ಪುತ್ರರು ದೇವತಾರೂಪದಿಂದ ಸಂಚರಿಸುವರು
 ಶುಭವಾಗಲಿ" ಎಂದನು. ರಾಮ, ಈ ಪ್ರಕಾರ ತಾಯಿ ಮಕ್ಕಳು ತಪೋವನ
 ದಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೊರಟುಹೋದರು. ಇದು
 ನಾವು ಕೇಳಿದ ವಿಷಯ (೮-೯). ದಿತಿಯು ತವಸ್ಸುಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ
 ಇಂದ್ರನು ಸೇವೆಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶವಿದು. ಇಷ್ಟವಾಕುವಿಗೆ ಅಲಂಬುಸೆ
 ಯಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲನೆಂಬ ಮಗನು ಹುಟ್ಟಿದನು. ಅವನು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ
 ವಿಶಾಲನೆಂಬ ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾದ ನಗರಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿದನು (೧೦-೧೨). ವಿಶಾಲನ
 ಮಗ ಹೇಮಚಂದ್ರ. ಆತನ ಮಗ ಸುಚಂದ್ರ. ಅವನ ಮಗ ಧೂಮ್ರಾಶ್ವ.
 ಧೂಮ್ರಾಶ್ವನ ಮಗ ಸೃಂಜಯ. ಸೃಂಜಯನ ಮಗ ಸಹದೇವ. ಸಹದೇವನ
 ಮಗ ಕುಶಾಶ್ವ (೧೩-೧೫). ಆತನಿಗೆ ಸೋಮದತ್ತನೆಂಬ ಮಗನು

ತಸ್ಯ ಪುತ್ರೋ ಮಹಾತೇಜಾಃ ಸಂಪ್ರತ್ಯೇಷ ಪುರೀಮಿನಾಮ್ |

ಅನಸತ್ಯನುರಪ್ರಭುಃ ಸುಮುರ್ತಿನಾಮ ದುರ್ಜಯಃ || ೧೭

ಇಕ್ಷ್ವಾಕೋಸ್ತು ಪ್ರಸಾದೇನ ಸರ್ವೇ ವೈಶಾಲಿಕಾ ನೃಪಾಃ |

ದೀರ್ಘಾಯುಷೋ ಮಹಾತ್ಮಾನೋ ವೀರ್ಯವಂತಃ ಸುಧಾರ್ಮಿಕಾಃ

ಇಹಾದ್ಯ ರಜನೀಂ ರಾಮ ಸುಖಂ ವತ್ಸ್ಯಾಮಹೇ ವಯಮ್ |

ಶ್ವಃ ಪ್ರಭಾತೇ ನರಶ್ರೇಷ್ಠ ಜನಕಂ ದ್ರಷ್ಟುಮರ್ಹಸಿ || ೧೯

ಸುಮುತಿಸ್ತು ಮಹಾತೇಜಾ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುಪಾಗತಮ್ |

ಶ್ರುತ್ವಾ ನರನರಶ್ರೇಷ್ಠಃ ಪ್ರತ್ಯುದ್ಗಚ್ಛನ್ನಹಾಯಶಾಃ || ೨೦

ಪೂಜಾಂ ಚ ಪರಮಾಂ ಕೃತ್ವಾ ಸೋಪಾಧ್ಯಾಯಃ ಸಬಾಂಧವಃ |

ಪ್ರಾಂಜಲಿಃ ಕುಶಲಂ ಪೃಷ್ಟ್ವಾ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮಥಾಬ್ರವೀತ್ || ೨೧

ಜನಿಸಿದನು. ಸೋಮದತ್ತನ ಮಗ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಃ. ಕಾಕುತ್ಸ್ಥನ ಪುತ್ರನೇ ಈಗ ಈ ವಟ್ಟಣವನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಹೆಸರು ಸುಮತಿ. ಒಳ್ಳೆಯ ಕೀರ್ತಿವಂತ. ವರಾಕ್ರಮಿ (೧೬-೧೭). ಇಕ್ಷ್ವಾಕು ಮಹಾರಾಜನ ಆಶೀರ್ವಾದ ಬಲದಿಂದ ಈ ವಿಶಾಲಾಧಿವತಿಗಳು ದೀರ್ಘಾಯುಗಳೂ ಮಹಾತ್ಮರೂ ವೀರರೂ ಧಾರ್ಮಿಕರೂ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಈ ದಿನವ ರಾತ್ರಿ ಇಲ್ಲಿ ಸುಖವಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಳ್ಳೋಣ. ನಾಳೆ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ (ಮುಂದೆ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡಿ) ಜನಕ ಮಹಾರಾಜನನ್ನು ನೋಡಬಹುದು” (೧೮-೧೯). (ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ವಿಶಾಲನಗರಕ್ಕೆ ಬಂದರು.) ಇವರು ಬಂದ ಸಂಗತಿ ಸುಮತಿರಾಜನಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು ಆತನು ತನ್ನ ಪುರೋಹಿತರನ್ನೂ ಬಾಂಧವರನ್ನೂ ಕರೆದುಕೊಂಡುಬಂದು ಇವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಸ್ವಾಗತಿಸಿದನು. ಆದರದಿಂದ ಅತಿಥಿಸತ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಕುಶಲವನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿದನು (೨೦-೨೧). ಆಮೇಲೆ ಸುಮತಿಯು ಕೈಮುಗಿದುಕೊಂಡು “ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮಹರ್ಷಿಗಳೆ,

ಧನ್ಯೋಽಸ್ಮೈ ನುಗೃಹೀತೋಽಸ್ಮೈ ಯಸ್ಯ ಮೇ ವಿಷಯಂ ಮುನಿಃ |
ಸಂಪ್ರಾಪ್ತೋ ದರ್ಶನಂ ಚೈವ ನಾಸ್ತಿ ಧನ್ಯತರೋ ಮಮ || ೨೨

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಸಪ್ತಚತ್ವಾರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಅಷ್ಟಚತ್ವಾರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಶಕ್ರಾಹಲ್ಯಾಶಾವಃ

ಪೃಷ್ಠಾ ತು ಕುಶಲಂ ತತ್ರ ಪರಸ್ಪರಸಮಾಗಮೇ |
ಕಥಾಂತೇ ಸುಮತಿರ್ನಾಕೃಂ ವ್ಯಾಜಹಾರ ಮಹಾಮುನಿಮ್ || ೧

ಇಮೌ ಕುಮಾರೌ ಭದ್ರಂ ತೇ ದೇವತುಲ್ಯಪರಾಕ್ರಮೌ |
ಗಜಸಿಂಹಗತೀ ವೀರೌ ಶಾರ್ದೂಲವೃಷಭೋಪಮೌ || ೨

ಇಂದು ನಾನು ಧನ್ಯನಾದೆ ಅನುಗೃಹೀತನಾದೆ. ನನ್ನ ದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದೀರಿ. ನನಗೆ ದರ್ಶನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೀರಿ ನನಗಿಂತ ವುಣ್ಯವಂತನಿಲ್ಲ” ಎಂದು ನುಡಿದನು (೨೨)

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ನಲವತ್ತೇಳನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸರ್ಗ ೪೮

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಸುಮತಿರಾಜನಿಗೆ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಸುವುದು.
ಗೌತಮಾಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣ ಅಹಲ್ಯಾವೃತ್ತಾಂತ.

ಹೀಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಕುಶಲ ಸಂಭಾಷಣೆಯು ನಡೆದಮೇಲೆ ಸುಮತಿ ರಾಜನು “ಮಹರ್ಷಿಗಳೇ, ಬಹಳ ಒಳ್ಳೆಯದಾಯಿತು. ಈ ಕುಮಾರರು ಯಾರು? ದೇವತೆಗಳಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಾರಲ್ಲ. ಆನೆಯಂತೆ, ಸಿಂಹದಂತೆ ಗಂಭೀರವಾದ ನಡಿಗೆ ಶಾರ್ದೂಲದಂತೆ, ವೃಷಭದಂತೆ ವೀರರೂ (ಉನ್ನತ

ಪದ್ಮಪತ್ರನಿಶಾಲಾಕ್ಷಾ ಖಡ್ಗತೂಣೇಧನುರ್ಧರೌ |

ಅಶ್ವಿನಾವಿನ ರೂಪೇಣ ಸಮುಪಸ್ಥಿತಯೌವನೌ || ೩

ಯದ್ಯಚ್ಛಯೈವ ಗಾಂ ಪ್ರಾಪ್ತೌ ದೇವಲೋಕಾದಿನಾನುರೌ |

ಕಥಂ ಪದ್ಭ್ಯಾಮಿಹ ಪ್ರಾಪ್ತೌ ಕಿಮುರ್ಥಂ ಕಸ್ಯ ವಾ ಮುನೇ || ೪

ಭೂಷಯಂತಾವಿನುಂ ದೇಶಂ ಚಂದ್ರಸೂರ್ಯಾವಿನಾಂಬರಮ್ |

ಪರಸ್ಪರಸ್ಯ ಸದೃಶೌ ಪ್ರಮಾಣೇಂಗಿತಚೇಷ್ಟಿತೈಃ || ೫

ಕಿಮುರ್ಥಂ ಚ ನರಶ್ರೇಷ್ಠೌ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತೌ ದುರ್ಗಮೇ ಪಥಿ |

ನರಾಯುಧಧರೌ ನೀರೌ ಶ್ರೋತುಮಿಚ್ಛಾಮಿ ತತ್ತ್ವತಃ || ೬

ತಸ್ಯ ತದ್ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಯಥಾವೃತ್ತಂ ನೃವೇದಯತ್ |

ನಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ರಾಜಾ ಪರಮಹರ್ಷಿತಃ || ೭

ಅತಿಥೀ ಪರಮೌ ಪ್ರಾಪ್ತೌ ಪುತ್ರೌ ದಶರಥಸ್ಯ ತೌ |

ಪೂಜಯಾಮಾಸ ವಿಧಿವತ್ ಸತ್ಕಾರಾರ್ಹೌ ಮಹಾಬಲೌ || ೮

ಸ್ತಂಧರೌ) ಆಗಿದ್ದಾರೆ (೧-೨). ಕಣ್ಣುಗಳು ಪದ್ಮದಳದಂತೆ ವಿಶಾಲವಾಗಿವೆ. ಖಡ್ಗ ಬತ್ತಳಿಕೆ ಧನುಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳಂತೆ ಇದ್ದಾರೆಲ್ಲ. ಈ ತರುಣರು ಯಾರು? ದೇವಲೋಕದಿಂದ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಾಗಿ ಭೂಮಿಗೆ ಇಳಿದುಬಂದ ದೇವತೆಗಳಿರಬಹುದೆ? ಬರಿಯ ಕಾಲಿನಿಂದಲೇ ಇಲ್ಲಿಗೆ ನಡೆದುಬಂದರೆ? ಏನಿದು? ಋಷಿಗಳೇ, ಇವರು ಯಾರ ಮಕ್ಕಳು? (೩-೪) ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರು ಆಕಾಶವನ್ನು ಭೂಷಿಸುವಂತೆ, ಇವರು ನನ್ನ ದೇಶಕ್ಕೆ ಭೂಷಣವ್ರಾಯರಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ನಿಲುವು, ನಡೆ, ನುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಂತೆ ಒಬ್ಬರಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪುರುಷಶ್ರೇಷ್ಠರು ಕಾಡು ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಏಕೆ ಬಂದರು? ಈ ವೀರರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮನಾದ ಆಯುಧಗಳಿವೆ. ನಿಜವಾಗಿ ಇವರು ಯಾರಿರಬಹುದೆಂದು ನನಗೆ ಕುತೂಹಲ ವಾಗಿದೆ" ಎಂದು ಕೇಳಿದನು (೫-೬). ನಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರ ವೃತ್ತಾಂತವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿದರು. ಸುಮತಿರಾಜನಿಗೆ ಪರಮಾನಂದ ವಾಯಿತು. ದಶರಥಮಹಾರಾಜನ ಪುತ್ರರು ತನ್ನ ಮನೆಗೆ ಅತಿಥಿಗಳಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿದು ಅವರಿಗೆ ಅತ್ಯಾದರದಿಂದ ಸತ್ಕಾರಮಾಡಿದನು.

ತತಃ ಪರಮಸತ್ಕಾರಂ ಸುಮತೇಃ ಸ್ವಾಪ್ನಾ ರಾಘವೌ |
 ಉಷ್ಯ ತತ್ರ ನಿಶಾಮೇಕಾಂ ಜಗ್ಮತುರ್ಮಿಥಿಲಾಂ ತತಃ || ೯
 ತಾನ್ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಮುನಯಃ ಸರ್ವೇ ಜನಕಸ್ಯ ಪುರೀಂ ಶುಭಾಮ್ |
 ಸಾಧು ಸಾಧ್ವಿತಿ ಶಂಸಂತೋ ಮಿಥಿಲಾಂ ಸಮಪೂಜಯನ್ || ೧೦
 ಮಿಥಿಲೋಪವನೇ ತತ್ರ ಆಶ್ರಮಂ ದೃಶ್ಯ ರಾಘವಃ |
 ಪುರಾಣಂ ನಿರ್ಜನಂ ರಮ್ಯಂ ಪಪ್ರಚ್ಛ ಮುನಿಪುಂಗವಮ್ || ೧೧
 ಶ್ರೀಮದಾಶ್ರಮಸಂಕಾಶಂ ಕಿಂ ನಿವೃತ್ತಂ ಮುನಿವರ್ಜಿತಮ್ |
 ಶ್ಲೋತುಮಿಚ್ಛಾಮಿ ಭಗವನ್ ಕಸ್ಯಾಯಂ ಪೂರ್ವ ಆಶ್ರಮಃ || ೧೨
 ತಚ್ಛ್ರುತ್ವಾ ರಾಘವೇಣೋಕ್ತಂ ವಾಕ್ಯಂ ವಾಕ್ಯವಿಶಾರದಃ |
 ಪ್ರತ್ಯುನಾಚ ಮಹಾತೇಜಾ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮಹಾಮುನಿಃ || ೧೩
 ಹಂತ ತೇ ಕಥಯಿಷ್ಯಾಮಿ ಶೃಣು ತತ್ತ್ವೇನ ರಾಘವ |
 ಯಸ್ಯೈತದಾಶ್ರಮಪದಂ ಶಬ್ದಂ ಕೋಪಾನ್ಮಹಾತ್ಮನಾ || ೧೪
 ಗೌತಮಸ್ಯ ನರಶ್ರೇಷ್ಠ ಪೂರ್ವಮಾಸೀನ್ನಹಾತ್ಮನಃ |
 ಆಶ್ರಮೋ ದಿವ್ಯಸಂಕಾಶಃ ಸುರೈರಪಿ ಸುಪೂಜಿತಃ || ೧೫

ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಸುಮತಿರಾಜನ ಸತ್ಕಾರವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಆ ರಾತ್ರಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿದು ಮಾರನೆಯ ದಿನ (ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರೊಡನೆ) ಮಿಥಿಲೆಗೆ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡಿದರು (೭-೯). ದೂರದಲ್ಲಿ ಮಿಥಿಲಾನಗರಿಯು ಕಾಣಿಸಿತು. ಋಷಿಗಳೆಲ್ಲರೂ 'ಸಾಧು ಸಾಧು' ಎಂದು ಆ ವಟ್ಟಣವನ್ನು ಕೊಂಡಾಡಿದರು. ಮಿಥಿಲೆಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದ ಒಂದು ವನಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಒಂದು ಆಶ್ರಮ ಕಾಣಿಸಿತು. ಹಳೆಯದಾಗಿ ನಿರ್ಜನವಾಗಿದ್ದರೂ ರಮಣೀಯವಾಗಿದ್ದ ಆಶ್ರಮವನ್ನು ಕಂಡು ರಾಮನು "ಮುನಿಗಳೇ, ಇದು ಆಶ್ರಮದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಮುನಿಗಳಾರೂ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹಿಂದೆ ಯಾರದೋ ಆಶ್ರಮವಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಇದು ಯಾರ ಆಶ್ರಮ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದನು (೧೦-೧೨). ಆಗ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿಗಳು ಹೇಳತೊಡಗಿದರು: "ಆಹಾ! ಅದರ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಆ ಮಹಾತ್ಮನು ಕೋಪದಿಂದ ಈ ಆಶ್ರಮವನ್ನು ಶಪಿಸಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಇದು ಹಿಂದೆ ಗೌತಮ ಋಷಿಯ ಆಶ್ರಮವಾಗಿತ್ತು.

ಸ ಚೇಹ ತಪ ಅತಿಷ್ಠದಹಲ್ಯಾಸಹಿತಃ ಪುರಾ |

ವರ್ಷಪೂಗಾನನೇಕಾಂತ್ ರಾಜಪುತ್ರ ಮಹಾಯಶಃ || ೧೬

ತಸ್ಯಾಂತರಂ ವಿದಿತ್ವಾ ತು ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷಃ ಶಚೀಪತಿಃ |

ಮುನೀನೇಷಧರೋಹಲ್ಯಾಮಿದಂ ವಚನಮುಬ್ರವೀತ್ || ೧೭

ಋತುಕಾಲಂ ಪ್ರತೀಕ್ಷಂತೇ ನಾರ್ಥಿನಃ ಸುಸಮಾಹಿತೇ |

ಸಂಗಮಂ ತ್ವಹಮಿಚ್ಛಾಮಿ ತ್ವಯಾ ಸಹ ಸುನುಧ್ಯಮೇ || ೧೮

ಮುನೀನೇಷಂ ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷಂ ನಿಜ್ಞಾಯ ರಘುನಂದನ |

ಮತಿಂ ಚಕಾರ ದುರ್ಮೇಧಾ ದೇವರಾಜಕುತೂಹಲಾತ್ || ೧೯

ಅಥಾಬ್ರವೀತ್ ಸುರಶ್ರೇಷ್ಠಂ ಕೃತಾರ್ಥೇನಾಂತರಾತ್ಮನಾ |

ಕೃತಾರ್ಥಾಸ್ಮಿ ಸುರಶ್ರೇಷ್ಠ ಗಚ್ಛ ಶೀಘ್ರಮಿತಃ ಪ್ರಭೋ || ೨೦

ಆತ್ಮಾನಂ ಮಾಂ ಚ ದೇವೇಶ ಸರ್ವದಾ ರಕ್ಷ ಮಾನದ |

ಇಂದ್ರಸ್ತು ಪ್ರಹಸನ್ ವಾಕ್ಯಮಹಲ್ಯಾಮಿದಮುಬ್ರವೀತ್ || ೨೧

ದೇವತೆಗಳೂ ಇದನ್ನು ಗೌರವದಿಂದ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರು (೧೩-೧೫). ರಾಜಕುಮಾರ, ಗೌತಮಖುಷಿಯು ವತ್ಸಿಯಾದ ಅಹಲ್ಯೆಯೊಡನೆ ಈ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಒಂದು ಸಲ ಗೌತಮನು ಇಲ್ಲದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನು ಗೌತಮಮುನಿಯ ವೇಷದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಅಹಲ್ಯೆಯನ್ನು ಕುರಿತು “ಸುಂದರಿ, ನಾನು ನಿನ್ನ ಸಂಗವನ್ನು ಬಯಸುತ್ತೇನೆ. ಕಾಮಾರ್ಥಗಳು ಋತುಕಾಲವನ್ನೇ ನಿರೀಕ್ಷಿಸ ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ” ಎಂದನು (೧೬-೧೮). ಇಂದ್ರನು ಮುನಿಯ ವೇಷದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದ್ದಾನೆಂದು ಅಹಲ್ಯೆಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ದೇವೇಂದ್ರನೊಡನೆ ಸಮಾಗಮ ವಾಗುವುದೆಂಬ ಆಸೆಯಿಂದ ಅವಳು ಬುದ್ಧಿಗೆಟ್ಟು ಒಪ್ಪಿದಳು. ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಸಂತುಷ್ಟಳಾಗಿ “ದೇವರಾಜ, ನಾನು ಕೃತಾರ್ಥಳಾದೆ. ಬೇಗನೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಡು. ನಿನ್ನನ್ನೂ ನನ್ನನ್ನೂ ಗೌತಮನಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಭಾರ ನಿನಗೆ ಸೇರಿದ್ದು” ಎಂದಳು (೧೯-೨೦). ಇಂದ್ರನು ನಗುತ್ತ “ಸುಂದರಿ,

ಸುಶ್ರೋಣಿ ಪರಿತುಷ್ಟೋಽಸ್ಮಿ ಗಮಿಷ್ಯಾಮಿ ಯಥಾಗತಮ್ |
 ಏವಂ ಸಂಗಮ್ಯ ತು ತಯಾ ನಿಶ್ಚಕ್ರಾನ್ಮೋಟಿಜಾತ್ತತಃ || ೨೨
 ಸ ಸಂಭ್ರಮಾತ್ಸ್ವರನ್ ರಾಮು ಶಂಕಿತೋ ಗೌತಮಂ ಪ್ರತಿ |
 ಗೌತಮಂ ಸಂದದರ್ಶಾಥ ಪ್ರವಿಶಂತಂ ಮಹಾಮುನಿಮ್ || ೨೩
 ದೇವದಾನವದುರ್ಧರ್ಷಂ ತಪೋಬಲಸಮನ್ವಿತಮ್ |
 ತೀರ್ಥೋದಕಪರಿಕ್ಲಿನ್ನಂ ದೀಪ್ಯಮಾನಮಿವಾನಲಮ್ || ೨೪
 ಗೃಹೀತಸಮಿಧಂ ತತ್ರ ಸಕುಶಂ ಮುನಿಪುಂಗವಮ್ |
 ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಸುರಪತಿಶ್ಚ ಸ್ತೋ ವಿನರ್ಣವದನೋಽಭವತ್ || ೨೫
 ಅಥ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷಂ ಮುನಿವೇಷಧರಂ ಮುನಿಃ |
 ದುರ್ಮೃತ್ಯಂ ವೃತ್ತಸಂಪನ್ನೋ ರೋಷಾದ್ವಚನಮಬ್ರವೀತ್ || ೨೬
 ಮಮ ರೂಪಂ ಸಮಾಸ್ಥಾಯ ಕೃತವಾನಸಿ ದುರ್ಮತೇ |
 ಅಕರ್ತವ್ಯಮಿದಂ ತಸ್ಮಾದ್ವಿಫಲಸ್ತ್ವಂ ಭವಿಷ್ಯಸಿ || ೨೭
 ಗೌತಮೇನ್ಯೈವಮುಕ್ತಸ್ಯ ಸರೋಷೇಣ ಮಹಾತ್ಮನಾ |
 ಪೇತತುರ್ಮಷಣೌ ಭೂಮೌ ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷಸ್ಯ ತತ್ತ್ವಣಾತ್ || ೨೮

ನನಗೆ ತೃಪ್ತಿಯಾಯಿತು. ಹೊರಡುತ್ತೇನೆ” ಎನ್ನುತ್ತ ಪರ್ಣಶಾಲೆಯಿಂದ
 ಹೊರಗೆ ಬಂದನು. ಅವನು ಗೌತಮಮುನಿಗೆ ಹೆದರಿ ಗಾಬರಿಯಿಂದ
 ಹೊರಡುವಾಗ ನಾಕ್ಷಾತ್ ಗೌತಮ ಮಹರ್ಷಿಯು ಎದುರಿಗೆ ಬಂದನು
 (೨೧-೨೩). ಗೌತಮಮುನಿಯನ್ನು ದೇವದಾನವರಿಗೂ ಕೆಣಕಲು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ
 ಅಂಥ ತಪೋಬಲಸಮನ್ವಿತ ಆತನು ತೀರ್ಥೋದಕದಲ್ಲಿ ನ್ನಾನಮಾಡಿ
 ದರ್ಭಿಸಮಿತ್ತುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಅಗ್ನಿಯಂತೆ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುತ್ತ ಬರು
 ತಿದ್ದನು. ಆ ಮುನಿಯನ್ನು ಕಂಡಕೂಡಲೆ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ನಡುಕಹುಟ್ಟಿ
 ಮುಖವು ಬಾಡಿದೆಯಿತು (೨೪-೨೫) ಇಂದ್ರನು ಮುನಿವೇಷಧಾರಿ
 ಯಾಗಿರುವುದೂ ಅವನು ಮಾಡಿದ ದುರಾಚಾರವೂ ಗೌತಮನಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು
 ಆ ವ್ರತನಿಷ್ಠನು ರೋಷದಿಂದ “ಎಲೈ ದುಷ್ಟ, ನನ್ನ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ
 ಮಾಡಬಾರದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿದೆಯಾ? ನಿನ್ನ ವೃಷಣಗಳು ಬಿದ್ದು
 ಹೋಗಲಿ” ಎಂದು ಶಪಿಸಿದನು (೨೬-೨೮). ಆ ಮಹಾತ್ಮನು ಹೀಗೆ

ತಥಾ ಶಪ್ತಾ ಸ ವೈ ಶಕ್ರಮಹಲ್ಯಾನುಪಿ ಶಪ್ತವಾನ್ |

ಇಹ ವರ್ಷಸಹಸ್ರಾಣಿ ಬಹೂನಿ ತ್ವಂ ನಿವತ್ಸ್ಯಸಿ || ೨೯

ನಾಯುಭಕ್ತಾ ನಿರಾಹಾರಾ ತಪ್ಯಂತೀ ಭಸ್ಮಶಾಯಿನೀ |

ಅದೃಶ್ಯಾ ಸರ್ವಭೂತಾನಾಮಾಶ್ರಮೇಽಸ್ಥಿನ್ನಿವತ್ಸ್ಯಸಿ || ೩೦

ಯದಾ ಚೈತದ್ವನಂ ಘೋರಂ ರಾಮೋ ದಶರಥಾತ್ಮಜಃ |

ಆಗಮಿಸ್ಯತಿ ದುರ್ಧರ್ಷಸ್ತದಾ ಪೂತಾ ಭವಿಸ್ಯಸಿ || ೩೧

ತಸ್ಯಾತಿಥ್ಯೇನ ದುರ್ವೃತ್ತೇ ಲೋಭಮೋಹವಿನರ್ಜಿತಾ |

ಮತ್ಸಕಾಶೇ ಮುದಾ ಯುಕ್ತಾ ಸ್ವಂ ವಪುರ್ಧಾರಯಿಸ್ಯಸಿ || ೩೨

ಏವಮುಕ್ತಾ ಮಹಾತೇಜಾ ಗೌತಮೋ ದುಷ್ಟಚಾರಿಣೀಮ್ |

ಇಮನಾಶ್ರಮಮುತ್ಸೃಜ್ಯ ಸಿದ್ಧಚಾರಣಸೇವಿತೇ || ೩೩

ಹಿಮವಚ್ಚಿಖರೇ ರಮ್ಯೇ ತಪಸ್ತೇಸೇ ಮಹಾತಪಾಃ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಅಷ್ಟಚತ್ವಾರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಶಪಿಸಿದ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ಇಂದ್ರನ ವೃಷಣಗಳು ಬಿದ್ದುಹೋದವು. ಇಂದ್ರನನ್ನು ಶಪಿಸಿ ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ “ನೀನು ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷ ಆಹಾರವಿಲ್ಲದೆ ಉಸಿರಾಡುತ್ತ ಬುದಿಯಲ್ಲಿ ಹೊರಳುತ್ತ ಬಿದ್ದಿರು. ಯಾರ ಕಣ್ಣಿಗೂ ಗೋಚರವಾಗದೆ ಈ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿಯೇ ಇರು (೨೯-೩೦). ದಶರಥಪುತ್ರನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಈ ಘೋರಾರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ನೀನು ಪರಿಶುದ್ಧಳಾಗುವೆ. ಕೆಟ್ಟನಡತೆಯವಳೆ, ಲೋಭಮೋಹರಹಿತಳಾಗಿ ನೀನು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಅತಿಥಿಸತ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾದರೆ, ಶುದ್ಧಳಾಗಿ ಮತ್ತೆ ನಿನ್ನ ನಿಜದೇಹವನ್ನು ಧರಿಸುವೆ. ಆಗ ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬರಬಹುದು” ಎಂದು ಶಪಿಸಿದನು (೩೧-೩೨). ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿ ಗೌತಮಮಹರ್ಷಿಯು ಸಿದ್ಧಚಾರಣಸೇವಿತವಾದ ಹಿಮವತ್ಪರ್ವತದ ಒಂದು ರಮ್ಯವಾದ ಶಿಖರಕ್ಕೆ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಲು ಹೋದನು” (೩೩).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ನಲವತ್ತೆಂಟನೆಯ ಸರ್ಗ

ಏಕೋನಪಂಚಾಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಅಹಲ್ಯಾಶಾಪಮೋಕ್ಷಃ

ಅಫಲಸ್ತು ತತಃ ಶಕ್ರೋ ದೇವಾನಗ್ನಿಪುರೋಗಮಾನ್ |
 ಅಬ್ರವೀತ್ ತ್ರಸ್ತನಯನಃ ಸರ್ಷಿಸಂಘಾನ್ ಸಚಾರಣಾನ್ || ೧
 ಕುರ್ವತಾ ತಪಸೋ ವಿಘ್ನಂ ಗೌತಮಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ |
 ಕ್ರೋಧಮುತ್ಪಾದ್ಯ ಹಿ ಮಯಾ ಸುರಕಾರ್ಯಮಿದಂ ಕೃತಮ್ || ೨
 ಅಫಲೋಽಸ್ಮಿ ಕೃತಸ್ತೇನ ಕ್ರೋಧಾತ್ ಸಾ ಚ ನಿರಾಕೃತಾ |
 ಶಾಪಮೋಕ್ಷೇಣ ಮಹತಾ ತಪೋಽಸ್ಯಾಪಹೃತಂ ಮಯಾ || ೩
 ತಸ್ಮಾತ್ ಸುರವರಾಃ ಸರ್ವೇ ಸರ್ಷಿಸಂಘಾಃ ಸಚಾರಣಾಃ |
 ಸುರಸಾಹ್ಯಕರಂ ಸರ್ವೇ ಸಫಲಂ ಕರ್ತುಮರ್ಹಥ || ೪

ಸರ್ಗ ೪

ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಕುರಿಯ ವೃಷಣವನ್ನು ಜೋಡಿಸುವುದು.
 ಅಹಲ್ಯೆಯ ಶಾಪವಿಮೋಚನೆ.

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಹೇಳಿದರು: “ರಾಘವ, ಹೀಗೆ ವೃಷಣಹೀನನಾದ ಇಂದ್ರನು ಅಗ್ನಿ ಪ್ರಮುಖರಾದ ದೇವತೆಗಳ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ದೈನ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತ “ಗೌತಮಮುನಿಯ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ವಿಘ್ನವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ಈ ರೀತಿ ಮಾಡಿ ಆತನಿಗೆ ಕ್ರೋಧವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿದೆ. ಇದು ದೇವಕಾರ್ಯ! (೧-೨). ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ನಾನು ವೃಷಣಹೀನನಾದೆ. ಅಹಲ್ಯೆಯು ಪರಿತ್ಯಕ್ತಳಾದಳು. ಭಯಂಕರವಾದ ಶಾಪವನ್ನು ಕೊಡಿಸಿ ಗೌತಮನ ತಪಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಹಾಳು ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ! ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳು ಸೇರಿ ನೀವೆಲ್ಲರೂ ನಿಮ್ಮ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಟ್ಟ ನನಗೆ ವೃಷಣವು ದೊರೆಯುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕು!”

ಶತಕ್ರತೋರ್ವಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ದೇವಾಃ ಸಾಗ್ನಿಪುರೋಗಮಾಃ |

ಸಿತೃದೇವಾನುಪೇತ್ಯಾಹುಃ ಸರ್ವೇ ಸಹ ಮರುದ್ಗಣೈಃ || ೫

ಪುರಾಃವಿಚಾರ್ಯ ನೋಹೇನ ಮುನಿಪತ್ನೀಂ ಶತಕ್ರತುಃ |

ಭರ್ಷಯಿತ್ವಾ ಮುನೇಃ ಶಾಪಾತ್ತತ್ತ್ವೇನ ವಿಫಲೀಕೃತಃ || ೬

ಇದಾನೀಂ ಕುಪ್ಯತೇ ದೇವಾನ್ ದೇವರಾಜಃ ಪುರಂದರಃ |

ಅಯಂ ಮೇಷಃ ಸನ್ಯಷಣಃ ಶಕ್ರೋ ಹ್ಯನ್ಯಷಣಃ ಕೃತಃ || ೭

ಮೇಷಸ್ಯ ವೃಷಣೌ ಗೃಹ್ಯ ಶಕ್ರಾಯಾಶು ಪ್ರಯಚ್ಛತ |

ಅಫಲಸ್ತು ಕೃತೋ ಮೇಷಃ ಪರಾಂ ತುಷ್ಟಿಂ ಪ್ರದಾಸ್ಯತಿ || ೮

ಭವತಾಂ ಹರ್ಷಣಾರ್ಥೇ ಚ ಯೇ ಚ ದಾಸ್ಯಂತಿ ಮಾನವಾಃ |

ಅಕ್ಷಯಂ ಹಿ ಫಲಂ ತೇಷಾಂ ಯೂಯಂ ದಾಸ್ಯಥ ಪುಷ್ಕಲಮ್ || ೯

ಅಗ್ನೇಸ್ತು ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಸಿತೃದೇವಾಃ ಸಮಾಗತಾಃ |

ಉತ್ಪಾಟ್ಯ ಮೇಷವೃಷಣೌ ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷೇ ನೃನೇತಯನ್ || ೧೦

ತದಾಪ್ರಭೃತಿ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಃ ಸಿತೃದೇವಾಃ ಸಮಾಗತಾಃ |

ಅಫಲಾನ್ ಭುಂಜತೇ ಮೇಷಾನ್ ಫಲೈಸ್ತೇಷಾಮಯೋಜಯನ್ ||

ಎಂದು ನುಡಿದನು (೩-೪). ಆಗ ಅಗ್ನಿಪ್ರಮುಖರಾದ ದೇವತೆಗಳು ಮರುದ್ಗಣಗಳೊಡನೆ ಸಿತೃದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿದರು. ಅಗ್ನಿಯು “ ಸಿತೃದೇವತೆಗಳೇ, ಇಂದ್ರನು ವಿಚಾರವಿಲ್ಲದೆ ಗೌತಮಮುನಿಯ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಕಾಮಿಸಿ ಆ ಮುನಿಯ ಶಾಪದಿಂದ ವೃಷಣಹೀನನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈಗ ದೇವತೆಗಳಮೇಲೆ ಕೋಪವನ್ನು ಕಾರುತ್ತಿದ್ದಾನೆ ! ನಿಮಗೆ ಅರ್ಪಿಸುವ ಮೇಷವು ವೃಷಣಯುಕ್ತವಾಗಿದೆಯಷ್ಟೆ. ಇದರ ವೃಷಣವನ್ನು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಜೋಡಿಸಿರಿ (೫-೭). ವೃಷಣಹೀನವಾದ ಮೇಷದಿಂದಲೇ ನೀವು ಬೇಕಾದಷ್ಟು ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವಿರಿ. ಮನುಷ್ಯರು ವೃಷಣಹೀನವಾದ ಮೇಷವನ್ನು ನಿಮಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದರೆ ಅವರಿಗೆ ಅಕ್ಷಯ ಫಲವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿರಿ” ಎಂದನು (೮-೯). ಅಗ್ನಿಯು ಮಾತಿನಂತೆ ಸಿತೃದೇವತೆಗಳು ಮೇಷದ ವೃಷಣಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಜೋಡಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮೊದಲಾಗಿ ಸಿತೃದೇವತೆಗಳು ವೃಷಣಹೀನವಾದ ಮೇಷಗಳಿಂದ ತೃಪ್ತರಾಗಿ ದಾತೃಗಳಿಗೆ

ಇಂದ್ರಸ್ತು ಮೇಷವೃಷಣಸ್ತದಾಪ್ರಭೃತಿ ರಾಘವ |
ಗೌತಮಸ್ಯ ಪ್ರಭಾವೇಣ ತಪಸಶ್ಚ ಮಹಾತ್ಮನಃ || ೧೨

ತದಾಗಚ್ಛ ಮಹಾತೇಜ ಆಶ್ರಮಂ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಣಃ |
ತಾರಯೈನಾಂ ಮಹಾಭಾಗಾನುಹಲ್ಯಾಂ ದೇವರೂಪಿಣೀಮ್ || ೧೩

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ರಾಘವಃ ಸಹಲಕ್ಷ್ಮಣಃ |
ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಂ ಪುರಸ್ಕತ್ಯ ತನೂಶ್ರಮನುಭಾವಿಶತ್ || ೧೪

ದದರ್ಶ ಚ ಮಹಾಭಾಗಾಂ ತಪಸಾ ದ್ಯೋತಿತಪ್ರಭಾಮ್ |
ಲೋಕೈರಪಿ ಸಮಾಗಮ್ಯ ದುರ್ನಿರೀಕ್ಷಾಂ ಸುರಾಸುರೈಃ || ೧೫

ಪ್ರಯತ್ನಾನ್ನಿರ್ಮಿತಾಂ ಧಾತ್ರಾ ದಿನ್ಯಾಂ ಮಾಯಾಮಯೀಮಿವ |
ಸತುಷಾರಾವೃತಾಂ ಸಾಭ್ರಾಂ ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಪ್ರಭಾಮಿವ || ೧೬

ಧೂಮೇನಾಪಿ ಪರೀತಾಂಗೀಂ ದೀಪ್ತಾನುಗ್ನಿಶಿಖಾಮಿವ |
ಮಧ್ಯೇಽಂಭಸೋ ದುರಾಧರ್ಷಾಂ ದೀಪ್ತಾಂ ಸೂರ್ಯಪ್ರಭಾಮಿವ

ಫಲವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ರಾಮ, ಹೀಗೆ ಗೌತಮಮುನಿಯ ತಪಃ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಇಂದ್ರನು ಮೇಷವೃಷಣನಾದನು (೧೦-೧೨). “ಹೇ ತೇಜೋ ನಿಧಿ—ರಾಮ, ಆ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮನ ಆಶ್ರಮದೊಳಗೆ ಹೋಗೋಣ ಬಾ. ಅದೃಶ್ಯ ದೇವತೆಯಂತೆ ಇಲ್ಲಿರುವ ಮಹಾತ್ಮಳಾದ ಅಹಲೈಯನ್ನು ಉದ್ಧಾರಮಾಡು.” ಆಗ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ವಚನದಂತೆ ಶ್ರೀರಾಮನು ಅವರನ್ನು ಮುಂದೆಮಾಡಿ ಕೊಂಡು ಲಕ್ಷ್ಮಣನೊಡನೆ ಆಶ್ರಮವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು (೧೩-೧೪). ಅಲ್ಲಿ ದೇವಾಸುರ ಮಾನವರಿಗೂ ಅಗೋಚರಳಾಗಿದ್ದ ಆ ಮಹಾತ್ಮಳನ್ನು ಕಂಡನು. (ದೀರ್ಘಕಾಲದ) ತವಸ್ಸಿನಿಂದ ಅಹಲೈಯ ಸುತ್ತಲೂ ದಿವ್ಯಪ್ರಭೆಯು ಹರಡಿತ್ತು. ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರಯತ್ನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಮಾಯಾ ಮಯಳಾದ ದೇವತೆಯಂತೆ, (ಭಸ್ಮದಿಂದ ಆವೃತಳಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ) ಮಂಜು ಮೋಡಗಳಿಂದ ಮರೆಯಾದ ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರ ಪ್ರಭೆಯಂತೆ, ಹೊಗೆಮುಚ್ಚಿದ ಅಗ್ನಿಜ್ವಾಲೆಯಂತೆ, ಜಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸಿರುವ ಉಜ್ಜ್ವಲವಾದ ಸೂರ್ಯ ದೀಪ್ತಿಯಂತೆ ಇದ್ದ ಅಹಲೈಯನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನು ನೋಡಿದನು (೧೫-೧೬).

ಸಾ ಹಿ ಗೌತಮನಾಕೈನ ದುರ್ನಿರೀಕ್ಷಾ ಬಭೂವ ಹ |
 ತ್ರಯಾಣಾನುಪಿ ಲೋಕಾನಾಂ ಯಾನದ್ರಾಮಸ್ಯ ದರ್ಶನಮ್ ||
 ಶಾಪಸ್ತಾಂತಮುಪಾಗನ್ಮ್ಯ ತೇಷಾಂ ದರ್ಶನಮಾಗತಾ |
 ರಾಘವೌ ತು ತತಸ್ತಸ್ಯಾಃ ಪಾದೌ ಜಗೃಹತುಸ್ತದಾ || ೧೯
 ಸ್ಮರಂತೀ ಗೌತಮವಚಃ ಪ್ರತಿಜಗ್ರಾಹ ಸಾ ಚ ತೌ |
 ಸಾದ್ಯನುರ್ಘಂ ತಥಾತಿಥ್ಯಂ ಚಕಾರ ಸುಸನೂಹಿತಾ || ೨೦
 ಪ್ರತಿಜಗ್ರಾಹ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥೋ ವಿಧಿದೃಷ್ಟೇನ ಕರ್ತುಮಾಣಾ |
 ಪುಷ್ಪವೃಷ್ಟಿಮುಹತ್ಯಾಸೀದ್ವೇನದುಂದುಭಿನಿಸ್ಸನೈಃ || ೨೧
 ಗಂಧರ್ವಾಪ್ಸರಸಾಂ ಚಾಪಿ ಮಹಾನಾಸೀತ್ ಸಮುತ್ಸವಃ |
 ಸಾಧು ಸಾಧ್ವಿತಿ ದೇವಾಸ್ತಾಮಹಲ್ಯಾಂ ಸಮಪೂಜಯನ್ || ೨೨
 ತಪೋಬಲವಿಶುದ್ಧಾಂಗೀಂ ಗೌತಮಸ್ಯ ನಶಾನುಗಾಮ್ |
 ಗೌತಮೋಽಪಿ ಮಹಾತೇಜಾ ಅಹಲ್ಯಾಸಹಿತಃ ಸುಖೀ || ೨೩

ಅವಳು ಗೌತಮರ ಶಾವದಿಂದ ಮೂರುಲೋಕದ ಜನರಿಗೂ ಅದೃಶ್ಯ
 ಳಾಗಿದ್ದಳು. ಈಗ ಶ್ರೀರಾಮನ ದರ್ಶನದಿಂದ ಶಾವವಿಮೋಚನೆಯಾಗಿ
 ಅವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಕಾಣಿಸಿದಳು (೧೮-೧೯) ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ನೇರವಾಗಿ
 ಹೋಗಿ ಅಹಲ್ಯೆಯ ವಾದಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ನಂದಿಸಿದರು. ಅವಳಿಗೆ ಗೌತಮರ
 ವಚನವು ನೈರಣಿಗೆ ಬಂದಿತು ಅರ್ಘ್ಯವಾದ್ಯಾದಿಗಳನ್ನಿತ್ತು ನಿಷ್ಕೆಯಿಂದ
 ಉಪಚರಿಸಿದಳು. ಶ್ರೀರಾಮನು ವಿಧಿವತ್ತಾಗಿ ಅವಳ ಸತ್ಕಾರವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು (೨೦-೨೧). ಆಕಾಶದಿಂದ ಪುಷ್ಪವೃಷ್ಟಿಯಾಯಿತು. ದೇವದುಂದುಭಿಗಳು ಮೊಳಗಿದವು. ಗಂಧರ್ವರ ಹಾಡು, ಅಪ್ಸರೆಯರ ನೃತ್ಯ ಇವುಗಳೊಡನೆ ದೊಡ್ಡ ಉತ್ಸವ ನಡೆಯಿತು. ಇದನ್ನರಿತು ಗೌತಮಮುನಿಗಳು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ತಪೋಬಲದಿಂದ ವರಿಶುದ್ಧಳಾದ ಅಹಲ್ಯೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು, ದೇವತೆಗಳು 'ಸಾಧು ಸಾಧು' ಎನ್ನುತ್ತ ಅಹಲ್ಯೆಯನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದರು (೨೨-೨೩).

ರಾನುಂ ಸಂಪೂಜ್ಯ ವಿಧಿವತ್ತಪಸ್ತೇಪೇ ಮಹಾತಪಾಃ |

ರಾನೋಽಪಿ ಪರಮಾಂ ಪೂಜಾಂ ಗೌತಮಸ್ಯ ಮಹಾಮುನೇಃ ||

ಸಕಾಶಾದ್ವಿಧಿವತ್ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಜಗಾನು ಮಿಥಿಲಾಂ ತತಃ || ೨೪

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಏಕೋನಪಂಚಾಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಪರಿಶುದ್ಧಳಾದ ಅಹರ್ಲೈಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದಮೇಲೆ ಗೌತಮರ ಮನಸ್ಸಿಗೂ ನೆಮ್ಮದಿಯಾಯಿತು. ಅವರು ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ವಿಧಿವತ್ತಾಗಿ ಪೂಜಿಸಿ ಪುನಃ ತಪಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದರು. ಶ್ರೀರಾಮನು ಗೌತಮರ ಸತ್ಕಾರವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಮಿಥಿಲೆಗೆ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡಿದನು (೨೪).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ನಲವತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಸರ್ಗ

ಪಂಚಾಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಜನಕಸಮಾಗಮಃ

ತತಃ ಸ್ವಾಗುತ್ತರಾಂ ಗತ್ವಾ ರಾಮಃ ಸೌಮಿತ್ರಿಣಾ ಸಹ |
 ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಂ ಪುರಸ್ಕೃತ್ಯ ಯಜ್ಞನಾಟಿಮುಪಾಗಮತ್ || ೧
 ರಾಮಸ್ತು ಮುನಿಶಾರ್ದೂಲಮುನಾಚ ಸಹಲಕ್ಷ್ಮಣಃ |
 ಸಾಧ್ವೀ ಯಜ್ಞಸಮೃದ್ಧಿರ್ಹಿ ಜನಕಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ || ೨
 ಬಹೂನೀಹ ಸಹಸ್ರಾಣಿ ನಾನಾದೇಶನಿನಾಸಿನಾಮ್ |
 ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನಾಂ ಮಹಾಭಾಗ ವೇದಾಧ್ಯಯನಶಾಲಿನಾಮ್ || ೩
 ಋಷಿವಾಟಾಶ್ಚ ದೃಶ್ಯಂತೇ ಶಕಟೇಶತಸಂಕುಲಾಃ |
 ದೇಶೋ ವಿಧೀಯತಾಂ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಯತ್ರ ವತ್ಸ್ಯಾಮಹೇ ವಯಮ್
 ರಾಮಸ್ಯ ನಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮಹಾಮುನಿಃ |
 ನಿವೇಶಮಕರೋದ್ದೇಶೇ ವಿವಿಕ್ತೇ ಸಲಿಲಾನ್ವಿತೇ || ೪

ಸರ್ಗ ೫೦

ಜನಕನು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿಗಳನ್ನು ಸತ್ಕರಿಸುವುದು. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು
 ಶ್ರೀರಾಮನ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಹೇಳಿ ಶಿವಧನುಸ್ಸಿನ
 ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುವುದು.

ಅಲ್ಲಿಂದ ಈಶಾನ್ಯದಿಕ್ಕಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡಿ ಶ್ರೀರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು
 ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿಗಳೊಡನೆ ಜನಕಮಹಾರಾಜನ ಯಜ್ಞಶಾಲೆಯ
 ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ರಾಮನು “ಮಹರ್ಷಿಗಳೇ, ಮಹಾತ್ಮನಾದ ಜನಕ
 ರಾಜನ ಯಜ್ಞಸಂಪತ್ತು ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ (೧-೨). ವೇದಾಧ್ಯಯನ
 ಸಂವನ್ನರಾದ ಸಾವಿರಾರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ನಾನಾದೇಶಗಳಿಂದ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ.
 ಋಷಿಗಳ ನಿವಾಸಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಗಾಡಿಗಳು ಬಂದಿಳಿದಿವೆ. ನಾವು
 ಇಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡೋಣವಾಗಲಿ” ಎಂದು
 ನಿವೇದಿಸಿದನು (೩-೪). ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಜಲಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಜನಸಂಕುಲ

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನುನುಪ್ರಾಪ್ತಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಸ ನೃಪತಿಸ್ತದಾ |
 ಶತಾನಂದಂ ಪುರಸ್ಕತ್ಯ ಪುರೋಹಿತನುನಿಂದಿತಮ್ || ೬
 ಪ್ರತ್ಯುಜ್ಜಗಾಮು ಸಹಸಾ ವಿನಯೇನ ಸಮನ್ವಿತಃ |
 ಋತ್ವಿಜೋಽಪಿ ಮಹಾತ್ಮಾನಸ್ತ್ವರ್ಣಮಾದಾಯ ಸತ್ವರಮ್ || ೭
 ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಾಯ ಧರ್ಮೇಣ ದದುರ್ಮಂತ್ರಪುರಸ್ಕೃತಮ್ |
 ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಯ ತು ತಾಂ ಪೂಜಾಂ ಜನಕಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ || ೮
 ಪಪ್ರಚ್ಛ ಕುಶಲಂ ರಾಜ್ಣೋ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ಚ ನಿರಾಮಯಮ್ |
 ಸ ತಾಂಶ್ಚಾಪಿ ಮುನೀನ್ ಪೃಷ್ಠ್ವಾ ಸೋಪಾಧ್ಯಾಯಪುರೋಧಸಃ
 ಯಥಾನ್ಯಾಯಂ ತತಃ ಸರ್ವೈಃ ಸಮಾಗಚ್ಛತ್ ಪ್ರಹೃಷ್ಟವತ್ |
 ಅಥ ರಾಜಾ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠಂ ಕೃತಾಂಜಲಿರಭಾಷತ || ೧೦
 ಆಸನೇ ಭಗವಾನಾಸ್ತಾಂ ಸಹೈಭಿರ್ಮುನಿಪುಂಗವೈಃ |
 ಜನಕಸ್ಯ ವಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ನಿಷಸಾದ ಮಹಾಮುನಿಃ || ೧೧
 ಪುರೋಧಾ ಋತ್ವಿಜಶ್ಚೈವ ರಾಜಾ ಚ ಸಹ ಮಂತ್ರಿಭಿಃ |
 ಆಸನೇಷು ಯಥಾನ್ಯಾಯಮುಪವಿಷ್ವಾನ್ ಸಮಂತತಃ || ೧೨

ವಿಲ್ಲದ ಒಂದು ಸ್ಥಳವನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಬಂದಿರುವ ಸುದ್ದಿ ಜನಕರಾಜನಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿತು. ತತ್ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಅವನು ಪುರೋಹಿತರಾದ ಶತಾನಂದರನ್ನು ಮುಂದೆಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪೂಜಾನಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಋತ್ವಿಜರೊಡನೆ ಬಂದು ವಿನಯದಿಂದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸಿದನು (೫-೭). ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಜನಕರಾಜನ ಸತ್ಕಾರವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ರಾಜನ ಕುಶಲವನ್ನು ಕೇಳಿ ಯಜ್ಞವು ನಿರ್ವಿಘ್ನವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆಯೆ ಎಂದು ವಿಚಾರಿಸಿದರು. ಅನಂತರ ಶತಾನಂದರು ಋತ್ವಿಜರೇ ಮೊದಲಾದವರೊಡನೆ ಕುಶಲಸಂಭಾಷಣೆಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಋಷಿಗಳೊಡನೆ ಮಿಳಿತರಾದರು (೮-೯) ಜನಕನು ಕೈಮುಗಿದುಕೊಂಡು 'ತಾವೂ ಋಷಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಪೀಠದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕು' ಎಂದು ವ್ರಾರ್ಥಿಸಿದನು. ಅದರಂತೆ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಪೀಠದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತರು. ಆಮೇಲೆ ಋತ್ವಿಜರೂ ರಾಜನೂ ಮಂತ್ರಿಗಳೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಆಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿತರು (೧೦-೧೨).

ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಸ ನೃಪತಿಸ್ತತ್ರ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನುಥಾಬ್ರವೀತ್ |

ಅದ್ಯ ಯಜ್ಞಸಮೃದ್ಧಿರ್ಮೇ ಸಫಲಾ ದೈನತ್ಯೈಃ ಕೃತಾ || ೧೩

ಅದ್ಯ ಯಜ್ಞಪಲಂ ಪ್ರಾಪ್ತಂ ಭಗವದ್ವರ್ತನಾನ್ಮಯಾ |

ಧನ್ಯೋಽಸ್ಮ್ಯನುಗೃಹೀತೋಽಸ್ಮಿ ಯಸ್ಯ ಮೇ ಮುನಿಪುಂಗವ || ೧೪

ಯಜ್ಞೋಪಸದನಂ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಪ್ರಾಪ್ತೋಽಸಿ ಮುನಿಭಿಃ ಸಹ |

ದ್ವಾದಶಾಹಂ ತು ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷೇ ಶೇಷಮಾಹುರ್ಮನೀಷಿಣಃ || ೧೫

ತತೋ ಭಾಗಾರ್ಥಿನೋ ದೇವಾನ್ ದ್ರಷ್ಟ್ವಾನುಹಸಿ ಕೌಶಿಕ |

ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಮುನಿಶಾದೂಲಂ ಪ್ರಹೃಷ್ಟವದನಸ್ತದಾ || ೧೬

ಪುನಸ್ತಂ ಪರಿಪಪ್ರಚ್ಛ ಪ್ರಾಂಜಲಿಃ ಪ್ರಣತೋ ನೃಪಃ |

ಇಮೌ ಕುಮಾರೌ ಭದ್ರಂ ತೇ ದೇವತುಲ್ಯಪರಾಕ್ರಮೌ || ೧೭

ಗಜಸಿಂಹಗತೀ ನೀರೌ ಶಾದೂಲವೃಷಭೋಪಮೌ |

ಪದ್ಮಪತ್ರವಿಶಾಲಾಕ್ಷ್ಣಾ ಖಡ್ಗತೂಣೇಧನುರ್ಧರೌ || ೧೮

ಜನಕರಾಜನು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರೊಡನೆ “ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಗಳೇ, ಇಂದು ನನ್ನ ಯಜ್ಞವು ಸಮೃದ್ಧವಾಯಿತು. ದೇವತೆಗಳು ಫಲವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದರು. ತಮ್ಮ ದರ್ಶನದಿಂದ ಈ ದಿನ ನನ್ನ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಫಲ ದೊರಕಿತು. ಈ ಮುನಿಗಳೊಡನೆ ತಾವು ಯಜ್ಞಶಾಲೆಗೆ ದಯಮಾಡಿಸಿದ್ದರಿಂದ ನಾನು ಧನ್ಯನಾದೆ. ಅನುಗ್ರಹಿತನಾದೆ. ಇನ್ನು ಹನ್ನೆರಡು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ನಡೆಸಬೇಕೆಂದು ಋತ್ವಿಜರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ (೧೩-೧೫). ಅನಂತರ ಹವಿರ್ಭಾಗವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ದೇವತೆಗಳು ಬರುವುದನ್ನು ತಾವು ನೋಡಬೇಕು” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಪುನಃ ವಿನಯದಿಂದ “ಕೌಶಿಕಮುನಿಗಳೇ, ಬಹಳ ಒಳ್ಳೆಯ ದಾಯಿತು. ಈ ಕುಮಾರರು ಯಾರು? ದೇವತೆಗಳಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಾರಲ್ಲ (೧೬-೧೭). ಆನೆಯಂತೆ ಸಿಂಹದಂತೆ ಗಂಭೀರವಾದ ನಡಿಗೆ. ಶಾದೂಲದಂತೆ ವೃಷಭದಂತೆ ವೀರರೂ (ಉನ್ನತಸ್ತಂಧರೂ) ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಕಣ್ಣುಗಳು ಪದ್ಮದಳದಂತೆ ವಿಶಾಲವಾಗಿವೆ. ಖಡ್ಗ ಬತ್ತಳಿಕೆ ಧನುಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ

ಅಶ್ವಿನಾವಿನ ರೂಪೇಣ ಸಮುಪಸ್ಥಿತಯೌವನೌ |

ಯದ್ಯಚ್ಛಯೇನ ಗಾಂ ಪ್ರಾಪ್ತೌ ದೇವಲೋಕಾದಿನಾಮುರೌ || ೧೯

ಕಥಂ ಪದ್ಭ್ಯಾಮಿಹ ಪ್ರಾಪ್ತೌ ಕಿಮುರ್ಥಂ ಕಸ್ಯ ವಾ ಮುನೇ |

ನರಾಯುಧಧರೌ ನೀರೌ ಕಸ್ಯ ಪುತ್ರೌ ಮಹಾಮುನೇ || ೨೦

ಭೂಷಯಂತಾನಿಮಂ ದೇಶಂ ಚಂದ್ರಸೂರ್ಯಾನಿವಾಂಬರಮ್ |

ಪರಸ್ಪರಸ್ಯ ಸದೃಶೌ ಪ್ರಮಾಣೇಂಗಿತಚೇಷ್ಟಿತೈಃ || ೨೧

ಕಾಕಪಕ್ಷಧರೌ ನೀರೌ ಶ್ರೋತುಮಿಚ್ಛಾಮಿ ತತ್ತ್ವತಃ |

ತಸ್ಯ ತದ್ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಜನಕಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ || ೨೨

ನ್ಯನೇದಯದಮೇಯಾತ್ಮಾ ಪುತ್ರೌ ದಶರಥಸ್ಯ ತೌ |

ಸಿದ್ಧಾಶ್ರಮನಿವಾಸಂ ಚ ರಾಕ್ಷಸಾನಾಂ ವಧಂ ತಥಾ || ೨೩

ತಚ್ಚಾಗಮನಮನ್ಯಗ್ರಂ ವಿಶಾಲಾಯಾಶ್ಚ ದರ್ಶನಮ್ |

ಅಹಲ್ಯಾದರ್ಶನಂ ಚೈವ ಗೌತಮೇನ ಸಮಾಗಮಮ್ || ೨೪

ದ್ವಾರಿ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳಂತೆ ಇದ್ದಾರಲ್ಲ. ಈ ತರುಣರು ಯಾರು? ದೇವಲೋಕದಿಂದ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಾಗಿ ಭೂಮಿಗೆ ಇಳಿದುಬಂದ ದೇವತೆಗಳಿರಬಹುದೆ? (೧೮-೧೯). ಬರಿಯ ಕಾಲಿನಿಂದಲೇ ಇಲ್ಲಿಗೆ ನಡೆದು ಬಂದರೆ? ಎನಿದು? ಇವರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮವಾದ ಆಯುಧಗಳಿವೆ. ಇವರು ಯಾರ ಮಕ್ಕಳು, ಋಷಿಗಳೆ? ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರು ಆಕಾಶವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸುವಂತೆ, ಇವರು ನನ್ನ ದೇಶವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಿಲುವು, ನಡೆ, ನುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಂತೆ ಒಬ್ಬರಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವೀರರು ಇನ್ನೂ ಮುಂಗುರುಳುಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಚಿಕ್ಕವ್ರಾತದವರು. ಇವರು ಯಾರಿರ ಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿಯಲು ನನಗೆ ಕುತೂಹಲವಾಗಿದೆ” ಎಂದನು (೨೦-೨೧). ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಜನಕನಿಗೆ ಅವರು ದಶರಥ ಮಹಾರಾಜನ ಕುಮಾರರೆಂದು ತಿಳಿಸಿದರು ಅಲ್ಲದೆ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಸಿದ್ಧಾಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದ ವಿಚಾರ, ರಾಕ್ಷಸವಧೆ, ವಿಶಾಲಾನಗರದ ದರ್ಶನ, ಅಹಲ್ಯಾದರ್ಶನ, ಗೌತಮರ

ಮಹಾಧನುಷಿ ಜಿಜ್ಞಾಸಾಂ ಕರ್ತುಮಾಗಮನಂ ತಥಾ |
 ಏತತ್ ಸರ್ವಂ ಮಹಾತೇಜಾ ಜನಕಾಯ ಮಹಾತ್ಮನೇ || ೨೫
 ನಿವೇದ್ಯ ನಿರರಾಮಾಥ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮಹಾಮುನಿಃ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಪಂಚಾಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಏಕಪಂಚಾಶಃ ಸರ್ಗಃ

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರವೃತ್ತಮ್

ತಸ್ಯ ತದ್ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಸ್ಯ ಧೀಮತಃ |
 ಹೃಷ್ಟರೋಮಾ ಮಹಾತೇಜಾಃ ಶತಾನಂದೋ ಮಹಾತಪಾಃ || ೧
 ಗೌತಮಸ್ಯ ಸುತೋ ಜ್ಯೇಷ್ಠಸ್ತಪಸಾ ದ್ಯೋತಿತಪ್ರಭಃ |
 ರಾಮಸಂದರ್ಶನಾದೇವ ಪರಂ ವಿಸ್ಮಯಮಾಗತಃ || ೨

ಸಮಾಗಮಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಹೇಳಿ ಶಿವಧನುಸ್ಸನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ
 ಮಿಥಿಲೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದಾರೊಂದು ತಿಳಿಸಿದರು (೨೨-೨೫)

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲ ಏಕಪಂಚಾಶಃ ಸರ್ಗ

ಸರ್ಗ ೫೦

ಅಹಲ್ಯೆಯು ಶಾಪವಿಮುಕ್ತಳಾಗಿ ಗೌತಮರೊಡನೆ ಇರುವಳೆಂದು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು
 ಶತಾನಂದರಿಗೆ ತಿಳಿಸುವುದು. ಶತಾನಂದರು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ
 ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಹೇಳಬಾರಂಭಿಸುವುದು.

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಹೇಳಿದ ಅಹಲ್ಯೋದ್ಧಾರದ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಕೇಳಿ
 ಮಹಾತಪಸ್ವಿಗಳಾದ ಶತಾನಂದರಿಗೆ ಸಂತೋಷದಿಂದ ರೋಮಾಂಚ
 ವಾಯಿತು. ಶತಾನಂದರು ಗೌತಮಮುನಿಗಳ ಜ್ಯೇಷ್ಠವೃತ್ತರು. ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ
 ದಿವ್ಯ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಸಂವಾದಿಸಿದವರು. ಅವರಿಗೆ ಶ್ರೀರಾಮನ ದರ್ಶನ

ಸ ತೌ ನಿಷಣ್ಣಾ ಸಂಪ್ರೇಕ್ಷ್ಯ ಸುಖಾಸೀನೌ ನೃಪಾತ್ಮಜೌ |
 ಶತಾನಂದೋ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠಂ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮಥಾಬ್ರವೀತ್ || ೩
 ಅಪಿ ತೇ ಮುನಿಶಾದೂಲ ಮನು ಮಾತಾ ಯಶಸ್ವಿನೀ |
 ದರ್ಶಿತಾ ರಾಜಪುತ್ರಾಯ ತಪೋ ದೀರ್ಘಮುಪಾಗತಾ || ೪
 ಅಪಿ ರಾಮೇ ಮಹಾತೇಜಾ ಮನು ಮಾತಾ ಯಶಸ್ವಿನೀ |
 ನನ್ನೈರುಪಾಹರತ್ ಪೂಜಾಂ ಪೂಜಾರ್ಹೇ ಸರ್ವದೇಹಿನಾಮ್ ||
 ಅಪಿ ರಾಮಾಯ ಕಥಿತಂ ಯಥಾವೃತ್ತಂ ಪುರಾತನಮ್ |
 ಮನು ಮಾತುರ್ಮಹಾತೇಜೋ ದೇವೇನ ದುರನುಷ್ಠಿತಮ್ || ೬
 ಅಪಿ ಕೌಶಿಕ ಭದ್ರಂ ತೇ ಗುರುಣಾ ಮನು ಸಂಗತಾ |
 ಮಾತಾ ಮನು ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠ ರಾಮಸಂದರ್ಶನಾದಿತಃ || ೭
 ಅಪಿ ಮೇ ಗುರುಣಾ ರಾಮಃ ಪೂಜಿತಃ ಕುಶಿಕಾತ್ಮಜ |
 ಇಹಾಗತೋ ಮಹಾತೇಜಾಃ ಪೂಜಾಂ ಪ್ರಾಪ್ತೋ ಮಹಾತ್ಮನಃ ||
 ಅಪಿ ಶಾಂತೇನ ಮನಸಾ ಗುರುರ್ಮೇ ಕುಶಿಕಾತ್ಮಜ |
 ಇಹಾಗತೇನ ರಾಮೇಣ ಪ್ರಯತೇನಾಭಿವಾದಿತಃ || ೯

ವಾದಾಗಲೇ ಬಹಳ ವಿಸ್ಮಯವಾಗಿತ್ತು (೧-೨). ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಪೀಠ
 ಗಳಲ್ಲಿ ಸುಖಾಸೀನರಾದಮೇಲೆ ಶತಾನಂದರು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿಗಳನ್ನು
 ಕುರಿತು “ ಮಹರ್ಷಿಗಳೇ, ದೀರ್ಘಕಾಲದಿಂದ ತವಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿರತಳಾಗಿದ್ದ ನನ್ನ
 ತಾಯಿಯನ್ನು ಈ ರಾಜಪುತ್ರನಿಗೆ ತೋರಿಸಿದಿರಾ ? (೩-೪). ಸರ್ವರಿಗೂ
 ಪೂಜಾರ್ಹನಾದ ರಾಮನಿಗೆ ಯಶಸ್ವಿನಿಯಾದ ನನ್ನ ತಾಯಿ ಫಲಪುಷ್ಪಗಳಿಂದ
 ಸತ್ಕಾರಮಾಡಿದಳೆ ? ರಾಮನಿಗೆ ಹಿಂದಿನ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿದಿರಾ ?
 ಇಂದ್ರನು ಮಾಡಿದ ದುರಾಚಾರವನ್ನು ಹೇಳಿದಿರಾ ? (೫-೬). ಕೌಶಿಕ
 ಮುನಿಗಳೇ, ನಿಮಗೆ ಸಕಲ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಾಗಲಿ. ರಾಮಸಂದರ್ಶನವಾದ
 ಮೇಲೆ ನನ್ನ ತಾಯಿ ನನ್ನ ತಂದೆಯೊಡನೆ ನೇರಿಕೊಂಡಳೆ ? ನನ್ನ ತಂದೆ
 ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಸತ್ಕಾರಮಾಡಿದನೆ ? ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀರಾಮನು ಬರುವಾಗ ಆ
 ಮಹಾತ್ಮನ ಸತ್ಕಾರವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಬಂದನೆ ? (೭-೮). ನನ್ನ ತಂದೆಯ
 ಮನಸ್ಸು ಶಾಂತವಾಗಿತ್ತೆ ? ಆತನು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ

ತಚ್ಛ್ರುತ್ವಾ ವಚನಂ ತಸ್ಯ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮಹಾನುನಿಃ |
 ಪ್ರತ್ಯುವಾಚ ಶತಾನಂದಂ ವಾಕ್ಯಜ್ಞೋ ವಾಕ್ಯಕೋವಿದಮ್ || ೧೦
 ನಾತಿಕ್ರಾಂತಂ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠ ಯತ್ ಕರ್ತವ್ಯಂ ಕೃತಂ ನುಯಾ |
 ಸಂಗತಾ ಮುನಿನಾ ಪತ್ನೀ ಭಾರ್ಗವೇಣೇನ ರೇಣುಕಾ || ೧೧
 ತಚ್ಛ್ರುತ್ವಾ ವಚನಂ ತಸ್ಯ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಸ್ಯ ಧೀಮತಃ |
 ಶತಾನಂದೋ ಮಹಾತೇಜಾ ರಾಮಂ ವಚನಮಬ್ರವೀತ್ || ೧೨
 ಸ್ವಾಗತಂ ತೇ ನರಶ್ರೇಷ್ಠ ದಿಷ್ಟ್ವಾ ಪ್ರಾಪ್ತೋಽಸಿ ರಾಘವ |
 ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಂ ಪುರಸ್ಕೃತ್ಯ ಮಹರ್ಷಿಮಪರಾಜಿತಮ್ || ೧೩
 ಅಚಿಂತ್ಯಕರ್ಮಾ ತಪಸಾ ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿರತುಲಪ್ರಭಃ |
 ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮಹಾತೇಜಾ ನೇತ್ಸ್ಯೇನಂ ಪರಮಾಂ ಗತಿಮ್ ||
 ನಾಸ್ತಿ ಧನ್ಯತರೋ ರಾಮ ತ್ವತ್ತೋಽನ್ಯೋ ಭುವಿ ಕಶ್ಚನ |
 ಗೋಸ್ತಾ ಕುಶಿಕಪುತ್ರಸ್ತೇ ಯೇನ ತಪ್ತಂ ಮಹತ್ಪಪಃ || ೧೫
 ಶ್ರೂಯತಾಂ ಚಾಭಿಧಾಸ್ಯಾಮಿ ಕೌಶಿಕಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ |
 ಯಥಾ ಬಲಂ ಯಥಾ ವೃತ್ತಂ ತನ್ಮೇ ನಿಗದತಃ ಶ್ರುಣು || ೧೬

ಆಶೀರ್ವಾದಮಾಡಿದನೇ ? ” ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. ಆಗ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು
 “ ಶತಾನಂದರೆ, ಎಲ್ಲವೂ ಸರಿಯಾಗಿ ನಡೆಯಿತು. ನನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು
 ನಾನು ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ. ಗೌತಮರು ತಮ್ಮ ಪತ್ನಿಯೊಡನೆ ಇದ್ದಾರೆ.
 ರೇಣುಕೆಯು ಜಮದಗ್ನಿ ಮುನಿಗಳೊಡನೆ ಪುನಃ ಸೇರಿದಂತಾಯಿತು ” ಎಂದು
 ನುಡಿದರು (೯-೧೧). ಅನಂತರ ಶತಾನಂದರು ಶ್ರೀರಾಮನೊಡನೆ ಮಾತ
 ನಾಡಲಾರಂಭಿಸಿದರು : “ ರಘುನಂದನ, ನಿನಗೆ ಸ್ವಾಗತ. ಮಹಾಮಹಿಮ
 ರಾದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿಗಳು ನನ್ನ ಭಾಗ್ಯದಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ಕರೆತಂದಿದ್ದಾರೆ.
 ಈ ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಗಳು ಏನೇನು ಮಾಡಬಲ್ಲರೆಂಬುದು ಯಾರಿಗೆ ಗೊತ್ತು ?
 ಇವರು ನಿನಗೆ ಪರಮಶ್ರೇಯಸ್ಸನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾರೆಂಬುದನ್ನು
 ಬಲ್ಲೆಯಾ ? (೧೨-೧೪). ರಾಮ, ಈ ವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ನಿನಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ
 ಪುಣ್ಯಾತ್ಮರಲ್ಲಿ. ಏಕೆಂದರೆ, ಮಹಾತಪಸ್ವಿಗಳಾದ ಕೌಶಿಕಮುನಿಗಳು
 ನಿನಗೆ ರಕ್ಷಕರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಮಹಾತ್ಮರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೇನೆಂಬುದನ್ನು ನಾನು

ರಾಜಾಸೀದೇಷ್ಠ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ದೀರ್ಘಕಾಲಮುರಿಂದಮುಃ |
 ಧರ್ಮಜ್ಞಃ ಕೃತವಿದ್ಯಶ್ಚ ಪ್ರಜಾನಾಂ ಚ ಹಿತೇ ರತಃ || ೧೭
 ಪ್ರಜಾಪತಿಸುತಶ್ಚಾ ಸೀತ್ ಕುಶೋ ನಾನು ಮಹೀಪತಿಃ |
 ಕುಶಸ್ಯ ಪುತ್ರೋ ಬಲವಾನ್ ಕುಶನಾಭಃ ಸುಧಾರ್ಮಿಕಃ || ೧೮
 ಕುಶನಾಭಸುತಸ್ತ್ವಾಸೀದ್ಗಾಧಿರೈವ ನಿಶ್ರುತಃ |
 ಗಾಧೇಃ ಪುತ್ರೋ ಮಹಾತೇಜಾ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮಹಾಮುನಿಃ ||
 ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮಹಾತೇಜಾಃ ಪಾಲಯಾಮಾಸ ನೇದಿನೀಮ್ |
 ಬಹುನರ್ಷಸಹಸ್ರಾಣಿ ರಾಜಾ ರಾಜ್ಯಮಕಾರಯತ್ || ೨೦
 ಕದಾಚಿತ್ತ್ವ ಮಹಾತೇಜಾ ಯೋಜಯಿತ್ವಾ ವರೂಢಿನೀಮ್ |
 ಅಕ್ಷಾಹಿಣೀಪರಿವೃತಃ ಪರಿಚಕ್ರಾಮ ನೇದಿನೀಮ್ || ೨೧
 ನಗರಾಣಿ ಚ ರಾಷ್ಟ್ರಾಣಿ ಸರಿತಶ್ಚ ತಥಾ ಗಿರೀನ್ |
 ಆಶ್ರಮಾನ್ ಕ್ರಮತೋ ರಾಮ ನಿಚರನ್ನಾಜಗಾಮ ಹ || ೨೨
 ವಸಿಷ್ಠಸ್ಯಾಶ್ರಮಪದಂ ನಾನಾವೃಕ್ಷಸಮಾಕುಲಮ್ |
 ನಾನಾಮೃಗಗಣಾಕೀರ್ಣಂ ಸಿದ್ಧಚಾರಣಸೇವಿತಮ್ || ೨೩

ಹೇಳುತ್ತೇನೆ, ಕೇಳು (೧೫-೧೬). ಇವರು ಮೊದಲು ಬಹುಕಾಲದವರೆಗೆ
 ಧರ್ಮಾತ್ಮರಾದ ಒಬ್ಬ ರಾಜರಾಗಿದ್ದರು. ವಿದ್ಯಾವಂತರೂ ಪ್ರಜಾಹಿತ
 ತತ್ಪರರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಕುಶನಾಭನ ಪುತ್ರ ಗಾಧಿಮಹಾರಾಜ. ಗಾಧಿಯ
 ಪುತ್ರರೇ ಈ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿಗಳು (೧೭-೧೯) ಇವರು ಅನೇಕ ಸಹಸ್ರ
 ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಭೂವತಿಯಾಗಿ ರಾಜ್ಯಭಾರಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಮ್ಮೆ ಇವರು
 ಒಂದು ಅಕ್ಷಾಹಿಣಿ ಚತುರಂಗಬಲವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಭೂವರ್ಯಟನೆಗೆ
 ಹೊರಟರು. ಅನೇಕ ದೇಶಗಳು, ನಗರಗಳು, ನದಿಗಳು, ಪರ್ವತಗಳು
 ಮತ್ತು ಆಶ್ರಮಗಳನ್ನು ದಾಟುತ್ತ ವಸಿಷ್ಠರ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದರು (೨೦-೨೨).
 ವಸಿಷ್ಠರ ಆಶ್ರಮವು ಮನೋಹರವಾಗಿತ್ತು. ಮರ ಬಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ನಾನಾಬಗೆಯ
 ಹೂಗಳು ಅರಳಿದ್ದವು. ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಜಾತಿಯ ಮೃಗಗಳು ತಿರುಗಾಡು
 ತಿದ್ದವು ಸಿದ್ಧಚಾರಣರು ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ದೇವಗಂಧರ್ವಾದಿಗಳು

ದೇವದಾನವಗಂಧರ್ವೈಃ ಕಿಂನರೈರುಪತೋಭಿತಮ್ |
 ಪ್ರಶಾಂತಹರಿಣಾಕೀರ್ಣಂ ದ್ವಿಜಸಂಘನಿಷೇವಿತಮ್ || ೨೪
 ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಗಣಸಂಕೀರ್ಣಂ ದೇವರ್ಷಿಗಣಸೇವಿತಮ್ |
 ತಪಶ್ಚರಣಸಂಸಿದ್ಧೈರಗ್ನಿಕಲ್ಪೈರ್ಮಹಾತ್ಮಭಿಃ || ೨೫
 ಅಬ್ಜಪ್ಪೈರ್ವಾಯುಭಪ್ಪೈಶ್ಚ ಶೀರ್ಣಪರ್ಣಾಶನೈಸ್ತಥಾ |
 ಫಲಮೂಲಾಶನೈರ್ದಾರ್ತೈರ್ಜಿತರೋಷೈರ್ಜಿತೇಂದ್ರಿಯೈಃ || ೨೬
 ಋಷಿಭಿರ್ವಾಲಖಿಲ್ಪೈಶ್ಚ ಜಪಹೋಮಪರಾಯಣೈಃ |
 ಅನ್ಯೈರ್ನೈವಾನಸೈಶ್ಚೈವ ಸಮಂತಾದುಪತೋಭಿತಮ್ || ೨೭
 ನಸಿಸ್ತಸ್ಯಾಶ್ರಮಪದಂ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಮಿನಾಪರಮ್ |
 ದದರ್ಶ ಜಯತಾಂ ಶ್ರೇಷ್ಠೋ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮಹಾಬಲಃ || ೨೮

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಏಕಪಂಚಾಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಸಹ ವಿಹರಿಸುವ ಸ್ಥಳವದು ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ ಸಾಧು ಸ್ವಭಾವದ ಜಿಂಕೆಗಳ
 ತಿರುಗಾಟ, ಹಕ್ಕಿಗಳ ಚಿಲಿಪಿಲಿ ಧ್ವನಿ (೨೩-೨೪). ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಗಳೂ
 ದೇವರ್ಷಿಗಳೂ* ಬಂದು ಹೋಗುವ ಆಶ್ರಮ ತಪಃಸಿದ್ಧರಾದ ಮಹಾ
 ಪುರುಷರು ವಾಸಮಾಡುವ ಪ್ರದೇಶ. ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಅಗ್ನಿದೇವನಂತೆ ಅಲ್ಲಿದ್ದ
 ಋಷಿಗಳು ಮಹಾತೇಜಸ್ವಿಗಳು (೨೫). ಕೆಲವರಿಗೆ ನೀರು ಮಾತ್ರವೇ
 ಆಹಾರ. ಕೆಲವರಿಗೆ ಗಾಳಿಯೇ ಆಹಾರ. ಒಣಗಿಬಿದ್ದ ಎಲೆಗಳೇ ಕೆಲವರಿಗೆ
 ಆಹಾರ. ಫಲಮೂಲಗಳು ಕೆಲವರಿಗೆ ಆಹಾರ ಎಲ್ಲರೂ ದಾಂತರು, ಜಿತೇಂದ್ರಿ
 ಯರು (೨೬). ಜಪಹೋಮಪರಾಯಣರಾದ ವಾಲಖಿಲ್ಯ, ವೈಖಾನಸ
 ಎಂಬ ಅನೇಕ ಋಷಿಗಳೂ ಅಲ್ಲಿದ್ದರು. ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಂತೆ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದ
 ಆ ವಸಿಷ್ಠಾಶ್ರಮವನ್ನು ವೀರಾಗ್ರೇಸರರಾದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಕಂಡರು”
 (೨೭-೨೮)

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಐವತ್ತೊಂದನೆಯ ಸರ್ಗ

* ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಗಳು = ಜ್ಞಾನಮಾರ್ಗ ಕರ್ಮಮಾರ್ಗಗಳೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಅಧಿಕಾರ
 ವನ್ನು ಪಡೆದು ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡತಕ್ಕವರು—ವಸಿಷ್ಠಾದಿಗಳು.

ದೇವರ್ಷಿಗಳು = ಜ್ಞಾನಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದು ದೇವಲೋಕದಲ್ಲಿ
 ಸಂಚರಿಸತಕ್ಕವರು—ನಾರದಾದಿಗಳು.

ದ್ವಿಪಂಚಾಶಃ ಸರ್ಗಃ

ವಸಿಷ್ಠಾತಿಥ್ಯಮ್

ತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಪರಮುಪ್ರೀತೋ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮಹಾಬಲಃ |
ಪ್ರಣಮ್ಯ ನಿಧಿನಾ ವೀರೋ ವಸಿಷ್ಠಂ ಜಯತಾಂ ನರಮ್ || ೧

ಸ್ವಾಗತಂ ತವ ಚೇತ್ಯುಕ್ತೋ ವಸಿಷ್ಠೇನ ಮಹಾತ್ಮನಾ |
ಅಸನಂ ಚಾಸ್ಯ ಭಗವಾನ್ ವಸಿಷ್ಠೋ ನ್ಯಾದಿದೇಶ ಹ || ೨

ಉಪವಿಷ್ವಾಯ ಚ ತದಾ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಾಯ ಧೀಮತೇ |
ಯಥಾನ್ಯಾಯಂ ಮುನಿವರಃ ಫಲಮೂಲಾನ್ಮುಸಾಹರತ್ || ೩

ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಯ ಚ ತಾಂ ಪೂಜಾಂ ವಸಿಷ್ಠಾದ್ರಾಜಸತ್ತಮಃ |
ತಪೋಽಗ್ನಿಹೋತ್ರಶಿಷ್ಯೇಷು ಕುಶಲಂ ಪರ್ಯಪೃಚ್ಛತ || ೪

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮಹಾತೇಜಾ ವನಸ್ಪತಿಗಣೇ ತಥಾ |
ಸರ್ವತ್ರ ಕುಶಲಂ ಪ್ರಾಹ ವಸಿಷ್ಠೋ ರಾಜಸತ್ತಮಮ್ || ೫

ಸುಖೋಪವಿಷ್ಠಂ ರಾಜಾನಂ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಂ ಮಹಾತಪಾಃ |
ಪಪ್ರಚ್ಛ ಜಪತಾಂ ಶ್ರೇಷ್ಠೋ ವಸಿಷ್ಠೋ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸುತಃ || ೬

ಸರ್ಗ ೫೨

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರನ್ನು ಉಪಚರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವಸಿಷ್ಠರು ಶಬಲೆ ಎಂಬ
ಕಾಮಧೇನುವನ್ನು ನಿಯೋಜಿಸುವುದು.

“ ರಾಘವ, ಅನಂತರ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ವಸಿಷ್ಠ ಮಹರ್ಷಿಗಳನ್ನು ಕಂಡು
ನಿನಯದಿಂದ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದರು, ಆ ಮಹಾತ್ಮರು ಇವರಿಗೆ ಸ್ವಾಗತವನ್ನು
ಬಯಸಿ ಅಸನವನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಿ ಫಲಮೂಲಗಳನ್ನು ತರಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಉಪ
ಚರಿಸಿದರು (೧-೩). ಅವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ವಸಿಷ್ಠರನ್ನು
ಕುರಿತು ಅವರ ತವಸ್ಸು, ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರ, ಶಿಷ್ಯವೃಂದ ಮತ್ತು ವನಸ್ಪತಿಗಳ
ಯೋಗಕ್ಷೇಮಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿದರು. ಅನಂತರ ಬ್ರಹ್ಮನ ಮಾನಸಪುತ್ರರಾದ

ಕಚ್ಚಿತ್ತೇ ಕುಶಲಂ ರಾಜನ್ ಕಚ್ಚಿ ದ್ಧಮೇಣ ರಂಜಯನ್ |

ಪ್ರಜಾಃ ಪಾಲಯಸೇ ನೀರ ರಾಜನ್ಯತ್ರೇನ ಧಾರ್ಮಿಕ || ೭

ಕಚ್ಚಿತ್ತೇ ಸಂಭೃತಾ ಭೃತ್ಯಾಃ ಕಚ್ಚಿತ್ತಿಷ್ಠಂತಿ ಶಾಸನೇ |

ಕಚ್ಚಿತ್ತೇ ವಿಜಿತಾಃ ಸರ್ವೇ ರಿಪವೋ ರಿಪುಸೂದನ || ೮

ಕಚ್ಚಿ ದ್ಧಲೇಷು ಕೋಶೇಷು ಮಿತ್ರೇಷು ಚ ಪರಂತಪ |

ಕುಶಲಂ ತೇ ನರನ್ಯಾಘ್ರ ಪುತ್ರಪೌತ್ರೇ ತವಾನಘ || ೯

ಸರ್ವತ್ರ ಕುಶಲಂ ರಾಜಾ ವಸಿಷ್ಠಂ ಪ್ರತ್ಯುದಾಹರತ್ |

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮಹಾತೇಜಾ ವಸಿಷ್ಠಂ ವಿನಯಾನ್ವಿತಃ || ೧೦

ಕೃತ್ವೋಭೌ ಸುಚಿರಂ ಕಾಲಂ ಧರ್ಮಿಷ್ಠೌ ತಾಃ ಕಥಾಃ ಶುಭಾಃ |

ಮುಢಾ ಪರಮಯಾ ಯುಕ್ತೌ ಪ್ರಿಯೇತಾಂ ತೌ ಪರಸ್ಪರಮ್ ||

ತತೋ ವಸಿಷ್ಠೋ ಭಗವಾನ್ ಕಥಾಂತೇ ರಘುನಂದನ |

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮಿದಂ ವಾಕ್ಯಮುವಾಚ ಪ್ರಹಸನ್ನಿವ || ೧೧

ವಸಿಷ್ಠಮಹರ್ಷಿಗಳು “ಮಹಾರಾಜ, ನಿನಗೆ ಕ್ಷೇಮವೆ? ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಹಿತವಾಗುವಂತೆ ಧರ್ಮದಿಂದ ರಾಜ್ಯವಾಲನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವೆಯಷ್ಟೆ? (೪-೭). ನಿನ್ನಿಂದ ಪೋಷಿತರಾದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ನಿನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ನಡೆಸುವರೆ? ಶತ್ರುಗಳೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಗೆದ್ದಿರುವೆಯಾ? ರಾಜಶ್ರೇಷ್ಠ, ನಿನ್ನ ಚತುರಂಗಬಲ, ಭಂಡಾರ, ಮಿತ್ರರು—ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕುಶಲವೆ? ನಿನ್ನ ವುತ್ರಪೌತ್ರರು ಆರೋಗ್ಯದಿಂದಿರುವರೆ?” ಎಂದು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಕುಶಲವನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿದರು (೮-೯) ಈ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಭೂವಾಲರು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕುಶಲವೆಂದೂ ಎಲ್ಲವೂ ಒಳ್ಳೆಯದೆಂದೂ ವಿನಯದಿಂದ ಅರಿಕೆ ಮಾಡಿದರು ಇಬ್ಬರು ಧರ್ಮಾತ್ಮರೂ ಆನಂದದಿಂದ ಬಹಳ ಹೊತ್ತು ಕುಶಲ ಸಂಭಾಷಣೆಯನ್ನು ನಡೆಸಿದರು. ಪರಸ್ಪರ ದರ್ಶನದಿಂದ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು (೧೦-೧೧). ಶ್ರೀರಾಮ, ಕಡೆಗೆ ವಸಿಷ್ಠರು ಹರ್ಷದಿಂದ ಪ್ರಸನ್ನರಾಗಿ “ಮಹಾರಾಜ, ನಿನ್ನ ಚತುರಂಗ ಸೇನೆಗೂ ನಿನಗೂ ಯಥಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಆತಿಥ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು

ಅತಿಥ್ಯಂ ಕರ್ತುಮಿಚ್ಛಾಮಿ ಬಲಸ್ಯಾಸ್ಯ ಮಹಾಬಲ |
 ತವ ಚೈವಾಪ್ರಮೇಯಸ್ಯ ಯಥಾರ್ಹಂ ಸಂಪ್ರತೀಚ್ಛಾಮೇ || ೧೩
 ಸತ್ತಿಯಾಂ ತು ಭವಾನೇತಾಂ ಪ್ರತೀಚ್ಛತು ಮಯೋದ್ಯತಾಮ್ |
 ರಾಜಂಸ್ತ್ವಮತಿಥಿಶ್ರೇಷ್ಠಃ ಪೂಜನೀಯಃ ಪ್ರಯತ್ನತಃ || ೧೪
 ಏನಮುಕ್ತೋ ವಸಿಷ್ಠೇನ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮಹಾನುತಿಃ |
 ಕೃತಮಿತ್ಯಬ್ರವೀದ್ರಾಜಾ ಪೂಜಾನಾಕೈನ ಮೇ ತ್ವಯಾ || ೧೫
 ಫಲಮೂಲೇನ ಭಗವನ್ ವಿದ್ಯತೇ ಯತ್ತವಾತ್ರಮೇ |
 ಸಾದ್ಯೇನಾಚಮನೀಯೇನ ಭಗವದ್ಧರ್ಶನೇನ ಚ || ೧೬
 ಸರ್ವಥಾ ಚ ಮಹಾಪ್ರಾಜ್ಞ ಪೂಜಾರ್ಹೇಣ ಸುಪೂಜಿತಃ |
 ಗಮಿಷ್ಯಾಮಿ ನಮಸ್ತೇಸ್ತು ಮೈತ್ರೇಣೇಕ್ಷಸ್ವ ಚಕ್ಷುಷಾ || ೧೭
 ಏನಂ ಬ್ರುವಂತಂ ರಾಜಾನಂ ವಸಿಷ್ಠಃ ಪುನರೇವ ಹಿ |
 ನೈಮಂತ್ರಯತ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ಪುನಃ ಪುನರುದಾರಧೀಃ || ೧೮
 ಬಾಢಮಿತ್ಯೇನ ಗಾಢೇಯೋ ವಸಿಷ್ಠಂ ಪ್ರತ್ಯುವಾಚ ಹ |
 ಯಥಾ ಪ್ರಿಯಂ ಭಗವತಸ್ತಥಾಸ್ತು ಮುನಿಸತ್ತಮ || ೧೯

ನನಗೆ ಇಚ್ಛೆಯಾಗಿದೆ. ದಯವಿಟ್ಟು ಸ್ವೀಕರಿಸು. ರಾಜ, ನೀನು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಅತಿಥಿಯಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದೀಯೆ. ನಿನ್ನನ್ನು ಗೌರವಿಸಿ ಸತ್ಕರಿಸುವುದು ನನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯ” ಎಂದು ನುಡಿದರು (೧೩-೧೪). ಆಗ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು “ಭಗವನ್, ತಾವು ಆದರದಿಂದ ನುಡಿದ ಈ ಪ್ರಿಯವಚನದಿಂದಲೇ ನನಗೆ ಅತಿಥ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ತಮ್ಮ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ವಾದ್ಯ ಆಚಮನಗಳನ್ನು, ಫಲ ಮೂಲಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತಮ್ಮ ದರ್ಶನವಾಯಿತು. ಪೂಜ್ಯರಾದ ತಾವೇ ನನ್ನನ್ನು ಗೌರವಿಸಿದ್ದೀರಿ. ತಮಗೆ ಅನಂತವ್ರಣಾಮಗಳು ಹೋಗಿಬರುತ್ತೇನೆ. ಹೀಗೆಯೇ ನನ್ನಮೇಲೆ ಸ್ನೇಹಪೂರ್ಣವಾದ ದೃಷ್ಟಿ ಇರಲಿ” ಎಂದರು (೧೫-೧೬). ಧರ್ಮಾತ್ಮರೂ ಉದಾರಸ್ವಭಾವದವರೂ ಅದ ವಸಿಷ್ಠಮುನಿಗಳು ಅತಿಥ್ಯವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕೆಂದು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರನ್ನು ಪುನಃಪುನಃ ಒತ್ತಾಯವಡಿಸಿದರು. ಆಗ ಈ ಗಾಧಿಪುತ್ರರು “ಆಗಲಿ ಮಹರ್ಷಿಗಳೆ, ತಮ್ಮ ಇಚ್ಛೆಯಂತಾಗಲಿ” ಎಂದು ಹೇಳಿದರು

ಏನಮುಕ್ತೋ ಮಹಾತೇಜಾ ವಸಿಷ್ಠೋ ಜಪತಾಂ ವರಃ |
 ಅಜುಹಾವ ತತಃ ಸ್ತ್ರೀತಃ ಕಲ್ಮಾಷೀಂ ಧೂತಕಲ್ಮಷಃ || ೨೦
 ಏಹ್ಯೇಹಿ ಶಬಲೇ ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ಶೃಣು ಚಾಪಿ ವಚೋ ಮನು |
 ಸಬಲಸ್ಯಾಸ್ಯ ರಾಜರ್ಷೇಃ ಕರ್ತುಂ ವ್ಯವಸಿತೋಽಸ್ಮದಮ್ || ೨೧
 ಭೋಜನೇನ ಮಹಾರ್ಹೇಣ ಸತ್ಕಾರಂ ಸಂವಿಧತ್ಸ್ಯ ಮೇ |
 ಯಸ್ಯ ಯಸ್ಯ ಯಥಾಕಾಮಂ ಷಡ್ರಸೇಷ್ಟಭಿಪೂಜಿತಮ್ || ೨೨
 ತತ್ಸರ್ವಂ ಕಾಮಧುಕ್ ಕ್ಷಿಪ್ರಮಭಿವರ್ಷ ಕೃತೇ ಮನು |
 ರಸೇನಾನ್ನೇನ ಪಾನೇನ ಲೇಹ್ಯಚೋಷ್ಯೇಣ ಸಂಯುತಮ್ || ೨೩
 ಅನ್ನಾನಾಂ ನಿಚಯಂ ಸರ್ವಂ ಸೃಜಸ್ಯ ಶಬಲೇ ತ್ವರ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ದ್ವಿಪಂಚಾಶಃ ಸರ್ಗಃ

(೧೮-೧೯). ವಸಿಷ್ಠರು ಸಂತುಷ್ಟರಾಗಿ ವರಮವಾನನೆಯಾದ ಶಬಲೆ ಎಂಬ
 ಧೇನುವನ್ನು ಕುರಿತು “ಶಬಲೆ, ಇತ್ತ ಬಾ ನಾನೊಂದು ಮಾತನ್ನು ಹೇಳು
 ತ್ತೀನೆ, ಕೇಳು. ನೇನಾಸಮೇತನಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ಈ ರಾಜರ್ಷಿಗೆ ಅತಿಥಿ
 ಸತ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದೇನೆ ರಾಜಭೋಜನವನ್ನು
 ಒದಗಿಸಿ ಸತ್ಕರಿಸಬೇಕು (೨೦-೨೧). ನೀನು ದಿವ್ಯಳಾದ ಕಾಮಧೇನು.
 ಷಡ್ರಸೋಪೇತವಾದ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮ ಭೋಜನವನ್ನೇ ಪಡೆಸು.
 ನನಗೋಸ್ಕರ ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡು ಯಾರು ಯಾರಿಗೆ ಯಾವ
 ಯಾವುದು ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ಬೇಕೋ ಅದೆಲ್ಲವೂ ಸಿದ್ಧವಾಗಲಿ. ಅನ್ನ ಪಾನ
 ರಸಾಯನ ಲೇಹ್ಯ ಚೋಷ್ಯಗಳನ್ನೂ ಸಕಲವಿಧ ಭಕ್ಷ್ಯರಾಶಿಗಳನ್ನೂ
 ನಿರ್ಮಿಸು. ಶಬಲೆ, ಬೇಗನೆ ನಡೆಯಲಿ” ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದರು (೨೨-೨೩).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಐವತ್ತೆರಡನೆಯ ಸರ್ಗ

ತ್ರಿಪಂಚಾಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಶಬಲಾನಿಷ್ಕ್ರಯಃ

ಏವಮುಕ್ತಾ ವಸಿಷ್ಠೇನ ಶಬಲಾ ಶತ್ರುಸೂದನ |
 ವಿದಧೇ ಕಾಮಧುಕ್ಕಾಮಾನ್ ಯಸ್ಯ ಯಸ್ಯ ಯಥೇಪ್ಸಿತಮ್ || ೧
 ಇಹ್ನೂನ್ಮಥೂಂಸ್ತಥಾ ಲಾಜಾನ್ ಮೈರೇಯಾಂಶ್ಚ ವರಾಸನಾನ್ |
 ಪಾನಾನಿ ಚ ಮಹಾರ್ಹಾಣಿ ಭಕ್ಷ್ಯಾಂಶ್ಚೋಚ್ಚಾನ್ಮಚಾಂಸ್ತಥಾ || ೨
 ಉಷ್ಣಾಢ್ಯಸ್ಯಾದನಸ್ಯಾತ್ರ ರಾಶಯಃ ಪರ್ವತೋಪಮಾಃ |
 ಮೃಷ್ಟಾನ್ಯನ್ನಾನಿ ಸೂಪಾಶ್ಚ ದಧಿಕುಲ್ಯಾಸ್ತಥೈವ ಚ || ೩
 ನಾನಾಸ್ವಾದುರಸಾನಾಂ ಚ ಷಾಡನಾನಾಂ ತಥೈವ ಚ |
 ಭಾಜನಾನಿ ಸುಪೂರ್ಣಾನಿ ಗೌಡಾನಿ ಚ ಸಹಸ್ರತಃ || ೪

ಸರ್ಗ ೫೩

ಶಬಲೇಯು ಏರ್ವಡಿಸಿದ ಔತಣದಿಂದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಸಂತುಷ್ಟರಾಗಿ

ಆ ಧೇನುವನ್ನು ತಮಗೆ ಕೊಡುವಂತೆ ವಸಿಷ್ಠರನ್ನು

ಕೇಳುವುದು. ವಸಿಷ್ಠರ ಅಸಮ್ಮತಿ.

ಶತಾನಂದರು ಹೇಳಿದರು: “ಶ್ರೀರಾಮ, ವಸಿಷ್ಠರು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ ಕೂಡಲೆ ಆ ಕಾಮಧೇನುವು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ವರಿವಾರಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಭೋಜನ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧವಡಿಸಿತು ಕಬ್ಬಿನಹಾಲು, ಜೇನುತುಪ್ಪ, ಅರಳು, ಉತ್ತಮವಾದ ಮದ್ಯಗಳು, ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ವಾನಕಗಳು, ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಭಕ್ಷ್ಯಗಳು ಸಿದ್ಧವಾದವು (೧-೨). ಬಿಸಿಬಿಸಿಯಾದ ಅನ್ನದ ರಾಶಿಗಳು ಬೆಟ್ಟಗಳಂತೆ ಕಂಗೊಳಿಸಿದವು (ಹಾಲಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ) ಮೃಷ್ಟಾನ್ನಗಳೂ ವಿವಿಧ ತೊವ್ವೆಗಳೂ ನಿರ್ಮಿತವಾದವು. ಮೊಸರಿನ ಕಾಲುನೆಗಳೇ ಹರಿದವು. ನಾನಾ ಬಗೆಯ ರುಚಿಕಟ್ಟಾದ ಗೊಜ್ಜು ಮುಂತಾದ ವ್ಯಂಜನಗಳು ತುಂಬಿರುವ ಬೆಳ್ಳಿಯ ವಾತ್ರಿಗಳು * ಸಾವಿರಗಟ್ಟಲೆ ಸಜ್ಜು ಗೊಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು (೩-೪).

* ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಗೌಡ ಎಂದಿದೆ. ಗೌಡ = ಬೆಳ್ಳಿ, ಎಂದು ಕತಕವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿದೆ. ಗುಡ = ಬೆಲ್ಲ; ಬೆಲ್ಲದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಭಕ್ಷ್ಯವೆಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು.

ಸರ್ವನಾಸೀತ್ ಸುಸಂತುಷ್ಟಂ ಹೃಷ್ಟಪುಷ್ಟಜನಾಯುತಮ್ |

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಬಲಂ ರಾನು ವಸಿಷ್ಠೇನಾಭಿತರ್ಪಿತಮ್ || ೫

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋಽಪಿ ರಾಜರ್ಷಿಹೃಷ್ಟಃ ಪುಷ್ಟಸ್ತದಾಭವತ್ |

ಸಾಂತಃಪುರವರೋ ರಾಜಾ ಸಬ್ರಾಹ್ಮಣಪುರೋಹಿತಃ || ೬

ಸಾನಾತ್ಮೋ ಮಂತ್ರಿಸಹಿತಃ ಸಭೃತ್ಯಃ ಪೂಜಿತಸ್ತದಾ |

ಯುಕ್ತಃ ಪರಮಹರ್ಷೇಣ ವಸಿಷ್ಠಮಿದಮಬ್ರವೀತ್ || ೭

ಪೂಜಿತೋಹಂ ತ್ವಯಾ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಪೂಜಾರ್ಹೇಣ ಸುಸತ್ವತಃ |

ಶ್ರುತಾತಾನುಭಿಧಾಸ್ತಾಮಿ ವಾಕ್ಯಂ ವಾಕ್ಯವಿಶಾರದ || ೮

ಗನಾಂ ಶತಸಹಸ್ರೇಣ ದೀಯತಾಂ ಶಬಲಾ ಮನು |

ರತ್ನಂ ಹಿ ಭಗವನ್ನೇತದ್ರತ್ನಹಾರೀ ಚ ಪಾರ್ಥಿವಃ || ೯

ತಸ್ಮಾನ್ನೇ ಶಬಲಾಂ ದೇಹಿ ಮಮೈಷಾ ಧರ್ಮತೋ ದ್ವಿಜ |

ಏವಮುಕ್ತಸ್ತು ಭಗವಾನ್ ವಸಿಷ್ಠೋ ಮುನಿಸತ್ತಮಃ || ೧೦

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಸೇನಾಪರಿವಾರದವರೆಲ್ಲರೂ (ಔತಣವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ) ಸಂತುಷ್ಟರಾದರು ವಸಿಷ್ಠರು ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸಿದರು. ರಾಜರ್ಷಿಗಳಾದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರೂ ಅವರೊಡನೆ ಬಂದಿದ್ದ ಅಂತಃಪುರಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಪುರೋಹಿತರೂ ಈ ಆತಿಥ್ಯದಿಂದ ಸಂತೃಪ್ತರಾದರು (೫-೬). ಈ ಪ್ರಕಾರ ಮಂತ್ರಿಗಳೂ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಭೃತ್ಯರೂ ಸಂಮಾನಿತರಾಗಲು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಸಂಪ್ರೀತರಾಗಿ ವಸಿಷ್ಠರನ್ನು ಕುರಿತು “ಮಹರ್ಷಿಗಳೇ, ಪೂಜ್ಯರಾದ ನೀವು ನನ್ನನ್ನು ಗೌರವಿಸಿದಿರಿ. ನನಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸತ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದಿರಿ. ಈಗ ಒಂದು ಮಾತನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ, ಕೇಳಬೇಕು (೭-೮) ನಾನು ಒಂದು ಲಕ್ಷ ಗೋವುಗಳನ್ನು ನಿಮಗೆ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ. ಶಬಲೆಯನ್ನು ನನಗೆ ಕೊಡಿರಿ ಪೂಜ್ಯರೆ, ಶಬಲೆಯು ಒಂದು ರತ್ನವೇ ಸರಿ. ರತ್ನವು ರಾಜನ ಹತ್ತಿರ ಇರಬೇಕಾದದ್ದು ಯುಕ್ತ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಬಲೆಯನ್ನು ನನಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿರಿ. ಇದು ನ್ಯಾಯವಾಗಿ (ರಾಜನಾದ) ನನಗೆ ಸೇರಬೇಕಾ

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೇಣ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ಪ್ರತ್ಯುವಾಚ ಮಹೀಪತಿಮ್ |
ನಾಹಂ ಶತಸಹಸ್ರೇಣ ಸಾಪಿ ಕೋಟಿಶತೈರ್ಗನಾಮ್ || ೧೧

ರಾಜನ್ ದಾಸ್ಯಾಮಿ ಶಬಲಾಂ ರಾಶಿಭೀ ರಜತಸ್ಯ ನಾ |
ನ ಪರಿತ್ಯಾಗನುರ್ಹೇಯಂ ಮತ್ಸಕಾಶಾದರಿಂದಮ್ || ೧೨

ಶಾಶ್ವತೀ ಶಬಲಾ ಮಹ್ಯಂ ಕೀರ್ತಿರಾತ್ಮವತೋ ಯಥಾ |
ಅಸ್ಯಾಂ ಹನ್ಯಂ ಚ ಕನ್ಯಂ ಚ ಪ್ರಾಣಯಾತ್ರಾ ತಥೈವ ಚ || ೧೩

ಆಯತ್ತಮಗ್ನಿಹೋತ್ರಂ ಚ ಬಲಿಹೋಮಸ್ತಥೈವ ಚ |
ಸ್ವಾಹಾಕಾರವಷಟ್ಕಾರೌ ವಿದ್ಯಾಶ್ಚ ವಿವಿಧಾಸ್ತಥಾ || ೧೪

ಆಯತ್ತಮತ್ರ ರಾಜರ್ಷೇ ಸರ್ವಮೇತನ್ನ ಸಂಶಯಃ |
ಸರ್ವಸ್ವಮೇತತ್ ಸತ್ಯೇನ ಮಮ ತುಷ್ಟಿಕರೀ ಸದಾ || ೧೫

ಕಾರಣೈರ್ಬಹುಭೀ ರಾಜಸ್ತ ದಾಸ್ಯೇ ಶಬಲಾಂ ತವ |
ವಸಿಷ್ಠೇನೈವಮುಕ್ತಸ್ತು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋಽಬ್ರವೀತ್ತತಃ || ೧೬

ದದ್ವು” ಎಂದು ನುಡಿದರು (೯-೧೦). ಆಗ ವಸಿಷ್ಠಮುನಿಗಳು “ರಾಜ, ಲಕ್ಷ ಹಸುಗಳು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ನೂರುಕೋಟಿ ಹಸುಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೂ ನಾನು ಶಬಲೆಯನ್ನು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಬೆಳ್ಳಿಯ ರಾಶಿಗಳನ್ನು ತಂದು ಸುರಿದರೂ ಅಷ್ಟೆ. ಈ ಧೇನುವು ಕ್ರಯಕ್ಕೆ ಕೊಡುವ ಪದಾರ್ಥವೇ ಅಲ್ಲ (೧೧-೧೨). ಮಾನವಂತನಿಗೆ ಕೀರ್ತಿ ಇದ್ದಂತೆ, ಶಬಲೆಯು ನನ್ನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಇರತಕ್ಕ ವಸ್ತು. ನನ್ನ ಹವ್ಯಕವ್ಯಗಳು, ನನ್ನ ಪ್ರಾಣಧಾರಣೆ (ಆಹಾರ), ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ನಾಯಂಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರ, ಭೂತಬಲಿ, ವೈಶ್ವದೇವಾದಿ ಹೋಮಗಳು, ಸ್ವಾಹಾಕಾರ ವಷಟ್ಕಾರಗಳಿಂದ ನೆರವೇರಿಸಬೇಕಾದ ಯಜ್ಞಗಳು—ಇವುಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಶಬಲೆಯೇ ಆಧಾರ. ವೇದಾದಿ ವಿದ್ಯೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಅಧ್ಯಾವನಗಳಿಗೆ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಶಬಲೆಯೇ ನನಗೆ ಆಶ್ರಯ (೧೩-೧೪). ರಾಜರ್ಷಿ, ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಈ ಧೇನುವೇ ನನ್ನ ಸರ್ವಸ್ವ. ಇದನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿರುವುದೇ ನನಗೆ ಒಂದು ಆನಂದ. ಹೀಗೆ ನಾನಾ ಕಾರಣಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಶಬಲೆಯನ್ನು ನಿನಗೆ ಕೊಡಲಾರೆ” ಎಂದು

ಸಂರಬ್ಧ ತರನುತ್ಪರ್ಥಂ ನಾಕೃಂ ನಾಕೃವಿಶಾರದಃ |
 ಹೈರಣ್ಯಕಸ್ನಾಗ್ನಿವೇಯಾನ್ ಸುವರ್ಣಾಂಕುಶಭೂಷಿತಾನ್ || ೧೭
 ದದಾಮಿ ಕುಂಜರಾಂಸ್ತೇಽಹಂ ಸಹಸ್ರಾಣಿ ಚತುರ್ದಶ |
 ಹೈರಣ್ಯಾನಾಂ ರಥಾನಾಂ ತೇ ಶ್ವೇತಾಶ್ವಾನಾಂ ಚತುರ್ಯುಜಾಮ್ |
 ದದಾಮಿ ತೇ ಶತಾನ್ಯಸ್ವಾ ಕಿಂಕಿಣೀಕವಿಭೂಷಿತಾನ್ |
 ಹಯಾನಾಂ ದೇಶಜಾತಾನಾಂ ಕುಲಜಾನಾಂ ಮಹೌಜಸಾಮ್ ||
 ಸಹಸ್ರಮೇಕಂ ದಶ ಚ ದದಾಮಿ ತವ ಸುವ್ರತ |
 ನಾನಾವರ್ಣವಿಭಕ್ತಾನಾಂ ವಯಃಸ್ಥಾನಾಂ ತಥೈವ ಚ || ೨೦
 ದದಾಮ್ನೇಕಾಂ ಗನಾಂ ಕೋಟಿಂ ಶಬಲಾ ದೀಯತಾಂ ಮಮ |
 ಯಾವದಿಚ್ಛಸಿ ರತ್ನಂ ನಾ ಹಿರಣ್ಯಂ ನಾ ದ್ವಿಜೋತ್ತಮ || ೨೧
 ತಾನದ್ವಾಸ್ಯಾಮಿ ತೇ ಸರ್ವಂ ಶಬಲಾ ದೀಯತಾಂ ಮಮ |
 ಏವಮುಕ್ತಸ್ತು ಭಗವಾನ್ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೇಣ ಧೀಮತಾ || ೨೨
 ನ ದಾಸ್ಯಾಮೀತಿ ಶಬಲಾಂ ಪ್ರಾಹ ರಾಜನ್ ಕಥಂಚನ |
 ಏತದೇವ ಹಿ ಮೇ ರತ್ನಮೇತದೇವ ಹಿ ಮೇ ಧನಮ್ || ೨೩

ಹೇಳಿದರು (೧೫-೧೬) ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಆಗ್ರಹಪೂರ್ವಕವಾಗಿ
 “(ಒಳ್ಳೆಯದು.) ಬಂಗಾರದ ಸರವಳಿಗಳಿಂದಲೂ ಬಂಗಾರದ (ಹಿಡಿ
 ಕೈಯಿರುವ) ಅಂಕುಶಗಳಿಂದಲೂ ಸಹಿತವಾದ ಹದಿನಾಲ್ಕುಸಾವಿರ ಆನೆ
 ಗಳನ್ನು ನಿಮಗೆ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ. ನಾಲ್ಕುನಾಲ್ಕು ಬಿಳಿಯ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು
 ಕಟ್ಟಿ ಕಿರುಗೆಜ್ಜೆಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿರುವ ಎಂಟು ನೂರು ಸುವರ್ಣ
 ರಥಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೇನೆ ಬಲಶಾಲಿಗಳಾದ ಹನ್ನೊಂದುಸಾವಿರ ಜಾತ್ಯಶ್ವ
 ಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೇನೆ (೧೭-೧೯). ಅಲ್ಲದೆ ನಾನಾ ವರ್ಣದ ಒಂದುಕೋಟಿ
 ಪ್ರಾಯದ ಹಸುಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುತ್ತೇನೆ. ನನಗೆ ಶಬಲೆಯನ್ನು ಕೊಡಿ.
 ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ—ನೀವು ಕೇಳುವಷ್ಟು ರತ್ನಗಳನ್ನೂ ಬಂಗಾರವನ್ನೂ ತಂದು
 ಸುರಿಯುತ್ತೇನೆ. ನೀವು ಏನು ಕೇಳಿದರೂ ಎಷ್ಟು ಕೇಳಿದರೂ ಅದೆಲ್ಲವನ್ನೂ
 ಒಪ್ಪಿಸಿಬಿಡುತ್ತೇನೆ. ನನಗೆ ಶಬಲೆಯನ್ನು ಕೊಡಿ” ಎಂದು ಹೇಳಿದರು
 (೨೦-೨೨). ವಸಿಷ್ಠರು “ರಾಜ, ಎಷ್ಟು ಹೇಳಿದರೇನು? ಶಬಲೆಯನ್ನು

ಏತದೇನ ಹಿ ಸರ್ವಸ್ವಮೇತದೇನ ಹಿ ಜೀವಿತಮ್ |

ದರ್ಶಶ್ಚ ಪೂರ್ಣಮಾಸಶ್ಚ ಯಜ್ಞಾಶ್ಚೈವಾಪ್ತದಕ್ಷಿಣಾಃ || ೨೪

ಏತದೇನ ಹಿ ಮೇ ರಾಜನ್ ವಿನಿಧಾಶ್ಚ ಕ್ರಿಯಾಸ್ತಥಾ |

ಅದೋಮೂಲಾಃ ಕ್ರಿಯಾಃ ಸರ್ವಾ ಮನು ರಾಜನ್ ಸಂಶಯಃ ||

ಬಹುನಾ ಕಿಂ ಪ್ರಲಾಪೇನ ನ ದಾಸ್ಯೇ ಕಾಮದೋಹಿನೀಮ್ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ತ್ರಿಪಂಚಾಶಃ ಸರ್ಗಃ

ನಾನು ಸರ್ವಧಾ ಕೊಡತಕ್ಕವನಲ್ಲ. ಇದೇ ನನ್ನ ರತ್ನ. ಇದೇ ನನ್ನ ಆಸ್ತಿ. ಇದೇ ನನ್ನ ಸರ್ವಸ್ವ. ಇದೇ ನನ್ನ ವ್ರಾಣ. ದರ್ಶವೌರ್ಣಮಾನಾದಿ ಸಕಲ ಯಜ್ಞಗಳು, ಅದರಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕಾದ ದಕ್ಷಿಣೆಗಳು, ಸಮಸ್ತ ಕರ್ಮಗಳು— ಇವೆಲ್ಲವೂ ಶಬಲೆಯಿಂದಲೇ ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ರಾಜ, ಎಷ್ಟು ಹಲುಬಿದ ರೇನು? ಈ ಕಾಮಧೇನುವನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವೇ ಬೇಡ” ಎಂದು ನುಡಿದರು (೨೩-೨೫).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಐವತ್ತು ಮೂರನೆಯ ಸರ್ಗ

ಚತುಃಪಂಚಾಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಪಪ್ಲನಾದಿಸೃಷ್ಟಿಃ

ಕಾಮಧೇನುಂ ವಸಿಷ್ಠೋಽಪಿ ಯದಾ ನ ತ್ಯಜತೇ ಮುನಿಃ |
ತದಾಸ್ಯ ಶಬಲಾಂ ರಾಮು ನಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋಽನ್ವಕರ್ಷತ || ೧

ನೀಯಮಾನಾ ತು ಶಬಲಾ ರಾಮು ರಾಜ್ಞಾ ಮಹಾತ್ಮನಾ |
ದುಃಖಿತಾ ಚಿಂತಯಾಮಾಸ ರುದಂತೀ ಶೋಕಕರ್ಶಿತಾ || ೨

ಪರಿತ್ಯಕ್ತಾ ವಸಿಷ್ಠೇನ ಕಿಮಹಂ ಸುಮಹಾತ್ಮನಾ |
ಯಾಹಂ ರಾಜಭಟ್ಟಿದೀನಾ ಹ್ರಿಯೇಯ ಭೃತದುಃಖಿತಾ || ೩

ಕಿಂ ಮಯಾಪಕೃತಂ ತಸ್ಯ ಮಹರ್ಷೇರ್ಭಾವನಿತಾತ್ಮನಃ |
ಯನ್ಮಾನುನಾಗಸಂ ಭಕ್ತಾಮಿಷ್ಟಾಂ ತ್ಯಜತಿ ಧಾರ್ಮಿಕಃ || ೪

ಇತಿ ಸಾ ಚಿಂತಯಿತ್ವಾ ತು ನಿನಿಶ್ವಸ್ಯ ಪುನಃ ಪುನಃ |
ನಿರ್ಭೂಯ ತಾಂಸ್ತದಾ ಭೃತ್ಯಾನ್ ಶತತಃ ಶತ್ರುಸೂದನ || ೫

ಸರ್ಗ ೫೪

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಧೇನುವನ್ನು ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಅಪಹರಿಸಲು
ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವುದು. ಧೇನುವು ಸೈನಿಕರನ್ನು ಸೃಜಿಸು
ವುದು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಯುದ್ಧ.

“ರಾಘವ, ವಸಿಷ್ಠರು ಕಾಮಧೇನುವನ್ನು ಸರ್ವಧಾ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ
ವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಲು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಅದನ್ನು ಎಳೆದು
ಕೊಂಡುಹೋಗಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. (ರಾಜಭಟರು) ಧೇನುವನ್ನು ಎಳೆಯ
ತೊಡಗಲು ಅದು ಶೋಕದಿಂದ ಪರಿತಪಿಸುತ್ತ “ರಾಜಭಟರು ದೀನಳಾದ
ನನ್ನನ್ನು ಎಳೆಯುತ್ತಿರುವರಲ್ಲ. ಮಹಾತ್ಮರಾದ ವಸಿಷ್ಠರು ನನ್ನನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ
ಬಿಟ್ಟರೋ ಹೇಗೆ? (೧-೩). ವರಮುಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಆ ಮಹರ್ಷಿಗಳಿಗೆ
ನಾನು ಏನು ಅವರಾಧ ಮಾಡಿದೆ? ಯಾವ ತಪ್ಪು ಮಾಡದಿದ್ದರೂ ಭಕ್ತಳಾದ
ನನ್ನನ್ನು ಆ ಧರ್ಮಿಷ್ಠರು ತ್ಯಜಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆಲ್ಲ” ಎಂದು ನಿಟ್ಟುಸಿರುಬಿಡುತ್ತ

ಜಗಾನಾನಿಲನೇಗೇನ ಪಾದಮೂಲಂ ಮಹಾತ್ಮನಃ |
 ಶಬಲಾ ಸಾ ರುದಂತೀ ಚ ಕ್ರೋಶಂತೀ ಚೇದಮಬ್ರವೀತ್ || ೬

ವಸಿಷ್ಠಸ್ಯಾಗ್ರತಃ ಸ್ಥಿತ್ವಾ ಮೇಘಾದುಂದುಭಿರಾವಿಣೀ |
 ಭಗವನ್ ಕಿಂ ಪರಿತ್ಯಕ್ತಾ ತ್ವಯಾಹಂ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸುತ || ೭

ಯಸ್ಮಾದ್ರಾಜಭಟಾ ಮಾಂ ಹಿ ನಯಂತೇ ತ್ವತ್ಸಕಾಶತಃ |
 ಏವಮುಕ್ತಸ್ತು ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿರಿದಂ ವಚನಮಬ್ರವೀತ್ || ೮

ಶೋಕಸಂತಪ್ತಹೃದಯಾಂ ಸ್ವಸಾರಮಿನ ದುಃಖಿತಾನ್ |
 ನ ತ್ವಾಂ ತ್ಯಜಾಮಿ ಶಬಲೇ ನಾಪಿ ಮೇಘಪಕ್ವತಂ ತ್ವಯಾ || ೯

ಏಷ ತ್ವಾಂ ನಯತೇ ರಾಜಾ ಬಲಾನ್ಮತ್ತೋ ಮಹಾಬಲಃ |
 ನ ಹಿ ತುಲ್ಯಂ ಬಲಂ ಮಹ್ಯಂ ರಾಜಾ ತ್ವದ್ಯ ವಿಶೇಷತಃ || ೧೦

ಬಲೀ ರಾಜಾ ಕ್ಷತ್ರಿಯಶ್ಚ ಪೃಥಿವ್ಯಾಃ ಪತಿರೇವ ಚ |
 ಇಯಮುಕ್ತ್ವಾಹಿಣೀ ಸೇನಾ ಗಜವಾಜಿರಥಾಕುಲಾ || ೧೧

ಚಿಂತಾಕ್ರಾಂತನಾಯಿತು. ಕಡೆಗೆ, ರಾಮ, ಆ ಧೇನುವು ತನ್ನನ್ನು ಎಳೆಯು ತಿದ್ದ ನೂರಾರುಮಂದಿ ರಾಜಭೃತ್ಯರನ್ನು ತಳ್ಳಿಹಾಕಿ ವಾಯುವೇಗದಿಂದ ವಸಿಷ್ಠರ ಪಾದಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಓಡಿಹೋಯಿತು (೪-೬). ವಸಿಷ್ಠರೆದುರಿಗೆ ಶಬಲೆಯು ಅಳುತ್ತ ಗೋಳಾಡುತ್ತ ಮೇಘಗಂಭೀರಸ್ವರದಿಂದ “ಭಗವನ್, ಬ್ರಹ್ಮವುತ್ರರೆ, ಈ ರಾಜಭಟರು ನಿಮ್ಮ ಬಳಿಯಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ಎಳೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ನೀವು ನನ್ನನ್ನು ಪರಿತ್ಯಜಿಸಿಬಿಟ್ಟಿರೇ?” ಎಂದು ಕೇಳಿತು (೭-೮). ಆಗ ಆ ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಗಳು ಶೋಕಸಂತಪ್ತವಾಗಿ ತಂಗಿಯಂತೆ ನಿಂತಿದ್ದ ಶಬಲೆಯನ್ನು ಕುರಿತು “ಶಬಲೆ, ನಿನ್ನನ್ನು ನಾನು ತ್ಯಜಿಸಿಲ್ಲ ನೀನು ಯಾವ ಅವರಾಧವನ್ನೂ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ನನಗಿಂತ ಪ್ರಬಲನಾದ ಈ ರಾಜನು ಬಲಾತ್ಕಾರ ದಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ಒಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದಾನೆ (೯-೧೦). ಅವನಿಗಿರುವಂತೆ ನನಗೆ (ನೇನಾ) ಬಲವಿಲ್ಲ ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಈ ದಿನ ರಾಜನು ನನಗೆ (ಅತಿಥಿ ಯಾಗಿರುವನೆಂಬುದು) ವಿಶೇಷ. ಇವನು ಬಲಶಾಲಿಯಾದ ಕ್ಷತ್ರಿಯ. ಭೂಮಿಗೆ ಒಡೆಯ. ಇವನ ಬಳಿ ಗಜತುರಗರಥವದಾತಿಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ

ಪತ್ತಿಧ್ವಜಸಮಾಕೀರ್ಣಾ ತೇನಾಸೌ ಬಲವತ್ತರಃ |
 ಏವಮುಕ್ತಾ ವಸಿಷ್ಠೇನ ಪ್ರತ್ಯುವಾಚ ವಿವೀತವತ್ || ೧೨
 ವಚನಂ ವಚನಜ್ಞಾ ಸಾ ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಮುನಿಸಪ್ರಭಮ್ |
 ನ ಬಲಂ ಕ್ಷತ್ರಿಯಸ್ಯಾಹುರ್ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ಬಲವತ್ತರಃ || ೧೩
 ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಬ್ರಹ್ಮಬಲಂ ದಿವ್ಯಂ ಕ್ಷತ್ರಾತ್ಪ್ರಬಲವತ್ತರಮ್ |
 ಅಪ್ರಮೇಯಬಲಂ ತುಭ್ಯಂ ನ ತ್ವಯಾ ಬಲವತ್ತರಃ || ೧೪
 ನಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮಹಾವೀರ್ಯಸ್ತೇಜಸ್ತವ ದುರಾಸದಮ್ |
 ನಿಯುಂಕ್ಷ್ವ ನಾಂ ಮಹಾತೇಜಸ್ತ್ವದ್ಬ್ರಹ್ಮಬಲಸಂಭೃತಾಮ್ ||
 ತಸ್ಯ ದರ್ಪಬಲಂ ಯತ್ತನ್ನಾಶಯಾಸಿ ದುರಾತ್ಮನಃ |
 ಇತ್ಯುಕ್ತಸ್ತು ತಯಾ ರಾಮ ವಸಿಷ್ಠಸ್ತು ಮಹಾಯಶಾಃ || ೧೫
 ಸೃಜಸ್ವೇತಿ ತದೋನಾಚ ಬಲಂ ಪರಬಲಾರ್ದನಮ್ |
 ತಸ್ಯ ತದ್ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಸುರಭಿಃ ಸಾಸೃಜತ್ತದಾ || ೧೬
 ತಸ್ಯಾ ಹುಂಭಾರವೋತ್ಸೃಷ್ಟಾಃ ಪಪ್ಲವಾಃ ಶತಶೋ ನೃಪ |
 ನಾಶಯಂತಿ ಬಲಂ ಸರ್ವಂ ನಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಸ್ಯ ಪಶ್ಯತಃ || ೧೭

ಒಂದು ಅಕ್ಷೌಹಿಣಿ ಸೇನೆ ಇದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈತನು ಪ್ರಬಲನಾಗಿದ್ದಾನೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿದರು (೧೧-೧೨). ಆಗ ಶಬಲೆಯು ವಿನಯದಿಂದ “ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಗಳೇ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗಿಂತ ಕ್ಷತ್ರಿಯನು ಬಲಶಾಲಿಯೆಂದು ಯಾರೂ ಹೇಳಲಾರರು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೇ ಕ್ಷತ್ರಿಯನಿಗಿಂತ ಪ್ರಬಲ. ನಿಮಗಿರುವ ನಾಮರ್ಘ್ಯ ಊಹಾತೀತವಾದದ್ದು. ಈತನು ನಿಮಗಿಂತ ಎಂದಿಗೂ ಬಲಶಾಲಿಯಾಗಲಾರ (೧೩-೧೪). ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಬಲ ಅಲೌಕಿಕವಾದದ್ದು. ಅದು ಕ್ಷತ್ರಿಯನ ಬಲಕ್ಕಿಂತ ಅಧಿಕ. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನು ಮಹಾವೀರನಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ನಿಮ್ಮ ಬ್ರಹ್ಮತೇಜಸ್ಸು ಅನಾಧಾರಣವಾದುದು. ಮಹಾತ್ಮರೆ, ನಿಮ್ಮ ತಪೋ ಬಲದಿಂದ ಪೋಷಿತಳಾದ ನನಗೆ ಅನುಜ್ಞೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ನೋಡಿ. ಈ ದುರಾತ್ಮನ ದರ್ಪವನ್ನು ಅಡಗಿಸುತ್ತೇನೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿತು (೧೫-೧೬). ರಾಮ, ವಸಿಷ್ಠರು ಶಬಲೆಯ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ “ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಧ್ವಂಸಮಾಡತಕ್ಕ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸು” ಎಂದರು. ಕೂಡಲೆ ಶಬಲೆಯು ‘ಹುಂಭಾ’

ಬಲಂ ಭಗ್ನಂ ತತೋ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ರಥೇನಾಕ್ರಮ್ಯ ಕೌಶಿಕಃ |
 ಸ ರಾಜಾ ಪರಮುಕ್ತುರ್ದೋ ರೋಷನಿಸ್ಫಾರಿತೇಕ್ಷಣಃ || ೧೯
 ಪಪ್ಲನಾನ್ನಾಶಯಾನಾಸ ಶಸ್ತ್ರೈರುಚ್ಚಾವಚೈರಪಿ |
 ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಾದ್ವಿತಾನ್ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಪಪ್ಲನಾನ್ ಶತಶಸ್ತದಾ || ೨೦
 ಭೂಯ ಏನಾಸೃಜದ್ವೋರಾನ್ ಶಕಾನ್ ಯವನಮಿಶ್ರಿತಾನ್ |
 ತೈರಾಸೀತ್ ಸಂವೃತಾ ಭೂನಿಃ ಶಕೈರ್ಯವನಮಿಶ್ರಿತೈಃ || ೨೧
 ಪ್ರಭಾವದ್ಭಿರ್ಮಹಾವೀರ್ಯೈಃ ಹೇಮಕಿಂಜಲ್ಕಸನ್ನಿಭೈಃ |
 ತೀಕ್ಷ್ಣಾಸ್ತಿಪಟ್ಟಿಸಧರೈರ್ಹೇಮವರ್ಣಾಂಬರಾನ್ಯತೈಃ || ೨೨
 ನಿರ್ದಗ್ಧಂ ತದ್ಬಲಂ ಸರ್ವಂ ಪ್ರದೀಪ್ತೈರಿವ ಪಾವಕೈಃ |
 ತತೋಽಸ್ತ್ರಾಣಿ ಮಹಾತೇಜಾ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮುನೋಚ ಹ ||
 ತೈಸ್ತ್ರೈರ್ಯವನಕಾಂಭೋಜಾಃ ಪಪ್ಲನಾಶ್ಚ ಕುಲೀಕೃತಾಃ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಚತುಃಪಂಚಾಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಎಂದು ಕೂಗಿತು. ನೂರಾರು ಮಂದಿ ವಲ್ಲವರು ಹುಟ್ಟಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ
 ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೇ ಅವರ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಧ್ವಂಸಮಾಡತೊಡಗಿದರು (೧೭-೧೮).
 ಆಗ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಕ್ರೋಧದಿಂದ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ತಿರುಗಿಸುತ್ತ ತ್ವರೆಯಿಂದ
 ಬಂದು ನಾನಾ ವಿಧವಾದ ಶಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ವಲ್ಲವರನ್ನು ಗಾಸಿಗೊಳಿಸಿದರು.
 ಕಾಮಧೇನುವು ಮತ್ತೆ ಘೋರಾಕೃತಿಯ ಶಕರನ್ನೂ ಯವನರನ್ನೂ
 ಸೃಷ್ಟಿಸಿತು ಅವರು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ತುಂಬಿಹೋದರು (೧೯-೨೦) ಅವರು
 ತೇಜಸ್ವಿಗಳೂ ಮಹಾವೀರರೂ ಸಂಪಿಗೆಹೂವಿನ ಕೇಸರದಂತೆ ಮೈಬಣ್ಣವಿರ
 ತಕ್ಕವರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಸುವರ್ಣವರ್ಣದ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಖಡ್ಗವಟ್ಟಸಗಳನ್ನು
 ಹಿಡಿದಿದ್ದ ಆ ವೀರರು ಜ್ವಲಿಸುವ ಅಗ್ನಿಯಂತೆ ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ನುಗ್ಗಿ
 ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿದರು. ಆಗ ಮಹಾತೇಜಸ್ವಿಗಳಾದ
 ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ದಿವ್ಯಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ ಯವನ, ಕಾಂಭೋಜ,
 ವಲ್ಲವಾದಿ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಚಲ್ಲಾಪಿಲ್ಲಿಯಾಗಿ ಓಡಿಸಿದರು (೨೨-೨೩).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಐವತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸರ್ಗ

ಹಂಚಪಂಚಾಶಃ ಸರ್ಗಃ

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಧನುರ್ವೇದಾಧಿಗಮಃ

ತತಸ್ತಾನಾಕುಲಾನ್ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಾಸ್ತನೋಹಿತಾನ್ |
 ವಸಿಷ್ಠಶ್ಲೋದಯಾನಾಸ ಕಾಮಧುಕ್ ಸ್ಮಜ ಯೋಗತಃ || ೧
 ತಸ್ಯಾ ಹುಂಭಾರವೋತ್ಸೃಷ್ಟಾಃ ಕಾಂಭೋಜಾ ರವಿಸಂನಿಭಾಃ |
 ಊಧಸ್ತ್ವಥ ಸಂಭೂತಾಃ ಬರ್ಬರಾಃ ಶಸ್ತ್ರಪಾಣಯಃ || ೨
 ಯೋನಿದೇಶಾಚ್ಚ ಯವನಾಃ ಶಕ್ಯದೇಶಾಚ್ಚಕಾಸ್ತಥಾ |
 ರೋಮಕೂಪೇಷು ಚ ಮ್ಲೇಚ್ಛಾ ಹಾರೀತಾಃ ಸಕಿರಾತಕಾಃ || ೩
 ಯೈಸ್ತನ್ನಿಷೂದಿತಂ ಸೈನ್ಯಂ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಸ್ಯ ತತ್ಕೃತ್ ||
 ಸಪದಾತಿಗಜಂ ಸಾಶ್ವಂ ಸರಥಂ ರಘುನಂದನ || ೪
 ದೃಷ್ಟ್ವಾ ನಿಷೂದಿತಂ ಸೈನ್ಯಂ ವಸಿಷ್ಠೇನ ಮಹಾತ್ಮನಾ |
 ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಸುತಾನಾಂ ತು ಶತಂ ನಾನಾವಿಧಾಯುಧಮ್ || ೫

ಸರ್ಗ ೫೫

ವಸಿಷ್ಠರ ಹುಂಕಾರದಿಂದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಮಕ್ಕಳು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು.
 ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ತಪಸ್ಸುಮಾಡಿ ದಿವ್ಯಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ
 ಪುನಃ ವಸಿಷ್ಠರೊಡನೆ ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಬರುವುದು.

ಶತಾನಂದರು ಹೇಳಿದರು : “ಸೈನಿಕರು ಕಂಗೆಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು
 ವಸಿಷ್ಠಮುನಿಗಳು ‘ಕಾಮಧೇನು, ಯೋಗಬಲದಿಂದ ಮತ್ತಷ್ಟು ಸೈನಿಕ
 ರನ್ನು ಸೃಜಿಸು!’ ಎಂದರು. ಆಗ ಶಬಲೆಯು ಹುಂಕಾರಮಾಡಿತು.
 ನೂರ್ಯನಂತೆ ಜ್ವಲಿಸುವ ಕಾಂಭೋಜರು ಹುಟ್ಟಿದರು. ಆ ಧೇನುವಿನ
 ಕೆಚ್ಚಲಿನಿಂದ ಬರ್ಬರರೂ ಯೋನಿದೇಶದಿಂದ ಯವನರೂ ಮಲದ್ವಾರದಿಂದ
 ಶಶಕರೂ ರೋಮಕೂವಗಳಿಂದ ಮ್ಲೇಚ್ಛ ಹಾರೀತ ಕಿರಾತರೂ ಶಸ್ತ್ರವಾಣಿ
 ಗಳಾಗಿ ಉದಿಸಿದರು (೧-೩). ರಘುನಂದನ, ಅವರು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ
 ಚತುರಂಗನೇನೆಯನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿದರು ಆಗ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ನೂರುಮಂದಿ
 ಮಕ್ಕಳು ವಿವಿಧಾಯುಧಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಕ್ರೋಧದಿಂದ ವಸಿಷ್ಠಮಹರ್ಷಿಗಳ

ಅಭ್ಯಧಾನತ್ ಸುಸಂಕ್ರುದ್ಧಂ ವಸಿಷ್ಠಂ ಜಪತಾಂ ವರಮ್ |
 ಹುಂಕರೇಣೈವ ತಾನ್ ಸರ್ವಾನ್ ದದಾಹ ಭಗವಾನ್ಯಸಿಃ || ೬
 ತೇ ಸಾತ್ವರಥಸಾದಾತಾ ವಸಿಷ್ಠೇನ ಮಹಾತ್ಮನಾ |
 ಭಸ್ಮೀಕೃತಾ ಮುಹೂರ್ತೇನ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಸುತಾಸ್ತದಾ || ೭
 ದೃಷ್ಟ್ವಾ ವಿನಾಶಿತಾನ್ ಪುತ್ರಾನ್ ಬಲಂ ಚ ಸುಮಹಾಯಶಾಃ |
 ಸನ್ಮೀಡಶ್ಚಿಂತಯಾವಿಷ್ಟೋ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋಽಭವತ್ತದಾ || ೮
 ಸಮುದ್ರ ಇವ ನಿರ್ವೇಗೋ ಭಗ್ನದಂಷ್ಟ್ರ ಇವೋರಗಃ |
 ಉಪರಕ್ತ ಇವಾದಿತ್ಯಃ ಸದ್ಯೋ ನಿಷ್ಪ್ರಭತಾಂ ಗತಃ || ೯
 ಹತಪುತ್ರಬಲೋ ದೀನೋ ಲೂನಪಕ್ಷ ಇವ ದ್ವಿಜಃ |
 ಹತದರ್ಪೋ ಹತೋತ್ಸಾಹೋ ನಿರ್ವೇದಂ ಸನುಪದ್ಯತ || ೧೦
 ಸ ಪುತ್ರಮೇಕಂ ರಾಜ್ಯಾಯ ಸಾಲಯೇತಿ ನಿಯುಜ್ಯ ಚ |
 ಪೃಥೀನೀಂ ಕ್ಷತ್ರಧರ್ಮೇಣ ವನಮೇವಾಭ್ಯಪದ್ಯತ || ೧೧
 ಸ ಗತ್ವಾ ಹಿಮವತ್ಪಾರ್ಶ್ವಂ ಕಿಂನರೋರಗಸೇವಿತಮ್ |
 ಮಹಾದೇವಪ್ರಸಾದಾರ್ಥಂ ತಪಸ್ತೇಪೇ ಮಹಾತಪಾಃ || ೧೨

ಮೇಲೆ ನುಗ್ಗಿದರು. ವಸಿಷ್ಠರು ಒಂದುಸಲ ಹುಂಕಾರಮಾಡಿದರು. ಮರು
 ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ನೂರುಮಂದಿ ರಾಜಪುತ್ರರೂ ಚತುರಂಗಬಲವಹಿತ ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿ
 ಯಾದರು ! (೪-೬). ಹೀಗೆ ಮಕ್ಕಳೂ ಸೈನ್ಯವೂ ನಾಶವಾದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ
 ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರಿಗೆ ಒಹಳ ಚಿಂತೆಯಾಯಿತು. ನಾ ಚಿಕೆಯು ಆವರಿಸಿತು.
 ಅವರು ಮುಂದೆ ಆಕ್ರಮಣ ಮಾಡಲಾರದೆ ವೇಗರಹಿತ ಸಮುದ್ರದಂತಾದರು.
 ಹಲ್ಲುಮುರಿದ ಹಾವಿನಂತಾದರು. ಗ್ರಹಣಹಿಡಿದ ಸೂರ್ಯನಂತೆ ನಿಷ್ಪ್ರಭ
 ರಾದರು (೮-೯). ಇತ್ತ ಮಕ್ಕಳು ಹತರಾದರು. ಅತ್ತ ನೇನೆಯು ಹತ
 ವಾಯಿತು. ಹೀಗಾಗಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಎರಡು ರೆಕ್ಕೆಗಳನ್ನೂ ಕತ್ತರಿಸಿದ
 ಹಕ್ಕಿಯಂತಾದರು. ದರ್ಪೋತ್ಸಾಹಗಳು ಭಗ್ನವಾಗಿ ಯಾವುದೂ ಬೇಡ
 ವೆನಿಸಿತು. ಉಳಿದಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ಮಗನನ್ನು ಕ್ಷತ್ರಧರ್ಮದಿಂದ ರಾಜ್ಯಭಾರ
 ಮಾಡುವಂತೆ ನೇಮಿಸಿ ಕಾಡಿಗೆ ಹೊರಟುಹೋದರು (೧೦-೧೧). ಅವರು
 ಹಿಮಾಲಯಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ಕಿಂನರೋರಗರು ಸಂಚರಿಸುವ ಒಂದು ವಾಶ್ವ

ಕೇನಚಿತ್ತ್ವಥ ಕಾಲೇನ ದೇವೇಶೋ ವೃಷಭಧ್ವಜಃ |

ದರ್ಶಯಾಮಾಸ ವರದೋ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಂ ಮಹಾಮುನಿಮ್ || ೧೩

ಕಿಮುರ್ಥಂ ತಸ್ಯಸೇ ರಾಜನ್ ಬ್ರೂಹಿ ಯತ್ರೇ ವಿನಕ್ಷಿತಮ್ |

ವರದೋಽಸ್ಮಿ ವರೋ ಯಸ್ಮೇ ಕಾಂಕ್ಷಿತಃ ಸೋಽಭಿಧೀಯತಾಮ್ ||

ಏವಮುಕ್ತಸ್ತು ದೇವೇನ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮಹಾತಪಾಃ |

ಪ್ರಣಿಪತ್ಯ ಮಹಾದೇವಮಿದಂ ವಚನಮಬ್ರವೀತ್ || ೧೪

ಯದಿ ತುಷ್ಣೋ ಮಹಾದೇವ ಧನುರ್ವೇದೋ ಮಮಾನಘ |

ಸಾಂಗೋಪಾಂಗೋಪನಿಷದಃ ಸರಹಸ್ಯಃ ಪ್ರದೀಯತಾಮ್ || ೧೫

ಯಾನಿ ದೇವೇಷು ಚಾಸ್ತ್ರಾಣಿ ದಾನೇಷು ಮಹರ್ಷಿಷು |

ಗಂಧರ್ವಯಕ್ಷರಕ್ಷಾಸು ಪ್ರತಿಭಾಂತು ಮಮಾನಘ || ೧೬

ತವ ಪ್ರಸಾದಾದ್ಭವತು ದೇವದೇವ ಮಮೇಪ್ಸಿತಮ್ |

ಏವಮಸ್ತಿತಿ ದೇವೇಶೋ ನಾಕ್ಯಮುಕ್ತ್ವಾ ಗತಸ್ತದಾ || ೧೭

ವನ್ನು ಸೇರಿ ಈಶ್ವರನ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಸಂವಾದಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕರೋರ ತವಸ್ಸನ್ನಾರಂಭಿಸಿದರು. ಕೆಲವು ಕಾಲದಮೇಲೆ ಮಹಾದೇವನು ವ್ರಸನ್ನ ನಾಗಿ “ರಾಜರ್ಷಿ, ಏಕೆ ತವಸ್ಸನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದೀಯೆ? ನಿನ್ನ ಕೋರಿಕೆ ಏನು? ನಿನಗೆ ಬೇಕಾದ ವರವನ್ನು ಕೇಳಿಕೊ” ಎಂದನು (೧೩-೧೪). ಆಗ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಈಶ್ವರನಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ “ಮಹಾದೇವ, ನೀನು ಸಂತುಷ್ಟನಾದರೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಧನುರ್ವೇದವನ್ನು ನನಗೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸು. ಧನುರ್ವೇದದ ಅಂಗೋಪಾಂಗಗಳನ್ನೂ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನೂ ರಹಸ್ಯಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ನನಗೆ ದಯವಾಲಿಸು. ಮತ್ತು ದೇವದಾನವರಲ್ಲಿಯೂ ಮಹರ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಗಂಧರ್ವಯಕ್ಷರಕ್ಷೋಗಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವಯಾವ ಮಂತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳಿವೆಯೋ ಅವೆಲ್ಲವೂ, ದೇವದೇವ, ನಿನ್ನ ವ್ರನಾದದಿಂದ ನನಗೆ ಗೋಚರಿಸಲಿ. ಇದೇ ನನ್ನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ” ಎಂದರು (೧೫-೧೬). ಆಗ ಈಶ್ವರನು ‘ತಥಾಸ್ತು’ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಅಂತರ್ದೇಶನಾದನು. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಸಕಲ ದಿವ್ಯಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ

ಪ್ರಾಪ್ಯ ಚಾಸ್ಮಾಣಿ ರಾಜರ್ಷಿರ್ವಿಶ್ವಾಂತೋ ಮಹಾಬಲಃ |
ದರ್ಪೇಣ ಮಹತಾ ಯುಕ್ತೋ ದರ್ಪಪೂರ್ಣೋಽಭಿನತ್ತದಾ || ೧೯

ವಿನರ್ಧಮಾನೋ ವೀರ್ಯೇಣ ಸಮುದ್ರ ಇವ ಪರ್ವತು |
ಹತಮೇವ ತದಾ ಮೇನೇ ವಸಿಷ್ಠಂ ಮೃಷಿಸತ್ತಮಮ್ || ೨೦

ತತೋ ಗತ್ವಾಶ್ರಮಪದಂ ಮುನೋಚಾಸ್ಮಾಣಿ ಸಾರ್ಥಿವಃ |
ಯೈಸ್ತತ್ತಪೋವನಂ ಸರ್ವಂ ನಿರ್ದಗ್ಧಂ ಚಾಸ್ತ್ರತೇಜಸಾ || ೨೧

ಉದೀರ್ಯಮಾಣಮಸ್ತ್ರಂ ತದ್ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಸ್ಯ ಧೀಮತಃ |
ದೃಷ್ಟ್ವಾ ವಿಪ್ರದ್ರುತಾ ಭೀತಾ ಮುನಯಃ ಶತಶೋ ದಿಶಃ || ೨೨

ವಸಿಷ್ಠಸ್ಯ ಚ ಯೇ ಶಿಷ್ಯಾಸ್ತದ್ಭವ ನೃಗಪಕ್ಷಿಣಃ |
ವಿದ್ರವಂತಿ ಭಯಾದ್ಭೀತಾ ನಾನಾದಿಗ್ಭ್ಯಃ ಸಹಸ್ರಶಃ || ೨೩

ವಸಿಷ್ಠಸ್ಯಾಶ್ರಮಪದಂ ಶೂನ್ಯಮಾಸೀನ್ಮಹಾತ್ಮನಃ |
ಮುಹೂರ್ತಮಿವ ನಿಶಬ್ದಮಾಸೀದಿರಿಣಸಂನಿಭಮ್ || ೨೪

ವದತೋ ನೈ ವಸಿಷ್ಠಸ್ಯ ನಾ ಭೈಷ್ವೇತಿ ಮುಹುರ್ಮುಹುಃ |
ನಾಶಯಾಮ್ಯದ್ಯ ಗಾಢೇಯಂ ನೀಹಾರಮಿವ ಭಾಸ್ಕರಃ || ೨೫

ಪಡೆದು ಮಹಾಬಲಶಾಲಿಗಳಾದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲೇ ಕ್ಷತ್ರಿಯದರ್ವವಿತ್ತು. ಈಗ ದಿವ್ಯಾಸ್ತ್ರಲಾಭದಿಂದ ಹಿಡಿಸಲಾರದಷ್ಟು ದರ್ವ ತುಂಬಿತು. ವರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರವು ಉಬ್ಬುವಂತೆ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ವರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಉಬ್ಬಿದರು. ಅವರು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವಸಿಷ್ಠಮಹರ್ಷಿಗಳು ಸತ್ತರೆಂದೇ ಭಾವಿಸಿದರು (೧೮-೨೦). ನೇರವಾಗಿ ವಸಿಷ್ಠರ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಮಳೆಗರೆಯುತ್ತ ತವೋವನವನ್ನು ಸುಟ್ಟುಹಾಕತೊಡಗಿದರು. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಅಸ್ತ್ರವೇಗವನ್ನು ಕಂಡು ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಮುನಿಗಳು ಹೆದರಿ ದಿಕ್ಕು ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಓಡಿಹೋದರು ವಸಿಷ್ಠರ ಶಿಷ್ಯರೂ ಮೃಗವಕ್ಷಿಗಳೂ ಕಂಗೆಟ್ಟು ನಾನಾ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಓಡಲಾರಂಭಿಸಿದರು (೨೧-೨೩) ವಸಿಷ್ಠಮುನಿಗಳ ಆಶ್ರಮವು ಸ್ವಲ್ಪಮೊತ್ತು ಮರುಳುಗಾಡಿನಂತೆ ಶೂನ್ಯವಾಗಿ ನಿಶಬ್ದವಾಯಿತು ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ವಸಿಷ್ಠರು “ಎಲೈ ಹೆದರಬೇಡಿ ಹೆದರಬೇಡಿ. ಸೂರ್ಯನು

ಏವನುಕ್ತ್ವಾ ಮಹಾತೇಜಾ ವಸಿಷ್ಠೋ ಜಪತಾಂ ವರಃ |
ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಂ ತದಾ ವಾಕ್ಯಂ ಸರೋಷಮಿದಮಬ್ರವೀತ್ || ೨೬

ಆಶ್ರಮಂ ಚಿರಸಂವೃದ್ಧಂ ಯದ್ವಿನಾಶಿತವಾನಸಿ |
ದುರಾಚಾರೋಽಸಿ ಯನ್ಮೂಢ ತಸ್ಮಾತ್ತ್ವಂ ನ ಭವಿಷ್ಯಸಿ || ೨೭

ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಪರಮುಕ್ತದ್ಭೋ ದಂಡಮುದ್ಯಮ್ಯ ಸತ್ಪರಃ |
ವಿಧೂನು ಇವ ಕಾಲಾಗ್ನಿಯಮದಂಡಮಿವಾಪರಮ್ || ೨೮

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಪಂಚಪಂಚಾಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಮಂಜನ್ನು ಕರಗಿಸುವಂತೆ ಈ ಗಾಧಿಪುತ್ರನನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿಬಿಡುತ್ತೇನೆ ” ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಎದುರಿಗೆ ಬಂದರು (೨೪-೨೬). ಆ ಮಹಾತ್ಮರು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರನ್ನು ಕುರಿತು “ ಎಲೈ ಮೂಢ, ಚಿರಕಾಲದಿಂದ ಬೆಳೆದುಬಂದಿರುವ ಆಶ್ರಮವನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿದೆಯಾ? ದುರಾಚಾರ, ನೀನಿನ್ನು ಉಳಿಯಲಾರೆ ” ಎಂದು ಹೇಳಿ ಮಹಾಕ್ರೋಧದಿಂದ ತಮ್ಮ ಬ್ರಹ್ಮದಂಡವನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿದರು. ಆಗ ವಸಿಷ್ಠಮಹರ್ಷಿಗಳು ಹೊಗೆಯಿಲ್ಲದೆ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುವ ಪ್ರಳಯಕಾಲಾಗ್ನಿಯಂತೆ ಗೋಚರಿಸಿದರು. ಅವರು ಹಿಡಿದಿದ್ದ ಬ್ರಹ್ಮದಂಡವು ಯಮದಂಡದಂತೆ ಕಂಗೊಳಿಸಿತು ” (೨೭-೨೮).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಐವತ್ತೈದನೆಯ ಸರ್ಗ

ಷಟ್ ಪಂಚಾಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಬ್ರಹ್ಮತೇಜೋಬಲಮ್

ಏವಮುಕ್ತೋ ವಸಿಷ್ಠೋನ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮಹಾಬಲಃ |
 ಆಗ್ನೇಯನುಸ್ರಮುತ್ಕ್ಲಿಪ್ಯ ತಿಷ್ಠ ತಿಷ್ಠೇತಿ ಚಾಬ್ರವೀತ್ || ೧
 ಬ್ರಹ್ಮದಂಡಂ ಸಮುತ್ಕ್ಲಿಪ್ಯ ಕಾಲದಂಡಮಿವಾಪರಮ್ |
 ವಸಿಷ್ಠೋ ಭಗವಾನ್ ಕ್ರೋಧಾದಿದಂ ವಚನಮಬ್ರವೀತ್ || ೨
 ಕ್ಷತ್ರಬಂಧೋ ಸ್ಥಿತೋಽಸ್ಮೇಷ ಯದ್ಬಲಂ ತದ್ವಿದರ್ಶಯ |
 ನಾಶಯಾಮ್ಯೇಷ ತೇ ದರ್ಪಂ ಶಸ್ತ್ರಸ್ಯ ತವ ಗಾಧಿಜ || ೩
 ಕ್ಷ ಚ ತೇ ಕ್ಷತ್ರಿಯಬಲಂ ಕ್ಷ ಚ ಬ್ರಹ್ಮಬಲಂ ಮಹತ್ |
 ಪಶ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಬಲಂ ದಿವ್ಯಂ ಮನು ಕ್ಷತ್ರಿಯಸಾಂಸನ || ೪
 ತಸ್ಯಾಸ್ತ್ರಂ ಗಾಧಿಪುತ್ರಸ್ಯ ಘೋರಮಾಗ್ನೇಯಮುದ್ಯತಮ್ |
 ಬ್ರಹ್ಮದಂಡೇನ ತಚ್ಛಾಂತಮಗ್ನೇರ್ವೇಗ ಇವಾಂಭಸಾ || ೫

ಸರ್ಗ ೫೬

ವಸಿಷ್ಠರ ಬ್ರಹ್ಮದಂಡವು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಅಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ನುಂಗುವುದು.
 ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಬ್ರಹ್ಮಬಲವೇ ಹೆಚ್ಚಿ ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿ
 ತಪಶ್ಚರಣಮಾಡಲು ನಿಶ್ಚಯಿಸುವುದು.

“ರಾಮ, ಆಗ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಆಗ್ನೇಯಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಹೂಡಿ
 ನಿಲ್ಲು ನಿಲ್ಲು’ ಎಂದು ಗರ್ಜಿಸಿದರು ವಸಿಷ್ಠಮುನಿಗಳು ಕಾಲದಂಡದಂತಿದ್ದ
 ಬ್ರಹ್ಮದಂಡವನ್ನು ಹಿಡಿದು “ಕ್ಷತ್ರಿಯಾಧಮ, ನಿಂತೇ ಇದ್ದೇನೆ ನೋಡು!
 ನಿನ್ನ ಬಲವೇನೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸು. ನಿನ್ನ ಶಸ್ತ್ರದರ್ಪವನ್ನು ಧ್ವಂಸ
 ಮಾಡಿಬಿಡುತ್ತೇನೆ (೧-೩). ನಿನ್ನ ಕ್ಷತ್ರಿಯಬಲವೆಲ್ಲಿ? ಮಹತ್ತರವಾದ
 ಬ್ರಹ್ಮಬಲವೆಲ್ಲಿ? ದಿವ್ಯವಾದ ನನ್ನ ಬ್ರಹ್ಮಬಲವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ನೋಡು,
 ನೀಚ ಕ್ಷತ್ರಿಯ” ಎಂದರು. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಘೋರವಾದ ಆಗ್ನೇಯಾಸ್ತ್ರ
 ವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದರು. ನೀರು ಬೆಂಕಿಯನ್ನಾರಿಸುವಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮದಂಡವು

ವಾರುಣಂ ಚೈವ ರೌದ್ರಂ ಚ ಐಂದ್ರಂ ಸಾಶುಪತಂ ತಥಾ |
 ಐಷೀಕಂ ಚಾಪಿ ಚಿಕ್ಷೇಪ ಕುಪಿತೋ ಗಾಧಿನಂದನಃ || ೬
 ಮಾನವಂ ಮೋಹನಂ ಚೈವ ಗಾಂಧರ್ವಂ ಸ್ವಾಪನಂ ತಥಾ |
 ಜ್ಯಂಭಣಂ ಮಾದನಂ ಚೈವ ಸಂತಾಪನವಿಲಾಪನೇ || ೭
 ಶೋಷಣಂ ದಾರಣಂ ಚೈವ ವಜ್ರಮುಕ್ತಂ ಸುದುರ್ಜಯಮ್ |
 ಬ್ರಹ್ಮಪಾಶಂ ಕಾಲಪಾಶಂ ವಾರುಣಂ ಸಾಶಮೇವ ಚ || ೮
 ಪೈನಾಕಾಸ್ತ್ರಂ ಚ ದಯಿತಂ ಶುಷ್ಕಾದ್ರೇ ಅಶನೀ ಉಭೇ |
 ದಾಂಡಾಸ್ತ್ರಮಥ ಪೈಶಾಚಂ ಕ್ರೌಂಚಮುಕ್ತಂ ತಥೈವ ಚ || ೯
 ಧರ್ಮಚಕ್ರಂ ಕಾಲಚಕ್ರಂ ವಿಷ್ಣುಚಕ್ರಂ ತಥೈವ ಚ |
 ವಾಯವ್ಯಂ ಮಥನಂ ಚೈವ ಅಸ್ತ್ರಂ ಹಯಶಿರಸ್ತಥಾ || ೧೦
 ತಕ್ತಿದ್ವಯಂ ಚ ಚಿಕ್ಷೇಪ ಕಂಕಾಲಂ ಮುಸಲಂ ತಥಾ |
 ವೈದ್ಯಾಧರಂ ಮಹಾಸ್ತ್ರಂ ಚ ಕಾಲಾಸ್ತ್ರಮಥ ದಾರುಣಮ್ || ೧೧
 ತ್ರಿಶೂಲಮುಕ್ತಂ ಘೋರಂ ಚ ಕಾಪಾಲಮಥ ಕಂಕಣಮ್ |
 ಏತಾನ್ಯಸ್ತ್ರಾಣಿ ಚಿಕ್ಷೇಪ ಸರ್ವಾಣಿ ರಘುನಂದನ || ೧೨
 ವಸಿಷ್ಠೇ ಜಪತಾಂ ಶ್ರೇಷ್ಠೇ ತದದ್ಭುತಮಿನಾಭನತ್ |
 ತಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ದಂಡೇನ ಗ್ರಸತೇ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸುತಃ || ೧೩
 ತೇಷು ಶಾಂತೇಷು ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ತ್ರಂ ಕ್ಷಿಪ್ತವಾನ್ ಗಾಧಿನಂದನಃ |
 ತದಸ್ತ್ರಮುದ್ಯತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ದೇವಾಃ ಸಾಗ್ನಿಪುರೋಗಮಾಃ || ೧೪

ಆಗ್ನೇಯಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಆರಿಸಿ ತಣ್ಣಗೆ ಮಾಡಿತು (೪-೫) ರಘುನಂದನ, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಕುಪಿತರಾಗಿ ಒಂದಾದಮೇಲೆ ಒಂದರಂತೆ ವಾರುಣ, ರೌದ್ರ, ಐಂದ್ರ, ವಾಶುಪತ, ಐಷೀಕ, ಮಾನವ, ಮೋಹನ, ಗಾಂಧರ್ವ, ಸ್ವಾಪನ, ಜ್ಯಂಭಣ ಮುಂತಾದ ನಾನಾ ಘೋರ ಮಂತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ವಸಿಷ್ಠರಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದರು. ಏನಾಶ್ಚರ್ಯ! ವಸಿಷ್ಠರು ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಬ್ರಹ್ಮದಂಡದಿಂದ ನುಂಗಿದರು! (೬-೧೩). ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ತೆಗೆದು ಹೂಡಿದರು. ಅದನ್ನು ಕಂಡು ಅಗ್ನಿಪ್ರಮುಖರಾದ ದೇವತೆಗಳೂ

ದೇವರ್ಷಯಶ್ಚ ಸಂಭ್ರಾಂತಾ ಗಂಧರ್ವಾಃ ಸಮುಹೋರಗಾಃ |
 ತೈಲೋಕ್ಯಮಾಸೀತ್ ಸಂತ್ರಸ್ತಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ತ್ರೇ ಸಮುದೀರಿತೇ || ೧೫
 ತದಪ್ಯಸ್ತ್ರಂ ಮಹಾಘೋರಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಂ ಬಾಹ್ಮೇಣ ತೇಜಸಾ |
 ವಸಿಷ್ಠೋ ಗ್ರಸತೇ ಸರ್ವಂ ಬ್ರಹ್ಮದಂಡೇನ ರಾಘವ || ೧೬

ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ತ್ರಂ ಗ್ರಸಮಾನಸ್ಯ ವಸಿಷ್ಠಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ |
 ತೈಲೋಕ್ಯಮೋಹನಂ ರೌದ್ರಂ ರೂಪಮಾಸೀತ್ ಸುದಾರುಣಮ್ ||
 ರೋಮಕೂಪೇಷು ಸರ್ವೇಷು ವಸಿಷ್ಠಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ |
 ಮರೀಚ್ಯ ಇವ ನಿಷ್ಪೇತುರಗ್ನೇರ್ಧೂಮಾಕುಲಾರ್ಚಿಷಃ || ೧೮

ಪ್ರಾಜ್ವಲತ್ ಬ್ರಹ್ಮದಂಡಶ್ಚ ವಸಿಷ್ಠಸ್ಯ ಕರೋದ್ಯತಃ |
 ವಿಧೂಮ ಇವ ಕಾಲಾಗ್ನಿಯಮದಂಡ ಇವಾಪರಃ || ೧೯

ತತೋಽಸ್ತುವನ್ ಮುನಿಗಣಾ ವಸಿಷ್ಠಂ ಜಪತಾಂ ವರಮ್ |
 ಅಮೇಯಂ ತೇ ಬಲಂ ಬ್ರಹ್ಮಂಸ್ತೇಜೋ ಧಾರಯ ತೇಜಸಾ || ೨೦

ದೇವರ್ಷಿಗಳೂ ಗಂಧರ್ವೋರಗರೂ ಕಂಗಾಲಾದರು. ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ತ್ರವು
 ವಿಜೃಂಭಿಸುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ಮೂರು ಲೋಕವೂ ನಡುಗಿಹೋಯಿತು.
 ರಾಘವ, ಮಹಾಭಯಂಕರನಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ ಕೂಡ ವಸಿಷ್ಠರು
 ಬ್ರಹ್ಮದಂಡದ ಮೂಲಕ ತಮ್ಮ ಬ್ರಹ್ಮತೇಜೋಬಲದಿಂದ ನುಂಗಿಬಿಟ್ಟರು !
 (೧೪-೧೬). ಆ ಮಹಾತ್ಮರು ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ನುಂಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಅವರ
 ರೂಪವು ರುದ್ರಭಯಂಕರವಾಯಿತು ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಮೂರುಲೋಕವೂ
 ತಲ್ಲಣಿಸಿಹೋಯಿತು. ಧೂಮಸಂಮಿಶ್ರನಾದ ಅಗ್ನಿಜ್ವಾಲೆಯ ಮಧ್ಯದಿಂದ
 ಹೊರಡುವ ಬೆಂಕಿಯ ಕಿಡಿಗಳಂತೆ ವಸಿಷ್ಠರ ರೋಮಕೂಪಗಳಿಂದ ಕಿಡಿಗಳು
 ಸಿಡಿದವು (೧೭-೧೮) ಅವರ ಕರದಲ್ಲಿದ್ದ ಬ್ರಹ್ಮದಂಡವು ಹೊಗೆಯಿಲ್ಲದ
 ಪ್ರಳಯಕಾಲಾಗ್ನಿಯೋ ಇನ್ನೊಂದು ಯಮದಂಡವೋ ನಿಂಬಂತೆ ಜ್ವಲಿಸಿತು.
 ಅನಂತರ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಮುನಿಗಳು ವಸಿಷ್ಠ ಮಹರ್ಷಿಗಳನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತ “ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿ
 ಗಳೇ, ನಿಮ್ಮ ಬಲವು ಊಹಾತೀತವಾದದ್ದು. ಈ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ತ್ರದ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು
 ನಿಮ್ಮ ಬ್ರಹ್ಮತೇಜಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಸಿ ಮುಕ್ತಾಯಮಾಡಿರಿ. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನು

ನಿಗೃಹೀತಸ್ತ್ವಯಾ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ನಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮಹಾಬಲಃ |
ಪ್ರಸೀದ ಜಪತಾಂ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಲೋಕಾಃ ಸಂತು ಗತನ್ಯಥಾಃ || ೨೦

ಏವಮುಕ್ತೋ ಮಹಾತೇಜಾಃ ಶಮಂ ಚಕ್ರೇ ಮಹಾತಪಾಃ |
ನಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋಽಪಿ ನಿಕ್ಯತೋ ವಿನಿಶ್ವಸ್ಯೇದಮಬ್ರವೀತ್ || ೨೧

ಧಿಗ್ಬಲಂ ಕ್ಷತ್ರಿಯಬಲಂ ಬ್ರಹ್ಮತೇಜೋಬಲಂ ಬಲಮ್ |
ಏಕೇನ ಬ್ರಹ್ಮದಂಡೇನ ಸರ್ವಾಸ್ತ್ರಾಣಿ ಹತಾನಿ ಮೇ || ೨೨

ತದೇತತ್ ಸಮನೇಕ್ಷಾಹಂ ಪ್ರಸನ್ನೇಂದ್ರಿಯಮಾನಸಃ |
ತಪೋ ಮಹತ್ ಸಮಾಸ್ಥಾಸ್ಯೇ ಯದ್ವೈ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಕಾರಕಮ್ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಷಟ್ಪಂಚಾಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಸೋತನು. ಮಹರ್ಷಿಗಳೆ, ಪ್ರಸನ್ನರಾಗಿರಿ. ಲೋಕಕ್ಕೆ ಒದಗಿದ ಭಯವು ದೂರವಾಗಲಿ” ಎಂದರು (೧೯-೨೧) ಆ ಮುನಿಗಳ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಂತೆ ಮಹಾತಪಸ್ವಿಗಳಾದ ವಸಿಷ್ಠರು ಶಾಂತರಾದರು. ನಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಪರಾಜಿತರಾದರು ಅವರು ನಿಟ್ಟುಸಿರುಬಿಡುತ್ತ “ಈ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಬಲಕ್ಕೆ ಧಿಕ್ಕಾರ! ಬ್ರಹ್ಮತೇಜೋಬಲವೇ ಬಲ! ಒಂದೇ ಬ್ರಹ್ಮದಂಡವು ನನ್ನ ಸಮಸ್ತ ದಿವ್ಯಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ನುಂಗಿ ನೊಣೆಯಿತು! ಆದ್ದರಿಂದ ನಾನು ಇಂದ್ರಿಯ ಮನಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಸಮಾಧಾನಕ್ಕೆ ತಂದು ಮಹತ್ತರವಾದ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸುತ್ತೇನೆ. ಅದರಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯವನ್ನು ಸಂವಾದಿಸುತ್ತೇನೆ” ಎಂದುಕೊಂಡರು (೨೨-೨೪).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಐವತ್ತಾರನೆಯಸರ್ಗ

ಸಪ್ತಪಂಚಾಶಃ ಸರ್ಗಃ

ತ್ರಿಶಂಕುಯಾಜನಪ್ರಾರ್ಥನಾ

ತತಃ ಸಂತಪ್ತಹೃದಯಃ ಸ್ಮರನ್ನಿಗ್ರಹಮಾತ್ಮನಃ |
 ವಿನಿಶ್ಚಯಃ ವಿನಿಶ್ಚಯಃ ಕೃತವೈರೋ ಮಹಾತ್ಮನಾ || ೧

ಸ ದಕ್ಷಿಣಾಂ ದಿಶಂ ಗತ್ವಾ ಮಹಿಷ್ಯಾ ಸಹ ರಾಘವ |
 ತತಾಪ ಪರಮಂ ಘೋರಂ ನಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮಹಾತಪಾಃ || ೨

ಫಲಮೂಲಾಶನೋ ದಾಂತಶ್ಚ ಚಾರ ಸುಮಹತ್ತಪಃ |
 ಅಥಾಸ್ಯ ಜಜ್ಞಿರೇ ಪುತ್ರಾಃ ಸತ್ಯಧರ್ಮಪರಾಯಣಾಃ || ೩

ಹವಿಃಷ್ಯಂದೋ ಮಧುಷ್ಯಂದೋ ದೃಢನೇತ್ರೋ ಮಹಾರಥಃ |
 ಪೂರ್ಣೇ ವರ್ಷಸಹಸ್ರೇ ತು ಬ್ರಹ್ಮಾ ಲೋಕಪಿತಾಮಹಃ || ೪

ಸರ್ಗ ೫೭

ಬ್ರಹ್ಮನು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರಿಗೆ ರಾಜರ್ಷಿಯಾಗೆಂದು ಅನುಗ್ರಹಿಸುವುದು. ಅವರು
 ಅಸಂತ್ಯಕ್ತರಾಗಿ ಮತ್ತೆ ತಪೋಮಗ್ನರಾಗುವುದು. ತ್ರಿಶಂಕುವು
 ವಸಿಷ್ಠ ಪುತ್ರರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡಿಸ
 ಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವುದು

ಶತಾನಂದರು ಹೇಳಿದರು: “ರಾಘವ, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ
 ಬಹಳ ವ್ಯಥೆಯಾಯಿತು ತಮಗಾದ ನೋಲನ್ನು ನೆನೆಸಿಕೊಂಡು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ
 ನಿಟ್ಟುಸಿರು ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ವಸಿಷ್ಠ ರೊಡನೆ ಹಗೆತನವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ
 ಅವರು ತಮ್ಮ ರಾಣಿಯೊಡನೆ ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹೋಗಿ ಘೋರವಾದ
 ತಪಸ್ಸನ್ನಾರಂಭಿಸಿದರು (೧-೨). ಮನಸ್ಸನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಿ ಫಲಮೂಲ
 ಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ತಿನ್ನುತ್ತ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗಿರಲು ಅವರಿಗೆ
 ಸತ್ಯಸಂಧರಾದ ಹವಿಃಷ್ಯಂದ, ಮಧುಷ್ಯಂದ, ದೃಢನೇತ್ರರೆಂಬ ಮೂವರು
 ಪುತ್ರರು ಜನಿಸಿದರು. ಒಂದು ಸಾವಿರವರ್ಷ ಪೂರ್ಣವಾಗಲು ಬ್ರಹ್ಮನು

ಅಬ್ರವೀನ್ಮಧುರಂ ವಾಕ್ಯಂ ನಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಂ ತಪೋಧನಮ್ |

ಜಿತಾ ರಾಜರ್ಷಿಲೋಕಾಸ್ತೇ ತಪಸಾ ಕುಶಿಕಾತ್ಮಜ || ೫

ಅನೇನ ತಪಸಾ ತ್ವಾಂ ತು ರಾಜರ್ಷಿರಿತಿ ವಿದ್ಮಹೇ |

ಏವಮುಕ್ತ್ವಾ ಮಹಾತೇಜಾ ಜಗಾಮು ಸಹ ದೈವತ್ಯೈಃ || ೬

ತ್ರಿವಿಷ್ಟಪಂ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಂ ಲೋಕಾನಾಂ ಪರಮೇಶ್ವರಃ |

ನಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋಽಪಿ ತಚ್ಛ್ರುತ್ವಾ ಹ್ರಿಯಾ ಕಂಚಿದವಾಙ್ಮುಖಃ || ೭

ದುಃಖೇನ ಮಹತಾವಿಷ್ಟಃ ಸಮನ್ಮುರಿದಮಬ್ರವೀತ್ |

ತಪಶ್ಚ ಸುಮಹತ್ತಪ್ತಂ ರಾಜರ್ಷಿರಿತಿ ಮಾಂ ವಿದುಃ || ೮

ದೇವಾಃ ಸರ್ಷಿಗಣಾಃ ಸರ್ವೇ ನಾಸ್ತಿ ಮನ್ಯೇ ತಪಃಫಲಮ್ |

ಇತಿ ನಿಶ್ಚಿತ್ಯ ಮನಸಾ ಭೂಯ ಏವ ಮಹಾತಪಾಃ || ೯

ತಪಶ್ಚ ಚಾರ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಃ ಪರಮಂ ಪರಮಾತ್ಮನಾನ್ |

ಏತಸ್ಮಿನ್ನೇನ ಕಾಲೇ ತು ಸತ್ಯವಾದೀ ಜಿತೇಂದ್ರಿಯಃ || ೧೦

ತ್ರಿಶಂಕುರಿತಿ ವಿಖ್ಯಾತ ಇಕ್ಷ್ವಾಕುಕುಲವರ್ಧನಃ |

ತಸ್ಯ ಬುದ್ಧಿಃ ಸಮುತ್ಪನ್ನಾ ಯಜೇಯಮಿತಿ ರಾಘವ || ೧೧

ದೇವತೆಗಳೊಡನೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ “ನಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ, ನೀನು ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸಿ ರಾಜರ್ಷಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮೀರಿಸಿದ್ದೀಯೆ. ನೀನು ರಾಜಮುಷಿಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತೀವೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿ ಅಂತರ್ಹಿತನಾದನು (೩-೬). ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ನಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರಿಗೆ ನಾಚಿಕೆಯಿಂದ ತಲೆತಗ್ಗಿ ಸುವಂತಾಯಿತು ಅವರು ಬಹಳ ಖಿನ್ನರಾಗಿ ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ “ಎಲಾ! ಇಷ್ಟು ಘೋರವಾದ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ನನ್ನನ್ನು ಕೇವಲ ರಾಜರ್ಷಿ ಎಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ! ನನ್ನ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಇದು ಫಲವಲ್ಲ” ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಪುನಃ ಇನ್ನೂ ಮಹತ್ತರವಾದ ತಪಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮಗ್ನರಾದರು (೭-೯). ರಾಮ, ಇದೇ ವೇಳೆಗೆ ಇಕ್ಷ್ವಾಕು ವಂಶದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಶಂಕುವೆಂಬ ಸತ್ಯವಾದಿಯಾದ ಒಬ್ಬ ರಾಜನಿದ್ದನು. ಅವನಿಗೆ ಯಾಗಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅವನೇಷ್ಟೆ ಹುಟ್ಟಿತು. ತಾನು ಸಶರೀರನಾಗಿ ದೇವತೆಗಳ ವಾಸಸ್ಥಾನವಾದ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಅವನ ಅಭಿಲಾಷೆ. ಅವನು

ಗಚ್ಛೇಯಂ ಸ್ವಶರೀರೇಣ ದೇವಾನಾಂ ಪರಮಾಂ ಗತೀಮ್ |
ಸ ವಸಿಷ್ಠಂ ಸಮಾಹೂಯ ಕಥಯಾಮಾಸ ಚಿಂತಿತಮ್ || ೧೨

ಅಶಕ್ಯಮಿತಿ ಚಾಪ್ಯುಕ್ತೋ ವಸಿಷ್ಠೇನ ಮಹಾತ್ಮನಾ |
ಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾತೋ ವಸಿಷ್ಠೇನ ಸ ಯಯೌ ದಕ್ಷಿಣಾಂ ದಿಶಮ್ || ೧೩

ತತಸ್ತತ್ಕರ್ಮಸಿದ್ಧರ್ಥಂ ಪುತ್ರಾಂಸ್ತಸ್ಯ ಗತೋ ನೃಪಃ |
ನಾಸಿಷ್ಠಾ ದೀರ್ಘತಪಸ್ತಪೋ ಯತ್ರ ಹಿ ತೇಪಿರೇ || ೧೪

ತ್ರಿಶಂಕುಃ ಸುಮಹಾತೇಜಾಃ ಶತಂ ಪರಮಭಾಸ್ವರಮ್ |
ವಸಿಷ್ಠಪುತ್ರಾನ್ ದದೃಶೇ ತಪ್ಯಮಾನಾನ್ ಯಶಸ್ವಿನಃ || ೧೫

ಸೋಽಭಿಗಮ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ ಸರ್ವಾನೇವ ಗುರೋಃ ಸುತಾನ್ |
ಅಭಿವಾದ್ಯಾನುಪೂರ್ವೇಣ ಹ್ರಿಯಾ ಕಿಂಚಿದನಾಜ್ಞುಖಃ || ೧೬

ಅಬ್ರವೀತ್ ಸುಮಹಾಭಾಗಾನ್ ಸರ್ವಾನೇವ ಕೃತಾಂಜಲಿಃ |
ಶರಣಂ ನಃ ಪ್ರಪದ್ಯೇಹಂ ಶರಣ್ಯಾನ್ ಶರಣಾಗತಃ || ೧೭

ಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾತೋಽಸ್ಮಿ ಭದ್ರಂ ವೋ ವಸಿಷ್ಠೇನ ಮಹಾತ್ಮನಾ |
ಯಷ್ಟುಕಾನೋ ಮಹಾಯಜ್ಞಂ ತದನುಜ್ಞಾತುಮರ್ಹಥ || ೧೮

ವುರೋಹಿತರಾದ ವಸಿಷ್ಠರನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿ ತನ್ನ ಅಭಿಲಾಷೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿ
ದನು (೧೦-೧೨) ವಸಿಷ್ಠರು ‘ಇದು ನಿನ್ನಿಂದ ನಾಥ್ಯವಲ್ಲ’ ಎಂದು ಹೇಳಿ
ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದರು. ಆಗ ತ್ರಿಶಂಕುವು ತನ್ನ ಕಾರ್ಯಸಾಧನೆಗಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣ
ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋದನು. ಅಲ್ಲಿ ವಸಿಷ್ಠರ ನೂರುಮಂದಿ ಪುತ್ರರು ದೀರ್ಘಕಾಲ
ದಿಂದ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು (೧೩-೧೫) ತ್ರಿಶಂಕುಮಹಾರಾಜನು
ಮಹಾತ್ಮರಾದ ಆ ಗುರುವುತ್ರರಿಗೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಅಭಿವಾದನೆಮಾಡಿದನು.
ಅವನು ಸಂಕೋಚದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ತಲೆತಗ್ಗಿಸಿ ಕೈಮುಗಿದುಕೊಂಡ
“ಮಹಾತ್ಮರೆ, ನಿಮಗೆ ನಾನು ಶರಣಾಗತನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ನೀವು ಶರಣಾಗತ
ರಕ್ಷಕರು (೧೬-೧೭). ನಿಮಗೆ ಶುಭವಾಗಲಿ. ನಾನು ಒಂದು ಯಾಗವನ್ನು
ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಅದನ್ನು ಮಾಡಿಸಲು ವಸಿಷ್ಠರು

ಗುರುಪುತ್ರಾನಹಂ ಸರ್ವಾನ್ನಮಸ್ತು ತ್ಯ ಪ್ರಸಾದಯೇ |

ಶಿರಸಾ ಪ್ರಣತೋ ಯಾಚೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಂಸ್ತಪಸಿ ಸ್ಥಿತಾನ್ || ೧೯

ತೇ ನಾಂ ಭವಂತಃ ಸಿದ್ಧ್ಯರ್ಥಂ ಯಾಜಯಂತು ಸಮಾಹಿತಾಃ |

ಸಶರೀರೋ ಯಥಾಹಂ ಹಿ ದೇವಲೋಕಮನಾಪ್ನುಯಾಮ್ ||

ಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾತೋ ವಸಿಷ್ಠೇನ ಗತಿನುನ್ಯಾಂ ತಪೋಧನಾಃ |

ಗುರುಪುತ್ರಾನ್ಯತೇ ಸರ್ವಾನ್ನಾಹಂ ಪಶ್ಯಾಮಿ ಕಾಂಚನ || ೨೦

ಇಕ್ಷ್ವಾಕೂಣಾಂ ಹಿ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಪುರೋಧಾಃ ಪರಮಾ ಗತಿಃ |

ಪುರೋಧಸಸ್ತು ವಿದ್ವಾಂಸಸ್ತಾರಯಂತಿ ಸದಾ ನೃಪಾನ್ || ೨೧

ತಸ್ಮಾದನಂತರಂ ಸರ್ವೇ ಭವಂತೋ ದೈವತಂ ಮಮ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಸಪ್ತಪಂಚಾಶಃ ಸರ್ಗಃ

ನಿರಾಕರಿಸಿದರು. ಗುರುಪುತ್ರರಾದ ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲರಿಗೂ ತಲೆಬಾಗಿ ವಂದಿಸಿ ಬೇಡಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೇನೆ ನೀವು ತಪೋನಿಷ್ಠರಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು (೧೮-೧೯). ನೀವು ಸಮಾಹಿತರಾಗಿ ದಯವಿಟ್ಟು ನನ್ನಿಂದ ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಿಸಬೇಕು. ಅದರಿಂದ ನಾನು ಸಶರೀರನಾಗಿ ದೇವಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕು. ವಸಿಷ್ಠರು ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ನನಗೆ ಬೇರೆ ಗತಿ ಇಲ್ಲ. ನೀವೆಲ್ಲರೂ ತಪಸ್ವಿಗಳು; ಗುರುಪುತ್ರರು (೨೦-೨೧) ಇಕ್ಷ್ವಾಕುವಂಶೋತ್ಪನ್ನರಾದ ರಾಜರಿಗೆ ಪುರೋಹಿತರೇ ವರಮಗತಿ. ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಪುರೋಹಿತರೇ ರಾಜರನ್ನು ಉದ್ಧಾರಮಾಡತಕ್ಕವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಸಿಷ್ಠರಾದಮೇಲೆ ನೀವೇ ನನಗೆ ದೇವತಾಸ್ವರೂಪರು ” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು ” (೨೨).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಐವತ್ತೇಳನೆಯ ಸರ್ಗ

ಅಷ್ಟಪಂಚಾಶಃ ಸರ್ಗಃ

ತ್ರಿಶಂಕುಶಾಪಃ

ತತಸ್ತ್ರಿಶಂಕೋರ್ವ ಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಕ್ರೋಧಸಮನ್ವಿತಮ್ |
ಯುಷಿಪುತ್ರ ಶತಂ ರಾನು ರಾಜಾನಮಿದಮುಬ್ರವೀತ್ || ೧

ಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾತೋ ಹಿ ದುರ್ಬುದ್ಧೇ ಗುರುಣಾ ಸತ್ಯವಾದಿನಾ |
ತಂ ಕಥಂ ಸಮತಿಕ್ರಮ್ಯ ಶಾಖಾಂತರಮುಪೇಯಿನಾನ್ || ೨

ಇಕ್ಷ್ವಾಕುಣಾಂ ಹಿ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಪುರೋಧಾಃ ಪರಮಾ ಗತಿಃ |
ನ ಚಾತಿಕ್ರಮಿತುಂ ಶಕ್ಯಂ ವಚನಂ ಸತ್ಯವಾದಿನಃ || ೩

ಅಶಕ್ಯಮಿತಿ ಚೋನಾಚ ವಸಿಷ್ಠೋ ಭಗವಾನೈಷಿಃ |
ತಂ ವಯಂ ವೈ ಸಮಾಹರ್ತುಂ ಕ್ರತುಂ ಶಕ್ತಾಃ ಕಥಂ ತವ || ೪

ಬಾಲಶಸ್ತ್ರಂ ನರಶೇಷ್ಯ ಗಮ್ಯತಾಂ ಸ್ವಪುರಂ ಪುನಃ |
ಯಾಜನೇ ಭಗವಾನ್ ಶಕ್ತಸ್ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಸ್ಯಾಪಿ ಪಾರ್ಥಿವ || ೫

ಸರ್ಗ ೫೮

ವಸಿಷ್ಠಪುತ್ರರು ತ್ರಿಶಂಕುಮಹಾರಾಜನನ್ನು ಚಂಡಾಲನಾಗೆಂದು ಶಪಿಸುವುದು.

ತ್ರಿಶಂಕುವು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಯಾಗವನ್ನು
ಮಾಡಿಸುವಂತೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವುದು.

“ಶ್ರೀರಾಮ, ತ್ರಿಶಂಕುಮಹಾರಾಜನೇ ಈ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ವಸಿಷ್ಠರ
ನೂರುಮಂದಿ ಪುತ್ರರಿಗೂ ಕೋಪಬಂದಿತು. ಅವರು “ಎಲೈ ಬುದ್ಧಿಹೀನ,
ನಿನ್ನ ಗುರುಗಳು ಸತ್ಯವಾದಿಗಳು. ಅವರು ನಿನಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ
ಮೇಲೆ ಅವರ ಮಾತನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿ ನೀನು ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಬಳಿಗೆ ಹೇಗೆ
ಬಂದೆ? (೧-೨). ಇಕ್ಷ್ವಾಕುವಂಶೋತ್ಪನ್ನರಿಗೆ ಪುರೋಹಿತರೇ ಪರಮಗತಿ.
ಆ ಸತ್ಯವಾದಿಗಳ ಮಾತನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸಲು ಎಂದಿಗಾದರೂ ಶಕ್ಯವೆ?
ಭಗವಾನ್ ವಸಿಷ್ಠಮುನಿಗಳು ‘ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ’ ಎಂದು ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.
ಅಂತಹ ಯಾಗವನ್ನು ನಾವು ಮಾಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವೆ? (೩-೪).

ಅನಮಾನಂ ಚ ತತ್ಕರ್ತುಂ ತಸ್ಯ ಶಕ್ತ್ಯಾನುಹೇ ಕಥನಮ್ |
 ತೇಷಾಂ ತದ್ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಕ್ರೋಧಪರ್ಯಾಕುಲಾಕ್ಷರಮ್ || ೬
 ಸ ರಾಜಾ ಪುನರೇವೈತಾನಿದಂ ವಚನಮಬ್ರವೀತ್ |
 ಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾತೋಽಸ್ಮಿ ಗುರುಣಾ ಗುರುಪುತ್ರೈಸ್ತಥೈವ ಚ || ೭
 ಅನ್ಯಾಂ ಗತಿಂ ಗಮಿಷ್ಯಾಮಿ ಸ್ವಸ್ತಿ ವೋಽಸ್ತು ತಪೋಧನಾಃ |
 ಋಷಿಪುತ್ರಾಸ್ತು ತಚ್ಛ್ರುತ್ವಾ ವಾಕ್ಯಂ ಘೋರಾಭಿಸಂಹಿತಮ್ || ೮
 ಶೇಪುಃ ಪರಮಸಂಕ್ರುದ್ಧಾಶ್ಚಂಢಾಲತ್ವಂ ಗಮಿಷ್ಯಸಿ |
 ಏವಮುಕ್ತ್ವಾ ಮಹಾತ್ಮಾನೋ ವಿವಿಶುಸ್ತೇ ಸ್ವಮಾಶ್ರಮಮ್ || ೯
 ಅಥ ರಾತ್ರಾಂ ವ್ಯತೀತಾಯಾಂ ರಾಜಾ ಚಂಢಾಲತಾಂ ಗತಃ |
 ನೀಲವಸ್ತ್ರಧರೋ ನೀಲಃ ಪರುಷೋ ಧ್ವಸ್ತಮೂರ್ಧಜಃ || ೧೦
 ಚಿತ್ಸಮಾಲಾ ನುಲೇಪಶ್ಚ ಆಯಸಾಭರಣೋಽಭವತ್ |
 ತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಮಂತ್ರಿಣಃ ಸರ್ವೇ ತ್ಯಕ್ತ್ವಾ ಚಂಢಾಲರೂಪಿಣಮ್ ||

ರಾಜ, ನೀನು ಅವಿವೇಕಿ. ನಿನ್ನ ನಗರಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗು. ವಸಿಷ್ಠಮಹರ್ಷಿಗಳು ಮೂರುಲೋಕಗಳಿಗೂ ಯಾಗ ಮಾಡಿಸಲು ಸಮರ್ಥರು. ಅಂಥವರನ್ನು ನಾವು ಅವಮಾನಪಡಿಸಲು ಶಕ್ಯವೇ? ” ಎಂದು ಹೇಳಿದರು (೫-೬). ಆಗ ತ್ರಿಶಂಕುಮಹಾರಾಜನು ಮತ್ತೆ “ ತಪೋಧನರೆ, ಗುರುಗಳು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದರು. ಗುರುಪುತ್ರರಾದ ನೀವೂ ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದಿರಿ. ಇನ್ನು ಯಾರು ಗತಿಯೆಂದು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತೇನೆ. ನಿಮಗೆ ಮಂಗಳವಾಗಲಿ! ” ಎಂದನು. ವಸಿಷ್ಠಪುತ್ರರಿಗೆ ತ್ರಿಶಂಕುವಿನ ವಚನವು ಕಟುವಾಗಿ ತೋರಿತು (೭-೮). ಅವರು ವರಮಕ್ರುದ್ಧರಾಗಿ “ ನೀನು ಚಂಢಾಲನಾಗು! ” ಎಂದು ಶಪಿಸಿ ಆಶ್ರಮದೊಳಕ್ಕೆ ಹೊರಟುಹೋದರು. ರಾತ್ರಿ ಕಳೆಯಿತು. ಬೆಳಗಾದಾಗ ರಾಜನು ಚಂಢಾಲನಾಗಿದ್ದನು. ಉಟ್ಟಿದ್ದ ವಸ್ತ್ರ ಕಪ್ಪು, ಮೈ ಬಣ್ಣ ಕಪ್ಪು, ಚರ್ಮ ಒರಟು, ತಲೆಗೂದಲು ಹರಕು ಹರಕು; ಶ್ರುಶಾನ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಹೂವು, ಅನುಲೇಪನ; ತೊಟ್ಟಿದ್ದ ಆಭರಣಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕಬ್ಬಿಣವಾದವು (೯-೧೦). ಹೀಗೆ ಚಂಢಾಲರೂಪಿಯಾದ ತ್ರಿಶಂಕುವನ್ನು ಕಂಡು ಜೊತೆಗೆ

ಪ್ರಾದ್ರವನ್ ಸಹಿತಾ ರಾನು ಪೌರಾ ಯೇಽಸ್ಯಾನುಗಾಮಿನಃ |
 ಏಕೋ ಹಿ ರಾಜಾ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಃ ಜಗಾಮ ಪರಮಾತ್ಮನಾನ್ || ೧೨
 ದಹ್ಯಮಾನೋ ದಿನಾರಾತ್ರಂ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಂ ತಪೋಭನಮ್ |
 ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಸ್ತು ತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ರಾಜಾನಂ ವಿಫಲೀಕೃತಮ್ || ೧೩
 ಚಂಡಾಲರೂಪಿಣಂ ರಾನು ಮುನಿಃ ಕಾರುಣ್ಯಮಾಗತಃ |
 ಕಾರುಣ್ಯಾತ್ ಸ ಮಹಾತೇಜಾ ವಾಕ್ಯಂ ಪರಮಧಾರ್ಮಿಕಃ || ೧೪
 ಇದಂ ಜಗಾದ ಭದ್ರಂ ತೇ ರಾಜಾನಂ ಘೋರರೂಪಿಣಮ್ |
 ಕಿಮಾಗಮನಕಾರ್ಯಂ ತೇ ರಾಜಪುತ್ರ ಮಹಾಬಲ || ೧೫
 ಅಯೋಧ್ಯಾಧಿಪತೇ ವೀರ ಶಾಸಾಚ್ಚಂಡಾಲತಾಂ ಗತಃ |
 ಅಥ ತದ್ವಾಕ್ಯಮಾಕರ್ಣ್ಯ ರಾಜಾ ಚಂಡಾಲತಾಂ ಗತಃ || ೧೬
 ಅಬ್ರವೀತ್ ಪ್ರಾಂಜಲಿವಾಕ್ಯಂ ವಾಕ್ಯಜ್ಞೋ ವಾಕ್ಯಕೋವಿದಮ್ |
 ಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾತೋಽಸ್ಮಿ ಗುರುಣಾ ಗುರುಪುತ್ರೈಸ್ತಥೈವ ಚ || ೧೭
 ಅನವಾಪ್ಯೈವ ತಂ ಕಾನುಂ ಮಯಾ ಪ್ರಾಪ್ತೋ ವಿಪರ್ಯಯಃ |
 ಸಶರೀರೋ ದಿವಂ ಯಾಯಾಮಿತಿ ಮೇ ಸೌಮ್ಯದರ್ಶನ || ೧೮

ಬಂದಿದ್ದ ಮಂತ್ರಿಗಳೂ ನೌರರೂ ಹೆದರಿ ಓಡಿಹೋದರು ರಾಜನು ಒಂಟಿ
 ಯಾದರೂ ಧೈರ್ಯವನ್ನು ತಳೆದು ಅಹೋರಾತ್ರವೂ ಒಳಗೊಳಗೆ ಬೇಯುತ್ತ,
 ತಪೋನಿಷ್ಠರಾದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದನು (೧೧-೧೩). ಪರಮ
 ಧಾರ್ಮಿಕರಾದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿಗಳಿಗೆ ಚಂಡಾಲರೂಪಿಯಾದ ತ್ರಿಶಂಕು
 ವನ್ನು ಕಂಡು ಮನಸ್ಸು ಕರಗಿತು. ಅವರು ಮರುಕದಿಂದ “ರಾಜ, ನಿನಗೆ
 ಶುಭವಾಗಲಿ. ನೀನು ಬಂದ ಉದ್ದೇಶವೇನು? ಅಯೋಧ್ಯಾಪತಿಯೂ
 ಕ್ಷತ್ರಿಯ ವೀರನೂ ಆದ ನೀನು ಶಾಪದಿಂದ ಚಂಡಾಲನಾಗಿಬಿಟ್ಟೆಯಾ?”
 ಎಂದು ಕೇಳಿದರು (೧೪-೧೬). ತ್ರಿಶಂಕುವು ಪ್ರಾಂಜಲಿಯಾಗಿ “ಸೌಮ್ಯರೆ,
 ಸಶರೀರನಾಗಿ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂಬುದು ನನ್ನ ಇಷ್ಟ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ
 ಕುಲಗುರುಗಳಾದ ವಸಿಷ್ಠರ ಬಳಿಗೆ ಹೋದೆನು. ಅವರು ನಿರಾಕರಿಸಿದರು.
 ಅವರ ಪುತ್ರರೂ ನಿರಾಕರಿಸಿದರು. ಇಷ್ಟವು ಹೋಗಿ ಅನಿಷ್ಟವೇ ದೊರಕಿತು

ನುಯಾ ಚೇಷ್ಟಂ ಕೃತುಶತಂ ತಚ್ಚ ನಾವಾಪ್ಯತೇ ಫಲಮ್ |
ಅನ್ಯತಂ ನೋಕ್ತಪೂರ್ವಂ ಮೇ ನ ಚ ವಕ್ಷ್ಯೇ ಕದಾಚನ || ೧೯

ಕೃಚ್ಛ್ರೇಷ್ಟಪಿ ಗತಃ ಸೌಮ್ಯ ಕ್ಷತ್ರಧರ್ಮೇಣ ತೇ ಶಪೇ |
ಯಜ್ಞೈರ್ಬಹುವಿಧೈರಿಷ್ಟಂ ಪ್ರಜಾ ಧರ್ಮೇಣ ಪಾಲಿತಾಃ || ೨೦

ಗುರುವಶ್ಚ ಮಹಾತ್ಮಾನಃ ಶೀಲವೃತ್ತೇನ ತೋಷಿತಾಃ |
ಧರ್ಮೇ ಪ್ರಯತಮಾನಸ್ಯ ಯಜ್ಞಂ ಚಾಹರ್ತುಮಿಚ್ಛತಃ || ೨೧

ಪರಿತೋಷಂ ನ ಗಚ್ಛಂತಿ ಗುರವೋ ಮುನಿಪುಂಗವ |
ದೈವಮೇವ ಪರಂ ಮನ್ಯೇ ಪೌರುಷಂ ತು ನಿರರ್ಥಕಮ್ || ೨೨

ದೈವೇನಾಕ್ರಮ್ಯತೇ ಸರ್ವಂ ದೈವಂ ಹಿ ಪರಮಾ ಗತಿಃ |
ತಸ್ಯ ಮೇ ಪರಮಾರ್ತಸ್ಯ ಪ್ರಸಾದಮುಭಿಕಾಂಕ್ಷತಃ || ೨೩

(೧೭-೧೮) ಇದುವರೆಗೆ ನೂರು ಯಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ. ನನಗೆ ಬೇಕಾದ ಫಲವು ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮೆದುರಿಗೆ ಕ್ಷತ್ರಿಯಧರ್ಮದ ಅಣೆಯಿಟ್ಟು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ: ಎಂತಹ ಕಷ್ಟಬಂದರೂ ನಾನು ಸುಳ್ಳು ಹೇಳಿದವನಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ಹೇಳತಕ್ಕವನಲ್ಲ. ನಾನಾವಿಧವಾದ ಯಜ್ಞಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ. ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಧರ್ಮದಿಂದ ವಾಲಿಸಿದ್ದೇನೆ (೧೯-೨೦). ಗುರುಹಿರಿಯರನ್ನು ಸದ್ಗುಣವದಾಚಾರಗಳಿಂದ ಸಂತೋಷಪಡಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಧರ್ಮಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ. ಈಗ ಒಂದು ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಬಯಸಿದರೆ ನನ್ನ ಗುರುಗಳಿಗೆ ಸಂತೋಷವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠರೆ, ದೈವವೇ ಅಧಿಕವೆಂದು ನನಗೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಪುರುಷ ಪ್ರಯತ್ನ ವ್ಯರ್ಥ (೨೧-೨೨). ಸಕಲವನ್ನೂ ದೈವವು ತುಳಿಯಬಲ್ಲದು. ದೈವವೇ ಜನರಿಗೆ ಗತಿಯಾಗಿದೆ. ಸ್ವಾಮಿ, ನಾನು ಅತ್ಯಂತ ದುಃಖಿತನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ತಮ್ಮ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಬಯಸಿ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ. ತಾವು ಪ್ರಸನ್ನ

ಕರ್ತುಮುಹರ್ಸಿ ಭದ್ರಂ ತೇ ದೈವೋಪಹತಕರ್ಮಣಃ |
 ನಾನ್ಯಾಂ ಗತಿಂ ಗಮಿಷ್ಯಾಮಿ ನಾನ್ಯಃ ಶರಣಮಸ್ತಿ ಮೇ || ೨೪
 ದೈವಂ ಪುರುಷಕಾರೇಣ ನಿವರ್ತಯಿತುಮುಹರ್ಸಿ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಅಷ್ಟಪಂಚಾಶಃ ಸರ್ಗಃ

ರಾಗಬೇಕು. ದುರ್ದೈವದಿಂದ ನನ್ನ ಪ್ರಯತ್ನವೆಲ್ಲವೂ ನಿಷ್ಫಲವಾಯಿತು. ತಮ್ಮನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನನಗೆ ಬೇರೆ ಗತಿ ಇಲ್ಲ ಬೇರೆ ರಕ್ಷಕರಿಲ್ಲ. ಈಗ 'ತಮ್ಮ ನೌರುಷದಿಂದ ನನ್ನ ದೈವವನ್ನು ಅತ್ತ ತಳ್ಳಬೇಕು' ಎಂದು ವ್ರಾಧಿಸಿದನು." (೨೩-೨೪)

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಐವತ್ತೆಂಟನೆಯ ಸರ್ಗ

ಏಕೋನೇಷಸ್ವಿತನುಃ ಸರ್ಗಃ

ನಾಸಿಷ್ಟಶಾಪಃ

ಉಕ್ತವಾಕ್ಯಂ ತು ರಾಜಾನಂ ಕೃಪಯಾ ಕುಶಿಕಾತ್ಮಜಃ |
ಅಬ್ರವೀನ್ಮಧುರಂ ವಾಕ್ಯಂ ಸಾಕ್ಷಾಚ್ಚಂಡಾಲರೂಪಿಣಮ್ || ೧
ಏಕ್ಷ್ಣಾಕ ಸ್ವಾಗತಂ ತೇಽಸ್ತು ಜಾನಾಮಿ ತ್ವಾಂ ಸುಧಾರ್ಮಿಕಮ್ |
ಶರಣಂ ತೇ ಭವಿಷ್ಯಾಮಿ ಮಾ ಭೈಷೀನ್ಯಪಪುಂಗವ || ೨
ಅಹಮಾನುಂತ್ರಯೇ ಸರ್ವಾನ್ ಮಹರ್ಷೀನ್ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಣಃ |
ಯಜ್ಞಸಾಹ್ಯಕರಾನ್ ರಾಜಂಸ್ತತೋ ಯಕ್ಷ್ಯಸಿ ನಿವೃತಃ || ೩
ಗುರುಶಾಪಕೃತಂ ರೂಪಂ ಯದಿದಂ ತ್ವಯಿ ವರ್ತತೇ |
ಅನೇನ ಸಹ ರೂಪೇಣ ಸಶರೀರೋ ಗಮಿಷ್ಯಸಿ || ೪
ಹಸ್ತಪ್ರಾಪ್ತಮಹಂ ಮನ್ಯೇ ಸ್ವರ್ಗಂ ತವ ನರಾಧಿಪ |
ಯಸ್ತ್ವಂ ಕೌಶಿಕನಾಗನ್ಯು ಶರಣ್ಯಂ ಶರಣಾಗತಃ || ೫

ಸರ್ಗ ೫

ತ್ರಿಶಂಕುವಿನ ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಿಸಲು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಸಂನುತಿ. ವಸಿಷ್ಠ
ಪುತ್ರರು ನಿಂದಿಸುವುದು. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಅವರನ್ನು ಶಪಿಸುವುದು.

ಶತಾನಂದರು ಹೇಳಿದರು : “ ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಚಂಡಾಲರೂಪಿಯಾದ
ತ್ರಿಶಂಕುವು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲಾಗಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿಗಳು “ ಮಹಾರಾಜ, ನಿನಗೆ
ಸ್ವಾಗತ. ಇಕ್ಷ್ವಾಕುವಂಶೋದ್ಭವನಾದ ನೀನು ಒಳ್ಳೆಯ ಧಾರ್ಮಿಕನೆಂಬ
ದನ್ನು ನಾನು ಬಲ್ಲೆನು. ನಾನು ನಿನಗೆ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೇನೆ. ಹೆದರ
ಬೇಡ (೧-೨). ರಾಜ, ಪುಣ್ಯಾತ್ಮರಾದ ಸಕಲ ಮಹರ್ಷಿಗಳನ್ನೂ ನಾನು
ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಆಮಂತ್ರಿಸುತ್ತೇನೆ. ಅವರು ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಮಾಡುವರು.
ನೆಮ್ಮದಿಯಿಂದ ನೀನು ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. ಗುರುಗಳು ಶಾಪ
ವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ನಿನಗೆ ಈ ರೂಪವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿರುವರಷ್ಟೆ ! ಈ ರೂಪ
ದೊಡನೆಯೇ ನೀನು ಸಶರೀರನಾಗಿ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗಬಹುದು (೩-೪).
ಶರಣಾಗತರಕ್ಷಕನಾದ ಈ ಕುಶಿಕಪುತ್ರನನ್ನು ನೀನು ಮರೆಹೊಕ್ಕಮೇಲೆ,

ಏನಮುಕ್ತಾ ಮಹಾತೇಜಾಃ ಪುತ್ರಾನ್ ಪರಮಧಾರ್ಮಿಕಾನ್ |
ನ್ಯಾದಿದೇಶ ಮಹಾಪ್ರಾಜ್ಞಾನ್ ಯಜ್ಞಸಂಭಾರಕಾರಣಾತ್ || ೬

ಸರ್ವಾನ್ ಶಿಷ್ಯಾನ್ ಸಮಾಹೂಯ ವಾಕ್ಯಮೇತದುವಾಚ ಹ |
ಸರ್ವಾನ್ಯಷಿಗಣಾನ್ ನತ್ಸಾ ಅನಯಧ್ವಂ ಮಮಾಜ್ಞಯಾ || ೭

ಸಶಿಷ್ಯಸುಹೃದಶ್ಚೈವ ಸರ್ತ್ವಿಜಃ ಸುಬಹುಶ್ರುತಾನ್ |
ಯದನ್ಯೋ ವಚನಂ ಬ್ರೂಯಾನ್ಮದ್ವಾಕ್ಯಬಲಚೋದಿತಃ || ೮

ತತ್ ಸರ್ವಮಖಿಲೇನೋಕ್ತಂ ಮಮಾಖ್ಯೇಯಮನಾದೃತಮ್ |
ತಸ್ಯ ತದ್ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ದಿಶೋ ಜಗ್ತುಸ್ತದಾಜ್ಞಯಾ || ೯

ಅಜಗ್ಮುರಥ ದೇಶೇಭ್ಯಃ ಸರ್ವೇಭ್ಯೋ ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿನಃ |
ತೇ ಚ ಶಿಷ್ಯಾಃ ಸಮಾಗಮ್ಯ ಮುನಿಂ ಜ್ವಲಿತತೇಜಸಮ್ || ೧೦

ಊಚುಶ್ಚ ವಚನಂ ಸರ್ವೇ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿನಾಮ್ |
ಶ್ರುತ್ವಾ ತೇ ವಚನಂ ಸರ್ವೇ ಸಮಾಯಾಂತಿ ದ್ವಿಜಾತಯಃ || ೧೧

ತ್ರಿಶಂಕು, ಸ್ವರ್ಗವು ನಿನ್ನ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿತೆಂದೇ ನಾನು ಭಾವಿಸುತ್ತೇನೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿ ಮಹಾಪ್ರಾಜ್ಞರೂ ಧಾರ್ಮಿಕರೂ ಆದ ತಮ್ಮ ಪುತ್ರರನ್ನು ಕರೆದು ಯಜ್ಞಸಂಭಾರವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವಂತೆ ನೂಚಿಸಿದರು (೫-೬) ಮತ್ತು ಶಿಷ್ಯರನ್ನು ಕುರಿತು “ಪ್ರಿಯಶಿಷ್ಯರೆ, ನಿವೆಲ್ಲರೂ ಹೋಗಿ ಸಕಲ ಋಷಿಗಳಿಗೂ ಶಿಷ್ಯಮಿತ್ರಸಮೇತರಾಗಿ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಬರುವಂತೆ ಆಹ್ವಾನವನ್ನು ಕೊಡಿರಿ. ಎಲ್ಲ ಋತ್ವಿಜರನ್ನೂ ವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನೂ ಆಹ್ವಾನಿಸಿರಿ. ನನ್ನ ಆಹ್ವಾನವನ್ನು ಕೇಳಿ ಯಾವನಾದರೂ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಅನಾದರದಿಂದ ಮಾತನಾಡಿದರೆ ಅದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನನಗೆ ತಿಳಿಸಬೇಕು. ಇದು ನನ್ನ ಆಜ್ಞೆ” ಎಂದು ನುಡಿದರು ಅವರ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಶಿಷ್ಯರು ನಾನಾ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಹೊರಟರು (೭-೯). ಅವರ ಆಹ್ವಾನವನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿ ನಾನಾ ದೇಶಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿಗಳಾದ ಋಷಿಗಳು ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಆಗಮಿಸಿದರು. ಶಿಷ್ಯರು ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬಂದು ಆಹೂತರಾದ ವೈದಿಕರು ಆಡಿದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಮಹಾತೇಜಸ್ವಿಗಳಾದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರಿಗೆ ವಿವರಿಸಿದರು : “ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠರೆ, ತಮ್ಮ ಆಹ್ವಾನವನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿ ಎಲ್ಲ ದೇಶ

ಸರ್ವದೇಶೇಷು ಚಾಗಚ್ಛನ್ ವರ್ಜಯಿತ್ವಾ ಮಹೋದಯಮ್ |
ವಾಸಿಷ್ಠಂ ತಚ್ಛತಂ ಸರ್ವಂ ಕ್ರೋಧಪರ್ಯಾಕುಲಾಕ್ಷರಮ್ || ೧೨

ಯದಾಹ ವಚನಂ ಸರ್ವಂ ಶೃಣು ತ್ವಂ ಮುನಿಪುಂಗವ |
ಕ್ಷತ್ರಿಯೋ ಯಾಜಕೋ ಯಸ್ಯ ಚಂಡಾಲಸ್ಯ ವಿಶೇಷತಃ || ೧೩

ಕಥಂ ಸದಸಿ ಭೋಕ್ತಾರೋ ಹವಿಸ್ತಸ್ಯ ಸುರರ್ಷಯಃ |
ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾ ವಾ ಮಹಾತ್ಮಾನೋ ಭುಕ್ತ್ವಾ ಚಂಡಾಲಭೋಜನಮ್

ಕಥಂ ಸ್ವರ್ಗಂ ಗಮಿಷ್ಯಂತಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೇಣ ಪಾಲಿತಾಃ |
ಏತದ್ವಚನನೈಷ್ಠುರ್ಯಮೂಚುಃ ಸಂರಕ್ತಲೋಚನಾಃ || ೧೪

ವಾಸಿಷ್ಠಾ ಮುನಿಶಾರ್ದೂಲ ಸರ್ವೇ ತೇ ಸಮಹೋದಯಾಃ |
ತೇಷಾಂ ತದ್ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಮುನಿಪುಂಗವಃ || ೧೫

ಕ್ರೋಧಸಂರಕ್ತನಯನಃ ಸರೋಷಮಿದಮಬ್ರವೀತ್ |
ಯೇ ದೂಷಯಂತ್ಯದುಷ್ಟಂ ಮಾಂ ತಪ ಉಗ್ರಂ ಸಮಾಸ್ಥಿತಮ್ ||

ಗಳಿಂದಲೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಬರುತ್ತಿದ್ದಾರೆ (೧೦-೧೧). ಆದರೆ ಮಹೋದಯ ನೆಂಬ ಋಷಿಯೂ ವಸಿಷ್ಠರ ನೂರು ಮಂದಿ ಮಕ್ಕಳೂ ಆಹ್ವಾನವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದರು. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಕ್ರೋಧದಿಂದ ‘ಕ್ಷತ್ರಿಯನ ಪೌರೋಹಿತ್ಯ, ಚಂಡಾಲನ ಯಜ್ಞ! (೧೨-೧೩) ಅಂಥ ನದಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದು ದೇವತೆಗಳು ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆಯೇ? ಋಷಿಗಳಾಗಲಿ ಮಹಾತ್ಮರಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ರಾಗಲಿ ಹೇಗೆ ತಾನೆ ಆ ಚಂಡಾಲ ಭೋಜನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ? ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೋ?’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಕಣ್ಣನ್ನು ಕೆಂಪಗೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ನಿಷ್ಕರವಾದ ಮಾತನ್ನಾಡಿದರು ಮಹರ್ಷಿಗಳೆ, ವಸಿಷ್ಠರ ಮಕ್ಕಳು ಮತ್ತು ಮಹೋದಯ—ಇವರು ಹೀಗೆ ನುಡಿದವರು” ಎಂದು ಅರಿಕೆ ಮಾಡಿದರು (೧೪-೧೫) ಅವರ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿಗಳ ಕಣ್ಣು ಕೆಂಪಡರಿತು ಅವರು ರೋಷದಿಂದ “ನಾನು ಉಗ್ರವಾದ ತಪನನ್ನಾಚರಿಸಿದ್ದೇನೆ ನನಗೆ ದೋಷಲೇಶದ ಸ್ಪರ್ಶವೂ ಇಲ್ಲ ಇಂಥ ನನ್ನನ್ನು ಯಾರು ದೂಷಿಸುವರೋ ಆ ದುರಾತ್ಮರು ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿ

ಭಸ್ಮೀಭೂತಾ ದುರಾತ್ಮಾನೋ ಭವಿಷ್ಯಂತಿ ನ ಸಂಶಯಃ |
 ಅದ್ಯ ತೇ ಕಾಲಪಾಶೇನ ನೀತಾ ನೈವಸ್ವತಕ್ಷಯಮ್ || ೧೮
 ಸಹ ಜಾತಿಶತಾನೈನ ಮೃತಪಾಃ ಸಂತು ಸರ್ವಶಃ |
 ಶ್ವನಾಂಸನಿಯತಾಹಾರಾ ಮುಷ್ಟಿಕಾ ನಾನು ನಿಘ್ನುತಾಃ || ೧೯
 ವಿಕೃತಾಶ್ಚ ವಿರೂಪಾಶ್ಚ ಲೋಕಾನನುಚರಂತ್ಸಿಮಾನ್ |
 ಮಹೋದಯಶ್ಚ ದುರ್ಬುದ್ಧಿರ್ಮಾಮದೂಷ್ಯಂ ಹ್ಯದೂಷಯತ್ ||
 ದೂಷಿತಃ ಸರ್ವಲೋಕೇಷು ನಿಷಾದತ್ವಂ ಗಮಿಷ್ಯತಿ |
 ಪ್ರಾಣಾತಿಪಾತನಿರತೋ ನಿರನುಕ್ರೋಶತಾಂ ಗತಃ || ೨೦
 ದೀರ್ಘಕಾಲಂ ಮನು ಕ್ರೋಧಾದ್ಧುರ್ಗತಿಂ ವರ್ತಯಿಷ್ಯತಿ |
 ಏತಾನದುಕ್ತ್ವಾ ವಚನಂ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮಹಾತಪಾಃ || ೨೧
 ವಿರರಾನು ಮಹಾತೇಜಾ ಋಷಿಮುಧೈ ಮಹಾಮುನಿಃ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಏಕೋನವಿಂಶತ್ತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಯಾಗುತ್ತಾರೆ! ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಅವರು ಯಮನಾಶಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಯಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಲಿ! (೧೮-೧೯). ಇನ್ನು ಏಳುನೂರು ಜನ್ಮಗಳವರೆಗೆ ಮುಷ್ಟಿಕರೆಂಬ ಚಾಂಡಾಲ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಲಿ! ಅವರು ಕ್ರೂರಿಗಳೂ ವಿಕಾರರೂಪಿಗಳೂ ಆಗಲಿ! ಹೆಣ್ಣುಗಳನ್ನೂ ನಾಯಿಯ ಮಾಂಸಗಳನ್ನೂ ತಿನ್ನುತ್ತ ದೇಶದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಲೆಯುತ್ತಿರಲಿ! ಆ ದುರ್ಬುದ್ಧಿಯ ಮಹೋದಯನು ನನ್ನನ್ನು ದೂಷಿಸಿದನಲ್ಲವೆ? (೧೯-೨೦). ಅವನು ಬೇಡನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಸಕಲರ ದೂಷಣೆಗೂ ಗುರಿಯಾಗಲಿ! ನಿರ್ದಯನಾಗಿ ಕೊಲೆಗಡುಕನಾಗಲಿ! ಬಹುಕಾಲದವರೆಗೆ ದುರ್ಗತಿಯನ್ನನುಭವಿಸಲಿ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಋಷಿಗಳೆದುರಿಗೆ ಶಪಿಸಿ ಸುಮ್ಮನಾದರು" (೨೦-೨೧).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಐವತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಸರ್ಗ

ಷಷ್ಠಿತನುಃ ಸರ್ಗಃ

ತ್ರಿಶಂಕುಸ್ವರ್ಗಃ

ತಪೋಬಲಹತಾನ್ ಕೃತ್ವಾ ವಾಸಿಷ್ಠಾನ್ ಸಮಹೋದಯಾನ್ |
ಋಷಿಮಧ್ಯೇ ಮಹಾತೇಜಾ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋಽಭ್ಯಭಾಷತ || ೧

ಅಯಮಿಕ್ಷ್ವಾಕುದಾಯಾದಸ್ತಿ ಶಂಕುರಿತಿ ವಿಶ್ರುತಃ |
ಧರ್ಮಿಷ್ಠಶ್ಚ ವದಾನ್ಯಶ್ಚ ಮಾಂ ಚೈವ ಶರಣಂ ಗತಃ || ೨

ಸ್ವೇನಾನೇನ ಶರೀರೇಣ ದೇವಲೋಕಜಿಗೀಷಯಾ |
ಯಥಾಯಂ ಸ್ವಶರೀರೇಣ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಂ ಗಮಿಷ್ಯತಿ || ೩

ತಥಾ ಪ್ರವರ್ತ್ಯತಾಂ ಯಜ್ಞೋ ಭವದ್ಭಿಶ್ಚ ಮಯಾ ಸಹ |
ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರವಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ಸರ್ವ ಏವ ಮಹರ್ಷಯಃ || ೪

ಸರ್ಗ ೬೦

ತ್ರಿಶಂಕು ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ದೇವತೆಗಳು ಬರಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ
ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ತಪೋಬಲದಿಂದ ತ್ರಿಶಂಕುವನ್ನು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಕಳಿಸುವುದು.
ದೇವತೆಗಳು ಅವನನ್ನು ತಡೆಯುವುದು. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಇನ್ನೊಂದು
ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಲಾರಂಭಿಸುವುದು

“ರಾಘವ, ಮಹಾತೇಜೋನಿಧಿಗಳಾದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ತಪೋಬಲ
ದಿಂದ ವಸಿಷ್ಠಪುತ್ರರನ್ನೂ ಮಹೋದಯನನ್ನೂ ನಾಶಮಾಡಿ ಆ ಋಷಿಗಳ
ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆಂದರು : ‘ಋಷಿಗಳೆ, ಈತನು ಇಕ್ಷ್ವಾಕುವಂಶದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ
ತ್ರಿಶಂಕು ಎಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾದ ರಾಜ. ಬಹಳ ಧರ್ಮಿಷ್ಠ, ಉದಾರಶೀಲ.
ಇವನು ಸಶರೀರನಾಗಿ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂಬ ಅಭಿಲಾಷೆಯಿಂದ ನನ್ನನ್ನು
ಮರೆಹೊಕ್ಕಿದ್ದಾನೆ (೧-೨). ಇವನು ಸಶರೀರನಾಗಿ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಂತೆ
ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಸೇರಿ ಯಾಗವನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕು.’ ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಅಲ್ಲಿ
ನಿರೆದಿದ್ದ ಧರ್ಮಜ್ಞರಾದ ಮಹರ್ಷಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಸೇರಿ ‘ಈ ಕೌಶಿಕಮುನಿಯು

ಊಚುಃ ಸಮೇತ್ಯ ಸಹಿತಾ ಧರ್ಮಜ್ಞಾ ಧರ್ಮಸಂಹಿತಮ್ |
ಅಯಂ ಕುಶಿಕದಾಯಾದೋ ಮುನಿಃ ಪರಮಕೋಪನಃ || ೫

ಯದಾಹ ವಚನಂ ಸನ್ಯುಗೇತತ್ ಕಾರ್ಯಂ ನ ಸಂಶಯಃ |
ಅಗ್ನಿಕಲ್ಪೋ ಹಿ ಭಗವಾನ್ ಶಾಪಂ ದಾಸ್ಯತಿ ರೋಷಿತಃ || ೬

ತಸ್ಮಾತ್ ಪ್ರನರ್ತ್ಯತಾಂ ಯಜ್ಞಃ ಸಶರೀರೋ ಯಥಾ ದಿನಮ್ |
ಗಚ್ಛೇದಿಕ್ಷ್ವಾಕುದಾಯಾದೋ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಸ್ಯ ತೇಜಸಾ || ೭

ತಥಾ ಪ್ರನರ್ತ್ಯತಾಂ ಯಜ್ಞಃ ಸರ್ವೇ ಸಮುಧಿಷ್ಠತ |
ಏವಮುಕ್ತ್ವಾ ಮಹರ್ಷಯಶ್ಚಕ್ರುಸ್ತಾಸ್ತಾಃ ಕ್ರಿಯಾಸ್ತದಾ || ೮

ಯಾಜಕಶ್ಚ ಮಹಾತೇಜಾ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋಽಭವತ್ ಕೃತೌ |
ಋತ್ವಿಜಶ್ಚಾನುಪೂರ್ವೇಣ ಮಂತ್ರವನ್ಮಂತ್ರಕೋವಿದಾಃ || ೯

ಚಕ್ರುಃ ಸರ್ವಾಣಿ ಕಾರ್ಯಾಣಿ ಯಥಾಕಲ್ಪಂ ಯಥಾವಿಧಿ |
ತತಃ ಕಾಲೇನ ಮಹತಾ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮಹಾತಪಾಃ || ೧೦

ಚಕಾರಾವಾಹನಂ ತತ್ರ ಭಾಗಾರ್ಥಂ ಸರ್ವದೇವತಾಃ |
ನಾಭ್ಯಾಗಮಂಸ್ತದಾಹೂತಾ ಭಾಗಾರ್ಥಂ ಸರ್ವದೇವತಾಃ || ೧೧

ಮಹಾಕೋಪಿಷ್ಠ ! ಈತನ ವಚನವನ್ನು ನಾವು ಸರಿಯಾಗಿ ನಡೆಸಬೇಕು. ಈ ಮಹಾತ್ಮನು ಬೆಂಕಿಯಂಥವನು. ಕೋಪ ಬಂದರೆ ನಮಗೆ ಶಾವನನ್ನೇ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ! (೩-೬). ಆದ್ದರಿಂದ ತ್ರಿಶಂಕುವಿಗೆ ಸಶರೀರಸ್ವರ್ಗವಾಗುವಂತೆ ನಾವು ಯಾಗವನ್ನು ನಡೆಸೋಣ. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಸ್ವರ್ಗ ದೊರೆಯಬಹುದು. ಎಲ್ಲರೂ ಸಿದ್ಧರಾಗಿರಿ' ಎಂದು ಮಾತನ್ನಾಡಿಕೊಂಡು ಆಯಾ ಯಜ್ಞಕರ್ಮಗಳನ್ನಾರಂಭಿಸಿದರು (೭-೮). ಆ ಯಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಮುನಿಗಳು ಅಧ್ವರ್ಯುಗಳಾದರು. ಮಂತ್ರನಿಷ್ಠಾತರಾದ ಋತ್ವಿಜರು ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂವ್ರದಾಯವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಸಮಸ್ತ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಮಾಡಿದರು. ಹೀಗೆ ದೀರ್ಘಕಾಲದವರೆಗೆ ವಿಧಿಗಳನ್ನಾಚರಿಸಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮಹರ್ಷಿಗಳು ಹವಿರ್ಭಾಗವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಿದರು. ಯಾವ ದೇವತೆ

ತತಃ ಕ್ರೋಧಸಮಾವಿಷ್ಟೋ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮಹಾಮುನಿಃ |
ಸುನಮುದ್ಯಮ್ಯ ಸಕ್ರೋಧಸ್ತ್ರಿಶಂಕುಮಿದಮಬ್ರವೀತ್ || ೧೨

ಪಶ್ಯ ಮೇ ತಪನೋ ವೀರ್ಯಂ ಸ್ವಾರ್ಜಿತಸ್ಯ ನರೇಶ್ವರ |
ಏಷ ತ್ವಾಂ ಸಶರೀರೇಣ ನಯಾಮಿ ಸ್ವರ್ಗಮೋಜಸಾ || ೧೩

ದುಷ್ಪಾಪಂ ಸ್ವಶರೀರೇಣ ದಿನಂ ಗಚ್ಛ ನರಾಧಿಪ |
ಸ್ವಾರ್ಜಿತಂ ಕಿಂಚಿದಪ್ಯಸ್ತಿ ಮಯಾ ಹಿ ತಪಸಃ ಫಲಮ್ || ೧೪

ರಾಜನ್ ಸ್ವತೇಜಸಾ ತಸ್ಯ ಸಶರೀರೋ ದಿನಂ ವ್ರಜ |
ಉಕ್ತವಾಕ್ಯೇ ಮುನೌ ತಸ್ಮಿನ್ ಸಶರೀರೋ ನರೇಶ್ವರಃ || ೧೫

ದಿನಂ ಜಗಾಮು ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ ಮುನೀನಾಂ ಪಶ್ಯತಾಂ ತದಾ |
ದೇವಲೋಕಗತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತ್ರಿಶಂಕುಂ ಪಾಕಶಾಸನಃ || ೧೬

ಸಹ ಸರ್ವೈಃ ಸುರಗಣೈರಿದಂ ವಚನಮಬ್ರವೀತ್ |
ತ್ರಿಶಂಕೋ ಗಚ್ಛ ಭೂಯಸ್ತ್ವಂ ನಾಸಿ ಸ್ವರ್ಗಕೃತಾಲಯಃ || ೧೭

ಗಳೂ ಬರಲಿಲ್ಲ (೯-೧೧). ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿಗಳು ಕಿಡಿಕಿಡಿಯಾದರು. ಅವರು ಸು.ವ*ವನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ರೋಷದಿಂದ 'ತ್ರಿಶಂಕುಮಹಾರಾಜ, ನನ್ನ ತಪೋಬಲವನ್ನಾದರೂ ನೋಡು! ನನ್ನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ಸಶರೀರನನ್ನಾಗಿಯೇ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಕಳಿಸುತ್ತೇನೆ! (೧೨-೧೩). ರಾಜ, ಇತರ ದುರ್ಲಭವಾದ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ನೀನು ಸಶರೀರನಾಗಿ ಹೋಗು. ನಾನು ಅರ್ಜಸಿರ ತಕ್ಕ ತಪಃಫಲವು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಇದೆ. ಅದರ ಅನಾಧಾರಣವಾದ ಪ್ರಭಾವ ದಿಂದಲೇ ನೀನು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸಶರೀರನಾಗಿ ಹೋಗು' ಎಂದು ನುಡಿದರು. ಶ್ರೀರಾಮ, ಮುನಿಗಳಿಲ್ಲರೂ ಕಣ್ಣುಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ನೋಡುತ್ತಿರಲು, ತತ್ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಶಂಕುವು ಸಶರೀರನಾಗಿ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಏರಿದನು (೧೪-೧೬). ತ್ರಿಶಂಕುವು ದೇವಲೋಕಕ್ಕೆ ಬರಲು ದೇವೇಂದ್ರನು ದೇವತೆಗಳೊಡನೆ ಬಂದು ಅಡ್ಡನಿಂತು ತ್ರಿಶಂಕುವನ್ನು ಕುರಿತು 'ಎಲೈ, ನೀನು ಬಂದ ದಾರಿ ಹಿಡಿದು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗು! ನಿನಗೆ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳ ಸಿಗಲಾರದು. ಮೂಢ!

* ಸು.ವ = ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಹಾಕುವ ಸೌಟು.

ಗುರುಶಾಪಹತೋ ಮೂಢ ಪತ ಭೂಮಿನುವಾಕ್ಯಿರಾಃ |
 ಏವಮುಕ್ತೋ ಮಹೇಂದ್ರೇಣ ತ್ರಿಶಂಕುರಪತತ್ ಪುನಃ || ೧೮

ವಿಕ್ರೋಶಮಾನಸ್ತಾಹೀತಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಂ ತಪೋಧನಮ್ |
 ತಚ್ಛ್ರುತ್ವಾ ವಚನಂ ತಸ್ಯ ಕ್ರೋಶಮಾನಸ್ಯ ಕೌಶಿಕಃ || ೧೯

ಕ್ರೋಧಮಾಹಾರಯತ್ತೀವ್ರಂ ತಿಷ್ಠ ತಿಷ್ಠೇತಿ ಚಾಬ್ರವೀತ್ |
 ಋಷಿಮಧ್ಯೇ ಸ ತೇಜಸ್ವೀ ಪ್ರಜಾಪತಿರಿವಾಪರಃ || ೨೦

ಸೃಜನ್ ದಕ್ಷಿಣಮಾರ್ಗಸ್ಥಾನ್ ಸಪ್ತರ್ಷೀನಪರಾನ್ ಪುನಃ |
 ನಕ್ಷತ್ರಮಾಲಾಮಪರಾಮಸೃಜತ್ ಕ್ರೋಧಮೂರ್ಛಿತಃ || ೨೧

ದಕ್ಷಿಣಾಂ ದಿಶಮಾಸ್ಥಾಯ ಮುನಿಮಧ್ಯೇ ಮಹಾತಪಾಃ |
 ಸೃಷ್ಟ್ವಾ ನಕ್ಷತ್ರವಂಶಂ ಚ ಕ್ರೋಧೇನ ಕಲುಷೀಕೃತಃ || ೨೨

ಅನ್ಯಮಿಂದ್ರಂ ಕರಿಷ್ಯಾಮಿ ಲೋಕೋ ವಾ ಸ್ಯಾದನಿಂದ್ರಕಃ |
 ದೈವತಾನ್ಯಪಿ ಸ ಕ್ರೋಧಾತ್ ಸೃಷ್ಟ್ವಂ ಸಮುಪಚಕ್ರಮೇ || ೨೩

ಗುರುಶಾಪದಿಂದ ಭ್ರಷ್ಟನಾಗಿದ್ದೀಯೆ. ತಲೆಕೆಳಗಾಗಿ ಬೀಳು!’ ಎಂದು ಹೇಳಿದನು ಕೂಡಲೆ ತ್ರಿಶಂಕುವು (ಇಂದ್ರನ ಆಜ್ಞಾಬಲದಿಂದ) ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬೀಳುತ್ತ ‘ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿಗಳೆ, ತ್ರಾಹಿ ತ್ರಾಹಿ!’ ಎಂದು ಅರಚಿ ಕೊಂಡನು (೧೭-೧೮). ತ್ರಿಶಂಕುವಿನ ಅರಚಾಟವನ್ನು ಕೇಳಿದ ಕೂಡಲೆ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಟಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಸಿಡಿದೆದ್ದರು ‘ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಿಲ್ಲು, ನಿಲ್ಲು!’ ಎಂದು ಕೂಗಿ ಹೇಳಿ (ತ್ರಿಶಂಕುವನ್ನು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಇನ್ನೊಂದು ಸ್ವರ್ಗವನ್ನೇ ಸೃಜಿಸಬೇಕೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದರು.) ಋಷಿಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಸೃಷ್ಟಿ ಕರ್ತನೋ ಎಂಬಂತೆ ತೇಜಸ್ವಿನಿಂದ ಜ್ವಲಿಸುತ್ತ, ಅವರು ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಸಪ್ತರ್ಷಿಮಂಡಲವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ನಕ್ಷತ್ರ ಪಂಕ್ತಿಯೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು (೧೯-೨೧). ಅನಂತರ ‘ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಇಂದ್ರ ನನ್ನೇ ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತೇನೆ ಅಥವಾ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನೇ ಇಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ!’ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತ ಕ್ರೋಧಮೂರ್ಛಿತರಾಗಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸೃಜಿಸ

ತತಃ ಪರಮಸಂಭ್ರಾಂತಾಃ ಸರ್ಷಿಸಂಘಾಃ ಸುರಾಸುರಾಃ |
 ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಂ ಮಹಾತ್ಮಾನಮೂಚುಃ ಸಾನುನಯಂ ನಚಃ || ೨೪
 ಅಯಂ ರಾಜಾ ಮಹಾಭಾಗ ಗುರುಶಾಪಪರಿಕ್ಷತಃ |
 ಸಶರೀರೋ ದಿನಂ ಯಾತುಂ ನಾರ್ಹತ್ಯೇವ ತಪೋಧನ || ೨೫
 ತೇಷಾಂ ತದ್ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ದೇವಾನಾಂ ಮುನಿಪುಂಗವಃ |
 ಅಬ್ರವೀತ್ ಸುಮಹದ್ವಾಕ್ಯಂ ಕೌಶಿಕಃ ಸರ್ವದೇವತಾಃ || ೨೬
 ಸಶರೀರಸ್ಯ ಭದ್ರಂ ನಸ್ತ್ರಿಶಂಕೋರಸ್ಯ ಭೂಪತೇಃ |
 ಆರೋಹಣಂ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಯ ನಾನೃತಂ ಕರ್ತುಮುತ್ಸಹೇ || ೨೭
 ಸ್ವರ್ಗೋಸ್ತು ಸಶರೀರಸ್ಯ ತ್ರಿಶಂಕೋರಸ್ಯ ಶಾಶ್ವತಃ |
 ನಕ್ಷತ್ರಾಣಿ ಚ ಸರ್ವಾಣಿ ಮಾನುಕಾಢಿ ಧ್ರುವಾಣ್ಯಥ || ೨೮
 ಯಾವಲ್ಲೋಕಾ ಧರಿಸ್ತಂತಿ ತಿಷ್ಠಂತೈತಾನಿ ಸರ್ವಶಃ |
 ಮತ್ಪತಾನಿ ಸುರಾಃ ಸರ್ವೇ ತದನುಜ್ಞಾತುಮರ್ಹಥ || ೨೯
 ಏವಮುಕ್ತಾಃ ಸುರಾಃ ಸರ್ವೇ ಪ್ರತ್ಯೂಚುರ್ಮುನಿಪುಂಗವಮ್ |
 ಏವಂ ಭವತು ಭದ್ರಂ ತೇ ತಿಷ್ಠಂತೈತಾನಿ ಸರ್ವಶಃ || ೩೦

ಲಾರಂಭಿಸಿದರು (೨೨-೨೩) ಆಗ ಋಷಿಗಳೂ ದೇವಾಸುರರೂ ಅತ್ಯಂತ
 ಭೀತರಾಗಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿ ಸಮಾಧಾನೋಕ್ತಿಗಳಿಂದ
 'ಮಹಾತ್ಮ, ಈ ರಾಜನು ಗುರುಶಾಪಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇವನು ಸಶರೀರ
 ನಾಗಿ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ಅನರ್ಹನೇ ಸರಿ' ಎಂದರು (೨೪-೨೫).
 ಆಗ ತಪೋಧನರಾದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಅವರನ್ನು ಕುರಿತು 'ಒಳ್ಳೆಯದು.
 ಈ ತ್ರಿಶಂಕು ಮಹಾರಾಜನನ್ನು ಶರೀರಸಹಿತವಾಗಿ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಏರಿಸುತ್ತೇ
 ನೆಂದು ಮಾತು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ನನ್ನ ಮಾತನ್ನು ಸುಳ್ಳುಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು
 ನಾನು ಸಿದ್ಧನಿಲ್ಲ (೨೬-೨೭). ಈ ತ್ರಿಶಂಕುವಿಗೆ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಸಶರೀರ
 ಸ್ವರ್ಗ ದೊರೆಯಬೇಕು. ಅಲ್ಲದೆ ನಾನು ನಿರ್ಮಿಸಿರುವ ನಕ್ಷತ್ರಗಳೆಲ್ಲವೂ
 ಈ ಜಗತ್ತು ಇರುವವರೆಗೆ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ನೀವು ಸಮ್ಮತಿಸಿರಿ'
 ಎಂದು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನುಡಿದರು (೨೮-೨೯). ಆಗ ದೇವತೆಗಳು
 'ಒಳ್ಳೆಯದು. ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲಿ. ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠ, ನೀನು ಸೃಜಿಸಿದ

ಗಗನೇ ತಾನ್ಯನೇಕಾನಿ ನೈಶ್ವಾನರಪಥಾಧ್ಯಹಿಃ |

ನಕ್ಷತ್ರಾಣಿ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠ ತೇಷು ಜ್ಯೋತಿಃಷು ಜಾಜ್ವಲನ್ || ೩೦

ಅನಾಕೃರಾಸ್ತಿ ಶಂಕುಶ್ಚ ತಿಷ್ಠತ್ಸಮರಸಂನಿಭಃ |

ಅನುಯಾಸ್ಯಂತಿ ಚೈತಾನಿ ಜ್ಯೋತಿರಂಷಿ ನೃಪಸತ್ತಮಮ್ || ೩೧

ಕೃತಾರ್ಥಂ ಕೀರ್ತಿಮಂತಂ ಚ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಗತಂ ತಥಾ |

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಸ್ತು ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ಸರ್ವದೇವೈರಭಿಷ್ವತಃ || ೩೨

ಋಷಿಮಧ್ಯೇ ಮಹಾತೇಜಾ ಬಾಧಮಿತ್ಯೇವ ದೇವತಾಃ |

ತತೋ ದೇವಾ ಮಹಾತ್ಮಾನೋ ಮುನಯಶ್ಚ ತಪೋಧನಾಃ || ೩೩

ಜಗ್ಮುರ್ಯಥಾಗತಂ ಸರ್ವೇ ಯಜ್ಞಸ್ಯಾಂತೇ ನರೋತ್ತಮ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಷಷ್ಠಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಅನಾದಿಯಾದ ನೈಶ್ವಾನರಜ್ಯೋತಿಶ್ಚಕ್ರದ ಬಾಹ್ಯಾವರಣದಲ್ಲಿ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಶಂಕುವು ತಲೆಕೆಳಗಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವನು (೩೦-೩೧). ಈ ನೈವೋತ್ತಮನು ಕೃತಾರ್ಥನೂ ಕೀರ್ತಿವಂತನೂ ಆಗಿ ದೇವತೆಗಳಂತೆ ನುಖಿಸುತ್ತ ಪ್ರಕಾಶಿಸಲಿ. ಈ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಈತನನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಸಂಚರಿಸಲಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿದರು (೩೨). ಧರ್ಮಾತ್ಮರಾದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಋಷಿಗಳೆದುರಿಗೆ ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲೆಂದು ಸಮ್ಮತಿಸಲು ಸಕಲದೇವತೆಗಳೂ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಿದರು ಶ್ರೀರಾಮ, ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಯಜ್ಞವನ್ನು ಸಮಾಪ್ತಿಗೊಳಿಸಲಾಗಿ ದೇವತೆಗಳೂ ತಪೋಧನರಾದ ಋಷಿಗಳೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡಿದರು" (೩೩-೩೪).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಅರುವತ್ತನೆಯ ಸರ್ಗ

ಏಕಷಷ್ಟಿತನುಃ ಸರ್ಗಃ

ಶುನಃಶೇಫವಿಕ್ರಯಃ

ವಿಶ್ವಮಿತ್ರೋ ಮಹಾತ್ಮಾಥ ಪ್ರಸಿದ್ಧತಾನ್ ಪ್ರೇಕ್ಷ್ಯ ತಾನ್ಯಸೀನ್ |
ಅಬ್ರವೀನ್ನರಶಾದೂಲ ಸರ್ವಾಂಸ್ತಾನ್ ವನವಾಸಿನಃ || ೧

ಮಹಾನ್ ವಿಘ್ನಃ ಪ್ರವೃತ್ತೋಽಯಂ ದಕ್ಷಿಣಾನಾಸ್ಥಿ ತೋ ದಿಶಮ್
ದಿಶಮನ್ಯಾಂ ಪ್ರತಸ್ನಾ ನುಸ್ತತ್ರ ತಸ್ನಾ ಮಹೇ ತಪಃ || ೨

ಪಶ್ಚಿಮಾಯಾಂ ವಿಶಾಲಾಯಾಂ ಪುಷ್ಕರೇಷು ಮಹಾತ್ಮನಃ |
ಸುಖಂ ತಪಶ್ಚರಿಷ್ಯಾನೋ ನರಂ ತದ್ಧಿ ತಪೋವನಮ್ || ೩

ಏನಮುಕ್ತ್ವಾ ಮಹಾತೇಜಾಃ ಪುಷ್ಕರೇಷು ಮಹಾಮುನಿಃ |
ತಪ ಉಗ್ರಂ ದುರಾಧರ್ಷಂ ತೇಪೇ ಮೂಲಫಲಾಶನಃ || ೪

ಸರ್ಗ ೩೦

ಅಂಬರೀಷನ ಯಾಗ ; ಇಂದ್ರನು ಯಾಗಪಶುವನ್ನು ಅಪಹರಿಸುವುದು ;
ಶುನಃಶೇಫನ ವಿಕ್ರಯ

“ ರಾಮ, ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದ ಅರಣ್ಯವಾಸಿಗಳಾದ ಋಷಿಗಳು ತಮ್ಮ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣಸನ್ನದ್ಧರಾದಾಗ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿಗಳು ಅವರನ್ನು ನೋಡಿ ‘ ಈ ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ನನ್ನ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಮಹಾವಿಘ್ನ ಸಂಭವಿಸಿತು. ಇನ್ನು ತಪಶ್ಚರಣಕ್ಕಾಗಿ ಬೇರೊಂದು ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕು (೧-೨). ಮಹಾತ್ಮರೆ, ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾದ ತಪೋಭೂಮಿಗಳಿವೆ. ಪುಷ್ಕರ ತೀರ್ಥಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಿಘ್ನವಾಗಿ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತೇನೆ. ಆ ತಪೋವನವೇ ಉತ್ತಮ’ ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಅನಂತರ ಪುಷ್ಕರತೀರ್ಥಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದ ತಪೋವನದಲ್ಲಿ ಫಲಮೂಲಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಭಕ್ಷಿಸುತ್ತ ಕರೋರವಾದ ತಪಶ್ಚರ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದರು (೩-೪). ”

ಏತಸ್ಮಿನ್ನೇವ ಕಾಲೇ ತು ಅಯೋಧ್ಯಾಧಿಪತಿನ್ಯಪಃ |
 ಅಂಬರೀಷ ಇತಿ ಖ್ಯಾತೋ ಯಷ್ಟುಂ ಸಮುಪಚಕ್ರಮೇ || ೫
 ತಸ್ಯ ನೈ ಯಜನಾನಸ್ಯ ಪಶುಮಿಂದ್ರೋ ಜಹಾರ ಹ |
 ಪ್ರಣಿಷ್ಟೇ ತು ಪಶೌ ವಿವ್ರೋ ರಾಜಾನಮಿದಮುಬ್ರವೀತ್ || ೬
 ಪಶುರದ್ಯ ಹೃತೋ ರಾಜನ್ ಪ್ರಣಿಷ್ಟಸ್ತವ ದುರ್ನಯಾತ್ |
 ಅರಕ್ಷಿತಾರಂ ರಾಜಾನಂ ಘ್ನಂತಿ ದೋಷಾ ನರೇತ್ಸರ || ೭
 ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಂ ನುಹದ್ವೇತನ್ನರಂ ನಾ ಪುರುಷರ್ಷಭ |
 ಆನಯಸ್ವ ಪಶುಂ ಶೀಘ್ರಂ ಯಾವತ್ ಕರ್ಮ ಪ್ರವರ್ತತೇ || ೮
 ಉಪಾಧ್ಯಾಯನಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ಸ ರಾಜಾ ಪುರುಷರ್ಷಭ |
 ಅನ್ವಿಯೇಷ ನುಹಾಬುದ್ಧಿಃ ಪಶುಂ ಗೋಭಿಃ ಸಹಸ್ರಶಃ || ೯
 ದೇಶಾನ್ ಜನಪದಾಂಸ್ತಾಂಸ್ತಾನ್ನಗರಾಣಿ ವನಾನಿ ಚ |
 ಆಶ್ರಮಾಣಿ ಚ ಪುಣ್ಯಾನಿ ಮಾರ್ಗಮಾಣೋ ಮಹೀಪತಿಃ || ೧೦

ಇದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅಯೋಧ್ಯಾಧಿಪತಿಯಾದ ಅಂಬರೀಷನೆಂಬವನು
 ಒಂದು ಯಾಗವನ್ನಾರಂಭಿಸಿದನು. ಅವನ ಯಜ್ಞವಶುವನ್ನು ಇಂದ್ರನು
 ಅಪಹರಿಸಿದನು ಆಗ ಪುರೋಹಿತನು 'ರಾಜ, ಯಜ್ಞವಶುವನ್ನು ಯಾರೋ
 ಅಪಹರಿಸಿದರು. ಇದಕ್ಕೆ ನಿನ್ನ ಅಜಾಗರೂಕತೆಯೇ ಕಾರಣ. ಸರಿಯಾದ
 ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸದಿದ್ದರೆ ಇಂಥ ದೋಷಗಳು ಸಂಭವಿಸುತ್ತವೆ (೫-೭).
 ಈಗ ಬಹಳ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮ
 ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಆ ಯಜ್ಞವಶುವನ್ನಾಗಲಿ ಅದು ದೊರೆಯದಿದ್ದರೆ
 ನರವಶುವನ್ನಾಗಲಿ ನೀನು ತರಬೇಕು' ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಆಗ
 ಅಂಬರೀಷನು ಸಾವಿರಾರು ಗೋವುಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ವ್ರತಿಯಾಗಿ ಯಜ್ಞವಶು
 ವಾಗಲು ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವೆ ಎಂದು ಹುಡುಕುತ್ತ
 ಹೊರಟನು (೮-೯) ಆ ರಾಜನು ನಾನಾ ದೇಶಗಳನ್ನೂ ನಗರಗಳನ್ನೂ
 ಅರಣ್ಯಗಳನ್ನೂ ಪುಣ್ಯಾಶ್ರಮಗಳನ್ನೂ ಸುತ್ತುತ್ತ ಭೃಗುತುಂಗವೆಂಬ ಒಂದು

ಸ ಪುತ್ರಸಹಿತಂ ತಾತ ಸಭಾರ್ಯಂ ರಘುನಂದನ |
 ಭೃಗುತುಂಗೇ ಸಮಾಸೀನಮೃಚೀಕಂ ಸಂದದರ್ಶ ಹ || ೧೧
 ತಮುನಾಚ ಮಹಾತೇಜಾಃ ಪ್ರಣಮ್ಯಾಭಿಪ್ರಸಾದ್ಯ ಚ |
 ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಂ ತಪಸಾ ಧೀಪ್ತಂ ರಾಜರ್ಷಿರಮಿತಪ್ರಭಃ || ೧೨
 ಪೃಷ್ಠಾ ಸರ್ವತ್ರ ಕುಶಲಮೃಚೀಕಂ ತಮಿದಂ ವಚಃ |
 ಗನಾಂ ತತಹಸ್ತೇಣ ವಿಕ್ರೀಣೀಷೇ ಸುತಂ ಯದಿ || ೧೩
 ಪಶೋರರ್ಥೇ ಮಹಾಭಾಗ ಕೃತಕೃತ್ಯೋಽಸ್ಮಿ ಭಾರ್ಗವ |
 ಸರ್ವೇ ಪರಿಗತಾ ದೇಶಾ ಯಜ್ಞಿಯಂ ನ ಲಭೇ ಪಶುಮ್ || ೧೪
 ದಾತುಮರ್ಹಸಿ ಮೂಲ್ಯೇನ ಸುತಮೇಕಮಿತೋ ಮನು |
 ಏನಮುಕ್ತೋ ಮಹಾತೇಜಾ ಋಚೀಕಸ್ತ್ವಬ್ರವೀದ್ವಚಃ || ೧೫
 ನಾಹಂ ಜ್ಯೇಷ್ಠಂ ನರಶ್ರೇಷ್ಠ ವಿಕ್ರೀಣೀಯಾಂ ಕಥಂಚನ |
 ಋಚೀಕಸ್ಯ ವಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ತೇಷಾಂ ಮಾತಾ ಮಹಾತ್ಮನಾಮ್ ||
 ಉನಾಚ ನರಶಾರ್ದೂಲಮುಂಬರೀಷಂ ತಪಸ್ವಿನೀ |
 ಅವಿಕ್ರೇಯಂ ಸುತಂ ಜ್ಯೇಷ್ಠಂ ಭಗವಾನಾಹ ಭಾರ್ಗವಃ || ೧೬

ಸರ್ವತಶಿಖರಕ್ಕೆ ಬಂದನು ರಘುನಂದನ, ಅಲ್ಲಿ ಋಚೀಕನೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಯು
 ತವಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದನು ರಾಜನು ಅವನಿಗೆ ಅಭಿವಾದನೆಮಾಡಿ ಕುಶಲ
 ವನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿದನು (೧೦-೧೨). ಆಮೇಲೆ 'ಭಾರ್ಗವರೆ, ನಾನು
 ಆರಂಭಿಸಿರುವ ಒಂದು ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಪಶುವಾಗತಕ್ಕ ಮನುಷ್ಯನೊಬ್ಬನು
 ಬೇಕಾಗಿದೆ. ನೀವು ನಿಮ್ಮ ಪುತ್ರನನ್ನು ಮಾರುವುದಾದರೆ ಒಂದು ಲಕ್ಷ ಗೋವು
 ಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೇನೆ ನಾನು ಕೃತಕೃತ್ಯನಾಗುತ್ತೇನೆ. ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳನ್ನು
 ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಹುಡುಕಿದೆ. ಯಜ್ಞಪಶುವು ಸಿಗಲಿಲ್ಲ (೧೩-೧೪). ನೀವು ಒಬ್ಬ
 ಪುತ್ರನನ್ನು ನನಗೋಸ್ಕರ ದಯವಿಟ್ಟು ವಿಕ್ರಯಿಸಬೇಕು ಎಂದು ನುಡಿದನು.
 ಆಗ ಋಚೀಕಮುನಿಯು 'ಮಹಾರಾಜ, ನಾನು ಹಿರಿಯ ಮಗನನ್ನು
 ಎಂದಿಗೂ ವಿಕ್ರಯಿಸಲಾರೆ' ಎಂದನು. ಆಗ (ಮೂವರು) ಪುತ್ರರ ತಾಯಿ
 ಯಾದ ಋಚೀಕಮುನಿಸತ್ತಿಯು "ಮಹಾರಾಜ, ಭಗವಾನ್ ಭಾರ್ಗವರು
 ಹಿರಿಯ ಮಗನನ್ನು ವಿಕ್ರಯಿಸಲಾರೆನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ (೧೫-೧೬).

ಮನುಷ್ಯ ದಯಿತಂ ವಿದ್ಧಿ ಕನಿಷ್ಠಂ ಶುನಕಂ ನೃಪ |
 ತಸ್ಮಾತ್ ಕನೀಯಸಂ ಪುತ್ರಂ ನ ದಾಸ್ಯೇ ತವ ಪಾರ್ಥಿವ || ೧೮
 ಪ್ರಾಯೇಣ ಹಿ ನರಶ್ರೇಷ್ಠ ಜ್ಯೇಷ್ಠಾಃ ಪಿತೃಷು ವಲ್ಲಭಾಃ |
 ಮಾತ್ಸರ್ಯಾಂ ಚ ಕನೀಯಾಂಸಸ್ತಸ್ಮಾದ್ರಷ್ಟೇ ಕನೀಯಸಮ್ || ೧೯
 ಉಕ್ತವಾಕ್ಯೇ ಮುನೌ ತಸ್ಮಿನ್ ಮುನಿಪತ್ನಾಂ ತಥೈವ ಚ |
 ಶುನಶೇಷಃ ಸ್ವಯಂ ರಾಮ ಮಧ್ಯಮೋ ವಾಕ್ಯಮಬ್ರವೀತ್ || ೨೦
 ಪಿತಾ ಜ್ಯೇಷ್ಠಮವಿಕ್ರೇಯಂ ಮಾತಾ ಚಾಹ ಕನೀಯಸಮ್ |
 ವಿಕ್ರೇತಂ ಮಧ್ಯಮಂ ಮನೈರಾಜನ್ ಪುತ್ರಂ ನಯಸ್ವ ಮಾಮ್ ||
 ಅಥ ರಾಜಾ ಮಹಾನ್ ರಾಮ ವಾಕ್ಯಾಂತೇ ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿನಃ |
 ಹಿರಣ್ಯಸ್ಯ ಸುವರ್ಣಸ್ಯ ಕೋಟಿಭೀ ರತ್ನರಾಶಿಭಿಃ || ೨೧
 ಗವಾಂ ಶತಸಹಶ್ರೇಣ ಶುನಶೇಷಂ ನರೇಶ್ವರಃ |
 ಗೃಹೀತ್ವಾ ಪರಮಪ್ರೀತೋ ಜಗಾಮ ರಘುನಂದನ || ೨೨

ನನಗೆ ಕಿರಿಯ ಮಗನಾದ ಶುನಕನಮೇಲೆ ಬಹಳ ಪ್ರೀತಿ. ಆದ್ದರಿಂದ
 ನಾನು ಕಿರಿಯ ಮಗನನ್ನು ನಿನಗೆ ಕೊಡಲಾರೆ ನೋಡು ಮಹಾರಾಜ,
 ತಂದೆಯರಿಗೆ ಜ್ಯೇಷ್ಠ ಪುತ್ರರಲ್ಲಿಯೂ ತಾಯಂದಿರಿಗೆ ಕನಿಷ್ಠ ಪುತ್ರರಲ್ಲಿಯೂ
 ವಿಶೇಷವಾದ ಪ್ರೇಮವಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾನು ಕಿರಿಯ ಮಗನನ್ನು
 ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ!” ಎಂದಳು (೧೮-೧೯). ರಾಮ, ಹೀಗೆ ಋಚೀಕನೂ
 ಅವನ ಪತ್ನಿಯೂ ಹೇಳಲಾಗಿ ಮಧ್ಯಮ ಪುತ್ರನಾದ ಶುನಶೇಷನು *
 ತಾನಾಗಿ ಮುಂದೆ ಬಂದು “ಮಹಾರಾಜ, ನನ್ನ ತಂದೆಯು ಹಿರಿಯಮಗ
 ನನ್ನು ಮಾರುವುದಿಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾನೆ. ನನ್ನ ತಾಯಿಯು ಕಿರಿಯಮಗನನ್ನು
 ಮಾರುವುದಿಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾಳೆ. ನಡುವಿನ ಮಗನಾದ ನನ್ನನ್ನು ಇವರು ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ
 ಮಾರಿದರೆಂದೇ ನಾನು ತಿಳಿಯುತ್ತೇನೆ! ರಾಜ, ನನ್ನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು
 ಹೋಗು” ಎಂದನು (೨೦-೨೧). ಅನಂತರ ಅಂಬರೀಷನು ಋಚೀಕನಿಗೆ
 ಒಂದು ಲಕ್ಷ ಗೋವುಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟನಲ್ಲದೆ ಒಂದು ಕೋಟಿ ಸುವರ್ಣ ನಾಣ್ಯ

* ಶುನಶೇಷ, ಶುನಶೇಷ ಎಂಬ ಎರಡು ಪಾಠಗಳೂ ಉಂಟು.

ಅಂಬರೀಷಸ್ತು ರಾಜರ್ಷೀ ರಥಮಾರೋಹ್ಯ ಸತ್ವರಃ |

ಶುನಃಶೇಷಂ ಮಹಾತೇಜಾ ಜಗಾಮಾತು ಮಹಾಯಶಾಃ || ೨೪

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಏಕಷಷ್ಠಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ದ್ವಿಷಷ್ಠಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಅಂಬರೀಷಯಜ್ಞ:

ಶುನಃಶೇಷಂ ನರಶ್ರೇಷ್ಠ ಗೃಹೀತ್ವಾ ತು ಮಹಾಯಶಾಃ |

ನ್ಯಶ್ರಾಮ್ಯತ್ ಪುಷ್ಕರೇ ರಾಜಾ ಮಧ್ಯಾಹ್ನೇ ರಘುನಂದನ || ೧

ತಸ್ಯ ವಿಶ್ರಮಮಾಣಸ್ಯ ಶುನಃಶೇಷೋ ಮಹಾಯಶಾಃ |

ಪುಷ್ಕರಕ್ಷೇತ್ರನಾಗನ್ಯ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಂ ದದರ್ಶ ಹ || ೨

ಗಳನ್ನೂ ರತ್ನರಾಶಿಗಳನ್ನೂ ಸಮರ್ಪಿಸಿದನು. ರಾಜನಿಗೆ ಬಹಳ ಅನಂದ ವಾಯಿತು. ಅವನು ಶುನಃಶೇಷನನ್ನು ರಥದಮೇಲೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಬೇಗನೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗಿದನು ” (೨೨-೨೪)

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಅರುವತ್ತೊಂದನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸರ್ಗ ೬೨

ಶುನಃಶೇಷನು ತನ್ನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು.

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಎರಡು ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಅವನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸುವುದು.

ಇಂದ್ರನು ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ಶುನಃಶೇಷನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದು.

“ ರಘುನಂದನ, ಅಂಬರೀಷನು ಶುನಃಶೇಷನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪುಷ್ಕರ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಮಧ್ಯಾಹ್ನದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡನು. ಅಲ್ಲಿ ಶುನಃಶೇಷನಿಗೆ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿಗಳ ದರ್ಶನ

ತಪ್ಯಂತಮ್ನುಷಿಭಿಃ ಸಾರ್ಥಂ ಮಾತುಲಂ ಪರಮಾತುರಃ |

ವಿನರ್ಣವದನೋ ದೀನಸ್ತೃಷ್ಣಯಾ ಚ ಶ್ರಮೇಣ ಚ || ೩

ಪಸಾತಾಂಕೇ ಮುನೇರಾಶು ವಾಕ್ಯಂ ಚೇದಮುವಾಚ ಹ |

ನ ಮೇಃಸ್ತಿ ಮಾತಾ ನ ಪಿತಾ ಜ್ಞಾತಯೋ ಬಾಂಧವಾಃ ಕುತಃ || ೪

ತ್ರಾತುಮರ್ಹಸಿ ನಾಂ ಸೌಮ್ಯ ಧರ್ಮೇಣ ಮುನಿಪುಂಗವ |

ತ್ರಾತಾ ತ್ವಂ ಹಿ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠ ಸರ್ವೇಷಾಂ ತ್ವಂ ಹಿ ಭಾವನಃ || ೫

ರಾಜಾ ಚ ಕೃತಕಾರ್ಯಃ ಸ್ಯಾದಹಂ ದೀರ್ಘಾಯುರನ್ಯಯಃ |

ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಮುಪಾಶ್ನೀಯಾಂ ತಪಸ್ತಪ್ತಾಹ್ಯನುತ್ತಮಮ್ || ೬

ತ್ವಂ ಮೇ ನಾಥೋ ಹ್ಯನಾಥಸ್ಯ ಭವ ಭವ್ಯೇನ ಚೇತಸಾ |

ಪಿತೇನ ಪುತ್ರಂ ಧರ್ಮಾತ್ಮಂಸ್ತ್ರಾತುಮರ್ಹಸಿ ಕಲ್ಪಿಷಾತ್ || ೭

ವಾಯಿತು (೧-೨). ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಆತನ ಸೋದರಮಾವ * ಶುನಃಶೇಫನು ಚಿಂತೆ, ಮಾರ್ಗಾಯಾಸ, ಬಾಯಾರಿಕೆಗಳಿಂದ ಕಂಗೆಟ್ಟು ದೀನನಾಗಿದ್ದನು. ಮುಖವು ಬಾಡಿದೋಗಿತ್ತು ಋಷಿಗಳೊಡನೆ ತಪಸ್ಸುಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರನ್ನು ಕಂಡೊಡನೆ ಅವನ ದುಃಖವು ಉಮ್ಮಳಿಸಿತು. ಅವನು ಬದುಕುವ ಹಂಬಲದಿಂದ ಓಡಿದೋಗಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿಗಳ ತೊಡೆಯಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು “ಮುನಿಗಳೇ, ನನ್ನ ವಾಲಿಗೆ ತಾಯಿ ಇಲ್ಲ ತಂದೆ ಇಲ್ಲ ಇನ್ನು ಬಂಧು ಬಳಗಗಳು ಎಲ್ಲಿಂದ ಬರಬೇಕು? (೩-೪) ನೀವು ನನ್ನನ್ನು ಧರ್ಮದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಾವಾಡಬೇಕು. ಶರಣಾಗತರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ನೀವು ಕಾವಾಡತಕ್ಕವರು. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಹಿತವನ್ನು ಬಯಸತಕ್ಕವರು. ಈ ರಾಜನ ಕಾರ್ಯವೂ ನೆರವೇರಬೇಕು. ನಾನೂ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ದೀರ್ಘಾಯುವಾಗಬೇಕು. ನಾನೂ ಬದುಕಿದ್ದರೆ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸಿ ಸದ್ಗತಿಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ (೫-೬). ನೀವು ದೊಡ್ಡ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿ ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲದ ನನಗೆ ದಿಕ್ಕಾಗಬೇಕು. ಪುಣ್ಯಾತ್ಮರೆ, ನಿಮ್ಮ ಮಗನೆಂದು ತಿಳಿದು

* ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಅಕ್ಕ ಸತ್ಯವತಿಯನ್ನು ಋಚೀಕಮುನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ವಿವಾಹ ನಾಗಿತ್ತು. ಋಚೀಕಮುನಿಯ ಪುತ್ರ ಶುನಃಶೇಫ.

ತಸ್ಯ ತದ್ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮಹಾತಪಾಃ |
 ಸಾಂತಯಿತ್ವಾ ಬಹುವಿಧಂ ಪುತ್ರಾನಿದಮುವಾಚ ಹ || ೮

ಯತ್ಪತೇ ಪಿತರಃ ಪುತ್ರಾನ್ ಜನಯಂತಿ ಶುಭಾರ್ಥನಃ |
 ಪರಲೋಕಹಿತಾರ್ಥಾಯ ತಸ್ಯ ಕಾಲೋಽಯಮಾಗತಃ || ೯

ಅಯಂ ಮುನಿಸುತೋ ಬಾಲೋ ಮತ್ತಃ ಶರಣಮಿಚ್ಛತಿ |
 ಅಸ್ಯ ಜೀವಿತಮಾತ್ರೇಣ ಪ್ರಿಯಂ ಕುರುತ ಪುತ್ರಕಾಃ || ೧೦

ಸರ್ವೇ ಸುಕೃತಕರ್ಮಾಣಃ ಸರ್ವೇ ಧರ್ಮಪರಾಯಣಾಃ |
 ಪಶುಭೂತಾ ನರೇಂದ್ರಸ್ಯ ತೃಪ್ತಿನುಗ್ನೇಃ ಪ್ರಯಚ್ಛತ || ೧೧

ನಾಥನಾಂಶ್ಚ ಶುನಃಶೇಫೋ ಯಜ್ಞಶ್ಚಾ ವಿಘ್ನಿತೋ ಭರ್ತೇತ್ |
 ದೇವತಾಸ್ತರ್ಪಿತಾಶ್ಚ ಸ್ಯುರ್ಮನು ಚಾಪಿ ಕೃತಂ ವಚಃ || ೧೨

ಮುನೇಸ್ತು ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಮಧುಷ್ಯಂದಾದಯಃ ಸುತಾಃ |
 ಸಾಭಿಮಾನಂ ನರಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಲೀಲಮಿದಮಬ್ರುವನ್ || ೧೩

ನನ್ನನ್ನು ವಿವತ್ತಿನಿಂದ ನಾರುಮಾಡಿರಿ” ಎಂದು ಗೋಳಾಡಿದನು. ಆಗ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿಗಳು ಅವನಿಗೆ ಬಹುವಿಧದಿಂದ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳಿ ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕರೆದು ಹೀಗೆಂದರು (೭-೮): “ಪುತ್ರರೆ, ತಂದೆತಾಯಿಗಳು ಪರಲೋಕಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಸಂತಾನವನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂಥ ಸಂದರ್ಭ ಈಗ ಒದಗಿ ಬಂದಿದೆ. ಈ ಹುಡುಗನು ಒಬ್ಬ ಮುನಿಪುತ್ರ. ಈತನು ನನ್ನನ್ನು ಮರೆಹೊಕ್ಕಿದ್ದಾನೆ ಮಕ್ಕಳೆ, ಇವನಿಗೋಸ್ಕರ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ನನಗೆ ಸಂತೋಷವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿರಿ (೯-೧೦). ನೀವೆಲ್ಲರೂ ಪುಣ್ಯವಂತರು; ಧರ್ಮಪರಾಯಣರು. ನೀವು ಅಂಬರೀಷರಾಜನ ಯಾಗದಲ್ಲಿ ವಶುಗಳಾಗಿ ಅಗ್ನಿದೇವನನ್ನು ತೃಪ್ತಿಗೊಳಿಸಿರಿ. ಶುನಃಶೇಫನಿಗೆ ಅಭಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ರಕ್ಷಿಸತಕ್ಕವರಿದ್ದಾರೆ ಎಂದಾಗಲಿ. ಯಜ್ಞವೂ ನಿರ್ವಿಘ್ನವಾಗಿ ನೆರವೇರಲಿ. ದೇವತೆಗಳು ತೃಪ್ತರಾಗುವವರು. ನನ್ನ ಮಾತನ್ನು ಪಾಲಿಸಿರಿ” (೧೧-೧೨). ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಈ ಮಾತಿಗೆ ಮಧುಷ್ಯಂದ ಮುಂತಾದ ಅವರ ಪುತ್ರರು ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ಗೇಲಿ ಮಾಡುತ್ತ

ಕಥಮಾತ್ಮಸುತಾನ್ ಹಿತ್ವಾ ತ್ರಾಯಸೇನ್ಯಸುತಂ ವಿಭೋ |
ಅಕಾರ್ಯಮಿವ ಪಶ್ಯಾನ್ಮುಃ ಶ್ವಮಾಂಸಮಿವ ಭೋಜನೇ || ೧೪

ತೇಷಾಂ ತದ್ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಪುತ್ರಾಣಾಂ ಮುನಿಪುಂಗವಃ |
ಕ್ರೋಧಸಂರಕ್ತನಯನೋ ವ್ಯಾಹರ್ತುಮುಪಚಕ್ರಮೇ || ೧೫

ನಿಸಾಧ್ವಸಮಿದಂ ಪ್ರೋಕ್ತಂ ಧರ್ಮಾದಪಿ ವಿಗರ್ಹಿತಮ್ |
ಅತಿಕ್ರಮ್ಯ ತು ಮದ್ವಾಕ್ಯಂ ದಾರುಣಂ ರೋಮಹರ್ಷಣಮ್ || ೧೬

ಶ್ವಮಾಂಸಭೋಜಿನಃ ಸರ್ವೇ ವಾಸಿಷ್ಠಾ ಇವ ಜಾತಿಷು |
ಪೂರ್ಣಂ ವರ್ಷಸಹಸ್ರಂ ತು ಹೃದಿವ್ಯಾಮನುವತ್ಸ್ವಥ || ೧೭

ಕೃತ್ವಾ ಶಾಪಸಮಾಯುಕ್ತಾನ್ ಪುತ್ರಾನ್ ಮುನಿನರಸ್ತದಾ |
ಶುನಃಶೇಷಮುನಾಚಾರ್ಥಂ ಕೃತ್ವಾ ರಕ್ಷಾಂ ನಿರಾಮಯಮ್ || ೧೮

ಪವಿತ್ರಪಾಶೈರಾಸಕ್ತೋ ರಕ್ತಮಾಲಾಢುಲೇಪನಃ |
ವೈಷ್ಣವಂ ಯೂಪಮಾಸಾದ್ಯ ವಾಗ್ಭಿರಗ್ನಿಮುದಾಹರ || ೧೯

“ಸ್ವಾಮಿ, ನಿಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಬಲಿಕೊಟ್ಟು ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಮಗನನ್ನು ಕಾಪಾಡುತ್ತೀರಾ? ಇದು, ಒಳ್ಳೆಯ ಆಹಾರವಿರುವಾಗ ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನಾಯಿ ಮಾಂಸವನ್ನು ತಿಂದಹಾಗೆ!” ಎಂದು ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟರು (೧೩-೧೪). ಅವರ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಕಣ್ಣು ಕ್ರೋಧದಿಂದ ಕೆಂಡವಾಯಿತು. “ಎಲೈ, ನನ್ನೆದುರಿಗೆ ನಿರ್ಭಯವಾಗಿ ಇಂಥ ಮಾತನ್ನಾಡುವಿರಾ? ನನ್ನ ಮಾತನ್ನು ಮೀರುವುದು ಧರ್ಮಬಾಹಿರ. ಇದು ಕರ್ಣಕರೋರವಾದ ಮೈನವಿರೇಳಿಸುವಂಥ ಉತ್ತರ. ಆ ವಸಿಷ್ಠನ ಮಕ್ಕಳಂತೆ ನೀವೂ ಶ್ವಪಚಾರಾಗಿ ಒಂದು ಸಾವಿರ ವರ್ಷ ನಾಯಿ ಮಾಂಸವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಿರಿ!” ಎಂದು ಶಪಿಸಿದರು (೧೫-೧೭). ಅನಂತರ ಖಿನ್ನನಾದ ಶುನಃಶೇಷನಿಗೆ ಸಕಲ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನೂ ಪರಿಹರಿಸುವ ಮಂತ್ರರಕ್ಷೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ “ಮಗು, ಅಂಬರೀಷನ ಯಾಗ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ಕೆಂಪುಮಾಲೆಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಕೆಂಪುಗಂಧವನ್ನು ಹಚ್ಚಿ ಪವಿತ್ರವಾಶಗಳಿಂದ ವೈಷ್ಣವಯೂಪಸ್ತಂಭಕ್ಕೆ ನಿನ್ನನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ.

ಇಮೇ ತು ಗಾಥೇ ದ್ವೇ ದಿವ್ಯೇ ಗಾಯೇಥಾ ಮುನಿಪುತ್ರಕ |
 ಅಂಬರೀಷಸ್ಯ ಯಜ್ಞೇಽಸ್ಮಿಂಸ್ತತಃ ಸಿದ್ಧಿಮವಾಪ್ಸ್ಯಸಿ || ೨೦
 ಶುನಃಶೇಫೋ ಗೃಹೀತ್ವಾ ತು ತೇ ಗಾಥೇ ಸುಸಮಾಹಿತಃ |
 ತ್ವರಯಾ ರಾಜಸಿಂಹಂ ತನುಂಬರೀಷಮುವಾಚ ಹ || ೨೧
 ರಾಜಸಿಂಹ ಮಹಾಸತ್ತ್ವ ಶೀಘ್ರಂ ಗಚ್ಛಾವಹೇ ಸದಃ |
 ನಿರ್ವರ್ತಯಸ್ವ ರಾಜೇಂದ್ರ ದೀಕ್ಷಾಂ ಚ ಸಮುಪಾವಿತ || ೨೨
 ತದ್ವಾಕ್ಯಮ್ನುಷ್ಠಿಪುತ್ರಸ್ಯ ಶ್ರುತ್ವಾ ಹರ್ಷಸಮುತ್ಸುಕಃ |
 ಜಗಾಮ ನೈಪತಿಃ ಶೀಘ್ರಂ ಯಜ್ಞವಾಟಿಮತಂದ್ರಿತಃ || ೨೩
 ಸದಸ್ಯಾನುಮತೇ ರಾಜಾ ಪವಿತ್ರಕೃತಲಕ್ಷಣಮ್ |
 ಪಶುಂ ರಕ್ತಾಂಬರಂ ಕೃತ್ವಾ ಯೂಪೇ ತಂ ಸಮಬಂಧಯತ್ || ೨೪
 ಸ ಬದ್ಧೋ ವಾಗ್ಬಿರಗ್ರಾಭಿರಭಿತುಷ್ಪಾವ ವೈ ಸುರಾ |
 ಇಂದ್ರನಿಂದ್ರಾನುಜಂ ಚೈವ ಯಥಾವನ್ಮುನಿಪುತ್ರಕಃ || ೨೫
 ತತಃ ಪ್ರೀತಃ ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷೋ ರಹಸ್ಯಸ್ತುತಿತರ್ಪಿತಃ |
 ದೀರ್ಘಮಾಯುಸ್ತದಾ ಪ್ರಾದಾ ಚ್ಯುನಃಶೇಷಾಯ ರಾಘವ || ೨೬

ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ನೀನು ಅಗ್ನಿಗೆ ಅಭಿಮುಖನಾಗಿ ನಿಂತು ಈ ಎರಡು ದಿವ್ಯ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಹಾಡು. ನಿನ್ನ ಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧಿಯಾಗುವುದು” ಎಂದು ನುಡಿದು ಆ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದರು (೧೮-೨೦). ಶುನಃಶೇಫನು ಏಕಾಗ್ರತೆಯಿಂದ ಅವೆರಡು ಮಂತ್ರಗಳ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಪಡೆದು ಅಂಬರೀಷರಾಜನ ನಮೀಪಕ್ಕೆ ತ್ವರೆಯಿಂದ ಹೋದನು. ರಾಜನನ್ನು ಕುರಿತು “ಮಹಾರಾಜ, ಇನ್ನು ಬೇಗನೆ ಹೊರಡು. ಯಜ್ಞಸದಸ್ಸಿಗೆ ಹೋಗೋಣ ಯಜ್ಞವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸು. ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸು” ಎಂದನು (೨೧-೨೨) ಋಷಿಪುತ್ರನ ನುಡಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಅಂಬರೀಷನು ಆನಂದೋತ್ಸಾಹಗಳಿಂದ ಯಜ್ಞಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗಿ ಸೇರಿದನು. ಋತ್ವಿಜರ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಂತೆ ಶುನಃಶೇಫನು ಪಶುವಾದನು. ರಾಜನು ಅವನಿಗೆ ಕೆಂಪು ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಧಿಸಿ ಪವಿತ್ರದರ್ಭಿಗಳಿಂದ ಯಾವಸ್ತಂಭಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿದನು (೨೩-೨೪). ಆಗ ಆ ಮುನಿಪುತ್ರನು ದಿವ್ಯ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ಇಂದ್ರ ಉಪೇಂದ್ರ ಎಂಬ ದೇವತೆಗಳನ್ನು

ಸ ಚ ರಾಜಾ ನರಶ್ರೇಷ್ಠ ಯಜ್ಞ ಸ್ಥಾಂತಮವಾಪ್ತವಾನ್ |
ಫಲಂ ಬಹುಗುಣಂ ರಾಮ ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷಪ್ರಸಾದಜನ್ಮ || ೨೭

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋಽಪಿ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ಭೂಯಸ್ತೇಪೇ ಮಹಾತಪಾಃ |
ಪುಷ್ಕರೇಷು ನರಶ್ರೇಷ್ಠ ದಶವರ್ಷಶತಾನಿ ಚ || ೨೮

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ದ್ವಿಷಷ್ಠಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಿದನು. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಉವದೇಶಿಸಿದ ಆ ರಹಸ್ಯಮಂತ್ರ
ಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಲು, ಇಂದ್ರ ಉವೇಂದ್ರರು ಪ್ರಸನ್ನರಾದರು. ಇಂದ್ರನು
ಶುನಃಶೇಫನಿಗೆ ದೀರ್ಘವಾದ ಆಯುಸ್ಸನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದನು * (೨೫-೨೬).
ಶ್ರೀರಾಮ, ಇಂದ್ರಾನುಗ್ರಹದಿಂದ ಅಂಬರೀಷನಿಗೆ ಸಾಂಗವಾಗಿ ಯಜ್ಞವನ್ನು
ನೆರವೇರಿಸಿದ ಫಲವು ದೊರಕಿತು. ಧರ್ಮಾತ್ಮರಾದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಪುಷ್ಕರ
ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಒಂದು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಮಹತ್ತರವಾದ
ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸಿದರು ” (೨೭-೨೮).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಅರುವತ್ತೆರಡನೆಯ ಸರ್ಗ

* ಅನುಬಂಧವನ್ನು ನೋಡಿ.

ತ್ರಿಷ್ಠಸ್ಥಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಮೇನಕಾನಿರ್ವಾಸಃ

ಪೂರ್ಣೇ ವರ್ಷಸಹಸ್ರೇ ತು ವ್ರತಸ್ನಾತಂ ಮಹಾಮುನಿವಾ |
 ಅಭ್ಯಾಗಚ್ಛನ್ ಸುರಾಃ ಸರ್ವೇ ತಪಃಫಲಚಿಕೀರ್ಷವಃ || ೧
 ಅಬ್ರವೀತ್ ಸುನುಹಾತೇಜಾ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಸುರುಚಿರಂ ವಚಃ |
 ಋಷಿತ್ವಮಸಿ ಭದ್ರಂ ತೇ ಸ್ವಾರ್ಜಿತೈಃ ಕರ್ಮಭಿಃ ಶುಭೈಃ || ೨
 ತಮೇವಮುಕ್ತ್ವಾ ದೇವೇಶಸ್ತ್ರಿದಿನಂ ಪುನರಭ್ಯಗಾತ್ |
 ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮಹಾತೇಜಾ ಭೂಯಸ್ತೇಪೇ ಮಹತ್ತಪಃ || ೩
 ತತಃ ಕಾಲೇನ ಮಹತಾ ಮೇನಕಾ ಪರಮಾಪ್ಸರಾಃ |
 ಪುಷ್ಕರೇಷು ನರಶ್ರೇಷ್ಠ ಸ್ನಾತುಂ ಸಮುಪಚಕ್ರಮೇ || ೪

ಸರ್ಗ ೩೩

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರಿಗೆ ಋಷಿತ್ವಪ್ರಾಪ್ತಿ ; ಮೇನಕಾ ಪ್ರಸಂಗ ;
 ಮಹರ್ಷಿತ್ವಪ್ರಾಪ್ತಿ.

ಶತಾನಂದರು ಹೇಳಿದರು : “ ಶ್ರೀರಾಮ, ಪುನಃ ಒಂದು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳು ಕಳೆದವು. ತಪೋನಿಯಮವು ಪೂರ್ಣವಾದ್ದರಿಂದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಮುನಿಗಳು ವ್ರತಸ್ನಾನವನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಆಗ ತವಸ್ಸಿಗೆ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿದೇವತೆಗಳು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷರಾದರು (೧). ಮಹಾತೇಜಸ್ವಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ‘ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ, ನೀನು ಮಾಡಿದ ಶುಭ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಋಷಿಯಾಗಿದ್ದೀಯೆ. ನಿನಗೆ ಮಂಗಳವಾಗಲಿ’ ಎಂದು ನುಡಿದು ದೇವತೆಗಳೊಡನೆ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದನು. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಋಷಿಗಳು ಅಸಂತುಷ್ಟರಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಘೋರತಪಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮಗ್ನರಾದರು (೨-೩). ದೀರ್ಘಕಾಲವು ಕಳೆಯಿತು. ಒಂದು ದಿನ ಮೇನಕೆ ಎಂಬ ಅಪ್ಸರೆಯು ಪುಷ್ಕರತೀರ್ಥಕ್ಕೆ

ತಾಂ ದದರ್ಶ ಮಹಾತೇಜಾ ಮೇನಕಾಂ ಕುಶಿಕಾತ್ಮಜಃ |
 ರೂಪೇಣಾಪ್ರತಿನಾಂ ತತ್ರ ವಿದ್ಯುತಂ ಜಲದೇ ಯಥಾ || ೫
 ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಕಂದರ್ಪನಶಗೋ ಮುನಿಸ್ತಾಮಿದಮಬ್ರವೀತ್ |
 ಅಪ್ಸರಃ ಸ್ವಾಗತಂ ತೇಃಸ್ತು ವಸ ಚೇಹ ಮಮಾಶ್ರಮೇ || ೬
 ಅನುಗೃಹೀಷ್ಟ ಭದ್ರಂ ತೇ ಮದನೇನ ಸುನೋಹಿತಮ್ |
 ಇತ್ಯುಕ್ತಾ ಸಾ ನರಾರೋಹಾ ತತ್ರ ನಾಸಮುಥಾಕರೋತ್ || ೭
 ತಸ್ಯಾಂ ವಸಂತ್ಯಾಂ ವರ್ಷಾಣಿ ಪಂಚ ಪಂಚ ಚ ರಾಘವ |
 ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಾಶ್ರಮೇ ತಸ್ಮಿನ್ ಸುಖೇನ ವ್ಯತಿಚಕ್ರಮುಃ || ೮
 ಅಥ ಕಾಲೇ ಗತೇ ತಸ್ಮಿನ್ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮಹಾಮುನಿಃ |
 ಸಮ್ರೀಡ ಇನ ಸಂವೃತ್ತಶ್ಚಿಂತಾಶೋಕಪರಾಯಣಃ || ೯
 ಬುದ್ಧಿರ್ಮುನೇಃ ಸಮುತ್ಪನ್ನಾ ಸಾಮರ್ಷಾ ರಘುನಂದನ |
 ಸರ್ವಂ ಸುರಾಣಾಂ ಕರ್ಮೈತತ್ತಪೋಃಪಹರಣಂ ಮಹತ್ || ೧೦
 ಅಹೋರಾತ್ರಾಪದೇಶೇನ ಗತಾಃ ಸಂವತ್ಸರಾ ದಶ |
 ಕಾಮನೋಹಾಭಿಭೂತಸ್ಯ ವಿಘ್ನೋಽಯಂ ಪ್ರತ್ಯುಪಸ್ಥಿತಃ || ೧೧

ಬಂದು ಸ್ನಾನಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು ಅವಳು ಅವ್ರತಮ ಸುಂದರಿ. ಆ ಮೇನಕೆಯು ಮೇಘಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಿಂಚಿನಂತೆ, ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಸುಳಿದಾಡುತ್ತ ಸ್ನಾನಮಾಡುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಕಂಡರು (೪-೫). ಮುನಿಗಳು ಕಾಮವಶರಾದರು. ಅವರು 'ಅಪ್ಸರೆ, ನಿನಗೆ ಸ್ವಾಗತ. ನೀನು ನನ್ನ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಇರಬಹುದಲ್ಲ! ಕಾಮನೋಹಿತನಾದ ನನ್ನನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸು. ನಿನಗೆ ಶುಭವಾಗಲಿ' ಎಂದರು. ಆ ಸುಂದರಿಯು ಅದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದಳು (೬-೭). ರಾಘವ, ಅಲ್ಲಿ ಸುಖವಾಗಿ ಹತ್ತುವರ್ಷಗಳು ಕಳೆದವು. ಆಮೇಲೆ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ಕೃತ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಲಜ್ಜೆಯಾಯಿತು. ಚಿಂತೆ ಶೋಕಗಳು ಆವರಿಸಿದವು (೮-೯). ಹಾಗೆಯೇ ಕೋಪವು ಅಂಕುರಿಸಿತು. 'ಆಹಾ! ಇದೆಲ್ಲವೂ ದೇವತೆಗಳ ಜೀವೈ! ನನ್ನ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಮಹತ್ತರವಾದ ಅಡ್ಡಿಯನ್ನೊಡ್ಡಿದರು. ಈ ಹಗಲು—ಈ ರಾತ್ರಿ ಎನ್ನುತ್ತ ಹತ್ತುವರ್ಷಗಳೇ ಕಳೆದುಹೋದವು! ನಾನು ಕಾಮನೋಹಗಳಿಗೆ

ವಿನಿಃಶ್ವಸನ್ ಮುನಿವರಃ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪೇನ ದುಃಖಿತಃ |

ಭೀತಾನುಸ್ಸರಸಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ವೇಪಂತೀಂ ಸ್ರಾಂಜಲಿಂ ಸ್ಥಿತಾಮ್ ||

ಮೇನಕಾಂ ಮಧುರೈರ್ವಾಕ್ಯೈರ್ವಿಸೃಜ್ಯ ಕುಶಿಕಾತ್ಮಜಃ |

ಉತ್ತರಂ ಪರ್ವತಂ ರಾಮ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಜಗಾಮ ಹ || ೧೩

ಸ ಕೃತ್ವಾ ನೈಷ್ಠಿಕೀಂ ಬುದ್ಧಿಂ ತಪ್ತುಕಾಮೋ ಮಹಾತಪಾಃ |

ಕೌಶಿಕೀತಿರಮಾಸಾದ್ಯ ತಪಸ್ತೇಸೇ ಸುದಾರುಣಮ್ || ೧೪

ತಸ್ಯ ವರ್ಷಸಹಸ್ರಾಣಿ ಘೋರಂ ತಪ ಉಪಾಸತಃ |

ಉತ್ತರೇ ಪರ್ವತೇ ರಾಮ ದೇವತಾನಾಮುಭೊದ್ಧಯಮ್ || ೧೫

ಆನುಂತ್ರಯನ್ ಸಮಾಗಮ್ಯ ಸರ್ವೇ ಸರ್ಷಿಗಣಾಃ ಸುರಾಃ |

ಮಹರ್ಷಿಶಬ್ದಂ ಲಭಿತಾಂ ಸಾಧ್ವಯಂ ಕುಶಿಕಾತ್ಮಜಃ || ೧೬

ದೇವತಾನಾಂ ವಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ಸರ್ವಲೋಕಪಿತಾಮಹಃ |

ಅಬ್ರವೀನ್ಮಧುರಂ ವಾಕ್ಯಂ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಂ ತಪೋಧನಮ್ || ೧೭

ಒಳಗಾಗಿ ಇಂಥ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ತಂದುಕೊಂಡೆ' (೧೦-೧೧) ಎಂದು ನುಡಿದು ನಿಟ್ಟುಸಿರುಬಿಡುತ್ತ ವಶ್ವಾತ್ತಾವದಿಂದ ತಳಮಳಿಸಿದರು ಮೇನಕೆಯು ಹೆದರಿ ನಡುಗಿಹೋದಳು. ಕೈಮುಗಿದುಕೊಂಡು ಭಯದಿಂದ ಕಂಪಿಸುತ್ತ ನಿಂತಳು. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿಗಳು ಮೃದುವಾದ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಅವಳಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳಿಕಳುಹಿಸಿ ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಹಿಮಾಲಯಪರ್ವತದ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಟುಹೋದರು (೧೨-೧೩). ಇನ್ನು ಕಾಮವನ್ನು ಗೆಲ್ಲುತ್ತೇನೆಂದು ದೃಢನಿಶ್ಚಯದಿಂದ ಕೌಶಿಕೀನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ದಾರುಣವಾದ ತಪಸ್ಸನ್ನಾರಂಭಿಸಿದರು. ರಾಮ, ಮತ್ತೆ ಒಂದು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳು ಕಳೆದವು. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಘೋರವಾದ ತಪಸ್ಸನ್ನು ನೋಡಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಭಯ ಹುಟ್ಟಿತು (೧೪-೧೫). ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಬ್ರಹ್ಮನ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ 'ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನು ಮಹರ್ಷಿ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿ. ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಅರ್ಹತೆ ಬಂದಿದೆ' ಎಂದು ಅರಿಕೆಮಾಡಿದರು (೧೬). ಆಗ ಸರ್ವಲೋಕಪಿತಾಮಹನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ತಪೋಧನರಾದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ 'ಮಹರ್ಷಿ, ವತ್ಸ—

ಮಹರ್ಷೇ ಸ್ವಾಗತಂ ವತ್ಸ ತಪಸೋಗ್ರೇಣ ತೋಷಿತಃ |
ಮಹತ್ತ್ವಮೃಷಿಮುಖ್ಯತ್ವಂ ದದಾಮಿ ತವ ಸುನ್ವತ || ೧೮

ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸ ವಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ಸರ್ವಲೋಕೇಶ್ವರಸ್ಯ ಹ |
ನ ವಿಷಣ್ಣೋ ನ ಸಂತುಷ್ಟೋ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಸ್ತಪೋಧನಃ | ೧೯

ಪ್ರಾಂಜಲಿಃ ಪ್ರಣತೋ ಭೂತ್ವಾ ಸರ್ವಲೋಕಪಿತಾಮಹಮ್ |
ಪ್ರತ್ಯುವಾಚ ತತೋ ವಾಚಂ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮಹಾಮುನಿಃ || ೨೦

ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಶಬ್ದಮತುಲಂ ಸ್ವಾರ್ಜಿತೈಃ ಕರ್ಮಭಿಃ ಶುಭೈಃ |
ಯದಿ ಮೇ ಭಗವಾನಾಹ ತತೋಽಹಂ ವಿಜಿತೇಂದ್ರಿಯಃ || ೨೧

ತಮುವಾಚ ತತೋ ಬ್ರಹ್ಮಾ ನ ತಾವತ್ತ್ವಂ ಜಿತೇಂದ್ರಿಯಃ |
ಯತಸ್ತ ಮುನಿಶಾದೂಲ ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ತ್ರಿದಿವಂ ಗತಃ || ೨೨

ವಿಪ್ರಸ್ಥಿತೇಷು ದೇವೇಷು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮಹಾಮುನಿಃ |
ಊರ್ಧ್ವಬಾಹುರ್ನಿರಾಲಂಬೋ ವಾಯುಭಕ್ಷಸ್ತಪಶ್ಚರನ್ || ೨೩

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ, ನೀನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದದ್ದು ಒಳ್ಳೆಯದಾಯಿತು. ನಿನ್ನ ಉಗ್ರ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿದ್ದೇನೆ. ನೀನು ಋಷಿಮುಖ್ಯನಾದೆ. ನಿನ್ನನ್ನು ಮಹರ್ಷಿ ಎಂದು ಗಣಿಸುತ್ತೇವೆ' ಎಂದನು (೧೭-೧೮). ಜಗದೀಶ್ವರನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ನುಡಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರಿಗೆ ವಿಷಾದವೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ; ಸಂತೋಷವೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಬದ್ಧಾಂಜಲಿಗಳಾಗಿ 'ಭಗವನ್, ನಾನು ಆರ್ಜಿಸಿದ ಶುಭಕರ್ಮಗಳಿಂದಾಗಿ ನನ್ನನ್ನು 'ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿ' ಎಂಬ ಅನಾಧಾರಣ ಶಬ್ದದಿಂದ ಕರೆದರೆ ಮಾತ್ರ ನಾನು ಜಿತೇಂದ್ರಿಯನೆಂದು ತಿಳಿದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿದರು (೧೯-೨೦). ಆಗ ಬ್ರಹ್ಮನು 'ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠ, ನೀನು ಇನ್ನೂ ಜಿತೇಂದ್ರಿಯನಾಗಲಿಲ್ಲ ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡು' ಎಂದು ಹೇಳಿ ತನ್ನ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋದನು (೨೧). ಅನಂತರ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಹೋದಮೇಲೆ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿಗಳು ಪುನಃ ತಪಶ್ಚರಣೆಯನ್ನಾರಂಭಿಸಿದರು. ಅಲಂಬನವಿಲ್ಲದೆ ಊರ್ಧ್ವಬಾಹುಗಳಾಗಿ ನಿಂತರು. ವಾಯುವೇ

ಘರ್ವೇ ಪಂಚತಪಾ ಭೂತ್ವಾ ವರ್ಷಾಸ್ವಕಾಶಸಂತ್ರಯಃ |
ಶಿಶಿರೇ ಸಲಿಸ್ಥಾಯೀ ರಾತ್ರ್ಯಹಾನಿ ತಪೋಘನಃ || ೨೪

ಏವಂ ವರ್ಷಸಹಸ್ರಂ ಹಿ ತಪೋ ಘೋರಮುಪಾಗಮತ್ |
ತಸ್ಮಿನ್ ಸಂತಪ್ಯಮಾನೇ ತು ನಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೇ ಮಹಾಮುನೌ || ೨೫

ಸಂಭ್ರಮಃ ಸುಮಹಾನಾಸೀತ್ ಸುರಾಣಾಂ ವಾಸವಸ್ಯ ಚ |
ರಂಭಾಸುಹೃರಸಂ ತಕ್ರಃ ಸಹ ಸರ್ವೈರ್ಮರುದ್ಧಜೈಃ || ೨೬

ಉನಾಚಾತ್ಮಹಿತಂ ವಾಕ್ಯಮಹಿತಂ ಕೌಶಿಕಸ್ಯ ಚ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ತ್ರಿಷಷ್ಟಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಆಹಾರನಾಯಿತು (೨೩). ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ವಂಚಾಗ್ನಿ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಮಳೆ
ಗಾಲದಲ್ಲಿ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿಯೂ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿಯೂ ನಿಂತು
ಅಹೋರಾತ್ರವೂ ತಪಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದರು. ಈ ಘೋರ ತಪಸ್ಸು ಒಂದು
ಸಾವಿರ ವರ್ಷ ನಡೆಯಿತು (೨೪-೨೫). ನಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿಗಳ ಈ ತಪಸ್ಸು
ನಿಂದ ಇಂದ್ರನಿಗೂ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಬಹಳ ಭೀತಿ ಹುಟ್ಟಿತು ಇಂದ್ರನು
ದೇವತೆಗಳೆದುರಿಗೆ ರಂಭೆಯೆಂಬ ಅಪ್ಸರೆಯನ್ನು ಕರೆದು ತನಗೆ ಹಿತಕಾರಿಯೂ
ನಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರಿಗೆ ಅಹಿತಕಾರಿಯೂ ಆದ ಒಂದು ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಿದನು”
(೨೬).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಅರುವತ್ತು ಮೂರನೆಯ ಸರ್ಗ

ಚತುಃಷ್ಠಿತನುಃ ಸರ್ಗಃ

ರಂಭಾಶಾಪಃ

ಸುರಕಾರ್ಯಮಿದಂ ರಂಭೇ ಕರ್ತವ್ಯಂ ಸುಮಹತ್ತ್ವಯಾ |
ಲೋಭನಂ ಕೌಶಿಕಸ್ಯೇಹ ಕಾನುಮೋಹಸಮನ್ವಿತಮ್ || ೧

ತಥೋಕ್ತಾ ಸಾಪ್ಸರಾ ರಾನು ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷೇಣ ಧೀನುತಾ |
ನೀಡಿತಾ ಪ್ರಾಂಜಲಿಭೂತ್ವಾ ಪ್ರತ್ಯುವಾಚ ಸುರೇಶ್ವರಮ್ || ೨

ಅಯಂ ಸುರಪತೇ ಘೋರೋ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮಹಾಮುನಿಃ |
ಕ್ರೋಧಮುತ್ಸ್ರಕ್ಶ್ಯತೇ ಘೋರಂ ಮಯಿ ದೇವ ನ ಸಂಶಯಃ || ೩

ತತೋ ಹಿ ಮೇ ಭಯಂ ದೇವ ಪ್ರಸಾದಂ ಕರ್ತುಮರ್ಹಸಿ |
ಏನಮುಕ್ತಸ್ತಯಾ ರಾನು ರಂಭಯಾ ಭೀತಯಾ ತಯಾ || ೪

ತಾನುವಾಚ ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷೋ ನೇಪಮಾನಾಂ ಕೃತಾಂಜಲಿಮ್ |
ಮಾ ಭೈಷಿ ರಂಭೇ ಭದ್ರಂ ತೇ ಕುರುಷ್ವ ಮನು ಶಾಸನಮ್ || ೫

ಸರ್ಗ ೬೪

ತಪೋಭಂಗಕ್ಕಾಗಿ ಯತ್ನಿಸಿದ ರಂಭೆಗೆ ಶಿಲೆಯಾಗುವಂತೆ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಶಾಪ.

“ಶ್ರೀರಾಮ, ಇಂದ್ರನು ‘ರಂಭೆ, ಈಗ ಕೌಶಿಕಮುನಿಗೆ ಕಾಮ ನನ್ನಂಟುಮಾಡಿ ಚಿತ್ತವನ್ನು ಕ್ಷೋಭೆಗೊಳಿಸಿ ಆಕರ್ಷಿಸಬೇಕು. ಇದು ದೇವತೆಗಳಿಗೋಸ್ಕರ ಮಾಡಬೇಕಾದ ದೊಡ್ಡ ಕಾರ್ಯ. ಇದು ನಿನ್ನಿಂದಾಗ ಬೇಕು’ ಎಂದನು (೧). ಅಪ್ಸರೆಯು ನಾಚುತ್ತ ‘ಸುರೇಶ್ವರ, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಮಹರ್ಷಿಯು ಭಯಂಕರ ಸ್ವಭಾವದವನು. ಈತನು ನನ್ನಮೇಲೆ ಘೋರ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಕ್ರೋಧವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದು ನಿಶ್ಚಯ. ನನಗೆ ಭಯ ವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಭು, ನನ್ನನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಬೇಕು’ ಎಂದು ವಿಜ್ಞಾಪಿಸಿ ನಡುಗುತ್ತ ಕೈಮುಗಿದುಕೊಂಡು ನಿಂತಳು (೨-೪) ಆಗ ದೇವೇಂದ್ರನು ‘ರಂಭೆ, ಹೆದರ ಬೇಡ. ನಿನಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದಾಗಲಿ ನನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ವಾಲಿಸು. ನಾನೂ

ಕೋಕಿಲೋ ಹೃದಯಗ್ರಾಹೀ ಮಾಧವೇ ರುಚಿರದ್ವನೇ |

ಅಹಂ ಕಂದರ್ಪಸಹಿತಃ ಸ್ಥಾಸ್ಥಾಮಿ ತವ ಪಾರ್ಶ್ವತಃ || ೬

ತ್ವಂ ಹಿ ರೂಪಂ ಬಹುಗುಣಂ ಕೃತ್ವಾ ಪರಮಭಾಸ್ವರಮ್ |

ತನ್ಮುಷಿಂ ಕೌಶಿಕಂ ಭದ್ರೇ ಭೇದಯಸ್ವ ತಪಸ್ವಿನಮ್ || ೭

ಸಾ ಶ್ರುತ್ವಾ ವಚನಂ ತಸ್ಯ ಕೃತ್ವಾ ರೂಪಮನುತ್ತಮಮ್ |

ಲೋಭಯಾಮಾಸ ಲಲಿತಾ ನಿಶ್ಚಾಮಿತ್ರಂ ಶುಚಿಸ್ಮಿತಾ || ೮

ಕೋಕಿಲಸ್ಯ ಸ ಶುಶ್ರಾವ ವಲ್ಗು ವ್ಯಾಹರತಃ ಸ್ವನಮ್ |

ಸಂಪ್ರಹೃಷ್ಯೇನ ಮನಸಾ ತತ ಏನಾಮುದೈಕ್ಷತ || ೯

ಅಥ ತಸ್ಯ ಚ ಶಬ್ದೇನ ಗೀತೇನಾಪ್ರತಿಮೇನ ಚ |

ದರ್ಶನೇನ ಚ ರಂಭಾಯಾ ಮುನಿಃ ಸಂದೇಹಮಾಗತಃ || ೧೦

ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷಸ್ಯ ತತ್ ಕರ್ಮ ವಿಜ್ಞಾಯ ಮುನಿಪುಂಗವಃ |

ರಂಭಾಂ ಕ್ರೋಧಸಮಾವಿಷ್ಟಃ ಶಶಾಪ ಕುಶಿಕಾತ್ಮಜಃ || ೧೧

ಮನ್ಮಥನೂ ನಿನ್ನ ವಾಶ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತೇನೆ. ಈ ವಸಂತಮುತುವಿನಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾದ ವೃಕ್ಷದಮೇಲೆ ನಾನು ಕೋಗಿಲಿಯಾಗಿ ಕೂಗುತ್ತೆ ಆ ಮುನಿಯ ಹೃದಯವನ್ನು ಸೆಳೆಯುವೆನು (೫-೬) ಭದ್ರೆ, ನೀನು ಅತಿಮನೋಹರವಾದ ರೂಪಿನಿಂದ ಹಾವಭಾವಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತ ಕೌಶಿಕಮುನಿಯನ್ನು ಮೋಹ ಗೊಳಿಸು' ಎಂದನು. ಅವನ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಆ ಸುಂದರಿಯು ಅತ್ಯಂತ ಮನೋಜ್ಞವಾದ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಮಂದಹಾಸವನ್ನು ಬೀರುತ್ತ ವಿಶ್ವಾ ಮಿತ್ರರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕದಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದಳು (೭-೮). ತವಸ್ಸುಮಾಡು ತಿದ್ದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುಷಿಗಳಿಗೆ ಕೋಗಿಲಿಯ ಮಂಜುಲನಾದವು ಕೇಳಿಸಿತು. ಅಂತರಂಗಕ್ಕೆ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹರ್ಷವಾಯಿತು. ಅವರು ಕಣ್ಣಿರೆದು ನೋಡಿ ದರು. ಎದುರಿಗೆ ರಂಭೆಯು (ಹಾಡುತ್ತ) ನಿಂತಿದ್ದಳು. ಕೋಗಿಲಿಯ ಮಂಜುಲ ನಾದ, ಇಂವಾದ ಸಂಗೀತ, ಎದುರಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ರಂಭೆ — ಇವುಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಆಕಸ್ಮಿಕವೂ ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವೂ ಎಂದು ಮುನಿ ಗಳಿಗೆ ಸಂದೇಹವಾಯಿತು (೯-೧೦). ಆ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠರು ಇಂದ್ರನ ಪ್ರೇರಣೆ ಯಿಂದ ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ರಂಭೆ ಬಂದಿರುವಳೆಂಬುದನ್ನು ಜ್ಞಾನದೃಷ್ಟಿ

ಯನ್ಮಾಂ ಲೋಭಯೇ ರಂಭೇ ಕಾಮಕ್ರೋಧಜಯೈಷಿಣಮ್ |
ದಶ ವರ್ಷಸಹಸ್ರಾಣಿ ಶೈಲೀ ಸ್ಥಾಸ್ಥಸಿ ದುರ್ಭಗೇ || ೧೨

ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ ಸುಮಹಾತೇಜಾಸ್ತವೋಬಲಸಮುನ್ನಿತಃ |
ಉದ್ಧರಿಸ್ವತಿ ರಂಭೇ ತ್ವಾಂ ಮತ್ಕ್ರೋಧಕಲುಷೀಕೃತಾಮ್ || ೧೩

ಏವಮುಕ್ತ್ವಾ ಮಹಾತೇಜಾ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮಹಾನುನಿಃ |
ಅಶಕ್ನುವನ್ ಧಾರಯಿತುಂ ಕ್ರೋಧಂ ಸಂತಾಪಮಾಗತಃ || ೧೪

ತಸ್ಯ ಶಾಪೇನ ಮಹತಾ ರಂಭಾ ಶೈಲೀ ತದಾಭವತ್ |
ನಚಃ ಛ್ರತ್ವಾ ಚ ಕಂದಪೋರ ಮಹರ್ಷೇಃ ಸ ಚ ನಿರ್ಗತಃ || ೧೫

ಕೋಪೇನ ಸುಮಹಾತೇಜಾಸ್ತವೋಽಪಹರಣೇ ಕೃತೇ |
ಇಂದ್ರಿಯೈರಜಿತೈ ರಾನು ನ ಲೇಭೇ ಶಾಂತಿಮಾತ್ಮನಃ || ೧೬

ಬಭೂವಾಸ್ಯ ಮನಶ್ಚಿಂತಾ ತವೋಽಪಹರಣೇ ಕೃತೇ |
ನೈವ ಕ್ರೋಧಂ ಗಮಿಷ್ಯಾಮಿ ನ ಚ ವಕ್ಷ್ಯೇ ಕಥಂಚನ || ೧೭

ಯಿಂದರಿತು ಎಲೌ ರಂಭೆ, ಕಾಮಕ್ರೋಧಗಳನ್ನು ಜಯಿಸಬೇಕೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿರುವ ನನಗೆ ಚಿತ್ತಕ್ರೋಭವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತೀಯಾ? ದುಷ್ಟೇ, ಹತ್ತನಾವಿರ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಕಲ್ಲಾಗಹೋಗು! ಎಂದು ಶಪಿಸಿದರು (೧೧-೧೨). ಅನಂತರ 'ರಂಭೆ, ನನ್ನ ಕೋವಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗಿ ಶಿಲೆಯಾದ ನಿನ್ನನ್ನು ಮಹಾತೇಜಸ್ವಿಯೂ ತವೋಬಲಸಮುನ್ನಿತನೂ ಆದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ನೊಬ್ಬನು ಉದ್ಧರಿಸುತ್ತಾನೆ' ಎಂದು ನುಡಿದರು (೧೩) ಹೀಗೆ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಮುನಿಗಳು ಕೋವವನು ತಡೆದುಕೊಳ್ಳಲಾರದೆ ರಂಭೆಯನ್ನು ಶಪಿಸಿ ಅನಂತರ ತಮ್ಮ ಕೃತ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ವಶ್ವಾತ್ತಾವವಟ್ಟರು. ರಂಭೆಯು ಶಾವನಶದಿಂದ ಶಿಲೆಯಾಗಿ ನಿಂತಳು. ಮನ್ಮಥನೂ ದೇವೇಂದ್ರನೂ ಮೆಲ್ಲನೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟು ಹೋದರು! (೧೪-೧೫). ರಾನು, ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕೋವವಶರಾಗಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ತವಸ್ಸಿನ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡರು. ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಜಯಸಲಾಗಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ ಎಂದು ಅವರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಶಾಂತಿಯೇ ಲಭಿಸಲಿಲ್ಲ (೧೬). ಅವರು ಚಿಂತಿಸಿ ಚಿಂತಿಸಿ ಕೊನೆಗೆ ಒಂದು ಅನಾಧಾರಣವಾದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಂಡರು. 'ಇನ್ನುಮೇಲೆ ನಾನು ಎಂತಹ ಸನ್ನಿವೇಶ

ಅಥವಾ ನೋಚ್ಛಸಿಷ್ಯಾಮಿ ಸಂವತ್ಸರಶತಾನ್ಯಪಿ |
 ಅಹಂ ವಿಶೋಷಯಿಷ್ಯಾಮಿ ಹ್ಯಾತ್ಮಾನಂ ವಿಜಿತೇಂದ್ರಿಯಃ || ೧೮
 ತಾವದ್ಯಾವದ್ಧಿ ಮೇ ಪ್ರಾಪ್ತಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯಂ ತಪಸಾರ್ಜಿತಮ್ |
 ಅನುಚ್ಛಸನ್ನಭುಂಜಾನಸ್ತಿಸ್ತೇಯಂ ಶಾಶ್ವತೀಃ ಸಮಾಃ || ೧೯
 ನ ಹಿ ಮೇ ತಪ್ಯಮಾನಸ್ಯ ಕ್ಷಯಂ ಯಾಸ್ಯಂತಿ ಮೂರ್ತಯಃ |
 ಏವಂ ವರ್ಷಸಹಸ್ರಸ್ಯ ದೀಕ್ಷಾಂ ಸ ಮುನಿಪುಂಗವಃ || ೨೦
 ಚಕಾರಾಪ್ರತಿನಾಂ ಲೋಕೇ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಂ ರಘುನಂದನ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಚತುಃಷಷ್ಟಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ದಲ್ಲಿಯೂ ಕೋಪವನ್ನು ತಾಳುವುದೇ ಇಲ್ಲ ಮಾತನ್ನೇ ಆಡುವುದಿಲ್ಲ
 ಅಥವಾ ನೂರಾರು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಉಸಿರಾಡುವುದನ್ನೇ ನಿಲ್ಲಿಸಿಬಿಡುತ್ತೇನೆ
 ನನಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯವು ತಪೋಬಲದಿಂದ ಲಭಿಸುವವರೆಗೂ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು
 ನಿಗ್ರಹಿಸಿ ಶರೀರವನ್ನು ಶೋಷಿಸುತ್ತೇನೆ (೧೭-೧೮) ನಾನು ಉಸಿರಾಡದೆ
 ಉಟಮಾಡದೆ ಎಷ್ಟು ವರ್ಷಗಳವರೆಗಾದರೂ ಇರಬಲ್ಲೆ ತವಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿರತ
 ನಾಗಿರುವ ನನ್ನ ಅಂಗಗಳು ಕುಂದಲಾರವು, ಕುಗ್ಗಲಾರವು. ರಘುನಂದನ,
 ಈ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠರು ಒಂದು ನಾವಿರ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ದೀಕ್ಷಾ
 ಬದ್ಧರಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ವಣತೊಟ್ಟರು ” (೧೯-೨೦).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಅರುವತ್ತುನಾಲ್ಕನೆಯ ಸರ್ಗ

ಪಂಚಷಷ್ಠಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿತ್ವಪ್ರಾಪ್ತಿಃ

ಅಥ ಹೈನುವತೀಂ ರಾಮು ದಿಶಂ ತ್ಯಕ್ತ್ವಾ ಮಹಾಮುನಿಃ |
 ಪೂರ್ವಾಂ ದಿಶಮನುಪ್ರಾಪ್ಯ ತಪಸ್ತೇಜೇ ಸುದಾರುಣಮ್ || ೧

ಮೌನಂ ವರ್ಷಸಹಸ್ರಸ್ಯ ಕೃತ್ವಾ ವ್ರತಮನುತ್ತಮಮ್ |
 ಚಕಾರಾಪ್ರತಿಮಂ ರಾಮು ತಪಃ ಪರಮದುಷ್ಕರಮ್ || ೨

ಪೂರ್ಣೇ ವರ್ಷಸಹಸ್ರೇ ತು ಕಾಷ್ಠಭೂತಂ ಮಹಾಮುನಿಮ್ |
 ವಿಘ್ನೈರ್ಬಹುಭಿರಾಭೂತಂ ಕ್ರೋಧೋ ನಾಂತರಮಾವಿಶತ್ || ೩

ಸ ಕೃತ್ವಾ ನಿಶ್ಚಯಂ ರಾಮು ತಪ ಆತಿಷ್ಠದನ್ಯಯಮ್ |
 ತಸ್ಯ ವರ್ಷಸಹಸ್ರಸ್ಯ ವ್ರತೇ ಪೂರ್ಣೇ ಮಹಾನ್ರತಃ || ೪

ಭೋಕ್ತುಮಾರಬ್ಧವಾನನ್ನಂ ತಸ್ಮಿನ್ ಕಾಲೇ ರಘೂತ್ತಮ |
 ಇಂದ್ರೋ ದ್ವಿಜಾತಿರ್ಭೂತ್ವಾ ತಂ ಸಿದ್ಧಮನ್ನಮಯಾಚತ || ೫

ಸರ್ಗ ೬೫

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿತ್ವವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು

ಶತಾನಂದರು ಹೇಳಿದರು : “ಅನಂತರ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಮುನಿಗಳು ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹೋದರು ಅಲ್ಲಿ ಸಾವಿರವರ್ಷಗಳ ಮೌನ ವ್ರತವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ದಾರುಣವಾದ ತಪಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮಗ್ನರಾದರು (೧-೨). ತಪೋಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾನಾವಿಘ್ನಗಳು ಅಡ್ಡ ಬಂದವು. ಆದರೂ ಅವರು ಕಟ್ಟಿಗೆ ಯಂತೆ ನಿಶ್ಚಲರಾಗಿದ್ದರೇ ಹೊರತು ಕೋಪಕ್ಕೆ ಎಡೆಯನ್ನೇ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ರಘೂತ್ತಮ, ಹೀಗೆ ಹಠದಿಂದ ಅವರು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ವ್ರತನಿಷ್ಠರಾಗಿ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸಿದರು. ವ್ರತವು ಪೂರ್ಣವಾಗಲು ಆಹಾರವನ್ನು ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಊಟಕ್ಕೆ ಕುಳಿತರು (೩-೪). ಆ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಇಂದ್ರನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣವೇಷದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದ ಅನ್ನವನ್ನು ತನಗೆ

ತಸ್ಮೈ ದತ್ವಾ ತದಾ ಸಿದ್ಧಂ ಸರ್ವಂ ವಿಪ್ರಾಯ ನಿಶ್ಚಿತಃ |
 ನಿಃಶೇಷಿತೇಽನ್ನೇ ಭಗವಾನಭುಕ್ತ್ವೈವ ಮಹಾತಪಾಃ || ೬
 ನ ಕಿಂಚಿದವದದ್ವಿಪ್ರಂ ಮೌನವ್ರತಮುಥಾಸ್ಥಿತಃ |
 ಅಥ ವರ್ಷಸಹಸ್ರಂ ವೈ ನೋಚ್ಛ್ವಸನ್ಮುನಿಪುಂಗವಃ || ೭
 ತಸ್ಯಾನುಚ್ಛ್ವಸಮಾನಸ್ಯ ಮೂರ್ಧ್ನ ಧೂಮೋ ವ್ಯಜಾಯತ |
 ತೈಲೋಕ್ಯಂ ಯೇನ ಸಂಭ್ರಾಂತಮಾದೀಪಿತಮಿನಾಭವತ್ || ೮
 ತತೋ ದೇವಾಃ ಸಗಂಧರ್ವಾಃ ಪನ್ನಗಾಸುರರಾಕ್ಷಸಾಃ |
 ನೋಹಿತಾಸ್ತೇಜಸಾ ತಸ್ಯ ತಪಸಾ ಮಂದರತ್ಮಯಃ || ೯
 ಕಶ್ಮಲೋಪಹತಾಃ ಸರ್ವೇ ಪಿತಾಮಹಮುಥಾಬ್ರುವನ್ |
 ಬಹುಭಿಃ ಕಾರಣೈರ್ದೇವ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮಹಾಮುನಿಃ || ೧೦
 ಲೋಭಿತಃ ಕ್ರೋಧಿತಶ್ಚೈವ ತಪಸಾ ಚಾಭಿವರ್ಧತೇ |
 ನ ಹ್ಯಸ್ಯ ವ್ರಜಿನಂ ಕಿಂಚಿದ್ವ್ರತ್ಯತೇ ಸೂಕ್ಷ್ಮಮಪ್ಯಥ || ೧೧

ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಬೇಡಿದನು. ಆಗ ಈ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಹಿಂದೆಮುಂದೆ ನೋಡದೆ ಅನ್ನವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಿದರು. ತಾವು ಉಟ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಏನನ್ನೂ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ (೫೬). ಮತ್ತೆ ಮೌನ ವ್ರತವನ್ನವಲಂಬಿಸಿ ಉಚ್ಛ್ವಾಸನಿಃಶ್ವಾಸಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಸಾವಿರವರ್ಷಗಳ ತಪೋವ್ರತವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ತಪಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮಗ್ನರಾದರು. ಹೀಗೆ ಉಸಿರಾಡದೆ ಘೋರ ತಪಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿಮಗ್ನರಾಗಿರಲು, ರಾಮ, ಈ ಮಹಾತ್ಮರ ಶಿರಸ್ಸಿನಿಂದ ಹೊಗೆಯು ಮೇಲೆದ್ದಿತು ಮೂರು ಲೋಕವೂ ಸುಟ್ಟಂತಾಗಿ ಸಕಲರೂ ಸಂಭ್ರಾಂತರಾದರು (೭-೮). ತಪೋಜನ್ಯವಾದ ಆ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ದೇವ ಗಂಧರ್ವರೂ ಪನ್ನಗರೂ ಅಸುರರಾಕ್ಷಸರೂ ದಿಕ್ಕುಗೆಟ್ಟು ಮುಂಕುಹಿಡಿದಂತಾ ದರು. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಖೇದದಿಂದ ಪಿತಾಮಹನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ನಿವೇದಿಸಿ ಕೊಂಡರು (೯): ‘ ಬ್ರಹ್ಮದೇವ, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮಹಾಮುನಿಗೆ ಕಾಮಕ್ರೋಧ ಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಬೇಕೆಂದು ಅನೇಕ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದೆವು. ಅದಕ್ಕೈ ವ್ರತಿಯಾಗಿ ಆತನ ತಪೋನಿಶ್ಚಯವು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಲೇ ಇದೆ. ಎಷ್ಟು ಪರೀಕ್ಷೆ ಸಿದರೂ ಅವನಲ್ಲಿ ಕಾಮಕ್ರೋಧ ಮುಂತಾದ ದೋಷವು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಕಂಡು

ನ ದೀಯತೇ ಯದಿ ತ್ವಸ್ಯ ನುನಸಾ ಯದಭೀಕ್ಷಿತಮ್ |
 ವಿನಾಶಯತಿ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಂ ತಪಸಾ ಸಚರಾಚರಮ್ || ೧೨
 ವ್ಯಾಕುಲಾಶ್ಚ ದಿಶಃ ಸರ್ವಾ ನ ಚ ಕಿಂಚಿತ್ ಪ್ರಕಾಶತೇ |
 ಸಾಗರಾಃ ಕ್ಷುಭಿತಾಃ ಸರ್ವೇ ನಿಶೀರ್ಯಂತೇ ಚ ಪರ್ವತಾಃ || ೧೩
 ಪ್ರಕಂಪತೇ ಚ ಪೃಥಿವೀ ವಾಯುರ್ವಾತಿ ಭೃಶಾಕುಲಃ |
 ಬ್ರಹ್ಮನ್ನ ಪ್ರತಿಜಾನೀಮೋ ನಾಸ್ತಿ ಕೋ ಜಾಯತೇ ಜನಃ || ೧೪
 ಸಂನೂಢಮಿನ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಂ ಸಂಪ್ರಕ್ಷುಭಿತಮಾನಸಮ್ |
 ಭಾಸ್ಕರೋ ನಿಪ್ರಭಶ್ಚೈವ ಮಹರ್ಷೇಸ್ತಸ್ಯ ತೇಜಸಾ || ೧೫
 ಬುದ್ಧಿಂ ನ ಕುರುತೇ ಯಾವನ್ನಾಶೇ ದೇನ ಮಹಾಮುನಿಃ |
 ತಾನತ್ ಪ್ರಸಾದ್ಯೋ ಭಗವಾನಗ್ನಿರೂಪೋ ಮಹಾದ್ಭುತಿಃ || ೧೬
 ಕಾಲಾಗ್ನಿನಾ ಯಥಾ ಪೂರ್ವಂ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಂ ದಹ್ಯತೇಽಖಿಲಮ್ |
 ದೇವರಾಜ್ಯಂ ಚಿಕೀರ್ಷೇತ ದೀಯತಾಮುಸ್ಯ ಯನ್ಮತಮ್ || ೧೭

ಬರುವುದಿಲ್ಲ (೧೦-೧೧) ಈಗ ಅವನ ಮನೋರಥವನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸದಿದ್ದರೆ
 ತಪೋಬಲದಿಂದ ಚರಚರಾತ್ಮಕವಾದ ಜಗತ್ತನ್ನೇ ಅವನು ನಾಶಮಾಡುವನು.
 ಸಕಲ ದಿಕ್ಕುಗಳೂ ಮಲಿನವಾಗಿವೆ ಯಾವ ಜ್ಯೋತಿಯೂ ಬೆಳಗುವುದಿಲ್ಲ.
 ಸಾಗರಗಳು ಉಲ್ಲೋಲಕಲ್ಲೋಲವಾಗಿ ಉಕ್ಕುತ್ತಿವೆ. ಪರ್ವತಗಳು ಸಿಡಿದು
 ಬೀಳುತ್ತಿವೆ (೧೨-೧೩). ವೃದ್ಧಿಯು ನಡುಗುತ್ತಿದೆ. ಗಾಳಿಯು ಮಹಾರಭನ
 ದಿಂದ ಬೀಸುತ್ತಿದೆ. ಸಿತಾಮಹ, ಏನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದು ನಮಗೆ ತೋರು
 ವುದಿಲ್ಲ. ಜಗದ್ರಕ್ಷಕನೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಜನರು ನಾಸ್ತಿ ಕರಾಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ (೧೪).
 ಮೂರು ಲೋಕವೂ ಕಂಗೆಟ್ಟುಹೋಗಿದೆ. (ಯಾವಾಗ ಏನಾಗುವುದೋ
 ಎಂದು) ಎಲ್ಲರ ಮನಸ್ಸೂ ಕ್ಷೋಭೆಗೊಂಡಿದೆ ಆ ಮಹರ್ಷಿಯ ತೇಜಸ್ಸು
 ನೆದುರಿಗೆ ಸೂರ್ಯನು ಮಾಸಿಹೋಗಿದ್ದಾನೆ (೧೫). ಸ್ವಾಮಿ, ಆ ಮಹಾ
 ಮುನಿಗೆ ಪ್ರವಂಚವನ್ನು ನಾಶಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಬುದ್ಧಿ ಹುಟ್ಟುವುದರೊಳಗಾಗಿ
 ಅವನನ್ನು ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸಬೇಕು. ಆ ಮಹಾತ್ಮನು ಸಾಕ್ಷಾದಗ್ನಿಯಂತೆ
 ಮಹಾತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಜ್ವಲಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ (೧೬). ಪ್ರಳಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ
 ಕಾಲಾಗ್ನಿಯು ಸಕಲವನ್ನೂ ಸುಟ್ಟುಹಾಕಿದಂತಾದೀತು. ಅವನು ದೇವರಾಜ್ಯ

ತತಃ ಸುರಗಣಾಃ ಸರ್ವೇ ಪಿತಾಮಹಪುರೋಗಮಾಃ |

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಂ ಮಹಾತ್ಮಾನಂ ನಾಕೃಂ ಮಧುರಮುಬ್ರವನ್ || ೧೮

ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷೇ ಸ್ವಾಗತಂ ತೇಃಸ್ತು ತಪಸಾ ಸ್ಮ ಸುತೋಷಿತಾಃ |

ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯಂ ತಪಸೋಗ್ರೇಣ ಸ್ತಾಪ್ತವಾನಸಿ ಕೌಶಿಕ || ೧೯

ದೀರ್ಘನಾಯುಶ್ಚ ತೇ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ದದಾಮಿ ಸಮರುದ್ಧಣಃ |

ಸ್ವಸ್ತಿ ಪ್ರಾಪ್ನುಹಿ ಭದ್ರಂ ತೇ ಗಚ್ಛ ಸೌಮ್ಯ ಯಥಾಸುಖಮ್ || ೨೦

ಪಿತಾಮಹನಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಚ ದಿನೌಕಸಾಮ್ |

ಕೃತ್ವಾ ಪ್ರಣಾಮಂ ಮುದಿತೋ ನ್ಯಾಜಹಾರ ಮಹಾಮುನಿಃ || ೨೧

ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯಂ ಯದಿ ಮೇ ಸ್ತಾಪ್ತಂ ದೀರ್ಘನಾಯುಸ್ತಥೈವ ಚ |

ಓಂಕಾರಶ್ಚ ವಷಟ್ಕಾರೋ ವೇದಾಶ್ಚ ವರಯಂತು ಮಾಮ್ ||

ವನ್ನು ಆಳಲು ಬಯಸಿದರೂ ಚಿಂತೆ ಇಲ್ಲ ಅವನ ಇಷ್ಟವನ್ನು ದಯವಿಟ್ಟು ಸಲ್ಲಿಸು' (೧೭). ಹೀಗೆ ನಿವೇದಿಸಿ ಬ್ರಹ್ಮನೊಡನೆ ದೇವಗಣಗಳೆಲ್ಲರೂ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರಿದ್ದಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದರು. ದೇವಗಣ ಸಹಿತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರನ್ನು ಸಂತೈಸುತ್ತ 'ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಯೆ! ನಿನಗೆ ಶುಭವಾಗಲಿ. ನಿನ್ನ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ನಾವು ಸಂಪ್ರೀತರಾದೆವು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ, ಉಗ್ರತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ನೀನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದೆ (೧೮-೧೯) ಬ್ರಾಹ್ಮಣ! ನಿನಗೆ ದೀರ್ಘಾಯುಸ್ಸನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ಇದಕ್ಕೆ ದೇವತೆಗಳೂ ಸಮ್ಮತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ವಸ್ತಿ; ನಿನಗೆ ಮಂಗಳವಾಗಲಿ. ಸೌಮ್ಯ, ಇಷ್ಟಬಂದಂತೆ ಸಂತೋಷದಿಂದ ತೆರಳು' ಎಂದು ನುಡಿದನು (೨೦). ಆಗ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿಗಳು ಆ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರಿಗೂ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಸಂತೋಷದಿಂದ 'ದೇವತೆಗಳೆ, ನನಗೆ ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿವದವಿಯೂ ದೀರ್ಘಾಯುಸ್ಸೂ ಲಭಿಸಿರುವುದಾದರೆ ಓಂಕಾರವಷಟ್ಕಾರಗಳೂ ಸಕಲ ವೇದಗಳೂ ನನಗೆ ಒಲಿಯಬೇಕು.* ಧನುರ್ವಿದ್ಯೆ, ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ

* ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕ ವೇದವೇದಾಂಗಗಳು ಹೃದ್ಗತವಾಗಿ ಅಧ್ಯಾಪನ ಯಾಜನಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರ ಉಂಟಾಗಬೇಕೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಕ್ಷತ್ರವೇದವಿದಾಂ ಶ್ರೇಷ್ಠೋ ಬ್ರಹ್ಮವೇದವಿದಾನುಪಿ |
 ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರೋ ವಸಿಷ್ಠೋ ಮಾಮೇವಂ ವದತು ದೇವತಾಃ || ೨೩
 ಯದ್ಯಯಂ ಪರಮುಃ ಕಾನುಃ ಕೃತೋ ಯಾಂತು ಸುರರ್ಷಭಾಃ |
 ತತಃ ಪ್ರಸಾದಿತೋ ದೇವೈರ್ವಸಿಷ್ಠೋ ಜಪತಾಂ ವರಃ || ೨೪
 ಸಖ್ಯಂ ಚಕಾರ ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿರೇವನುಸ್ತ್ವಿತಿ ಚಾಬ್ರವೀತ್ |
 ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಸ್ತ್ವಂ ನ ಸಂದೇಹಃ ಸರ್ವಂ ಸಂಪತ್ಸ್ಯತೇ ತನ || ೨೫
 ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ದೇವತಾಶ್ವಾಪಿ ಸರ್ವಾ ಜಗ್ಮುರ್ಯಥಾಗತಮ್ |
 ನಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋಽಪಿ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ಲಬ್ಧ್ವಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯಮುತ್ತಮಮ್ |
 ಪೂಜಯಾನಾಸ ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಂ ವಸಿಷ್ಠಂ ಜಪತಾಂ ವರಮ್ |
 ಕೃತಕಾಮೋ ಮಹೀಂ ಸರ್ವಾಂ ಚಚಾರ ತಪಸಿ ಸ್ಥಿತಃ || ೨೬
 ಏವಂ ತ್ವನೇನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯಂ ಪ್ರಾಪ್ತಂ ರಾನು ಮಹಾತ್ಮನಾ |
 ಏಷ ರಾನು ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠ ಏಷ ವಿಗ್ರಹವತ್ತಪಃ || ೨೭

ನಿಷ್ಣಾತರೂ ಬ್ರಹ್ಮವುತ್ರರೂ ಆದ ವಸಿಷ್ಠರು ನನ್ನನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಯೆಂದು
 ಕರೆಯಬೇಕು! ಇದೇ ನನ್ನ ಪರಮಧೈಯ. ಈ ಧೈಯವನ್ನು
 ನೆರವೇರಿಸಿಕೊಟ್ಟು ನೀವು ತೆರಳಬಹುದು” ಎಂದು ಹೇಳಿದರು (೨೧-೨೩).
 ಆಗ ದೇವತೆಗಳು ಹೋಗಿ ವಸಿಷ್ಠಮಹರ್ಷಿಗಳನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಂಡರು.
 ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಗಳಾದ ವಸಿಷ್ಠರು ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ಬಂದು
 ‘ನಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರೆ, ನೀವು ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಗಳಾಗಿದ್ದೀರಿ. ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮ
 ಇಷ್ಟಾರ್ಥವೆಲ್ಲವೂ ನೆರವೇರುವುದು’ ಎಂದು ಹೇಳಿ ನಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿ
 ಗಳೊಡನೆ ಸಖ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದರು (೨೪-೨೫). ದೇವತೆಗಳೂ ಬ್ರಹ್ಮನೂ
 ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಹೊರಟುಹೋದರು. ನಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿಗಳು
 ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಗಳೆನಿಸಿಕೊಂಡು ವಸಿಷ್ಠಮಹರ್ಷಿಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ಗೌರವಿಸಿದರು.
 ಹೀಗೆ ತಮ್ಮ ಮನೋರಥವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ಗೆದ್ದು ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸುತ್ತ ಭೂಮಿ
 ಯಲ್ಲಿ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು (೨೬-೨೭). ರಾನು,
 ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಮಹಾತ್ಮರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದರು. ಇವರು

ಏಷ ಧರ್ಮಃ ಪರೋ ನಿತ್ಯಂ ವೀರ್ಯಸೈಷ ಪರಾಯಣಮ್ |

ಏವಮುಕ್ತಾ ಮಹಾತೇಜಾ ವಿರರಾಮ ದ್ವಿಜೋತ್ತಮಃ || ೨೯

ಶತಾನಂದನಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣಸಂನಿಧೌ |

ಜನಕಃ ಸ್ರಾಂಜಲಿರ್ನಾಕೃಮುವಾಚ ಕುಶಿಕಾತ್ಮಜಮ್ || ೩೦

ಧನ್ಯೋಽಸ್ಮನುಗೃಹೀತೋಽಸ್ಮಿ ಯಸ್ಯ ಮೇ ಮುನಿಪುಂಗವ |

ಯಜ್ಞಂ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಸಹಿತಃ ಪ್ರಾಪ್ತವಾನಸಿ ಧಾರ್ಮಿಕ || ೩೧

ಪಾವಿತೋಽಹಂ ತ್ವಯಾ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ದರ್ಶನೇನ ಮಹಾಮುನೇ |

ಗುಣಾ ಬಹುವಿಧಾಃ ಪ್ರಾಪ್ತಾಸ್ತನ ಸಂದರ್ಶನಾನ್ಮಯಾ | ೩೨

ವಿಸ್ತರೇಣ ಚ ತೇ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಕೀರ್ತಯಾನಂ ಮಹತ್ತಪಃ |

ಶ್ರುತಂ ಮಯಾ ಮಹಾತೇಜೋ ರಾಮೇಣ ಚ ಮಹಾತ್ಮನಾ || ೩೩

ಸದಸ್ಯೈಃ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಚ ಸದಃ ಶ್ರುತಾಸ್ತೇ ಬಹವೋ ಗುಣಾಃ |

ಅಪ್ರಮೇಯಂ ತಪಸ್ತುಭ್ಯಮಪ್ರಮೇಯಂ ಚ ತೇ ಬಲಮ್ || ೩೪

ಮುನಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರು. ಇವರು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ದೇಹಧಾರಿಯಾದ ತವಸ್ಸು. ಇವರು ಶಾಶ್ವತವಾದ ವರಮಧರ್ಮಸ್ವರೂಪರು ಇವರು ತವೋವೀರ್ಯದ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿ ಮಹಾತೇಜಸ್ವಿಗಳಾದ ಶತಾನಂದರು ವಿರಮಿಸಿದರು (೨೮-೨೯). ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರೆದುರಿಗೆ ಶತಾನಂದರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ ಈ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಜನಕರಾಜನು ಆಲಿಸುತ್ತಿದ್ದನು ಅನಂತರ ಬದ್ಧಾಂಜಲಿಯಾಗಿ ಕೌಶಿಕಮುನಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು “ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠರೆ, ತಾವು ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ನನ್ನ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ದಯಮಾಡಿಸಿದ್ದರಿಂದ ನಾನು ಧನ್ಯನಾದೆ. ಅನುಗೃಹೀತನಾದೆ (೩೦-೩೧). ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಗಳೆ, ತಮ್ಮ ದರ್ಶನದಿಂದ ನಾನು ಪವಿತ್ರನಾದೆ. ನನಗೆ ಅನೇಕ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಲಾಭವಾಯಿತು. ಮಹಾತ್ಮರೆ, ವಿನ್ಯಾರವಾಗಿ ವಿವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಮಹತ್ತರವಾದ ತಮ್ಮ ತವಶ್ಚರ್ಯೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದೆನು. ಶ್ರೀರಾಮನೂ ಕೇಳಿದ್ದಾನೆ (೩೨-೩೩). ಈ ಸದಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವರೂ ತಮ್ಮ ಬಹುವಿಧವಾದ ಮಹಿಮೆಗಳನ್ನು ಆಲಿಸಿದರು. ತಮ್ಮ ತಪಸ್ಸು, ತಮ್ಮ ಬಲ, ತಮ್ಮ ಗುಣಗಳು ಅಸಾಧಾರಣ

ಅಪ್ರಮೇಯಾ ಗುಣಾಶ್ಚೈವ ನಿತ್ಯಂ ತೇ ಕುಶಿಕಾತ್ಮಜ |
 ತೃಪ್ತಿರಾಶ್ಚ ಯುಭೂತಾನಾಂ ಕಥಾನಾಂ ನಾಸ್ತಿ ಮೇ ವಿಭೋ ||
 ಕರ್ಮಕಾಲೋ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠ ಲಂಬತೇ ರವಿಮಂಡಲಮ್ |
 ಶ್ವಃ ಪ್ರಭಾತೇ ಮಹಾತೇಜೋ ದ್ರಷ್ಟುಮರ್ಹಸಿ ಮಾಂ ಪುನಃ ||
 ಸ್ವಾಗತಂ ತಪತಾಂ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಮಾಮನುಜ್ಞಾತುಮರ್ಹಸಿ |
 ಏವಮುಕ್ತೋ ಮುನಿವರಃ ಪ್ರಶಸ್ಯ ಪುರುಷರ್ಷಭಮ್ || ೩೭
 ವಿಸಸರ್ಜಾಶು ಜನಕಂ ಪ್ರೀತಂ ಪ್ರೀತಮನಾಸ್ತದಾ |
 ಏವಮುಕ್ತ್ವಾ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠಂ ವೈದೇಹೋ ಮಿಥಿಲಾಧಿಪಃ || ೩೮
 ಪ್ರದಕ್ಷಿಣಂ ಚಕಾರಾಥ ಸೋಪಾಧ್ಯಾಯಃ ಸಬಾಂಧವಃ |
 ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋಽಪಿ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ಸಹರಾನುಃ ಸಲಕ್ಷ್ಮಣಃ || ೩೯
 ಸ್ವನಾಟಿಮುಭಿಚಕ್ರಾಮ ಪೂಜ್ಯಮಾನೋ ಮಹರ್ಷಿಭಿಃ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಪಂಚಷಷ್ಟಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ವಾದವು. ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದ ತಮ್ಮ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ಎಷ್ಟು ಕೇಳಿದರೂ
 ನನಗೆ ತೃಪ್ತಿಯಿಲ್ಲ (೩೪-೩೫). ಇನ್ನು ನಾಯಂತನಕರ್ಮವನ್ನಾಚರಿಸು
 ವುದಕ್ಕೆ ಸಮಯವಾಗಿದೆ ಸೂರ್ಯನು ಅಸ್ತಂಗತನಾಗುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ನಾಳೆ
 ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ಪುನಃ ತಮ್ಮ ದರ್ಶನವನ್ನು ಕರುಣಿಸಬೇಕು. ತಮಗೆ ಸದಾ
 ಸ್ವಾಗತ. ಈಗ ನನಗೆ ಹೋಗಲು ಅನುಜ್ಞೆಯನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು” ಎಂದು
 ಹೇಳಿದನು (೩೬-೩೭) ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಜನಕರಾಜನನ್ನು ಶ್ಲಾಘಿಸಿ
 ಕಳಿಸಿದರು. ಜನಕನು ತನ್ನ ಬಂಧುಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಪುರೋಹಿತರೊಡನೆ
 ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣನಮಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಹೊರಟನು.
 ಇತ್ತ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ನೆರೆದಿದ್ದ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರನ್ನು ಪ್ರಶಂಸೆಮಾಡು
 ತ್ತಿರಲು, ಅವರು ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರೊಡನೆ ತಮ್ಮ ಬಿಡಾರಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದರು
 (೩೮-೩೯).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಅರುವತ್ತೈದನೆಯ ಸರ್ಗ

ಷಟ್‌ಷಷ್ಟಿತನುಃ ಸರ್ಗಃ

ಧನುಃಪ್ರಸಂಗಃ

ತತಃ ಪ್ರಭಾತೇ ವಿಮಲೇ ಕೃತಕರ್ಮಾ ನರಾಧಿಪಃ |
 ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಂ ಮಹಾತ್ಮಾನಮಾಜುಹಾವ ಸರಾಘವಮ್ || ೧
 ತನುರ್ಚಯಿತ್ವಾ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ಶಾಸ್ತ್ರದೃಷ್ಟೇನ ಕರ್ಮಣಾ |
 ರಾಘವೌ ಚ ಮಹಾತ್ಮನೌ ತದಾ ವಾಕ್ಯಮುನಾಚ ಹ || ೨
 ಭಗವನ್ ಸ್ವಾಗತಂ ತೇಸ್ತು ಕಿಂ ಕರೋಮಿ ತವಾನಘ |
 ಭವಾನಾಜ್ಞಾ ಪಯತು ಮಾನಾಜ್ಞಾ ಪ್ರೋ ಭವತಾ ಹೃದಮ್ || ೩
 ಏನಮುಕ್ತಃ ಸ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ಜನಕೇನ ಮಹಾತ್ಮನಾ |
 ಪ್ರತ್ಯುವಾಚ ಮುನಿರ್ವೀರಂ ವಾಕ್ಯಂ ವಾಕ್ಯವಿಶಾರದಃ || ೪
 ಪುತ್ರೌ ದಶರಥಸ್ಯೇನೌ ಕ್ಷತ್ರಿಯೌ ಲೋಕವಿಶ್ರುತೌ |
 ದ್ರಷ್ಟೃಕಾಮೌ ಧನುಃಶ್ರೇಷ್ಠಂ ಯದೇತತ್ತ್ವಯಿ ತಿಷ್ಠತಿ || ೫

ಸರ್ಗ ೬೬

ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರಿಗೆ ಶಿವಧನುಸ್ಸನ್ನು ತೋರಿಸುವಂತೆ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು .
 ಜನಕರಾಜನಿಗೆ ಹೇಳುವುದು. ಧನುಸ್ಸಿನ ವೃತ್ತಾಂತ.

ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಬೆಳಗಾಗಲು ಜನಕರಾಜನು ವ್ರಾತಃಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು
 ತೀರಿಸಿ, ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರೊಡನೆ ಬರುವಂತೆ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿಗಳಿಗೆ ಹೇಳಿ
 ಕಳಿಸಿದನು. ಅದರಂತೆ ಅವರು ಬರಲಾಗಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಖುಷಿಗಳನ್ನೂ
 ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರನ್ನೂ ವಿಧಿವತ್ತಾಗಿ ಸತ್ಕರಿಸಿ ಹೀಗೆಂದನು (೧-೨):
 “ಮಹರ್ಷಿಗಳೇ, ನಿಮಗೆ ಸ್ವಾಗತವನ್ನು ಬಯಸುತ್ತೇನೆ. ಏನಾದರೂ
 ಮಾಡುವುದಿದ್ದರೆ ನನಗೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಬೇಕು. ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಆಜ್ಞೆಗೆ ಬದ್ಧನು”
 (೩). ಆಗ ವಾಗ್ವಿಶಾರದರಾದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು “ಜನಕಮಹಾರಾಜ, ದಶರಥ
 ಪುತ್ರರಾದ ಈ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಉತ್ತಮವಾದ ಕ್ಷತ್ರಿಯಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ
 ದವರು; ಜಗದ್ವಿಖ್ಯಾತರು. ನಿನ್ನ ಬಳಿ ಇರುವ ಆ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಧನುಸ್ಸನ್ನು

ಏತದ್ವರ್ತಯ ಭದ್ರಂ ತೇ ಕೃತಕಾಮೌ ನೈಪಾತ್ಮಜೌ |
ದರ್ಶನಾದಸ್ಯ ಧನುಷೋ ಯಥೇಷ್ಟಂ ಪ್ರತಿಯಾಸ್ಯತಃ || ೬

ಏವಮುಕ್ತಸ್ತು ಜನಕಃ ಪ್ರತ್ಯುವಾಚ ಮಹಾಋಷಿಃ |
ಶ್ರುಯತಾಮಸ್ಯ ಧನುಷೋ ಯದರ್ಥಮಿಹ ತಿಷ್ಠತಿ || ೭

ದೇವರಾತ ಇತಿ ಪ್ಯಾತೋ ನಿಮೇಃ ಪಷೋ ಮಹೀಪತಿಃ |
ನ್ಯಾಸೋಽಯಂ ತಸ್ಯ ಭಗವನ್ ಹಸ್ತೇ ದತ್ತೋ ಮಹಾತ್ಮನಃ || ೮

ದಕ್ಷಯಜ್ಞವಧೇ ಪೂರ್ವಂ ಧನುರಾಯನ್ಮು ನೀರ್ಯವಾನ್ |
ರುದ್ರಸ್ತು ತ್ರಿದಶಾನ್ ರೋಷಾತ್ ಸಲೀಲಮಿದಮುಬ್ರವೀತ್ || ೯

ಯಸ್ಮಾಧ್ವಾ ಗಾರ್ಥಿನೋ ಭಾಗಂ ನಾಕಲ್ಪಯತ ಮೇ ಸುರಾಃ |
ವರಾಂಗಾನಿ ಮಹಾರ್ಹಣಿ ಧನುಷಾ ಶಾತಯಾಮಿ ವಃ || ೧೦

ತತೋ ವಿಮನಸಃ ಸರ್ವೇ ದೇವಾ ವೈ ಮುನಿಪುಂಗವ |
ಪ್ರಸಾದಯಂತಿ ದೇವೇಶಂ ತೇಷಾಂ ಪ್ರೀತೋಽಭವದ್ಭವಃ || ೧೧

ನೋಡಲವೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ ಅದನ್ನು ತೋರಿಸು. ನಿನಗೆ ಶುಭವಾಗಲಿ. ಈ ರಾಜಕುಮಾರರು ಒಂದು ಸಲ ಆ ಧನುಸ್ಸನ್ನು ನೋಡಿ ತೃಪ್ತರಾಗಿ ಹೋಗಬೇಕೆಂದಿದ್ದಾರೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿದರು (೪-೬). ಜನಕರಾಜನು “ಭಗವನ್, ಆ ಧನುಸ್ಸು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಹೇಗೆ ಬಂದಿತೆಂದರೆ—ನಮ್ಮ ವಂಶದ ನಿಮಿರಾಜನಿಗೆ ದೇವರಾತಭೂಫಾಲನು ಆರನೆಯ ತಲೆಯವನು. ಅವನ ಕೈಗೆ ಇದು ನ್ಯಾಸವಾಗಿ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು (೭-೮) ಹಿಂದೆ ದಕ್ಷಯಜ್ಞವನ್ನು ಧ್ವಂಸ ಮಾಡುವಾಗ ರುದ್ರನು ಈ ಧನುಸ್ಸನ್ನು ಲೀಲೆಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ಹೆದೆಯೇರಿಸಿ ರೋಷಪೂರ್ಣನಾಗಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸಿ “ಎಲೈ ದೇವತೆಗಳೇ, ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕಾದ ಭಾಗವನ್ನು ನೀವು ಸಲ್ಲಿಸಲಿಲ್ಲ ಆದ್ದರಿಂದ ಮಹಾ ಪೂಜ್ಯವೆಂದು ನೆಡೆದು ನಿಂತಿರುವ ನಿಮ್ಮ ಶಿರಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಛೇದಿಸಿಬಿಡುತ್ತೇನೆ!” ಎಂದು ಅರ್ಭಪಿಸಿದನು (೯-೧೦). ಆಗ ದೇವತೆಗಳು ಖಿನ್ನರಾಗಿ (ಕ್ಷಮೆಯನ್ನು ಬೇಡಿ) ಆ ದೇವೇಶ್ವರನನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಂಡರು. ಶಿವನು ಪ್ರೀತನಾಗಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಧನುಸ್ಸನ್ನು ದೇವತೆಗಳೆದುರಿನಲ್ಲಿ ದೇವರಾತನಿಗೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದನು.

ಪ್ರೀತಿಯುಕ್ತಃ ಸ ಸರ್ವೇಷಾಂ ದದಾ ತೇಷಾಂ ಮಹಾತ್ಮನಾಮ್ |
ತದೇತದ್ವೇನದೇನಸ್ಯ ಧನೂರತ್ನಂ ಮಹಾತ್ಮನಃ || ೧೨

ನ್ಯಾಸಭೂತಂ ತದಾ ನೃಸ್ತಮಸ್ಮಾಕಂ ಪೂರ್ವಕೇ ವಿಭೋ |
ಅಥ ಮೇ ಕೃಷತಃ ಕ್ಷೇತ್ರಂ ಲಾಂಗಲಾದುತ್ಥಿತಾ ಮಮ || ೧೩

ಕ್ಷೇತ್ರಂ ಶೋಭಯತಾ ಲಬ್ಧಾ ನಾನ್ಮಾ ಸೀತೇತಿ ವಿಶ್ರುತಾ |
ಭೂತಲಾದುತ್ಥಿತಾ ಸಾ ತು ನೃವರ್ಧತ ಮನೂತ್ಮಜಾ || ೧೪

ವೀರ್ಯಶುಲ್ಕೇತಿ ಮೇ ಕನ್ಯಾ ಸ್ಥಾಪಿತೇಯಮಯೋನಿಜಾ |
ಭೂತಲಾದುತ್ಥಿತಾಂ ತಾಂ ತು ವರ್ಧಮಾನಾಂ ಮಮತ್ಮಜಾಮ್ ||

ವರಯಾಮಾಸುರಾಗನ್ಯ ರಾಜಾನೋ ಮುನಿಪುಂಗವ |
ತೇಷಾಂ ವರಯತಾಂ ಕನ್ಯಾಂ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಪೃಥಿವೀಕ್ಷಿತಾಮ್ ||

ವೀರ್ಯಶುಲ್ಕೇತಿ ಭಗವನ್ನ ದದಾಮಿ ಸುತಾಮಹಮ್ |
ತತಃ ಸರ್ವೇ ನೃಪತಯಃ ಸಮೇತ್ಯ ಮುನಿಪುಂಗವ || ೧೭

ಅಲ್ಲಿಂದ ಆ ದೇವದೇವನ ಧನುಸ್ಸು ನಮ್ಮ ಹಿರಿಯರಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಸವಾಗಿ ಉಳಿದಿದೆ (೧೧-೧೨) ಒಮ್ಮೆ ನಾನು (ಯಜ್ಞಾರ್ಥವಾಗಿ) ನೇಗಿಲಿನಿಂದ ಭೂಮಿ ಯನ್ನು ಶೋಧಿಸುತ್ತಿರಲು (ನೆಲದಮೇಲೆ ಆದ ಗೆರೆಯಲ್ಲಿ) ಒಬ್ಬ ಕನ್ಯೆಯು ನನಗೆ ದೊರಕಿದಳು ಅವಳಿಗೆ ಸೀತೆ¹ ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟೆನು ಭೂತಳದಿಂದ ಜನಿಸಿದ ಆ ಕುಮಾರಿಯು ನನ್ನ ಮಗಳಾಗಿ ಬೆಳೆದಳು (೧೩-೧೪). ಅವಳು ಅಯೋನಿಜೆ² ಅವಳು ವೀರ್ಯಶುಲ್ಕಕೆಂದು³ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದೆನು. ಮಹರ್ಷಿಗಳೆ, ಹೀಗೆ ಭೂತಳದಿಂದ ಜನಿಸಿ ನನಗೆ ಮಗಳಾದವಳು ಸೀತೆ ಇವಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಬಹುಮಂದಿ ರಾಜರು ಅವೇಕ್ಷೆಪಟ್ಟರು. ಆದರೆ ಇವಳು ವೀರ್ಯಶುಲ್ಕಕೆಂದು ನಾನು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ ಕಾರಣ

1. ಸೀತಾ = ನೇಗಿಲಿನಿಂದಾದ ಗೆರೆ. ಸೀತೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆತದ್ದರಿಂದ ಸೀತೆ ಎಂದು ನಾಮಕರಣ.

2. ಗರ್ಭದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವಳಲ್ಲ.

3. ಪರಾಕ್ರಮವೇ ಅವಳ ಮೌಲ್ಯ; ಗೊತ್ತಾದ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ತೋರಿಸಿ ದವನು ಅವಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಬಹುದು.

ಮಿಥಿಲಾನುಭ್ಯುಸಾಗಮ್ಯ ನೀರ್ಯಜಿಜ್ಞಾಸವಸ್ತದಾ |
 ತೇಷಾಂ ಜಿಜ್ಞಾಸಮಾನಾನಾಮೈಶಂ ಧನುರುಸಾಹ್ಯತಮ್ || ೧೮
 ನ ಶೇಕುರ್ಗ್ರಹಣೇ ತಸ್ಯ ಧನುಷಸ್ತೋಲನೇಽಪಿ ನಾ |
 ತೇಷಾಂ ನೀರ್ಯವತಾಂ ನೀರ್ಯಮಲ್ಪಂ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಮಹಾಮುನೇ
 ಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾತಾ ನೃಪತಯಸ್ತನ್ನಿಬೋಧ ತಪೋಧನ |
 ತತಃ ಪರಮಕೋಪೇನ ರಾಜಾನೋ ಮುನಿಪುಂಗವ || ೨೦
 ನೈರುಂಧನ್ ಮಿಥಿಲಾಂ ಸರ್ವೇ ನೀರ್ಯಸಂದೇಹಮಾಗತಾಃ |
 ಆತ್ಮಾನಮವಧೂತಂ ತೇ ವಿಜ್ಞಾಯ ನೃಪಪುಂಗವಾಃ || ೨೧
 ರೋಷೇಣ ಮಹತಾವಿಷ್ವಾಃ ಪೀಡಯನ್ ಮಿಥಿಲಾಂ ಪುರಿಮ್ |
 ತತಃ ಸಂವತ್ಸರೇ ಪೂರ್ಣೇ ಕ್ಷಯಂ ಯಾತಾನಿ ಸರ್ವಶಃ || ೨೨
 ಸಾಧನಾನಿ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠ ತತೋಽಹಂ ಭೃತದುಃಖಿತಃ |
 ತತೋ ದೇವಗಣಾನ್ ಸರ್ವಾಂಸ್ತಪಸಾಹಂ ಪ್ರಸಾದಯಮ್ || ೨೩
 ದದುಶ್ಚ ಪರಮಪ್ರೀತಾಶ್ಚ ತುರಂಗಬಲಂ ಸುರಾಃ |
 ತತೋಭಗ್ನಾ ನೃಪತಯೋ ಹನೃಮಾನಾ ದಿಶೋ ಯಯುಃ || ೨೪

ಯಾರಿಗೂ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ (೧೫-೧೬). ಅನಂತರ ಆ ಭೂವಾಲರೆಲ್ಲರೂ
 ಮಿಥಿಲೆಗೆ ಬಂದು, ನಾವು ತೋರಿಸಬೇಕಾದ ವರಾಕ್ರಮ ಯಾವುದೆಂದು
 ವಿಚಾರಿಸಿದರು. ನಾನು ಅವರಿಗೆ ಶಿವಧನುಸ್ಸನ್ನು ತೋರಿಸಿದೆ ಧನುಸ್ಸಿಗೆ
 ಹೆದೆ ಏರಿಸುವುದಿರಲಿ, ಅದನ್ನು ಎತ್ತುವುದಕ್ಕೂ ಅವರಿಗೆ ಆಗಲಿಲ್ಲ. 'ಈ
 ವರಾಕ್ರಮಗಳ ವರಾಕ್ರಮ ಅತ್ಯಲ್ಪ' ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ ಅವರ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ
 ಯನ್ನು ನಾನು ನಿರಾಕರಿಸಿದೆನು (೧೮-೧೯). ತಪೋಧನರೆ, ಮುಂದಿನ
 ವಿಷಯವನ್ನು ಕೇಳಿರಿ. ಅವರ ವರಾಕ್ರಮವು ಸಂದೇಹಕ್ಕೊಳಗಾದ್ದರಿಂದ
 ತಮಗೆ ಅವಮಾನವಾಯಿತೆಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಕುಪಿತರಾದರು. ಅವರೆಲ್ಲರೂ
 ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ಮಿಥಿಲಾನಗರಕ್ಕೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿದರು. ಒಂದು ವರ್ಷಕಾಲ
 ಕಳೆಯಿತು. ನನ್ನ ಯುದ್ಧಸಾಧನಗಳು ಕ್ಷಯಿಸಿದವು (೨೦-೨೨) ಆಗ ನಾನು
 ದುಃಖಿತನಾಗಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿದೆ. ಅವರು
 ವ್ರತನ್ನರಾಗಿ ನನಗೆ ಚತುರಂಗ ಸೇನಾಬಲವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದರು. ನಾನು

ಅವೀರ್ಯಾ ನೀರ್ಯಸಂದಿಗ್ಧಾಃ ಸಾಮಾತ್ಯಾಃ ಪಾಪಕಾರಿಣಿಃ |
ತದೇತನ್ಮುನಿಶಾದೂಲ ಧನುಃ ಪರಮಭಾಸ್ವರಮ್ || ೨೫

ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣಯೋಶ್ವಾಸಿ ದರ್ಶಯಿಷ್ಯಾಮಿ ಸುವ್ರತ |
ಯದ್ಯಸ್ಯ ಧನುಷೋ ರಾಮನುಃ ಕುರ್ಯಾದಾರೋಪಣಂ ಮುನೇ ||
ಸುತಾನುಯೋನಿಜಾಂ ಸೀತಾಂ ದದ್ಯಾಂ ದಾಶರಥೇರಹಮ್ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಷಟ್ಷಷ್ಟಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಅದರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಯುದ್ಧಮಾಡಲು ಆ ರಾಜರೆಲ್ಲರೂ ವರಾಜಿತರಾದರು (೨೩-೨೪): ಶೌರ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಶೌರ್ಯವಿದೆಯೆಂದು ಭ್ರಾಂತರಾಗಿದ್ದ ಆ ದುಷ್ಟರು ಅಮಾತ್ಯಸಹಿತರಾಗಿ ನೆಟ್ಟುತಂದು ದಿಕ್ಕುದಿಕ್ಕಿಗೆ ಓಡಿ ಹೋದರು. ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಆ ಧನುಸ್ಸಿನ ವೃತ್ತಾಂತ ಇದು (೨೫). ಮುನಿಗಳೆ, ಆ ಧನುಸ್ಸನ್ನು ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರಿಗೂ ತೋರಿಸುತ್ತೇನೆ. ದಶರಥಕುಮಾರನಾದ ರಾಮನು ಧನುಸ್ಸಿನ ಹೆದೆಯೇರಿಸುವುದಾದರೆ ಅಯೋನಿಜೆಯಾದ ನನ್ನ ಪುತ್ರಿ ಸೀತೆಯನ್ನು ಈತನಿಗೆ ವಿವಾಹಮಾಡಿ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ” ಎಂದು ನುಡಿದನು (೨೬).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಅರುವತ್ತಾರನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸಪ್ತಷಷ್ಟಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಧನುರ್ಭಂಗಃ

ಜನಕಸ್ಯ ವಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮಹಾಮುನಿಃ |
ಧನುರ್ದರ್ಶಯ ರಾಮಾಯ ಇತಿ ಹೋನಾಚ ಸಾರ್ಥಿವಮ್ || ೧

ತತಃ ಸ ರಾಜಾ ಜನಕಃ ಸಚಿನಾನ್ ನ್ಯಾದಿದೇಶ ಹ |
ಧನುರಾನೀಯತಾಂ ದಿವ್ಯಂ ಗಂಧಮಾಲ್ಯವಿಭೂಷಿತಮ್ || ೨

ಜನಕೇನ ಸಮಾದಿಷ್ಟಾಃ ಸಚಿನಾಃ ಪ್ರಾವಿಶನ್ ಪುರೀಮ್ |
ತದ್ಧನುಃ ಪುರತಃ ಕೃತ್ವಾ ನಿರ್ಜಗ್ಮುಃ ಸಾರ್ಥಿವಾಂಜ್ಞಯಾ || ೩

ನೃಣಾಂ ಶತಾನಿ ಪಂಚಾಶದ್ವ್ಯಯತಾನಾಂ ಮಹಾತ್ಮನಾಮ್ |
ಮಂಜೂಷಾಮಷ್ಟಚಕ್ರಾಂ ತಾಂ ಸಮೂಹುಸ್ತೇ ಕಥಂಚನ || ೪

ತಾನಾದಾಯ ತು ಮಂಜೂಷಾಮಾಯಸೀಂ ಯತ್ರ ತದ್ಧನುಃ |
ಸುರೋಪಮಂ ತೇ ಜನಕಮೂಚುರ್ನ್ಯಪತಿಮಂತ್ರಿಣಃ || ೫

ಸರ್ಗ ೬೭

ಶಿವಧನುರ್ಭಂಗಃ ; ದಶರಥನನ್ನು ಕರೆತರಲು ಜನಕನು
ದೂತರನ್ನು ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಕಳಿಸುವುದು.

ಅನಂತರ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿಗಳು ರಾಮನಿಗೆ ಧನುಸ್ಸನ್ನು ತೋರಿಸಬೇಕೆಂದು ಜನಕರಾಜನಿಗೆ ಹೇಳಿದರು. ಆಗ ಜನಕರಾಜನು ಗಂಧಮಾಲ್ಯವಿಭೂಷಿತವಾದ ದಿವ್ಯಧನುಸ್ಸನ್ನು ತರುವಂತೆ ಸಚಿವರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದನು (೧-೨). ಸಚಿವರು ರಾಜಾಜ್ಞೆಯಂತೆ ನಗರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಆ ಧನುಸ್ಸನ್ನು ತೆಗೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದರು. ಧನುಸ್ಸನ್ನು ಎಂಟುಚಕ್ರಗಳಿರುವ ಒಂದು ದೊಡ್ಡವೆಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಇಡಲಾಗಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಗಟ್ಟಿಮುಟ್ಟಾಗಿಟ್ಟು ಐದುನಾವಿರ ಕಟ್ಟಾಳುಗಳು ಮಹಾವ್ರಯತ್ನದಿಂದ ತಳ್ಳಿಕೊಂಡು ಬಂದರು (೩-೪). ಆ ಮಂತ್ರಿಗಳು ಧನುಸ್ಸನ್ನಿಟ್ಟಿದ್ದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಎಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ

ಇದಂ ಧನುರ್ವರಂ ರಾಜನ್ ಪೂಜಿತಂ ಸರ್ವರಾಜಭಿಃ |
ಮಿಥಿಲಾಧಿಪ ರಾಜೇಂದ್ರ ದರ್ಶನೀಯಂ ಯದೀಚ್ಛಸಿ || ೬

ತೇಷಾಂ ನೃಪೋ ವಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ಕೃತಾಂಜಲಿರಭಾಷತ |
ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಂ ಮಹಾತ್ಮಾನಂ ತಾವುಭೌ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣೌ || ೭

ಇದಂ ಧನುರ್ವರಂ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಜನಕೈರಭಿಪೂಜಿತಮ್ |
ರಾಜಭಿಶ್ಚ ಮಹಾವೀರ್ಯೈರಶಕ್ಯಂ ಪೂರಿತುಂ ತದಾ || ೮

ನೈತತ್ ಸುರಗಣಾಃ ಸರ್ವೇ ನಾಸುರಾ ನ ಚ ರಾಕ್ಷಸಾಃ |
ಗಂಧರ್ವಯಕ್ಷಪ್ರವರಾಃ ಸಕಿಂನರಮಹೋರಗಾಃ || ೯

ಕ್ಷ ಗತಿರ್ಮಾನುಷಾಣಾಂ ಚ ಧನುಷೋಽಸ್ಯ ಪ್ರಪೂರಣೇ |
ಅರೋಪಣೇ ಸಮಾಯೋಗೇ ವೇಪನೇ ತೋಲನೇಽಪಿ ವಾ || ೧೦

ತದೇತದ್ಧನುಷಾಂ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾನೀತಂ ಮುನಿಪುಂಗವ |
ದರ್ಶಯೈತನ್ಮಹಾಭಾಗ ಅನಯೋ ರಾಜಪುತ್ರಯೋಃ || ೧೧

ತಂದು ದೇವೋವಮನಾದ ಜನಕರಾಜನನ್ನು ಕುರಿತು “ಮಹಾರಾಜ, ಸಕಲ ರಾಜರೂ ಗೌರವಿಸುತ್ತಿರುವ ಮಹಾಧನುಸ್ಸು ಇಲ್ಲಿದೆ. ಬೇಕಾದರೆ (ರಾಮನಿಗೆ) ತೋರಿಸಬಹುದು” ಎಂದರು (೫-೬). ಆಗ ಜನಕರಾಜನು ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣ ರೆದುರಿಗೆ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಬಡ್ಧಾಂಜಲಿಯಾಗಿ “ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಗಳೇ, ನಮ್ಮ ಜನಕವಂಶದ ರಾಜರು ಪೂಜಿಸುತ್ತ ಬಂದಿರುವ ಮಹಾಧನುಸ್ಸು ಇದು. ಮಹಾಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿಗಳಾದ ರಾಜರಿಗೂ ಇದನ್ನು ಹೆದೆಯೇರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ (೭-೮) ದೇವತೆಗಳು, ಅಸುರ ರಾಕ್ಷಸರು, ಗಂಧರ್ವ ಯಕ್ಷರು, ಕಿಂನರ ಮಹೋರಗರು — ಇವರಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಅಂಧ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಎಲ್ಲಿ ಬರಬೇಕು? ಇದನ್ನು ಯಾರಾದರೂ ಬಗ್ಗಿಸಬಲ್ಲರೆ? ಹೆದೆಯೇರಿಸಬಲ್ಲರೆ? ಶರಸಂಧಾನ ಮಾಡಬಲ್ಲರೆ? ಧನುಷ್ಪಂಕಾರ ಮಾಡಬಲ್ಲರೆ? ಹೋಗಲಿ, ಇದನ್ನು ಯಾರಾದರೂ ಅಲ್ಲಾಡಿಸಿಯಾರೆ? (೯-೧೦). ಮುನಿಗಳೇ, ಈ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಧನುಸ್ಸನ್ನು ತರಿಸಿದ್ದೇನೆ. ರಾಜಪುತ್ರರಿಗೆ ತೋರಿಸೋಣವಾಗಲಿ” ಎಂದನು. ಧರ್ಮಾತ್ಮ

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಸ್ತು ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ಶ್ರುತ್ವಾ ಜನಕಭಾಷಿತಮ್ |
 ನತ್ಸ ರಾಮು ಧನುಃ ಪಶ್ಯ ಇತಿ ರಾಘವಮುಬ್ರವೀತ್ || ೧೨
 ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷೇರ್ನ ಚನಾದ್ರಾಮೋ ಯತ್ರ ತಿಷ್ಠತಿ ತದ್ಧನುಃ |
 ಮಂಜೂಷಾಂ ತಾನುಸಾವೃತ್ಯ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಧನುರಥಾಬ್ರವೀತ್ ||
 ಇದಂ ಧನುರ್ಮರಂ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಸಂಸ್ಪೃಶಾಮೀಹ ಪಾಣಿನಾ |
 ಯತ್ನವಾಂಶ್ಚ ಭವಿಷ್ಯಾಮಿ ತೋಲನೇ ಪೂರಣೇಽಪಿ ವಾ || ೧೪
 ಬಾಧಮಿತ್ಯೇವ ತಂ ರಾಜಾ ಮುನಿಶ್ಚ ಸಮಭಾಷತ |
 ಲೀಲಯಾ ಸ ಧನುರ್ಮಧ್ಯೇ ಜಗ್ರಾಹ ವಚನಾನ್ಮನೇಃ || ೧೫
 ಪಶ್ಯತಾಂ ನೃಸಹಸ್ರಾಣಾಂ ಬಹೂನಾಂ ರಘುನಂದನಃ |
 ಆರೋಪಯತ್ಸ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ಸಲೀಲಮಿವ ತದ್ಧನುಃ || ೧೬
 ಆರೋಪಯಿತ್ವಾ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ಪೂರಯಾಮಾಸ ವೀರ್ಯವಾನ್ |
 ತದ್ಬಭಂಜ ಧನುರ್ಮಧ್ಯೇ ನರಶ್ರೇಷ್ಠೋ ಮಹಾಯಶಾಃ || ೧೭
 ತಸ್ಯ ಶಬ್ದೋ ಮಹಾನಾಸೀನ್ನಿರ್ಘಾತಸಮನಿಸ್ಪನಃ |
 ಭೂಮಿಕಂಪಶ್ಚ ಸುಮಹಾನ್ ಪರ್ವತಸ್ಯೇವ ದೀರ್ಯತಃ || ೧೮

ರಾದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ರಾಘವನ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿ “ವತ್ಸ-ರಾಮ, ಧನುಸ್ಸನ್ನು
 ನೋಡು” ಎಂದು ಹೇಳಿದರು (೧೧-೧೨). ರಾಮನು ಧನುಸ್ಸಿದ್ದಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ
 ವೆಟ್ಟಿಗೆಯ ಮುಚ್ಚಲನ್ನು ತೆರೆದು ಧನುಸ್ಸನ್ನು ಒಮ್ಮೆ ನೋಡಿದನು. ಅನಂತರ
 ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಜನಕರ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿ “ಮಹರ್ಷಿಗಳೇ, ಈ ಧನುಸ್ಸನ್ನು ಒಂದು
 ಸಲ ಮುಟ್ಟಿನೋಡುತ್ತೇನೆ. ಇದನ್ನು ಅಲ್ಲಾಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಲಿ ಬಗ್ಗಿಸು
 ವುದಕ್ಕಾಲಿ ಸಾಧ್ಯವೆ ಎಂದು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವೆನು” ಎಂದನು (೧೩-೧೪).
 ಆಗ ಜನಕನೂ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿಗಳೂ “ಓಹೋ! ಆಗಬಹುದು” ಎಂದರು.
 ಮಹರ್ಷಿಗಳ ನುಡಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ರಘುನಂದನನು ಬಹು ಸುಲಭವಾಗಿ
 ಆ ಧನುಸ್ಸಿನ ಮಧ್ಯವನ್ನು ಹಿಡಿದೆತ್ತಿದನು (೧೫). ನೆರೆದಿದ್ದ ಸಾವಿರಾರು
 ಜನರು ದಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಶ್ರೀರಾಮನು ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ
 ಧನುಸ್ಸಿನ ಹೆದೆಯೇರಿಸಿದನು! ಅನಂತರ ಆ ವೀರನು ಧನುಸ್ಸು-ಬಗ್ಗುವಂತೆ
 ಹೆದೆಯನ್ನು ಕರ್ಣಾಂತದವರೆಗೆ ಸೆಳೆದನು. ಧನುಸ್ಸು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುರಿದು

ನಿಪೇತುಶ್ಚ ನರಾಃ ಸರ್ವೇ ತೇನ ಶಬ್ದೇನ ನೋಹಿತಾಃ |
 ವರ್ಜಯಿತ್ವಾ ಮುನಿವರಂ ರಾಜಾನಂ ತೌ ಚ ರಾಘವೌ || ೧೯
 ಪ್ರತ್ಯಾಶ್ವಸ್ತೇ ಜನೇ ತಸ್ಮಿನ್ ರಾಜಾ ವಿಗತಸಾಧ್ವಸಃ |
 ಉವಾಚ ಸ್ರಾಂಜಲಿವಾರ್ಕ್ಯಂ ವಾಕ್ಯಜ್ಞೋ ಮುನಿಪುಂಗವಮ್ ||
 ಭಗವನ್ ದೃಷ್ಟವೀರ್ಯೋ ಮೇ ರಾಮೋ ದಶರಥಾತ್ಮಜಃ |
 ಅತ್ಯದ್ಭುತಮಚಿಂತ್ಯಂ ಚ ನ ತರ್ಕಿತಮಿದಂ ಮಯಾ || ೨೦
 ಜನಕಾನಾಂ ಕುಲೇ ಕೀರ್ತಿಮಾಹರಿಷ್ಯತಿ ಮೇ ಸುತಾ |
 ಸೀತಾ ಭರ್ತಾರಮಾಸಾದ್ಯ ರಾಮಂ ದಶರಥಾತ್ಮಜಮ್ || ೨೧
 ಮಮ ಸತ್ಯಾ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ಚ ವೀರ್ಯಶುಲ್ಕೇತಿ ಕೌಶಿಕ |
 ಸೀತಾ ಪ್ರಾಣೈರ್ಬಹುಮತಾ ದೇಯಾ ರಾಮಾಯ ಮೇ ಸುತಾ ||
 ಭವತೋಽನುಮತೇ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಶೀಘ್ರಂ ಗಚ್ಛಂತು ಮಂತ್ರಿಣಃ |
 ಮಮ ಕೌಶಿಕ ಭದ್ರಂ ತೇ ಅಯೋಧ್ಯಾಂ ತ್ವರಿತಾ ರಥೈಃ || ೨೨

ಸಿಡಿಲು ಹೊಡೆದಂತೆ ಮಹಾಶಬ್ದವಾಯಿತು. ಪರ್ವತವು ಸೀಳಿದಂತಾಗಿ
 ಭೂಮಿಯು ನಡುಗಿಹೋಯಿತು (೧೬-೧೮). ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು, ಜನಕರಾಜ,
 ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು—ಇವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಜನರೆಲ್ಲರೂ ಆ ಶಬ್ದದಿಂದ
 ಮೂರ್ಛಿತರಾಗಿ ನೆಲದಮೇಲೆ ಬಿದ್ದರು. ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತಿನಮೇಲೆ ಮೂರ್ಛಿತ
 ರೆಲ್ಲರೂ ಎಚ್ಚೆತ್ತರು ಜನಕರಾಜನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನೆಮ್ಮದಿಯಾಯಿತು
 (೧೯-೨೦) ಅವನು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರಿಗೆ ಕೈಮುಗಿದು “ಭಗವನ್, ದಶರಥ
 ಪುತ್ರನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಂಡೆನು. ಇದು
 ಅತ್ಯದ್ಭುತ. ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಮೀರಿದ್ದು. ಇಂಥ ಪರಾಕ್ರಮವಿದೆಯೆಂದು ನಾನು
 ಊಹಿಸಿರಲಿಲ್ಲ ನನ್ನ ಮಗಳಾದ ಸೀತೆಯು ಈ ದಶರಥಕುಮಾರನನ್ನು
 ಮದುವೆಯಾದರೆ ಜನಕವಂಶಕ್ಕೆ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ತರುವಳು (೨೧-೨೨.)
 ಕೌಶಿಕಮುನಿಗಳೆ, ಸೀತೆಯು ವೀರ್ಯಶುಲ್ಕೆಂಬ ನನ್ನ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ
 ಸತ್ಯವಾಯಿತು. ನನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ವ್ರಾಣಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ
 ಸಾಕಿದ್ದೇನೆ ಅವಳನ್ನು ರಾಮನಿಗೆ ವಿವಾಹಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತೇನೆ (೨೩).
 ಮಹರ್ಷಿಗಳೆ, ನಿಮ್ಮ ಆಗಮನವು ಮಂಗಳಕರವಾಯಿತು. ನೀವು ಅನುಮತಿ

ರಾಜಾನಂ ಪ್ರಶ್ರಿತ್ಯೈರ್ವಾಕ್ಯೈರಾಸಯಂತು ಪುರಂ ನುನು |
 ಪ್ರಧಾನಂ ವೀರ್ಯಶುಲ್ಕಾಯಾಃ ಕಥಯಂತು ಚ ಸರ್ವಶಃ || ೨೫
 ಮುನಿಗುಸ್ತಾ ಚ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಾ ಕಥಯಂತು ನೃಪಾಯ ವೈ |
 ಪ್ರೀಯಮಾಣಂ ತು ರಾಜಾನಮಾಸಯಂತು ಸುಶೀಘ್ರಗಾಃ || ೨೬
 ಕೌಶಿಕಶ್ಚ ತಥೇತ್ಯಾಹ ರಾಜಾ ಚಾಭಾಷ್ಯ ಮಂತ್ರಿಣಃ |
 ಅಯೋಧ್ಯಾಂ ಪ್ರೇಷಯಾಮಾಸ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ಕೃತಶಾಸನಾನ್ ||
 ಯಥಾವೃತ್ತಂ ಸಮಾಖ್ಯಾತುಮಾನೇತುಂ ಚ ನೃಪಂ ತದಾ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಸಪ್ತಷಷ್ಟಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಕೊಡುವುದಾದರೆ ನನ್ನ ಮಂತ್ರಿಗಳು ಈಗಲೇ ರಥವನ್ನೇರಿ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ
 ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಹೋಗಲಿ. ವಿನಯಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸಂಭಾಷಿಸಿ ದಶರಥ
 ಮಹಾರಾಜನನ್ನು ನನ್ನ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಕರೆತರಲಿ. ವೀರ್ಯಶುಲ್ಕಳಾದ ನನ್ನ
 ಸೀತೆಯನ್ನು ವಿನಾಹಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತೇನೆಂಬ ವಿಷಯವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿಸಲಿ
 (೨೪-೨೫) ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಋಷಿಗಳ ರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಸುಖವಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು
 ಹೇಳಿ, ಸಂತುಷ್ಟನಾದ ದಶರಥಮಹಾರಾಜನನ್ನು ಬೇಗನೆ ಕರೆತರಲಿ” ಎಂದು
 ಹೇಳಿದನು (೨೬) ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ‘ತಥಾಸ್ತು’ ಎಂದರು. ಧರ್ಮಾತ್ಮನಾದ
 ಜನಕರಾಜನು ಮಂತ್ರಿಗಳೊಡನೆ ಮಾತನಾಡಿ ಅವರು ಕೂಡಲೆ ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ
 ಹೋಗಬೇಕೆಂದೂ ವಿಷಯವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿ ದಶರಥನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು
 ಬರಬೇಕೆಂದೂ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದನು (೨೭)

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಅರುವತ್ತೇಳನೆಯ ಸರ್ಗ

ಅಷ್ಟಷಷ್ಟಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ದಶರಥಾಹ್ವಾನಮ್

ಜನಕೇನ ಸಮಾದಿಷ್ಟಾ ದೂತಾಸ್ತೇ ಕ್ಲಾಂತನಾಹನಾಃ |
ತ್ರಿರಾತ್ರನುಷಿತಾ ನೂರ್ಗೇ ತ್ವಯೋಧ್ಯಾಂ ಸ್ತಾವಿತನ್ ಪುರೀಮ್
ರಾಜ್ಞೋ ಭವನಮಾಸಾಢ್ಯ ದ್ವಾರಸ್ಥಾನಿದಮಬ್ರುವನ್ |
ಶೀಘ್ರಂ ನಿವೇದ್ಯತಾಂ ರಾಜ್ಞೇ ದೂತಾನೋ ಜನಕಸ್ಯ ಚ || ೨
ಇತ್ಯುಕ್ತಾ ದ್ವಾರಪಾಲಾಸ್ತೇ ರಾಘವಾಯ ನೃವೇದಯನ್ |
ತೇ ರಾಜವಚನಾಚ್ಛೀಘ್ರಂ ದ್ವಾಃಸ್ಥಾ ದೂತಾನ್ ಬಭಾಷೀರೇ || ೩
ದ್ರುತಂ ಗಚ್ಛಂತು ದೂತಾ ವೈ ರಾಜವೇಶ್ವಮಹಾದ್ಯುತಿ |
ತೇ ರಾಜವಚನಾದ್ಧೂತಾ ರಾಜವೇಶ್ವಪ್ರವೇಶಿತಾಃ || ೪
ದದೃಶುದೇವಸಂಕಾಶಂ ವೃದ್ಧಂ ದಶರಥಂ ನೃಪಮ್ |
ಬದ್ಧಾಂಜಲಿಪುಟಾಃ ಸರ್ವೇ ದೂತಾ ವಿಗತಸಾಧ್ವಸಾಃ || ೫

ಸರ್ಗ ೬೮

ಜನಕರಾಜನ ದೂತರು ದಶರಥನಿಗೆ ಶ್ರೀರಾಮನ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ
ಮಿಥಿಲೆಗೆ ಬರುವಂತೆ ಆಹ್ವಾನಿಸುವುದು. ದಶರಥನ ಪ್ರಯಾಣನಿಶ್ಚಯ.

ಜನಕರಾಜನ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಹೊತ್ತು ದೂತರಾಗಿ ಹೊರಟ ಮಂತ್ರಿಗಳು
ವಾಹನಗಳಿಗೆ ಆಯಾಸವಾಗುವಷ್ಟು ತ್ವರೆಯಿಂದ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡಿದರು.
ಅವರು ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮೂರು ರಾತ್ರಿಯನ್ನು ಕಳೆದು ಅಯೋಧ್ಯಾನಗರಕ್ಕೆ
ಹೋಗಿ ನೇರಿದರು (೧). ನೇರವಾಗಿ ರಾಜಭವನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ತಾವು
ಜನಕರಾಜನ ದೂತರೆಂಬುದನ್ನು ದಶರಥನಿಗೆ ತಿಳಿಸುವಂತೆ ದ್ವಾರವಾಲಕರಿಗೆ
ಹೇಳಿದರು. ದ್ವಾರವಾಲಕರು ರಾಜನಿಗೆ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಅವನ
ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ದೂತರನ್ನು ದಿವ್ಯವಾದ ರಾಜಭವನದೊಳಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿಸಿ
ದರು (೨-೪). ಅಲ್ಲಿ ದೂತರು ದೇವತೆಯಂತೆ ವಿರಾಜಮಾನನಾದ ವೃದ್ಧ

ರಾಜಾನಂ ಪ್ರಯತಾ ವಾಕ್ಯಮಬ್ರುವನ್ ಮಧುರಾಕ್ಷರಮ್ |
ಮೈಥಿಲೋ ಜನಕೋ ರಾಜಾ ಸಾಗ್ನಿಹೋತ್ರಪುರಸ್ಕೃತಮ್ || ೬

ಕುಶಲಂ ಚಾವ್ಯಯಂ ಚೈವ ಸೋಪಾಧ್ಯಾಯಪುರೋಹಿತಮ್ |
ಮುಹುರ್ಮುಹುರ್ಮಧುರಯಾ ಸ್ನೇಹಸಂಯುಕ್ತಯಾ ಗಿರಾ || ೭

ಜನಕಸ್ತ್ವಾಂ ಮಹಾರಾಜಾ ಪೃಚ್ಛತೇ ಸಪುರಃಸರಮ್ |
ಪೃಷ್ಟ್ವಾ ಕುಶಲಮನ್ಯಗ್ರಂ ನೈದೇಹೋ ಮಿಥಿಲಾಧಿಪಃ || ೮

ಕೌಶಿಕಾನುಮತೋ ವಾಕ್ಯಂ ಭವಂತಮಿದಮಬ್ರವೀತ್ |
ಪೂರ್ವಂ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ವಿದಿತಾ ವೀರ್ಯಶುಲ್ಕಾ ಮಮಾತ್ಮಜಾ || ೯

ರಾಜಾನಶ್ಚ ಕೃತಾಮರ್ಷಾ ನಿರ್ವೀರ್ಯಾ ವಿಮುಖೀಕೃತಾಃ |
ಸೇಯಂ ಮಮ ಸುತಾ ರಾಜನ್, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಪುರಃಸರೈಃ || ೧೦

ದಶರಥನೃವಾಲನನ್ನು ಕಂಡು ವಂದಿಸಿದರು. ಅವರು ಕೈಮುಗಿದುಕೊಂಡು ಸಲಿಗೆಯಿಂದ ಮಧುರವಾಗಿ ಸಂಭಾಷಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ನುಡಿಯುತ್ತ ಹೀಗೆಂದರು (೫-೬): “ಮಹಾರಾಜ, ಮಿಥಿಲಾಧಿಪತಿಯಾದ ಜನಕರಾಜನು ಋತ್ವಿಜರೊಂದಿಗೆ ಸಮನ್ವಿತನಾಗಿ ನಿನ್ನ ಕ್ಷೇಮವನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ನಿನಗೂ ನಿನ್ನ ಗುರುಗಳಿಗೂ ಋತ್ವಿಜರಿಗೂ ಪರಿವಾರಕ್ಕೂ ಕ್ಷೇಮವು ನೆಲಸಿದೆಯೆ ಎಂದು ಸ್ನೇಹಾದ್ರವಾದ ಮಧುರವಾಕ್ಯದಿಂದ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಕೇಳಿದ್ದಾನೆ (೭-೮). ನಿನ್ನ ಕ್ಷೇಮವನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿ ಕೌಶಿಕಮುನಿಗಳ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಈ ಸಂದೇಶವನ್ನು ನಿವೇದಿಸುವಂತೆ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಏನೆಂದರೆ:— “ನನ್ನ ಮಗಳಾದ ಸೀತೆಯು ವೀರ್ಯಶುಲ್ಕಳೆಂದು ನಾನು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿರುವುದು ನಿನಗೆ ವಿದಿತವಾಗಿದೆ (೯). ಬಹುಮಂದಿ ರಾಜರು ಹರದಿಂದ ಬಂದು ವರಾಕ್ರಮಹೀನರಾದ್ದರಿಂದ (ಧನುಸ್ಸನ್ನೆತ್ತಲಾರದೆ) ವಿಮುಖರಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದಾರೆಂಬುದೂ ವಿದಿತವಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರಲು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿಗಳೊಡನೆ ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ನಿನ್ನ ವೀರಪುತ್ರರು ವೀರ್ಯಶುಲ್ಕಳಾದ ನನ್ನ

ಯದ್ಯ ಚ್ಛಯಾಗತೈರ್ವೀರೈರ್ನಿರ್ಜಿತಾ ತವ ಪುತ್ರೈಃ |
 ತಚ್ಚ ರಾಜನ್ ಧನುರ್ದಿವ್ಯಂ ಮಧ್ಯೇ ಭಗ್ನಂ ಮಹಾತ್ಮನಾ || ೧೧
 ರಾಮೇಣ ಹಿ ಮಹಾವೀರ ಮಹತ್ತ್ವಾಂ ಜನಸಂಸದಿ |
 ಅಸ್ಮೈ ದೇಯಾ ಮಯಾ ಸೀತಾ ವೀರ್ಯಶುಲ್ಕಾ ಮನೂತ್ಮಜಾ
 ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಂ ತರ್ತುಮಿಚ್ಛಾಮಿ ತದನುಜ್ಞಾ ತುಮರ್ಹಸಿ |
 ಸೋಪಾಧ್ಯಾಯೋ ಮಹಾರಾಜ ಪುರೋಹಿತಪುರಃಸರಃ || ೧೩
 ಶೀಘ್ರಮಾಗಚ್ಛ ಭದ್ರಂ ತೇ ದ್ರಷ್ಟುಮರ್ಹಸಿ ರಾಘವಾ |
 ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಂ ಮನು ರಾಜೇಂದ್ರ ನಿರ್ವರ್ತಯಿತುಮರ್ಹಸಿ || ೧೪
 ಪುತ್ರಯೋರುಭಯೋಃ ಪ್ರೀತಿಂ ಲಪ್ಸ್ಯಸೇ ವೀರ್ಯನಿರ್ಜಿತಾಮ್
 ಏನಂ ವಿದೇಹಾಧಿಪತಿರ್ಮಧುರಂ ವಾಕ್ಯಮಬ್ರವೀತ್ || ೧೫
 ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಾಭ್ಯನುಜ್ಞಾತಃ ಶತಾನಂದಮತೇ ಸ್ಥಿತಃ |
 ದೂತವಾಕ್ಯಂ ತು ತಚ್ಛ್ರುತ್ವಾ ರಾಜಾ ಪರಮಹರ್ಷಿತಃ || ೧೬

ಮಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದುಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ* (೧೦). ದೊಡ್ಡ ಜನಸ್ತೋಮದೊಂದಿಗೆ
 ಮಹಾತ್ಮನಾದ ರಾಮನು ಆ ದಿವ್ಯಧನುಸ್ಸನ್ನು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುರಿದುಬಿಟ್ಟ
 ದ್ದಾನೆ. ನನ್ನ ಮಗಳಾದ ಸೀತೆ ವೀರ್ಯಶುಲ್ಕಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಳನ್ನು
 ರಾಮನಿಗೆ ವಿನಾಹಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು ನನ್ನ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳ
 ಬೇಕೆಂದಿದ್ದೇನೆ. ಇದಕ್ಕೆ ನೀನು ದಯವಿಟ್ಟು ಅನುಜ್ಞೆಯನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು
 (೧೧-೧೨). ಮಹಾರಾಜ, ಕೂಡಲೇ ನೀನು ಪುರೋಹಿತರನ್ನೂ, ಋತ್ವಿಜ
 ರನ್ನೂ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಪರಿವಾರಸಮೇತನಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಆಗಮಿಸಬೇಕು.
 ನಿನಗೆ ಶುಭವಾಗಲಿ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ರಘುಕುಲೋತ್ಪನ್ನರಾದ ನಿನ್ನ ಪುತ್ರ
 ರನ್ನು ನೋಡು. ರಾಜೇಂದ್ರ, ನನ್ನ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿಕೊಡು
 (೧೩-೧೪) ನಿನ್ನ ಪುತ್ರರ ಶೌರ್ಯವನ್ನು ಕಂಡು ಸಂಪ್ರೀತನಾಗು”
 ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿದೇಹಾಧಿಪತಿಯು ಮಧುರವಾದ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಹೇಳಿ
 ಕಳುಹಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರಿಂದಲೂ ಶತಾನಂದರಿಂದಲೂ
 ಸಮ್ಮತಿಯನ್ನು ವಡೆದಿದ್ದಾನೆ” (೧೫). ದೂತರ ಈ ವಚನವನ್ನು ಕೇಳಿ

* ಅನುಬಂಧವನ್ನು ನೋಡಿ.

ವಸಿಷ್ಠಂ ವಾಮದೇವಂ ಚ ಮಂತ್ರಿಣೋಽನ್ಯಾಂಶ್ಚ ಸೋಽಬ್ರವೀತ್ |
ಗುಪ್ತಃ ಕುಶಿಕಪುತ್ರೇಣ ಕೌಸಲ್ಯಾನಂದವರ್ಧನಃ || ೧೭

ಲಕ್ಷ್ಮಣೇನ ಸಹ ಭ್ರಾತ್ರಾ ವಿದೇಹೇಷು ವಸತ್ಯಸೌ |
ದೃಷ್ಟವೀರ್ಯಸ್ತು ಕಾಕುತ್ಸ್ಥೋ ಜನಕೇನ ಮಹಾತ್ಮನಾ || ೧೮

ಸಂಪ್ರದಾನಂ ಸುತಾಯಾಸ್ತು ರಾಘವೇ ಕರ್ತುಮಿಚ್ಛತಿ |
ಯದಿ ವೋ ರೋಚತೇ ವೃತ್ತಂ ಜನಕಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ || ೧೯

ಪುರೀಂ ಗಚ್ಛಾಮಹೇ ಶೀಘ್ರಂ ಮಾಭೂತ್ ಕಾಲಸ್ಯ ಪರ್ಯಯಃ |
ಮಂತ್ರಿಣೋ ಬಾಢಮಿತ್ಯಾಹುಃ ಸಹ ಸರ್ವೈರ್ಮಹರ್ಷಿಭಿಃ || ೨೦

ಸುಪ್ರೀತಶ್ಚಾ ಬ್ರವೀದ್ರಾಜಾ ಶ್ಲೋ ಯಾತ್ರೇತಿ ಸ ಮಂತ್ರಿಣಃ |
ಮಂತ್ರಿಣಸ್ತು ನರೇಂದ್ರೇಣ ರಾತ್ರಿಂ ಪರಮಸತ್ಯತಾಃ || ೨೧

ಊಷುಃ ಪ್ರಮುದಿತಾಃ ಸರ್ವೇ ಗುಣೈಃ ಸರ್ವೈಃ ಸಮನ್ವಿತಾಃ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಅಷ್ಟಷಷ್ಟಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ದಶರಥರಾಜನಿಗೆ ವರಮಾನಂದವಾಯಿತು ಅವನು ವಸಿಷ್ಠವಾಮದೇವ ರನ್ನೂ ಇತರ ಮಂತ್ರಿಗಳನ್ನೂ ಕುರಿತು “ಮಾನ್ಯರೆ, ಕೌಸಲ್ಯೆಯ ಮುದ್ದು ಮಗ ನಾದ ನನ್ನ ರಾಮನು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನುನಿಗಳ ರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ನೊಡನೆ ವಿದೇಹದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದಾನೆ (೧೭-೧೮) ಜನಕಮಹಾರಾಜನು ಇವನ ವರಾಕ್ರಮವನ್ನು ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಂಡು ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ರಾಮನಿಗೆ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಡಬೇಕೆಂದಿದ್ದಾನೆ. ಜನಕರಾಜನ ಆಚಾರವ್ಯವಹಾರಗಳು ಸಂಬಂಧ ಯೋಗ್ಯವೆಂದು ನಿೀವು ಮೆಚ್ಚುವುದಾದರೆ, ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಮಿಥಿಲಾನಗರಕ್ಕೆ ವ್ರಯಾಣಮಾಡೋಣ. ಕಾಲಾತಿಕ್ರಮವಾಗುವುದು ಬೇಡ” ಎಂದು ಹೇಳಿ ದನು. ಆಗ ಮಂತ್ರಿಗಳೂ ವಸಿಷ್ಠವಾಮದೇವಾದಿಮಹರ್ಷಿಗಳೂ ಒಮ್ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಆಗಬಹುದೆಂದರು (೧೮-೨೦). ದಶರಥನು ಸಂತೋಷದಿಂದ ‘ನಾಳೆ ವ್ರಯಾಣದ ಏರ್ಪಾಡು ನಡೆಯಲಿ’ ಎಂದು ತನ್ನ ಮಂತ್ರಿಗಳಿಗೆ ಸೂಚಿಸಿ ದನು. ದೂತರಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದ ಜನಕರಾಜನ ಮಂತ್ರಿಗಳು ದಶರಥನ ವಿಶೇಷ ಸತ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಆ ರಾತ್ರಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ತಂಗಿದರು (೨೧).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಆರುವತ್ತೆಂಟನೆಯ ಸರ್ಗ

ಏಕೋನಸಪ್ತತಿತನುಃ ಸರ್ಗಃ

ದಶರಥಜನಕಸಮಾಗಮಃ

ತತೋ ರಾತ್ರ್ಯಾಂ ವ್ಯತೀತಾಯಾಂ ಸೋಸಾಧ್ಯಾಯಃ ಸಬಾಂಧವಃ
ರಾಜಾ ದಶರಥೋ ಹೃಷ್ವಃ ಸುಮಂತ್ರನಿದನುಬ್ರವೀತ್ || ೧

ಅದ್ಯ ಸರ್ವೇ ಭನಾಭ್ಯಕ್ತಾ ಭನಮಾದಾಯ ಪುಷ್ಕಲಮ್ |
ನೃಜಂತ್ವಗ್ರೇ ಸುವಿಹಿತಾ ನಾನಾರತ್ನಸಮನ್ವಿತಾಃ || ೨

ಚತುರಂಗಬಲಂ ಸರ್ವಂ ಶೀಘ್ರಂ ನಿಯಾತು ಸರ್ವಶಃ |
ನುಮಾಜ್ಞಾ ಸಮಕಾಲಂ ಚ ಯಾನಯುಗ್ಮಮನುತ್ತಮಮ್ || ೩

ನಸಿಷ್ಠೋ ನಾಮದೇವಶ್ಚ ಜಾಬಾಲಿರಥ ಕಾಶ್ಯಪಃ |
ಮಾರ್ಕಂಡೇಯಃ ಸುದೀರ್ಘಾಯುರ್ಯುಷಿಃ ಕಾತ್ಯಾಯನಸ್ತಥಾ ||

ಏತೇ ದ್ವಿಜಾಃ ಪ್ರಯಾಂತ್ವಗ್ರೇ ಸ್ಯಂದನಂ ಯೋಜಯಸ್ವ ನೇ |
ಯಥಾ ಕಾಲಾತ್ಯಯೋ ನ ಸ್ಯಾದ್ಭೂತಾ ಹಿ ತ್ವರಯಂತಿ ಮಾಮ್ ||

ಸರ್ಗ ೬೯

ಪರಿವಾರಸಮೇತನಾಗಿ ದಶರಥನು ಮಿಥಿಲೆಗೆ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡುವುದು.

ಜನಕರಾಜನು ಸ್ವಾಗತಿಸುವುದು

ರಾತ್ರಿ ಕಳೆಯಿತು. ದಶರಥನು ಪುರೋಹಿತರಿಂದಲೂ ಬಾಂಧವರಿಂದಲೂ ಪರಿವೃತನಾಗಿ ಹರ್ಷದಿಂದ ಸುಮಂತ್ರನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು : “ ಸುಮಂತ್ರ, ಈಗ ಕೋಶಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಪುಷ್ಕಳಧನವನ್ನೂ ನಾನಾರತ್ನಗಳನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ವಿವಾಹೋಚಿತ ನಾಮಗ್ರಿಗಳಿಂದ ಸಜ್ಜಾಗಿ ಮುಂದೆ ಹೊರಡಲಿ (೧-೨). ಚತುರಂಗಸೈನ್ಯವೂ (ವಲ್ಲಕ್ಕಿ ರಥ ಮುಂತಾದ) ವಾಹನಗಳೂ ನನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯಾದ ಕೂಡಲೆ ಹೊರಡುವಂತೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಲಿ ವಸಿಷ್ಠವಾಮದೇವರೂ ಜಾಬಾಲಿ ಕಾಶ್ಯಪ ಮಾರ್ಕಂಡೇಯ ಕಾತ್ಯಾಯನರೂ ಮುಂದುಗಡೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಲಿ ನನ್ನ ರಥವನ್ನು ಸಿದ್ಧವಡಿಸು. ವಿಲಂಬವಾಗಬಾರದು. ದೂತ . ನನ್ನನ್ನು ತ್ವರಿಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ” ಎಂದು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದನು (೩-೫).

ನಚನಾತ್ತು ನರೇಂದ್ರಸ್ಯ ಸಾ ಸೇನಾ ಚತುರಂಗಿಣೀ |
 ರಾಜಾನನ್ಯುಷಿಭಿಃ ಸಾರ್ಥಂ ಪ್ರಜಂತಂ ಪೃಥ್ವಿತೋಽನ್ವಗಾತ್ || ೬
 ಗತ್ವಾ ಚತುರಹಂ ಮಾರ್ಗಂ ವಿದೇಹಾನಭ್ಯುಪೇಯಿನಾನ್ |
 ರಾಜಾ ತು ಜನಕಃ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಶ್ರುತ್ವಾ ಪೂಜಾಮಕಲ್ಪಯತ್ || ೭
 ತತೋ ರಾಜಾನಮಾಸಾಡ್ಯ ವೃದ್ಧಂ ದಶರಥಂ ನೃಪಮ್ |
 ಜನಕೋ ಮುದಿತೋ ರಾಜಾ ಹರ್ಷಂ ಚ ಹರಮಂ ಯಯೌ || ೮
 ಉವಾಚ ಚ ನರಶ್ರೇಷ್ಠೋ ನರಶ್ರೇಷ್ಠಂ ಮುದಾನ್ವಿತಃ |
 ಸ್ವಾಗತಂ ತೇ ಮಹಾರಾಜ ದಿಷ್ಟ್ವಾ ಪ್ರಪ್ತೋಽಸಿ ರಾಘವ || ೯
 ಪುತ್ರಯೋರುಭಯೋಃ ಪ್ರೀತಿಂ ಲಪ್ಸ್ಯಸೇ ವೀರ್ಯನಿರ್ಜಿತಾಮ್ |
 ದಿಷ್ಟ್ವಾ ಪ್ರಪ್ತೋ ಮಹಾತೇಜಾ ವಸಿಷ್ಠೋ ಭಗವಾನ್ಯುಷಿಃ || ೧೦
 ಸಹ ಸರ್ವೈರ್ವಿಜಶ್ರೇಷ್ಠೈರ್ದೇವೈರಿವ ಶತಕೃತುಃ |
 ದಿಷ್ಟ್ವಾ ಮೇ ನಿರ್ಜಿತಾ ವಿಘ್ನಾ ದಿಷ್ಟ್ವಾ ಮೇ ಪೂಜಿತಂ ಕುಲಮ್

ಅನಂತರ ಎಲ್ಲವೂ ಸಿದ್ಧವಾಗಲು ವಸಿಷ್ಠಾದಿಮಹರ್ಷಿಗಳೊಡನೆ ದಶರಥನು
 ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದನು. ರಾಜಾಜ್ಞೆಯಂತೆ ಚತುರಂಗಬಲವು ಅವನ ಹಿಂದೆ
 ಸಾಗಿತು. ಹೀಗೆ ನಾಲ್ಕುದಿನ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡಿ ದಶರಥನು ವಿದೇಹರಾಜಧಾನಿ
 ಯಾದ ಮಿಥಿಲೆಯನ್ನು ಸೇರಿದನು. ಜನಕರಾಜನು ದಶರಥನ ಆಗಮನವನ್ನು
 ಕೇಳಿ ಅತಿಥಿಸತ್ಕಾರಮಾಡಿ ಗೌರವಿಸಿದನು (೬-೭). ಮೊದಲೇ ಸಂತುಷ್ಟ
 ನಾಗಿದ್ದ ಜನಕನಿಗೆ ವೃದ್ಧನಾದ ದಶರಥನೈವಾಲನು ಬಂದುದರಿಂದ
 ವರಮಾನಂದವಾಯಿತು. ಅವನು “ಮಹಾರಾಜ, ನಿನಗೆ ಸ್ವಾಗತ. ನೀನು
 ದಯಮಾಡಿಸಿರುವುದು ನನ್ನ ಭಾಗ್ಯ (೮-೯). ನಿನ್ನ ಮಕ್ಕಳ ಶೌರ್ಯವನ್ನು
 ಕಂಡು ನೀನು ಆನಂದಿಸುವೆ. ಭಗವಾನ್ ವಸಿಷ್ಠಮಹರ್ಷಿಗಳೂ ನನ್ನ
 ಭಾಗ್ಯದಿಂದ ದಯಮಾಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದೇವೇಂದ್ರನೊಡನೆ ದೇವತೆಗಳಂತೆ ಈ
 ಮಹಾತೇಜಸ್ವಿಗಳೊಡನೆ ಸಕಲ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶ್ರೇಷ್ಠರೂ ಆಗಮಿಸಿದ್ದಾರೆ ನನ್ನ
 ಪುಣ್ಯದಿಂದ ವಿಘ್ನಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪರಿಹೃತವಾದವು. ನನ್ನ ಕುಲವು ಧನ್ಯವಾಯಿತು

ರಾಘವೈಃ ಸಹ ಸಂಬಂಧಾದ್ವೀರ್ಯಶ್ರೇಷ್ಠೈರ್ಮಹಾತ್ಮಭಿಃ |
 ಶ್ವಃ ಪ್ರಭಾತೇ ನರೇಂದ್ರ ತ್ವಂ ನಿರ್ವರ್ತಯಿತುಮರ್ಹಸಿ || ೧೨
 ಯಜ್ಞಸ್ಯಾಂತೇ ನರಶ್ರೇಷ್ಠ ವಿನಾಹವ್ಯುಷಿಸಂಮತಮ್ |
 ತಸ್ಯ ತದ್ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಋಷಿಮುಧೈಃ ನರಾಧಿಪಃ || ೧೩
 ನಾಕೈಂ ನಾಕೈವಿದಾಂ ಶ್ರೇಷ್ಠಃ ಪ್ರತ್ಯುನಾಚ ಮಹೀಪತೀಮ್ |
 ಪ್ರತಿಗ್ರಹೋ ದಾತೃವಶಃ ಶ್ರುತಮೇತನ್ಮಯಾ ಪುರಾ || ೧೪
 ಯಥಾ ವಕ್ಷ್ಯಸಿ ಧರ್ಮಜ್ಞ ತತ್ ಕರಿಷ್ಯಾಮಹೇ ವಯಮ್ |
 ಧರ್ಮಿಷ್ಠಂ ಚ ಯಶಸ್ವಂ ಚ ವಚನಂ ಸತ್ಯವಾದಿನಃ || ೧೫
 ಶ್ರುತ್ವಾ ವಿದೇಹಾಧಿಪತಿಃ ಪರಂ ವಿಸ್ಮಯಾಮಾಗತಃ |
 ತತಃ ಸರ್ವೇ ಮುನಿಗಣಾಃ ಪರಸ್ಪರಸಮಾಗಮೇ || ೧೬
 ಹರ್ಷೇಣ ಮಹತಾ ಯುಕ್ತಾಸ್ತಾಂ ನಿಶಾಮನಸನ್ ಸುಖಮ್ |
 ಅಥ ರಾನೋ ಮಹಾತೇಜಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣೇನ ಸಮಂ ಯಯೌ || ೧೭

(೧೦-೧೧). ಮಹಾವೀರರೂ ಮಹಾತ್ಮರೂ ಆದ ರಘುವಂಶದವರೊಡನೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದುದೇ ಇದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಕಾರಣ ಮಹಾರಾಜ, ನಾಳೆ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ನನ್ನ ಯಜ್ಞಕಾರ್ಯವು ಸಮಾಪ್ತವಾದಮೇಲೆ ವಿನಾಹವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಬಹುದೆಂದು ಋಷಿಗಳು ಸಮ್ಮತಿಸಿದ್ದಾರೆ ಇದನ್ನು ನೀನು ನಡೆಸಿಕೊಡಬೇಕು” ಎಂದು ದಶರಥನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು (೧೨-೧೩). ಆಗ ಸಂಭಾಷಣಾಚತುರನಾದ ದಶರಥನು “ ಜನಕಮಹಾರಾಜ, ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಕೊಡುವವನ ಅಧೀನವೆಂದು ನಾನು ಕೇಳಿಬಿಟ್ಟೆನು! ಧರ್ಮಜ್ಞನಾದ ನೀನು ಹೇಳುವಂತೆ ನಾವು ಮಾಡುತ್ತೇವೆ” ಎಂದು ನುಡಿದನು (೧೪-೧೫). ಧರ್ಮಯುಕ್ತವೂ ವ್ರತಸನ್ನೀಯವೂ ಆದ ದಶರಥನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ (ಅವನ ವಿನಯಕ್ಕಾಗಿ) ಜನಕರಾಜನಿಗೆ ಬಹಳ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು. (ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಿಂದ) ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ಮುನಿಗಳಿಗೆ ವರಸ್ಪರ ದರ್ಶನಲಾಭವಾಗಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಹರ್ಷವಾಯಿತು. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ರಾತ್ರಿಯನ್ನು ಸುಖವಾಗಿ ಕಳೆದರು (೧೬-೧೭). ಇತ್ತ ನಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ದಶರಥನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದರು. ಅವರಿಬ್ಬರೂ ತಂದೆಯ ವಾದಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಂ ಪುರಸ್ಕೃತ್ಯ ಪಿತುಃ ಸಾದಾವುಪಸ್ಪೃಶನ್ |
ರಾಜಾ ಚ ರಾಘವೌ ಪುತ್ರೌ ನಿಶಾನ್ಯು ಪರಿಹರ್ಷಿತಃ || ೧೮

ಉನಾಸ ಪರಮುಪ್ರಿತೋ ಜನಕೇನಾಭಿಪೂಜಿತಃ |
ಜನಕೋಽಪಿ ಮಹಾತೇಜಾಃ ಕ್ರಿಯಾಂ ಧರ್ಮೇಣ ತತ್ತ್ವವಿತ್ ||
ಯಜ್ಞಸ್ಯ ಚ ಸುತಾಭ್ಯಾಂ ಚ ಕೃತ್ವಾ ರಾತ್ರಿಮುನಾಸ ಹ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಏಕೋನಶಪ್ತತಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ನಮಸ್ಕರಿಸಿದರು. ದಶರಥನಿಗೆ ತನ್ನ ಪುತ್ರರನ್ನು ಕಂಡು ಆನಂದವಾಯಿತು (೧೮). ಜನಕರಾಜನ ಆತಿಥ್ಯವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತ ಅವನು ಸಂತೋಷ ದಲ್ಲಿದ್ದನು. ಧರ್ಮಜ್ಞನಾದ ಜನಕನು ವಿಧಿವತ್ತಾಗಿ ಯಜ್ಞದ ಅವಶಿಷ್ಟ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ತನ್ನ ಪುತ್ರಿಯರಾದ ಸೀತೆ ಮತ್ತು ಊರ್ಮಿಳೆಯರಿಗೆ * ಅಂಕುರಾರ್ಪಣಾದಿ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಆ ರಾತ್ರಿ ಯನ್ನು ಕಳೆದನು (೧೯).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಅರುವತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಸರ್ಗ

* ಊರ್ಮಿಳೆಯ ವಿವಾಹದ ವಿಷಯ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಮುಂದಿನ ಸಂದರ್ಭದಿಂದ ಊರ್ಮಿಳೆಯ ವಿವಾಹದ ಮಾತುಕಥೆಯು ನಡೆದು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಸಪ್ತತಿತನುಃ ಸರ್ಗಃ

ಕನ್ಯಾನರಣಿಮ್

ತತಃ ಪ್ರಭಾತೇ ಜನಕಃ ಕೃತಕರ್ಮಾ ಮಹರ್ಷಿಭಿಃ |
 ಉನಾಚ ವಾಕ್ಯಂ ವಾಕ್ಯಜ್ಞಃ ಶತಾನಂದಂ ಪುರೋಹಿತಮ್ || ೧
 ಭ್ರಾತಾ ನುನು ಮಹಾತೇಜಾ ಯನೀಯಾನತಿಧಾರ್ಮಿಕಃ |
 ಕುಶಧ್ವಜ ಇತಿ ಖ್ಯಾತಃ ಪುರೀಮಧ್ಯವಸಚ್ಛುಭಾಮ್ || ೨
 ನಾರ್ಯಾಫಲಕಪರ್ಯಂತಾಂ ಪಿಬನ್ನಿಷ್ಟುಮತೀಂ ನದೀಮ್ |
 ಸಾಂಕಾಶ್ಯಾಂ ಪುಣ್ಯಸಂಕಾಶಾಂ ವಿನೂನಮಿವ ಪುಷ್ಪಕಮ್ || ೩
 ತನುಹಂ ದ್ರಷ್ಟುಮಿಚ್ಛಾಮಿ ಯಜ್ಞಗೋಸ್ತಾ ಸಮೇ ನುತಃ |
 ಪ್ರೀತಿಂ ಸೋಽಪಿ ಮಹಾತೇಜಾ ಇಮಾಂ ಭೋಕ್ತಾ ಮಯಾ ಸಹ
 ಏವಮುಕ್ತೇ ತು ವಚನೇ ಶತಾನಂದಸ್ಯ ಸಂನಿಧೌ |
 ಆಗತಾಃ ಕೇಚಿದನ್ಯಗ್ರಾ ಜನಕಸ್ತನ್ ಸಮಾದಿಶತ್ || ೪

ಸರ್ಗ ೨೦

ಕುಶಧ್ವಜನ ಆಗಮನ. ದಶರಥವಂಶದ ಪೂರ್ವಜರ ವರ್ಣನೆ.

ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ಜನಕರಾಜನು ಮಹರ್ಷಿಗಳೊಡನೆ
 ಯಜ್ಞಾದಿಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಸಮಾಪ್ತಿಗೊಳಿಸಿ (ದಶರಥ ಮುಂತಾದವರಿಗೆ
 ತಿಳಿಯಲೆಂದು ಅವರೆದುರಿಗೆ) ಪುರೋಹಿತರಾದ ಶತಾನಂದರನ್ನು ಕುರಿತು
 ಹೀಗೆಂದನು (೧): “ಶತಾನಂದರೆ, ನನ್ನ ತಮ್ಮನಾದ ಕುಶಧ್ವಜನು
 ಮಹಾತೇಜಸ್ವಿ. ಅತ್ಯಂತ ಧಾರ್ಮಿಕ. ಅವನು ಇಕ್ಷುಮತೀ ನದಿಯನ್ನು
 ಉಪಭೋಗಿಸುತ್ತ (ಅದರ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ) ಸಾಂಕಾಶ್ಯಾನಗರದಲ್ಲಿ ವಾಸ
 ನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಗಜಬಂಧನಶಾಲೆಗಳಿಂದಲೂ ಆಫಲಕಗಳೆಂಬ ಕಟಾಂಜನದ
 ಪ್ರಾಕಾರಗಳಿಂದಲೂ ಯುಕ್ತವಾದ ಆ ನಗರವು ಪುಷ್ಪಕವಿಮಾನದಂತೆ
 ಸುಂದರವಾಗಿದೆ (೨-೩). ಅವನು ನನ್ನ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು
 ಸಹಾಯಮಾಡುತ್ತಿರುವನು. ಅವನನ್ನು ಈಗ ನೋಡಬೇಕೆಂದು ನನಗೆ

ಶಾಸನಾತ್ತು ನರೇಂದ್ರಸ್ಯ ಪ್ರಯಯುಃ ಶೀಘ್ರವಾಜಿಭಿಃ |
ಸಮಾನೇತುಂ ನರವ್ಯಾಘ್ರಂ ವಿಷ್ಣುಮಿಂದ್ರಾಜ್ಞಯಾ ಯಥಾ || ೬

ಸಾಂಕಾಶ್ಯಾಂ ತೇ ಸಮಾಗಮ್ಯ ದದೃಶುಶ್ಚ ಕುಶಧ್ವಜಮ್ |
ನೃನೇದಯನ್ ಯಥಾವೃತ್ತಂ ಜನಕಸ್ಯ ಚ ಚಿಂತಿತಮ್ || ೭

ತದ್ವೃತ್ತಂ ನೃಪತಿಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ದೂತಶ್ರೇಷ್ಠೈರ್ಮಹಾಜನೈಃ |
ಅಜ್ಞಯಾಥ ನರೇಂದ್ರಸ್ಯ ಅಜಗಾಮ ಕುಶಧ್ವಜಃ || ೮

ಸ ದದರ್ಶ ಮಹಾತ್ಮಾನಂ ಜನಕಂ ಧರ್ಮವತ್ಸಲಮ್ |
ಸೋಽಭಿವಾದ್ಯ ಶತಾನಂದಂ ಜನಕಂ ಚಾಪಿ ಧಾರ್ಮಿಕಃ || ೯

ರಾಜಾರ್ಹಂ ಪರಮಂ ದಿವ್ಯಮಾಸನಂ ಸೋಽಭ್ಯರೋಹತ |
ಉಪವಿಷ್ಯಾವುಭೌ ತೌ ತು ಭ್ರಾತರಾವಮಿತೌಜಸೌ || ೧೦

ಪ್ರೇಷಯಾಮಾಸತುರ್ವೀರೌ ಮಂತ್ರಿಶ್ರೇಷ್ಠಂ ಸುದಾಮನಮ್ |
ಗಚ್ಛ ಮಂತ್ರಿಪತೇ ಶೀಘ್ರಮೈಕ್ಷ್ಣಿಕಮುಮಿತಪ್ರಭಮ್ || ೧೧

ಇಚ್ಛೆಯಾಗಿದೆ. ಆ ತೇಜಸ್ವಿಯು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ನನ್ನ ಈ ಸಂತೋಷದಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಯಾಗಲಿ” ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿರಲು ಕಾರ್ಯದಕ್ಷರಾದ ಕೆಲವು ನೇವಕರು ಬಂದು ನಿಂತರು. ಕುಶಧ್ವಜನನ್ನು ಕರೆತರುವಂತೆ ಜನಕನು ಅವರಿಗೆ ಅಜ್ಞಾಪಿಸಿದನು (೪-೫). ರಾಜಾಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ದೂತರು ಇಂದ್ರಾಜ್ಞೆಯಿಂದ ಉಪೇಂದ್ರನನ್ನು ಕರೆತರಲು ಹೊರಡುವಂತೆ ಕುದುರೆಗಳನ್ನೇರಿ ಹೊರಟರು. ಅವರು ಸಾಂಕಾಶ್ಯನಗರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಕುಶಧ್ವಜನನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿ ಜನಕರಾಜನ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದರು (೬-೭) ದೂತರಿಂದ ವೃತ್ತಾಂತವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದು ರಾಜಾಜ್ಞೆಯಂತೆ ಕುಶಧ್ವಜನು ಮಿಥಿಲೆಗೆ ಬಂದು ಜನಕರಾಜನನ್ನು ಕಂಡನು ಅವನು ಶತಾನಂದರಿಗೂ ಜನಕನಿಗೂ ಅಭಿವಾದನೆಮಾಡಿ ರಾಜಾರ್ಹವಾದ ದಿವ್ಯಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡನು (೮-೯). ಅನಂತರ ಜೊತೆಗೆ ಕುಳಿತಿದ್ದ ಜನಕ ಮತ್ತು ಕುಶಧ್ವಜರು ಸುದಾಮನನೆಂಬ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಯನ್ನು ಕರೆದು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ದಶರಥರಾಜನನ್ನು ಪುತ್ರರೊಡನೆಯೂ ಮಂತ್ರಿಗಳೊಡನೆಯೂ ಕರೆದುತರಬೇಕೆಂದು

ಅತ್ಯಜೈಃ ಸಹ ದುರ್ಭರ್ಷಮಾನಯಸ್ತು ಸಮಂತ್ರಿಣಮ್ |
ಔಪಕಾರ್ಯಂ ಸ ಗತ್ವಾ ತು ರಘೂಣಾಂ ಕುಲವರ್ಧನಮ್ || ೧೨

ದದರ್ಶ ಶಿರಸಾ ಚೈನಮಭಿನಾದ್ಯೇದಮಬ್ರವೀತ್ |
ಅಯೋಧ್ಯಾಧಿಪತೇ ನೀರ ವೈದೇಹೋ ಮಿಥಿಲಾಧಿಪಃ || ೧೩

ಸ ತ್ವಾಂ ದ್ರಷ್ಟುಂ ವ್ಯವಸಿತಃ ಸೋಪಾಧ್ಯಾಯಪುರೋಹಿತಮ್ |
ಮಂತ್ರಿಶ್ರೇಷ್ಠನಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ರಾಜಾ ಸರ್ಷಿಗಣಸ್ತದಾ || ೧೪

ಸಬಂಧುರಗಮುತ್ತತ್ತ ಜನಕೋ ಯತ್ರ ವರ್ತತೇ |
ಸ ರಾಜಾ ಮಂತ್ರಿಸಹಿತಃ ಸೋಪಾಧ್ಯಾಯಃ ಸಬಾಂಧವಃ || ೧೫

ವಾಕ್ಯಂ ವಾಕ್ಯವಿದಾಂ ಶ್ರೇಷ್ಠೋ ವೈದೇಹಮಿದಮಬ್ರವೀತ್ |
ವಿದಿತಂ ತೇ ಮಹಾರಾಜ ಇಕ್ಷ್ವಾಕುಕುಲದೈವತಮ್ || ೧೬

ವಕ್ತಾ ಸರ್ವೇಷು ಕೃತ್ವೇಷು ವಸಿಷ್ಠೋ ಭಗವಾನ್ಯಸಿಃ |
ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಾಭ್ಯನುಜ್ಞಾತಃ ಸಹ ಸರ್ವೈರ್ಮಹರ್ಷಿಭಿಃ || ೧೭

ಏಷ ವಕ್ಷ್ಯತಿ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ವಸಿಷ್ಠೋ ಮೇ ಯಥಾಕ್ರಮಮ್ |
ಏವಮುಕ್ತ್ವಾ ಸರಶ್ರೇಷ್ಠೇ ರಾಜ್ಞಾಂ ಮಧ್ಯೇ ಘಹಾತ್ಮನಾಮ್ ||

ತಿಳಿಸಿದರು (೧೦-೧೧). ಅದರಂತೆ ಸುದಾಮನನು ದಶರಥನಿದ್ದ ಬಿಡಾರಕ್ಕೆ ತೆರಳಿ, ದಶರಥನನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿ, ತಲೆಬಾಗಿ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ “ಹೇ ಅಯೋಧ್ಯಾಧಿಪತಿ, ಮಿಥಿಲಾಧಿಪತಿಯಾದ ಜನಕರಾಜನು ಪುರೋಹಿತಾದಿ ಪರಿವಾರಸಮೇತನಾದ ನಿನ್ನನ್ನು ನೋಡಲಾಶಿಸುತ್ತಾನೆ” ಎಂದನು (೧೨-೧೩). ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿಯ ನುಡಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ದಶರಥನು ಋಷಿಗಳನ್ನೂ ಬಂಧುಗಳನ್ನೂ ಜೊತೆಗೂಡಿ ಪರಿವಾರಸಮೇತನಾಗಿ ಜನಕರಾಜನಿದ್ದಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದನು (೧೪-೧೫). ಅವನು ಜನಕನನ್ನು ದ್ವೇಶಿಸಿ “ಮಹಾರಾಜ, ಭಗವಾನ್ ವಸಿಷ್ಠಮಹರ್ಷಿಗಳು ಇಕ್ಷ್ವಾಕುವಂಶದವರಿಗೆ ಕುಲದೇವತೆಯೆಂದು ನಿನಗೆ ವಿದಿತವಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ನನ್ನ ಸಕಲ ಕೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅವರು ಮುಂದೆ ನಿಂತು ಮಾತನಾಡತಕ್ಕವರು. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರೇ ಮೊದಲಾದ ಸಕಲ ಮಹರ್ಷಿಗಳ ಸಮ್ಮತಿಯಂತೆ ಅವರು ನನ್ನ ವಂಶವನ್ನು ಯಥಾಕ್ರಮವಾಗಿ

ತೂಷ್ಣೀಂಭೂತೇ ದಶರಥೇ ವಸಿಷ್ಠೋ ಭಗವಾನೈಷಿಃ |
ಉನಾಚ ವಾಕ್ಯಂ ವಾಕ್ಯಜ್ಞೋ ವೈದೇಹಂ ಸಪುರೋಧಸಮ್ ||

ಅವ್ಯಕ್ತಪ್ರಭವೋ ಬ್ರಹ್ಮ ಶಾಶ್ವತೋ ನಿತ್ಯ ಅನ್ಯಯಃ |
ತಸ್ಮಾನ್ನರೀಚಿಃ ಸಂಜಜ್ಞೇ ಮರೀಚೀಃ ಕಶ್ಯಪಃ ಸುತಃ || ೨೦

ವಿವಸ್ವಾನ್ ಕಶ್ಯಪಾಜ್ಜಜ್ಞೇ ಮನುರ್ವೈವಸ್ವತಃ ಸ್ತೃತಃ |
ಮನುಃ ಪ್ರಜಾಪತಿಃ ಪೂರ್ವಮಿಕ್ಷ್ವಾಕುಸ್ತು ಮನೋಃ ಸುತಃ || ೨೧

ತಮಿಕ್ಷ್ವಾಕುಮಯೋಧ್ಯಾಯಾಂ ರಾಜಾನಂ ವಿದ್ಧಿ ಪೂರ್ವಕಮ್ |
ಇಕ್ಷ್ವಾಕೋಸ್ತು ಸುತಃ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಕುಕ್ಷಿರಿತ್ಯೇವ ವಿಶ್ರುತಃ || ೨೨

ಕುಕ್ಷೇರಥಾತ್ಮಜಃ ಶ್ರೀಮಾನ್ ವಿಕುಕ್ಷಿರುದಪದ್ಯತ |
ವಿಕುಕ್ಷೇಸ್ತು ಮಹಾತೇಜಾ ಬಾಣಃ ಪುತ್ರಃ ಪ್ರತಾಪನಾನ್ || ೨೩

ಬಾಣಸ್ಯ ತು ಮಹಾತೇಜಾ ಅನರಣ್ಯಃ ಪ್ರತಾಪನಾನ್ |
ಅನರಣ್ಯಾತ್ ಪೃಥುರ್ಜಜ್ಞೇ ತ್ರಿಶಂಕುಸ್ತು ಪೃಥೋಃ ಸುತಃ || ೨೪

ತ್ರಿಶಂಕೋರಭವತ್ ಪುತ್ರೋ ಧುಂಧುಮಾರೋ ಮಹಾಯಶಾಃ |
ಧುಂಧುಮಾರಾನ್ಮಹಾತೇಜಾ ಯುಷನಾಶ್ವೋ ವ್ಯಜಾಯತ || ೨೫

ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ” ಎಂದು ನುಡಿದನು (೧೬-೧೮). ನೆರೆದಿದ್ದ ಬಹುಮಂದಿ ರಾಜರೆದುರಿಗೆ ದಶರಥನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿ ವಿರಮಿಸಲು, ವಸಿಷ್ಠರು ಜನಕರಾಜ ನನ್ನು ಶತಾನಂದರನ್ನೂ ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಈ ಪ್ರಕಾರ ಹೇಳಲುಪಕ್ರಮಿಸಿದರು (೧೯): “ಅಗೋಚರವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಅನಾದಿಯೂ ನಾಶ ರಹಿತನೂ ವರಿಣಾಮರಹಿತನೂ ಆದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಆವಿರ್ಭವಿಸಿದನು. ಅವನಿಂದ ಮರೀಚಿಯು ಜನಿಸಿದನು ಮರೀಚಿಯ ಮಗ ಕಶ್ಯಪ (೨೦). ಕಶ್ಯಪ ನಿಂದ ವಿವಸ್ವಂತನೂ ಅವನಿಂದ ಮನುವೆಂಬ ರಾಜನೂ ಜನಿಸಿದರು. ಮನುವಿನ ಪುತ್ರ ಇಕ್ಷ್ವಾಕು. ಇಕ್ಷ್ವಾಕು ವು ಅಯೋಧ್ಯಾಧಿವತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯವನು. ಅವನ ಮಗ ಕುಕ್ಷಿ. ಅವನ ಮಗ ವಿಕುಕ್ಷಿ. ಅವನಿಗೆ ಬಾಣನೆಂಬ ಪ್ರತಾಪಶಾಲಿಯು ಪುತ್ರನಾಗಿ ಜನಿಸಿದನು (೨೧-೨೩). ಬಾಣನ ಪುತ್ರ ಅನರಣ್ಯ. ಅವನ ಪುತ್ರ ವೃಥು. ವೃಥುವಿನ ಮಗ ತ್ರಿಶಂಕು. ತ್ರಿಶಂಕು

ಯುವನಾಶ್ವಸುತಸ್ತ್ವಾಸೀನ್ಮಾಂಧಾತಾ ಪೃಥಿವೀಪತಿಃ |
ಮಾಂಧಾತುಸ್ತು ಸುತಃ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಸುಸಂಧಿರುದಪದ್ಯತ || ೨೬
ಸುಸಂಧೇರಸಿ ಪುತ್ರೌ ದ್ವೌ ಧ್ರುವಸಂಧಿಃ ಪ್ರಸೇನಜಿತ್ |
ಯಶಸ್ವೀ ಧ್ರುವಸಂಧೇಸ್ತು ಭರತೋ ನಾನು ನಾನುತಃ || ೨೭
ಭರತಾತ್ಮು ಮಹಾತೇಜಾ ಅಸಿತೋ ನಾನು ಜಾತನಾನ್ |
ಯಸ್ಯೈತೇ ಪ್ರತಿರಾಜಾನ ಉದಪದ್ಯಂತ ಶತ್ರುನಃ || ೨೮
ಹೈಹಯಾಸ್ತಾಲಜಂಘಾಶ್ ಶೂರಾಶ್ ಶಶಿಬಿಂದನಃ |
ತಾಂಸ್ತು ಸ ಪ್ರತಿಯುಧ್ಯನ್ ವೈ ಯುದ್ಧೇ ರಾಜ್ಯಾತ್ ಪ್ರವಾಸಿತಃ ||
ಹಿಮವಂತಮುಪಾಗಮ್ಯ ಭೃಗುಪ್ರಸ್ರವಣೇವಸತ್ |
ಅಸಿತೋಽಲ್ಪಬಲೋ ರಾಜಾ ಕಾಲಧರ್ಮಮುಪೇಯಿನಾನ್ || ೩೦
ದ್ವೇ ಚಾಸ್ಯ ಭಾರ್ಯೇ ಗರ್ಭಿಣ್ಯೌ ಬಭೂವತುರಿತಿ ಶ್ರುತಮ್ |
ಏಕಾ ಗರ್ಭವಿನಾಶಾಯ ಸಪತ್ನೈ ಸಗರಂ ದದೌ || ೩೧
ತತಃ ಶೈಲವರೇ ರಮ್ಯೇ ಬಭೂವಾಭಿರತೋ ಮುನಿಃ |
ಭಾರ್ಗವಶ್ಚೈವನೋ ನಾನು ಹಿಮವಂತಮುಪಾಶ್ರಿತಃ || ೩೨

ವಿಗಿ ಧುಂಧುಮಾರನೆಂಬ ಕೀರ್ತಿಶಾಲಿಯಾದ ಮಗನು ಹುಟ್ಟಿದನು. ಧುಂಧು
ಮಾರನ ಮಗ ಯುವನಾಶ್ವ (೨೪-೨೫). ಅವನ ತನಯನೇ ಮಾಂಧಾತ್ಯ
ಚಕ್ರವರ್ತಿ. ಅವನ ಪುತ್ರ ಸುಸಂಧಿ ಸುಸಂಧಿಗೆ ಧ್ರುವಸಂಧಿ, ಪ್ರಸೇನಜಿತ್
ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳು. ಧ್ರುವಸಂಧಿಯ ಮಗನೇ ಭರತಚಕ್ರವರ್ತಿ. ಅವನ
ಮಗ ಅಸಿತ. ಅಸಿತನಿಗೆ ಹೈಹಯರು, ತಾಲಜಂಘರು, ಶಶಿಬಿಂದುಗಳು ಎಂಬ
ಕ್ಷತ್ರಿಯರು ವೈರಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಅವರೊಡನೆ ಯುದ್ಧಮಾಡಿ ಅಸಿತನು ರಾಜ್ಯ
ಭ್ರಷ್ಟನಾದನು (೨೬-೨೯). ಅವನು ಹಿಮಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಭೃಗುಪ್ರಸ್ರವಣ
ದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಮೃತನಾದನು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅವನ
ಇಬ್ಬರು ಪತ್ನಿಯರು ಗರ್ಭಿಣಿಯರಾಗಿದ್ದರೆಂದು ಕೇಳಿದ್ದೇನೆ. ಅವರಲ್ಲೊಬ್ಬಳು
ಗರ್ಭನಾಶವಾಗಲೆಂದು ತನ್ನ ಸವತಿಗೆ ಸಗರವಾದ * ಭಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಳು
(೩೦-೩೧). ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಭೃಗುವಂಶೀಯನಾದ ಚ್ಯವನನೆಂಬ

ತತ್ತ್ವೈಕಾ ತು ಮಹಾಭಾಗಾ ಭಾರ್ಗವಂ ದೇವವರ್ಚಸಮ್ |
ವನಂದೇ ಪದ್ಮಪತ್ರಾಕ್ಷೀ ಕಾಂಕ್ಷಂತೀ ಸುತಮಾತ್ಮನಃ || ೩೩

ತನ್ಮುಷಿಂ ಸಾಭ್ಯುಪಾಗನ್ಮು ಕಾಲಿಂದೀ ಚಾಭ್ಯವಾದಯತ್ |
ಸ ತಾನುಭ್ಯವದದ್ವಿಪ್ರಃ ಪುತ್ರೇವ್ಹಂ ಪುತ್ರಜನ್ಮನಿ || ೩೪

ತನ ಕುಕ್ನಾ ಮಹಾಭಾಗೇ ಸುಪುತ್ರಃ ಸುಮಹಾಬಲಃ |
ಮಹಾವೀರ್ಯೋ ಮಹಾತೇಜಾ ಅಚಿರಾತ್ ಸಂಜನಿಷ್ಯತಿ || ೩೫

ಗರೇಣ ಸಹಿತಃ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಮಾ ಶುಚಃ ಕಮಲೇಕ್ಷಣೇ |
ಏನಮುಕ್ತ್ವಾ ಮಹಾತೇಜಾ ಅಸಿತೇ ಸ್ವರ್ಗತೇ ಸತಿ || ೩೬

ವಿಧಾಯ ಚೇತೋ ನೃಪತೌ ವಿದ್ಯುಲ್ಲೇಖೇನ ಸುಪ್ರಭಾ |
ಚ್ಯವನಂ ತು ನಮಸ್ಕೃತ್ಯ ರಾಜಪುತ್ರೀ ಪತಿವ್ರತಾ || ೩೭

ಪತಿಶೋಕಾತುರಾ ತಸ್ಮಾತ್ ಪುತ್ರಂ ದೇವೀ ನೃಜಾಯತ |
ಸಪತ್ನ್ಯಾ ತು ಗರಸ್ತಸ್ಯೈ ದತ್ತೋ ಗರ್ಭಜಿಘಾಂಸಯಾ || ೩೮

ಸಹ ತೇನ ಗರೇಣೈವ ಜಾತಃ ಸ ಸಗರೋಽಭವತ್ |
ಸಗರಸ್ಯಾಸಮಂಜಸ್ಮು ಅಸಮಂಜಾದಥಾಂಶುಮಾನ್ || ೩೯

ಋಷಿಯು ಹಿಮಾಲಯದಲ್ಲಿ ತಪೋನಿರತನಾಗಿದ್ದನು ಆಗ (ವಿಷಮಿಶ್ರವಾದ ಆಹಾರವನ್ನು ಸೇವಿಸಿದ್ದ) ಕಾಲಿಂದಿಯು ಚ್ಯವನನಿಗೆ ಅಭಿವಂದಿಸಿ ತನ್ನ ಪುತ್ರಾವೇಕ್ಷೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದಳು (೩೩-೩೪) ಚ್ಯವನಮುನಿಯು “ಮಹಾಶಯಳೇ, ನಿನ್ನ ಗರ್ಭದಿಂದ ಮಹಾವೀರನೂ ತೇಜಸ್ವಿಯೂ ಆದ ಒಬ್ಬ ಸುಪುತ್ರನು ಉದಯಿಸುವನು. (ನೀನು ಸೇವಿಸಿದ) ವಿಷದೊಡನೆಯೇ ಆತನು ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ. ಶೋಕಿಸಬೇಡ” ಎಂದು ನುಡಿದನು (೩೫-೩೬). ಅನಂತರ ವಿದ್ಯುಲ್ಲತೆಯಂತೆ ಸುಂದರಿಯೂ ವತಿವ್ರತೆಯೂ ಆಗಿದ್ದ ಕಾಲಿಂದಿಯು ತನ್ನ ಪತಿಯನ್ನೇ ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತ ಶೋಕಾತುರಳಾಗಿದ್ದಳು. ಕೆಲವು ಕಾಲದ ಮೇಲೆ ಚ್ಯವನಮುನಿಯ ವರವ್ರನಾದದಿಂದ ಅವಳು ಒಬ್ಬ ಪುತ್ರನನ್ನು ಹಡೆದಳು. ಆ ಕುಮಾರನು ಗರದಿಂದ ಸಹಿತನಾದ್ದರಿಂದ ಸಗರನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದನು. ಸಗರನ ಮಗ ಅಸಮಂಜ. ಅವನ ಮಗ

ದಿಲೀಪೋಽಂಶುಮತಃ ಪುತ್ರೋ ದಿಲೀಪಸ್ಯ ಭಗೀರಥಃ |

ಭಗೀರಥಾತ್ ಕಕುತ್ಸ್ಥೋಽಭೂತ್ ಕಕುತ್ಸ್ಥಸ್ಯ ರಘುಃ ಸುತಃ ||

ರಘೋಸ್ತು ಪುತ್ರಸ್ತೇಜಸ್ವೀ ಪ್ರವೃದ್ಧಃ ಪುರುಷಾದಕಃ |

ಕಲ್ಮಾಷಸಾದೋ ಹ್ಯಭವತ್ ಸ್ಮಾಜ್ಜಾತಶ್ಚ ಶಂಖಣಃ || ೪೦

ಸುದರ್ಶನಃ ಶಂಖಣಸ್ಯ ಅಗ್ನಿವರ್ಣಃ ಸುದರ್ಶನಾತ್ |

ಶೀಘ್ರಗತ್ವಗ್ನಿವರ್ಣಸ್ಯ ಶೀಘ್ರಗತ್ಯ ಮರುಃ ಸುತಃ || ೪೧

ನುರೋಃ ಪ್ರಶುಶ್ರುಕಸ್ತಾಸೀದಂಬರೀಷಃ ಪ್ರಶುಶ್ರುಕಾತ್ |

ಅಂಬರೀಷಸ್ಯ ಪುತ್ರೋಽಭೂನ್ನಹುಷಃ ಪೃಥಿವೀಪತಿಃ || ೪೨

ನಹುಷಸ್ಯ ಯಯಾತಿಶ್ಚ ನಾಭಾಗಸ್ತು ಯಯಾತಿಜಃ |

ನಾಭಾಗಸ್ಯ ಬಭೂನಾಜಃ ಅಜಾದ್ ಶರಭೋಽಭವತ್ || ೪೩

ಅಸ್ಮಾದ್ ಶರಭಾಜ್ಜಾತೌ ಭ್ರಾತೌ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣೌ |

ಆದಿನಂತವಿಶುದ್ಧಾನಾಂ ರಾಜ್ಞಾಂ ಪರಮುಧರ್ಮಿಣಾಮ್ || ೪೪

ಅಂಶುಮಂತ (೩೭-೩೯). ಅಂಶುಮಂತನ ಮಗ ದಿಲೀವ. ಅವನ ಮಗ ಭಗೀರಥ ಭಗೀರಥನಿಂದ ಕಕುತ್ಸ್ಥನೂ ಕಕುತ್ಸ್ಥನಿಂದ ರಘುವೂ ಹುಟ್ಟಿದರು. ರಘುವಿನ ಪುತ್ರನು ತೇಜಸ್ವಿಯಾದ ಪ್ರವೃದ್ಧ. ಅವನು ಮುಂದೆ ರಾಕ್ಷಸನಾದನು. ಅವನಿಗೆ ಕಲ್ಮಾಷನಾದನೆಂದು ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರಿತ್ತು.* ಅವನಿಂದ ಶಂಖಣನು ಜನಿಸಿದನು (೪೦-೪೧). ಶಂಖಣನ ಪುತ್ರ ಸುದರ್ಶನ. ಅವನಿಂದ ಅಗ್ನಿವರ್ಣನು ಹುಟ್ಟಿದನು. ಅಗ್ನಿವರ್ಣನ ಮಗ ಶೀಘ್ರಗ. ಅವನ ಮಗ ಮರು. ಮರುವಿಗೆ ಪ್ರಶುಶ್ರುಕನೂ ಅವನಿಗೆ ಅಂಬರೀಷನೂ ಪುತ್ರರಾಗಿ ಉದ್ಭವಿಸಿದರು. ಅಂಬರೀಷನ ಸುತನೇ ನಹುಷ ಚಕ್ರವರ್ತಿ (೪೨-೪೩). ಯಯಾತಿಯು ನಹುಷನ ಮಗ. ನಾಭಾಗನು ಯಯಾತಿಯ ಮಗ. ನಾಭಾಗನ ಪುತ್ರನೇ ಅಜಮಹಾರಾಜ. ಅಜಮಹಾರಾಜನಿಗೆ ಈ ದಶರಥಮಹಾರಾಜನು ಪುತ್ರನಾಗಿ ಜನಿಸಿದ್ದಾನೆ (೪೪). ಈ ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರಾದ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ದಶರಥನ ಕುಮಾರರು. ಹೇ ಜನಕರಾಜ, ಆದಿ

* ಅನುಬಂಧವನ್ನು ನೋಡಿ.

ಇಕ್ಷ್ವಾಕುಕುಲಜಾತಾನಾಂ ನೀರಾಣಾಂ ಸತ್ಯವಾದಿನಾಮ್ |
 ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣಯೋರರ್ಥೇ ತ್ವತ್ಸುತೇ ವರಯೇ ನೃಪ || ೪೬
 ಸದೃಶಾಭ್ಯಾಂ ನರಶ್ರೇಷ್ಠ ಸದೃಶೇ ದಾತುಮರ್ಹಸಿ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಸಪ್ತತಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಯಿಂದಲೂ ಪರಿಶುದ್ಧ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದವರೂ ವರಮುಧಾರ್ಮಿಕರೂ ವೀರರೂ ಸತ್ಯಸಂಧರೂ ಆದ ಇಕ್ಷ್ವಾಕುವಂಶದ ರಾಜರ ಪರಂವರೆಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿರುವ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರಿಗೋಸ್ಕರ ನಿನ್ನ ಇಬ್ಬರು ಕನ್ಯೆಯರನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತೇನೆ. ಅನುರೂಪರಾದ ಇವರಿಗೆ ನಿನ್ನ ಪುತ್ರಿಯರನ್ನು ವಿವಾಹಮಾಡಿಕೊಡಬೇಕು” (೪೫-೪೬).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಎಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಸರ್ಗ

ಏಕಸಪ್ತತಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಕನ್ಯಾದಾನಪ್ರತಿಶ್ರವಃ

ಏನಂ ಬ್ರುವಾಣಂ ಜನಕಃ ಪ್ರತ್ಯುವಾಚ ಕೃತಾಂಜಲಿಃ |
ಶ್ರೋತುಮರ್ಹಸಿ ಭದ್ರಂ ತೇ ಕುಲಂ ನಃ ಪರಿಕೀರ್ತಿತಮ್ || ೧

ಪ್ರದಾನೇ ಹಿ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠ ಕುಲಂ ನಿರವಶೇಷತಃ |
ವಕ್ತವ್ಯಂ ಕುಲಜಾತೇನ ತನ್ನಿಬೋಧ ಮಹಾಮುನೇ || ೨

ರಾಜಾಭೂತ್ ತ್ರಿಷು ಲೋಕೇಷು ವಿಶ್ರುತಃ ಸ್ವೇನ ಕರ್ಮಣಾ |
ನಿಮಿಃ ಪರಮಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ಸರ್ವಸತ್ತ್ವವತಾಂ ನರಃ || ೩

ತಸ್ಯ ಪುತ್ರೋ ಮಿಥಿನಾಮ ಜನಕೋ ಮಿಥಿಪುತ್ರತಃ |
ಪ್ರಥಮೋ ಜನಕೋ ರಾಜಾ ಜನಕಾದಪ್ಯುದಾವಸುಃ || ೪

ಸರ್ಗ ೭೦

ಜನಕನು ತನ್ನ ವಂಶವನ್ನು ಕೀರ್ತಿಸಿ ರಾಮನಿಗೆ ಸೀತೆಯನ್ನೂ ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೆ
ಉರ್ಮಿಳೆಯನ್ನೂ ವಾಗ್ದಾನ ಮಾಡುವುದು.

ವಸಿಷ್ಠರು ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನುಡಿಯಲು ಜನಕರಾಜನು ಕೃತಾಂಜಲಿ
ಯಾಗಿ ಹೀಗೆಂದನು : “ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠರೆ, ಒಳ್ಳೆಯದು. ಈಗ ನನ್ನ ವಂಶ
ವನ್ನು ಕೀರ್ತಿಸುತ್ತೇನೆ. ಕೇಳೋಣವಾಗಬೇಕು. ಸತ್ಕುಲಪ್ರಸೂತನು
ಕನ್ಯಾದಾನ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಕುಲವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿಸಬೇಕು
(೧-೨). ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಕೃತಿಯಿಂದ ಲೋಕತ್ರಯವಿಖ್ಯಾತನಾದ ನಿಮಿ
ಯೆಂಬ ರಾಜನಿದ್ದನು. ಅವನು ಪರಮಧರ್ಮಿಷ್ಠ. ವೀರರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರೇಸರ.
ಅವನ ಪುತ್ರ ಮಿಥಿ ಮಿಥಿಯ ಪುತ್ರನೇ ಜನಕ. (ಅವನ ವಂಶದವರಾದ
ನಮಗೆ ಜನಕರೆಂದು ಹೆಸರುಬರಲು ಕಾರಣನಾದ) ಪ್ರಥಮ ಜನಕನೇ

ಉದಾವಸೋಸ್ತು ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ಜಾತೋ ವೈ ನಂದಿನರ್ಥನಃ |
 ನಂದಿನರ್ಥನಪುತ್ರಸ್ತು ಸುಕೇತುರ್ನಾಮ ನಾಮತಃ || ೫
 ಸುಕೇತೋರಪಿ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ದೇವರಾತೋ ಮಹಾಬಲಃ |
 ದೇವರಾತಸ್ಯ ರಾಜರ್ಷೇರ್ಬೃಹದ್ರಥ ಇತಿ ಶ್ರುತಃ || ೬
 ಬೃಹದ್ರಥಸ್ಯ ಶೂರೋಽಭೂನ್ಮಹಾವೀರಃ ಪ್ರತಾಪನಾನ್ |
 ಮಹಾವೀರಸ್ಯ ಧೃತಿನಾನ್ ಸುಧೃತಿಃ ಸತ್ಯವಿಕ್ರಮಃ || ೭
 ಸುಧೃತೇರಪಿ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ಧೃಷ್ಟಕೇತುಃ ಸುಧಾರ್ಮಿಕಃ |
 ಧೃಷ್ಟಕೇತೋಸ್ತು ರಾಜರ್ಷೇರ್ಹರ್ಯಶ್ಚ ಇತಿ ವಿಶ್ರುತಃ || ೮
 ಹರ್ಯಶ್ಚಸ್ಯ ಮರುಃ ಪುತ್ರೋ ಮರೋಃ ಪುತ್ರಃ ಪ್ರತೀಂಧಕಃ |
 ಪ್ರತೀಂಧಕಸ್ಯ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ರಾಜಾ ಕೀರ್ತಿರಥಃ ಸುತಃ || ೯
 ಪುತ್ರಃ ಕೀರ್ತಿರಥಸ್ಯಾಪಿ ದೇವಮೀಡ ಇತಿ ಶ್ರುತಃ |
 ದೇವಮೀಡಸ್ಯ ವಿಬುಧೋ ವಿಬುಧಸ್ಯ ಮಹೀಧ್ರಕಃ || ೧೦
 ಮಹೀಧ್ರಕಸುತೋ ರಾಜಾ ಕೀರ್ತಿರಾತೋ ಮಹಾಬಲಃ |
 ಕೀರ್ತಿರಾತಸ್ಯ ರಾಜರ್ಷೇರ್ಮಹಾರೋಮಾ ವ್ಯಜಾಯತ || ೧೧
 ಮಹಾರೋಮ್ಲಸ್ತು ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ಸ್ವರ್ಣರೋಮಾ ವ್ಯಜಾಯತ |
 ಸ್ವರ್ಣರೋಮ್ಲಸ್ತು ರಾಜರ್ಷೇರ್ಹ್ರಸ್ವರೋಮಾ ವ್ಯಜಾಯತ || ೧೨

ಅವನು. ಜನಕನಿಂದ ಉದಾವಸುವು ಜನಿಸಿದನು (೩-೪) ಉದಾವಸುವಿಗೆ
 ನಂದಿನರ್ಥನನೂ ಅವನಿಗೆ ಸುಕೇತು ಎಂಬವನೂ ಹುಟ್ಟಿದರು ಮಹಾ
 ಬಲಶಾಲಿಯಾದ ದೇವರಾತನು ಸುಕೇತುವಿನ ಪುತ್ರ. ಬೃಹದ್ರಥನು ದೇವ
 ರಾತನ ಪುತ್ರ. ಅವನ ಮಗ ಮಹಾವೀರ. ಅವನ ಸುತ ಸತ್ಯಸಂಧನಾದ
 ಸುಧೃತಿ (೫-೭). ಆತನಿಗೆ ಧರ್ಮಾತ್ಮನಾದ ಧೃಷ್ಟಕೇತುವೂ, ಆತನಿಗೆ
 ಹರ್ಯಶ್ಚನೂ ಪುತ್ರರಾಗಿ ಜನಿಸಿದರು ಹರ್ಯಶ್ಚನ ಪುತ್ರ ಮರು. ಮರು
 ವಿನ ಪುತ್ರ ಪ್ರತೀಂಧಕ. ಅವನ ತನಯ ಕೀರ್ತಿರಥ (೮-೯). ಕೀರ್ತಿರಥನ
 ಪುತ್ರ ದೇವಮೀಡ ಅವನ ಮಗ ವಿಬುಧ. ಅವನ ಮಗ ಮಹೀಧ್ರಕ.
 ಅವನ ಮಗ ಕೀರ್ತಿರಾತ. ಅವನಿಗೆ ಮಹಾರೋಮನು ಪುತ್ರನಾಗಿ ಜನಿಸಿ
 ದನು. ಮಹಾರೋಮನಿಗೆ ಸ್ವರ್ಣರೋಮನು ಮಗನಾಗಿ ಜನಿಸಿದನು.

ತಸ್ಯ ಪುತ್ರದ್ವಯಂ ಜಜ್ಞೇ ಧರ್ಮಜ್ಞಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ |

ಜ್ಯೇಷ್ಠೋಽಹಮನುಜೋ ಭ್ರಾತಾ ಮಮ ವೀರಃ ಕುಶಧ್ವಜಃ ||

ಮಾಂ ತು ಜ್ಯೇಷ್ಠಂ ಪಿತಾ ರಾಜ್ಯೇ ನೋಽಭಿಷಿಜ್ಞ ನರಾಧಿಪಃ |

ಕುಶಧ್ವಜಂ ಸಮಾನೇಶ್ಯ ಭಾರಂ ಮಯಿ ವನಂ ಗತಃ || ೧೪

ವೃದ್ಧೇ ಪಿತರಿ ಸ್ವರ್ಯಾತೇ ಧರ್ಮೇಣ ಧುರನಾವಹನ್ |

ಭ್ರಾತರಂ ದೇವಸಂಕಾಶಂ ಸ್ನೇಹಾತ್ ಪತ್ಯನ್ ಕುಶಧ್ವಜಮ್ ||

ಕಸ್ಯಚಿತ್ತ್ವಥ ಕಾಲಸ್ಯ ಸಾಂಕಾಶ್ಯಾದಾಗತಃ ಪುರಾತ್ |

ಸುಧನ್ವಾ ವೀರ್ಯವಾನ್ ರಾಜಾ ಮಿಥಿಲಾನುವರೋಧಕಃ || ೧೬

ಸ ಚ ಮೇ ಪ್ರೇಷಯಾಮಾಸ ಶೈವಂ ಧನುರನುತ್ತಮಮ್ |

ಸೀತಾ ಕನ್ಯಾ ಚ ಪದ್ಮಾಕ್ಷೀ ಮಹ್ಯಂ ವೈ ದೀಯತಾಮಿತಿ || ೧೭

ತಸ್ಯಾಪ್ರದಾನಾದ್ಭ್ರಾತೃರ್ವೇ ಯುದ್ಧಮಾಸೀನ್ಮಯಾ ಸಹ |

ಸ ಹತೋಽಭಿಮುಖೋ ರಾಜಾ ಸುಧನ್ವಾ ತು ಮಯಾ ರಣೇ || ೧೮

ಅವನಿಗೆ ಹ್ರಸ್ವರೋಮನು ಪುತ್ರನಾಗಿ ಜನಿಸಿದನು (೧೦-೧೨). ಮಹಾತ್ಮನಾದ ಹ್ರಸ್ವರೋಮನಿಗೆ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳು. ಅವರಲ್ಲಿ ನಾನು ಜ್ಯೇಷ್ಠಪುತ್ರ. ವೀರನಾದ ಕುಶಧ್ವಜನು ನನ್ನ ತಮ್ಮ. ನನ್ನ ತಂದೆಯು ಜ್ಯೇಷ್ಠನಾದ ನನಗೆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ವಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ಮಾಡಿ ಕುಶಧ್ವಜನ ಯೋಗಕ್ಷೇಮದ ಭಾರವನ್ನು ನನಗೆ ವಹಿಸಿ (ತವಸ್ವಿಗಾಗಿ) ವನಕ್ಕೆ ಹೊರಟುಹೋದನು (೧೩-೧೪). ಅಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧನಾದ ನನ್ನ ತಂದೆಯು ಸ್ವರ್ಗಸ್ಥನಾದಮೇಲೆ ನಾನು ರಾಜ್ಯಭಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ದೇವತಾನದೃಶನಾದ ನನ್ನ ತಮ್ಮನನ್ನು ಸ್ನೇಹದಿಂದ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಹೀಗಿರಲು ಒಂದು ಸಲ ಸಾಂಕಾಶ್ಯಾನಗರದಿಂದ ಸುಧನ್ವನೆಂಬ ರಾಜನು ಬಂದು ಈ ಮಿಥಿಲಾನಗರವನ್ನು ಮುತ್ತಿದನು (೧೫-೧೬) ಅವನು ಶೈವಧನುಸ್ಸನ್ನೂ ವದ್ಮನೇತ್ರಿಯಾದ ನನ್ನ ಮಗಳು ಸೀತೆಯನ್ನೂ ತನಗೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿಕಳಿಸಿದನು. ನಾನು ಅದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಗಳಿಗೆ, ಅನಂತರ ಅವನಿಗೂ ನನಗೂ ಯುದ್ಧವಾಯಿತು. ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ನಾನು ಸುಧನ್ವನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದೆನು (೧೭-೧೮).

ನಿಹತ್ಯಂ ತಂ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠ ಸುಧನ್ವಾನಂ ನರಾಧಿಪಮ್ |
 ಸಾಂಕಾಶ್ಯೇ ಭ್ರಾತರಂ ವೀರಮುಭ್ಯಸಿಂಚಂ ಕುಶಧ್ವಜಮ್ || ೧೯
 ಕನೀಯಾನೇಷ ಮೇ ಭ್ರಾತಾ ಅಹಂ ಜ್ಯೇಷ್ಠೋ ಮಹಾಮುನೇ |
 ದದಾಮಿ ಪರಮಪ್ರೀತೋ ವಧ್ವಾ ತೇ ಮುನಿಪುಂಗವ || ೨೦
 ಸೀತಾಂ ರಾಮಾಯ ಭದ್ರಂ ತೇ ಉರ್ಮಿಲಾಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣಾಯ ಚ |
 ವೀರ್ಯಶುಲ್ಕಾಂ ಮಮ ಸುತಾಂ ಸೀತಾಂ ಸುರಸುತೋಪಮಾಮ್
 ದ್ವಿತೀಯಾಮೂರ್ಮಿಲಾಂ ಚೈವ ತ್ರಿದಾದಾಮಿ ನ ಸಂಶಯಃ |
 ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣಯೋ ರಾಜನ್ ಗೋದಾನಂ ಕಾರಯಸ್ವ ಹ || ೨೧
 ಪಿತೃಕಾರ್ಯಂ ಚ ಭದ್ರಂ ತೇ ತತೋ ವೈವಾಹಿಕಂ ಕುರು |
 ಮಘಾ ಹೃದ್ಯ ಮಹಾಬಾಹೋ ತೃತೀಯೇ ದಿನಸೇ ವಿಭೋ || ೨೨
 ಫಲ್ಗುನ್ಯಾಮುತ್ತರೇ ರಾಜಂಸ್ತಸ್ಮಿನ್ ವೈವಾಹಿಕಂ ಕುರು |
 ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣಯೋರರ್ಥೇ ದಾನಂ ಕಾರ್ಯಂ ಸುಖೋದಯಮ್

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಏಕಸಪ್ತತಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಸುಧನ್ವನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ವೀರನಾದ ನನ್ನ ಸೋದರ ಕುಶಧ್ವಜನಿಗೆ ಸಾಂಕಾಶ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಾಭಿಷೇಕಮಾಡಿದೆನು. ಮಹರ್ಷಿಗಳೆ, ಈತನು ನನ್ನ ತಮ್ಮ ನಾನು ಇವನ ಅಣ್ಣ. ಒಳ್ಳೆಯದು ಈಗ ನಾನು ಸಂತೋಷದಿಂದ ನನ್ನ ಪುತ್ರಿಯರಲ್ಲಿ ಸೀತೆಯನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೂ ಉರ್ಮಿಳೆಯನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೂ ವಿವಾಹಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತೇನೆ (೧೯-೨೦). ಮಹಾರಾಜ—ದಶರಥ, ನನ್ನ ಮಗಳಾದ ಸೀತೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ದೇವತೆಯಂತಿದ್ದಾಳೆ. ಅವಳು ವೀರ್ಯಶುಲ್ಕಳು. ಅವಳನ್ನು ರಾಮನಿಗೂ ಎರಡನೆಯ ಮಗಳಾದ ಉರ್ಮಿಳೆಯನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೂ ವಿವಾಹಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತೇನೆ—ಕೊಡುತ್ತೇನೆ—ಕೊಡುತ್ತೇನೆ. ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ (೨೧-೨೨) ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರಿಗೆ ಸಮಾವರ್ತನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸು. ನಾನದಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊ. ಅನಂತರ ವಿವಾಹವನ್ನು ನಡೆಸು. ಇಂದುಮಘಾನಕ್ಷತ್ರ. ಇಂದಿಗೆ ಮೂರನೆಯ ದಿನ ಉತ್ತರಾಫಲ್ಗುನೀ ನಕ್ಷತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿವಾಹವು ನಡೆಯಲಿ. ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರಿಗೆ ಶುಭವಾಗಲೆಂದು ಗೋದಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು” (೨೩-೨೪).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಎಪ್ಪತ್ತೊಂದನೆಯ ಸರ್ಗ

ದ್ವಿಸಪ್ತ ತಿತಮುಃ ಸರ್ಗಃ

ಗೋದಾನಮಂಗಲಮ್

ತಮುಕ್ತವಂತಂ ನೈದೇಹಂ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮಹಾಮುನಿಃ |
ಉವಾಚ ವಚನಂ ನೀರಂ ವಸಿಷ್ಠಸಹಿತೋ ನೃಪಮ್ || ೧

ಅಚಿಂತ್ಯಾನ್ಯಪ್ರಮೇಯಾನಿ ಕುಲಾನಿ ನರವುಂಗವ |
ಇಕ್ಷ್ವಾಕುಣಾಂ ವಿದೇಹಾನಾಂ ನೈಷಾಂ ತುಲೋಽಸ್ತಿ ಕತ್ವನ || ೨

ಸದೃಶೋ ಧರ್ಮಸಂಬಂಧಃ ಸದೃಶೋ ರೂಪಸಂಪದಾ |
ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣಯೋ ರಾಜನ್ ಸೀತಾ ಚೋರ್ಮಿಲಯಾ ಸಹ || ೩

ವಕ್ತವ್ಯಂ ಚ ನರಶ್ರೇಷ್ಠ ಶ್ರೂಯತಾಂ ವಚನಂ ಮಮ |
ಭ್ರಾತೃಯವೀಯಾನ್ ಧರ್ಮಜ್ಞ ಏಷ ರಾಜಾ ಕುಶಧ್ವಜಃ || ೪

ಅಸ್ಯ ಧರ್ಮಾತ್ಮನೋ ರಾಜನ್ ರೂಪೇಣಾಪ್ರತಿಮಂ ಭುವಿ |
ಸುತಾದ್ವಯಂ ನರಶ್ರೇಷ್ಠ ಪತ್ನ್ಯರ್ಥಂ ವರಯಾಮಹೇ || ೫

ಸರ್ಗ ೭೨

ಕುಶಧ್ವಜನ ಪುತ್ರಿಯರನ್ನು ಭರತ ಶತ್ರುಘ್ನರಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು
ನಿಶ್ಚಯಿಸುವುದು. ಗೋದಾನ.

ಅನಂತರ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿಗಳು ವಸಿಷ್ಠರ ಅನುಮೋದನೆಯನ್ನು
ವಡೆದು ಜನಕರಾಜನಿಗೆ ಹೇಳಿದರು : “ಮಹಾರಾಜ, ಇಕ್ಷ್ವಾಕುವಂಶವೂ
ಜನಕವಂಶವೂ ಅನಾಧಾರಣವಾದವು. ಇವುಗಳ ಮಹಿಮೆ ಊಹಾತೀತ
ವಾದದ್ದು ಈ ವಂಶಗಳ ರಾಜರಿಗೆ ಸದೃಶನಾದವನು ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿಲ್ಲ (೧-೨).
ಈ ಎರಡು ವಂಶದವರಿಗೂ ವಿವಾಹ ಸಂಬಂಧವು ವರಸ್ಪರ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ.
ರಾಮನಿಗೆ ಸೀತೆಯೂ ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೆ ಉರ್ಮಿಳೆಯೂ ಅನುರೂಪರಾಗಿದ್ದಾರೆ
(೩) ನಾನು ಹೇಳಬೇಕಾದ ಒಂದು ಮಾತು ಇದೆ, ಕೇಳು. ನಿನ್ನ
ತಮ್ಮನಾದ ಈ ಧರ್ಮಾತ್ಮ ಕುಶಧ್ವಜನಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರಿಯರಾದ

ಭರತಸ್ಯ ಕುಮಾರಸ್ಯ ಶತ್ರುಘ್ನಸ್ಯ ಚ ಧೀಮತಃ |
ನರಯೇಮ ಸುತೇ ರಾಜಂಸ್ತಯೋರರ್ಥೇ ಮಹಾತ್ಮನೋಃ || ೬

ಪುತ್ರಾ ದಶರಥಸ್ಯೇನೇ ರೂಪಯೌವನಶಾಲಿನಃ |
ಲೋಕಪಾಲೋಪನಾಃ ಸರ್ವೇ ದೇವತುಲ್ಯಪರಾಕ್ರಮಾಃ || ೭

ಉಭಯೋರಪಿ ರಾಜೇಂದ್ರ ಸಂಬಂಧೋ ಹ್ಯನುಬದ್ಧತಾಮ್ |
ಇಕ್ಷ್ವಾಕೋಃ ಕುಲನುನ್ಯಗ್ರಂ ಭವತಃ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಣಃ || ೮

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರವಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ವಸಿಷ್ಠಸ್ಯ ಮತೇ ತದಾ |
ಜನಕಃ ಸ್ರಾಂಜಲಿರ್ನಾಕೈಮುನಾಚ ಮುನಿಪುಂಗವಾ || ೯

ಕುಲಂ ಧನ್ಯಮಿದಂ ಮನ್ಯೇ ಯೇಷಾಂ ನೋ ಮುನಿಪುಂಗವಾ |
ಸದೃಶಂ ಕುಲಸಂಬಂಧಂ ಯದಾಜ್ಞಾ ಪಯಥಃ ಸ್ವಯಮ್ || ೧೦

ಏನಂ ಭವತು ಭದ್ರಂ ವಃ ಕುಶಧ್ವಜಸುತೇ ಇಮೇ |
ಪತ್ನೌ ಭಜೇತಾಂ ಸಹಿತೌ ಶತ್ರುಘ್ನಭರತಾವುಭೌ || ೧೧

ಇಬ್ಬರು ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಿದ್ದಾರಷ್ಟೆ. ಅವರನ್ನು ರಾಜಕುಮಾರರಾದ ಭರತ ನಿಗೂ ಶತ್ರುಘ್ನ ನಿಗೂ ಮದುವೆಮಾಡಿಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ (೪-೬). ದಶರಥನ ಈ ನಾಲ್ವರು ಪುತ್ರರೂ ರೂಪಯೌವನಸಂಪನ್ನರು. ದಿಕ್ಪಾಲಕರಂತೆ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ದೇವತೆಗಳಂತೆ ವರಾಕ್ರಮಿಗಳು. ರಾಜ, ನೀವಿಬ್ಬರೂ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿರಿ. ನಿರ್ದೋಷವಾದ ಇಕ್ಷ್ವಾಕು ವಂಶವೂ ಪುಣ್ಯಶಾಲಿಯಾದ ನಿನ್ನ ವಂಶವೂ ಈ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಉತ್ಕರ್ಷ ವನ್ನು ವಡೆಯಲಿ” (೭-೮). ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಹೀಗೆ ಹೇಳಲು ಅದನ್ನು ವಸಿಷ್ಠರೂ ಅನುಮೋದಿಸಿದರು. ಜನಕರಾಜನು ಕೈಮುಗಿದುಕೊಂಡು “ನನ್ನ ವಂಶವೇ ಧನ್ಯವಾಯಿತೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತೇನೆ. ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ನೀವಿಬ್ಬರೂ ಈ ಸಂಬಂಧವು ಯೋಗ್ಯವಾದ್ದೆಂದು ನೀವಾಗಿ ಆಜ್ಞೆಮಾಡು ತ್ತಿದ್ದೀರಿ (೯-೧೦). ಒಳ್ಳೆಯದು, ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲಿ. ಭರತ ಶತ್ರುಘ್ನರು ಕುಶಧ್ವಜನ ಪುತ್ರಿಯರನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಲಿ ನಾಲ್ವರು ರಾಜಪುತ್ರರಿಗೂ

ಏಕಾಹ್ನಾ ರಾಜಪುತ್ರೀಣಾಂ ಚತುಸ್ತ್ಯಾಣಾಂ ಮಹಾಮುನೇ |
ಪಾಣೀನ್ ಗೃಹ್ಣಂತು ಚತ್ವಾರೋ ರಾಜಪುತ್ರಾ ಮಹಾಬಲಾಃ ||

ಉತ್ತರೇ ದಿನನೇ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಫಲ್ಗು ನೀಭ್ಯಾಂ ಮನೀಷಿಣಃ |
ವೈವಾಹಿಕಂ ಪ್ರಶಂಸಂತಿ ಭಗೋ ಯತ್ರ ಪ್ರಜಾಪತಿಃ || ೧೩

ಏವಮುಕ್ತ್ವಾ ವಚಃ ಸೌಮ್ಯಂ ಪ್ರತ್ಯುತ್ಥಾಯ ಕೃತಾಂಜಲಿಃ |
ಉಭೌ ಮುನಿವರೌ ರಾಜಾ ಜನಕೋ ವಾಕ್ಯಮಬ್ರವೀತ್ || ೧೪

ಪರೋ ಧರ್ಮಃ ಕೃತೋ ಮಹ್ಯಂ ಶಿಷ್ಯೋಽಸ್ಮಿ ಭವತೋಃ ಸದಾ |
ಇಮಾನ್ಯಾಸನಮುಖ್ಯಾನಿ ಅಸಾತಾಂ ಮುನಿಪುಂಗವಾ || ೧೫

ಯಥಾ ದಶರಥಸ್ಯೇಯಂ ತಥಾಽಯೋಧ್ಯಾ ಪುರೀ ಮಮ |
ಪ್ರಭುತ್ವೇ ನಾಸ್ತಿ ಸಂದೇಹೋ ಯಥಾರ್ಹಂ ಕರ್ತುಮರ್ಹಥ || ೧೬

ತಥಾ ಬ್ರುವತಿ ವೈದೇಹೇ ಜನಕೇ ರಘುನಂದನಃ |
ರಾಜಾ ದಶರಥೋ ಹೃಷ್ಯಃ ಪ್ರತ್ಯುವಾಚ ಮಹೀಪತಿಮ್ || ೧೭

ನಾಲ್ವರು ರಾಜಪುತ್ರಿಯರೊಡನೆ ಒಂದೇ ದಿನಸ ವಾಣಿಗ್ರಹಣವು ನೆರವೇರಲಿ (೧೧-೧೨). ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಗಳೆ, ಭಗನು ದೇವತೆಯಾಗಿರುವ ಉತ್ತರಾಣಕ್ಷತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿವಾಹವು ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದು ಪಂಡಿತರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ” ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿನಯದಿಂದ ನುಡಿದು ಎದ್ದುನಿಂತುಕೊಂಡನು (೧೩). ಪುನಃ ಆ ಋಷಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು “ನನಗೆ ಮಹಾಪುಣ್ಯಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಲು ಅವಕಾಶ ಕೂಡಿಕೊಟ್ಟಿರಿ. ನಾನು ಯಾವಾಗಲೂ ನಿಮ್ಮ ಆಜ್ಞೆಗೆ ಬದ್ಧನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಈ ಸಿಂಹಾಸನಗಳಮೇಲೆ ನಿಮ್ಮದೇ ಪ್ರಭುತ್ವವು ನಡೆಯುತ್ತದೆ (೧೪-೧೫). ದಶರಥನಿಗೆ ಈ ಮಿಥಿಲೆಯು ಸೇರಿದಂತೆ ನನಗೆ ಅಯೋಧ್ಯೆಯು ಸೇರಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತೇನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರ ಪ್ರಭುತ್ವದಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ನಿಮಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ತೋರಿದಂತೆ ಮಾಡಬಹುದು” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು (೧೬). ಆಗ ದಶರಥನು ಸಂತೋಷದಿಂದ “ಮಹಾರಾಜ, ಮಿಥಿಲಾಧಿಪತಿಗಳಾದ ನೀವಿಬ್ಬರು ಸಹೋದರರೂ ಗುಣ

ಯುನಾನುಸಂಖ್ಯೇಯಗುಣೌ ಭ್ರಾತರೌ ಮಿಥಿಲೇಶ್ವರೌ |
 ಋಷಯೋ ರಾಜಸಂಘಾತ್ ಭವದ್ಭ್ಯಾ ನುಭಿಪೂಜಿತಾಃ || ೧೮

ಸ್ವಸ್ತಿ ಪ್ರಾಪ್ನುಹಿ ಭದ್ರಂ ತೇ ಗಮಿಷ್ಯಾಮಿ ಸ್ವಮಾಲಯಮ್ |
 ಶ್ರಾದ್ಧಕರ್ಮಾಣಿ ಸರ್ವಾಣಿ ನಿಧಾಸ್ಯ ಇತಿ ಚಾಬ್ರವೀತ್ || ೧೯

ತಮಾಸೃಷ್ಟ್ವಾ ನರಪತಿಂ ರಾಜಾ ದಶರಥಸ್ತದಾ |
 ಮುನೀಂದ್ರೌ ತೌ ಪುರಸ್ಕತ್ಯ ಜಗಾಮಾಶು ಮಹಾಯಶಾಃ || ೨೦

ಸ ಗತ್ವಾ ನಿಲಯಂ ರಾಜಾ ಶ್ರಾದ್ಧಂ ಕೃತ್ವಾ ವಿಧಾನತಃ |
 ಪ್ರಭಾತೇ ಕಾಲ್ಯಾಣಮುತ್ಥಾಯ ಚಕ್ರೇ ಗೋದಾನಮುತ್ತಮಮ್ ||

ಗನಾಂ ಶತಸಹಸ್ರಾಣಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇಭ್ಯೋ ನರಾಧಿಪಃ |
 ಏಕೈಕಶೋ ದದೌ ರಾಜಾ ಪುತ್ರಾ ನುದ್ದಿಶ್ಯ ಧರ್ಮತಃ || ೨೧

ಸುವರ್ಣಶೃಂಗಾಃ ಸಂಪನ್ನಾಃ ಸನತ್ಕಾಃ ಕಾಂಸ್ಯದೋಹನಾಃ |
 ಗನಾಂ ಶತಸಹಸ್ರಾಣಿ ಚತ್ವಾರಿ ಪುರುಷರ್ಷಭಃ || ೨೨

ಶಾಲಿಗಳು ನೆರೆದಿರುವ ಋಷಿಗಳನ್ನೂ ರಾಜರುಗಳನ್ನೂ ಜಿನ್ನಾಗಿ ನತ್ಕರಿಸಿ
 ದ್ದೀರಿ (೧೭-೧೮). ನಿನಗೆ ಶುಭವಾಗಲಿ; ಕಲ್ಯಾಣವಾಗಲಿ. ನಾನು ನನ್ನ
 ಶಿಬಿರಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತೇನೆ ನಾನಿ ದಿ ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಡೆಸು
 ತ್ತೇನೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿ ಬೀಳ್ಕೊಂಡು ವಸಿಷ್ಠವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರೊಡನೆ ತನ್ನ
 ನಿವಾಸಕ್ಕೆ ಹೋದನು (೧೯-೨೦). ಅಲ್ಲಿ ನಾಂದಿಯನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು
 ವ್ರಾತಕಾಲ ಸುಮುಹೂರ್ತದಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಸಮಾವರ್ತನೆಯನ್ನು*
 ಮಾಡಿಸಿದನು. ಅನಂತರ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಮಗನಿಗೋಸ್ಕರ ಒಂದು ಲಕ್ಷ ಗೋವು
 ಗಳಂತೆ ನಾಲ್ಕು ಲಕ್ಷ ಗೋವುಗಳನ್ನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ದಾನಮಾಡಿದನು
 (೨೧-೨೨) ಎಲ್ಲ ಗೋವುಗಳಿಗೂ ಕರುಗಳಿದ್ದವು. ಗೋವುಗಳ ಕೊಂಬು
 ಗಳಿಗೆ ಚಿನ್ನದ ತಗಡುಗಳನ್ನು ಸುತ್ತಿಸಿ ಹಾಲುಕರೆಯುವ ಚಿನ್ನದ ವಾತ್ರೆಗಳ

* ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಗೋದಾನ ಎಂದಿದೆ. ಗೋದಾನವೆಂದರೆ ಸಮಾವರ್ತನೆಗೆ ಪೂರ್ವ
 ದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಕ್ಷೌರಕರ್ಮ. ವ್ಯವಹಾರಾನುಗುಣವಾಗಿ ಅದನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ
 ಸಮಾವರ್ತನೆಯೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹರಿಸಲಾ”ದೆ.

ವಿತ್ತನುನ್ಯಚ್ಚ ಸುಬಹು ದ್ವಿಜೇಭ್ಯೋ ರಘುನಂದನಃ |

ದದೌ ಗೋದಾನಮುದ್ದಿಶ್ಯ ಪುತ್ರಾಣಾಂ ಪುತ್ರವತ್ಸಲಃ || ೨೪

ಸ ಸುತೈಃ ಕೃತಗೋದಾನೈರ್ವೃತಸ್ತು ನೃಪತಿಸ್ತದಾ |

ಲೋಕಪಾಲೈರಿನಾಭಾತಿ ವೃತಃ ಸೌಮ್ಯಃ ಪ್ರಜಾಪತಿಃ || ೨೫

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ದ್ವಿಸಪ್ತತಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಸಹಿತವಾಗಿ ದಾನಮಾಡಿದನು. ಪುತ್ರವತ್ಸಲನಾದ ದಶರಥರಾಜನು ಸಮಾವರ್ತನೆಯ ಅಂಗವಾಗಿ ಇನ್ನೂ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಧನವನ್ನು ದ್ವಿಜರಿಗೆ ದಾನಮಾಡಿದನು (೨೩-೨೪). ಹೀಗೆ ಸಮಾವೃತ್ತರಾದ ಪುತ್ರರಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ದಶರಥನೈವಾಲನು ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಪಾಲಕರಿಂದ ಸಮೇತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಂತೆ ವ್ರಸನ್ನಚಿತ್ತನಾಗಿ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದನು (೨೫).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಎಪ್ಪತ್ತೆರಡನೆಯ ಸರ್ಗ

ತ್ರಿಸಪ್ತತಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ದಶರಥಪುತ್ರೋದ್ವಾಹಃ

ಯಸ್ಮಿಂಸ್ತು ದಿವಸೇ ರಾಜಾ ಚಕ್ರೇ ಗೋದಾನಮುತ್ಪನುಮ್ |
ತಸ್ಮಿಂಸ್ತು ದಿವಸೇ ಶೂರೋ ಯುಧಾಜಿತ್ ಸಮುಪೇಯಿನಾನ್ |
ಪುತ್ರಃ ಕೇಕಯರಾಜಸ್ಯ ಸಾಕ್ಷಾದ್ಭರತಮಾತುಲಃ |
ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಪೃಷ್ಟ್ವಾ ಚ ಕುಶಲಂ ರಾಜಾನಮಿದಮಬ್ರವೀತ್ || ೨
ಕೇಕಯಾಧಿಪತೀ ರಾಜಾ ಸ್ನೇಹಾತ್ ಕುಶಲಮಬ್ರವೀತ್ |
ಯೇಷಾಂ ಕುಶಲಕಾನೋಽಸಿ ತೇಷಾಂ ಸಂಪ್ರತ್ಯನಾನುಯಮ್ ||
ಸ್ವಸ್ರೀಯಂ ನುನು ರಾಜೇಂದ್ರ ದ್ರಷ್ಟೃಕಾಮೋ ಮಹೀಪತಿಃ |
ತದರ್ಥಮುಪಯಾತೋಽಹಮಯೋಧ್ಯಾಂ ರಘುನಂದನ || ೪
ಶ್ರುತ್ವಾ ತ್ವಹಮಹೋಧ್ಯಾಯಾಂ ವಿನಾಹಾರ್ಥಂ ತನಾತ್ಮಜಾನ್ |
ಮಿಥಿಲಾಮುಪಯಾತಾಂಸ್ತು ತ್ವಯಾ ಸಹ ಮಹೀಪತೇ || ೫

ಸರ್ಗ ೭೩

ಶ್ರೀರಾಮ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಭರತ ಶತ್ರುಘ್ನ ರ ವಿವಾಹ

ದಶರಥನು ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಸಮಾವರ್ತನೆಯನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿದ ದಿವಸವೇ ಕೇಕಯರಾಜನ ಪುತ್ರನಾದ ಯುಧಾಜಿತನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದನು. ಅವನು ಭರತನ ಸೋದರಮಾವ. ಯುಧಾಜಿತನು ದಶರಥನನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿ ಕುಶಲವನ್ನು ವಿಚಾರಿಸುತ್ತ ಹೀಗೆಂದನು (೧-೨): “ಮಹಾರಾಜ, ಕೇಕಯಾಧಿಪತಿಯು ನಿಮ್ಮಿಲ್ಲರ ಕ್ಷೇಮವನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ನೀನು ಯಾರಿಗೆ ಕುಶಲವನ್ನು ಕೋರುವೆಯೋ ಅಂಥ ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಸಾಂಪ್ರತದಲ್ಲಿ ಕುಶಲದಿಂದ ಇದ್ದೇವೆ. ಮಹಾರಾಜನು ನನ್ನ ಸೋದರಳಿಯನನ್ನು ನೋಡಲು ಬಯಸಿದ್ದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಬಂದೆನು (೩-೪). ಅಲ್ಲಿ ವಿವಾಹದ ವೃತ್ತಾಂತ ತಿಳಿಯಿತು. ನೀವೆಲ್ಲರೂ ಮಿಥಿಲೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದೀರಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದು ನಾನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದೆನು.

ತ್ವರಯಾಭ್ಯುಪಯಾತೋಽಹಂ ದ್ರಷ್ಟುಕಾನುಃ ಸ್ವಸುಃ ಸುತಮ್ |
ಅಥ ರಾಜಾ ದಶರಥಃ ಪ್ರಿಯಾತಿಥಿಮುಪಸಿಂಹಿತಮ್ || ೬

ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಪರಮಸತ್ಕಾರೈಃ ಪೂಜನಾರ್ಹಮಪೂಜಯತ್ |
ತತಸ್ತಾನುಸಿತೋ ರಾತ್ರಿಂ ಸಹ ಪುತ್ರೈರ್ಮಹಾತ್ಮಭಿಃ || ೭

ಪ್ರಭಾತೇ ಪುನರುತ್ಥಾಯ ಕೃತ್ವಾ ಕರ್ಮಾಣಿ ಕರ್ಮವಿತ್ |
ಋಷೀಂಸ್ತದಾ ಪುರಸ್ಕತ್ಯ ಯಜ್ಞವಾಟಿಮುಪಾಗಮತ್ || ೮

ಯುಕ್ತೇ ಮುಹೂರ್ತೇ ವಿಜಯೇ ಸರ್ವಾಭರಣಭೂಷಿತೈಃ |
ಭ್ರಾತೃಭಿಃ ಸಹಿತೋ ರಾಮಃ ಕೃತಕೌತುಕಮಂಗಲಃ || ೯

ವಸಿಷ್ಠಂ ಪುರತಃ ಕೃತ್ವಾ ಮಹರ್ಷೀನಸರಾನಪಿ |
ಪಿತುಃ ಸಮೀಪಮಾಶ್ರಿತ್ಯ ತಸ್ಥಾ ಭ್ರಾತೃಭಿರಾವೃತಃ || ೧೦

ವಸಿಷ್ಠೋ ಭಗವಾನೇತ್ಯ ವೈದೇಹಮಿದಮಬ್ರವೀತ್ |
ರಾಜಾ ದಶರಥೋ ರಾಜನ್ ಕೃತಕೌತುಕಮಂಗಲೈಃ || ೧೧

ಭರತನನ್ನು ನೋಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ನಾನು ಕೂಡಲೆ ಹೊರಟು ಬರಬೇಕಾ ಯಿತು.” ಆಗ ದಶರಥನು ಪ್ರಿಯನಾದ ಅತಿಥಿಯು ಬಂದನೆಂದು ಸಂಪ್ರೀತ ನಾಗಿ ಯುಧಾಜಿತನನ್ನು ಆದರದಿಂದ ಸತ್ಕರಿಸಿದನು (೫-೬). ರಾತ್ರಿ ಕಳೆದು ಬೆಳಗಾಯಿತು. ದಶರಥರಾಜನು ಎದ್ದು ಪುತ್ರರೊಡನೆ ವ್ರಾತಃಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿ ಋಷಿಗಳನ್ನು ಮುಂದಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಜನಕನ ಯಜ್ಞಶಾಲೆಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದನು (೭-೮). ಶ್ರೀರಾಮನೂ ಅವನ ತಮ್ಮಂದಿರೂ ಮಂಗಳ ಕಂಕಣವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಸರ್ವಾಭರಣಭೂಷಿತರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಶುಭ ಲಗ್ನಯುಕ್ತವಾದ ವಿಜಯ ಮುಹೂರ್ತದಲ್ಲಿ ವಸಿಷ್ಠಾದಿಮಹರ್ಷಿಗಳನ್ನು ಮುಂದಿರಿಸಿಕೊಂಡು ತಂದೆಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಬಂದು ನಿಂತಿದ್ದರು (೯-೧೦). ವಸಿಷ್ಠರು ಜನಕರಾಜನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ “ರಾಜ, ದಶರಥರಾಜನು ಮಂಗಳಕಂಕಣವನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಪುತ್ರರೊಡನೆ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ಕನ್ಯಾದಾತೃವಾದ ನಿನ್ನ ಪ್ರತೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ. ದಾತೃಪ್ರತಿಗೃಹೀತೃಗಳು

ಪುತ್ರೈರ್ನರವರಶ್ರೇಷ್ಠ ದಾತಾರಮುಭಿಕಾಂಕ್ಷತೇ |

ದಾತೃಪ್ರತಿಗೃಹೀತ್ಯಭ್ಯಾಂ ಸರ್ವಾರ್ಥಾಃ ಪ್ರಭವಂತಿ ಹಿ || ೧೨

ಸ್ವಧರ್ಮಂ ಪ್ರತಿಪದ್ಯಸ್ವ ಕೃತ್ವಾ ನೈವಾಹ್ಯಮುತ್ತಮಮ್ |

ಇತ್ಯುಕ್ತಃ ಪರನೋದಾರೋ ವಸಿಷ್ಠೇನ ಮಹಾತ್ಮನಾ || ೧೩

ಪ್ರತ್ಯುನಾಚ ಮಹಾತೇಜಾ ನಾಕೃಂ ಪರಮುಧರ್ಮವಿತ್ |

ಕಃ ಸ್ಥಿತಃ ಪ್ರತಿಹಾರೋ ಮೇ ಕಸ್ಯಾಜ್ಞಾ ಸಂಪ್ರತೀಕ್ಷ್ಯತೇ || ೧೪

ಸ್ವಗೃಹೇ ಕೋ ವಿಚಾರೋಽಸ್ತಿ ಯಥಾ ರಾಜ್ಯಮಿದಂ ತವ |

ಕೃತಕೌತುಕಸರ್ವಸ್ವಾ ವೇದಿನೂಲಮುಪಾಗತಾಃ || ೧೫

ಮಮ ಕನ್ಯಾ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠ ದೀಪ್ತಾ ವರ್ಷೇರ್ಯಥಾರ್ಚಿಷಃ |

ಸಜ್ಜೋಽಹಂ ತ್ವತ್ತೃತೀಷ್ಟೋಽಸ್ತಿ ವೇದ್ಯಾಮಸ್ಯಾಂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಃ ||

ಅವಿಘ್ನಂ ಕ್ರಿಯತಾಂ ಸರ್ವಂ ಕಿಮರ್ಥಂ ಹಿ ವಿಲಂಬ್ಯತೇ |

ತದ್ವಾಕ್ಯಂ ಜನಕೇನೋಕ್ತಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ದಶರಥಸ್ತದಾ || ೧೬

ಒಟ್ಟಿಗೆ ನೇರಿದರೆ ತಾನೆ ದಾನಧರ್ಮಾದಿ ಕಾರ್ಯಗಳು ನಡೆಯಬೇಕು? ಈಗ ವಿನಾಹವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿಕೊಡುವುದು ನಿನ್ನ ಧರ್ಮ” ಎಂದು ನುಡಿದರು (೧೧-೧೨). ಆಗ ಉದಾರ ಸ್ವಭಾವದವನೂ ಧರ್ಮಜ್ಞನೂ ಆದ ಜನಕನು “ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠರೆ, ಅಲ್ಲಿ ಯಾವನಾದರೂ ಕಾವಲುಗಾರ ನಿಂದಾನೆಯೆ? ಯಾರ ಆಜ್ಞೆಗಾಗಿ ನೀವು ಕಾಯಬೇಕು? (೧೩-೧೪). ನಿಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಿಸಬೇಕಾದ್ದು ತಾನೆ ಏನಿದೆ? ಇದೆಲ್ಲವೂ ನಿಮ್ಮ ರಾಜ್ಯವೆಂದೇ ಭಾವಿಸಬೇಕು. ನನ್ನ ಕುಮಾರಿಯರಿಗೆ ವಿನಾಹೋಚಿತವಾದ ಮಂಗಳಾಚಾರಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನೆರವೇರಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಅವರು ಹೋಮ ವೇದಿಕೆಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಜ್ವಾಲೆಗಳಂತೆ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ನಾನು ಸಿದ್ಧನಾಗಿ ಈ ವೇದಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಮ್ಮೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಪ್ರತೀಕ್ಷೆಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೇನೆ (೧೫-೧೬). ವಿಲಂಬವಿಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲವೂ ನಡೆಯಲಿ. (ಯಜ್ಞಶಾಲೆಯ ಬಾಗಿಲಿನಲ್ಲಿ) ತಡಮಾಡುವುದೇಕೆ?” ಎಂದನು. ಅನಂತರ ದಶರಥನು ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ

ಪ್ರನೇಶಯಾನಾಸ ಸುತಾನ್ ಸರ್ವಾನ್ಮುಷಿಗಣಾನಪಿ |
 ತತೋ ರಾಜಾ ವಿದೇಹಾನಾಂ ವಸಿಷ್ಠಮಿದಮುಬ್ರವೀತ್ || ೧೮
 ಕಾರಯಸ್ವ ಋಷೇ ಸರ್ವಾನ್ಮುಷಿಭಿಃ ಸಹ ಧಾರ್ಮಿಕ |
 ರಾಮಸ್ಯ ಲೋಕರಾಮಸ್ಯ ಕ್ರಿಯಾಂ ನೈನಾಹಿಕೀಂ ಪ್ರಭೋ ||
 ತಥೇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ತು ಜನಕಂ ವಸಿಷ್ಠೋ ಭಗವಾನ್ಮುಷಿಃ |
 ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಂ ಪುರಸ್ಕತ್ಯ ಶತಾನಂದಂ ಚ ಧಾರ್ಮಿಕಮ್ || ೨೦
 ಪ್ರಸಾನುಧ್ಯೇ ತು ವಿಧಿವದ್ವೇದಿಂ ಕೃತ್ವಾ ಮಹಾತಪಾಃ |
 ಅಲಂಚಕಾರ ತಾಂ ವೇದಿಂ ಗಂಧಪುಷ್ಪೈಃ ಸಮಂತತಃ || ೨೧
 ಸುವರ್ಣಸಾಲಿಕಾಭಿಶ್ಚ ಛಿದ್ರಕುಂಭೈಶ್ಚ ಸಾಂಕುರೈಃ |
 ಅಂಕುರಾಢ್ಯೈಃ ಶರಾವೈಶ್ಚ ಧೂಪಪಾತ್ರೈಃ ಸಧೂಪಕೈಃ || ೨೨
 ಶಂಖಪಾತ್ರೈಃ ಸ್ತುವೈಃ ಸ್ತುಗ್ಭಿಃ ಪಾತ್ರೈ ರಘ್ನಾಭಿಪೂರಿತೈಃ |
 ಲಾಜಪೂರ್ಣೈಶ್ಚ ಪಾತ್ರಿಭಿರಕ್ಷತೈರಪಿ ಸಂಸ್ಕೃತೈಃ || ೨೩
 ದರ್ಭೈಃ ಸಮೈಃ ಸಮಾಸ್ತೀರ್ಯ ವಿಧಿವನ್ಮಂತ್ರಪೂರ್ವಕಮ್ |
 ಅಗ್ನಿಮಾಧಾಯ ವೇದ್ಯಾಂ ತು ವಿಧಿಮಂತ್ರಪುರಸ್ಕತಮ್ || ೨೪

ಋಷಿಗಳನ್ನೂ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಒಳಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಜನಕನು ವಸಿಷ್ಠರನ್ನು ಕುರಿತು “ಧರ್ಮಜ್ಞರೆ, ನೀವು ಋಷಿವಹಿತರಾಗಿ ಲೋಕಪ್ರಿಯನಾದ ರಾಮನ ವಿವಾಹವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿರಿ” ಎಂದನು (೧೭-೧೯). ವಸಿಷ್ಠರು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರನ್ನೂ ಶತಾನಂದರನ್ನೂ ಜೊತೆಗೂಡಿ ವಿವಾಹಮಂಟಪದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಧಿವತ್ತಾಗಿ ಹೋಮಕುಂಡವನ್ನು ರಚಿಸಿ ಗಂಧಪುಷ್ಪಗಳಿಂದ ಸುತ್ತಲೂ ಅಲಂಕರಿಸಿದರು (೨೦-೨೧). ಸುವರ್ಣಕಲಶಗಳು, ಅಂಕುರಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ರಂಧ್ರಯುಕ್ತ ಕಲಶಗಳು, ಹರಿವಾಣಗಳು, ಧೂಪ ತುಂಬಿದ ಪಾತ್ರಿಗಳು, ಶಂಖಗಳು, ಸ್ತುವಸ್ತುಕ್ಕು*ಗಳು, ಜಲಪೂರ್ಣ ಪಾತ್ರಿಗಳು, ಅರಳು ತುಂಬಿದ ಪಾತ್ರಿಗಳು, ಅಕ್ಷತೆ—ಇವುಗಳನ್ನು ವೇದಿಯ ಸುತ್ತ ಆಯಾ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟರು (೨೨-೨೩). ಸಮಸಂಖ್ಯೆಯ ದರ್ಭೆಗಳನ್ನು ವಿಧಿವತ್ತಾಗಿ ಆಸ್ತರಣ ಮಾಡಿದರು. ವೇದಿಯಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ

* ಸ್ತುವ ಸ್ತುಕ್ಕು—ಇವೆರಡೂ ಯಜ್ಞಪಾತ್ರಿಗಳು.

ಜುಹಾವಾಗ್ನೌ ಮಹಾತೇಜಾ ವಸಿಷ್ಠೋ ಭಗವಾನ್ಯುಷಿಃ |
 ತತಃ ಸೀತಾಂ ಸಮಾನೀಯ ಸರ್ವಾಭರಣಭೂಷಿತಾಮ್ || ೨೫

ಸಮಕ್ಷಮಗ್ನೇಃ ಸಂಸ್ಥಾಪ್ಯ ರಾಘವಾಭಿಮುಖೇ ತದಾ |
 ಅಬ್ರವೀಜ್ಜ ನಕೋ ರಾಜಾ ಕೌಸಲ್ಯಾನಂದನರ್ಥನಮ್ || ೨೬

ಇಯಂ ಸೀತಾ ಮಮ ಸುತಾ ಸಹಧರ್ಮಚರಿತವ |
 ಪ್ರತೀಚ್ಯ ಚೈನಾಂ ಭದ್ರಂ ತೇ ಸಾಣಿಂ ಗೃಹ್ಣೀಷ್ವ ಸಾಣಿನಾ ||

ಪತಿವ್ರತಾ ಮಹಾಭಾಗಾ ಛಾಯೇವಾನುಗತಾ ಸದಾ |
 ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಪ್ರಾಕ್ಷಪದ್ರಾಜಾ ಮಂತ್ರವೂತಂ ಜಲಂ ತದಾ || ೨೮

ಸಾಧು ಸಾಧ್ವಿತಿ ದೇವಾನಾಮೃಷೀಣಾಂ ವದತಾಂ ತದಾ |
 ದೇವದುಂದುಭಿನಿಘೋಷಃ ಪುಷ್ಪವರ್ಷೋ ಮಹಾನಭೂತ್ ||

ಏನಂ ದತ್ತ್ವಾ ಸುತಾಂ ಸೀತಾಂ ಮಂತ್ರೋದಕಪುರಸ್ಕೃತಾಮ್ |
 ಅಬ್ರವೀಜ್ಜ ನಕೋ ರಾಜಾ ಹರ್ಷೇಣಾಭಿಪರಿಪ್ಲುತಃ || ೩೦

ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮ ಮಾಡಿದರು ಅನಂತರ ಜನಕನು ಸರ್ವಾಭರಣಭೂಷಿತಳಾದ ಸೀತಾದೇವಿಯನ್ನು ಕರೆತಂದು ಅಗ್ನಿಯ ಸಮಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದನು (೨೪-೨೬). ಅವನು ಕೌಸಲ್ಯತನಯನಾದ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ “ನನ್ನ ಮಗಳಾದ ಈ ಸ್ತ್ರೀತೆಯು ನಿನಗೆ ಸಹಧರ್ಮಚಾರಿಣಿಯಾಗಿರುತ್ತಾಳೆ. ಇವಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸು. ನಿನಗೆ ಮಂಗಳವಾಗಲಿ. ಇವಳ ವಾಣಿಯನ್ನು ಗ್ರಹಣಮಾಡು. ಈ ಸ್ತ್ರೀತೆಯು ಪತಿವ್ರತೆಯೂ ಭಾಗ್ಯಶಾಲಿನಿಯೂ ಆಗಿ ನೆರಳಿನಂತೆ ಸದಾ ನಿನ್ನನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವಳು” ಎಂದು ಹೇಳಿ ಶ್ರೀರಾಮನ ಹಸ್ತದಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರವೂತವಾದ ನೀರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಧಾರೆಯೆರೆದನು (೨೭-೨೮). ದೇವತೆಗಳೂ ಋಷಿಗಳೂ ‘ಬಹಳ ಒಳ್ಳೆಯ ದಾಯಿತು. ಭಲಾ! ಭಲಾ!’ ಎಂದು ಉದ್ಗಾರಮಾಡಿದರು. ದೇವದುಂದುಭಿಗಳು ಮೊಳಗಿದವು. ಪುಷ್ಪವೃಷ್ಟಿ ಸುರಿಯಿತು (೨೯). ಜನಕರಾಜನು ಆನಂದದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದನು. ಹೀಗೆ ಸುತಿಯಾದ ಸ್ತ್ರೀತೆಯನ್ನು ಮಂತ್ರೋದಕ

ಇಯಂ ಸೀತಾ ನುನು ಸುತಾ ಸಹಧರ್ಮಚರೀ ತವ |

ಲಕ್ಷ್ಮಣಾಗಚ್ಛ ಭದ್ರಂ ತೇ ಉರ್ಮಿಲಾಮುದ್ಯತಾಂ ನುಯಾ |
ಪ್ರತೀಚ್ಛ ಪಾಣಿಂ ಗೃಹ್ಣೀಷ್ವ ನಾ ಭೂತ್ ಕಾಲಸ್ಯ ಪರ್ಯಯಃ ||

ತಮೇವಮುಕ್ತ್ವಾ ಜನಕೋ ಭರತಂ ಚಾಭ್ಯಭಾಷತ |
ಪಾಣಿಂ ಗೃಹಾಣ ಮಾಂಡನ್ಯಾಃ ಪಾಣಿನಾ ರಘುನಂದನ || ೩೦

ಶತ್ರುಘ್ನಂ ಚಾಪಿ ಭರ್ನಾತ್ಮಾ ಅಬ್ರವೀಜ್ಜ ನಕೇಶ್ವರಃ |
ಶ್ರುತಕೀರ್ತ್ಯಾ ಮಹಾಬಾಹೋ ಪಾಣಿಂ ಗೃಹ್ಣೀಷ್ವ ಪಾಣಿನಾ ||

ಸರ್ವೇ ಭವಂತಃ ಸೌನ್ಯಾಶ್ಚ ಸರ್ವೇ ಸುಚರಿತವ್ರತಾಃ |
ಪತ್ನೀಭಿಃ ಸಂತು ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಾ ನಾ ಭೂತ್ ಕಾಲಸ್ಯ ಪರ್ಯಯಃ ||

ಜನಕಸ್ಯ ನಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ಪಾಣೀನ್ ಪಾಣಿಭಿರಸ್ಪೃಶನ್ |
ಚತ್ವಾರಸ್ತೇ ಚತಸ್ಯಣಾಂ ವಸಿಷ್ಠಸ್ಯ ಮತೇ ಸ್ಥಿತಾಃ || ೩೫

ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ವಾಣಿಗ್ರಹಣಮಾಡಿಸಿ, “ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಇತ್ತ ಬಾ. ನಿನಗೆ ಮಂಗಳವಾಗಲಿ; ನಾನು ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಉರ್ಮಿಳೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸು. ಇವಳ ವಾಣಿಯನ್ನು ಗ್ರಹಣಮಾಡು ಕಾಲಾತಿಕ್ರಮಣವಾದೀತು” ಎಂದನು (೩೦-೩೧). ಅನಂತರ ಜನಕನು ಭರತನನ್ನು ಕರೆದು “ರಘುನಂದನ, ಮಾಂಡವಿಯ ವಾಣಿಗ್ರಹಣಮಾಡು” ಎಂದು ಹೇಳಿ ಶತ್ರುಘ್ನನನ್ನು ದ್ವೇಶಿಸಿ “ಮಹಾಬಾಹು, ನೀನು ಶ್ರುತಕೀರ್ತಿಯ ವಾಣಿಗ್ರಹಣಮಾಡು” ಎಂದು ನುಡಿದನು * (೩೨-೩೩). ಆಮೇಲೆ ನಾಲ್ವರನ್ನೂ ಸಂಬೋಧಿಸಿ “ರಾಜ ಪುತ್ರರೆ, ನೀವೆಲ್ಲರೂ ನೌಮ್ಯಸ್ವಭಾವದವರು. ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾದಿ ವ್ರತವನ್ನು ವಾಲಿಸಿದವರು. ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ವತ್ಸೀಸಮೇತರಾಗಿರಿ. ಕಾಲವಿಳಂಬ ಬೇಡ” ಎಂದನು (೩೪). ಆಗ ರಾಜಪುತ್ರರು ವಸಿಷ್ಠರ ಅನುಜ್ಞೆಯಂತೆ ನಾಲ್ವರು ರಾಜಕುಮಾರಿಯರನ್ನು ಯಥಾಕ್ರಮವಾಗಿ ವಾಣಿಗ್ರಹಣಮಾಡಿದರು (೩೫).

* ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಭರತನಿಗಿಂತ ಚಿಕ್ಕವನಾದರೂ ಭಿನ್ನೋದರನಾದ್ದರಿಂದ ಭರತನಿಗಿಂತ ಮೊದಲು ಅವನ ಪಾಣಿಗ್ರಹಣ ದೋಷವಹವಲ್ಲ. ಜನಕರಾಜನು ಜ್ಯೇಷ್ಠನಾದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಭರತಶತ್ರುಘ್ನರನ್ನು ದ್ವೇಶಿಸಿ ಮಾತನಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಅವರಿಗೆ ಕನ್ಯಾದಾನ ಮಾಡಿದವನು ಕುಶಧ್ವಜ.

ಅಗ್ನಿಂ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣಂ ಕೃತ್ವಾ ವೇದಿಂ ರಾಜಾನಮೇವ ಚ |
 ಋಷೀಂಶ್ಚೈವ ಮಹಾತ್ಮಾನಃ ಸಭಾರ್ಯಾ ರಘುಸತ್ತಮಾಃ || ೩೬
 ಯಥೋಕ್ತೇನ ತದಾ ಚಕ್ರವರ್ತನಾಹಂ ವಿಧಿಪೂರ್ವಕಮ್ |
 ಕಾಕುಸ್ಥೈಶ್ಚ ಗೃಹೀತೇಷು ಲಲಿತೇಷು ಚ ಪಾಣಿಷು || ೩೭
 ಪುಷ್ಪವೃಷ್ಟಿಮರ್ಹತ್ಯಾಸೀದಂತರಿಕ್ಷಾತ್ ಸುಭಾಸ್ವರಾ |
 ದಿನ್ಯಮಂದುಭಿನಿಘೋಷೈರ್ಗೀತವಾದಿತ್ರನಿಸ್ತ್ವನೈಃ || ೩೮
 ನನ್ಯತುಶ್ಚಾಪ್ಸರಃಸಂಘಾ ಗಂಧರ್ವಾಶ್ಚ ಜಗುಃ ಕಲಮ್ |
 ವಿನಾಹೇ ರಘುನುಖ್ಯಾನಾಂ ತದದ್ಭುತಮದ್ಭುತೈಶ್ಚ || ೩೯
 ಈದೃಶೇ ವರ್ತಮಾನೇ ತು ತೂರ್ಯೋದ್ವೃಷ್ಟಿನಿನಾದಿತೇ |
 ತ್ರಿರಗ್ನಿಂ ತೇ ಪರಿಕ್ರಮ್ಯ ಊಹುರ್ಭಾರ್ಯಾ ಮಹಾಜಸಃ || ೪೦
 ಅಥೋಪಕಾರ್ಯಾಂ ಜಗ್ಮುಸ್ತೇ ಸಭಾರ್ಯಾ ರಘುನಂದನಾಃ |
 ರಾಜಾಪ್ಯನುಯಯೌ ಪಶ್ಯನ್ ಸರ್ಷಿಸಂಘಃ ಸಬಾಂಧವಃ || ೪೧

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ತ್ರಿಸತ್ತತಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಅನಂತರ ಆ ರಾಜವುತ್ರರು ತಮ್ಮ, ತಮ್ಮ, ವತ್ಸಿಯರ ಕೈಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು
 ಕೊಂಡು ವೇದಿಯನ್ನು ಸುತ್ತಿ ಅಗ್ನಿಗೆ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣ ನಮಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ
 ಜನಕರಾಜನಿಗೂ ವಸಿಷ್ಠಾದಿಮುನಿಗಳಿಗೂ ಅಭಿವಾದನೆ ಮಾಡಿದರು (೩೬).
 ಬಳಿಕ ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮುಂದಿನ ವಿವಾಹಕಾರ್ಯವು ನಡೆಯಿತು.
 ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ದೇವದುಂದುಭಿಗಳು ಧ್ವನಿಗೈದವು. ಗೀತವಾದ್ಯಗಳೊಡನೆ
 ಅಪ್ಸರೆಯರು ನರ್ತಿಸಿದರು. ಗಂಧರ್ವರು ಇಂಪಾಗಿ ಹಾಡಿದರು ಇದೆಲ್ಲವೂ
 ಜನರಿಗೆ ಅದ್ಭುತವಾಗಿ ತೋರಿತು (೩೭-೩೯). ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಂಗಳ
 ವಾದ್ಯವು ನಡೆಯುತ್ತಿರಲು ಆ ವೀರಕುಮಾರರು ಯಜ್ಞೇಶ್ವರನನ್ನು
 ಮೂರುಸಲ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆಮಾಡಿ ಪತ್ನಿಯರನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ವಿವಾಹಕಾರ್ಯವನ್ನು
 ಸಮಾಪ್ತಿಗೊಳಿಸಿದರು (೪೦). ಅನಂತರ ಅವರು ಭಾರ್ಯೆಯರೊಂದಿಗೆ
 ತಮ್ಮ ಶಿಬಿರಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದರು. ದಶರಥರಾಜನು ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ನೋಡಿ
 ಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಋಷಿಗಳಿಂದಲೂ ಬಂಧುಗಳಿಂದಲೂ ಸಮೇತನಾಗಿ ಅವರ ಹಿಂದೆ
 ಹೋದನು (೪೧).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಎಪ್ಪತ್ತು ಮೂರನೆಯ ಸರ್ಗ

ಚತುಃಸಪ್ತತಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಜಾಮದಗ್ನ್ಯಾಭಿಯೋಗಃ

ಅಥ ರಾತ್ರಾಂ ನೈತೀತಾಯಾಂ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮಹಾಮುನಿಃ |
 ಆಪ್ಯಚ್ಛೃತೌ ಚ ರಾಜಾನ್ ಜಗಮೋತ್ತರಪರ್ವತಮ್ || ೧
 ಆಶೀರ್ಭಿಃ ಪೂರಯಿತ್ವಾ ಚ ಕುಮಾರಾಂಶ್ಚ ಸರಾಘವಾನ್ |
 ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೇ ಗತೇ ರಾಜಾ ನೈದೇಹಂ ಮಿಥಿಲಾಧಿಪಮ್ || ೨
 ಆಪ್ಯಚ್ಛೃತಃ ಜಗಮಾಶು ರಾಜಾ ದಶರಥಃ ಪುರೀಮ್ |
 ಗಚ್ಛಂತಂ ತಂ ತು ರಾಜಾನಮನ್ವಗಚ್ಛನ್ನರಾಧಿಪಃ || ೩
 ಅಥ ರಾಜಾ ವಿದೇಹಾನಾಂ ದದೌ ಕನ್ಯಾಧನಂ ಬಹು |
 ಗವಾಂ ಶತಸಹಸ್ರಾಣಿ ಬಹೂನಿ ಮಿಥಿಲೇಶ್ವರಃ || ೪
 ಕಂಬಲಾನಾಂ ಚ ಮುಖ್ಯಾನಾಂ ಕ್ಷೌಮಕೋಟ್ಯಂ ಬರಾಣಿ ಚ |
 ಹಸ್ತಶ್ವರಥಸಾದಾತಂ ದಿವ್ಯರೂಪಂ ಸ್ವಲಂಕೃತಮ್ || ೫

ಸರ್ಗ ೭೪

ದಶರಥನು ಪರಿವಾರಸಮೇತನಾಗಿ ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡುವುದು.
 ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ವರಶುರಾಮನ ಆಗಮನ.

ಆ ರಾತ್ರಿಯು ಕಳೆಯಿತು. ಮಾರನೆಯದಿನ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿಗಳು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೂ ಇತರ ರಾಜಕುಮಾರರಿಗೂ ಆಶೀರ್ವಾದವನ್ನು ಮಾಡಿ ದಶರಥನನ್ನೂ ಜನಕನನ್ನೂ ಬೀಳ್ಕೊಂಡು ಹಿಮಾಲಯವರ್ವತದ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಟು ಹೋದರು (೧-೨). ಅನಂತರ ದಶರಥನು ಮಿಥಿಲಾಧಿಪತಿಯಾದ ಜನಕನ ಅನುಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಹೊರಡಲು ಸಿದ್ಧನಾದನು. ಅವನನ್ನು ಕಳಿಸುತ್ತ ಜನಕರಾಜನು ಸ್ವಲ್ಪದೂರ ಹೋದನು (೩). ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಜನಕನು ತನ್ನ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಬಳುವಳಿಯಾಗಿ ಲಕ್ಷಗಟ್ಟಲೆ ಗೋವುಗಳನ್ನೂ, ಉತ್ತಮವಾದ ಉಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ರೇಷ್ಮೆಯ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನೂ, ದಿವ್ಯವಾಗಿ ಅಲಂಕರಿಸಿದ ಆನೆ ಕುದುರೆ ರಥಪದಾತಿಗಳನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟನು

ದದೌ ಕನ್ಯಾಪಿತಾ ತಾಸಾಂ ದಾಸೀದಾಸಮನುತೃಮಮ್ |
 ಹಿರಣ್ಯಸ್ಯ ಸುವರ್ಣಸ್ಯ ಮುಕ್ತಾನಾಂ ವಿದ್ರುಮಸ್ಯ ಚ || ೬
 ದದೌ ಪರಮಸಂಹೃಷ್ಠಃ ಕನ್ಯಾಧನಮನುತೃಮಮ್ |
 ದತ್ತಾ ಬಹುಧನಂ ರಾಜಾ ಸಮನುಜ್ಞಾಸ್ಯ ಪಾರ್ಥಿವಮ್ || ೭
 ಪ್ರವಿನೇಶ ಸ್ವನಿಲಯಂ ಮಿಥಿಲಾಂ ಮಿಥಿಲೇಶ್ವರಃ |
 ರಾಜಾಪ್ಯಯೋಧ್ಯಾಧಿಪತಿಃ ಸಹ ಪುತ್ರೈರ್ಮಹಾತ್ಮಭಿಃ || ೮
 ಋಷೀನ್ ಸರ್ವಾನ್ ಪುರಸ್ಕೃತ್ಯ ಜಗಾಮ ಸಬಲಾನುಗಃ |
 ಗಚ್ಛಂತಂ ತಂ ನರವ್ಯಾಘ್ರಂ ಸರ್ಪಿಸಂಘಂ ಸರಾಘವಮ್ || ೯
 ಘೋರಾಃ ಸ್ಮ ಪಕ್ಷಿಣೋ ವಾಚೋ ವ್ಯಾಹರಂತಿ ಸಮಂತತಃ |
 ಭೂಮಾಶ್ಚೈವ ಮೃಗಾಃ ಸರ್ವೇ ಗಚ್ಛಂತಿ ಸ್ಮ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣಮ್ || ೧೦
 ತಾನ್ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ರಾಜಶಾರ್ದೂಲೋ ವಸಿಷ್ಠಂ ಪರ್ಯಪೃಚ್ಛತ |
 ಅಸೌಮ್ಯಾಃ ಪಕ್ಷಿಣೋ ಘೋರಾ ಮೃಗಾಶ್ಚಾಪಿ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣಾಃ || ೧೧
 ಕಿಮಿದಂ ಹೃದಯೋತ್ಕಂಠಿ ಮನೋ ಮಮ ವಿಸೀದತಿ |
 ರಾಜ್ಞೋ ದಶರಥಸ್ಯೈತಚ್ಛ್ರುತ್ವಾ ವಾಕ್ಯಂ ಮಹಾನ್ಯಸಿಃ || ೧೨

(೪-೫). ಇವಲ್ಲದೆ ಅನೇಕಮಂದಿ ದಾಸಿಯರನ್ನೂ, ನೇವಕರನ್ನೂ, ಅನಂಖ್ಯಾತವಾದ ಚಿನ್ನ ಬೆಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಹವಳಗಳನ್ನೂ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಬಳುವಳಿಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟನು. ಹೀಗೆ ಧನರಾಶಿಯನ್ನೇ ಅರ್ಪಿಸಿ ಜನಕರಾಜನು ದಶರಥ ಮುಂತಾದವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಬೀಳ್ಕೊಂಡು ತನ್ನ ಅರಮನೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದನು (೬-೭). ಇತ್ತ ದಶರಥನು ಮಹಾತ್ಮರಾದ ತನ್ನ ಪುತ್ರರು, (ಸೊನೆಯರು), ಋಷಿಗಳು, ಸೈನಿಕರು ಮೊದಲಾದ ಪರಿವಾರದಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಅಯೋಧ್ಯೆಯ ಕಡೆಗೆ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡಿದನು. ಪ್ರಯಾಣಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ವಕ್ಷಿಗಳು ಕರೋರವಾಗಿ ಕೂಗುತ್ತ ದುರ್ನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದವು. ನೆಲದಮೇಲೆ ಮೃಗಗಳು ಪ್ರದಕ್ಷಿಣಾಕಾರವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತ ಶುಭವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದ್ದವು (೮-೧೦). ಆಗ ದಶರಥನು ವಸಿಷ್ಠರನ್ನು ಕಂಡು “ಮಹರ್ಷಿಗಳೇ, ಇದೇನು? ಪಕ್ಷಿಗಳು ಘೋರವಾಗಿ ಅರಚುತ್ತ ಕರೋರವಾಗಿ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿವೆ. ಮೃಗಗಳು ಪ್ರದಕ್ಷಿಣಾಕಾರವಾಗಿ ತಿರುಗಾಡುತ್ತಿವೆ

ಉನಾಚ ಮಧುರಾಂ ವಾಣೀಂ ಶ್ರೂಯತಾನುಸ್ಯ ಯತ್ ಫಲಮ್
ಉಪಸ್ಥಿತಂ ಭಯಂ ಘೋರಂ ದಿನ್ಯಂ ಪಕ್ಷಿಮುಖಾಚ್ಚುತಮ್ ||

ಮೃಗಾಃ ಪ್ರಶಮಯಂತೈತೇ ಸಂತಾಪಸ್ತ್ವಜ್ಞತಾನುಯಮ್ |

ತೇಷಾಂ ಸಂನದತಾಂ ತತ್ರ ವಾಯುಃ ಪ್ರಾದುರ್ಬಭೂವ ಹ || ೧೪

ಕಂಪಯನ್ ಮೇದಿನೀಂ ಸರ್ವಾಂ ಪಾತಯಂಶ್ಚ ಮಹಾದ್ರುಮಾಃ

ತನುಸಾ ಸಂವೃತಃ ಸೂರ್ಯಃ ಸರ್ವಾ ನ ಪ್ರಬಭೃದ್ವಿಶಃ || ೧೫

ಭಸ್ಮನಾ ಚಾವೃತಂ ಸರ್ವಂ ಸಂಮೂಢಮಿವ ತದ್ಬಲಮ್ |

ನಸಿಷ್ಠ ಋಷಯಶ್ಚಾನ್ಯೇ ರಾಜಾ ಚ ಸಸುತಸ್ತದಾ || ೧೬

ಸಸಂಜ್ಞಾ ಇವ ತತ್ರಾಸನ್ ಸರ್ವಮನ್ಯದ್ವಿಚೇತನಮ್ |

ತಸ್ಮಿಂಸ್ತಮಸಿ ಘೋರೇ ತು ಭಸ್ಮಚ್ಛನ್ನೇನ ಸಾ ಚಮುಖಾ || ೧೭

ದದರ್ಶ ಭೀನುಸಂಕಾಶಂ ಜಟಾಮಂಡಲಧಾರಿಣಮ್ |

ಭಾರ್ಗವಂ ಜಾಮದಗ್ನ್ಯಂ ತಂ ರಾಜರಾಜನಿಮರ್ದಿನಮ್ || ೧೮

ನನ್ನ ಎದೆಯು ಬಡಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಕಳವಳವಾಗುತ್ತಿದೆ” ಎಂದು ಕೇಳಿದನು (೧೧-೧೨). ಆಗ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಅವನನ್ನು ಸಮಾಧಾನ ಪಡಿಸುತ್ತ “ರಾಜ, ಆಕಾಶದಲ್ಲಿನ ವಕ್ಷಿಗಳ ಕೂಗು ಈಗ ಘೋರವಾದ ಭಯವು ಉಪಸ್ಥಿತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದೆ ಆ ಭಯವು ಪರಿಹೃತವಾಗುತ್ತದೆಯೆಂದು ಮೃಗಗಳು ಸೂಚಿಸುತ್ತಿವೆ. ವಿಷಾದಿನಬೇಡ” ಎಂದರು (೧೩-೧೪). ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಿರುಗಾಳಿ ಎದ್ದಿತು ಅದರಿಂದ ನೆಲವೇ ನಡುಗಿದಂತಾಯಿತು. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಮರಗಳು ಉರುಳಿದವು ಕತ್ತಲು ಕವಿದು ಸೂರ್ಯನು ಕಾಣಿಸದಂತಾದನು. ದಿಕ್ಕುಗಳು ಮಾಸಿದವು (೧೫). ಸರ್ವವೂ ಧೂಳಿನಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಹೋಯಿತು ನಿಖಿಲ ಸೈನ್ಯವೇ ಎಚ್ಚರದಷ್ಟಿ ದಂತಾಯಿತು. ಕೇವಲ ವಸಿಷ್ಠರು, ಇತರ ಋಷಿಗಳು, ದಶರಥರಾಜ, ಅವನ ಮಕ್ಕಳು - ಇಷ್ಟು ಜನರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಜೀತನವಿದ್ದಂತೆ ಕಂಡಿತು. ಉಳಿದವರೆಲ್ಲರೂ ನಿಶ್ಚೇತನರಾದರು. ಸೈನ್ಯವೆಲ್ಲವೂ ಧೂಳಿನಿಂದ ತುಂಬಿಹೋಗಲು ಆ ಘೋರ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಗೋಚರನಾದನು (೧೬-೧೭). ಅವನು ಭೀಮಾಕಾರನೂ ಜಟಾಮಂಡಲಧಾರಿಯೂ ಆಗಿದ್ದನು ಅವನೇ ಜಾಮದಗ್ನ್ಯ

ಕೈಲಾಸಮಿನ ದುರ್ಧರ್ಷಂ ಕಾಲಾಗ್ನಿಮಿನ ದುಃಸಹಮ್ |
 ಜ್ವಲಂತಮಿನ ತೇಜೋಭಿದುರ್ನಿರೀಕ್ಷ್ಯಂ ಪೃಥಗ್ಜನೈಃ || ೧೯
 ಸ್ತಂಧೇ ಜಾಸಜ್ಯ ಪರಶುಂ ಭನುರ್ವಿದ್ಯುದ್ಗಣೋಪಮಮ್ |
 ಪ್ರಗೃಹ್ಯ ಶರಮುಖ್ಯಂ ಚ ತ್ರಿಪುರಘ್ನಂ ಯಥಾ ಹರಮ್ || ೨೦
 ತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಭೀಮಸಂಕಾಶಂ ಜ್ವಲಂತಮಿನ ಪಾನಕಮ್ |
 ವಸಿಷ್ಠಪ್ರಮುಖಾಃ ಸರ್ವೇ ಜಪಹೋಮಪರಾಯಣಾಃ || ೨೧
 ಸಂಗತಾ ಮುನಯಃ ಸರ್ವೇ ಸಂಜಜಲ್ಪರಥೋ ಮಿಥಃ |
 ಕಚ್ಚಿತ್ ಸಿತ್ಯವಧಾಮುರ್ಷೀ ಕ್ಷತ್ರಂ ನೋತ್ಸಾದಯಿಷ್ಯತಿ || ೨೨
 ಪೂರ್ವಂ ಕ್ಷತ್ರವಥಂ ಕೃತ್ವಾ ಗತಮನ್ಯುರ್ಗತಜ್ವರಃ |
 ಕ್ಷತ್ರಸ್ಯೋತ್ಸಾದನಂ ಭೂಯೋ ನ ಖಲ್ವಸ್ಯ ಚಿಕೀರ್ಷಿತಮ್ || ೨೩

ಪುತ್ರನಾದ ಭಾರ್ಗವರಾಮ. ಅವನೇ ರಾಜಾಧಿರಾಜರನ್ನು ಧ್ವಂಸಮಾಡಿ
 ದವನು (೧೮). ಅವನು ಕೈಲಾಸಗಿರಿಯಂತೆ ದುರ್ಧರ್ಷ. ಕಾಲಾಗ್ನಿಯಂತೆ
 ಸಹಿಸಲಶಕ್ಯ. ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಜ್ವಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಆತನನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯಜನರು
 ಕಣ್ಣುತೆರೆದು ನೋಡಲೂ ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ (೧೯). ಆತನು ಹೆಗಲಿನ ಮೇಲೆ
 ಒಂದು ಕೊಡಲಿಯನ್ನು ಹೇರಿಕೊಂಡು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಮಿಂಚುವ ಧನುಸ್ಸನ್ನೂ
 ಅಸ್ತ್ರವನ್ನೂ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು, ತ್ರಿಪುರಸಂಹಾರಕ್ಕೆ ಉದ್ಯುಕ್ತನಾದ ಸಾಕ್ಷಾತ್
 ರುದ್ರನಂತೆ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದನು (೨೦). ಭೀಮಾಕಾರನಾಗಿ ಉರಿಯುವ
 ಬೆಂಕಿಯಂತಿದ್ದ ವರಶುರಾಮನನ್ನು ಕಂಡು ವಸಿಷ್ಠಾದಿ ಮುನಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು
 ಜಪವನ್ನಾರಂಭಿಸಿದರು ಕೆಲವರು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಹೋಮವನ್ನಾರಂಭಿ
 ಸಿದರು! ಕೆಲವರು “ತನ್ನ ತಂದೆಯ ವಧೆಯಿಂದ ಉದ್ದೀಪಿತನಾದ ಈತನು
 ಮತ್ತೆ ಕ್ಷತ್ರಿಯರನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ಹೊರಟಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ (೨೧-೨೨). ಹಿಂದೆ
 ಕ್ಷತ್ರಿಯರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದಮೇಲೆ ಇವನ ಕೋಪವು ಶಾಂತವಾಗಿ ನಿಶ್ಚಿಂತ
 ನಾಗಿದ್ದನು. ಈಗ ಪುನಃ ಕ್ಷತ್ರಿಯರನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವ ಇಚ್ಛೆ ಇರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ”

ಏನನುಕ್ತಾಘ್ನಾಘ್ನಾನಾದಾಯ ಭಾರ್ಗವಂ ಭೀನುದರ್ಶನಮ್ |
ಋಷಯೋ ರಾಮ ರಾಮೇತಿ ವಚೋ ಮಧುರಮಬ್ರವನ್ || ೨೪

ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಯ ತು ತಾಂ ಪೂಜಾನ್ಮುಷಿದತ್ತಾಂ ಪ್ರತಾಪನಾನ್ |
ರಾನುಂ ದಾಶರಥಿಂ ರಾಮೋ ಜಾಮದಗ್ನ್ಯಾಘ್ನಭಾಷತ || ೨೫

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಚತುಃಸಪ್ತತಿತಮಃ ಸರ್ಗ:

ಎಂದು ಮಾತನಾಡಿಕೊಂಡರು (೨೩). ಅನಂತರ ಆ ಋಷಿಗಳು ಪೂಜಾ ನಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಭೀಮಾಕಾರನಾದ ಭಾರ್ಗವರಾಮನ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಮಧುರವಾದ ನುಡಿಗಳಿಂದ “ರಾಮ, ರಾಮ” ಎನ್ನುತ್ತ ಗೌರವಿಸಿದರು. ಆ ಪ್ರತಾಪಶಾಲಿಯು ಋಷಿಗಳು ಅರ್ಪಿಸಿದ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ದಶರಥಪುತ್ರನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿ ಮಾತಾಡಿದನು (೨೪-೨೫).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಎಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕನೆಯ ಸರ್ಗ

ಪೆಂಚಸಪ್ತತಿತನುಃ ಸರ್ಗಃ

ವೈಷ್ಣವಧನುಃಪ್ರಶಂಸಾ

ರಾಮು ದಾಶರಥೇ ವೀರ ವೀರ್ಯಂ ತೇ ಶ್ರೂಯತೇಽದ್ಭುತಮ್ |
 ಧನುಷೋ ಭೇದನಂ ಚೈವ ನಿಖಿಲೇನ ಮಯಾ ಶ್ರುತಮ್ || ೧
 ತದದ್ಭುತಮುಚಿಂತ್ಯಂ ಚ ಭೇದನಂ ಧನುಷಸ್ತ್ವಯಾ |
 ತಚ್ಛ್ರುತ್ವಾಹಮನುಪ್ರಾಪ್ತೋ ಧನುರ್ಗೃಹ್ಯಾಪರಂ ಶುಭಮ್ || ೨
 ತದಿದಂ ಘೋರಸಂಕಾಶಂ ಜಾನುದಗ್ಧ್ಯಂ ಮಹದ್ಧನುಃ |
 ಪೂರಯಸ್ವ ಶರೇಣೈವ ಸ್ವಬಲಂ ದರ್ಶಯಸ್ವ ಮೇ || ೩
 ತದಿದಂ ತೇ ಬಲಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಧನುಷೋಽಸ್ಯ ಪ್ರಪೂರಣೇ |
 ದ್ವಂದ್ವಯುದ್ಧಂ ಪ್ರದಾಸ್ಯಾಮಿ ವೀರ್ಯಶ್ಲಾಘ್ಯಮಹಂ ತವ || ೪
 ತಸ್ಯ ತದ್ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ರಾಜಾ ದಶರಥಸ್ತದಾ |
 ವಿಷಣ್ಣವದನೋ ದೀನಃ ಸ್ರಾಂಜಲಿರ್ವಾಕ್ಯಮುಬ್ರವೀತ್ || ೫

ಸರ್ಗ ೭೫

ವರಶುರಾಮನು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ವೈಷ್ಣವಧನುಸ್ಸನ್ನು
 ಹೆದೆಯೇರಿಸುವಂತೆ ಹೇಳುವುದು.

ವರಶುರಾಮನು “ ದಶರಥವುತ್ರ—ರಾಮ, ನಿನ್ನ ಶೌರ್ಯವು ಅದ್ಭುತ
 ವಾದದ್ದೆಂದು ಕೇಳಿದ್ದೇನೆ. ಆ ಧನುಸ್ಸನ್ನು ಮುರಿದ ವಿಷಯವನ್ನೆಲ್ಲ ಕೇಳಿದೆ.
 ನೀನು ಧನುಸ್ಸನ್ನು ಮುರಿದದ್ದು ಆಶ್ಚರ್ಯವೇ ಸರಿ ಅದು ಊಹಾತೀತವಾದ
 ಸಂಗತಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾನು ಇನ್ನೊಂದು ಉತ್ತಮವಾದ ಧನುಸ್ಸನ್ನು ತೆಗೆದು
 ಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದೇನೆ (೧-೨). ಇದು ಜಮದಗ್ನಿಮುನಿಯಿಂದ ನನ್ನ ವಶಕ್ಕೆ
 ಬಂದಿದೆ. ಘೋರವೂ ಮಹತ್ತರವೂ ಆದ ಈ ಧನುಸ್ಸಿಗೆ ಹೆದೆಯೇರಿಸಿ ಬಾಣ
 ವನ್ನು ಹೂಡು. ನಿನ್ನ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನಾದರೂ ತೋರಿಸು, ನೋಡೋಣ.
 ಆಗ ನಿನ್ನ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ನೋಡಿ, ಅನಂತರ ನಿನ್ನೊಡನೆ ಘನವಾದ
 ದ್ವಂದ್ವಯುದ್ಧವನ್ನಾರಂಭಿಸುತ್ತೇನೆ!” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು (೩-೪).
 ವರಶುರಾಮನ ವಚನವನ್ನು ಕೇಳಿ ದಶರಥನ ಮುಖವು ಖಿನ್ನವಾಯಿತು.

ಕ್ಷತ್ರರೋಷಾತ್ ಪ್ರಶಾಂತಸ್ತ್ವಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶ್ಚ ನುಹಾಯಶಾಃ |
ಬಾಲಾನಾಂ ಮನು ಪುತ್ರಾಣಾಮಭಯಂ ದಾತುಮರ್ಹಸಿ || ೬

ಭಾರ್ಗವಾಣಾಂ ಕುಲೇ ಜಾತಃ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯವ್ರತಶಾಲಿನಾಮ್ |
ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷೇ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಯ ಶಸ್ತ್ರಂ ನಿಕ್ಷಿಪ್ತವಾನಸಿ || ೭

ಸ ತ್ವಂ ಧರ್ಮಪರೋ ಭೂತ್ವಾ ಕಶ್ಯಪಾಯ ವಸುಂಧರಾಮ್ |
ದತ್ತಾ ವನಮುಪಾಗಮ್ಯ ಮಹೇಂದ್ರಕೃತಕೇತನಃ || ೮

ಮನು ಸರ್ವವಿನಾಶಾಯ ಸಂಸ್ರಾಪ್ತಸ್ತ್ವಂ ಮಹಾಮುನೇ |
ನ ಚೈಕಸ್ಮಿನ್ ಹತೇ ರಾಮೇ ಸರ್ವೇ ಜೀವಾಮಹೇ ವಯಮ್ ||

ಬ್ರುವತ್ಯೇವಂ ದಶರಥೇ ಜಾಮದಗ್ನ್ಯಃ ಪ್ರತಾಪವಾನ್ |
ಅನಾದೃತ್ಯೈವ ತದ್ವಾಕ್ಯಂ ರಾಮಮೇವಾಭ್ಯಭಾಷತ || ೧೦

ಇಮೇ ದ್ವೇ ಧನುಷೀ ಶ್ರೇಷ್ಠೇ ದಿವ್ಯೇ ಲೋಕಾಭಿವಿಶ್ರುತೇ |
ದೃಢೇ ಬಲವತೀ ಮುಖ್ಯೇ ಸುಕೃತೇ ವಿಶ್ವಕರ್ಮಣಾ || ೧೧

ಅವನು ದೈನ್ಯದಿಂದ ಕೈಮುಗಿದು “ಮಹರ್ಷಿ, ನೀನು ಕ್ಷತ್ರಿಯರಮೇಲೆ ರೋಷವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಶಾಂತನಾದವನು. ಕೀರ್ತಿಸಂವನ್ನನಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ನಾಗಿದ್ದೀಯೆ. ನನ್ನ ಮಕ್ಕಳು ಇನ್ನೂ ಬಾಲಕರು. ಅವರಿಗೆ ನೀನು ದಯವಿಟ್ಟು ಅಭಯವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು (೫-೬). ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಸಂವನ್ನರೂ ವ್ರತನಿಷ್ಠರೂ ಆದ ಭೃಗುವಂಶೀಯಮುನಿಗಳ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ್ದೀಯೆ. ದೇವೇಂದ್ರನಿಗೆ ಮಾತುಕೊಟ್ಟು ಶಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕೆಳಗಿಟ್ಟಿದ್ದೀಯೆ. ನೀನು ತಪೋನಿಷ್ಠನಾಗಿ ಕಶ್ಯಪಮುನಿಗೆ ಭೂಮಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ದಾನಮಾಡಿ ಕಾಡಿಗೆ ಹೋಗಿ ಮಹೇಂದ್ರವರ್ವತದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದೀಯಲ್ಲವೆ? (೭-೮). ಮಹರ್ಷಿ, ಇಂಥ ನೀನು ಈ ದಿನ ನನ್ನ ಸರ್ವನಾಶ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದೆಯಾ? ನನ್ನ ರಾಮನೇನಾದರೂ ಹತನಾದರೆ ನಾವು ಯಾರೂ ಬದುಕಿರುವುದಿಲ್ಲ” ಎಂದು ಹೇಳತೊಡಗಿದನು (೯). ವ್ರತಾಪಶಾಲಿಯಾದ ಜಾಮದಗ್ನ್ಯನು ಅವನ ಮಾತನ್ನು ಗಣನೆಗೇ ತಂದುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನೇ ಉದ್ದೇಶಿಸಿ, “ಇವೆರಡೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ದಿವ್ಯಧನುಸ್ಸುಗಳು. ಲೋಕವಿಖ್ಯಾತವಾದವು. ಇವನ್ನು ದೃಢವಾಗಿಯೂ ಬಲವಾಗಿಯೂ

ಅತಿಸೃಷ್ಟಂ ಸುರೈರೇಕಂ ತ್ರ್ಯಂಬಕಾಯ ಯುಯುತ್ಸವೇ |
 ತ್ರಿಪುರಸ್ಸುಂ ನರಶ್ರೇಷ್ಠ ಭಗ್ನಂ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ ಯತ್ತ್ವಯಾ || ೧೨
 ಇದಂ ದ್ವಿತೀಯಂ ದುರ್ಧರ್ಷಂ ನಿಷ್ಕೋರ್ದತ್ತಂ ಸುರೋತ್ತಮೈಃ |
 ತದಿದಂ ವೈಷ್ಣವಂ ರಾನು ಧನುಃ ಪರಪುರಂಜಯಮ್ || ೧೩
 ಸಮಾನಸಾರಂ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ ರೌದ್ರೇಣ ಧನುಷಾ ತ್ವಿದಮ್ |
 ತದಾ ತು ದೇವತಾಃ ಸರ್ವಾಃ ಪೃಚ್ಛಂತಿ ಸ್ಮ ಪಿತಾನುಹಮ್ || ೧೪
 ಶಿತಿಕಂಠಸ್ಯ ನಿಷ್ಕೋಶ ಬಲಾಬಲನಿರೀಕ್ಷಯಾ |
 ಅಭಿಪ್ರಾಯಂ ತು ವಿಜ್ಞಾಯ ದೇವತಾನಾಂ ಪಿತಾನುಹಃ || ೧೫
 ನಿರೋಧಂ ಜನಯಾಮಾಸ ತಯೋಃ ಸತ್ತ್ವಪರೀಕ್ಷಯಾ |
 ನಿರೋಧೇ ಚ ಮಹದ್ಭದ್ರಮಭವದ್ರೋಮಹರ್ಷಣಮ್ || ೧೬
 ಶಿತಿಕಂಠಸ್ಯ ನಿಷ್ಕೋಶ ಪರಸ್ಪರಜಯೈಷಿಣೋಃ |
 ತದಾ ತು ಜ್ಯಂಭಿತಂ ಶೈವಂ ಧನುರ್ಭೀಮಪರಾಕ್ರಮಮ್ || ೧೭

ಇರುವಂತೆ ವಿಶ್ವಕರ್ಮನು ನಿರ್ಮಿಸಿದನು (೧೦-೧೧) ಇವುಗಳಲ್ಲಿಂದನ್ನು
 ದೇವತೆಗಳು ತ್ರಿಪುರಸಂಹಾರಕಾಲದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಯಂ ಬಕನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟರು.
 ಅದರಿಂದಲೇ ತ್ರಿಪುರಸಂಹಾರವಾಯಿತು. ಪುರುಷಶ್ರೇಷ್ಠ, ಅದನ್ನೇ ನೀನು
 ಮುರಿದದ್ದು. ದುರ್ಧರ್ಷವಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಧನುಸ್ಸನ್ನು ದೇವತೆಗಳು
 ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಶತ್ರುನಾಶಕರವಾದ ಆ ವೈಷ್ಣವ ಧನುಸ್ಸೇ ಇದು
 (೧೨-೧೩). ಈ ಧನುಸ್ಸು ಆ ಶಿವಧನುಸ್ಸಿನಷ್ಟೇ ಪ್ರಬಲವಾದದ್ದು. ತ್ರಿಪುರ
 ಸಂಹಾರವಾದಮೇಲೆ ದೇವತೆಗಳು ಶಿವನ ಬಲ ಅಧಿಕವೋ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಬಲ
 ಅಧಿಕವೋ ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಕೇಳಿದರು (೧೪). ಬ್ರಹ್ಮನು ಅವರ
 ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಿಳಿದು ಬಲಪರೀಕ್ಷೆಗೋಸ್ಕರ ಹರಿಹರರಲ್ಲಿ ವಿರೋಧ
 ವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದನು. ಆಗ ಅವರಿಬ್ಬರಿಗೆ ರೋಮಾಂಚಕರವಾದ ಮಹಾ
 ಯುದ್ಧವಾರಂಭವಾಯಿತು (೧೫-೧೬). ಶಿವನೂ ವಿಷ್ಣುವೂ ಪರಸ್ಪರರನ್ನು
 ಜಯಿಸಬೇಕೆಂದು ಯುದ್ಧಮಾಡಿದರು. ಆಗ ಭೀಮವರಾಕ್ರಮವಾಗಿದ್ದ
 ಶಿವಧನುಸ್ಸು ಹಿಗ್ಗಿ (ನೆಡಿತವಿಲ್ಲದೆ ಯುದ್ಧಮಾಡಲು ಅಸಮರ್ಥ) ವಾಯಿತು.

ಹುಂಕಾರೇಣ ಮಹಾದೇವಃ ಸ್ತಂಭಿತೋಽಥ ತ್ರಿಲೋಚನಃ |

ದೇವೈಸ್ತದಾ ಸಮಾಗಮ್ಯ ಸರ್ವಿಸಂಘೈಃ ಸಚಾರಣೈಃ || ೧೮

ಯಾಚಿತೌ ಪ್ರಶಮಂ ತತ್ರ ಜಗ್ಮತುಸ್ತೌ ಸುರೋತ್ತಮೌ |

ಜ್ಯಂಭಿತಂ ತದ್ಧನುದ್ಯಷ್ಟ್ವಾ ಶೈವಂ ವಿಷ್ಣುಪರಾಕ್ರಮೈಃ || ೧೯

ಅಧಿಕಂ ಮೇನಿರೇ ವಿಷ್ಣುಂ ದೇವಾಃ ಸರ್ವಿಗಣಾಸ್ತಥಾ |

ಧನೂ ರುದ್ರಸ್ತು ಸಂಕ್ರುದ್ಧೋ ವಿದೇಹೇಷು ಮಹಾಯಶಾಃ || ೨೦

ದೇವರಾತಸ್ಯ ರಾಜರ್ಷೇರ್ದದೌ ಹಸ್ತೇ ಸಸಾಯಕಮ್ |

ಇದಂ ಚ ವೈಷ್ಣವಂ ರಾಮ ಧನುಃ ಪರಪುರಂಜಯಮ್ || ೨೧

ಋಚೀಕೇ ಭಾರ್ಗವೇ ಸ್ರಾದಾದ್ವಿಷ್ಣುಃ ಸಂನ್ಯಾಸಮುತ್ಪಮಮ್ |

ಋಚೀಕಸ್ತು ಮಹಾತೇಜಾಃ ಪುತ್ರಸ್ಯಾಪ್ರತಿಕರ್ಮಣಃ || ೨೨

ಪಿತುರ್ಮಮ ದದೌ ದಿವ್ಯಂ ಜಮದಗ್ನೀರ್ಮಹಾತ್ಮನಃ |

ಸ್ಯಸ್ತಶಸ್ತ್ರೇ ಪಿತರಿ ನೇ ತಪೋಬಲಸಮನ್ವಿತೇ || ೨೩

ತ್ರಿಯಂಬಕನಾದ ಮಹಾದೇವನು ಹುಂಕರಿಸುತ್ತ ಸ್ತಂಭಿಭೂತನಾಗಿ ನಿಂತು ಬಿಟ್ಟನು (೧೭-೧೮). ಆಗ ದೇವಚಾರಣರೂ ಋಷಿಗಳೂ ಆಗಮಿಸಿ ಶಾಂತ ರಾಗಬೇಕೆಂದು ಹರಿಹರರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅವರು ಯುದ್ಧವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಹೊರಟುಹೋದರು. ವಿಷ್ಣುವಿನ ವರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಶಿವಧನುಸ್ಸು ಹಿಗ್ಗಿ ಕುಂರಿತವಾದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಅಧಿಕ ಬಲಶಾಲಿಯೆಂದು ದೇವತೆಗಳೂ ಋಷಿಗಳೂ ಭಾವಿಸಿದರು * (೧೯-೨೦). ಆಗ ರುದ್ರನು ಕ್ರುಧ್ಧನಾಗಿ ವಿದೇಹಾಧಿಪತಿಯಾದ ದೇವರಾತನೆಂಬ ರಾಜರ್ಷಿಯ ಕೈಗೆ ಬಾಣಸಹಿತ ವಾಗಿ ತನ್ನ ಧನುಸ್ಸನ್ನು ಕೊಟ್ಟುಬಿಟ್ಟನು. ರಾಮ, ಶತ್ರುನಾಶಕವಾದ ಈ ವೈಷ್ಣವಧನುಸ್ಸನ್ನು ವಿಷ್ಣುವು ಭೃಗುವಂತೋತ್ಪನ್ನನಾದ ಋಚೀಕನಿಗೆ ನ್ಯಾಸವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟನು (೨೧-೨೨). ಋಚೀಕನು ತನ್ನ ಪುತ್ರನಾದ ಜಮದಗ್ನಿಗೆ ಅದನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಜಮದಗ್ನಿ ನನ್ನ ತಂದೆ. (ಶತ್ರುವಿಗೂ)

* ಅನುಬಂಧವನ್ನು ನೋಡಿ.

ಅರ್ಜುನೋ ವಿದಧೇ ಮೃತ್ಯುಂ ಪ್ರಾಕೃತಾಂ ಬುದ್ಧಿಮಾಸ್ಥಿತಃ |
ನಥನುಪ್ರತಿರೂಪಂ ತು ಪಿತುಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ಸುದಾರಣಮ್ || ೨೪

ಕ್ಷತ್ರಮುತ್ಸಾದಯನ್ ರೋಷಾಜ್ಞಾತಂ ಜಾತಮನೇಕಶಃ |
ಪೃಥಿವೀಂ ಚಾಖಿಲಾಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಕಶ್ಯಪಾಯ ಮಹಾತ್ಮನೇ || ೨೫

ಯಜ್ಞಸ್ಯಾಂತೇ ತದಾ ರಾಮ ದಕ್ಷಿಣಾಂ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಣೇ |
ದತ್ತ್ವಾ ಮಹೇಂದ್ರನಿಲಯಸ್ತವೋಬಲಸಮನ್ವಿತಃ || ೨೬

ತದಿದಂ ನೈಷ್ಠನಂ ರಾಮ ಪಿತೃಸೈತಾನುಹಂ ಮಹತ್ |
ಕ್ಷತ್ರಧರ್ಮಂ ಪುರಸ್ಕೃತ್ಯ ಗೃಹ್ಣೀಷ್ವ ಧನುರುತ್ತಮಮ್ || ೨೭

ಯೋಜಯಸ್ವ ಧನುಃಶ್ರೇಷ್ಠೇ ಶರಂ ಪರಪುರಂಜಯಮ್ |
ಯದಿ ಶಕ್ನೋಸಿ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ ದ್ವಂದ್ವಂ ದಾಸ್ಯಾಮಿ ತೇ ತತಃ || ೨೮

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ವಂಚಸಪ್ತತಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಪ್ರತೀಕಾರವನ್ನು ಮಾಡದಿರುವ ಮಹಾತ್ಮ. ನನ್ನ ತಂದೆ ಶಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕೆಳಗಿಟ್ಟು ತಪೋನಿಷ್ಠನಾಗಿರಲು, ಕಾರ್ತವೀರ್ಯಾರ್ಜುನನು ತುಚ್ಛಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ನನ್ನ ತಂದೆಗೆ ಮರಣವನ್ನು ತಂದಿಟ್ಟನು (೨೩-೨೪). ನನ್ನ ತಂದೆಗೆ ಅಯೋಗ್ಯವಾದ ಆ ಭೀಕರ ವಧೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ನನಗೆ ರೋಷ ಉಕ್ಕಿತು. ಹುಟ್ಟಿಹುಟ್ಟಿದ ಕ್ಷತ್ರಿಯರನ್ನು ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಸಂಹರಿಸಿ ಸಮಸ್ತ ವೃಥ್ವಿಯನ್ನೇ ನನ್ನ ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಂಡನು (೨೫). ಈ ಕ್ಷತ್ರಿಯವಧೆಯೆಂಬ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮನೂ ಮಹಾತ್ಮನೂ ಆದ ಕಶ್ಯಪಮುನಿಗೆ ಭೂಮಂಡಲವನ್ನು ದಕ್ಷಿಣೆಯಾಗಿ ಸಮರ್ಪಿಸಿದೆನು. ಅನಂತರ ಮಹೇಂದ್ರವರ್ವತಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ತಪೋನಿಷ್ಠನಾಗಿದ್ದೇನೆ (೨೬). ರಾಮ, ಇದೇ ನನ್ನ ಪಿತೃಪಿತಾಮಹರಿಂದ ನನಗೆ ಬಂದಿರತಕ್ಕ ವೈಷ್ಣವ ಧನುಸ್ಸು. ಈಗ ನೀನು, ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಧರ್ಮವನ್ನಲಂಭಿಸಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಈ ಧನುಸ್ಸನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿ. ಶರವನ್ನು ಅದಕ್ಕೆ ಹೂಡು. ಇದು ನಿನಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾದರೆ, ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ, ಆಮೇಲೆ ನಿನಗೆ ದ್ವಂದ್ವಯುದ್ಧವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೇನೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು (೨೭-೨೮).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಎಪ್ಪತ್ತೈದನೆಯ ಸರ್ಗ

ವಟಸಪ್ತತಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಜಾಮದಗ್ನ್ಯಪ್ರತಿಷ್ಠಂಭಃ

ಶ್ರುತ್ವಾ ತಜ್ಞಾನುದಗ್ನ್ಯಸ್ಯ ನಾಕೃಂ ದಾಶರಥಿಸ್ತದಾ |
ಗೌರವಾದ್ಯಂತ್ರಿತಕಥಃ ಪಿತೂ ರಾನುಮುಢಾಬ್ರವೀತ್ || ೧

ಶ್ರುತವಾನಸ್ಮಿಯತ್ ಕರ್ಮ ಕೃತವಾನಸಿ ಭಾರ್ಗವ |
ಅನುರುಢ್ಯಾನುಹೇ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಪಿತುರಾನ್ಯಣ್ಯಮಾಸ್ಥಿತಃ || ೨

ವೀರ್ಯಹೀನಮಿನಾಶಕ್ತಂ ಕ್ಷತ್ರಧರ್ಮೇಣ ಭಾರ್ಗವ |
ಅವಜಾನಾಸಿ ಮೇ ತೇಜಃ ಪಶ್ಯ ಮೇಽದ್ಯ ಪರಾಕ್ರಮಮ್ || ೩

ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ರಾಘವಃ ಕ್ರುದ್ಧೋ ಭಾರ್ಗವಸ್ಯ ಶರಾಸನಮ್ |
ಶರಂ ಚ ಪ್ರತಿಜಗ್ರಾಹ ಹಸ್ತಾಲ್ಲಘುಪರಾಕ್ರಮಃ || ೪

ಸರ್ಗ ೭೭

ಶ್ರೀರಾಮನು ವೈಷ್ಣವಧನುಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಶರವನ್ನು ಹೂಡಿ ಪರಶುರಾಮನ
ತಪೋಲೋಕಗಳನ್ನು ಭಗ್ನಗೊಳಿಸುವುದು. ಪರಶುರಾಮನು
ತಪಸ್ಸಿಗೋಸ್ಕರ ಮಹೇಂದ್ರ ಪರ್ವತಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದು.

ಜಾಮದಗ್ನ್ಯನ ದರ್ಪೋಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದ ಶ್ರೀರಾಮನು
ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ತಂದೆ ಇರುವನೆಂಬ ಗೌರವದಿಂದ ಇದುವರೆಗೆ ಸುಮ್ಮನಿದ್ದನು.
ಈಗ ಮಾತನ್ನು ಮಿತಗೊಳಿಸಿ ಅವನು “ಭಾರ್ಗವ, ನೀನು ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯ
ವನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದೇನೆ. ಪಿತೃಋಣದಿಂದ ಮುಕ್ತನಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನೀನು
ಕ್ಷತ್ರಿಯರಮೇಲೆ ನೇಡುತೀರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಮೆಚ್ಚುತ್ತೇನೆ (೧-೨).
ಆದರೆ ನಾನು ಶೌರ್ಯವಿಲ್ಲದವನೂ ಕೈಲಾಗದವನೂ ಎಂಬಂತೆ ಕ್ಷತ್ರಿಯ
ಧರ್ಮದ ಹೆಸರನ್ನೆತ್ತಿ ನನ್ನ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಹಗುರವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದೀಯೆ.
ಈಗ ನನ್ನ ವರಾಕ್ರಮವನ್ನಾದರೂ ನೋಡು” ಎಂದು ಹೇಳಿ ಕ್ರುದ್ಧನಾಗಿ
ಪರಶುರಾಮನ ಕೈಯಿಂದ ವೈಷ್ಣವ ಧನುಸ್ಸನ್ನೂ ಶರವನ್ನೂ ಛಿಟ್ಟನೆ

ಆರೋಪ್ಯ ಸ ಧನೋ ರಾನುಃ ಶರಂ ಸಜ್ಯಂ ಚಕಾರ ಹ |
 ಜಾಮದಗ್ನ್ಯಂ ತತೋ ರಾನುಂ ರಾನುಃ ಕೃದ್ಧೋಽಬ್ರವೀದ್ವಚಃ ||
 ಬಾಹ್ಮಣೋಽಸೀತಿ ಮೇ ಪೂಜ್ಯೋ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಕೃತೇನ ಚ |
 ತಸ್ಮಾಚ್ಛಕ್ತೋ ನ ತೇ ರಾನು ನೋಕ್ತುಂ ಪ್ರಾಣಹರಂ ಶರಮ್ ||
 ಇಮಾಂ ಪಾದಗತಿಂ ರಾನು ತಪೋಬಲಸಮಾರ್ಜಿತಾನ್ |
 ಲೋಕಾನಪ್ರತಿನಾನ್ ವಾ ತೇ ಹನಿಷ್ಯಾಮಿ ಯದಿಚ್ಛಸಿ || ೭
 ನ ಹ್ಯಯಂ ವೈಷ್ಣವೋ ದಿವ್ಯಃ ಶರಃ ಪರಪುರಂಜಯಃ |
 ನೋಘಃ ಪತತಿ ನೀರ್ಯೇಣ ಬಲದರ್ಪವಿನಾಶನಃ || ೮
 ನರಾಯುಧಧರಂ ರಾನುಂ ದ್ರಷ್ಟುಂ ಸರ್ಷಿಗಣಾಃ ಸುರಾಃ |
 ಪಿತಾಮಹಂ ಪುರಸ್ಕೃತ್ಯ ಸಮೇತಾಸ್ತತ್ರ ಸರ್ವಶಃ || ೯
 ಗಂಧರ್ವಾಪ್ಸರಸಶ್ಚೈವ ಸಿದ್ಧಚಾರಣಕಿಂನರಾಃ |
 ಯಕ್ಷರಾಕ್ಷಸನಾಗಾಶ್ಚ ತದ್ವ್ರಷ್ಟುಂ ಮಹದದ್ಭುತಮ್ || ೧೦

ಸೆಳೆದುಕೊಂಡನು (೩-೪) ಅನಂತರ ಶ್ರೀರಾಮನು ಧನುಸ್ಸಿಗೆ ಹೆದೆಯೇರಿಸಿ
 ಶರವನ್ನು ಹೂಡಿ “ಜಾಮದಗ್ನ್ಯ, ನೀನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೆಂದೂ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ
 ಮುನಿಗಳ ಸಂಬಂಧಿಯೆಂದೂ * ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಪೂಜ್ಯಭಾವವನ್ನು ತಳೆದಿದ್ದೇನೆ.
 ಆದ್ದರಿಂದ ನಿನ್ನ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಹೀರಬಲ್ಲ ಈ ಶರವನ್ನು ನಿನ್ನಮೇಲೆ
 ಬಿಡಲಾರೆ (೫-೬). ಆದರೆ ನಿನ್ನ ಸಂಚಾರಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕುಂಠಿತಗೊಳಿಸಲೋ?
 ಅಥವಾ ನಿನ್ನ ತಪೋಬಲದಿಂದ ಲಬ್ಧವಾದ ದಿವ್ಯಲೋಕವನ್ನು ಘಾತಿಸಲೋ?
 ಹೇಳು. ಏಕೆಂದರೆ, ದಿವ್ಯವಾದ ಈ ವೈಷ್ಣವಾಸ್ತ್ರವು ಎಂದಿಗೂ ವೃಥಾವಾಗ
 ತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ಇದು ಶತ್ರುವಿನ ಬಲದರ್ಪಗಳನ್ನು ಅಡಗಿಸಿಯೇ ತೀರತಕ್ಕದ್ದು”
 ಎಂದು ಹೇಳಿದನು (೭-೮). ಶ್ರೀರಾಮನು ಆ ದಿವ್ಯಾಯುಧವನ್ನು ಹಿಡಿದು
 ನಿಂತಿರಲು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿದೇವತೆಗಳು ಋಷಿಗಳು ಯಕ್ಷರಾಕ್ಷಸಾದಿಗಳು ಆ

* ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಸೋದರಿಯಾದ ಸತ್ಯವತಿಯ ಮಗ ಜಮದಗ್ನಿ. ಜಮದಗ್ನಿ ಯ
 ಮಗ ಪರಶುರಾಮ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರಿಗೆ ಪರಶುರಾಮನು ಸೋದರಿಯ
 ಪೌತ್ರನಾಗಬೇಕು.

ಜಡೀಕೃತೇ ತದಾ ಲೋಕೇ ರಾಮೇ ವರಭನುರ್ಭರೇ |
 ನಿರ್ವೀರ್ಯೋ ಜಾಮದಗ್ನ್ಯೋಽಥ ರಾಮೋ ರಾಮಮುದೈಷ್ಠತ ||
 ತೇಜೋಽಭಿಹತವೀರ್ಯತ್ವಾ ಜ್ಞಾನುದಗ್ನ್ಯೋ ಜಡೀಕೃತಃ |
 ರಾಮಂ ಕಮಲಪತ್ರಾಕ್ಷಂ ಮಂದಂ ಮಂದಮುನಾಚ ಹ || ೧೨
 ಕಶ್ಯಪಾಯ ನುಯಾ ದತ್ತಾ ಯದಾ ಪೂರ್ವಂ ವಸುಂಧರಾ |
 ನಿಷಯೇ ಮೇ ನ ವಸ್ತವ್ಯಮಿತಿ ಮಾಂ ಕಶ್ಯಪೋಽಬ್ರವೀತ್ || ೧೩
 ಸೋಽಹಂ ಗುರುವಚಃ ಕುರ್ವನ್ ಪೃಥಿವ್ಯಾಂ ನ ವಸೇ ನಿಶಾಮ್ |
 ತದಾ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ ಕೃತಾ ಭೂಃ ಕಶ್ಯಪಸ್ಯ ಹಿ || ೧೪
 ತದಿನಾಂ ತ್ವಂ ಗತಿಂ ವೀರ ಹಂತುಂ ನಾರ್ಹಸಿ ರಾಘವ |
 ಮನೋಜನಂ ಗಮಿಷ್ಯಾಮಿ ಮಹೇಂದ್ರಂ ಪರ್ವತೋತ್ತಮಮ್ ||
 ಲೋಕಾಸ್ತ್ವಪ್ರತಿಮಾ ರಾಮ ನಿರ್ಜಿತಾಸ್ತಪಸಾ ನುಯಾ |
 ಜಹಿ ತಾನ್ ಶರಮುಖ್ಯೇನ ಮಾ ಭೂತ್ ಕಾಲಸ್ಯ ಪರ್ಯಯಃ ||

ಅದ್ಭುತವನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದು ನೆರೆದರು (೯-೧೦). ಲೋಕವು
 ನಿಶ್ಚೇತನವಾದಂತಾಯಿತು ಶ್ರೀರಾಮನ ತೇಜಸ್ಸಿನೆದುರಿಗೆ ಪರಶುರಾಮನು
 ನಿರ್ವೀರ್ಯನಾಗಿ ಜಡನಾದನು*. ಅವನು ಮಿಸುಕಾಡದೆ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು
 ನೋಡುತ್ತ ನಿಂತನು (೧೧). ಅನಂತರ ವದ್ಯನೇತ್ರನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು
 ಕುರಿತು “ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ, ಹಿಂದೆ ನಾನು ಕಶ್ಯಪನಿಗೆ ಭೂಮಂಡಲವನ್ನು ಧಾರೆ
 ಯೆರೆದು ಕೊಟ್ಟಾಗ ಅವನು ತನ್ನ ದೇಶದಲ್ಲಿ ನಾನು ವಾಸಮಾಡಕೂಡದೆಂದು
 ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ (೧೨-೧೩). ಆದ್ದರಿಂದ ನಾನು ಗುರ್ವಾಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪಾಲಿಸು
 ವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ರಾತ್ರಿಯೂ ಇರಕೂಡದು. ಇರುವುದಿಲ್ಲ
 ವೆಂದು ಕಶ್ಯಪನಿಗೆ ಮಾತುಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ಈ ಭೂಮಿ ಕಶ್ಯಪನಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು.
 (೧೪). ಆದ್ದರಿಂದ ರಾಘವ, ಮನೋವೇಗದಿಂದ ಮಹೇಂದ್ರ ಪರ್ವತಕ್ಕೆ
 ಹೋಗುತ್ತೇನೆ. (ನನ್ನ ಗತಿಯನ್ನು ಕುರಿತಗೊಳಿಸಬೇಡ) ನಾನು
 ಸಂವಾದಿಸಿರುವ ತಪೋಲೋಕವನ್ನು ಘಾತಿಸು. ತಡವೇಕೆ? (೧೫-೧೬).

* ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪರಶುರಾಮನಲ್ಲಿದ್ದ ವೈಷ್ಣವ ತೇಜಸ್ಸು ಶ್ರೀರಾಮನಲ್ಲಿ ಸೇರಿ
 ಹೋಯಿತೆಂದು ಪದ್ಮಪುರಾಣದಲ್ಲಿಯೂ, ನೃಸಿಂಹಪುರಾಣದಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿದೆ.

ಅಕ್ಷಯಂ ಮಧುಹಂತಾರಂ ಜಾನಾಮಿ ತ್ವಾಂ ಸುರೋತ್ತಮಮ್ |
ಧನುಷೋಽಸ್ಯ ಪರಾನುಶಾರ್ತ್ ಸ್ವಸ್ತಿ ತೇಽಸ್ತು ಪರಂತಪ || ೧೭

ಏತೇ ಸುರಗಣಾಃ ಸರ್ವೇ ನಿರೀಕ್ಷಂತೇ ಸಮಾಗತಾಃ |
ತ್ವಾಮಪ್ರತಿಮಕರ್ನಾಣಮಪ್ರತಿದ್ವಂದ್ವಮಾಹವೇ || ೧೮

ನ ಚೇಯಂ ಮನು ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ ವ್ರೀಡಾ ಭವಿತುಮರ್ಹತಿ |
ತ್ವಯಾ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯನಾಭೇನ ಯದಹಂ ವಿಮುಖೀಕೃತಃ || ೧೯

ಶರಮಪ್ರತಿಮಂ ರಾಮ ಮೋಕ್ಷುಮರ್ಹಸಿ ಸುನ್ರತ |
ಶರಮೋಕ್ಷೇ ಗಮಿಷ್ಯಾಮಿ ಮಹೇಂದ್ರಂ ಪರ್ವತೋತ್ತಮಮ್ ||

ತಥಾ ಬ್ರುವತಿ ರಾಮೇ ತು ಜಾನುದಗ್ನ್ಯೇ ಪ್ರತಾಪವಾನ್ |
ರಾಮೋ ದಾಶರಥಿಃ ಶ್ರೀಮಾಂಶ್ಚಿಕ್ಷೇಪ ಶರಮುತ್ತಮಮ್ || ೨೦

ಸ ಹತಾನ್ ದೃಶ್ಯ ರಾಮೇಣ ಸ್ವಾನ್ ಲೋಕಾಂಸ್ತಪಸಾರ್ಜಿತಾನ್
ಜಾನುದಗ್ನ್ಯೇ ಜಗಾಮಾತು ಮಹೇಂದ್ರಂ ಪರ್ವತೋತ್ತಮಮ್

ಈ ಧನುಸ್ಸನ್ನು ನೀನು ನೆಳೆದುಕೊಂಡಮೇಲೆ ನೀನು ಶಾಶ್ವತನೂ ಸುರೋತ್ತಮನೂ ಆದ ಮಧುಸೂದನನೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡೆನು. ಹೇ ವೀರ, ನಿನಗೆ ಕಲ್ಯಾಣವಾಗಲಿ (೧೭). ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಬಂದು ಅನಾಧಾರಣವಾದ ಕರ್ತೃತ್ವಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನೂ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅಸದೃಶವೀರನೂ ಆದ ನಿನ್ನನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ನಿನ್ನಿಂದ ನೋತೆನೆಂದು ನಾನು ನಾಚಿಕೆ ಪಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ನೀನು ತ್ರಿಲೋಕೇಶ್ವರ (೧೮-೧೯) ಶ್ರೀರಾಮ, ಅನಾಧಾರಣವಾದ ಈ ಶರವನ್ನು ಬಿಡು. ಅನಂತರ ನಾನು ಮಹೇಂದ್ರಗಿರಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತೇನೆ” ಎಂದು ನುಡಿದನು. ಆಗ ವ್ರತಾವಶಾಲಿಯಾದ ದಾಶರಥಿಯು ಆ ದಿವ್ಯಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಬಿಡಲು, ಅದು ಪರಶುರಾಮನ ತಪಃಸಂಪಾದಿತ* ಲೋಕವನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸಿತು. ಅದನ್ನು ಕಂಡು ಪರಶುರಾಮನು ಕೂಡಲೇ ಮಹೇಂದ್ರ

* ತಪಃಸಂಪಾದಿತವಾದ ಲೋಕವೆಂದರೆ ತಪೋಜನ್ಯವಾದ ಪುಣ್ಯ.

ತತೋ ವಿತಿಮಿರಾಃ ಸರ್ವಾ ದಿಶಶ್ಚೋಪದಿಶಸ್ತಥಾ |

ಸುರಾಃ ಸರ್ಷಿಗಣಾ ರಾಮಂ ಪ್ರಶಶಂಸುರುದಾಯುಧಮ್ || ೨೩

ರಾಮಂ ದಾಶರಥಿಂ ರಾನೋ ಜಾಮದಗ್ನ್ಯಃ ಪ್ರಶಸ್ಯ ಚ |

ತತಃ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣಂ ಕೃತ್ವಾ ಜಗಾಮಾತ್ಮಗತಿಂ ಪ್ರಭುಃ || ೨೪

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಷಟ್ಸಪ್ತತಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಪರ್ವತಕ್ಕೆ ಹೋದನು (೨೦-೨೨). ಸಮಸ್ತ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕತ್ತಲೆಯು ಹರಿದು ಬೆಳಕು ಹರಡಿತು. ದೇವತೆಗಳೂ ಋಷಿಗಳೂ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿದರು. ಜಾಮದಗ್ನ್ಯನು ಹೋಗುವಾಗ ರಾಮನನ್ನು ಹೊಗಳಿ ವ್ರದಕ್ಷಿಣೆಮಾಡಿ ತನ್ನ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೊರಟುಹೋದನು (೨೩-೨೪).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಎಪ್ಪತ್ತಾರನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸಪ್ತಸಪ್ತತಿತನುಃ ಸರ್ಗಃ

ಅಯೋಧ್ಯಾಪ್ರವೇಶಃ

ಗತೇ ರಾಮೇ ಪ್ರಶಾಂತಾತ್ಮಾ ರಾಮೋ ದಾಶರಥಿರ್ಧನುಃ |
ನರುಣಾಯಾಪ್ರಮೇಯಾಯ ದದೌ ಹಸ್ತೇ ಸಸಾಯಕಮ್ || ೧

ಅಭಿನಾದ್ಯ ತತೋ ರಾಮೋ ವಸಿಷ್ಠಪ್ರಮುಖಾನ್ಯಸೀನ್ |
ಸಿತರಂ ವಿಹ್ವಲಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಪ್ರೋವಾಚ ರಘುನಂದನಃ || ೨

ಜಾನುದಗ್ನ್ಯೋ ಗತೋ ರಾಮುಃ ಪ್ರಯಾತು ಚತುರಂಗಿಣೇ |
ಅಯೋಧ್ಯಾಭಿಮುಖೇ ನೇನಾ ತ್ವಯಾ ನಾಥೇನ ಪಾಲಿತಾ || ೩

ಸರ್ಗ ೭೭

ದಶರಥನು ಪರಿವಾರಸಮೇತನಾಗಿ ಅಯೋಧ್ಯೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದು.
ಭರತಶತ್ರುಘ್ನರು ಯುಧಾಜಿತನೊಡನೆ ಕೇಕಯ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗು
ವುದು ಶ್ರೀರಾಮನು ಸೀತೆಯೊಡನೆ ಸುಖದಿಂದ ಇರುವುದು

ವರಶುರಾಮನು ಮಹೇಂದ್ರವರ್ವತಕ್ಕೆ ಹೊರಟುಹೋಗಲು ಶಾಂತ
ನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು (ದೇವತೆಗಳೊಡನೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದ) ಮಹಾತ್ಮನಾದ
ವರುಣನ* ಕೈಯಲ್ಲಿ ಆ ವೈಷ್ಣವಧನುಸ್ಸನ್ನೂ ಬಾಣವನ್ನೂ ನ್ಯಾಸವಾಗಿ
ಒಪ್ಪಿಸಿದನು (೧). ಅನಂತರ ವಸಿಷ್ಠಾದಿಮುನಿಗಳಿಗೆ ವಂದಿಸಿ ಭಯದಿಂದ
ಎನೂ ತೋಚದೆ ಕುಳಿತಿದ್ದ ತಂದೆಯ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ “ಮಹಾರಾಜ,
ಜಾಮದಗ್ನ್ಯನು ಹೊರಟುಹೋದನು. ಚತುರಂಗನೇನೆಯು ಪ್ರಭುವಾದ
ನಿನ್ನ ರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮವಾಗಿದೆ. ಇನ್ನು ಅಯೋಧ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ

* ಭೃಗುವಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ವರುಣನು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಯೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ ಅವನು
ಆಗಾಗ ಯಜ್ಞಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ವುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಥೆ ಇದೆ ಆದ್ದರಿಂದ
ಅವನ ವಶದಲ್ಲಿ ಧನುಸ್ಸಿದ್ದರೆ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಭೀತಿ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಶ್ರೀರಾಮನ ಆಶಯವಿರ
ಬಹುದು.

ರಾಮಸ್ಯ ನಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ರಾಜಾ ದಶರಥಃ ಸುತಮ್ |
 ಬಾಹುಭ್ಯಾಂ ಸಂಪರಿಷ್ಪೃಜ್ಯ ಮೂರ್ಧ್ನಿ ಚಾಘ್ರಾಯ ರಾಘವಮ್ ||
 ಗತೋ ರಾಮ ಇತಿ ಶ್ರುತ್ವಾ ಹೃಷ್ಯಃ ಪ್ರಮುದಿತೋ ನೃಪಃ |
 ಪುನರ್ಜಾತಂ ತದಾ ಮೇನೇ ಪುತ್ರಮಾತ್ಮಾನಮೇನ ಚ || ೫
 ಚೋದಯಾಮಾಸ ತಾಂ ಸೇನಾಂ ಜಗಾಮಾಶು ತತಃ ಪುರೀಮ್ |
 ಪತಾಕಾಧ್ವಜಿನೀಂ ರಮ್ಯಾಂ ತೂರ್ಯೋದ್ಭುಷ್ಯ ನಿನಾದಿತಾಮ್ ||
 ಸಿಕ್ತರಾಜಪಥಾಂ ರಮ್ಯಾಂ ಪ್ರಕೀರ್ಣಕುಸುಮೋತ್ಕರಾಮ್ |
 ರಾಜಪ್ರವೇಶಸುಮುಖೈಃ ಪೌರೈರ್ಮಂಗಲವಾದಿಭಿಃ || ೬
 ಸಂಪೂರ್ಣಾಂ ಪ್ರಾವಿಶದ್ರಾಜಾ ಜನೌಘೈಃ ಸಮಲಂಕೃತಾಮ್ |
 ಪೌರೈಃ ಪ್ರತ್ಯುದ್ಗತೋ ದೂರಂ ದ್ವಿಜೈಶ್ಚ ಪುರವಾಸಿಭಿಃ || ೭
 ಪುತ್ರೈರನುಗತಃ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಶ್ರೀಮದ್ಭಿಶ್ಚ ಮಹಾಯಶಾಃ |
 ಪ್ರವಿವೇಶ ಗೃಹಂ ರಾಜಾ ಹಿಮವತ್ಪದ್ಮಶಂ ಪ್ರಿಯಮ್ || ೮

ಪ್ರಯಾಣಮಾಡಬಹುದು ” ಎಂದು ಅರಿಕೆಮಾಡಿದನು (೨-೩). ಮಗನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ದಶರಥನು ಅವನನ್ನು ಎರಡು ಕೈಗಳಿಂದಲೂ ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಶಿರಸ್ಸನ್ನು ಆಘ್ರಾಣಿಸಿದನು. ಪರಶುರಾಮನು ಹೊರಟುಹೋದನೆಂಬುದನ್ನು ಕೇಳಿ ದಶರಥನು ಆನಂದದಿಂದ ಉಬ್ಬಿದನು. ತನ್ನ ಮಗನೂ ತಾನೂ ಮತ್ತೆ ಹುಟ್ಟಿಬಂದೆವೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡನು (೪-೫). ಕೂಡಲೆ ಮುಂದೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಸೇನೆಗೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿ ಎಲ್ಲರೊಡನೆ ಅಯೋಧ್ಯಾನಗರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಸೇರಿದನು. ವಟ್ಟಣಿಗರು ನಗರವನ್ನು ಸುಂದರವಾಗಿ ಅಲಂಕರಿಸಿದ್ದರು. ಧ್ವಜಸ್ತಂಭಗಳ ಮೇಲೆ ಪತಾಕೆಗಳು ಹಾರಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಮಂಗಳವಾದ್ಯವು ಭೋರ್ಗರೆಯುತ್ತಿತ್ತು (೬) ರಾಜಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನೆರಚಿ ವುಷ್ಪರಾಶಿಯನ್ನು ಚೆಲ್ಲಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ರಾಜನು ಆಗಮಿಸುವನೆಂದು ಪ್ರಜೆಗಳ ಮುಖವು ಹರ್ಷದಿಂದ ಅರಳಿತ್ತು. ಕಿಕ್ಕಿರಿದು ನೆರೆದ ವೌರರೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೂ ಮಂಗಳ ವಚನಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತ ನಗರಕ್ಕೆ ದೂರದಲ್ಲಿಯೇ ದಶರಥನನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸಿ ಕರೆತಂದರು (೭-೮). ಮಹಾರಾಜನು ಶ್ರೀಮಂತರಾದ ತನ್ನ ಪುತ್ರರೊಂದಿಗೆ ಹಿಮಾಲಯದಂತೆ (ಉನ್ನತವೂ ವಿಶಾಲವೂ ಶುಭ್ರವೂ ಆಗಿ) ರಮಣೀಯ

ನನಂದ ಸ್ವಜನ್ಯ ರಾಜಾ ಗೃಹೇ ಕಾಮೈಃ ಸುಪೂಜಿತಃ |
 ಕೌಸಲ್ಯಾ ಚ ಸುಮಿತ್ರಾ ಚ ಕೈಕೇಯೀ ಚ ಸುಮಧ್ಯಮಾ || ೧೦
 ವಧೂಪ್ರತಿಗ್ರಹೇ ಯುಕ್ತಾ ಯಾಶ್ಚಾನ್ಯಾ ರಾಜಯೋಷಿತಃ |
 ತತಃ ಸೀತಾಂ ಮಹಾಭಾಗಾಮೂರ್ಛಿಲಾಂ ಚ ಯಶಸ್ವಿನೀಮ್ ||
 ಕುಶಧ್ವಜಸುತೇ ಚೋಭೇ ಜಗೃಹುರ್ನೃಪಪತ್ನಯಃ |
 ಮಂಗಲಾಲಾಪನೈಶ್ಚೈವ ಶೋಭಿತಾಃ ಕ್ಷಾಮನಾಸಸಃ || ೧೧
 ದೇವತಾಯತನಾನ್ಯಾಶು ಸರ್ವಾಸ್ತಾಃ ಪ್ರತ್ಯಪೂಜಯನ್ |
 ಅಭಿನಾದ್ಯಾಭಿನಾದ್ಯಾಂಶ್ಚ ಸರ್ವಾ ರಾಜಸುತಾಸ್ತದಾ || ೧೨
 ಸ್ವಂ ಸ್ವಂ ಗೃಹಮುಥಾಸಾದ್ಯ ಕುಬೇರಭವನೋಪಮಮ್ |
 ಗೋಭಿರ್ಭಸ್ಮೈಶ್ಚ ಧಾನೈಶ್ಚೈಶ್ಚ ತರ್ಪಯಿತ್ವಾ ದ್ವಿಜೋತ್ತಮಾನ್ ||
 ರೇಮಿರೇ ಮುದಿತಾಃ ಸರ್ವಾ ಭರ್ತೃಭಿಃ ಸಹಿತಾ ರಹಃ |
 ಕುಮಾರಾಶ್ಚ ಮಹಾತ್ಮಾನೋ ವೀರ್ಯೇಣಾಪ್ರತಿಮಾ ಭುವಿ || ೧೩

ವಾಗಿದ್ದ ರಾಜಭವನವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು (೯). ಅಲ್ಲಿ ತನಗೆ ಬೇಕಾದ
 ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತರಿಸಿಕೊಂಡು ಆವೃತವರಿವಾರದೊಡನೆ ಸಂಮಿಳಿತನಾಗಿ
 ಸಂತೋಷದಲ್ಲಿದ್ದನು. ರಾಜಪತ್ನಿಯರಾದ ಕೌಸಲ್ಯೆ, ಸುಮಿತ್ರೆ, ಕೈಕೇಯಿ
 ಯರೂ ಇತರ ರಾಜಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಸೊನೆಯರನ್ನು ನ್ವಾಗತಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ
 ಬಂದರು. ಅವರು ಸೀತೆ, ಉರ್ಮಿಳೆ, ಮಾಂಡವಿ ಮತ್ತು ಶ್ರುತಕೀರ್ತಿ
 ಯರನ್ನು ಕಂಡು ಮಾತನಾಡಿ ಆದರದಿಂದ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡರು (೧೦-೧೧).
 ಬಳಿಕ ಆ ಹೆಂಗಸರೆಲ್ಲರೂ ಉತ್ತಮವಾದ ದುಕೂಲಗಳನ್ನುಟ್ಟು ಮಂಗಳ
 ಘೋಷದೊಡನೆ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅರ್ಚನೆಮಾಡಿದರು. ಅನಂತರ
 ಸೀತೆ ಮೊದಲಾದ ಆ ರಾಜಕುಮಾರಿಯರು ಗುರು ಹಿರಿಯರೆಲ್ಲರಿಗೂ
 ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಕುಬೇರಭವನದಂತೆ ಸಂವತ್ಸರವಾದ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಭವನ
 ಗಳಿಗೆ ತೆರಳಿದರು (೧೨-೧೩). ಅಲ್ಲಿ ಗೋವುಗಳನ್ನೂ ಧನಧಾನ್ಯಗಳನ್ನೂ
 ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋತ್ತಮರಿಗೆ ದಾನಮಾಡಿ ತಮ್ಮ ಗಂಡಂದಿರೊಂದಿಗೆ ವಿಹರಿಸುತ್ತ
 ಹರ್ಷದಿಂದಿದ್ದರು (೧೪). ವತ್ಸೀಸಮೇತರಾದ ಆ ರಾಜಕುಮಾರರಾದರೋ

ಕೃತದಾರಾಃ ಕೃತಾಸ್ತಾಶ್ಚ ಸಧನಾಃ ಸಸುಹೃಜ್ಜನಾಃ |

ಶುಶ್ರೂಷನಾಣಾಃ ಪಿತರಂ ವರ್ತಯಂತಿ ನರರ್ಷಭಾಃ || ೧೬

ಕಾಲೇ ಕಾಲೇ ತು ನೀತಿಜ್ಞಾನ್ಮೋಷಯಂತೋ ಗುರುಂ ಗಣೈಃ |

ಕಸ್ಯಚಿತ್ತ್ವಥ ಕಾಲಸ್ಯ ರಾಜಾ ದಶರಥಃ ಸುತಮ್ || ೧೭

ಭರತಂ ಕೈಕಯೀಪುತ್ರಮುಬ್ರವೀದ್ರಘುನಂದನಃ |

ಅಯಂ ಕೇಕಯರಾಜಸ್ಯ ಪುತ್ರೋ ವಸತಿ ಪುತ್ರಕ || ೧೮

ತ್ವಾಂ ನೇತುನಾಗತೋ ನೀರ ಯುಧಾಜಿನ್ಮಾತುಲಸ್ತವ |

ಶ್ರುತ್ವಾ ದಶರಥಸ್ಯೈತದ್ಭರತಃ ಕೈಕಯೀಸುತಃ || ೧೯

ಗಮನಾಯಾಭಿಚಕ್ರಾಮ ಶತ್ರುಘ್ನಸಹಿತಸ್ತದಾ |

ಅಪ್ಯಚ್ಛೈ ಪಿತರಂ ಶೂರೋ ರಾಮಂ ಚಾಕ್ಲಿಷ್ಟಕಾರಿಣಮ್ || ೨೦

ಮಾತ್ಮಶ್ಚಾಪಿ ನರಶ್ರೇಷ್ಠಃ ಶತ್ರುಘ್ನಸಹಿತೋ ಯಯೌ |

ಯುಧಾಜಿತ್ ಸ್ಪ್ರಾಪ್ಯ ಭರತಂ ಸಶತ್ರುಘ್ನಂ ಪ್ರಹರ್ಷಿತಃ || ೨೧

ಅಪ್ರತಿಮವೀರರು. ಧನುರ್ವಿದ್ಯಾವಾರಂಗತರು. ಐಶ್ವರ್ಯಸಂವನ್ನರು. ಇಷ್ಟಮಿತ್ರಪರಿವೃತರು ಆ ಪುರುಷಶ್ರೇಷ್ಠರು ತಂದೆಗೆ ವಿಧೇಯರಾಗಿ ಅವನ ಶುಶ್ರೂಷೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರು (೧೫-೧೬). ನೀತಿಜ್ಞರಾದ ಅವರ ನದ್ಗುಣಗಳಿಂದ ದಶರಥನು ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿದ್ದನು. ಹೀಗೆ ಕೆಲವು ದಿನಗಳು ಕಳೆದಮೇಲೆ ಒಂದು ದಿನ ದಶರಥನು ಕೈಕೇಯೀಪುತ್ರನಾದ ಭರತನನ್ನು ಕರೆದು “ಮಗು, ನಿನ್ನ ಸೋದರಮಾವನಾದ ಯುಧಾಜಿತನು ನಿನ್ನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದವನು; ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಅವನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದಾನೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು (೧೭-೧೮). ಭರತನು ದಶರಥನ ಈ ಸಮ್ಮತಿವಾಕ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿ ಕೇಕಯದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ಮನಸ್ಸುಮಾಡಿದನು. ಅವನೊಡನೆ ಹೊರಡಲು ಶತ್ರುಘ್ನನು ಸಿದ್ಧನಾದನು. ಭರತಶತ್ರುಘ್ನರು ತಮ್ಮ ತಂದೆಗೂ ಧರ್ಮಾತ್ಮನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೂ ತಾಯಂದಿರಾದ ಕೌಸಲ್ಯ, ಸುಮಿತ್ರ, ಕೈಕೇಯಿಯರಿಗೂ ಹೋಗಿಬರುತ್ತೇವೆಂದು ತಿಳಿಸಿದರು (೧೯-೨೦). ಯುಧಾಜಿತನಿಗೆ ಭರತಶತ್ರುಘ್ನರು ತನ್ನೊಡನೆ ಬರುವರೆಂಬುದನ್ನು ಕೇಳಿ

ಸ್ವಪುರಂ ಸ್ರಾವಿಶದ್ವೀರಃ ಪಿತಾ ತಸ್ಯ ತುತೋಷ ಹ |
ಗತೇ ಚ ಭರತೇ ರಾನೋ ಲಕ್ಷ್ಮಣಶ್ಚ ಮಹಾಬಲಃ || ೨೨

ಪಿತರಂ ದೇವಸಂಕಾಶಂ ಪೂಜಯಾನಾಸತುಸ್ತದಾ |
ಪಿತುರಾಜ್ಞಾಂ ಪುರಸ್ಕೃತ್ಯ ಸೌರಕಾರ್ಯಾಣಿ ಸರ್ವಶಃ || ೨೩

ಚಕಾರ ರಾನೋ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ಪ್ರಿಯಾಣಿ ಚ ಹಿತಾನಿ ಚ |
ಮಾತೃಭ್ಯೋ ಮಾತೃಕಾರ್ಯಾಣಿ ಕೃತ್ವಾ ಪರಮಯಂತ್ರಿತಃ || ೨೪

ಗುರೂಣಾಂ ಗುರುಕಾರ್ಯಾಣಿ ಕಾಲೇ ಕಾಲೇಽನ್ವವ್ಯಕ್ತತ |
ಏನಂ ದಶರಥಃ ಪ್ರೀತೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾ ನೈಗಮಾಸ್ತದಾ || ೨೫

ರಾಮಸ್ಯ ಶೀಲವೃತ್ತೇನ ಸರ್ವೇ ವಿಷಯವಾಸಿನಃ |
ತೇಷಾನ್ಮತಿಯಶಾ ಲೋಕೇ ರಾಮಃ ಸತ್ಯಪರಾಕ್ರಮಃ || ೨೬

ಸ್ವಯಂಭೂರಿನ ಭೂತಾನಾಂ ಬಭೂವ ಗುಣವತ್ತರಃ |
ರಾಮಸ್ತು ಸೀತಯಾ ಸಾರ್ಥಂ ವಿಜಹಾರ ಬಹೂನ್ಮತೂನ್ || ೨೭

ಆನಂದವಾಯಿತು. ಅವನು ಭರತಶತ್ರುಘ್ನರನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ತನ್ನ ನಗರಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡಿದನು. ಅವನ ತಂದೆಯಾದ ಕೇಕಯರಾಜನಿಗೆ ಇವರು ಬಂದುದರಿಂದ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು (೨೧-೨೨). ಇತ್ತ ರಾಮ ಲಕ್ಷ್ಮಣರು ತಂದೆಯನ್ನು ದೇವರೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಸೇವೆಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಧರ್ಮಾತ್ಮನಾದ ರಾಮನು ತಂದೆಯ ಆಜ್ಞೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಿಯವೂ ಹಿತಕರವೂ ಆದ ಸಕಲ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದನು (೨೩). ಹಾಗೆಯೇ ತಾಯಂದಿರಿಗೆ ಮಾಡಿಕೊಡಬೇಕಾದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನೂ ಗುರುಹಿರಿಯರ ಕೆಲಸಗಳನ್ನೂ ಕಾಲಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ವಿಧೇಯನಾಗಿ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು (೨೪). ಶ್ರೀರಾಮನ ಶೀಲಸದಾಚಾರಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ದಶರಥನಿಗೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಆ ದೇಶದಲ್ಲಿಯೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೂ, ವಾಣಿಜ್ಯ ಮುಂತಾದ ವ್ಯವಹಾರದ ಜನರಿಗೂ, ಸಕಲ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೂ ಬಹಳ ಸಂತೋಷ ವಾಯಿತು (೨೫). ಆ ನಾಲ್ವರು ವುತ್ರರಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಸಂಧನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನ ಕೀರ್ತಿಯು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಹರಡಿತು. ಅವನು ಅಧಿಕಗುಣಸಂಪನ್ನನಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವನಂತೆ ಸಕಲ ಜನರ ಆದರಕ್ಕೆ ವಾತ್ರನಾದನು. ಮತ್ತು

ಋನಸ್ವೀ ತದ್ಗತಮನಾ ನಿತ್ಯಂ ಹೃದಿ ಸಮರ್ಪಿತಃ |

ಪ್ರಿಯಾ ತು ಸೀತಾ ರಾಮಸ್ಯ ದಾರಾಃ ಪಿತೃಕೃತಾ ಇತಿ || ೨೮

ಗುಣಾದ್ರೂಪಗುಣಾಚ್ಚಾಪಿ ಪ್ರೀತಿಭೂಯೋಽಭ್ಯವರ್ಧತ |

ತಸ್ಯಾಶ್ಚ ಭರ್ತಾ ದ್ವಿಗುಣಂ ಹೃದಯೇ ಪರಿವರ್ತತೇ || ೨೯

ಅಂತರ್ಗತಮಭಿವ್ಯಕ್ತಮಾಖ್ಯಾತಿ ಹೃದಯಂ ಹೃದಾ |

ತಸ್ಯ ಭೂಯೋ ವಿಶೇಷೇಣ ಮೈಥಿಲೀ ಜನಕಾತ್ಮಜಾ || ೩೦

ದೇವತಾಭಿಃ ಸಮಾ ರೂಪೇ ಸೀತಾ ಶ್ರೀರವಿ ರೂಪಿಣೀ ||

ತಯಾ ಸ ರಾಜರ್ಷಿಸುತೋಽಭಿರಾಮಯಾ

ಸಮೇಯಿನಾನುತ್ತಮರಾಜಕನ್ಯಯಾ |

ಶ್ರೀರಾಮನು ಸೀತೆಯೊಡನೆ ವಿಹರಿಸುತ್ತ ಬಹುಕಾಲ ಸುಖವಾಗಿದ್ದನು (೨೭-೨೮). ಆ ಧೀರನು ಸೀತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅನುರಕ್ತನಾಗಿದ್ದನು. ಸೀತೆಯ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ರಾಮನೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದನು. ತಂದೆಯು ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ ಮಡದಿಯೆಂದು ರಾಮನಿಗೆ ಸೀತೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿ (೨೮). ಆ ಪ್ರೀತಿಯು ಸೀತೆಯ ಸದ್ಗುಣಗಳಿಂದಲೂ ರೂಪಲಾವಣ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ಇನ್ನೂ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಹೋಯಿತು. ಸೀತೆಗೆ ಗಂಡನಮೇಲಿನ ಪ್ರೇಮವು ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ದಿನದಿನವೂ ದ್ವಿಗುಣವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಲಿತ್ತು (೨೯). ಜನಕತನಯಳಾದ ಆ ಮೈಥಿಲಿಯು ತನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ ಇಂಗಿತವನ್ನು ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಗಂಡನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅಪ್ಪರಿಯಂತೆಯೂ ಸಾಕ್ಷಾಲ್ಲಕ್ಷ್ಮಿದೇವಿಯಂತೆಯೂ ಸುಂದರಿಯಾದ ಸೀತೆಯು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಪ್ರೀತಿವಾತ್ರಳಾಗಿದ್ದಳು (೩೦). ಹೀಗೆ ರಾಜಪುತ್ರನಾದ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನು

ಅತೀನ ರಾಮಃ ಶುಶುಭೇಽತಿಕಾನುಯಾ

ವಿಭುಃ ಶ್ರಿಯಾ ವಿಷ್ಣುರಿನಾನುರೇಶ್ವರಃ ||

೩೧

ಇತ್ಯಾರ್ಷೇ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ವಾಲ್ಮೀಕೀಯೇ
ಆದಿಕಾವ್ಯೇ ಚತುರ್ವಿಂಶತಿಸಹಸ್ರಿಕಾಯಾಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ
ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಸಪ್ತಪತ್ಮತಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಶ್ರೀಮದ್ವಾಲ್ಮೀಕಿರಾಮಾಯಣೇ ಬಾಲಕಾಂಡಃ ಸಂಪೂರ್ಣಃ

ತನ್ನನ್ನು ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಪ್ರೇಮಿಸುವ ಚಿಲುನೆಯಾದ ಆ ರಾಜಕುಮಾರಿ
ಯೊಡನೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀಸಮೇತನಾದ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನಂತೆ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದನು
(೩೧).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಎಪ್ಪತ್ತೇಳನೆಯ ಸರ್ಗ

— ಬಾ ಲ ಕಾ ಣ್ಡ ವು ಸಂ ಪೂ ರ್ಣ ನಾ ಯಿ ತು —

ಕಾಕಪಕ್ಷಧರಂ ದೇವಂ ನನಮಾಲಾನಿಭೂಷಿತಮ್ |

ಶ್ರೀರಾಮಂ ಬಾಲಕಂ ಧ್ಯಾಯೇದ್ ಬಾಲಕಾಂಡೇ ಮುನೀಶ್ವರ ||

ಅನುಬಂಧ

೧

ತಥಾ ಸರ್ಗಶತಾನ್ ಪಂಚ ಷಟ್ಕಾಂಡಾನಿ ತಥೋತ್ತರಮ್

—ವುಟ ೩೬

ಆರು ಕಾಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಐದುನೂರು ಸರ್ಗಗಳಿವೆಯೆಂದೂ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತುನಾಲ್ಕುನೂರು ಶ್ಲೋಕಗಳಿವೆಯೆಂದೂ, ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಉತ್ತರ ಕಾಂಡವನ್ನು ವಾಲ್ಮೀಕಿಗಳು ವಿರಚಿಸಿದರೆಂದೂ ಸರಳವಾದ ಅರ್ಥವು ಈ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಹೊರಡುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರಕಾಂಡದಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ಗಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನೂ ಶ್ಲೋಕಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರಕಾಂಡಸಹಿತವಾಗಿ ಒಟ್ಟು ಏಳು ಕಾಂಡಗಳಿಗೆ ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದ ಸಂಖ್ಯಾವ್ರಮಾಣವು ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆಯೆಂದು ಕೆಲವರ ಮತವಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಎರಡು ವಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಸಂಖ್ಯಾವ್ರಮಾಣವು ಸರಿಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ ರಾಮಾಯಣದ ಸರ್ಗಗಳನ್ನೂ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಶ್ರೀ ಗೋವಿಂದರಾಜರು ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಎಣಿಸಿದ್ದಾರೆ :—

	ಸರ್ಗಗಳು	ಶ್ಲೋಕಗಳು
ಬಾಲಕಾಂಡ	೭೭	೨೨೫೬
ಅಯೋಧ್ಯಾಕಾಂಡ	೧೧೯	೪೪೧೫
ಅರಣ್ಯಕಾಂಡ	೭೫	೨೭೩೨
ಕಿಷ್ಕಿಂಧಾಕಾಂಡ	೬೭	೨೬೨೦
ಸುಂದರಕಾಂಡ	೬೮	೩೦೦೬
ಯುದ್ಧಕಾಂಡ	೧೩೧	೫೯೯೦
—ಆರು ಕಾಂಡಗಳು	೫೩೭	೨೧೦೧೯
ಉತ್ತರಕಾಂಡ	೧೧೦	೩೨೩೪
ಒಟ್ಟು	೬೪೭	೨೪೨೫೩

ಕತಕ ವ್ರಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಆರು ಕಾಂಡಗಳ ಸರ್ಗಸಂಖ್ಯೆ ೫೩೬ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆಯಂತೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಕಾರ ಒಂದು ಸರ್ಗ ನ್ಯೂನವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದು ಯಾವುದೋ ತಿಳಿಯದು

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಕಾಂಡದ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ನೇರಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಇವು ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕು ಸಾವಿರ ಶ್ಲೋಕಗಳೆಂಬುದು ಸರಿಹೋದೀತು ಅಧಿಕವಾದ ೨೫೩ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತವೆಂದೂ ಅಥವಾ ಅವುಗಳನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳದೆ ದೊಡ್ಡ ಮೊತ್ತವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಿದೆಯೆಂದೂ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯ. ಆದರೆ ಸರ್ಗಸಂಖ್ಯೆ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ ೧೩೭ ಸರ್ಗಗಳೇ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತವೆ. ಆರು ಕಾಂಡಗಳ ಸಂಖ್ಯಾವ್ರಮಾಣವೆಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಸರ್ಗಸಂಖ್ಯೆ ಶ್ಲೋಕಸಂಖ್ಯೆಗಳೆರಡೂ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟನ್ನು ಸರಿಹರಿಸಲು ವ್ರಾಖ್ಯಾನಕಾರರು ಹೇಳುವ ಸಮಾಧಾನಗಳಿವು. —

೧. ರಾಮಾಯಣದ ರಚನೆಯಾಗಿ ಎಷ್ಟೋ ಯುಗಗಳು ಕಳೆದು ಹೋಗಿವೆ ಅದ್ದರಿಂದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಸರಿಯಾಗಿದ್ದು ಅನಂತರ ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆಯಾಗಿಬಿಟ್ಟಿದೆ.

೨. ಇಷ್ಟು ಸರ್ಗ ಇಷ್ಟು ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ರಚಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಮುನಿಗಳ ಸಂಕಲ್ಪ ಮುಂದೆ ಗ್ರಂಥರಚನೆಯಾಗುವಾಗ ಈ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆಯಾಗಿರಬಹುದು.

೩. ೫೦೦ ಸರ್ಗಗಳಿಗೂ ೨೪೦೦೦ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಗೂ ನ್ಯೂನವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಈ ಶ್ಲೋಕದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಮುಂದೆ ಸರ್ಗಗಳೂ ಶ್ಲೋಕಗಳೂ ಹೆಚ್ಚಿದರೂ ದೋಷವಿಲ್ಲ.

೪. ಏಳು ಕಾಂಡಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ಶ್ಲೋಕಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ಆರು ಕಾಂಡಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ಸರ್ಗಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದೆ ಆರು ಕಾಂಡಗಳಲ್ಲಿಯೂ ೩೭ ಸರ್ಗಗಳು ಹೆಚ್ಚಲು ಕಾರಣ ಲೇಖಕಪ್ರಮಾದ. ಒಂದು ಸರ್ಗವನ್ನು ಎರಡು ಸರ್ಗವೆಂದು ಎಣಿಸಿ ಅನೇಕ ಸರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಲೇಖಕರು ತಪ್ಪುಮಾಡಿರಬೇಕು.

೫. ಸಂಖ್ಯಾವ್ರಮಾಣವು ಸರಿಹೋಗುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಸಂಖ್ಯಾ ವ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳುವ ಶ್ಲೋಕವೇ ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತ

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ೪-೫ ನೆಯ ಸಮಾಧಾನಗಳು ಯುಕ್ತವಾಗಿ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಳು ಕಾಂಡಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ಶ್ಲೋಕಸಂಖ್ಯೆ, ಆರು ಕಾಂಡಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ಸರ್ಗಸಂಖ್ಯೆ ಎಂಬುದು ಸರಿಯಾಗದು. ಶ್ಲೋಕವೇ ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತವೆಂಬುದೂ ಸಮಾಧಾನವಲ್ಲ ಅದು ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತವಾದರೂ ಪ್ರಕ್ಷೇಪಕಾರನು ಯಾವ ಅಶಯದಿಂದ ಸಂಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ ? ಅವನ ಮತದಂತೆ ಸರ್ಗಸಂಖ್ಯೆ ಶ್ಲೋಕಸಂಖ್ಯೆಗಳ ಗಣನೆ ಹೇಗೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಏಳುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೊದಲನೆಯ ಮೂರು ಸಮಾಧಾನಗಳು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಒಪ್ಪುವಂತಿವೆ. ರಾಮಾಯಣದ ರಚನೆಯಾಗಿ ಎಷ್ಟೋ ಯುಗಗಳು ಕಳೆದುಹೋಗಿವೆಯೆಂಬುದು ಆಧುನಿಕ ವಿಚಾರಸರಣಿಗೆ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿ ತೋರಿದರೂ, ಅನೇಕ ಸಹಸ್ರವರ್ಷಗಳು ಸಂದಿವೆಯೆಂದು ಒಪ್ಪಬಹುದಷ್ಟೆ. ಮುದ್ರಣಕ್ರಮವು ಇಲ್ಲದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥ ವಿವರ್ಯಾಸವಾಗಲು ಅನೇಕ ಸಹಸ್ರವರ್ಷಗಳೇ ಸಾಕು. ಈ ಮತದಲ್ಲಿಯೂ ಸರ್ಗಸಂಖ್ಯೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಲು ಕಾರಣವೇನು ? ಅದೇ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಶ್ಲೋಕ ಸಂಖ್ಯೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಬೇಕಾದ್ದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲವೆ ? ಒಟ್ಟು ೧೩೩ ಸರ್ಗಗಳು ಹೆಚ್ಚಿದಾಗ ಶ್ಲೋಕಗಳು ೨೫೩ ಮಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚಲು ಸಾಧ್ಯವೆ ? ಆದ್ದರಿಂದ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಸಮಾಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ೨ ಮತ್ತು ೩ ನೆಯ ಸಮಾಧಾನಗಳು ಗ್ರಾಹ್ಯವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಸಂಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣವು ಆರು ಕಾಂಡಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಂಬಂಧಿಸಿದೆ. ಸಂಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳುವ ಶ್ಲೋಕವು ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತವಿರಬಹುದು-ಇಲ್ಲದಿರಬಹುದು. ಉತ್ತರಕಾಂಡವು ವಾಲ್ಮೀಕಿವ್ರಣೀತವಿರಬಹುದು - ಇಲ್ಲದಿರಬಹುದು. ಇದು ಹೀಗೆಯೇ ಎಂದು ನಿರ್ಣಯ ಅಶಕ್ಯವೂ ಹೌದು, ಅಯುಕ್ತವೂ ಹೌದು ಆರು ಕಾಂಡಗಳಿಂದ ೫೦೦ ಸರ್ಗಗಳಾಗಬೇಕು. ಉಳಿದ ೩೩ ಸರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಲೇಖಕಪ್ರಮಾದದಿಂದ ಆಗಿರಬಹುದು. ಕೆಲವು ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತವಿರಬಹುದು. ಶ್ಲೋಕಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ೨೪೦೦೦ ವಾಗಲು ಸುಮಾರು ೩೦೦೦ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಇವು ಯಾವ ಯಾವ ಸರ್ಗಗಳಲ್ಲಿದ್ದವೆಂದು ಹೇಳಲು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕಾಲಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳು ನಷ್ಟವಾಗಿರಬೇಕು. ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಾಪರವಿರೋಧಗಳಿವೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ 'ಪೂರ್ವಾಪರವಿಷಯಗಳನ್ನು ಊಹಿಸಿ

ಅಧ್ಯಾಹಾರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ವರ್ಣಿನ ಬೇಕಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ವಾಲ್ಮೀಕಿಮುನಿಗಳು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ ಎನ್ನುವುದು. ಈ ವಿರೋಧಗಳನ್ನು, ಈ ಅಧ್ಯಾಹಾರಗಳನ್ನು, ಈ ವರ್ಣನೀಯ ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿ ಸಂಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿ ವರ್ಣಿಸುವ ಸುಮಾರು ೩೦೦೦ ಶ್ಲೋಕಗಳು ನಷ್ಟವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಮಹಾಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಶ್ಲೋಕಗಳ ಪ್ರಕ್ಷೇಪವು ಸಾಧ್ಯವೆಂದು ಒಪ್ಪುವುದಾದರೆ ಇರುವ ಶ್ಲೋಕಗಳ ಲೋಪವೂ ಸಾಧ್ಯವೆಂದು ಮನಗಾಣಬೇಕು.

೨

ಏನಂ ತಾಸಾಂ ದದೌ ರಾಜಾ ಭಾರ್ಯಾಣಾಂ ಪಾಯಸಂ ಪೃಥಕ್

—ಪುಟ ೧೦೦-೧೦೧

ಈ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ವಾಯಸದ ವಿತರಣವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಕೆಲವು ವಿರೋಧಗಳು ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಅಧ್ಯಾತ್ಮರಾಮಾಯಣ, ಕಾಳಿದಾಸನ ರಘುವಂಶ, ಭೋಜನ ಚಂಪೂರಾಮಾಯಣ, ಕ್ಷೇಮೇಂದ್ರನ ರಾಮಾಯಣಮಂಜರಿ ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಕೌಸಲ್ಯೆ ಮತ್ತು ಕೈಕೇಯಿ ಇವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ನಾಲ್ಕಾಣೆ ಭಾಗದಷ್ಟು ಸಂದಿತೆಂದೂ ಸುಮಿತ್ರಗೆ ಎಂಟಾಣೆ ಭಾಗದಷ್ಟು ಸಂದಿತೆಂದೂ ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ರಾಮ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಭರತ ಶತ್ರುಘ್ನ — ಈ ನಾಲ್ವರೂ ವಾಯಸದ ಚತುರ್ಥಾಂಶಸಮನ್ವಿತರೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಭರತನನ್ನು 'ನಾಕ್ಷಾದಾ' ವಿಷ್ಣೋಶ್ಚತುರ್ಭಾಗಃ ಸರ್ವೈಃ ಸಮುದಿತೋ ಗುಣೈಃ' (ಸರ್ಗ ೧೮-ಶ್ಲೋಕ ೧೩) ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಶತ್ರುಘ್ನರನ್ನು 'ವಿಷ್ಣೋರರ್ಧಸಮನ್ವಿತೌ' (೧೮-೧೪) ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಆದಕಾರಣ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣದ ವಾಯಸ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಕೆಳಗೆ ಕಂಡಂತೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು.

ಕೌಸಲ್ಯಾಯೈ ನರವತಿಃ ವಾಯಸಾರ್ಧಂ ದದೌ ತದಾ |

ಅರ್ಧಾರ್ಧಂ ದದೌ ಚಾಪಿ ಸುಮಿತ್ರಾಯೈ ನರಾಧಿಪಃ ||

“ ದಶರಥನು ಕೌಸಲ್ಯೆಗೆ ವಾಯಸದ ಅರ್ಧಭಾಗವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಅನಂತರ ಅವಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಅರ್ಧಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧವನ್ನು ಸುಮಿತ್ರಗೆ ಕೊಡಿಸಿದನು.”

ಇದರಿಂದ ಕೌಸಲ್ಯೆಗೆ ನಾಲ್ಕಾಣೆಭಾಗ ಉಳಿಯಿತು. ಸುಮಿತ್ರಗೆ ನಾಲ್ಕಾಣೆ ಭಾಗ ಸಂದಿತು. ಅನಂತರ

ಕೈಕೇಯ್ಯ ಚಾವಶಿಷ್ಟಾರ್ಥಂ ದದೌ ವುತ್ರಾರ್ಥಕಾರಣಾತ್ ||

“ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಉಳಿದುದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಧವನ್ನು ಕೈಕೇಯಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನು.”

ಕೈಕೇಯಿಗೆ ನಾಲ್ಕಾಣೆ ಭಾಗ ಸಂದಿತು. ದಶರಥನಲ್ಲಿ ವಾಯಸದ ಕಾಲುಭಾಗ ಉಳಿಯಿತು.

ಪ್ರದದೌ ಚಾವಶಿಷ್ಟಾರ್ಥಂ ವಾಯಸಸ್ಯಾಮೃತೋಪಮಮ್ |

ಅನುಚಿಂತ್ಯ ಸುಮಿತ್ರಾಯೈ ಪುನರೇವ ಮಹೀವತಿಃ ||

“ ಕೌಸಲ್ಯೆಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಉಳಿದುದರ ಅರ್ಧಭಾಗವನ್ನು ದಶರಥನು ಸುಮಿತ್ರಗೆ ಕೊಟ್ಟನು.”

ವುನಃ ಸುಮಿತ್ರಗೆ ನಾಲ್ಕಾಣೆ ಭಾಗ ವಾಯಸವು ಸಂದಿತು. ಈ ವಿಭಾಗ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಔಚಿತ್ಯ ಉಂಟು. ಕೌಸಲ್ಯೆಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಅರ್ಧದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗ ಸುಮಿತ್ರಗೆ ಸಂದು ಅದರಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಜನಿಸಿದನು. ಆದ್ದರಿಂದ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರಿಗೆ ಸ್ನೇಹವು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಉಳಿದ ಅರ್ಧದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗದಿಂದ ಭರತನೂ ಇನ್ನೊಂದು ಭಾಗದಿಂದ ಶತ್ರುಘ್ನನೂ ಜನಿಸಿದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹವು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು.

ಈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ರಾಮನನ್ನು ‘ವಿಷ್ಣೋರರ್ಥಂ ಮಹಾಭಾಗಂ’ (೧೮-೧೧) ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು ವಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಯೆಂದು ಶಂಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನವೇನೆಂದರೆ, ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಂಶವುಳ್ಳವನೆಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಬೇಕು. ಅರ್ಧವೆಂದರೆ ಸಮಭಾಗವೆಂದು ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಶಂಖ ಚಕ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದರಿಂದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ವಿಷ್ಣು ವಿಗಿಂತ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ನ್ಯೂನತೆಯುಳ್ಳವನೆಂದು ಅರ್ಥ.

ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಯಣಶತ್ರುಘ್ನರು ವಾಯಸದ ಆರಾಣೆಯ ಅಂಶದಿಂದ ಜನಿಸಿದವರು. ಅವರನ್ನು 'ವಿಷ್ಣೋರಧಸಮಸ್ತಿತೌ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಹೇಗೆ? ಆಗಲೂ ಅರ್ಥವೆಂದರೆ ಒಂದು ಅಂಶವೆಂದೂ ಸಮಭಾಗವಲ್ಲವೆಂದೂ ಒಬ್ಬ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಭರತನು ವಾಯಸದ ಅಷ್ಟಮಾಂಶದಿಂದ ಜನಿಸಿದವನು ಅವನನ್ನು 'ಸಾಕ್ಷಾದ್ವಿಷ್ಣೋಶ್ಚತುರ್ಭಾಗಂ' ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಹೇಗೆ? ಆಗಲೂ ಭಾಗವೆಂದರೆ ಅಂಶವೆಂದು ಅರ್ಥ ಮಾಡಬೇಕು ಅಥವಾ ಸಾಕ್ಷಾದ್ವಿಷ್ಣುವೆಂದರೆ ರಾಮ. ರಾಮನ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ ಎಂದರೆ ವಾಯಸದ ಅಷ್ಟಮಾಂಶ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಧ್ಯಾತ್ಮರಾಮಾಯಣ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿರುವ ವಾಯಸವಿಭಾಗವು ಕಲ್ಪಾಂತರವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದೆ ಎಂದು ಸಮಾಧಾನಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಭೋಜ, ಕ್ಷೇಮೇಂದ್ರ ಮುಂತಾದವರು ವಾಲ್ಮೀಕಿಮುನಿಗಳನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಾಲ್ಮೀಕಿರಾಮಾಯಣಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಅವರು ವಾಯಸ ವಿಭಾಗವನ್ನು ಹೇಳಲು ವಿಶೇಷ ಕಾರಣವೇನೂ ಇಲ್ಲ ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಹೇಳುವಂತೆ ವಾಯಸವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ಕಂಡ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿತ್ತೆಂದೂ ಅದು ಅವರಿಗೆ ಸಮ್ಮತವೆಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು.

ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರ ಅಕ್ಷರವನ್ನೂ ಹಿಸುಕಿ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ವಿವರಿಸಲು ಹೊರಟರೆ ಇಂಥ ವಿರೋಧಗಳು ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತವೆ. ವಾಚ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಗೌಣವಾಗಿಸಿ ಮಹಾತಾತ್ಪರ್ಯಕ್ಕೆ ಬೆಲೆಗೊಟ್ಟಾಗ ವಿರೋಧಗಳೆಲ್ಲವೂ ಮಾಯವಾಗುತ್ತವೆ.

೩

ಸಮಾಪ್ತತಾ ರಾಮಸಹಾಯಹೇತೋಃ

—ಪುಟ ೧೦೮

ಈ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ವರುಣನ ಮಗ ಸುಷೇಣನೆಂದೂ ವರ್ಜನ್ಯನ ಮಗ ಶರಭನೆಂದೂ ಹೇಳಿದೆ. ಯುದ್ಧಕಾಂಡದ ಮೂವತ್ತನೆಯ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಶಾರ್ದೂಲನು ರಾವಣನನ್ನು ಕುರಿತು ಸುಷೇಣನು ಧರ್ಮನ ಪುತ್ರನೆಂದೂ ಶರಭನು ವೈವಸ್ವತನ ಪುತ್ರನೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಇದು ವಿರುದ್ಧವಲ್ಲವೆ? ಎಂದು ಶಂಕೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಬಹುದು :

ಬಾಲಕಾಂಡದ ಈ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಮುನಿಗಳು ಹೇಳಿದ ಮಾತೇ ಸತ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಶಾರ್ದೂಲನು ಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ತಪ್ಪಾಗಿ ನುಡಿದಿದ್ದಾನೆ. ಅದೇ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ 'ರುಧಿರಾಸಿಕ್ತಸರ್ವಾಂಗೋ ವಿಹ್ವಲಶ್ಚಲಿತೇಂದ್ರಿಯಃ' ಎಂದು ಶಾರ್ದೂಲನು ತನ್ನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಾರ್ದೂಲನ ಬಾಯಿಂದ ವಾಲ್ಮೀಕಿಮುನಿಗಳು ತಪ್ಪನ್ನು ಹೇಳಿಸಿ ಅವನು ಚಲಿತೇಂದ್ರಿಯನಾಗಿದ್ದನೆಂಬುದನ್ನು ವ್ಯಂಗ್ಯವಾಗಿ ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ನಿಷ್ಣುವು ರಾಮನಾಗಿ ಜನಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದ ಮೇಲೆ ವಾನರರು ಹುಟ್ಟಿದರೆಂದು ಕಥೆ ಇದೆಯಷ್ಟೆ. ವಾಲಿಸುಗ್ರೀವರು ಮಾತ್ರ ಬಹುಕಾಲ ಹಿಂದೆಯೇ ಹುಟ್ಟಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ರಾವಣನ ದಿಗ್ವಿಜಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಾಲಿ ಇದ್ದನೆಂದೂ, ವಾಲಿಯೂ ಕಾರ್ತವೀರ್ಯಾರ್ಜುನನೂ ಸಮಕಾಲಿಕರೆಂದೂ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಾಂಬವಂತನ ಹಾಗೆ ವಾಲಿ ಸುಗ್ರೀವರೂ ಮೊದಲೇ ಜನಿಸಿದ್ದರೆಂದೂ ಈಗ ವಾನರೋತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ವಾನರರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯರಾದ ಅವರಿಬ್ಬರ ಉತ್ಪತ್ತಿಯು ಪೂರ್ವಕಥೆಯ ಅನುವಾದವೆಂದೂ ಭಾವಿಸಬೇಕು.

ರಾವಣನಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಕಪಿಗಳು ಅವತರಿಸಿದರೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಆದರೆ ವಾಲಿಯಿಂದ ರಾವಣನಿಗೆ ಯಾವ ಉಪಕಾರವಾಯಿತು ? ವಾಲಿಗೆ ಸುಗ್ರೀವನ ಮೇಲಿದ್ದ ದ್ವೇಷವು ರಾಮಸುಗ್ರೀವರ ಸಖ್ಯಕ್ಕೆ ನಿಮಿತ್ತವಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಸುಗ್ರೀವನಾದಿ ಕಪಿಗಳು ರಾಮನಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿ ರಾವಣನಿಗೆ ನೆರವಾದರು. ವಾಲಿಯು ವರಂವರೆಯಿಂದ ವರ್ಯಾಯವಾಗಿ ರಾಮನಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡಿದನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ವಾಲಿಯು ಸುಗ್ರೀವನನ್ನು ಪ್ರೇಷಿಸದಿದ್ದರೆ ರಾಮಸುಗ್ರೀವರ ಸಖ್ಯವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಕಪಿಗಳು ರಾಮನಿಗೆ ಉಪಕಾರಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭ ಒದಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ವಾಲಿಯು ಅಜೇಯನೆಂದು ರಾವಣನಿಗೆ ಗೊತ್ತಿದ್ದಿತು. ವಾಲಿಯು ಜೀವಂತನಾಗಿ ರಾಮನ ವಕ್ಷವನ್ನು ವಹಿಸಿದ್ದರೆ ರಾವಣನು ಯುದ್ಧಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ಸೀತೆಯನ್ನು ರಾಮನಿಗೆ ತಂದು ಒಪ್ಪಿಸಿಬಿಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಆಗ ರಾವಣನಿಗೆ ನಿಮಿತ್ತವೇ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಕೌಸಲ್ಯಾಜನಯದ್ರಾ ಮಂ ಸರ್ವಲಕ್ಷಣಸಂಯುತಮ್ |

—ಪುಟ ೧೨೦

ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನ ಜನನಕಾಲವನ್ನು ಜ್ಯೋತಿಃಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಕಾರ ಗೊತ್ತುವಡಿಸಿ ಜಾತಕವನ್ನು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ವೈವಸ್ವತಮನ್ವಂತರದ ಶ್ರೀತಾಯುಗದಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತುಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳು ಅವಶಿಷ್ಟವಾಗಿರುವಾಗ ವಾಪ್ತವಾದ ವಿಳಂಬಿನಾಮ ಸಂವತ್ಸರದ ಮೇಷಮಾಸ ಚೈತ್ರ ಶುಕ್ಲ ನವಮೀ ಬುಧವಾರ ಪುನರ್ವಸು ನಕ್ಷತ್ರ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕರ್ಕಾಟಕಲಗ್ನ ಕರ್ಕಾಟಕರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನ ಜನನ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೂರ್ಯ, ಕುಜ, ಗುರು, ಶುಕ್ರ ಮತ್ತು ಶನಿ—ಈ ವಂಚಗ್ರಹಗಳು ಉಚ್ಚವಾಗಿದ್ದರು. ಚಂದ್ರನು ಸ್ವರ್ಕ್ಷೇತ್ರಗತನಾಗಿಯೂ ಬುಧನು ನೀಚನಾಗಿಯೂ ಇದ್ದರು ಜನ್ಮಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗುರುದಶಾಶೇಷ ೪ ವರ್ಷ.

ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಗ್ರಹಸ್ಥಿತಿ.

ಗ್ರಹ	ರವಿ	ಚಂದ್ರ	ಕುಜ	ಬುಧ	ಗುರು	ಶುಕ್ರ	ಶನಿ	ರಾಹು	ಕೇತು
ನಕ್ಷತ್ರ	ಅಶ್ವಿನಿ	ಪುನ	ಪ್ರವಣಿ	ಉತ್ತರಾಭಾದ್ರ	ಪುಷ್ಯ	ರೇವತಿ	ಸ್ವಾತಿ	ಪುಬ್ಬ	ಪೂರ್ವಾಭಾದ್ರ
ವಾದ	೩	೪	೩	೩	೧	೪	೪	೪	೨

ಬುಧ ಶುಕ್ರ	ರವಿ		
ಕೇತು	ಲಗ್ನ ಕುಂಡಲಿ		ಲಗ್ನ ಚಂದ್ರ ಗುರು
ಕುಜ			ರಾಹು
		ಶನಿ	

ಶುಕ್ರ ಶನಿ		ಕೇತು	ರವಿ ಕುಜ
	ಅಂಶ ಕುಂಡಲಿ		ಚಂದ್ರ
			ಗುರು
	ರಾಹು	ಬುಧ	

ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಸಂದರ್ಭಗಳ ಕಾಲನಿರ್ಣಯ

ನಾರಾಯಣಾಧ್ವರಿ ಎಂಬ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಶ್ರೀರಾಮೋತ್ಸವರತ್ನಾಕರ ಎಂಬ ಒಂದು ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮಹೇಶ್ವರತೀರ್ಥೀಯ, ಗೋವಿಂದ ರಾಜೀಯ ಮುಂತಾದ ರಾಮಾಯಣ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ರಾಮಾಯಣ ಕಥಾಸಂದರ್ಭಗಳು ಯಾವ ಯಾವ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದವೆಂಬುದನ್ನು ಆ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಾಚಕರ ಅವಗಾಹನೆಗೋಸ್ಕರ ಆ ವಿಷಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸೀರಧ್ವಜನೆಂಬ ಜನಕರಾಜನು ಯಜ್ಞಭೂಮಿಯನ್ನು ಶೋಧಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನೇಗಿಲನ್ನು ಹೂಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಒಬ್ಬ ದಿವ್ಯಕನ್ಯೆಯು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ದೊರಕಿದಳು. ಅವಳು ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯ ಅವತಾರ. ಅವಳಿಗೆ ಸೀತೆಯೆಂದು ನಾಮಕರಣಮಾಡಿ ಜನಕರಾಜನು ಪೋಷಿಸಿದನು. ಜನಕನಿಗೆ ಸೀತೆಯು ಜೈತ್ರಶುಕ್ಲ ಅಷ್ಟಮಿಯ ದಿನ ದೊರಕಿದಳು. ಅವಳು ಜನಕನ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಆರು ವರ್ಷ ಇದ್ದಳು. ಸೀತೆಯು ದೊರಕುವುದಕ್ಕೆ ಆರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಜೈತ್ರ ಶುಕ್ಲ ನವಮಿಯ ದಿನ ಶ್ರೀರಾಮನು ಅವತರಿಸಿದನು. ರಾಮನಿಗೆ ಎಂಟನೆಯ ವರ್ಷ ಉಪನಯನವಾಯಿತು. ಅವನು ವನವಾಸಕ್ಕೆ ಹೊರಡುವಾಗ ಕೌಸಲ್ಯೆಯು 'ದಶ ಸಪ್ತ ಚ ವರ್ಷಾಣಿ ತವ ಜಾತಸ್ಯ ರಾಘವ' ಎಂದು ನುಡಿದು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಜನ್ಮತಃ ಹದಿನೇಳು ವರ್ಷಗಳಾಗಿದ್ದವೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಇಲ್ಲಿ ಜನ್ಮವೆಂದರೆ ಉಪನಯನ. ಕರ್ಮಜ್ಞಾನಾಧಿಕಾರವು ಉಪನಯನದಿಂದ ಬರುತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ದ್ವಿಜನಿಗೆ ಉಪನಯನವೇ ಮುಖ್ಯಜನ್ಮ. ಆದ್ದರಿಂದ ವನವಾಸಕ್ಕೆ ಹೊರಡುವಾಗ ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಒಟ್ಟು ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ವರ್ಷಗಳಾಗಿದ್ದವು ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಸೀತೆಯು ರಾವಣಸಂನ್ಯಾಸಿಯೊಡನೆ ಮಾತನಾಡುವಾಗ 'ವನವಾಸಕ್ಕೆ ಹೊರಡುವಾಗ ನನ್ನ ಪತಿಗೆ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ವರ್ಷಗಳಾಗಿದ್ದವು' ಎಂದು ನುಡಿದಿದ್ದಾಳೆ. ಮತ್ತು ಮದುವೆಯಾದಮೇಲೆ ತಾನು ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಅಯೋಧ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದೆನೆಂದು ರಾವಣಸಂನ್ಯಾಸಿಗೂ ಸುಂದರಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಅಂಜನೇಯನಿಗೂ

ಹೇಳಿದ್ದಾಳೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮನ ವಿವಾಹಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಗಳಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರೊಡನೆ ಯಜ್ಞರಕ್ಷಣೆಗೆ ಹೋದಾಗ ರಾಮನಿಗೆ ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷ. ಫಾಲ್ಗುಣ ಶುದ್ಧ ಪೂರ್ಣಿಮಾ ಉತ್ತರಾ ಫಲ್ಗುಣಿ ನಕ್ಷತ್ರದಲ್ಲಿ ಸೀತಾರಾಮರ ವಿವಾಹ ವಿವಾಹವಾದಮೇಲೆ ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷ ಅಯೋಧ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸ ಇವ್ವತ್ತೈದನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಚೈತ್ರ ಶುಕ್ಲ ಪಂಚಮಿಯ ದಿನ ಶ್ರೀರಾಮನು ಸೀತಾಲಕ್ಷ್ಮಣರೊಡನೆ ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊರಟನು ಷಷ್ಠಿಯಲ್ಲಿ ಗುಹನ ಸಂದರ್ಶನ. ಸಪ್ತಮಿಯಲ್ಲಿ ಗಂಗೆಯ ದಕ್ಷಿಣತೀರಕ್ಕೆ ಗಮನ. ಅಷ್ಟಮಿಯಲ್ಲಿ ಭರದ್ವಾಜಾಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದು ನವಮಿಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕೂಟಪರ್ವತದ ಕಡೆಗೆ ವ್ರಯಾಣ ದಶಮಿಯ ನಾಯಂಕಾಲ ಸುಮಂತ್ರನು ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬಂದದ್ದು. ಅದೇ ದಶಮಿಯ ಅರ್ಧರಾತ್ರ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ದಶರಥನ ಮರಣ. ಏಕಾದಶಿಯಲ್ಲಿ ದಶರಥನನ್ನು ಕುರಿತು ಕೌಸಲ್ಯಾದಿಗಳ ಶೋಕ. ದ್ವಾದಶಿಯಲ್ಲಿ ಭರತನ ಬಳಿಗೆ ದೂತರ ವ್ರಯಾಣ. ದೂತರು ಚೈತ್ರಶುದ್ಧ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯಂದು ಗಿರಿವ್ರಜ ನಗರವನ್ನು ನೇರಿದುದು. ಚೈತ್ರಬಹುಳ ನಾಡ್ಯದಲ್ಲಿ ಭರತನು ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಹೊರಟುದು. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಏಳು ರಾತ್ರಿಗಳು ಕಳೆದವು. ನವಮಿಯ ದಿನ ಸೂರ್ಯೋದಯಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಭರತನು ಅಯೋಧ್ಯೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು ಆ ದಿನವೇ ದಶರಥನಿಗೆ ಅಗ್ನಿಸಂಸ್ಕಾರ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಹದಿಮೂರು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಶ್ರಾದ್ಧಾದಿಗಳು. ವೈಶಾಖಶುದ್ಧ ತ್ರಯೋದಶಿಯಲ್ಲಿ ಭರತನು ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿದ್ದು ಅನಂತರ ಮೂರು ದಿನಗಳ ವರೆಗೆ ಭರತನು ರಾಮನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದನು. ವೈಶಾಖಬಹುಳ ಬಿದಿಗೆಯಂದು ರಾಮವಾದುಕೆಗಳೊಡನೆ ಭರತನು ಹಿಂದಿರುಗಿದನು. ಚತುರ್ಥಿಯಂದು ಭರತನು ನಂದಿಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀರಾಮನು ವನವಾಸಕ್ಕೆ ಹೊರಟು ನಲವತ್ತೈದು ದಿನಗಳು ಕಳೆದವು. ಚಿತ್ರಕೂಟದಲ್ಲಿ ಎರಡು ತಿಂಗಳಿದ್ದು ದಂಡಕಾರಣ್ಯಪ್ರವೇಶ. ಆಮೇಲೆ ದಂಡಕಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಹತ್ತುವರ್ಷ ಹತ್ತುತಿಂಗಳ ಕಾಲ ವಾಸ. ಪಂಚವಟೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ವರ್ಷ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಒಟ್ಟು ಹದಿಮೂರು ವರ್ಷಗಳು ಕಳೆದವು. ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ವರ್ಷ

ಜೈತ್ರ ಬಹುಳ ಅಷ್ಟಮೀ ಮಧ್ಯಾಹ್ನವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ರಾವಣನು ಜಾನಕಿಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದನು. ವಾಸಿಷ್ಠ ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ,

ಜೈತ್ರಮಾನೇ ಕೃಷ್ಣ ಪಕ್ಷೇ ತ್ವಷ್ಟಮ್ಯಾಂ ರಾಕ್ಷಸೇಶ್ವರಃ |

ಭಿಕ್ಷುರೂಪೇಣ ಚಾಗತ್ಯ ಗೃಹೀತ್ವಾ ಜಾನಕೀಂ ಯಯಾ ||

ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ.

ಜ್ಯೇಷ್ಠ ಶುಕ್ಲ ಪೂರ್ಣಿಮೆಯ ದಿನ ವಾಲಿಯ ಸಂಹಾರ. ಆಮೇಲೆ ಮಾಲ್ಯವತ್ಸವತದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳು ವಾಸ. ಫಾಲ್ಗುಣ ಶುಕ್ಲ ತ್ರಯೋದಶಿಯಲ್ಲಿ ಹನುಮಂತನು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಲಂಘಿಸಿ ಲಂಕೆಯನ್ನು ಸೇರಿ ಸೀತೆಯನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿದನು ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಲಂಕಾದಹನ, ಶ್ರೀರಾಮನ ಸಂದರ್ಶನ, ವಾನರಸೇನಾ ಪ್ರಯಾಣ. ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ದಿನ ವಾನರಸೇನೆಯು ಸಮುದ್ರತೀರವನ್ನು ಸೇರಿತು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮೂರುದಿನ ಶ್ರೀರಾಮನು ಸಮುದ್ರರಾಜನನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಾಯೋಗವೇಶ ಮಾಡಿದನು. ಫಾಲ್ಗುಣ ಬಹುಳ ಚತುರ್ಥಿಯಿಂದ ಅಷ್ಟಮಿಯವರೆಗೆ ಸೇತು ಬಂಧನ. ನವಮಿಯಿಂದ ಆರಂಭವಾಗಿ ಯುದ್ಧವು ಏಳು ದಿನ ನಡೆಯಿತು. ದಶಮಿಯ ದಿನ ಕುಂಭಕರ್ಣನ ವಧೆ. ತ್ರಯೋದಶಿಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಂದ ಇಂದ್ರಜಿತ್ತಿನ ವಧೆ. ಫಾಲ್ಗುಣ ಬಹುಳ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಹೋರಾತ್ರವೂ ರಾಮರಾವಣರ ಯುದ್ಧ. ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಇನ್ನೂ ಅಮಾವಾಸ್ಯಾತಿಥಿಯು ಉಳಿದಿರುವಾಗ ರಾವಣನ ಸಂಹಾರ. ಜೈತ್ರಶುದ್ಧ ತದಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಸೀತಾದೇವಿ ಯೊಡನೆ ಸಮಾಗಮ. ಚತುರ್ಥಿಯಲ್ಲಿ ಅಯೋಧ್ಯೆಯ ಕಡೆಗೆ ಪ್ರಯಾಣ. ಸಂಚಮಿಯಂದು ಭರದ್ವಾಜಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ನಿವಾಸ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹದಿನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳು ಕಳೆದವು. ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಷಷ್ಠಿಯಲ್ಲಿ ನಂದಿಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಭರತನೊಡನೆ ಸಮಾಗಮ. ಜೈತ್ರ ಶುಕ್ಲ ಸಪ್ತಮೀ ಪುಷ್ಯನಕ್ಷತ್ರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮನ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ನಡೆಯಿತು.

೫

ಊನಷೋಡಶವರ್ಷೋ ಮೇ ರಾನೋ ರಾಜೀವಲೋಚನಃ

—ಪುಟ ೧೩೩

ರಾಮನಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಹದಿನಾರು ವರ್ಷವಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ದಶರಥನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಹದಿನೈದುವರ್ಷ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿತ್ತೆಂದು ಲೋಕರೂಢಿಯಿಂದ ಆ ಮಾತಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ರಾಮನ ವಿವಾಹವಾಯಿತು. ಅವನು ಸೀತೆಯೊಡನೆ ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷ ಅಯೋಧ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸುಖವಾಗಿದ್ದನೆಂದೂ ಹದಿಮೂರನೆಯ ವರ್ಷ ವನವಾಸವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತೆಂದೂ ಸೀತೆಯ ಮಾತಿನಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಅವಳು ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದ ೪೭ನೆಯ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ರಾವಣಸಂನ್ಯಾಸಿಯನ್ನು ಕುರಿತು—

ಉಷಿತ್ವಾ ದ್ವಾದಶ ಸಮಾಃ ಇಹ್ವಾಕೂಣಾಂ ನಿವೇಶನೇ |
ಭುಂಜಾನಾ ಮಾನುಷಾನ್ ಭೋಗಾನ್ ಸರ್ವಕಾಮಸಮೃದ್ಧಿನೀ ||
ತತಸ್ತ್ರಯೋದಶೇ ವರ್ಷೇ ರಾಜ್ಯಾಮಂತ್ರಯತ ವ್ರಭುಃ ||

ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವನವಾಸಾರಂಭದಲ್ಲಿ ರಾಮನಿಗೆ ೨೭ ಅಥವಾ ೨೮ ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಾಗಿರಬೇಕು. ಆದರೆ ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ರಾಮನಿಗೆ ೨೫ ವರ್ಷವಾಗಿತ್ತೆಂದೂ ತನಗೆ ೧೮ ವರ್ಷವಾಗಿತ್ತೆಂದೂ ರಾವಣಸಂನ್ಯಾಸಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ:—

ಮಮ ಭರ್ತಾ ಮಹಾತೇಜಾ ವಯಸಾ ವಂಚವಿಂಶಕಃ |
ಅಷ್ಟಾದಶ ಹಿ ವರ್ಷಾಣಿ ಮಮ ಜನ್ಮನಿ ಗಣ್ಯತೇ ||

ಅರಣ್ಯ-ಸರ್ಗ ೪೭

ಕೌಸಲ್ಯೆಯು ರಾಮನನ್ನು ವನವಾಸಕ್ಕೆ ಬೀಳ್ಕೊಡುವಾಗ

ದಶ ಸಪ್ತ ಚ ವರ್ಷಾಣಿ ತವ ಜಾತಸ್ಯ ರಾಘವ ||

ಅಯೋಧ್ಯಾ-ಸರ್ಗ ೨೦

ಎಂದು ಹೇಳುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಆಗ ರಾಮನಿಗೆ ೧೭ ವರ್ಷಗಳಾಗಿದ್ದವೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಲ್ಲದೆ ಮಾರೀಚನು ರಾವಣನೊಡನೆ ದಶರಥ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಸಂಭಾಷಣೆಯನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾವಿಸಿ

ಬಾಲೋ ದ್ವಾದಶವರ್ಷೋಽಯಮಕೃತಾಸ್ತಶ್ಚ ರಾಘವಃ ||

ಅರಣ್ಯ-ಸರ್ಗ ೩೮

ಎಂದು ನುಡಿದು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರೊಡನೆ ಹೋಗುವಾಗ ರಾಮನಿಗೆ ೧೨ ವರ್ಷಗಳಾಗಿದ್ದವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾನೆ.

ರಾಮನು ವನವಾಸಕ್ಕೆ ಹೊರಟಾಗ ದಶರಥನ ವಚನದಂತೆ ೧೬+೧೨-೨೮ ವರ್ಷಗಳೂ, ಸೀತೆಯ ಮಾತಿನಂತೆ ೨೫ ವರ್ಷಗಳೂ, ಕೌಸಲ್ಯೆಯ ನುಡಿಯಂತೆ ೧೭ ವರ್ಷಗಳೂ ಆಗಿದ್ದವೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುವುದರಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನವೇನು?

ಈ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಬೇಕಾದರೆ ಕೆಲವು ಮಾತುಗಳಿಗೆ ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಹಿಗ್ಗಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ದಶರಥನು ಸಭಾಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರಿಗೆ ಹೇಳಿದ ಮಾತು ಯಥಾಶ್ರುತವೆಂದು ನಾವು ಅಂಗೀಕರಿಸಬಹುದು. ಅವನು ಧೋರಣೆಯಿಂದ ಮಾತನಾಡಿದನೆನ್ನುವುದು ಯುಕ್ತವಾಗಲಾರದು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರೊಡನೆ ಹೋದಾಗ ರಾಮನಿಗೆ ೧೫ ವರ್ಷಗಳಾಗಿದ್ದವೆಂದು ಒಪ್ಪಬಹುದು. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಬರುವಾಗ ದಶರಥನು ರಾಮನ ವಿವಾಹದ ವಿಷಯವನ್ನು ವರ್ಯಾಲೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಾರೀಚನು ಹೇಳಿದಂತೆ ೧೨ ವರ್ಷಗಳಿಲ್ಲ. ಅವನ ಮಾತನ್ನು ಯಥಾಶ್ರುತವಾಗಿ ನಾವು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಕರ್ಣಾಕರ್ಣಿಕೆಯಾಗಿ ಕೇಳಿದ ಮಾತನ್ನು ಅವನು ಆಡಿದ್ದಾನೆ. ರಾಮನು ಬಾಲಕನಾಗಿದ್ದಾಗಲೇ ಮಹಾವರಾಹ್ರಮಿಯಾಗಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊರಡುವಾಗ ರಾಮನಿಗೆ ೨೫ ವರ್ಷಗಳೆಂದು ಸೀತೆಯು ಹೇಳಿದುದಕ್ಕೂ ನಾವು ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಯಥಾಶ್ರುತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಾರದು. ರಾಮನು ಇನ್ನೂ ತರುಣನಾಗಿದ್ದನೆಂದೂ, ಅಂಥ ತಾರುಣ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ವನವಾಸಕ್ಕೆ ಹೊರಡಬೇಕಾದ ದೈವದರ್ಶನವಾಕಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದನೆಂದೂ ಸೀತೆಯ ಮುಖ್ಯ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಹಾಗೆಯೇ ಕೌಸಲ್ಯೆಯ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ 'ದಶ ಸಪ್ತ ಚ ವರ್ಷಾಣಿ' ಎಂಬುದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಹೀಗೆ ನಯನಮಾಡಬೇಕು:—

“ರಾಮ, ನಿನ್ನ ತಂದೆಗೆ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಪ್ರೇಮವಿಲ್ಲ. ನಾನು ಸಪತ್ನಿಯರಿಂದ ನಾನಾ ಕಷ್ಟಗಳಿಗೆ ಗುರಿಯಾದೆ. ನೀನು ದೊಡ್ಡವನಾದೆ; ಇನ್ನು ನನ್ನ ಕಷ್ಟ ನೀಗುವುದೆಂದು ಹದಿನೇಳು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಕಾದಿದ್ದೆನು.”

ಈ ಹದಿನೇಳು ವರ್ಷಗಳು ರಾಮನ ವಯಸ್ಸನ್ನು ಸೂಚಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ರಾಮನು ಕ್ಷತ್ರಿಯನಾದ್ದರಿಂದ ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಉಪನಯನ ವಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಅವನು ಗಣನೆಗೆ ಬರುವಷ್ಟು ದೊಡ್ಡವನಾದನೆಂದು ಭಾವನೆ. ಅನಂತರ ಕೌಸಲ್ಯೆಗೆ ತನ್ನ ಮಗನು ವಟ್ಟಾಭಿಷಿಕ್ತನಾಗಿ ತನ್ನ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಯಾನೆಂದು ಆನೆ ಅಂಕುರಿಸಿರಬೇಕು ಆದ್ದರಿಂದ ಹದಿನೇಳು ವರ್ಷ ಉಪನಯನವಾದಮೇಲೆ ಅಥವಾ 'ದಶ ಸಪ್ತ ಚ ವರ್ಷಾಣಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಚ'ಕಾರದಿಂದ ದಶ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಮುಚ್ಚಯಮಾಡಿ $10+7=17$ ವರ್ಷ ಎಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಬೇಕು.

ಆದ್ದರಿಂದ ರಾಮನು ಅರಣ್ಯವಾಸಕ್ಕೆ ಹೊರಡುವಾಗ ೨೭ ಅಥವಾ ೨೮ ವರ್ಷವಾಗಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು

ಇನ್ನು ಸೀತೆಯು ರಾವಣಸಂನ್ಯಾಸಿಯೊಡನೆ 'ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊರಡುವಾಗ ತನಗೆ ೧೮ ವರ್ಷವಾಗಿತ್ತು' ಎನ್ನುವಳಲ್ಲ. ಇದು ಹೇಗೆ? ಅಯೋಧ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ೧೨ ವರ್ಷ ಇದ್ದೆನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾಳೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಅವಳ ವಿವಾಹ ೬ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಆಯಿತೆ? ಸೀತೆಯು ಅನಸೂಯೆಯೊಡನೆ ಮಾತನಾಡುವಾಗ,

ಪತಿಸಂಯೋಗಸುಲಭಂ ವಯೋ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತು ಮೇ ಪಿತಾ

ಅಯೋಧ್ಯಾ ೧೧೮-೩೪

ಎನ್ನುತ್ತಾಳೆ. ಜನಕರಾಜನಿಗೆ ಸೀತೆಯು 'ಪತಿಸಂಯೋಗಸುಲಭ'ವಾದ ವಯಸ್ಸನ್ನು ವಡೆದರೂ ಇನ್ನೂ ವಿವಾಹವಾಗಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಖೇದವಾಯಿತಂತೆ. ೬ನೆಯ ವರ್ಷ ಪತಿಸಂಯೋಗಸುಲಭವೆ? ಇದಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನವೇನೆಂದರೆ, ಸೀತೆಯು ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ. ಅವಳು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಜನಕರಾಜನಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದಳು. ಜನಕರಾಜನಿಗೆ ದೊರೆತು ೬ ವರ್ಷಗಳಾದಮೇಲೆ ವಿವಾಹವಾಯಿತು. ಭೂಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ದಿವ್ಯಸ್ತ್ರೀಯ ವಯಸ್ಸನ್ನು ಊಹಿಸಲು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ. ರಾಮನಿಗಿಂತ ಚಿಕ್ಕವಳಾಗಿರಬೇಕಾದದ್ದು ಯುಕ್ತವಾದ್ದರಿಂದ ವಿವಾಹಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜನ್ಮತಃ ೧೫ ವರ್ಷಗಳಿಗಿಂತ ಚಿಕ್ಕವಳಾಗಿರಬೇಕು. ರಾವಣಸಂನ್ಯಾಸಿಯೊಡನೆ ಹೇಳಿದ ಮಾತು ಜನಕರಾಜನಿಗೆ ದೊರೆತಕಾಲವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಎಣಿಸಿ ಹೇಳಿದುದು.

೬

ಗುಪ್ತಂ ಕುಶಿಕಪುತ್ರೇಣ ಜ್ವಲನೇನಾಮೃತಂ ಯಥಾ

— ಪುಟ ೧೩೯

ಗರುಡನು ಅಮೃತವನ್ನು ತರಲು ಹೋಗಿದ್ದನು. ದೇವತೆಗಳು ಅಮೃತದ ಸುತ್ತಲೂ ಚಕ್ರಾಕಾರವಾಗಿ ವ್ರಜ್ವಲಿಸುವ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಅಮೃತಕ್ಕೆ ಅಭೇದ್ಯವಾದ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದರೆಂದು ಮಹಾಭಾರತದ ಆದಿಪರ್ವಾಂತರ್ಗತವಾದ ಅಸ್ತೀಕ ವರ್ಣದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.

೭

ಅನಿದ್ರಂ ಲೋಕಮಿಚ್ಛಂತೀ ಕಾವ್ಯಮಾತಾ ನಿಷೂದಿತಾ

— ಪುಟ ೧೪೯

ದೇವತೆಗಳೊಡನೆ ಯುದ್ಧಮಾಡಿ ನೋತುಹೋದ ದೈತ್ಯರು ಶುಕ್ರಾಚಾರ್ಯನನ್ನು ಮರೆಹೊಕ್ಕರು. ಶುಕ್ರನು ಅವರಿಗೆ ಅಭಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಮಂತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಸಂವಾದಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಹೋದನು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ದೈತ್ಯರಮೇಲೆ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೋದರು. ಆಗ ದೈತ್ಯರು ಶುಕ್ರನ ತಾಯಿಯಾದ ಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಮರೆ ಹೊಕ್ಕರು. ಅವಳು ತನ್ನ ತವೋಬಲದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೂ ಇಂದ್ರನನ್ನೂ ನುಂಗುತ್ತೇನೆಂದು ನುಗ್ಗಿಬಂದಳು. ಆಗ ವಿಷ್ಣುವು ತನ್ನ ಚಕ್ರದಿಂದ ಅವಳ ಶಿರಸ್ಸನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿದನು ಈ ಕಥೆಯು ಮತ್ಸ್ಯಪುರಾಣದಲ್ಲಿಯೂ ದೇವೀ ಭಾಗವತದಲ್ಲಿಯೂ ಬಂದಿದೆ.

೮

ಸ ಚ ರಾಜಾ ನರಶ್ರೇಷ್ಠ ಯಜ್ಞಸ್ಯಾಂತಮನಾಪ್ತವಾನ್

— ಪುಟ ೩೩೮

ಬಹ್ವೃಚ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ “ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರೋ ಹ ವೈಧನ ಐಕ್ಷ್ವಾಕೋ ರಾಜಾ” ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಈ ನರಮೇಧದ ಕಥೆ ಬಂದಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಯಾಗ ಮಾಡಿದವನು ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ. ಶುನಃಶೇಫನು ಅರ್ಜೀಗರ್ತಿಯ ಮಗ. ವ್ರಾಜಾಪತ್ಯ ಮಂತ್ರಸ್ತುತಿಯಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಯಿತು ಎಂದು ಕಥೆ ಇದೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಅಂಬರೀಷನ ಹೆಸರಿದೆಯೆಂದು ಶಂಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನ ಹೀಗೆ: ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನೆಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರು ಅಂಬರೀಷನಿಗೆ ಇದ್ದಿರಬೇಕು. ಋಚೀಕನಿಗೆ ಅಜೀಗರ್ತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಇದ್ದಿತು ಅಥವಾ ವೇದಾರ್ಥವನ್ನೇ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಉಪಬೃಂಹಣ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂಬರೀಷನೂ ಇಂಥ ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಿರಬಹುದು. ಅದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾದ ಶ್ರುತಿಯು ಈಗ ಉಪಲಬ್ಧವಿಲ್ಲ.

೯

ಯದ್ಯ ಚ್ಛಯಾಗತ್ಯೈರ್ವೀರ್ಯೈರ್ವಿರ್ಜಿತಾ ತನ ಪುತ್ರಕೈಃ

— ಪುಟ ೩೬೭

ಇಲ್ಲಿ 'ಪುತ್ರಕೈಃ' ಎಂದು ಬಹುವಚನವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದು ಹೇಗೆ? ದಶರಥನ ಪುತ್ರರು ನಾಲ್ವರಾದರೂ ಮಿಥಿಲೆಗೆ ಬಂದವರು ಇಬ್ಬರು. ಶಿವಧನುಸ್ಸಿಗೆ ಹೆದೆಯೇರಿಸಿ ಸೀತೆಯನ್ನು ಗೆದ್ದವನು ಒಬ್ಬನೆ. ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಕಾರರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ: 'ಪೂಜಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಹುವಚನ. ಮುಂದೆ ಅಳಿಯ ನಾಗತಕ್ಕ ರಾಮನಿಗೆ ಗೌರವವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಜನಕನು ರಾಮನನ್ನು ಬಹುವಚನದಿಂದ ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ.'

ಇದೇನೋ ಸರಿಯೇ. ಗುರುಹಿರಿಯರನ್ನು ಬಹುವಚನದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತೇವೆ. ಅಳಿಯನನ್ನೂ ಬಹುವಚನದಲ್ಲಿ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಜನಕರಾಜನ ಮಾತನ್ನೇ ದೂತರಾಗಿ ಬಂದ ಆವನ ಮಂತ್ರಿಗಳು ದಶರಥನಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ವಸಿಷ್ಠ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಾದಿ ಮುನಿಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಬಹುವಚನದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹರಿಸಿಲ್ಲ. ದಶರಥನನ್ನು ಜನಕರಾಜನು ಏಕವಚನದಲ್ಲಿಯೇ ಮಾತನಾಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಶಿಷ್ಯನು ಗುರುವನ್ನೂ ಮಗನು ತಂದೆಯನ್ನೂ ವತ್ತಿಯು ವತಿಯನ್ನೂ ಏಕವಚನದಲ್ಲಿಯೇ ಸಂಬೋಧಿಸಿ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗಿರಲು ಹುಡುಗನಾದ ರಾಮನನ್ನು ಜನಕನು ಬಹುವಚನದಲ್ಲಿ ಕರೆದಿದ್ದಾನೆಂದರೆ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸರಸವಾಗಿ ಹಿಡಿಸಲಾರದು. ಜನಕನ ಮುಂದಿನ ಮಾತಿನಲ್ಲಿಯೇ 'ರಾಮೇಣ' ಎಂದು ಏಕವಚನವಿದೆ ಪೂಜಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಹುವಚನವನ್ನು ಇನ್ನೆಲ್ಲಿಯೂ ಜನಕನಾಗಲಿ ಇತರರಾಗಲಿ ಬಳಸಿಲ್ಲ.

—‘ನನ್ನೊಡನೆ ನೀನು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ನಿಂತರೆ ನನಗಿಂತಲೂ ಅಧಿಕನಾಗುತ್ತೀಯೆ’ ಎಂದು ವರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಶಿವನ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿವಾದಿಸುವ ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿಪುರಾಣ ವಚನಗಳನ್ನು ಅಸಂಖ್ಯಾತವಾಗಿ ಉದಾಹರಿಸಬಹುದು” ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಕ್ಷವನ್ನು ವಹಿಸಿದರೂ ಇನ್ನೊಂದು ವಕ್ಷವನ್ನು ಆವ್ರಾಮಾಣಿಕವೆಂದು ತಳ್ಳಿಹಾಕಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ವೈದಿಕಮಾರ್ಗಾನುಸಾರಿಗಳಾದ ಆಸ್ತಿಕರು ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದು ಸರ್ವಥಾ ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎರಡು ವಕ್ಷಗಳೂ ವ್ರಾಮಾಣಿಕವೆಂದು ತಿಳಿದು ಏಕೇಶ್ವರವಾದವನ್ನವಲಂಬಿಸುವುದೇ ನಮಗೆ ಸರಿಯಾದ ಮಾರ್ಗ. ಶಿವನು ಬೇರೆಯಲ್ಲ ವಿಷ್ಣು ಬೇರೆಯಲ್ಲ. ‘ಶಿವಾಯ ವಿಷ್ಣು ರೂಪಾಯ ಶಿವರೂಪಾಯ ವಿಷ್ಣು ವೇ’ ಎಂದು ಮಾರ್ಕಾಂಡೇಯ ಋಷಿಗಳು ಹರಿವಂಶದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅವರೇ—

ಯೋ ವೈ ವಿಷ್ಣುಃ ಸ ವೈ ರುದ್ರೋ ಯೋ ರುದ್ರಃ ಸ ಪಿತಾಮಹಃ |
ಏಕಮೂರ್ತಿಸ್ತ್ರಯೋದೇವಾ ರುದ್ರವಿಷ್ಣು ಪಿತಾಮಹಾಃ ||

ಎಂದು ನುಡಿದು ಬ್ರಹ್ಮ ವಿಷ್ಣು ಶಿವ ಎಂಬ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳಿಗೂ ಅಭೇದವನ್ನೇ ಪ್ರತಿವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಿಷ್ಣು ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ—

ಸೃಷ್ಟಿಸ್ಥಿತ್ಯಂತಕರಿಣೀಂ ಬ್ರಹ್ಮವಿಷ್ಣುಶಿವಾತ್ಮಿಕಾಮ್ |
ಸ ಸಂಜ್ಞಾಂ ಯಾತಿ ಭಗವಾನೇಕ ಏವ ಜನಾರ್ದನಃ ||

ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಒಬ್ಬನೇ ವರಮಾತ್ಮನು ಉಪಾಧಿಭೇದದಿಂದ ನಾನಾ ನಾಮಗಳನ್ನೂ ನಾನಾ ರೂಪಗಳನ್ನೂ ಲೀಲಾರ್ಥವಾಗಿ ಧರಿಸುತ್ತಾನೆಂದೂ ಹರಿಹರರಲ್ಲಿ ಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂದೂ ತಿಳಿಯುವುದು ಯುಕ್ತವಾದದ್ದು. ವೇಷಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಆಟ. ಹಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಲಕ್ಷ್ಮಣಭರತಶತ್ರುಘ್ನರು ಸೀತೆಯನ್ನು ತಾಯಿಯಂತೆ ನಡೆಸಿಕೊಂಡದ್ದು ಹೇಗೆ? ಅವರೂ ಸಹ ಶ್ರೀರಾಮನಂತೆ ವಿಷ್ಣು ವಿನ ಅಂಶಸಂಭೂತರಷ್ಟೆ?

ಪರಶುರಾಮನು ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಅಧಿಕವೆಂದು ಹೇಳುವುದರ ತಾತ್ಪರ್ಯವೇನೆಂದರೆ : ‘ಶಿವಧನುಸ್ಸನ್ನು ಹಿಂದೆ ವಿಷ್ಣುವೇ ದುರ್ಬಲಗೊಳಿಸಿ

ದ್ದಾನೆ. ಅದನ್ನು ಮುರಿಯುವುದರಲ್ಲಿ, ರಾಮನ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲ. ವೈಷ್ಣವಧನುಸ್ಸನ್ನು ಹೆದೆಯೇರಿಸಲಿ, ನೋಡೋಣ' ಎಂದು.

ವರಶುರಾಮನು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅವತಾರವಷ್ಟೆ. ಅವನನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನು ಸೋಲಿಸಿದನಲ್ಲವೆ? ಶ್ರೀರಾಮನು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅವತಾರವೇ. ತನ್ನನ್ನೇ ತಾನು ಗೆದ್ದನೆಂದರೆ ಅರ್ಥವೇನು? ರಾಮಾ ಯಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮನ ಸರ್ವೋತ್ಕರ್ಷವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಪ್ರಧಾನ. ಅದಕ್ಕೆ ವೋಷಕವಾಗಿ ಈ ಕಥೆಗಳು—ಎಂದು ತಿಳಿದು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಶಾಂತಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಒಳ್ಳೆತು.

